

อภิธรรมปิฎก วิกงุโค

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส

ขนฺธวิกงุโค

[๑] ปญฺจกฺขนฺธา รูปกฺขนฺโธ เวทนากฺขนฺโธ สลฺยณากฺขนฺโธ
สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ

[๒] ตตฺถ กตฺโม รูปกฺขนฺโธ ชงฺกิลฺลิจิ รูปี อตีตนาคตปฺจฺจุปฺปนฺนํ
อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สฺขุมํ วา หีนํ
วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา ตเทกชฺฉํ อภิสลฺยณฺหิตฺวา
อภิสงฺขิปิตฺวา ยํ วุจฺจติ รูปกฺขนฺโธ ฯ

[๓] ตตฺถ กตมํ รูปี อตีตํ ยํ รูปี อตีตํ นิรุทฺธํ วิกตํ
วิปริณฺตํ อตฺถงฺกตํ อพฺภตฺถงฺกตํ อุปฺปชฺชิตฺวา วิกตํ อตีตํ
อตีตฺเสน สงฺคหิตํ จตฺตาโร จ มหาภูตา จตฺนุนฺนลฺจ มหาภูตานํ
อุปาทาย รูปี อิทํ วุจฺจติ รูปี อตีตํ ฯ ตตฺถ กตมํ รูปี อนาคตํ
ยํ รูปี อชาตํ อฏฺฐํ อสลฺยชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตฺถฏฺฐํ

อนุปฺปนฺนํ อสมฺปฺปนฺนํ อนุญฺจิตฺตํ อสมฺญฺจิตฺตํ อนาคตํ อนาคตํเสน
สงฺกหิตํ จตฺตารโ จ มหาญฺจตา จตฺตุนฺนลฺลจ มหาญฺจตฺตานิ อุปาทาย
รูปํ อิทํ วุจฺจติ รูปํ อนาคตํ ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ ปจฺจุปฺปนฺนํ
ยํ รูปํ ชาตํ ญฺตํ สลฺลชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตฺถญฺตํ
อุปฺปนฺนํ สมฺปฺปนฺนํ อญฺจิตฺตํ สมฺญฺจิตฺตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ปุจฺจุปฺปนฺนํเสน
สงฺกหิตํ จตฺตารโ จ มหาญฺจตา จตฺตุนฺนลฺลจ มหาญฺจตฺตานิ อุปาทาย
รูปํ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ฯ

[๔] ตตฺถ กตมํ รูปํ อชฺฌตฺตํ ยํ รูปํ เตสํ เตสํ สตฺตฺตานิ
อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยํ ปาฏิปฺปคฺคกฺกํ อุปาทินฺนํ จตฺตารโ จ
มหาญฺจตา จตฺตุนฺนลฺลจ มหาญฺจตฺตานิ อุปาทาย รูปํ อิทํ วุจฺจติ รูปํ
อชฺฌตฺตํ ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ พหิทฺธา ยํ รูปํ เตสํ เตสํ ปรสตฺตฺตานิ
ปรปฺปคฺคกฺกานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยํ ปาฏิปฺปคฺคกฺกํ อุปาทินฺนํ จตฺตารโ
จ มหาญฺจตา จตฺตุนฺนลฺลจ มหาญฺจตฺตานิ อุปาทาย รูปํ อิทํ วุจฺจติ
รูปํ พหิทฺธา ฯ

[๕] ตตฺถ กตมํ รูปํ โอปาริกํ จกฺขายตฺตํ ฯเปฯ โฝฏฺฐพฺพายตฺตํ
อิทํ วุจฺจติ รูปํ โอปาริกํ ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ สุขุมํ
อิตฺถินฺนทฺริยํ ฯเปฯ กพฺพิงฺกาโร อาหาโร อิทํ วุจฺจติ รูปํ สุขุมํ ฯ

[๖] ตตฺถ กตมํ รูปํ หีนํ ยํ รูปํ เตสํ เตสํ สตฺตฺตานิ
อุณฺณตํ อวณฺณตํ หีพิตํ ปรีญฺตํ อจิตฺกิตํ หีนํ หีนมตํ หีนสมฺมตํ
อนิฏฺฐํ กนฺตํ มนนาปี รุปา สทฺทฺทา คนฺธา รสา
โฝฏฺฐพฺพาย อิทํ วุจฺจติ รูปํ หีนํ ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ ปณฺธิตํ ยํ รูปํ
เตสํ เตสํ สตฺตฺตานิ อนฺณณฺณตํ อนวณฺณตํ อหีพิตํ อปรีญฺตํ จิตฺกิตํ
ปณฺธิตํ ปณฺธิตมตํ ปณฺธิตสมฺมตํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนนาปี รุปา สทฺทฺทา
คนฺธา รสา โฝฏฺฐพฺพาย อิทํ วุจฺจติ รูปํ ปณฺธิตํ ฯ ตํ ตํ วา

ปน รูป อุปาทาย อุปาทาย รูป หีนํ ปณิตํ ทฏฐพพํ ฯ

[๗] ตตถ กตมํ รูปํ ทูเร อิตฺถินฺทริยํ ฯเปฯ กพพิงฺกาโร
อาหาโร ยํ วา ปนณฺณมฺปิ อตฺถิ รูปํ อนาสนฺเน อนุปกฺกฏฺเจ
ทูเร อสนฺติเก อิทํ วุจฺจติ รูปํ ทูเร ฯ ตตถ กตมํ รูปํ สนฺติเก
จกฺขายตฺนํ ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพายตฺนํ ยํ วา ปนณฺณมฺปิ อตฺถิ รูปํ
อาสนฺเน อุปกฺกฏฺเจ อวิทฺทูเร สนฺติเก อิทํ วุจฺจติ รูปํ สนฺติเก ฯ
ตํ ตํ วา ปน รูปํ อุปาทาย อุปาทาย รูปํ ทูเร สนฺติเก ทฏฐพพํ ฯ

[๘] ตตถ กตโม เวทฺนากฺขนฺโธ ยากาจิ เวทฺนา
อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา โอพาริกา วา สุขฺมา วา
หีนา วา ปณิตา วา ยา ทูเร สนฺติเก วา ตเทกชฺฌํ อภิสณฺณฺหิตฺวา
อภิสงฺขิปิตฺวา อยํ วุจฺจติ เวทฺนากฺขนฺโธ ฯ

[๙] ตตถ กตมา เวทฺนา อตีตา ยา เวทฺนา อตีตา นิรุทฺธา
วิกิตา วิปริณฺตา อตฺถงฺกตา อพฺกตฺถงฺกตา อุปฺปชฺชิตฺวา วิกิตา
อตีตา อตีตฺสเน สงฺกหิตา สุขา เวทฺนา ทุกฺขา เวทฺนา อทุกฺขมฺสุขา
เวทฺนา อยํ วุจฺจติ เวทฺนา อตีตา ฯ ตตถ กตมา
เวทฺนา อนาคตา ยา เวทฺนา อชาตา อภูตา อสณฺชาตา อนิพฺพตฺตา
อนภินิพฺพตฺตา อปาตฺถูตา อนุปฺปนฺนา อสมฺปนฺนา อนฺนุจฺจิตา
อสมฺนุจฺจิตา อนาคตา อนาคตฺสเน สงฺกหิตา สุขา เวทฺนา ทุกฺขา
เวทฺนา อทุกฺขมฺสุขา เวทฺนา อยํ วุจฺจติ เวทฺนา อนาคตา ฯ
ตตถ กตมา เวทฺนา ปจฺจุปฺปนฺนา ยา เวทฺนา ชาตา ภูตา

สยฆาตา นิพพตฺตา อภินิพพตฺตา ปาตฺถุตตา อุปฺปนฺนา สมฺปนฺนา
อุฏฺฐิตา สมฺภูฏิตา ปจฺจุปฺปนฺนา ปจฺจุปฺปนฺนํเสน สงฺกหิตา สุขา
เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา อัย วุจฺจติ เวทนา
ปจฺจุปฺปนฺนา ฯ

[๑๐] ตตฺถ กตฺมา เวทนา อชฺฌตฺตา ยา เวทนา เตสํ เตสํ
สตฺตํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกา ปาฏฺฐิปฺปคฺคฺติกา อุปาทินฺนา สุขाप
เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา อัย วุจฺจติ เวทนา
อชฺฌตฺตา ฯ ตตฺถ กตฺมา เวทนา พหิทฺธา ยา เวทนา เตสํ
เตสํ ประสฺตํ ประปฺคฺคฺลํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกา ปาฏฺฐิปฺปคฺคฺติกา
อุปาทินฺนา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา
อัย วุจฺจติ เวทนา พหิทฺธา ฯ

[๑๑] ตตฺถ กตฺมา เวทนา โอพาริกา สุขุมา อกุสฺลาเวทนา
โอพาริกา กุสฺลาพฺยากตา เวทนา สุขุมา กุสฺลากุสฺลา เวทนา
โอพาริกา อพฺยากตา เวทนา สุขุมา ทุกฺขา เวทนา โอพาริกา
สุขา จ อทุกฺขมสุขา จ เวทนา สุขุมา สุขทุกฺขา เวทนา
โอพาริกา อทุกฺขมสุขา เวทนา สุขุมา อสมฺปนฺนํสุส เวทนา
โอพาริกา สมฺปนฺนํสุส เวทนา สุขุมา สาสฺวา เวทนา โอพาริกา
อนาสฺวา เวทนา สุขุมา ตํ ตํ วา ปน เวทณํ อุปาทาย อุปาทาย
เวทนา โอพาริกา สุขุมา ทฏฺฐพฺพา ฯ

[๑๒] ตตฺถ กตฺมา เวทนา หีนํ ปณฺธิตา อกุสฺลาเวทนา หีนํ

กุสลาพฺยาจตา เวทนา ปณฺธิตา กุสลากุสลา เวทนา หีนา อพฺยาจตา
เวทนา ปณฺธิตา ทุกฺขา เวทนา หีนา สุขา จ อทฺกขมฺสุขา จ
เวทนา ปณฺธิตา สุขทุกฺขา เวทนา หีนา อทฺกขมฺสุขา เวทนา
ปณฺธิตา อสมาปฺนฺนสฺส เวทนา หีนา สสมาปฺนฺนสฺส เวทนา ปณฺธิตา
สาสวา เวทนา หีนา อนาสวา เวทนา ปณฺธิตา ตํ ตํ วา ปน
เวทณฺ์ อุปาทาย อุปาทาย เวทนา หีนา ปณฺธิตา ทฏฺฐพฺพา ฯ

[๑๓] ตตฺถ กตฺมา เวทนา ทูเร อกุสลา เวทนา กุสลาพฺยาจตาหิ
เวทนาหิ ทูเร กุสลาพฺยาจตา เวทนา อกุสลา เวทนาย
ทูเร กุสลา เวทนา อกุสลาพฺยาจตาหิ เวทนาหิ ทูเร อกุสลาพฺยาจตา
เวทนา กุสลา เวทนาย ทูเร อพฺยาจตา เวทนา กุสลากุสลาหิ
เวทนาหิ ทูเร กุสลากุสลา เวทนา อพฺยาจตายน เวทนาย
ทูเร ทุกฺขา เวทนา สุขาย จ อทฺกขมฺสุขาย จ เวทนาหิ ทูเร สุขา
จ อทฺกขมฺสุขา จ เวทนา ทุกฺขายน เวทนาย ทูเร สุขา เวทนา
ทุกฺขายน จ อทฺกขมฺสุขาย จ เวทนาหิ ทูเร ทุกฺขา จ อทฺกขมฺสุขา
จ เวทนา สุขาย เวทนาย ทูเร อทฺกขมฺสุขา เวทนา สุขทุกฺขาหิ
เวทนาหิ ทูเร สุขทุกฺขา เวทนา อทฺกขมฺสุขาย เวทนาย
ทูเร อสมาปฺนฺนสฺส เวทนา สสมาปฺนฺนสฺส เวทนาย ทูเร สสมาปฺนฺนสฺส
เวทนา อสมาปฺนฺนสฺส เวทนาย ทูเร สาสวา เวทนา
อนาสวายน เวทนาย ทูเร อนาสวา เวทนา สาสวายน เวทนาย
ทูเร อัย วุจฺจติ เวทนา ทูเร ฯ ตตฺถ กตฺมา เวทนา สนนฺติเก

อกุสลา เวทนา อกุสลา ย เวทนาย สนฺติเก กุสลา เวทนา กุสลา ย
เวทนาย สนฺติเก อพฺยากตา เวทนา อพฺยากตา ย เวทนาย สนฺติเก
ทุกฺขา เวทนา ทุกฺขาย เวทนาย สนฺติเก สุขา เวทนา สุขาย
เวทนาย สนฺติเก อทุกฺขมสุขา เวทนา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย
สนฺติเก อสมาปนฺนสฺส เวทนา อสมาปนฺนสฺส เวทนาย สนฺติเก
สมาปนฺนสฺส เวทนา สมาปนฺนสฺส เวทนาย สนฺติเก สาสวา เวทนา
สาสวาย เวทนาย สนฺติเก อนาสวา เวทนา อนาสวาย เวทนาย
สนฺติเก อยฺม วุจฺจติ เวทนา สนฺติเก ฯ ตํ ตํ วา ปน เวทณํ
อุปาทาย อุปาทาย เวทนา ทูเร สนฺติเก ทฏฺฐพฺพา ฯ

[๑๔] ตตฺถ กตโม สลฺยา กุขนุโร ยากาจิ สลฺยา
อตีตนาทคปจฺจูปปฺนฺนา อชฺฉตฺตา วา พหิทฺธา วา โอพาริกา วา สุขุม
วา หีนา วา ปณฺธิตา วา ยา ทูเร สนฺติเก วา ตเททชฺฉมฺ อภิสลฺยาหิตฺวา
อภิสงฺขิปิตฺวา อยฺม วุจฺจติ สลฺยา กุขนุโร ฯ

[๑๕] ตตฺถ กตมา สลฺยา อตีตา ยา สลฺยา อตีตา นิรุทฺธา
วิกิตา วิปริณฺตนา อตฺถงฺกตา อพฺกตฺถงฺกตา อุปฺปชฺชิตฺวา วิกิตา
อตีตา อตีตฺเสน สงฺกหิตา จกฺขุสมฺผลฺสฺสา สลฺยา โสตสมฺผลฺสฺสา
สลฺยา ฆานสมฺผลฺสฺสา สลฺยา ชิวิหาสมฺผลฺสฺสา สลฺยา กายสมฺผลฺสฺสา
สลฺยา มโนสมฺผลฺสฺสา สลฺยา อยฺม วุจฺจติ สลฺยา
อตีตา ฯ ตตฺถ กตมา สลฺยา อนาคตา ยา สลฺยา อชาตา
อภูตา อสฺลฺยาตา อนิพฺพตฺตา อนภินิพฺพตฺตา อปาตุภูตา อนูปฺปนฺนา

อสมุปปนฺนา อนฺนุจฺจิตา อสมฺมฺจฺจิตา อนาคตา อนาคตฺเสนา
สงฺคหิตา จกฺขุสมฺมฺสฺสชา สลฺยณา ฯเปฯ มโนสมฺมฺสฺสชา สลฺยณา
อຍ် วุจฺจติ สลฺยณา อนาคตา ฯ ตตฺถ กตฺมา สลฺยณา ปจฺจุปฺปนฺนา
ยา สลฺยณา ชาตา ภูตา สลฺยชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา
ปาคฺคฺภฺตฺตา อุปฺปนฺนา สมฺปฺปนฺนา อฺนุจฺจิตา สມฺมฺจฺจิตา ปจฺจุปฺปนฺนา
ปจฺจุปฺปนฺนํเสนา สงฺคหิตา จกฺขุสมฺมฺสฺสชา สลฺยณา ฯเปฯ มโนสมฺมฺสฺสชา
สลฺยณา อຍ် วุจฺจติ สลฺยณา ปจฺจุปฺปนฺนา ฯ

[๑๖] ตตฺถ กตฺมา สลฺยณา อชฺฌตฺตา ยา สลฺยณา เตถฺถิ เตถฺถิ
สत्ตฺตานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกา ปาฎิปุคฺคฺลิกา อุปาทินฺนา จกฺขุสมฺมฺสฺสชา
สลฺยณา ฯเปฯ มโนสมฺมฺสฺสชา สลฺยณา อຍ် วุจฺจติ
สลฺยณา อชฺฌตฺตา ฯ ตตฺถ กตฺมา สลฺยณา พหิทฺธา ยา สลฺยณา
เตถฺถิ เตถฺถิ ปรสฺตฺตานํ ปรปุคฺคฺลานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกา
ปาฎิปุคฺคฺลิกา อุปาทินฺนา จกฺขุสมฺมฺสฺสชา สลฺยณา ฯเปฯ มโนสมฺมฺสฺสชา
สลฺยณา อຍ် วุจฺจติ สลฺยณา พหิทฺธา ฯ

[๑๗] ตตฺถ กตฺมา สลฺยณา โອพาริกา สฺขุมา ปฎิสมฺมฺสฺสชา
สลฺยณา โອพาริกา อธิวจนสมฺมฺสฺสชา สลฺยณา สฺขุมา อฺกุสฺลา สลฺยณา
โອพาริกา กุสฺลาพฺยาถตา สลฺยณา สฺขุมา กุสฺลาอฺกุสฺลา สลฺยณา
โອพาริกา อพฺยาถตา สลฺยณา สฺขุมา ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปฺยฺตฺตา
สลฺยณา โອพาริกา สฺขาย จ อทุกฺขมฺสฺขาย จ เวทนาหิ
สมฺปฺยฺตฺตา สลฺยณา สฺขุมา สฺขทฺกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปฺยฺตฺตา สลฺยณา

โอฬาริกา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สลฺยา สุขฺมา
อสมานฺนสฺส สลฺยา โอฬาริกา สมานฺนสฺส สลฺยา สุขฺมา
สาสวา สลฺยา โอฬาริกา อนาสวา สลฺยา สุขฺมา ตํ ตํ
วา ปน สลฺยํ อุปาทาย อุปาทาย สลฺยา โอฬาริกา สุขฺมา
ทฎฺฐพฺพา ฯ

[๑๘] ตตฺถ กตฺมา สลฺยา หีนา ปณฺธิตา อกุสฺลา สลฺยา หีนา
กุสฺลาพฺยาทตา สลฺยา ปณฺธิตา กุสฺลากุสฺลา สลฺยา หีนา อพฺยาทตา
สลฺยา ปณฺธิตา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สลฺยา
หีนา สุขฺย จ อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สลฺยา
ปณฺธิตา สุขฺทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สลฺยา หีนา อทุกขมสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา สลฺยา ปณฺธิตา อสมานฺนสฺส
สลฺยา หีนา สมานฺนสฺส สลฺยา ปณฺธิตา สาสวา สลฺยา หีนา
อนาสวา สลฺยา ปณฺธิตา ตํ ตํ วา ปน สลฺยํ อุปาทาย อุปาทาย
สลฺยา หีนา ปณฺธิตา ทฎฺฐพฺพา ฯ

[๑๙] ตตฺถ กตฺมา สลฺยา ทูเร อกุสฺลา สลฺยา กุสฺลาพฺยาทตาหิ
สลฺยาหิ ทูเร กุสฺลาพฺยาทตา สลฺยา อกุสฺลา ย สลฺยา
ทูเร กุสฺลา สลฺยา อกุสฺลาพฺยาทตาหิ สลฺยาหิ ทูเร อกุสฺลาพฺยาทตา
สลฺยา กุสฺลา ย สลฺยา ทูเร อพฺยาทตา สลฺยา
กุสฺลากุสฺลาหิ สลฺยาหิ ทูเร กุสฺลากุสฺลา สลฺยา อพฺยาทตฺยา
สลฺยา ทูเร ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สลฺยา สุขฺย จ

อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตาหิ สลฺยณหิ ทฺูเร สฺุขาย จ
อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สลฺยณา ทฺูกฺขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตาย สลฺยณาย ทฺูเร สฺุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สลฺยณา
ทฺูกฺขาย จ อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตาหิ สลฺยณหิ ทฺูเร
ทฺูกฺขาย จ อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สลฺยณา สฺุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สลฺยณาย ทฺูเร อทุกขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา
สลฺยณา สฺุขทฺูกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตาหิ สลฺยณหิ ทฺูเร
สฺุขทฺูกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สลฺยณา อทุกขมสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตาย สลฺยณาย ทฺูเร อสมาปฺนฺนสฺุส สลฺยณา สฺมาปฺนฺนสฺุส
สลฺยณาย ทฺูเร สฺมาปฺนฺนสฺุส สลฺยณา อสมาปฺนฺนสฺุส สลฺยณาย ทฺูเร
สํสวํ สลฺยณา อนํสวํ สลฺยณาย ทฺูเร อนํสวํ สลฺยณา สํสวํ
สลฺยณาย ทฺูเร อํ วุจฺจติ สลฺยณา ทฺูเร ฯ ตตฺถ กตฺมา สลฺยณา
สนฺฺติเก อกฺุสลา สลฺยณา อกฺุสลา ย สลฺยณาย สนฺฺติเก กฺุสลา
สลฺยณา กฺุสลา ย สลฺยณาย สนฺฺติเก อพฺุยา กตา สลฺยณา อพฺุยา กตํ
สลฺยณาย สนฺฺติเก ทฺูกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สลฺยณา ทฺูกฺขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สลฺยณาย สนฺฺติเก สฺุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา
สลฺยณา สฺุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สลฺยณาย สนฺฺติเก อทุกขมสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา สลฺยณา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย
สลฺยณาย สนฺฺติเก อสมาปฺนฺนสฺุส สลฺยณา อสมาปฺนฺนสฺุส สลฺยณาย
สนฺฺติเก สฺมาปฺนฺนสฺุส สลฺยณา สฺมาปฺนฺนสฺุส สลฺยณาย สนฺฺติเก สํสวํ

สณฺญา สาสวาย สณฺญา ย สนฺติเก อนาสวา สณฺญา อนาสวาย
สณฺญา ย สนฺติเก อยฺ วุจฺจติ สณฺญา ย สนฺติเก ฯ ตํ ตํ วา ปน
สณฺญํ อุปาทาย อุปาทาย สณฺญา ทูเร สนฺติเก ทฏฺฐพฺพา ฯ

[๒๐] ตตฺถ กตโม สงฺขารกฺขนฺโธ เยเกจิ สงฺขารา
อตีตนาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา โอฟาริกา วา สุขุมา วา
หีนา วา ปณฺธิตา วา ย ทูเร สนฺติเก วา ตเทกขณฺมํ อภิสณฺญหิตฺวา
อภิสงฺขิปิตฺวา อยฺ วุจฺจติ สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ

[๒๑] ตตฺถ กตเม สงฺขารา อตีตา ย สงฺขารา อตีตา นีรฺุทฺธา
วิกิตา วิปริณฺตนา อตฺถงฺกตา อพฺภตฺถงฺกตา อุปฺปชฺชิตฺวา วิกิตา
อตีตา อตีตฺเสน สงฺกหิตา จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา โสตสมฺผลฺสฺสา
เจตนา ฆานสมฺผลฺสฺสา เจตนา ชีวฺหาสมฺผลฺสฺสา เจตนา กายสมฺผลฺสฺสา
เจตนา มโนสมฺผลฺสฺสา เจตนา อีเม วุจฺจติ สงฺขารา
อตีตา ฯ ตตฺถ กตเม สงฺขารา อนาคตา ย สงฺขารา อชาตา
อภฺวตา อสฺสฺชาตา อนิพฺพตฺตา อนภินิพฺพตฺตา อปาตฺถวฺวตา อนฺุปฺปนฺนา
อสมฺุปฺปนฺนา อนฺุญฺจิตา อสมฺุญฺจิตา อนาคตา อนาคตฺเสน
สงฺกหิตา จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสา เจตนา
อีเม วุจฺจติ สงฺขารา อนาคตา ฯ ตตฺถ กตเม สงฺขารา ปจฺจุปฺปนฺนา
ย สงฺขารา ชาตา ภูตา สฺสฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตฺถวฺวตา
อุปฺปนฺนา สมฺุปฺปนฺนา อุญฺจิตา สมฺุญฺจิตา ปจฺจุปฺปนฺนา
ปจฺจุปฺปนฺนฺเสน สงฺกหิตา จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา ฯเปฯ มโนสม-

ผลสุสชา เจตนา อิเม วุจจนฺติ สงฺขารา ปจฺจุปปนฺนา ฯ

[๒๒] ตตฺถ กตฺเม สงฺขารา อชฺฉตฺตา เย สงฺขารา เตสํ เตสํ
สत्ตตานํ อชฺฉตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกา ปาฎิปุคฺคตฺติกา อุปาทีนฺนา จกฺขุสมฺผลสุสชา
เจตนา ฯเปฯ มโนสมฺผลสุสชา เจตนา อิเม วุจจนฺติ
สงฺขารา อชฺฉตฺตา ฯ ตตฺถ กตฺเม สงฺขารา พหิทฺธา เย สงฺขารา
เตสํ เตสํ ปรสत्ตตานํ ปรปฺปคฺคตานํ อชฺฉตฺตํ ปจฺจตฺตํ นียกา ปาฎิปุคฺคตฺติกา
อุปาทีนฺนา จกฺขุสมฺผลสุสชา เจตนา ฯเปฯ มโนสมฺผลสุสชา
เจตนา อิเม วุจจนฺติ สงฺขารา พหิทฺธา ฯ

[๒๓] ตตฺถ กตฺเม สงฺขารา โอปาริกา สฺขุมา อกฺกุสลา สงฺขารา
โอปาริกา กุสลาพฺยากตา สงฺขารา สฺขุมา กุสลาอกุสลา สงฺขารา
โอปาริกา อพฺยากตา สงฺขารา สฺขุมา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา
สงฺขารา โอปาริกา สฺขาย จ อทฺกฺขมฺสฺขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา
สงฺขารา สฺขุมา สฺขทฺกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา โอปาริกา
อทฺกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา สฺขุมา อสฺมาปฺนฺนสฺส
สงฺขารา โอปาริกา สฺมาปฺนฺนสฺส สงฺขารา สฺขุมา สาสฺวา สงฺขารา
โอปาริกา อนาสฺวา สงฺขารา สฺขุมา เต เต วา ปนฺ สงฺขาร
อุปาทาย อุปาทาย สงฺขารา โอปาริกา สฺขุมา ทฏฺฐพฺพา ฯ

[๒๔] ตตฺถ กตฺเม สงฺขารา หีนา ปณฺีตา อกฺกุสลา สงฺขารา
หีนา กุสลาพฺยากตา สงฺขารา ปณฺีตา กุสลาอกุสลา สงฺขารา หีนา
อพฺยตฺตา สงฺขารา ปณฺีตา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา

หีนา สุขาย จ อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา
ปณฺธิตา สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา หีนา อทุกขมสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา ปณฺธิตา อสมาปฺนฺนสฺส
สงฺขารา หีนา สมาปฺนฺนสฺส สงฺขารา ปณฺธิตา สาสวา สงฺขารา
หีนา อนาสวา สงฺขารา ปณฺธิตา เต เต วา ปนฺ สงฺขาร
อุปาทาย อุปาทาย สงฺขารา หีนา ปณฺธิตา ทฏฺฐพฺพา ฯ

[๒๕] ตตฺถ กตฺเม สงฺขารา ทูเร อกุสฺลา สงฺขารา กุสฺลาพฺยาเกตฺหิ
สงฺขารเรหิ ทูเร กุสฺลาพฺยาเกตฺตา สงฺขารา อกุสฺเลหิ สงฺขารเรหิ
ทูเร กุสฺลา สงฺขารา อกุสฺลาพฺยาเกตฺหิ สงฺขารเรหิ ทูเร อกุสฺลาพฺยาเกตฺตา
สงฺขารา กุสฺเลหิ สงฺขารเรหิ ทูเร อพฺยาเกตฺตา สงฺขารา กุสฺลากุสฺเลหิ
สงฺขารเรหิ ทูเร กุสฺลากุสฺลา สงฺขารา อพฺยาเกตฺหิ สงฺขารเรหิ
ทูเร ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา สุขาย จ อทุกขมสุขาย
จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขารเรหิ ทูเร สุขาย จ อทุกขมสุขาย
จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ
สงฺขารเรหิ ทูเร สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา ทุกฺขาย จ
อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขารเรหิ ทูเร ทุกฺขาย จ
อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ
สงฺขารเรหิ ทูเร อทุกขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา สุขทุกฺขาหิ
เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขารเรหิ ทูเร สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ
สมฺปยุตฺตา สงฺขารา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขารเรหิ

[๒๗] ตตุถ กตมํ วิญญาณํ อตีตํ ยํ วิญญาณํ อตีตํ นิรุทฺธํ
 วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺกตํ อพฺภตฺถงฺกตํ อุปฺปชฺชิตฺวา วิคตํ อตีตํ
 อตีตํเสน สงฺกหิตํ จกฺขุวิญญาณํ โสตวิญญาณํ ฆานวิญญาณํ
 ชิวหาวิญญาณํ กายวิญญาณํ มโนวิญญาณํ อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ
 อตีตํ ฯ ตตุถ กตมํ วิญญาณํ อนาคตํ ยํ วิญญาณํ อชาตํ อภฺตํ
 อสฺสชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตฺถภูตํ อนฺุปฺปนํ อสมฺุปฺปนํ
 อณฺุจฺจิตํ อสมฺุจฺจิตํ อนาคตํ อนาคตํเสน สงฺกหิตํ จกฺขุวิญญาณํ
 ฯเปฯ มโนวิญญาณํ อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ อนาคตํ ฯ
 ตตุถ กตมํ วิญญาณํ ปจฺจุปฺปนํ ยํ วิญญาณํ ชาตํ ภูตํ สฺสชาตํ
 นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตฺถภูตํ อุปฺปนํ สมฺุปฺปนํ อจฺจิตํ สมฺุจฺจิตํ
 ปจฺจุปฺปนํ ปจฺจุปฺปนํเสน สงฺกหิตํ จกฺขุวิญญาณํ ฯเปฯ
 มโนวิญญาณํ อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ ปจฺจุปฺปนํ ฯ

[๒๘] ตตุถ กตมํ วิญญาณํ อชฺฉตฺตํ ยํ วิญญาณํ เตสํ เตสํ
 สตฺตทานํ อชฺฉตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยํ ปาฏฺฐิปุคฺคฺลิกํ อุปาทินํ จกฺขุวิญญาณํ
 ฯเปฯ มโนวิญญาณํ อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ อชฺฉตฺตํ ฯ
 ตตุถ กตมํ วิญญาณํ พหิทฺธา ยํ วิญญาณํ เตสํ เตสํ ปรสฺตฺตทานํ
 ปรปุคฺคฺลานํ อชฺฉตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยํ ปาฏฺฐิปุคฺคฺลิกํ อุปาทินํ จกฺขุวิญญาณํ
 ฯเปฯ มโนวิญญาณํ อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ พหิทฺธา ฯ

[๒๙] ตตุถ กตมํ วิญญาณํ โอปาริกํ สุขุมํ อกุสฺลํ วิญญาณํ
 โอปาริกํ กุสฺลาพฺยาถตา วิญญาณา สุขุมา กุสฺลากุสฺลา วิญญาณา

โอฬาริกา อพยากต์ วิญญาณํ สุขุมํ ทุกุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ
วิญญาณํ โอฬาริกํ สุขาย จ อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา
วิญญาณา สุขุมา สุขทุกุขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา
โอฬาริกา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ สุขุมํ
อสมานนฺนสฺส วิญญาณํ โอฬาริกํ สมานนฺนสฺส วิญญาณํ สุขุมํ
สาสวํ วิญญาณํ โอฬาริกํ อนาสวํ วิญญาณํ สุขุมํ ตํ ตํ วา ปน
วิญญาณํ อุปาทาย อุปาทาย วิญญาณํ โอฬาริกํ สุขุมํ ทฏฺฐพฺพํ ฯ

[๓๐] ตตฺถ กตมํ วิญญาณํ หีนํ ปณฺธิตํ อกุสลํ วิญญาณํ หีนํ
กุสลาพฺยากตา วิญญาณา ปณฺธิตา กุสลากุสลา วิญญาณา หีนา
อพฺยากต์ วิญญาณํ ปณฺธิตํ ทุกุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ
หีนํ สุขาย จ อทุกขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา
ปณฺธิตา สุขทุกุขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา หีนา อทุกขมสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ ปณฺธิตํ อสมานนฺนสฺส วิญญาณํ
หีนํ สมานนฺนสฺส วิญญาณํ ปณฺธิตํ สาสวํ วิญญาณํ หีนํ อนาสวํ
วิญญาณํ ปณฺธิตํ ตํ ตํ วา ปน วิญญาณํ อุปาทาย อุปาทาย
วิญญาณํ หีนํ ปณฺธิตํ ทฏฺฐพฺพํ ฯ

[๓๑] ตตฺถ กตมํ วิญญาณํ ทูเร อกุสลํ วิญญาณํ กุสลาพฺยากเตหิ
วิญญาณเณหิ ทูเร กุสลาพฺยากตา วิญญาณา อกุสลา วิญญาณา
ทูเร อกุสลํ วิญญาณํ อกุสลาพฺยากเตหิ วิญญาณเณหิ ทูเร อกุสลา-
พฺยากตา วิญญาณา กุสลา วิญญาณา ทูเร อพฺยากต์ วิญญาณํ

กุสลากุสเลหิ วิญญาณะหิ ทูเร กุสลากุสลา วิญญาณา อพฺยากตา
วิญญาณา ทูเร ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ สุขาย จ
อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ วิญญาณะหิ ทูเร สุขาย
จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา ทุกฺขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา วิญญาณา ทูเร สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ
ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ วิญญาณะหิ
ทูเร ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา
สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิญญาณา ทูเร อทุกฺขมสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ วิญญาณะหิ
ทูเร สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญญาณา อทุกฺขมสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิญญาณา ทูเร อสมาปนฺนสุส วิญญาณํ
สมาปนฺนสุส วิญญาณา ทูเร สมาปนฺนสุส วิญญาณํ อสมาปนฺนสุส
วิญญาณา ทูเร สาสวํ วิญญาณํ อนาสวา วิญญาณา ทูเร อนาสวํ
วิญญาณํ สาสวา วิญญาณา ทูเร อิทํ วุจฺจติ วิญญาณํ ทูเร ฯ
ตตฺถ กตมํ วิญญาณํ สนฺติเก อกุสลํ วิญญาณํ อกุสลสุส วิญญาณสุส
สนฺติเก กุสลํ วิญญาณํ กุสลสุส วิญญาณสุส สนฺติเก
อพฺยากตํ วิญญาณํ อพฺยากตสุส วิญญาณสุส สนฺติเก ทุกฺขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตสุส วิญญาณสุส
สนฺติเก สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญญาณํ สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตสุส วิญญาณสุส สนฺติเก อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺป-

ยุตต์ วิญญาณ อหุขมสุขาย เวทนาย สมบุตฺตสุต วิญญาณสุต
สนฺติเก อสมาปนฺนสุต วิญญาณ อสมาปนฺนสุต วิญญาณสุต สนฺติเก
สมาปนฺนสุต วิญญาณ สมาปนฺนสุต วิญญาณสุต สนฺติเก สาสวํ
วิญาณ สาสวสุต วิญญาณสุต สนฺติเก อนาสวํ วิญาณ
อนาสวสุต วิญญาณสุต สนฺติเก อิทํ วุจฺจติ วิญาณ สนฺติเก ฯ
ตํ ตํ วา ปน วิญาณ อุปาทาย อุปาทาย วิญาณ ทูเร สนฺติเก
ทฏฺฐพฺพํ ฯ

สุตฺตฺนตฺตภาชนียํ ฯ

[๑๒] ปฺลจฺกขณฺธา รุปรกฺขณฺโห เวทนากฺขณฺโห สลฺยวากฺขณฺโห
สงฺขารกฺขณฺโห วิญาณกฺขณฺโห ฯ

ตตฺถ กตฺโม รุปรกฺขณฺโห

[๑๓] เอกวิเชน รุปรกฺขณฺโห สพฺพํ รุปรํ น เหตุ อเหตุกํ เหตุวิปรฺยยุตฺตํ
สปรฺยจฺจยํ สงฺขตํ รุปรํ โลภียํ สาสวํ สลฺยโลชนียํ คนฺถนียํ โอมฺนียํ
โยคนียํ นีวรณียํ ปฺรามญฺจํ อุปาทานียํ สงฺกิลฺลิกํ อพฺยากตํ อนารมฺมณํ
อเจตสิกํ จิตฺตวิปรฺยยุตฺตํ เนววิปากํ นวิปากธมฺมธมฺมํ อสงฺกิลฺลิจฺจสงฺกิลฺลิกํ
นสวิตกฺกสวิจารี นอวิตกฺกวิจารมตฺตํ อวิตกฺกอวิจารี
นปีตีสหคตํ นสุขสหคตํ นอปรฺยฆาตฺตํ เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหาคพฺพํ
เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหาคพฺพเหตุกํ เนวจฺยคามินาปจฺยคามิ
เนวเสกฺขนาเสกฺขํ ปฺริตฺตํ กามาวจรํ นรฺูปาวจรํ นอรฺูปาวจรํ
ปรฺิยาปนฺนํ โนอปรฺิยาปนฺนํ อนียตํ อนิยฺยานิกํ อุปฺปนฺนํ จฺหิ

ตํ อตฺถิ กพฺพิงฺกาโร อหาโร อตฺถิ น กพฺพิงฺกาโร อหาโร เอวํ
ตฺวิเรน รุปกฺขนฺโธ ฯ

[๑๖] จตฺตฺพิเรน รุปกฺขนฺโธ ยนฺตํ รุปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ
อุปาทินฺนํ อตฺถิ อนุปาทินฺนํ ยนฺตํ รุปํ อนุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนํ
อตฺถิ อนุปาทินฺนํ ฯ ยนฺตํ รุปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนฺปาทานิยํ
อตฺถิ อนุปาทินฺนฺปาทานิยํ ยนฺตํ รุปํ อนุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนฺปาทานิยํ
อตฺถิ อนุปาทินฺนฺปาทานิยํ ฯ ยนฺตํ รุปํ อุปาทา
ตํ อตฺถิ สปฺปฏฺธิมํ อตฺถิ อปฺปฏฺธิมํ ยนฺตํ รุปํ อนุปาทา ตํ อตฺถิ
สปฺปฏฺธิมํ อตฺถิ อปฺปฏฺธิมํ ฯ ยนฺตํ รุปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ โอิพาริกํ
อตฺถิ สฺขุมํ ยนฺตํ รุปํ อนุปาทา ตํ อตฺถิ โอิพาริกํ อตฺถิ สฺขุมํ ฯ
ยนฺตํ รุปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ ทฺูเร อตฺถิ สนฺติเก ยนฺตํ รุปํ อนุปาทา
ตํ อตฺถิ ทฺูเร อตฺถิ สนฺติเก ฯเปฯ ทิฏฺฐิ สฺตํ มตฺตํ วิญฺญาตํ
เอวํ จตฺตฺพิเรน รุปกฺขนฺโธ ฯ

[๑๗] ปญฺจวิเรน รุปกฺขนฺโธ ปจฺจวิธาตฺู อาโปธาตฺู เตโชธาตฺู
วาโยธาตฺู ยลฺลจ รุปํ อุปาทา เอวํ ปญฺจวิเรน รุปกฺขนฺโธ ฯ

[๑๘] ฉพฺพิเรน รุปกฺขนฺโธ จกฺขุวิญฺญเณยฺยํ รุปํ โสตฺวิญฺญเณยฺยํ
รูปํ ฆานวิญฺญเณยฺยํ รุปํ ชิวฺหาวิญฺญเณยฺยํ รุปํ กายวิญฺญเณยฺยํ
รูปํ มโนวิญฺญเณยฺยํ รุปํ เอวํ ฉพฺพิเรน รุปกฺขนฺโธ ฯ

[๑๙] สตฺตฺวิเรน รุปกฺขนฺโธ จกฺขุวิญฺญเณยฺยํ รุปํ ฯเปฯ
มโนธาตฺูวิญฺญเณยฺยํ รุปํ มโนวิญฺญานธาตฺูวิญฺญเณยฺยํ รุปํ เอวํ สตฺตฺวิเรน

รูปกฺขนฺโธ ฯ

[๔๐] อฏฺฐวิเชน รูปกฺขนฺโธ จกฺขุวิญญฺเยยฺยํ รูปํ ฯเปฯ กายวิญญฺเยยฺยํ
รูปํ อตฺถิ สฺขสมฺพสฺสํ อตฺถิ ทฺกฺขสมฺพสฺสํ มโนธาตฺวิญญฺเยยฺยํ
รูปํ มโนวิญญฺณธาตฺวิญญฺเยยฺยํ รูปํ เอวํ อฏฺฐวิเชน
รูปกฺขนฺโธ ฯ

[๔๑] นววิเชน รูปกฺขนฺโธ จกฺขุทฺริยํ โสตฺนฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ
ชีวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ อิตฺถินฺทฺริยํ ปฺริสฺสินฺทฺริยํ ชีวิตฺนฺทฺริยํ ยลฺยจ
รูปํ น อินฺทฺริยํ เอวํ นววิเชน รูปกฺขนฺโธ ฯ

[๔๒] ทสฺวิเชน รูปกฺขนฺโธ จกฺขุทฺริยํ ฯเปฯ ชีวิตฺนฺทฺริยํ
น อินฺทฺริยํ รูปํ อตฺถิ สปฺปปฏิฆํ อตฺถิ อปฺปปฏิฆํ เอวํ ทสฺวิเชน
รูปกฺขนฺโธ ฯ

[๔๓] เอกาทสฺวิเชน รูปกฺขนฺโธ จกฺขายตฺนํ โสตฺายตฺนํ ฆานายตฺนํ
ชีวฺหายตฺนํ กายายตฺนํ รฺูปายตฺนํ สทฺทฺายตฺนํ กนฺธายตฺนํ
รสายตฺนํ โฝฏฺฐพฺพายตฺนํ ยลฺยจ รูปํ อนิทฺสฺสนํ อปฺปปฏิฆํ ฐมฺมายตฺนปฺริยาปฺนํ
เอวํ เอกาทสฺวิเชน รูปกฺขนฺโธ ฯ

อํยํ วุจฺจติ รูปกฺขนฺโธ ฯ

ตตฺถ กตฺโม เวทฺนากฺขนฺโธ

[๔๔] เอกวิเชน เวทฺนากฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
เวทฺนากฺขนฺโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ฯ ตฺวิเชน เวทฺนาก-
ขนฺโธ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาคโต ฯ จตฺตฺพิเชน

เวทนา กุขนุโธ อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร
อตฺถิ อปรียาปนโน ฯ ปญฺจวิเชน เวทนา กุขนุโธ อตฺถิ สุกฺขินุทฺธิย
อตฺถิ ทุกฺขินุทฺธิย อตฺถิ โสมนสฺสินุทฺธิย อตฺถิ โทมนสฺสินุทฺธิย อตฺถิ
อุเปกฺขินุทฺธิย ฯ ฉพฺพิเชน เวทนา กุขนุโธ จกฺขุสมฺพสฺสชา เวทนา
โสตสมฺพสฺสชา เวทนา ฆานสมฺพสฺสชา เวทนา ชิวฺหาสมฺพสฺสชา
เวทนา กายสมฺพสฺสชา เวทนา มโนสมฺพสฺสชา เวทนา เอว
ฉพฺพิเชน เวทนา กุขนุโธ ฯ สตฺตฺวิเชน เวทนา กุขนุโธ จกฺขุสมฺพสฺสชา
เวทนา ฯเปฯ กายสมฺพสฺสชา เวทนา มโนธาคฺสมฺพสฺสชา เวทนา
มโนวิญฺญาณธาคฺสมฺพสฺสชา เวทนา เอว สตฺตฺวิเชน เวทนา กุขนุโธ ฯ
อฏฺฐวิเชน เวทนา กุขนุโธ จกฺขุสมฺพสฺสชา เวทนา ฯเปฯ กายสมฺพสฺสชา
เวทนา อตฺถิ สุขา อตฺถิ ทุกฺขา มโนธาคฺสมฺพสฺสชา
เวทนา มโนวิญฺญาณธาคฺสมฺพสฺสชา เวทนา เอว อฏฺฐวิเชน
เวทนา กุขนุโธ ฯ นววิเชน เวทนา กุขนุโธ จกฺขุสมฺพสฺสชา เวทนา
 ฯเปฯ กายสมฺพสฺสชา เวทนา มโนธาคฺสมฺพสฺสชา เวทนา
มโนวิญฺญาณธาคฺสมฺพสฺสชา เวทนา อตฺถิ กุสลา อตฺถิ อกุสลา อตฺถิ
อพฺยาคตา เอว นววิเชน เวทนา กุขนุโธ ฯ ทสฺวิเชน เวทนา กุขนุโธ
จกฺขุสมฺพสฺสชา เวทนา ฯเปฯ กายสมฺพสฺสชา เวทนา อตฺถิ สุขา
อตฺถิ ทุกฺขา มโนธาคฺสมฺพสฺสชา เวทนา มโนวิญฺญาณธาคฺสมฺพสฺสชา
เวทนา อตฺถิ กุสลา อตฺถิ อกุสลา อตฺถิ อพฺยาคตา
เอว ทสฺวิเชน เวทนา กุขนุโธ ฯ

[๔๕] เอกวิเชน เวทนากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทูวิเชน
เวทนากุขนุโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ฯ ติวิเชน เวทนากุขนุโธ
อตฺถิ วิปาโก อตฺถิ วิปากธมฺมธมฺโม อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺโม
อตฺถิ อุปาthinุปาทานิโย อตฺถิ อนุปาthinุปาทานิโย
อตฺถิ อนุปาthinานุปาทานิโย อตฺถิ สงฺกิติฏฺฐสงฺกิเลสิโก
อตฺถิ อสงฺกิติฏฺฐสงฺกิเลสิโก อตฺถิ อสงฺกิติฏฺฐาสงฺกิเลสิโก อตฺถิ
สวิตกฺกสฺวิจฺจโร อตฺถิ อวิตกฺกวิจฺจรมตฺโต อตฺถิ อวิตกฺกวิจฺจโร
อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺโพ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺโพ อตฺถิ
เนวทสฺสเนนภาวนายปหาตพฺโพ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก
อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก อตฺถิ เนวทสฺสเนนภาวนายปหาตพฺพเหตุโก
อตฺถิ อายจฺคามิ อตฺถิ อปจยฺคามิ อตฺถิ เนวอายจฺคามินาปจยฺคามิ
อตฺถิ เสกฺโข อตฺถิ อเสกฺโข อตฺถิ เนวเสกฺโขนาเสกฺโข
อตฺถิ ปริตฺโต อตฺถิ มหคฺคโต อตฺถิ อปฺปมาโณ อตฺถิ
ปริตฺตารมฺมโณ อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณ
อตฺถิ หีนโณ อตฺถิ มชฺฌิมโณ อตฺถิ ปณฺีโต อตฺถิ มิจฺจตฺตนิยโต
อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต อตฺถิ อนิยโต อตฺถิ มคฺคการมฺมโณ อตฺถิ
มคฺคเหตุโก อตฺถิ มคฺคาธิปติ อตฺถิ อุปฺปนโน อตฺถิ อนุปฺปนโน
อตฺถิ อุปฺปาที อตฺถิ อตีโต อตฺถิ อนาคโต อตฺถิ ปจฺจุปฺปนโน
อตฺถิ อตีตารมฺมโณ อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนนารมฺมโณ
อตฺถิ อชฺฌตฺโต อตฺถิ พหิทฺโธ อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺโธ

อตุถิ อชฎตตารมมโณ อตุถิ พหิทถารมมโณ อตุถิ อชฎตต-
พหิทถารมมโณ ๆเปฯ เอวํ ทสวิเชน เวทนากุขนุโธ ๆ

[๔๖] เอกวิเชน เวทนากุขนุโธ ผสสสมปยุตโต ๆ ทูวิเชน
เวทนากุขนุโธ อตุถิ เหตุสมปยุตโต อตุถิ เหตุวิปยุตโต อตุถิ
น เหตุ สเหตุโก อตุถิ น เหตุ อเหตุโก อตุถิ โลกิโย อตุถิ
โลกุตโร อตุถิ เกนจิ วิญญะโย อตุถิ เกนจิ น วิญญะโย
อตุถิ สาสโว อตุถิ อนาสโว อตุถิ อาสวสมปยุตโต อตุถิ อาสววิปยุตโต
อตุถิ อาสววิปยุตตาสสโว อตุถิ อาสววิปยุตตอนาสโว
อตุถิ สลยโชนิโย อตุถิ อสลยโชนิโย อตุถิ สลยโชนสมปยุตโต
อตุถิ สลยโชนวิปยุตโต อตุถิ สลยโชนวิปยุตตสลยโชนิโย
อตุถิ สลยโชนวิปยุตตอสลยโชนิโย อตุถิ กนถนิโย
อตุถิ อกนถนิโย อตุถิ กนถสมปยุตโต อตุถิ กนถวิปยุตโต อตุถิ
กนถวิปยุตตกนถนิโย อตุถิ กนถวิปยุตตอกนถนิโย อตุถิ โอมนิโย
อตุถิ อโนมนิโย อตุถิ โอมสมปยุตโต อตุถิ โอมวิปยุตโต อตุถิ
โอมวิปยุตตอมนิโย อตุถิ โอมวิปยุตตอโนมนิโย อตุถิ โยคนิโย
อตุถิ อโยคนิโย อตุถิ โยคสมปยุตโต อตุถิ โยควิปยุตโต อตุถิ
โยควิปยุตตโยคนิโย อตุถิ โยควิปยุตตอโยคนิโย อตุถิ นีวรณิโย
อตุถิ อนีวรณิโย อตุถิ นีวรณสมปยุตโต อตุถิ นีวรณวิปยุตโต
อตุถิ นีวรณวิปยุตตนีวรณิโย อตุถิ นีวรณวิปยุตตอนีวรณิโย
อตุถิ ปรามญุโธ อตุถิ อปรามญุโธ อตุถิ ปรามาสสมปยุตโต อตุถิ

ปรามาสวิปยุตโต อตฺถิ ปรามาสวิปยุตตปรามัญโธ อตฺถิ
ปรามาสวิปยุตตอปรามัญโธ อตฺถิ อุปาทินฺโน อตฺถิ อนุปาทินฺโน อตฺถิ
อุปาทานิโย อตฺถิ อนุปาทานิโย อตฺถิ อุปาทานสมยุตโต อตฺถิ
อุปาทานวิปยุตโต อตฺถิ อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิโย อตฺถิ
อุปาทานวิปยุตตอนุปาทานิโย อตฺถิ สงฺกิลลสิโก อตฺถิ อสงฺกิลลสิโก
อตฺถิ สงฺกิลฺลโธ อตฺถิ อสงฺกิลฺลโธ อตฺถิ กิลลสมยุตโต อตฺถิ
กิลลวิปยุตโต อตฺถิ กิลลวิปยุตตสงฺกิลลสิโก อตฺถิ
กิลลวิปยุตตอสงฺกิลลสิโก อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺโพ อตฺถิ น ทสฺสเนน
ปหาตพฺโพ อตฺถิ ภวานาย ปหาตพฺโพ อตฺถิ น ภวานาย ปหาตพฺโพ
อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก
อตฺถิ ภวานาย ปหาตพฺพเหตุโก อตฺถิ น ภวานาย ปหาตพฺพเหตุโก
อตฺถิ สวิตกโก อตฺถิ อวิตกโก อตฺถิ สวิจโร อตฺถิ อวิจโร
อตฺถิ สปิตีโก อตฺถิ อสปิตีโก อตฺถิ ปิติสหคโต อตฺถิ น
ปิติสหคโต อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ น กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร
อตฺถิ น รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ น อรูปาวจโร
อตฺถิ ปริยาปนฺโน อตฺถิ อปริยาปนฺโน อตฺถิ นิยุยานิโก อตฺถิ
อนิยุยานิโก อตฺถิ นียโต อตฺถิ อนิยโต อตฺถิ สอฺตุตโร อตฺถิ
อนฺตุตโร อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ ติวิเชน เวทนาภฺขนฺโธ อตฺถิ๓
กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาคโต ฯ เปฯ เอว ทสฺวิเชน
เวทนาภฺขนฺโธ ฯ

[๔๗] เอกวิเชน เวทนากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทูวิเชน
เวทนากุขนุโธ อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ ติวิเชน เวทนากุขนุโธ
อตฺถิ วิปาโก อตฺถิ วิปากมฺมมฺโม อตฺถิ เนววิปากนวิปากมฺมมฺโม
ฯเปฯ อตฺถิ อชฺฉตฺตารมฺโม อตฺถิ พหิทฺธารมฺโม อตฺถิ
อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺโม ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนากุขนุโธ ฯ

ทุกมฺลทํ ฯ

[๔๘] เอกวิเชน เวทนากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทูวิเชน
เวทนากุขนุโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ฯ ติวิเชน เวทนากุขนุโธ
อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยากโต ฯเปฯ เอวํ
ทสฺวิเชน เวทนากุขนุโธ ฯ เอกวิเชน เวทนากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ
ทูวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ
ติวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยากโต
ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนากุขนุโธ ฯ เอกวิเชน เวทนากุขนุโธ
ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทูวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ
อเหตุโก ฯ ติวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ วิปาโก อตฺถิ วิปากมฺมมฺโม
อตฺถิ เนววิปากนวิปากมฺมมฺโม ฯเปฯ อตฺถิ อชฺฉตฺตารมฺโม
อตฺถิ พหิทฺธารมฺโม อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺโม ฯเปฯ
เอวํ ทสฺวิเชน เวทนากุขนุโธ ฯ เอกวิเชน เวทนากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ
ทูวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ
ติวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ วิปาโก อตฺถิ วิปากมฺมมฺโม อตฺถิ

เนววิปากนวิปากมมมมโม ๑เป๑ อตฺถิ อชฺชตฺตารมมโม อตฺถิ
พหิทฺฐารมมโม อตฺถิ อชฺชตฺตพหิทฺฐารมมโม ๑เป๑ เอวํ ทสฺวิเชน
เวทนากุขนุโ ๑

ติกมฺมลกํ ๑

[๔๕] เอกวิเชน เวทนากุขนุโ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน
เวทนากุขนุโ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ๑ ติวิเชน เวทนากุขนุโ
อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาคโต ๑เป๑ เอวํ ทสฺวิเชน
เวทนากุขนุโ ๑ เอกวิเชน เวทนากุขนุโ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน
เวทนากุขนุโ อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต อตฺถิ เหตุวิปฺปยุตฺโต ๑ ติวิเชน
เวทนากุขนุโ อตฺถิ วิปาโก อตฺถิ วิปากมมมมโม อตฺถิ เนววิปาก-
*นวิปากมมมมโม ๑เป๑ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนากุขนุโ ๑ เอกวิเชน
เวทนากุขนุโ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน เวทนากุขนุโ อตฺถิ น
เหตุ สเหตุโก อตฺถิ น เหตุ อเหตุโก ๑ ติวิเชน เวทนากุขนุโ อตฺถิ
อฺปาทินฺนุปาทานิโย อตฺถิ อนฺปาทินฺนุปาทานิโย อตฺถิ อนฺปาทินฺนํนุปาทานิโย
๑เป๑ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนากุขนุโ ๑ เอกวิเชน
เวทนากุขนุโ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน เวทนากุขนุโ อตฺถิ
โลกิโย อตฺถิ โลกุตฺตโร ๑ ติวิเชน เวทนากุขนุโ อตฺถิ สงฺกิติญฺจสงฺกิเลสิโก
อตฺถิ อสงฺกิติญฺจสงฺกิเลสิโก อตฺถิ อสงฺกิติญฺจาสงฺกิเลสิโก
๑เป๑ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนากุขนุโ ๑ เอกวิเชน เวทนา-
กุขนุโ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน เวทนากุขนุโ อตฺถิ เกนจิ

ปยุตโต ฯ ติวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ ปรีตฺโต อตฺถิ มหคฺคโต อตฺถิ
อปฺปมาโณ ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนากุขนุโธ ฯ เอกวิเชน เวทนากุขนุโธ
ผลสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนิโย
อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโลชนิโย ฯ ติวิเชน
เวทนากุขนุโธ อตฺถิ ปรีตฺตารมฺมโณ อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ อตฺถิ
อปฺปมาณารมฺมโณ ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนากุขนุโธ ฯ เอกวิเชน
เวทนากุขนุโธ ผลสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ
คณฺถนิโย อตฺถิ อคณฺถนิโย ฯ ติวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ หีนํ อตฺถิ
มชฺฌิมํ อตฺถิ ปณีโต ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนากุขนุโธ ฯ เอกวิเชน
เวทนากุขนุโธ ผลสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ คณฺถสมฺปยุตฺโต
อตฺถิ คณฺถวิปฺปยุตฺโต ฯ ติวิเชน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ
มิจฺจตฺตนิยโต อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต อตฺถิ อนิยโต ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน
เวทนากุขนุโธ ฯ เอกวิเชน เวทนากุขนุโธ ผลสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน

เวทนาภขุโน อตฺถิ คณฺณวิปฺปยุตฺตคณฺณนิโย อตฺถิ คณฺณวิปฺปยุตฺตคณฺณนิโย ฯ
 ติวิเชน เวทนาภขุโน อตฺถิ มคฺคการมฺมโณ อตฺถิ
 มคฺคเหตุโก อตฺถิ มคฺคาธิปฺติ ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนาภขุโน ฯ
 เอกวิเชน เวทนาภขุโน ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทูวิเชน เวทนาภขุโน
 อตฺถิ โอมฺนิโย อตฺถิ อโนมฺนิโย ฯ ติวิเชน เวทนาภขุโน อตฺถิ
 อุปฺปนฺโน อตฺถิ อนฺุปฺปนฺโน อตฺถิ อุปฺปาที ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน
 เวทนาภขุโน ฯ เอกวิเชน เวทนาภขุโน ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทูวิเชน
 เวทนาภขุโน อตฺถิ โอมฺสมฺปยุตฺโต อตฺถิ โอมฺวิปฺปยุตฺโต ฯ ติวิเชน
 เวทนาภขุโน อตฺถิ อตีโต อตฺถิ อนาคโต อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺโน ฯเปฯ
 เอวํ ทสฺวิเชน เวทนาภขุโน ฯ เอกวิเชน เวทนาภขุโน ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ
 ทูวิเชน เวทนาภขุโน อตฺถิ โอมฺวิปฺปยุตฺตโอมฺนิโย
 อตฺถิ โอมฺวิปฺปยุตฺตอโนมฺนิโย ฯ ติวิเชน เวทนาภขุโน อตฺถิ อตีตารมฺมโณ
 อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณ ฯเปฯ
 เอวํ ทสฺวิเชน เวทนาภขุโน ฯ เอกวิเชน เวทนาภขุโน ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ
 ทูวิเชน เวทนาภขุโน อตฺถิ โยคฺนิโย อตฺถิ อโยคฺนิโย ฯ
 ติวิเชน เวทนาภขุโน อตฺถิ อชฺมตฺโต อตฺถิ พหิทฺโธ อตฺถิ อชฺมตฺตพหิทฺโธ
 ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนาภขุโน ฯ เอกวิเชน เวทนาภขุโน
 ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทูวิเชน เวทนาภขุโน อตฺถิ โยคฺสมฺปยุตฺโต
 อตฺถิ โยคฺวิปฺปยุตฺโต ฯ ติวิเชน เวทนาภขุโน อตฺถิ อชฺมตฺตารมฺมโณ
 อตฺถิ พหิทฺฐารมฺมโณ อตฺถิ อชฺมตฺตพหิทฺฐารมฺมโณ
 ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน เวทนาภขุโน ฯ

อุภโตวทุฏกั

[๕๐] สตฺตฺติวิเชน เวทนาภขุโน อตฺถิ กุสฺโล อตฺถิ อกุสฺโล อตฺถิ
 อพฺยาคโต อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร
 อตฺถิ อปริยาปฺนฺโน เอวํ สตฺตฺติวิเชน เวทนาภขุโน ฯ อปโรปิ สตฺตฺติวิเชน

เวทนาถุขนุโธ อตุถิ วิปาโก อตุถิ วิปากธมฺมธมฺโม อตุถิ
เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺโม ๆเปฯ อตุถิ อชฺฉตฺตารมฺมโณ อตุถิ

พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ กามาวจโร
อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ อปรียาปนฺโน เอวํ สตฺตวิเชน
เวทนากุขนฺโธ ฯ

[๕๑] จตฺวีสตีวิเชน เวทนากุขนฺโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา เวทนากุขนฺโธ
อตฺถิ กุสลโธ อตฺถิ อกุสลโธ อตฺถิ อพฺยาคโต โสตฺตสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา
เวทนากุขนฺโธ ฯเปฯ ฆานสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา เวทนากุขนฺโธ ฯเปฯ
ชีวฺหาสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา เวทนากุขนฺโธ ฯเปฯ กายสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา
เวทนากุขนฺโธ ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา เวทนากุขนฺโธ อตฺถิ กุสลโธ
อตฺถิ อกุสลโธ อตฺถิ อพฺยาคโต จกฺขุสมฺผลฺสฺสชา เวทนา โสตฺตสมฺผลฺสฺสชา
เวทนา ฆานสมฺผลฺสฺสชา เวทนา ชีวฺหาสมฺผลฺสฺสชา เวทนา กายสมฺผลฺสฺสชา
เวทนา มโนสมฺผลฺสฺสชา เวทนา เอวํ จตฺวีสตีวิเชน
เวทนากุขนฺโธ ฯ อปโรปิ จตฺวีสตีวิเชน เวทนากุขนฺโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา
เวทนากุขนฺโธ อตฺถิ วิปาโก อตฺถิ วิปាកมฺมฺมฺโม อตฺถิ
เนววิปากนวิปากมฺมฺมฺโม ฯเปฯ อตฺถิ อชฺฉตฺตารมฺมโณ อตฺถิ
พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺมโณ โสตฺตสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา
เวทนากุขนฺโธ ฯเปฯ ฆานสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา เวทนากุขนฺโธ ฯเปฯ
ชีวฺหาสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา เวทนากุขนฺโธ ฯเปฯ กายสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา
เวทนากุขนฺโธ ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา เวทนากุขนฺโธ อตฺถิ
อชฺฉตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺมโณ
จกฺขุสมฺผลฺสฺสชา เวทนา ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสชา เวทนา เอวํ จตฺวีสตีวิเชน

เวทนากุขนุโธ ฯ

[๕๒] ตีสวิเรน เวทนากุขนุโธ จกุขุสมุผลุสปลุจญา เวทนากุขนุโธ
อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร อตุถิ อรูปาวจโร อตุถิ
อปปริยาปนุโน โสตสมุผลุสปลุจญา ฯเปฯ ฆานสมุผลุสปลุจญา ฯเปฯ
ชีวหาสมุผลุสปลุจญา ฯเปฯ กายสมุผลุสปลุจญา ฯเปฯ มโนสมุผลุสปลุจญา
เวทนากุขนุโธ อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร อตุถิ
อรูปาวจโร อตุถิ อปปริยาปนุโน จกุขุสมุผลุสสชา เวทนา ฯเปฯ
มโนสมุผลุสสชา เวทนา เอวํ ตีสวิเรน เวทนากุขนุโธ ฯ

[๕๓] พหุวิเรน เวทนากุขนุโธ จกุขุสมุผลุสปลุจญา เวทนากุขนุโธ
อตุถิ กุสโล อตุถิ อกุสโล อตุถิ อพุยาโก อตุถิ กามาวจโร อตุถิ
รูปาวจโร อตุถิ อรูปาวจโร อตุถิ อปปริยาปนุโน โสตสมุผลุสปลุจญา
ฯเปฯ ฆานสมุผลุสปลุจญา ฯเปฯ ชิวหาสมุผลุสปลุจญา ฯเปฯ
กายสมุผลุสปลุจญา ฯเปฯ มโนสมุผลุสปลุจญา เวทนากุขนุโธ อตุถิ
กุสโล อตุถิ อกุสโล อตุถิ อพุยาโก อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร
อตุถิ อรูปาวจโร อตุถิ อปปริยาปนุโน จกุขุสมุผลุสสชา เวทนา
ฯเปฯ มโนสมุผลุสสชา เวทนา เอวํ พหุวิเรน เวทนากุขนุโธ ฯ
อปโรปี พหุวิเรน เวทนากุขนุโธ จกุขุสมุผลุสปลุจญา เวทนากุขนุโธ
อตุถิ วิปาโก อตุถิ วิปากมมุชโม อตุถิ เนววิปากนวิปากมมุชโม
ฯเปฯ อตุถิ อชมุคตารมมุชโม อตุถิ พหิทุชารมมุชโม อตุถิ
อชมุคตพหิทุชารมมุชโม อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร อตุถิ

อรูปาวจร อตฺถิ อปรียาปนุโน โสตสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา ฯเปฯ ฆานสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา
ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา ฯเปฯ กายสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา
ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสปลฺจฺยา เวทนากุขฺนุโธ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ
อตฺถิ พหิทฺฐารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺฐารมฺมโณ อตฺถิ
กามาวจร อตฺถิ รูปาวจร อตฺถิ อรูปาวจร อตฺถิ อปรียาปนุโน
จกฺขุสมฺผลฺสฺสชา เวทนา ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสชา เวทนา เอวํ พหุวิเชน
เวทนากุขฺนุโธ ฯ

อຍိ วุจฺจติ เวทนากุขฺนุโธ ฯ

ตตฺถ กตฺโม สลฺลวากุขฺนุโธ

[๕๔] เอกวิเชน สลฺลวากุขฺนุโธ ผลฺสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทูวิเชน
สลฺลวากุขฺนุโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ฯ ติวิเชน สลฺลวากุขฺนุโธ
อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยากโต ฯ จตุพฺพิเชน สลฺลวากุขฺนุโธ
อตฺถิ กามาวจร อตฺถิ รูปาวจร อตฺถิ อรูปาวจร อตฺถิ
อปรียาปนุโน ฯ ปญฺจวิเชน สลฺลวากุขฺนุโธ อตฺถิ สุขินฺทุริยสมฺปยุตฺโต
อตฺถิ ทุกฺขินฺทุริยสมฺปยุตฺโต อตฺถิ โสมนสฺสินฺทุริยสมฺปยุตฺโต อตฺถิ
โทมนสฺสินฺทุริยสมฺปยุตฺโต อตฺถิ อูเปกฺขินฺทุริยสมฺปยุตฺโต ฯ ฉพฺพิเชน
สลฺลวากุขฺนุโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺสชา สลฺลว โสตสมฺผลฺสฺสชา สลฺลว
ฆานสมฺผลฺสฺสชา สลฺลว ชิวฺหาสมฺผลฺสฺสชา สลฺลว กายสมฺผลฺสฺสชา
สลฺลว มโนสมฺผลฺสฺสชา สลฺลว เอวํ ฉพฺพิเชน สลฺลวากุขฺนุโธ ฯ
สตตฺตวิเชน สลฺลวากุขฺนุโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺสชา สลฺลว ฯเปฯ กายสม-

ผลสุตธา สลยณา มโนธาตุมผลสุตธา สลยณา มโนวิญญาณธาตุมผลสุตธา สลยณา เอวัง สตุตติเวเน สลยณา กุขนุโร ๑ อฏฐวิเน สลยณา กุขนุโร จกขุมผลสุตธา สลยณา ๑เป๑ กายสมผลสุตธา สลยณา อตุติ สุขสหคตา อตุติ ทุกขสหคตา มโนธาตุมผลสุตธา สลยณา มโนวิญญาณธาตุมผลสุตธา สลยณา เอวัง อฏฐวิเน สลยณา กุขนุโร ๑ นววิเน สลยณา กุขนุโร จกขุมผลสุตธา สลยณา ๑เป๑ กายสมผลสุตธา สลยณา มโนธาตุมผลสุตธา สลยณา มโนวิญญาณธาตุมผลสุตธา สลยณา อตุติ กุสลา อตุติ อกุสลา อตุติ อพยากตา เอวัง นววิเน สลยณา กุขนุโร ๑ ทสวิเน สลยณา กุขนุโร จกขุมผลสุตธา สลยณา ๑เป๑ กายสมผลสุตธา สลยณา อตุติ สุขสหคตา อตุติ ทุกขสหคตา มโนธาตุมผลสุตธา สลยณา มโนวิญญาณธาตุมผลสุตธา สลยณา อตุติ กุสลา อตุติ อกุสลา อตุติ อพยากตา เอวัง ทสวิเน สลยณา กุขนุโร ๑

[๕๕] เอกวิเน สลยณา กุขนุโร ผลสุตสมปยุตโต ๑ ทวิเน สลยณา กุขนุโร อตุติ สเหตุโก อตุติ อเหตุโก ๑ ตวิเน สลยณา กุขนุโร อตุติ สุขาย เวทนาย สมปยุตโต อตุติ ทุกขาย เวทนาย สมปยุตโต อตุติ อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตโต อตุติ วิปาโก อตุติ วิปากมมมมโม อตุติ เนววิปากนวิปากมมมมโม อตุติ อปาทินุปาทานิโย อตุติ อนุปาทินุปาทานิโย อตุติ อนุปาทินุ นา นุปาทานิโย อตุติ สงกิติฏฐสงกิเลสิโก อตุติ อสงกิติฏฐสงกิเลสิโก

อตฺถิ อสงฺกิติฏฺฐาสงฺกิลลสฺสโก อตฺถิ สวิตฺตกฺกสวิจฺจาโร อตฺถิ อวิตฺตกฺกวิจฺจามตฺตโต
 อตฺถิ อวิตฺตกฺกาวิจฺจาโร อตฺถิ ปิตฺตสทฺทโต อตฺถิ สุขสทฺทโต
 อตฺถิ อุเปกฺขาสทฺทโต อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพุโ อตฺถิ ภาวนาย
 ปหาตพฺพุโ อตฺถิ เนวทสฺสเนนภาวนายปหาตพฺพุโ อตฺถิ ทสฺสเนน
 ปหาตพฺพุเหตุโก อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพุเหตุโก อตฺถิ เนวทสฺสเนน-
 *นภาวนายปหาตพฺพุเหตุโก อตฺถิ อัจยคามิ อตฺถิ อปจยคามิ
 อตฺถิ เนวัจยคามินาปจยคามิ อตฺถิ เสกฺโข อตฺถิ อเสกฺโข อตฺถิ
 เนว เสกฺโข นวเสกฺโข อตฺถิ ปริตฺโต อตฺถิ มหคฺคโต อตฺถิ
 อปฺปมาโณ อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ อตฺถิ
 อปฺปมาณารมฺมโณ อตฺถิ หีนโณ อตฺถิ มชฺฌิมโณ อตฺถิ ปณฺโณ อตฺถิ
 มิจฺจตฺตนิยโต อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต อตฺถิ อนิยโต อตฺถิ มกฺการมฺมโณ
 อตฺถิ มกฺกเหตุโก อตฺถิ มกฺกาธิปฺติ อตฺถิ อุปฺปนฺโน อตฺถิ อนฺุปฺปนฺโน
 อตฺถิ อุปฺปาที อตฺถิ อตีโต อตฺถิ อนาคโต อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺโน
 อตฺถิ อตีตารมฺมโณ อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณ
 อตฺถิ อชฺฌตฺโต อตฺถิ พหิทฺุโ อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺุโ อตฺถิ
 อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺุธารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺุธารมฺมโณ
 ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สลฺยถาภฺขณฺุโ ฯ

[๕๖] เอกวิเรน สลฺยถาภฺขณฺุโ ผลฺลสมฺมปฺยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน
 สลฺยถาภฺขณฺุโ อตฺถิ เหตุสมฺมปฺยุตฺโต อตฺถิ เหตุวิปฺยุตฺโต อตฺถิ
 น เหตุ สเหตุโก อตฺถิ น เหตุ อเหตุโก อตฺถิ โลภฺโย อตฺถิ

โลกุตตโร อตฺถิ เณจิ วิญญะโย อตฺถิ เณจิ น วิญญะโย
อตฺถิ สาสโว อตฺถิ อนาสโว อตฺถิ อาสวสมฺปยุตฺโต อตฺถิ
อาสววิปฺปยุตฺโต อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตฺตาสโว อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโว
อตฺถิ สลฺยโลชนิโย อตฺถิ อสลฺยโลชนิโย อตฺถิ สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต
อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺโต อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตฺตสลฺยโลชนิโย
อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโลชนิโย อตฺถิ คนฺถนิโย
อตฺถิ อคนฺถนิโย อตฺถิ คนฺถสมฺปยุตฺโต อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺโต อตฺถิ
คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิโย อตฺถิ โอมฺนิโย
อตฺถิ อโนมฺนิโย อตฺถิ โอมสมฺปยุตฺโต อตฺถิ โอมวิปฺปยุตฺโต อตฺถิ
โอมวิปฺปยุตฺตอโนมฺนิโย อตฺถิ โอมวิปฺปยุตฺตอโนมฺนิโย อตฺถิ โยคนิโย
อตฺถิ อโยคนิโย อตฺถิ โยคสมฺปยุตฺโต อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺโต
อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคนิโย อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตอโยคนิโย อตฺถิ
นัิวรณฺนิโย อตฺถิ อนัิวรณฺนิโย อตฺถิ นัิวรณสมฺปยุตฺโต อตฺถิ
นัิวรณวิปฺปยุตฺโต อตฺถิ นัิวรณวิปฺปยุตฺตนัิวรณฺนิโย อตฺถิ
นัิวรณวิปฺปยุตฺตอนัิวรณฺนิโย อตฺถิ ปฺรามญฺโจะ อตฺถิ อปฺรามญฺโจะ อตฺถิ
ปฺรามาสสมฺปยุตฺโต อตฺถิ ปฺรามาสวิปฺปยุตฺโต อตฺถิ
ปฺรามาสวิปฺปยุตฺตปฺรามญฺโจะ อตฺถิ ปฺรามาสวิปฺปยุตฺตอปฺรามญฺโจะ อตฺถิ
อุปาทินฺโน อตฺถิ อนุปาทินฺโน อตฺถิ อุปาทานิโย อตฺถิ อนุปาทานิโย
อตฺถิ อุปาทานสมฺปยุตฺโต อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺโต อตฺถิ อุปาทาน-
วิปฺปยุตฺตอุปาทานิโย อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิโย อตฺถิ

สงฺกิลลสิโก อตฺถิ อสงฺกิลลสิโก อตฺถิ สงฺกิลฺลิจฺจ อตฺถิ อสงฺกิลฺลิจฺจ
อตฺถิ กิลลสมฺปยุตฺโต อตฺถิ กิลลวิปฺปยุตฺโต อตฺถิ กิลลวิปฺปยุตฺตสงฺกิลลสิโก
อตฺถิ กิลลวิปฺปยุตฺตอสงฺกิลลสิโก อตฺถิ ทสฺสเนน
ปฺหตฺตพฺโพ อตฺถิ น ทสฺสเนน ปฺหตฺตพฺโพ อตฺถิ ภาวนาย ปฺหตฺตพฺโพ
อตฺถิ น ภาวนาย ปฺหตฺตพฺโพ อตฺถิ ทสฺสเนน ปฺหตฺตพฺพเหตุโก
อตฺถิ น ทสฺสเนน ปฺหตฺตพฺพเหตุโก อตฺถิ ภาวนาย ปฺหตฺตพฺพเหตุโก
อตฺถิ น ภาวนาย ปฺหตฺตพฺพเหตุโก อตฺถิ สวิตฺตโก อตฺถิ อวิตฺตโก
อตฺถิ สวิจฺจโร อตฺถิ อวิจฺจโร อตฺถิ สปฺปีติโก อตฺถิ อปฺปีติโก
อตฺถิ ปีตฺติสทฺทโก อตฺถิ น ปีตฺติสทฺทโก อตฺถิ สุขสทฺทโก อตฺถิ น
สุขสทฺทโก อตฺถิ อูปฺเภกฺขาสทฺทโก อตฺถิ น อูปฺเภกฺขาสทฺทโก อตฺถิ
กามาวจโร อตฺถิ น กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ น
รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ น อรูปาวจโร อตฺถิ ปฺริยาปนฺโน
อตฺถิ อปฺริยาปนฺโน อตฺถิ นียฺยานิโก อตฺถิ อนียฺยานิโก
อตฺถิ นียโต อตฺถิ อนียโต อตฺถิ สจฺจตฺตโร อตฺถิ อนฺนตฺตโร อตฺถิ
สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ ติวิเรน สลฺลณากฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล
อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺพยากโต ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สลฺลณากฺขนฺโธ ฯ

[๕๗] เอกวิเรน สลฺลณากฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทิวิเรน
สลฺลณากฺขนฺโธ อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ ติวิเรน สลฺลณากฺขนฺโธ
อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต ฯเปฯ อตฺถิ

อชฌตตารมมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมมโณ อตฺถิ อชฌตตพหิทฺธารมมโณ
ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ ๑

ทุกมูลกั ๑

[๕๘] เอกวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน
สลฺลาภุขฺนุโ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ๑ ตฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ
อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาโกโต ๑เปฯ เอวํ
ทสฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ ๑ เอกวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑
ทฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ๑
ตฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาโกโต
๑เปฯ เอวํ ทสฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ ๑ เอกวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ
ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ
อเหตุโก ๑ ตฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺโต ๑เปฯ อตฺถิ อชฌตตารมมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมมโณ
อตฺถิ อชฌตตพหิทฺธารมมโณ ๑เปฯ เอวํ ทสฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ ๑
เอกวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ
อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ๑ ตฺวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ อตฺถิ สุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ
อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต ๑เปฯ อตฺถิ อชฌตตารมมโณ
อตฺถิ พหิทฺธารมมโณ อตฺถิ อชฌตตพหิทฺธารมมโณ ๑เปฯ เอวํ

ทสฺวิเรน สลฺยถากุขนุโธ ฯ

ติกมฺลํ กํ ฯ

[๕๕] เอกวิเรน สลฺยถากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน
 สลฺยถากุขนุโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ฯ ติวิเรน สลฺยถากุขนุโธ
 อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยากโต ฯเปฯ เอวํ
 ทสฺวิเรน สลฺยถากุขนุโธ ฯ เอกวิเรน สลฺยถากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ
 ทฺวิเรน สลฺยถากุขนุโธ อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต อตฺถิ
 เหตุวิปฺปยุตฺโต ฯ ติวิเรน สลฺยถากุขนุโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย
 สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย
 เวทนาย สมฺปยุตฺโต ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สลฺยถากุขนุโธ ฯ
 เอกวิเรน สลฺยถากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สลฺยถากุขนุโธ
 อตฺถิ น เหตุ สเหตุโก อตฺถิ น เหตุ อเหตุโก ฯ
 ติวิเรน สลฺยถากุขนุโธ อตฺถิ วิปาโก อตฺถิ วิปាកมฺมมฺมโม อตฺถิ
 เนววิปាកนวิปាកมฺมมฺมโม ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สลฺยถากุขนุโธ ฯ
 เอกวิเรน สลฺยถากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สลฺยถากุขนุโธ
 อตฺถิ โลกิโย อตฺถิ โลกุตฺตโร ฯ ติวิเรน สลฺยถากุขนุโธ อตฺถิ
 อฺปาทินฺนฺปาทานิโย อตฺถิ อฺนฺปาทินฺนฺปาทานิโย อตฺถิ อฺนฺปาทินฺนํ นฺปาทานิโย
 ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สลฺยถากุขนุโธ ฯ เอกวิเรน
 สลฺยถากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สลฺยถากุขนุโธ อตฺถิ
 เกนจิ วิญฺเญโย อตฺถิ เกนจิ น วิญฺเญโย ฯ ติวิเรน สลฺยถากุ-

สญฺโฆชนวิปฺปยุตฺโต ฯ ติวิเรน สญฺญากุขนุโธ อตฺถิ อัจยคามิ
อตฺถิ อปจยคามิ อตฺถิ เนวัจยคามินาปจยคามิ ฯเปฯ เอิ
ทสฺวิเรน สญฺญากุขนุโธ ฯ เอกวิเรน สญฺญากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ
ทฺวิเรน สญฺญากุขนุโธ อตฺถิ สญฺโฆชนวิปฺปยุตฺตสญฺโฆชนิโย
อตฺถิ สญฺโฆชนวิปฺปยุตฺตอสนฺโฆชนิโย ฯ ติวิเรน
สญฺญากุขนุโธ อตฺถิ เสกฺโข อตฺถิ อเสกฺโข อตฺถิ เนว เสกฺโข
นาเสกฺโข ฯเปฯ เอิ ทสฺวิเรน สญฺญากุขนุโธ ฯ เอกวิเรน สญฺญากุขนุโธ
ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สญฺญากุขนุโธ อตฺถิ คนฺถนฺนิโย
อตฺถิ อคนฺถนฺนิโย ฯ ติวิเรน สญฺญากุขนุโธ อตฺถิ ปริตฺโต อตฺถิ
มหคฺคโต อตฺถิ อปฺปมาโณ ฯเปฯ เอิ ทสฺวิเรน สญฺญากุขนุโธ ฯ
เอกวิเรน สญฺญากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สญฺญากุขนุโธ
อตฺถิ คนฺถสมฺปยุตฺโต อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺโต ฯ ติวิเรน สญฺญากุขนุโธ
อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณ
ฯเปฯ เอิ ทสฺวิเรน สญฺญากุขนุโธ ฯ เอกวิเรน สญฺญากุขนุโธ
ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สญฺญากุขนุโธ อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนฺนิโย
อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนฺนิโย ฯ ติวิเรน สญฺญากุขนุโธ
อตฺถิ หีนฺ อตฺถิ มชฺฌิมฺ อตฺถิ ปณฺีโต ฯเปฯ เอิ
ทสฺวิเรน สญฺญากุขนุโธ ฯ เอกวิเรน สญฺญากุขนุโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ
ทฺวิเรน สญฺญากุขนุโธ อตฺถิ โอมฺนฺนิโย อตฺถิ อโนมฺนฺนิโย ฯ
ติวิเรน สญฺญากุขนุโธ อตฺถิ มิจฺจตฺตนฺนิโย อตฺถิ สมฺมตฺตนฺนิโย

อตุถิ อนินยโต ๑เป๑ เอวํ ทสวึเรน สลลวากุขนุโธ ๑ เอกวิเรน
สลลวากุขนุโธ ผลลสสมปยุตุโต ๑ ทุวิเรน สลลวากุขนุโธ อตุถิ
โอมสมปยุตุโต อตุถิ โอมวิปยุตุโต ๑ ติวิเรน สลลวากุขนุโธ
อตุถิ มคคการมมโณ อตุถิ มคคเหตุโก อตุถิ มคคธิปติ ๑เป๑
เอวํ ทสวึเรน สลลวากุขนุโธ ๑ เอกวิเรน สลลวากุขนุโธ ผลลสสมปยุตุโต ๑
ตุวิเรน สลลวากุขนุโธ อตุถิ โอมวิปยุตุตโอมนินโย อตุถิ
โอมวิปยุตุตอนินนินโย ๑ ติวิเรน สลลวากุขนุโธ อตุถิ อุปฺปนโน
อตุถิ อนุปฺปนโน อตุถิ อุปฺปาที ๑เป๑ เอวํ ทสวึเรน สลลวากุขนุโธ ๑
เอกวิเรน สลลวากุขนุโธ ผลลสสมปยุตุโต ๑ ตุวิเรน
สลลวากุขนุโธ อตุถิ โยคนินโย อตุถิ อโยคนินโย ๑ ติวิเรน สลลวากุขนุโธ
อตุถิ อตีโต อตุถิ อนาคโต อตุถิ ปจฺจูปฺปนโน ๑เป๑ เอวํ
ทสวึเรน สลลวากุขนุโธ ๑ เอกวิเรน สลลวากุขนุโธ ผลลสสมปยุตุโต ๑
ตุวิเรน สลลวากุขนุโธ อตุถิ โยคสมปยุตุโต อตุถิ โยควิปยุตุโต ๑
ติวิเรน สลลวากุขนุโธ อตุถิ อตีตารมมโณ อตุถิ อนาคตารมมโณ
อตุถิ ปจฺจูปฺปนนารมมโณ ๑เป๑ เอวํ ทสวึเรน สลลวากุขนุโธ ๑
เอกวิเรน สลลวากุขนุโธ ผลลสสมปยุตุโต ๑ ตุวิเรน สลลวากุขนุโธ
อตุถิ โยควิปยุตุตโยคนินโย อตุถิ โยควิปยุตุตอโยคนินโย ๑ ติวิเรน
สลลวากุขนุโธ อตุถิ อชฺฌตโต อตุถิ พหิทุโธ อตุถิ อชฺฌตต-
พหิทุโธ ๑เป๑ เอวํ ทสวึเรน สลลวากุขนุโธ ๑ เอกวิเรน สลลวากุ-
ขนุโธ ผลลสสมปยุตุโต ๑ ตุวิเรน สลลวากุขนุโธ อตุถิ นีวรณินโย

อตุถิ อนินฺวณฺณโย ฯ ติวินฺน สลฺลณากุขนฺนุโธ อตุถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ
อตุถิ พหิทฺฐารมฺมโณ อตุถิ อชฺฌตฺตพหิทฺฐารมฺมโณ ฯเปฯ เอิ
ทสฺสวินฺน สลฺลณากุขนฺนุโธ ฯ

อุภโตวทฺตํ ฯ

[๖๐] สตฺตวินฺน สลฺลณากุขนฺนุโธ อตุถิ กุสโล อตุถิ อกุสโล
อตุถิ อพฺยากโต อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปราวจโร อตุถิ อรุปราวจโร
อตุถิ อปริยาปนฺโน เอิ สตฺตวินฺน สลฺลณากุขนฺนุโธ ฯ อปโรปี
สตฺตวินฺน สลฺลณากุขนฺนุโธ อตุถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
อตุถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตุถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺโต ฯเปฯ อตุถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตุถิ พหิทฺฐารมฺมโณ
อตุถิ อชฺฌตฺตพหิทฺฐารมฺมโณ อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปราวจโร
อตุถิ อรุปราวจโร อตุถิ อปริยาปนฺโน เอิ สตฺตวินฺน สลฺลณากุขนฺนุโธ ฯ

[๖๑] จตุวิสตีวินฺน สลฺลณากุขนฺนุโธ จกฺขุสมฺมุสฺสปฺจฺจยา
สลฺลณากุขนฺนุโธ อตุถิ กุสโล อตุถิ อกุสโล อตุถิ อพฺยากโต โสตฺตสมฺมุสฺสปฺจฺจยา
ฯเปฯ ฆานสมฺมุสฺสปฺจฺจยา ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺมุสฺสปฺจฺจยา
ฯเปฯ กายสมฺมุสฺสปฺจฺจยา ฯเปฯ มโนสมฺมุสฺสปฺจฺจยา สลฺลณากุขนฺนุโธ
อตุถิ กุสโล อตุถิ อกุสโล อตุถิ อพฺยากโต จกฺขุสมฺมุสฺสชา สลฺลณ
โสตฺตสมฺมุสฺสชา สลฺลณ ฆานสมฺมุสฺสชา สลฺลณ ชิวฺหาสมฺมุสฺสชา
สลฺลณ กายสมฺมุสฺสชา สลฺลณ มโนสมฺมุสฺสชา สลฺลณ เอิ จตุวิสตี-

วิเชน สลฺลาภุขฺนุโ ๑ อปโรปี จตุวิสตีวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ
 จกฺขุสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา สลฺลาภุขฺนุโ อตฺถิ สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ
 ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทฺกขฺมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
 ๑เป๑ อตฺถิ อชฺฉตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ
 อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺมโณ โสตสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา ๑เป๑ ฆานสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา
 ๑เป๑ ชิวฺหาสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา ๑เป๑ กายสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา
 ๑เป๑ มโนสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา สลฺลาภุขฺนุโ อตฺถิ อชฺฉตฺตารมฺมโณ
 อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺมโณ จกฺขุสมฺผลฺสฺส
 สลฺลา ๑เป๑ มโนสมฺผลฺสฺสฺสา สลฺลา เอวฺ จตุวิสตีวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ ๑

[๖๒] ตีสตีวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ จกฺขุสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา สลฺลาภุขฺนุโ
 อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ
 อปรียาปนฺโน โสตสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา ๑เป๑ ฆานสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา ๑เป๑
 ชิวฺหาสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา ๑เป๑ กายสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา ๑เป๑ มโนสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา
 สลฺลาภุขฺนุโ อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ
 อรูปาวจโร อตฺถิ อปรียาปนฺโน จกฺขุสมฺผลฺสฺสฺสา สลฺลา ๑เป๑
 มโนสมฺผลฺสฺสฺสา สลฺลา เอวฺ ตีสตีวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ ๑

[๖๓] พหุวิเชน สลฺลาภุขฺนุโ จกฺขุสมฺผลฺสฺสฺปจฺจา สลฺลาภุขฺนุโ
 อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาคโต อตฺถิ กามาวจโร
 อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ อปรียาปนฺโน โสตสมฺผลฺสฺส

ปจฺจยา ฯเปฯ ฆานสมฺมุสฺสปจฺจยา ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺมุสฺสปจฺจยา
 ฯเปฯ กายสมฺมุสฺสปจฺจยา ฯเปฯ มโนสมฺมุสฺสปจฺจยา สลฺยณากุขฺนุโธ
 อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาโกโต อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ
 รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ อปริยาปนฺโน จกฺขุสมฺมุสฺสชา
 สลฺยณฯ เปฯ มโนสมฺมุสฺสชา สลฺยณฯ เอวํ พหฺวิเชน สลฺยณากุขฺนุโธ ฯ
 อปโรปี พหฺวิเชน สลฺยณากุขฺนุโธ จกฺขุสมฺมุสฺสปจฺจยา
 สลฺยณากุขฺนุโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย
 สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต ฯเปฯ อตฺถิ
 อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺฐารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺฐารมฺมโณ
 อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ อปริยาปนฺโน
 โสตสมฺมุสฺสปจฺจยา ฯเปฯ ฆานสมฺมุสฺสปจฺจยา ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺมุสฺสปจฺจยา
 ฯเปฯ กายสมฺมุสฺสปจฺจยา ฯเปฯ มโนสมฺมุสฺสปจฺจยา
 สลฺยณากุขฺนุโธ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺฐารมฺมโณ อตฺถิ
 อชฺฌตฺตพหิทฺฐารมฺมโณ อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ
 อรูปาวจโร อตฺถิ อปริยาปนฺโน จกฺขุสมฺมุสฺสชา สลฺยณฯ เปฯ
 มโนสมฺมุสฺสชา สลฺยณฯ เอวํ พหฺวิเชน สลฺยณากุขฺนุโธ ฯ

อํ ยํ วุจฺจติ สลฺยณากุขฺนุโธ ฯ

ตตฺถ กตโม สงฺขารกุขฺนุโธ

[๖๔] เอกวิเชน สงฺขารกุขฺนุโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ พหฺวิเชน
 สงฺขารกุขฺนุโธ อตฺถิ เหตุ อตฺถิ น เหตุ ฯ ติวิเชน สงฺขารกุขฺนุโธ อตฺถิ

กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาโกโต ฯ จตฺตวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ
อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รุปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ อปรียาปนฺโน ฯ
ปณฺจวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สฺสขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต
อตฺถิ ทฺถกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต อตฺถิ โสมนสฺสขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต อตฺถิ
โทมฺนสฺสขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต อตฺถิ อูเปกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต ฯ ฉพฺพิเชน
สงฺขารกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา โสตฺตสมฺผลฺสฺสา เจตนา
ฆานสมฺผลฺสฺสา เจตนา ชิวฺหาสมฺผลฺสฺสา เจตนา กายสมฺผลฺสฺสา
เจตนา มโนสมฺผลฺสฺสา เจตนา เอวํ ฉพฺพิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ
สत्ตฺตวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา ฯเปฯ กายสมฺผลฺสฺสา
เจตนา มโนธาตฺตสมฺผลฺสฺสา เจตนา มโนวิญฺญาณธาตฺตสมฺผลฺสฺสา
เจตนา เอวํ สत्ตฺตวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ อฏฺฐวิเชน
สงฺขารกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา ฯเปฯ กายสมฺผลฺสฺสา เจตนา
อตฺถิ สฺขสฺสทฺทตา อตฺถิ ทฺถกฺขสฺสทฺทตา มโนธาตฺตสมฺผลฺสฺสา เจตนา
มโนวิญฺญาณธาตฺตสมฺผลฺสฺสา เจตนา เอวํ อฏฺฐวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ
นววิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา ฯเปฯ มโนธาตฺตสม-
ผลฺสฺสา เจตนา มโนวิญฺญาณธาตฺตสมฺผลฺสฺสา เจตนา อตฺถิ กุสลา

อตุถิ อกุสลา อตุถิ อพฺยากตา เอวํ นววิเชน สงฺขารกฺขนฺโร ๑
ทสฺวิเชน สงฺขารกฺขนฺโร จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา ๑เป๑ กายสมฺผลฺสฺสา
เจตนา อตุถิ สุขสฺหคฺตา อตุถิ ทฺกฺขสฺหคฺตา มโนธาตฺสมฺผลฺสฺสา
เจตนา มโนวิญญานธาตฺสมฺผลฺสฺสา เจตนา อตุถิ กุสลา
อตุถิ อกุสลา อตุถิ อพฺยากตา เอวํ ทสฺวิเชน สงฺขารกฺขนฺโร ๑

[๖๕] เอกวิเชน สงฺขารกฺขนฺโร จิตฺตสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน
สงฺขารกฺขนฺโร อตุถิ เหตุ อตุถิ น เหตุ ๑ ตฺวิเชน สงฺขารกฺขนฺโร
อตุถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตุถิ ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
อตุถิ อทฺกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตุถิ วิปาโก อตุถิ
วิปากมฺมมฺโม อตุถิ เนววิปากนวิปากมฺมมฺโม อตุถิ อุปาทินฺนฺปาทานิโย
อตุถิ อนุปาทินฺนฺปาทานิโย อตุถิ อนุปาทินฺนํอนุปาทานิโย
อตุถิ สงฺกิติญฺจสงฺกิเลสิโก อตุถิ อสงฺกิติญฺจสงฺกิเลสิโก อตุถิ
อสงฺกิติญฺจาสงฺกิเลสิโก อตุถิ สวิตกฺกสฺวิจาโร อตุถิ อวิตกฺกวิจามตฺโต
อตุถิ อวิตกฺกวิจโร อตุถิ ปิตฺสฺหคฺโต อตุถิ สุขสฺหคฺโต อตุถิ
อุเปกฺขาสฺหคฺโต อตุถิ ทสฺสเนน ปฺหาคพฺโพ อตุถิ ภาวนาย
ปฺหาคพฺโพ อตุถิ เนวทสฺสเนนภาวนายปฺหาคพฺโพ อตุถิ ทสฺสเนน
ปฺหาคพฺพเหตุโก อตุถิ ภาวนาย ปฺหาคพฺพเหตุโก อตุถิ เนวทสฺสเนน-
*นภาวนายปฺหาคพฺพเหตุโก อตุถิ อาจยคามิ อตุถิ อปจยคามิ อตุถิ
เนวอาจยคามินาปจยคามิ อตุถิ เสกฺโข อตุถิ อเสกฺโข อตุถิ เนว
เสกฺโข นาเสกฺโข อตุถิ ปฺริตฺโต อตุถิ มหคฺคฺโต อตุถิ อปฺปมาโณ
อตุถิ ปฺริตฺตารมฺโม อตุถิ มหคฺคฺตารมฺโม อตุถิ อปฺปมาณารมฺโม
อตุถิ หิโน อตุถิ มชฺฌิมํ อตุถิ ปณฺีโต อตุถิ มิจฺจตฺตนิยโต
อตุถิ สมฺมตฺตนิยโต อตุถิ อนิยโต อตุถิ มคฺคการมฺโม อตุถิ
มคฺคเหตุโก อตุถิ มคฺคาธิปฺติ อตุถิ อุปฺปนฺโน อตุถิ อนุปฺปนฺโน

อตุถิ อูปรปาทิ อตุถิ อตีโต อตุถิ อนากโต อตุถิ ปจจุปรปโน
อตุถิ อตีตารมมโน อตุถิ อนากตารมมโน อตุถิ ปจจุปรปนารมมโน
อตุถิ อชมตโต อตุถิ พหิทุโธ อตุถิ อชมตตพหิทุโธ อตุถิ อชมตตารมมโน
อตุถิ พหิทุชารมมโน อตุถิ อชมตตพหิทุชารมมโน
ฯเปฯ เอว ทสวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ

[๖๖] เอกวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
สงฺขารกฺขนฺโธ อตุถิ สเหตุโก อตุถิ อเหตุโก อตุถิ เหตุสมฺปยุตฺโต
อตุถิ เหตุวิปรยุตฺโต อตุถิ เหตุ เจว สเหตุโก จ อตุถิ สเหตุโก เจว
น จ เหตุ อตุถิ เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺโต จ อตุถิ เหตุสมฺปยุตฺโต
เจว น จ เหตุ อตุถิ น เหตุ สเหตุโก อตุถิ น เหตุ อเหตุโก อตุถิ
โลกิโย อตุถิ โลกุตฺตโร อตุถิ เกนจิ วิญญฺเยโย อตุถิ เกนจิ น
วิญญฺเยโย อตุถิ อาสโว อตุถิ โน อาสโว อตุถิ สาสโว อตุถิ
อนาสโว อตุถิ อาสวสมฺปยุตฺโต อตุถิ อาสววิปรยุตฺโต อตุถิ
อาสโว เจว สาสโว จ อตุถิ สาสโว เจว โน จ อาสโว อตุถิ อาสโว
เจว อาสวสมฺปยุตฺโต จ อตุถิ อาสวสมฺปยุตฺโต เจว โน จ อาสโว
อตุถิ อาสววิปรยุตฺตตาสโว อตุถิ อาสววิปรยุตฺตอนาสโว อตุถิ
สญฺโฆชนํ อตุถิ โน สญฺโฆชนํ อตุถิ สญฺโฆชนิโย อตุถิ อสญฺโฆชนิโย
อตุถิ สญฺโฆชนสมฺปยุตฺโต อตุถิ สญฺโฆชนวิปรยุตฺโต อตุถิ
สญฺโฆชนญเจว สญฺโฆชนิโย จ อตุถิ สญฺโฆชนิโย เจว โน จ
สญฺโฆชนํ อตุถิ สญฺโฆชนญเจว สญฺโฆชนสมฺปยุตฺโต จ อตุถิ

สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต เจว โน จ สลฺยโลชนํ อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนนิโย
 อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโลชนนิโย อตฺถิ คนฺโถ
 อตฺถิ โน คนฺโถ อตฺถิ คนฺถนิโย อตฺถิ อคนฺถนิโย อตฺถิ คนฺถสมฺปยุตฺโต
 อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺโต อตฺถิ คนฺโถ เจว คนฺถนิโย จ อตฺถิ
 คนฺถนิโย เจว โน จ คนฺโถ อตฺถิ คนฺโถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺโต จ
 อตฺถิ คนฺถสมฺปยุตฺโต เจว โน จ คนฺโถ อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย
 อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิโย อตฺถิ โอโฆ อตฺถิ โน โอโฆ อตฺถิ
 โอฆนิโย อตฺถิ โอนฆนิโย อตฺถิ โอฆสมฺปยุตฺโต อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺโต
 อตฺถิ โอโฆ เจว โอฆนิโย จ อตฺถิ โอฆนิโย เจว โน จ โอโฆ อตฺถิ
 โอโฆ เจว โอฆสมฺปยุตฺโต จ อตฺถิ โอฆสมฺปยุตฺโต เจว โน จ โอโฆ
 อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตโอฆนิโย อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตโอนฆนิโย อตฺถิ
 โยโค อตฺถิ โน โยโค อตฺถิ โยคนิโย อตฺถิ อโยคนิโย อตฺถิ โยคสมฺปยุตฺโต
 อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺโต อตฺถิ โยโค เจว โยคนิโย จ อตฺถิ
 โยคนิโย เจว โน จ โยโค อตฺถิ โยโค เจว โยคสมฺปยุตฺโต จ อตฺถิ
 โยคสมฺปยุตฺโต เจว โน จ โยโค อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคนิโย อตฺถิ
 โยควิปฺปยุตฺตอโยคนิโย อตฺถิ นีวรณํ อตฺถิ โน นีวรณํ อตฺถิ
 นีวรณนิโย อตฺถิ อนีวรณนิโย อตฺถิ นีวรณสมฺปยุตฺโต อตฺถิ นีวรณ-
 วิปฺปยุตฺโต อตฺถิ นีวรณญฺเจว นีวรณนิโย จ อตฺถิ นีวรณนิโย เจว
 โน จ นีวรณํ อตฺถิ นีวรณญฺเจว นีวรณสมฺปยุตฺโต จ อตฺถิ นีวรณ-
 สมฺปยุตฺโต เจว โน จ นีวรณํ อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณนิโย

อตุถิ นีวรณวิปยุตตอนีวรณโย อตุถิ ปรามาสอ อตุถิ โน ปรามาสอ
อตุถิ ปรามญุโจ อตุถิ อปรามญุโจ อตุถิ ปรามาสสมยุตโต อตุถิ
ปรามาสวิปยุตโต อตุถิ ปรามาสอ เจว ปรามญุโจ จ อตุถิ ปรามญุโจ
เจว โน จ ปรามาสอ อตุถิ ปรามาสวิปยุตตปรามญุโจ
อตุถิ ปรามาสวิปยุตตอปรามญุโจ อตุถิ อุปาทินโน อตุถิ อนูปาทินโน
อตุถิ อุปาทานอ อตุถิ โน อุปาทานอ อตุถิ อุปาทานโย อตุถิ
อนูปาทานโย อตุถิ อุปาทานสมยุตโต อตุถิ อุปาทานวิปยุตโต
อตุถิ อุปาทานญเจว อุปาทานโย จ อตุถิ อุปาทานโย เจว โน จ
อุปาทานอ อตุถิ อุปาทานญเจว อุปาทานสมยุตโต จ อตุถิ อุปาทานสมยุตโต
เจว โน จ อุปาทานอ อตุถิ อุปาทานวิปยุตตอุปาทานโย
อตุถิ อุปาทานวิปยุตตอนูปาทานโย อตุถิ กิลโส อตุถิ โน
กิลโส อตุถิ สงกิลโสโก อตุถิ อสงกิลโสโก อตุถิ สงกิลญุโจ อตุถิ
อสงกิลญุโจ อตุถิ กิลสสมยุตโต อตุถิ กิลสวิปยุตโต อตุถิ
กิลโส เจว สงกิลโสโก จ อตุถิ สงกิลโสโก เจว โน จ กิลโส อตุถิ
กิลโส เจว สงกิลญุโจ จ อตุถิ สงกิลญุโจ เจว โน จ กิลโส อตุถิ
กิลโส เจว กิลสสมยุตโต จ อตุถิ กิลสสมยุตโต เจว โน จ
กิลโส อตุถิ กิลสวิปยุตตสงกิลโสโก อตุถิ กิลสวิปยุตตอสงกิลโสโก
อตุถิ ทสเสนน ปหาดพุโพ อตุถิ น ทสเสนน ปหาดพุโพ
อตุถิ ภาวนาย ปหาดพุโพ อตุถิ น ภาวนาย ปหาดพุโพ อตุถิ
ทสเสนน ปหาดพุพเหตุโก อตุถิ น ทสเสนน ปหาดพุพเหตุโก อตุถิ

ภวานาย ปหาตพพเหตุโก อตฺถิ น ภวานาย ปหาตพพเหตุโก อตฺถิ
สวิตฺถโก อตฺถิ อวิตฺถโก อตฺถิ สวิจโร อตฺถิ อวิจโร อตฺถิ
สปปิตฺติโก อตฺถิ อปปิตฺติโก อตฺถิ ปิตฺติสทฺทโก อตฺถิ น ปิตฺติสทฺทโก
อตฺถิ สุขสทฺทโก อตฺถิ น สุขสทฺทโก อตฺถิ อูเปกฺขาสทฺทโก อตฺถิ น
อูเปกฺขาสทฺทโก อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ น กามาวจโร อตฺถิ
รูปาวจโร อตฺถิ น รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ น อรูปาวจโร
อตฺถิ ปรียาปนฺโน อตฺถิ อปรียาปนฺโน อตฺถิ นียฺยานิโก อตฺถิ อนียฺยานิโก
อตฺถิ นียโต อตฺถิ อนียโต อตฺถิ สอฺตุตฺโร อตฺถิ อนุตฺตโร
อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ ติวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล
อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาคโต ฯเปฯ เอิ วทสฺวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ

[๖๗] เอกวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ ติวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ
อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
อตฺถิ อทฺกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต ฯเปฯ อตฺถิ อชฺฉตฺตารมฺมโณ
อตฺถิ พหิทฺฐารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺฐารมฺมโณ ฯเปฯ
เออิ วทสฺวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ

ทุกมูลกํ ฯ

[๖๘] เอกวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ เหตุ อตฺถิ น เหตุ ฯ ติวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ
อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาคโต ฯเปฯ เอิ วทสฺวิเชน

สงขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเชน สงขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ
 ทฺวิเชน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ ตฺวิเชนสงขารกฺขนฺโธ
 อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาโกโต ฯเปฯ เอิ
 ทสฺวิเชน สงขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเชน สงขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ
 ทฺวิเชน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ เหตุ อตฺถิ น เหตุ ฯ ตฺวิเชน
 สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทฺกฺขาย เวทนาย
 สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทฺกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต ฯเปฯ อตฺถิ
 อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ
 ฯเปฯ เอิ ทสฺวิเชน สงขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเชน สงขารกฺขนฺโธ
 จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สรโณ อตฺถิ
 อรโณ ฯ ตฺวิเชน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
 อตฺถิ ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทฺกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
 ฯเปฯ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ
 อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ ฯเปฯ เอิ ทสฺวิเชน สงขารกฺขนฺโธ ฯ

ติกมฺมถํ ฯ

[๖๕] เอกวิเชน สงขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
 สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ เหตุ อตฺถิ น เหตุ ฯ ตฺวิเชน สงขารกฺขนฺโธ
 อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาโกโต ฯเปฯ เอิ ทสฺวิเชน
 สงขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเชน สงขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ
 ทฺวิเชน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ฯ ตฺวิเชน

สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทฺภุชาย
เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทฺถุขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
ฯเปฯ เอิํ ทสฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห ฯ เอกฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห
จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต
อตฺถิ เหตุวิปฺปยุตฺโต ฯ ตฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ วิปាកิ
อตฺถิ วิปាកมฺมมฺโม อตฺถิ เนววิปាកนวิปាកมฺมมฺโม ฯเปฯ
เอิํ ทสฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห ฯ เอกฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ
ทฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ เหตุ เจว สเหตุโก จ
อตฺถิ สเหตุโก เจว น จ เหตุ ฯ ตฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ
อฺปาทีนฺนฺปาทานิโย อตฺถิ อนฺปาทีนฺนฺปาทานิโย อตฺถิ อนฺปาทีนฺนํปาทานิโย
ฯเปฯ เอิํ ทสฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห ฯ เอกฺวิเชน
สงฺขารกฺขณฺโห จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ
เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺโต จ อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต เจว น จ
เหตุ ฯ ตฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ สงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลิสิโก อตฺถิ
อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลิสิโก อตฺถิ อสงฺกิลิฏฺฐาสงฺกิลิสิโก ฯเปฯ เอิํ
ทสฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห ฯ เอกฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ
ทฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ น เหตุ สเหตุโก อตฺถิ
น เหตุ อเหตุโก ฯ ตฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ สวิตกฺกสฺวิจโร
อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมฺตฺโต อตฺถิ อวิตกฺกวิจโร ฯเปฯ เอิํ ทสฺวิเชน
สงฺขารกฺขณฺโห ฯ เอกฺวิเชน สงฺขารกฺขณฺโห จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ

ทวิเรน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ โลกิโย อตฺถิ โลกุตฺตโร ฯ ตวิเรน
สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ ปิตฺสหคโต อตฺถิ สุขสหคโต อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโต
ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สงขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน สงขารกฺขนฺโธ
จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทวิเรน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ เกนจิ
วิญญฺเอยโย อตฺถิ เกนจิ น วิญญฺเอยโย ฯ ตวิเรน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ
ทสฺสเนน ปหฺตพฺโพ อตฺถิ ภาวนาย ปหฺตพฺโพ อตฺถิ เนวทสฺสเนน-
*นภาวนายปหฺตพฺโพ ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สงขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน
สงขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทวิเรน สงขารกฺขนฺโธ
อตฺถิ อาสโว อตฺถิ โน อาสโว ฯ ตวิเรน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ ทสฺสเนน
ปหฺตพฺพเหตุโก อตฺถิ ภาวนาย ปหฺตพฺพเหตุโก อตฺถิ
เนวทสฺสเนนนภาวนายปหฺตพฺพเหตุโก ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน
สงขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน สงขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทวิเรน
สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สาสโว อตฺถิ อนาสโว ฯ ตวิเรน สงขารกฺขนฺโธ
อตฺถิ อายจคามิ อตฺถิ อปจยคามิ อตฺถิ เนวอายคามินापจยคามิ
ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สงขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน สงขารกฺขนฺโธ
จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทวิเรน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ อาสวสมฺปยุตฺโต
อตฺถิ อาสววิปฺยุตฺโต ฯ ตวิเรน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ เสกฺโข อตฺถิ
อเสกฺโข อตฺถิ เนวเสกฺโข นาสเสกฺโข ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน
สงขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน สงขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทวิเรน
สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ อาสโว เจว สาสโว จ อตฺถิ สาสโว เจว โน จ

อาสโว ๆ ติวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ ปฺริตฺโต อตฺถิ มหคฺคโต อตฺถิ
อฺปฺปมาโณ ฯเปฯ เอิํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ
จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ อาสโว
เจว อาสวสมฺปยุตฺโต จ อตฺถิ อาสวสมฺปยุตฺโต เจว โน จ อาสโว ฯ
ติวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ ปฺริตฺตารมฺมโณ อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ
อตฺถิ อฺปฺปมาณารมฺมโณ ฯเปฯ เอิํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน
สงฺขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ
อาสววิปฺปยุตฺตสฺสวอ อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวอ ฯ ติวิเรน
สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ หีโน อตฺถิ มชฺฌิโม อตฺถิ ปณฺโณ ฯเปฯ เอิํ
ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ
ทฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สลฺยโณชนํ อตฺถิ โน สลฺยโณชนํ ฯ
ติวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ มิจฺจตฺตนิยโต อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต
อตฺถิ อนิยโต ฯเปฯ เอิํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน
สงฺขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สลฺยโณชนิโย
อตฺถิ อสลฺยโณชนิโย ฯ ติวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ มคฺคการมฺมโณ อตฺถิ
มคฺคเหตุโก อตฺถิ มคฺคคาริปฺติ ฯเปฯ เอิํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ
เอกวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ
อตฺถิ สลฺยโณชนสมฺปยุตฺโต อตฺถิ สลฺยโณชนวิปฺปยุตฺโต ฯ ติวิเรน
สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ อฺปฺปนฺโน อตฺถิ อฺนฺปนฺโน อตฺถิ อฺปฺปาที
ฯเปฯ เอิํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ จิตฺต-

สมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ สลฺยโลชนนฺเจว
 สลฺยโลชนํ โห จ อตฺถิ สลฺยโลชนํ โห เจว โน จ สลฺยโลชนํ ฯ ตฺวิเรน
 สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ อตีโต อตฺถิ อนาคโต อตฺถิ ปจฺจุปปนฺโน ฯ เปฯ
 เอวํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห ฯ เอกฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ
 ทฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ สลฺยโลชนนฺเจว สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต
 จ อตฺถิ สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต เจว โน จ สลฺยโลชนํ ฯ
 ตฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ อตีตารมฺมโณ อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ
 อตฺถิ ปจฺจุปปนฺนารมฺมโณ ฯ เปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห ฯ
 เอกฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห
 อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนํ โห อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโลชนํ โห ฯ
 ตฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ อชฺฉตฺโต อตฺถิ
 พหิทฺโห อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺโห ฯ เปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห ฯ
 เอกฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห
 อตฺถิ คนฺโถ อตฺถิ โน คนฺโถ ฯ ตฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ
 อชฺฉตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺถารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺถารมฺมโณ
 ฯ เปฯ เอวํ ทสฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห ฯ

อุภโตวทฺตํ ฯ

[๗๐] สตฺตฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล
 อตฺถิ อพฺยาคโต อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร
 อตฺถิ อปรียาปนฺโน เอวํ สตฺตฺวิเรน สงฺขารกฺขณฺโห ฯ อปโรปี สตฺต-

วิเรน สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ
ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
ฯเปฯ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ
อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ
อรูปาวจโร อตฺถิ อปริยาปนฺโน เอวํ สत्ตฺตฺวิเรน สงขารกฺขนฺโธ ฯ

[๗๑] จตฺตฺวิสตฺติวิเรน สงขารกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา
สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยากโต
โสตฺตสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ ฆานสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา
ฯเปฯ กายสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา สงขารกฺขนฺโธ
อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยากโต จกฺขุสมฺผลฺสฺสฺษา
เจตนา ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสฺษาเจตนา เอวํ จตฺตฺวิสตฺติวิเรน สงขารกฺขนฺโธ ฯ
อปโรปี จตฺตฺวิสตฺติวิเรน สงขารกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา
สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ
ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
ฯเปฯ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ
อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ โสตฺตสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ ฆานสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ
ชิวฺหาสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ กายสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสฺปจฺจยา
สงขารกฺขนฺโธ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ
อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ จกฺขุสมฺผลฺสฺสฺษา เจตนา
ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสฺษาเจตนา เอวํ จตฺตฺวิสตฺติวิเรน สงขารกฺขนฺโธ ฯ

[๗๒] ตีสวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ
อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร อตุถิ อรูปาวจโร อตุถิ
อปฺริยาปนฺโน โสตสมฺผลฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ ฆานสมฺผลฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ
ชีวหาสมฺผลฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ กายสมฺผลฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺปจฺจยา
สงฺขารกฺขนฺโธ อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร
อตุถิ อรูปาวจโร อตุถิ อปฺริยาปนฺโน จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา ฯเปฯ
มโนสมฺผลฺสฺสา เจตนา เอวํ ตีสวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ

[๗๓] พหุวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลฺสฺปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ
อตุถิ กุสโล อตุถิ อกุสโล อตุถิ อพฺยาคโต อตุถิ
กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร อตุถิ อรูปาวจโร อตุถิ อปฺริยาปนฺโน
โสตสมฺผลฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ ฆานสมฺผลฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ ชิวหาสมฺผลฺสฺปจฺจยา
ฯเปฯ กายสมฺผลฺสฺปจฺจยา ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺปจฺจยา
สงฺขารกฺขนฺโธ อตุถิ กุสโล อตุถิ อกุสโล อตุถิ อพฺยาคโต อตุถิ
กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร อตุถิ อรูปาวจโร อตุถิ อปฺริยาปนฺโน
จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เจตนา ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสา เจตนา เอวํ
พหุวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ ฯ อปโรปี พหุวิเรน สงฺขารกฺขนฺโธ
จกฺขุสมฺผลฺสฺปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ อตุถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
อตุถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตุถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺโต ฯเปฯ อตุถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตุถิ พหิทฺฐารมฺมโณ
อตุถิ อชฺฌตฺตพหิทฺฐารมฺมโณ อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร

อตุถิ อรูปาวจโร อตุถิ อปริยาปนุโน โสตสมมุสสุตปจฺจยา ฯเปฯ
ฆานสมมุสสุตปจฺจยา ฯเปฯ ชิวหาสมมุสสุตปจฺจยา ฯเปฯ กายสมมุสสุตปจฺจยา
ฯเปฯ มโนสมมุสสุตปจฺจยา สงฺขารกฺขนุโร อตุถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ
อตุถิ พหิทฺฐารมฺมโณ อตุถิ อชฺฌตฺตพหิทฺฐารมฺมโณ
อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร อตุถิ อรูปาวจโร อตุถิ อปริยาปนุโน
จกฺขุสมมุสฺสชา เจตนา ฯเปฯ มโนสมมุสฺสชา เจตนาx
เอวํ พหุวิเชน สงฺขารกฺขนุโร ฯ

อัยํ วุจฺจติ สงฺขารกฺขนุโร ฯ

ตตฺถ กตฺโม วิญฺญาณกฺขนุโร

[๗๔] เอกวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร สฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
วิญฺญาณกฺขนุโร อตุถิ สเหตุโก อตุถิ อเหตุโก ฯ ติวิเชน
วิญฺญาณกฺขนุโร อตุถิ กุสโล อตุถิ อกุสโล อตุถิ อพฺยากโต ฯ
จตุพฺพิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร อตุถิ กามาวจโร อตุถิ รูปาวจโร
อตุถิ อรูปาวจโร อตุถิ อปริยาปนุโน ฯ ปญฺจวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร
อตุถิ สฺสชินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต อตุถิ ทฺถกฺชินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต อตุถิ
โสมนสฺสชินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต อตุถิ โทมนสฺสชินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต อตุถิ
อุเปกฺชินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต ฯ ฉพฺพิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร จกฺขุวิญฺญาณํ
โสตฺตวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโน-
วิญฺญาณํ เอวํ ฉพฺพิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร ฯ สตฺตฺตวิเชน วิญฺญาณก-
ขนุโร จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ กายวิญฺญาณํ มโนธาคฺ มโน-

วิญญาณชาตุ เอวํ สตฺตฺตฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ๑ อฏฺฐวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ จกฺขุวิญญาณํ ๑เป๑ กายวิญญาณํ อตฺถิ
สุขสฺสหคํ อตฺถิ ทฺกฺขสฺสหคํ มโนชาตุ มโนวิญญาณชาตุ เอวํ อฏฺฐวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ ๑ นววิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ จกฺขุวิญญาณํ
๑เป๑ กายวิญญาณํ มโนชาตุ มโนวิญญาณชาตุ อตฺถิ กุสลา
อตฺถิ อกุสลา อตฺถิ อพฺยากตา เอวํ นววิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ๑
ทสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ จกฺขุวิญญาณํ ๑เป๑ กายวิญญาณํ อตฺถิ
สุขสฺสหคํ อตฺถิ ทฺกฺขสฺสหคํ มโนชาตุ มโนวิญญาณชาตุ อตฺถิ กุสลา
อตฺถิ อกุสลา อตฺถิ อพฺยากตา เอวํ ทสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ๑

[๗๕] เอกวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ๑ ตฺวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทฺกฺขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทฺกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
อตฺถิ วิปาโก อตฺถิ วิปากธมฺมธมฺโม อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺโม
อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิโย อตฺถิ อนุปาทินฺนุ-
*ปาทานิโย อตฺถิ สงฺกิติฏฺฐสงฺกิเลสิโก อตฺถิ อสงฺกิติฏฺฐสงฺกิเลสิโก
อตฺถิ อสงฺกิติฏฺฐาสงฺกิเลสิโก อตฺถิ สวิตกฺกสฺวิจาโร อตฺถิ
อวิตกฺกวิจารมตฺโต อตฺถิ อวิตกฺกวิจาโร อตฺถิ ปีตีสหคโต อตฺถิ
สุขสฺสหคโต อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโต อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺโพ
อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺโพ อตฺถิ เนวทสฺสเนนภาวนายปหาตพฺโพ

อตุถิ ทสฺสเนน ปหาคพฺพเหตุโก อตุถิ ภาวนาย ปหาคพฺพเหตุโก
อตุถิ เนวทสฺสเนนภาวนายปหาคพฺพเหตุโก อตุถิ อาจยคามิ อตุถิ
อปจยคามิ อตุถิ เนวอาจยคามินาปจยคามิ อตุถิ เสกฺโข อตุถิ อเสกฺโข
อตุถิ เนวเสกฺโขนาเสกฺโข อตุถิ ปรีตฺโต อตุถิ มหคฺคโต อตุถิ
อปฺปมาโณ อตุถิ ปรีตฺตารมฺมโณ อตุถิ มหคฺคตารมฺมโณ อตุถิ
อปฺปมาณารมฺมโณ อตุถิ หีนโณ อตุถิ มชฺฌิมโณ อตุถิ ปณีโต อตุถิ
มิจฺจตฺตนิยโต อตุถิ สมฺมตฺตนิยโต อตุถิ อนิยโต อตุถิ มกฺการมฺมโณ
อตุถิ มกฺคเหตุโก อตุถิ มกฺกาธิปติ อตุถิ อุปฺปนฺโน อตุถิ
อนุปฺปนฺโน อตุถิ อุปฺปาที อตุถิ อตีโต อตุถิ อนาคโต อตุถิ
ปจฺจุปฺปนฺโน อตุถิ อตีตารมฺมโณ อตุถิ อนาคตารมฺมโณ อตุถิ
ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณ อตุถิ อชฺฌตฺโต อตุถิ พหิทฺโธ อตุถิ อชฺฌตฺตพหิทฺโธ
อตุถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตุถิ พหิทฺถารมฺมโณ อตุถิ
อชฺฌตฺตพหิทฺถารมฺมโณ ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ

[๗๖] เอกวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ศสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน
วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตุถิ เหตุสมฺปยุตฺโต อตุถิ เหตุวิปฺยุตฺโต อตุถิ
น เหตุ สเหตุโก อตุถิ น เหตุ อเหตุโก อตุถิ โลกิโย อตุถิ
โลกุตฺตโร อตุถิ เกนจิ วิญฺเญโย อตุถิ เกนจิ น วิญฺเญโย
อตุถิ สาสโว อตุถิ อนาสโว อตุถิ อาสวสมฺปยุตฺโต อตุถิ
อาสววิปฺยุตฺโต อตุถิ อาสววิปฺยุตฺตาสวอ อตุถิ อาสววิปฺยุตฺต-
อนาสวอ อตุถิ สญฺโฆชนิโย อตุถิ อสญฺโฆชนิโย อตุถิ สญฺโฆชน-

สมบุตฺโต อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺยตฺโต อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺยตฺต-
 สลฺยโลชนนิโย อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺยตฺตอสลฺยโลชนนิโย อตฺถิ กนฺถนิโย
 อตฺถิ อกนฺถนิโย อตฺถิ กนฺถสมฺบุตฺโต อตฺถิ กนฺถวิปฺยตฺโต
 อตฺถิ กนฺถวิปฺยตฺตกนฺถนิโย อตฺถิ กนฺถวิปฺยตฺตอกนฺถนิโย อตฺถิ
 โอมนิโย อตฺถิ อโนมฺนิโย อตฺถิ โอมสมฺบุตฺโต อตฺถิ โอมวิปฺยตฺโต
 อตฺถิ โอมวิปฺยตฺตโอมนิโย อตฺถิ โอมวิปฺยตฺตอโนมฺนิโย
 อตฺถิ โยคนิโย อตฺถิ อโยคนิโย อตฺถิ โยคสมฺบุตฺโต อตฺถิ
 โยควิปฺยตฺโต อตฺถิ โยควิปฺยตฺตโยคนิโย อตฺถิ โยควิปฺยตฺตอโยคนิโย
 อตฺถิ นีวรณฺนิโย อตฺถิ อนีวรณฺนิโย อตฺถิ นีวรณสมฺบุตฺโต
 อตฺถิ นีวรณวิปฺยตฺโต อตฺถิ นีวรณวิปฺยตฺตนีวรณฺนิโย
 อตฺถิ นีวรณวิปฺยตฺตอนีวรณฺนิโย อตฺถิ ปรามญฺโจ อตฺถิ อปรามญฺโจ
 อตฺถิ ปรามาสสมฺบุตฺโต อตฺถิ ปรามาสวิปฺยตฺโต อตฺถิ
 ปรามาสวิปฺยตฺตปรามญฺโจ อตฺถิ ปรามาสวิปฺยตฺตอปรามญฺโจ อตฺถิ
 อฺปาทินฺโน อตฺถิ อนฺปาทินฺโน อตฺถิ อฺปาทานิโย อตฺถิ อนฺปาทานิโย
 อตฺถิ อฺปาทานสมฺบุตฺโต อตฺถิ อฺปาทานวิปฺยตฺโต อตฺถิ
 อฺปาทานวิปฺยตฺตอฺปาทานิโย อตฺถิ อฺปาทานวิปฺยตฺตอนฺปาทานิโย อตฺถิ
 สงฺกิลฺลโก อตฺถิ อสงฺกิลฺลโก อตฺถิ สงฺกิลฺลโก อตฺถิ อสงฺกิลฺลโก
 อตฺถิ กิลฺลสมฺบุตฺโต อตฺถิ กิลฺลวิปฺยตฺโต อตฺถิ
 กิลฺลวิปฺยตฺตสงฺกิลฺลโก อตฺถิ กิลฺลวิปฺยตฺตอสงฺกิลฺลโก อตฺถิ
 ทสฺสเนน ปหาตพฺโพ อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺโพ อตฺถิ ภาวนาย

ปหาดพฺโพ อตฺถิ น ภาวนาย ปหาดพฺโพ อตฺถิ ทสฺสเนน
ปหาดพฺพเหตุโก อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาดพฺพเหตุโก อตฺถิ ภาวนาย
ปหาดพฺพเหตุโก อตฺถิ น ภาวนาย ปหาดพฺพเหตุโก อตฺถิ สวิตฺตโก
อตฺถิ อวิตฺตโก อตฺถิ สวิจโร อตฺถิ อวิจโร อตฺถิ สปปิตฺติโก
อตฺถิ อปปิตฺติโก อตฺถิ ปิตฺติสทฺทโค อตฺถิ น ปิตฺติสทฺทโค อตฺถิ
สฺขสทฺทโค อตฺถิ น สฺขสทฺทโค อตฺถิ อูเปกฺขาสทฺทโค อตฺถิ
น อูเปกฺขาสทฺทโค อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ น กามาวจโร อตฺถิ
รูปาวจโร อตฺถิ น รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ น
อรูปาวจโร อตฺถิ ปรียาปนฺโน อตฺถิ อปรียาปนฺโน อตฺถิ
นียฺยานิโก อตฺถิ อนียฺยานิโก อตฺถิ นียโต อตฺถิ อนียโต อตฺถิ
สอฺจฺจโร อตฺถิ อนุจฺจโร อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ ติวิเชน
วิญฺญาณกฺขนฺโร อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาคโต
ฯเปฯ เอิวํ ทสฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนฺโร ฯ

[๗๗] เอกวิเชน วิญฺญาณกฺขนฺโร ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
วิญฺญาณกฺขนฺโร อตฺถิ สรโณ อตฺถิ อรโณ ฯ ติวิเชน วิญฺญาณกฺขนฺโร
อตฺถิ สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทฺกฺขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทฺกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต ฯเปฯ อตฺถิ
อชฺฉตฺตคารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺฐารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺฐารมฺมโณ
ฯเปฯ เอิวํ ทสฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนฺโร ฯ

ทุกมูลกํ ฯ

[๗๘] เอกวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ฯ ติวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ
อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาโกโต ฯ เปฯ เอิ
ทสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ
ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สโรณ อตฺถิ อโรณ ๕
ติวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาโกโต
ฯ เปฯ เอิ ทสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ
ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ
อเหตุโก ฯ ติวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
อตฺถิ ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทฺกฺขมฺสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺโต ฯ เปฯ อตฺถิ อชฺมตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ
อตฺถิ อชฺมตฺตพหิทฺธารมฺมโณ ฯ เปฯ เอิ ทสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ
เอกวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สโรณ อตฺถิ อโรณ ฯ ติวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ
ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทฺกฺขมฺสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺโต ฯ เปฯ อตฺถิ อชฺมตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ
อตฺถิ อชฺมตฺตพหิทฺธารมฺมโณ ฯ เปฯ เอิ ทสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ

ติกมฺูลกํ ฯ

[๗๕] เอกวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ทฺวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ฯ ติวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ
อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาโกโต ฯ เปฯ เอิ
ทสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ
ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต อตฺถิ
เหตุวิปฺปยุตฺโต ฯ ติวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทุกฺขมฺสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺโต ฯ เปฯ เอิ ทสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ
เอกวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ น เหตุ สเหตุโก อตฺถิ น เหตุ อเหตุโก ฯ
ติวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ วิปาโก อตฺถิ วิปាកมฺมฺมฺโม
อตฺถิ เนววิปាកนวิปាកมฺมฺมฺโม ฯ เปฯ เอิ ทสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯm
เอกวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ โลกิโย อตฺถิ โลกุตฺตโร ฯ ติวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ อฺปาทินฺนฺปาทานิโย อตฺถิ อนฺปาทินฺนฺปาทานิโย
อตฺถิ อนฺปาทินฺนฺปาทานิโย ฯ เปฯ เอิ ทสฺวิเชน
วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ
ทฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ เกนจิ วิญญฺเยโย อตฺถิ เกนจิ น
วิญญฺเยโย ฯ ติวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สงฺกิติญฺจสงฺกิเลสิโก
อตฺถิ อสงฺกิติญฺจสงฺกิเลสิโก อตฺถิ อสงฺกิติญฺจาสงฺกิเลสิโก ฯ เปฯ

เอวํ ทสฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร ฯ เอกวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร
ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร อตฺถิ สาสโว อตฺถิ
อนาสโว ฯ ติวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร อตฺถิ สฺวิตกฺกสฺวิจฺจาโร อตฺถิ
อวิตกฺกจิจฺจรมตฺโต อตฺถิ อวิตกฺกจิจฺจโร ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน
วิญฺญาณกฺขนุโร ฯ เอกวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ
ทฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร อตฺถิ อาสวสมฺปยุตฺโต อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺโต ฯ
ติวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร อตฺถิ ปิตฺตสฺสคฺโค อตฺถิ สฺขสฺสคฺโค
อตฺถิ อุปกฺขาสคฺโค ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร ฯ
เอกวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร
อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตฺตาสโว อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโว ฯ
ติวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร อตฺถิ ทสฺสเนน ปหฺตพฺโพ
อตฺถิ ภาวนํ ปหฺตพฺโพ อตฺถิ เนวทสฺสเนน ภาวนํ ปหฺตพฺโพ
ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร ฯ เอกวิเชน
วิญฺญาณกฺขนุโร ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร
อตฺถิ สลฺยโลชนิโย อตฺถิ อสลฺยโลชนิโย ฯ ติวิเชน วิญฺญาณกฺ-
ขนุโร อตฺถิ ทสฺสเนน ปหฺตพฺพเหตุโก อตฺถิ ภาวนํ ปหฺตพฺพ-
เหตุโก อตฺถิ เนวทสฺสเนน ภาวนํ ปหฺตพฺพเหตุโก ฯเปฯ เอวํ
ทสฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร ฯ เอกวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร ผสฺส-
สมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร อตฺถิ สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต
อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺโต ฯ ติวิเชน วิญฺญาณกฺขนุโร อตฺถิ

อัจยคามิ อตฺถิ อปฺยจคามิ อตฺถิ เนวัจยคามินาปฺยจคามิ ฯเปฯ
 เอวํ ทสฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ
 ทฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนิโย
 อตฺถิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโลชนิโย ฯ ติวิเรน
 วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ เสกฺโข อตฺถิ อเสกฺโข อตฺถิ เนวเสกฺโข-
 *นาเสกฺโข ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน
 วิญฺญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ
 คนฺถนิโย อตฺถิ อคนฺถนิโย ฯ ติวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ ปริตฺโต
 อตฺถิ มหคฺคโต อตฺถิ อปฺปมาโณ ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ
 เอกวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน
 วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ คนฺถสมฺปยุตฺโต อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺโต ฯ
 ติวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ
 อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณ ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ
 เอกวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ
 อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิโย ฯ
 ติวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ หิโน อตฺถิ มชฺฉมิโม อตฺถิ ปณฺโฑ
 ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ เอกวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ
 ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ โอนฺนิโย
 อตฺถิ อโนณฺนิโย ฯ ติวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ มิจฺจตฺตนิยโต
 อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต อตฺถิ อนิยโต ฯเปฯ เอวํ ทสฺวิเรน

วิญญานกฺขนฺโร ๑ เอกวิเชน วิญญานกฺขนฺโร ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑
ทฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร อตฺถิ โอมสมฺปยุตฺโต อตฺถิ
โอมวิปฺปยุตฺโต ๑ ตฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร อตฺถิ มคฺการมฺมโณ
อตฺถิ มคฺคเหตุโก อตฺถิ มคฺคาริปฺติ ๑เปฯ เอิ ทสฺวิเชน
วิญญานกฺขนฺโร ๑ เอกวิเชน วิญญานกฺขนฺโร ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑
ทฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร อตฺถิ โอมวิปฺปยุตฺตโอมฺนิโย อตฺถิ
โอมวิปฺปยุตฺตอโนมฺนิโย ๑ ตฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร อตฺถิ อุปฺปนฺโน
อตฺถิ อนุปฺปนฺโน อตฺถิ อุปฺปาที ๑เปฯ เอิ ทสฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร ๑
เอกวิเชน วิญญานกฺขนฺโร ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน
วิญญานกฺขนฺโร อตฺถิ โยคฺนิโย อตฺถิ อโยคฺนิโย ๑ ตฺวิเชน
วิญญานกฺขนฺโร อตฺถิ อตีโต อตฺถิ อนาคตฺโต อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺโน
๑เปฯ เอิ ทสฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร ๑ เอกวิเชน วิญญานกฺขนฺโร
ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร อตฺถิ โยคสมฺปยุตฺโต
อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺโต ๑ ตฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร อตฺถิ
อตีตารมฺมโณ อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณ
๑เปฯ เอิ ทสฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร ๑ เอกวิเชน วิญญานกฺขนฺโร
ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑ ทฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคฺนิโย
อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตอโยคฺนิโย ๑ ตฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร
อตฺถิ อชฺมตฺโต อตฺถิ พหิทฺโธ อตฺถิ อชฺมตฺตพหิทฺโธ
๑เปฯ เอิ ทสฺวิเชน วิญญานกฺขนฺโร ๑ เอกวิเชน วิญญานก-

ขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ฯ ทฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ
นึวเรณฺโง อตฺถิ อนึวเรณฺโง ฯ ตฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ
อชฺฉตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺมโณ
ฯเปฯ เอิวํ ทสฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ

อุภโตวทฺตํ ฯ

[๘๐] สตฺตฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสฺโล อตฺถิ อกุสฺโล
อตฺถิ อพฺยาโกโต อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ
อรูปาวจโร อตฺถิ อปรียาปนฺโน เอิวํ สตฺตฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ
อปโรปี สตฺตฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺโต อตฺถิ ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทฺกฺขมฺสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺโต ฯเปฯ อตฺถิ อชฺฉตฺตารมฺมโณ อตฺถิ
พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ กามาวจโร
อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ อปรียาปนฺโน เอิวํ
สตฺตฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ

[๘๑] จตฺฐีสตฺตฺวิเรน วิญฺญาณกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา
วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสฺโล อตฺถิ อกุสฺโล อตฺถิ อพฺยาโกโต
โสตฺตสมฺผสฺสปจฺจยา ฯเปฯ ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา ฯเปฯ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา
ฯเปฯ กายสมฺผสฺสปจฺจยา ฯเปฯ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา
วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสฺโล อตฺถิ อกุสฺโล อตฺถิ อพฺยาโกโต
จกฺขุวิญฺญาณํ ฯเปฯ มโนวิญฺญาณํ เอิวํ จตฺฐีสตฺตฺวิเรน วิญฺญาณก-

ขณฺโธ ฯ อปโรปี จตุวิสตฺติวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลสฺสปฺจฺจยา
 วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ
 ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทฺทกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
 ฯเปฯ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ
 อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ โสตสมฺผลสฺสปฺจฺจยา ฯเปฯ ฌานสมฺผลสฺสปฺจฺจยา
 ฯเปฯ จิวฺหาสมฺผลสฺสปฺจฺจยา ฯเปฯ กายสมฺผลสฺสปฺจฺจยา ฯเปฯ
 มโนสมฺผลสฺสปฺจฺจยา วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ อตฺถิ
 พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ จกฺขุวิญญาณํ
 ฯเปฯ มโนวิญญาณํ เอวํ จตุวิสตฺติวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ

[๘๒] ตีสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลสฺสปฺจฺจยา วิญญาณกฺขนฺโธ
 อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรฺูปาวจโร
 อตฺถิ อปรียาปนฺโน โสตสมฺผลสฺสปฺจฺจยา ฯเปฯ ฌานสมฺผลสฺสปฺจฺจยา
 ฯเปฯ จิวฺหาสมฺผลสฺสปฺจฺจยา ฯเปฯ กายสมฺผลสฺสปฺจฺจยา
 ฯเปฯ มโนสมฺผลสฺสปฺจฺจยา วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กามาวจโร
 อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรฺูปาวจโร อตฺถิ อปรียาปนฺโน จกฺขุวิญญาณํ
 ฯเปฯ มโนวิญญาณํ เอวํ ตีสฺวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ

[๘๓] พหุวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ จกฺขุสมฺผลสฺสปฺจฺจยา
 วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาโกโต อตฺถิ
 กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรฺูปาวจโร อตฺถิ อปริ-
 ยาปนฺโน โสตสมฺผลสฺสปฺจฺจยา ฯเปฯ ฌานสมฺผลสฺสปฺจฺจยา ฯเปฯ

ชิวหาสมผัสสัจจยา ฯเปฯ กายสมผัสสัจจยา ฯเปฯ
 มโนสมผัสสัจจยา วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ
 อพฺยาคโต อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร
 อตฺถิ อปรียาปนฺโน จกฺขุวิญญาณํ ฯเปฯ มโนวิญญาณํ เอวํ
 พหุวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ อปโรปี พหุวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ
 จกฺขุสมผัสสัจจยา วิญญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
 อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย
 เวทนาย สมฺปยุตฺโต ฯเปฯ อตฺถิ อชฺฉตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ
 อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ
 รูปาวจโร อตฺถิ อรูปาวจโร อตฺถิ อปรียาปนฺโน โสตสมผัสสัจจยา
 ฯเปฯ ฆานสมผัสสัจจยา ฯเปฯ ชิวหาสมผัสสัจจยา
 ฯเปฯ กายสมผัสสัจจยา ฯเปฯ มโนสมผัสสัจจยา วิญญาณกฺขนฺโธ
 อตฺถิ อชฺฉตฺตารมฺมโณ อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ
 อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ กามาวจโร อตฺถิ รูปาวจโร อตฺถิ
 อรูปาวจโร อตฺถิ อปรียาปนฺโน จกฺขุวิญญาณํ ฯเปฯ มโนวิญญาณํ
 เอวํ พหุวิเชน วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ

อํ วุจฺจติ วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ

อภิธมฺมภาชนิํ ฯ

[๘๔] ปญฺจกฺขนฺธา รูปกฺขนฺโธ เวทนากฺขนฺโธ สลฺลาทกฺขนฺโธ
 สขฺวารกฺขนฺโธ วิญญาณกฺขนฺโธ ฯ ปญฺจนํ ขนฺธานํ กติ กุสลา

กต อกุสลา กติ อพฺยา กตา ฯ เป ฯ กติ สรรณา กติ อรรณา ฯ

[๘๕] รูปกฺขนฺโธ อพฺยา กโต จตฺตารโ ขนฺธา สฺยา กุสลา
สฺยา อกุสลา สฺยา อพฺยา กตา ฯ เทว ขนฺธา น วตฺตพฺพา สุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตาคิปี ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาคิปี อทฺกขมฺสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตาคิปี ตโย ขนฺธา สฺยา สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา สฺยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สฺยา อทฺกขมฺสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฯ รูปกฺขนฺโธ เนววิปากนวิปากมฺมมฺมโม
จตฺตารโ ขนฺธา สฺยา วิปากา สฺยา วิปากมฺมมฺมมา สฺยา
เนววิปากนวิปากมฺมมฺมมา ฯ รูปกฺขนฺโธ สฺยา อุปาทินฺนุปาทานิโย
สฺยา อนฺนุปาทินฺนุปาทานิโย จตฺตารโ ขนฺธา สฺยา อุปาทินฺนุปาทานิยา
สฺยา อนฺนุปาทินฺนุปาทานิยา สฺยา อนฺนุปาทินฺนุปาทานิยา ฯ รูปกฺขนฺโธ
อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลีสฺสโก จตฺตารโ ขนฺธา สฺยา อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลีสฺสกา
สฺยา อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลีสฺสกา สฺยา อสงฺกิลิฏฺฐอสงฺกิลีสฺสกา ฯ รูปกฺขนฺโธ
อวิตกฺกอวิจารโ ตโย ขนฺธา สฺยา สวิตกฺกสฺวิจารา สฺยา
อวิตกฺกวิจารมฺตฺตา สฺยา อวิตกฺกอวิจารา สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยา
สวิตกฺกสฺวิจารโ สฺยา อวิตกฺกวิจารมฺตฺโต สฺยา อวิตกฺกอวิจารโ สฺยา
น วตฺตพฺโπω สวิตกฺกสฺวิจารโ คิปี อวิตกฺกวิจารมฺตฺโต คิปี อวิตกฺกอวิจารโ คิปี ฯ
รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโπω ปีตฺสหคฺโต คิปี สุขสหคฺโต คิปี
อุเปกฺขาสหคฺโต คิปี เวทนายกฺขนฺโธ สฺยา ปีตฺสหคฺโต น สุขสหคฺโต
น อุเปกฺขาสหคฺโต สฺยา น วตฺตพฺโπω ปีตฺสหคฺโต คิ ตโย ขนฺธา

สียา ปีติสหคตา สียา สุขสหคตา สียา อุเปกขาสหคตา สียา
น วตตพฺพา ปีติสหคตาติปี สุขสหคตาติปี อุเปกขาสหคตาติปี ฯ
รูปกฺขนฺโธ เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหาคพฺโपो จตฺตารโ ขนฺธา สียา
ทสฺสเนน ปฺหาคพฺพา สียา ภาวนาย ปฺหาคพฺพา สียา เนวทสฺสเนน-
*นภาวนายปฺหาคพฺพา ฯ รูปกฺขนฺโธ เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหาคพฺพเหตุโก
จตฺตารโ ขนฺธา สียา ทสฺสเนน ปฺหาคพฺพเหตุกา สียา
ภาวนาย ปฺหาคพฺพเหตุกา สียา เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหาคพฺพเหตุกา ฯ
รูปกฺขนฺโธ เนวอาจยคามินอฺปจยคามิ จตฺตารโ ขนฺธา
สียา อาจยคามิโน สียา อฺปจยคามิโน สียา เนวอาจยคามิโน-
*นอฺปจยคามิโน ฯ รูปกฺขนฺโธ เนวเสกฺโขนาเสกฺโข จตฺตารโ ขนฺธา
สียา เสกฺขา สียา อเสกฺขา สียา เนวเสกฺขานาเสกฺขา ฯ รูปกฺขนฺโธ
ปริตฺโต จตฺตารโ ขนฺธา สียา ปริตฺตา สียา มหคฺคตา สียา
อฺปฺปมาณา ฯ รูปกฺขนฺโธ อนารมฺมโณ จตฺตารโ ขนฺธา สียา
ปริตฺตารมฺมณา สียา มหคฺคตารมฺมณา สียา อฺปฺปมาณารมฺมณา
สียา น วตตพฺพา ปริตฺตารมฺมณาติปี มหคฺคตารมฺมณาติปี
อฺปฺปมาณารมฺมณาติปี ฯ รูปกฺขนฺโธ มชฺฌิโม จตฺตารโ ขนฺธา สียา
หิณา สียา มชฺฌิมา สียา ปณฺธิตา ฯ รูปกฺขนฺโธ อนิยโต จตฺตารโ
ขนฺธา สียา มิจฺจตฺตนิยตา สียา สมฺมตฺตนิยตา สียา อนิยตา ฯ
รูปกฺขนฺโธ อนารมฺมโณ จตฺตารโ ขนฺธา สียา มคฺคการมฺมณา
สียา มคฺคเหตุกา สียา มคฺคธาธิปฺติโน สียา น วตตพฺพา มคฺคา-

รมมณาติปี มคฺคเหตุกาติปี มคฺคาธิปติโนติปี ฯ สียา อุปฺปนฺนา สียา
 อนุปฺปนฺนา สียา อุปฺปาทีโน สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา
 ปจฺจุปฺปนฺนา ฯ รูปกฺขนฺโธ อนารมฺมโณ จตฺตารโ ขนฺธา สียา
 อตีตารมฺมณา สียา อนาคตารมฺมณา สียา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา
 สียา น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปี อนาคตารมฺมณาติปี
 ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปี ฯ สียา อชฺฌตฺตา สียา พหิทฺธา สียา
 อชฺฌตฺตพหิทฺธา ฯ รูปกฺขนฺโธ อนารมฺมโณ จตฺตารโ ขนฺธา สียา
 อชฺฌตฺตารมฺมณา สียา พหิทฺธารมฺมณา สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา
 สียา น วตฺตพฺพา อชฺฌตฺตารมฺมณาติปี พหิทฺธารมฺมณาติปี
 อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณาติปี ฯ จตฺตารโ ขนฺธา อนิทฺสฺสนอปฺปฏิฆา
 รูปกฺขนฺโธ สียา สนิทฺสฺสนสปฺปฏิฆโ สียา อนิทฺสฺสนสปฺปฏิฆโ สียา
 อนิทฺสฺสนอปฺปฏิฆโ ฯ

[๘๖] จตฺตารโ ขนฺธา น เหตุ สงฺขารกฺขนฺโธ สียา เหตุ
 สียา น เหตุ ฯ รูปกฺขนฺโธ อเหตุโก จตฺตารโ ขนฺธา สียา
 สเหตุกา สียา อเหตุกา ฯ รูปกฺขนฺโธ เหตุวิปฺปยุตฺโต จตฺตารโ
 ขนฺธา สียา เหตุสมฺปยุตฺตา สียา เหตุวิปฺปยุตฺตา ฯ รูปกฺขนฺโธ
 น วตฺตพฺโพ เหตุ เจว สเหตุโก จาติปี สเหตุโก เจว น จ
 เหตุติปี ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ
 สียา สเหตุกา เจว น จ เหตุ สียา น วตฺตพฺพา สเหตุกา
 เจว น จ เหตุติ สงฺขารกฺขนฺโธ สียา เหตุ เจว สเหตุโก จ

สียา สเหตุโก เจว น จ เหตุ สียา น วตตพโพ เหตุ เจว
สเหตุโก จาติปี สเหตุโก เจว น จ เหตุติปี ฯ รูปกขนุโธ น
วตตพโพ เหตุ เจว เหตุสมปยุตโต จาติปี เหตุสมปยุตโต เจว น
จ เหตุติปี ตโย ขนุธา น วตตพพา เหตุ เจว เหตุสมปยุตตา
จาติ สียา เหตุสมปยุตตา เจว น จ เหตุ สียา น วตตพพา
เหตุสมปยุตตา เจว น จ เหตุติ สงขารกขนุโธ สียา เหตุ เจว
เหตุสมปยุตโต จ สียา เหตุสมปยุตโต เจว น จ เหตุ สียา น
วตตพโพ เหตุ เจว เหตุสมปยุตโต จาติปี เหตุสมปยุตโต เจว น
จ เหตุติปี ฯ รูปกขนุโธ น เหตุ อเหตุโก ตโย ขนุธา สียา
น เหตุ สเหตุกา สียา น เหตุ อเหตุกา สงขารกขนุโธ สียา
น เหตุ สเหตุโก สียา น เหตุ อเหตุโก สียา น วตตพโพ น
เหตุ สเหตุโกติปี น เหตุ อเหตุโกติปี ฯ

[๘๗] สปปจจยา สงขตา ฯ จตตารโ ขนุธา อนิทสสนา
รูปกขนุโธ สียา สนิทสสนโน สียา อนิทสสนโน ฯ จตตารโ ขนุธา
อปปฎิฆา รูปกขนุโธ สียา สปปฎิฆโฆ สียา อปปฎิฆโฆ ฯ
รูปกขนุโธ รูปิ จตตารโ ขนุธา อรูปา ฯ รูปกขนุโธ โลกियो
จตตารโ ขนุธา สียา โลกียา สียา โลกุตตรา ฯ เกนจิ วิญญะยยา
เกนจิ น วิญญะยยา ฯ

[๘๘] จตตารโ ขนุธา โน อาสวา สงขารกขนุโธ สียา
อาสโว สียา โน อาสโว ฯ รูปกขนุโธ สาสโว จตตารโ

ขนฺธา สฺยา สาสฺวา สฺยา อนาสฺวา ฯ ฐฺปนฺนํ อสฺววิปฺยฺยํ
จตุตฺตํ ขนฺธา สฺยา อสฺวสมฺปฺยฺยํ สฺยา อสฺววิปฺยฺยํ ฯ
ฐฺปนฺนํ น วตฺตพฺพํ อสฺโว เจว สาสฺโว จาติ สาสฺโว เจว
โน จ อสฺโว ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพํ อสฺวา เจว สาสฺวา
จาติ สฺยา สาสฺวา เจว โน จ อสฺวา สฺยา น วตฺตพฺพํ
สาสฺวา เจว โน จ อสฺวาติ สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยา อสฺโว เจว
สาสฺโว จ สฺยา สาสฺโว เจว โน จ อสฺโว สฺยา น วตฺตพฺพํ
อสฺโว เจว สาสฺโว จาติปิ สาสฺโว เจว โน จ อสฺโวติปิ ฯ
ฐฺปนฺนํ น วตฺตพฺพํ อสฺโว เจว อสฺวสมฺปฺยฺยํ จาติปิ
อสฺวสมฺปฺยฺยํ เจว โน จ อสฺโวติปิ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพํ
อสฺวา เจว อสฺวสมฺปฺยฺยํ จาติ สฺยา อสฺวสมฺปฺยฺยํ เจว
โน จ อสฺวา สฺยา น วตฺตพฺพํ อสฺวสมฺปฺยฺยํ เจว โน จ
อสฺวาติ สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยา อสฺโว เจว อสฺวสมฺปฺยฺยํ จ
สฺยา อสฺวสมฺปฺยฺยํ เจว โน จ อสฺโว สฺยา น วตฺตพฺพํ
อสฺโว เจว อสฺวสมฺปฺยฺยํ จาติปิ อสฺวสมฺปฺยฺยํ เจว โน จ
อสฺโวติปิ ฯ ฐฺปนฺนํ อสฺววิปฺยฺยํ สาสฺโว จตุตฺตํ ขนฺธา
สฺยา อสฺววิปฺยฺยํ สาสฺวา สฺยา อสฺววิปฺยฺยํ อนาสฺวา สฺยา น
วตฺตพฺพํ อสฺววิปฺยฺยํ สาสฺวาติปิ อสฺววิปฺยฺยํ อนาสฺวาติปิ ฯ

[๘๕] จตุตฺตํ ขนฺธา โน สลฺยโลชนา สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยา
สลฺยโลชนํ สฺยา โน สลฺยโลชนํ ฯ ฐฺปนฺนํ สลฺยโลชนํ อสฺววิปฺยฺยํ จตุตฺตํ

ขนฺธา สฺยา สลฺยโลชนฺยา สฺยา อสลฺยโลชนฺยา ฯ รูปกฺขนฺโธ
 สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺโต จตฺตารโ ขนฺธา สฺยา สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา
 สฺยา สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตา ฯ รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ สลฺยโลชนนฺยเจว
 สลฺยโลชนฺโย จาติ สลฺยโลชนฺโย เจว โน จ สลฺยโลชนํ ตโย
 ขนฺธา น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนา เจว สลฺยโลชนฺยา จาติ สฺยา
 สลฺยโลชนฺยา เจว โน จ สลฺยโลชนา สฺยา น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนฺยา
 เจว โน จ สลฺยโลชนาติ สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยา สลฺยโลชนนฺยเจว
 สลฺยโลชนฺโย จ สฺยา สลฺยโลชนฺโย เจว โน จ สลฺยโลชนํ สฺยา น
 วตฺตพฺโพ สลฺยโลชนนฺยเจว สลฺยโลชนฺโย จาติปิ สลฺยโลชนฺโย เจว
 โน จ สลฺยโลชนนฺติปิ ฯ รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ สลฺยโลชนนฺยเจว
 สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต จาติปิ สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต เจว โน จ
 สลฺยโลชนนฺติปิ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนา เจว
 สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา จาติ สฺยา สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ
 สลฺยโลชนา สฺยา น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ
 สลฺยโลชนาติ สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยา สลฺยโลชนนฺยเจว สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต
 จ สฺยา สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต เจว โน จ สลฺยโลชนํ
 สฺยา น วตฺตพฺโพ สลฺยโลชนนฺยเจว สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต จาติปิ
 สลฺยโลชนสมฺปยุตฺโต เจว โน จ สลฺยโลชนนฺติปิ ฯ รูปกฺขนฺโธ
 สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนฺโย จตฺตารโ ขนฺธา สฺยา สลฺยโลชน-
 วิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนฺยา สฺยา สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโลชนฺยา สฺยา

น วตตพฺพา สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนิยาติปิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺต-
อสลฺยโลชนิยาติปิ

[๕๐] จตฺตารโ ขนฺธา โน คนฺถา สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยาคนฺโถ
สฺยาคนฺโถ โน คนฺโถ ฯ รูปกฺขนฺโธ คนฺถนิโย จตฺตารโ ขนฺธา สฺยาคนฺโถ
คนฺถนิยา สฺยาคนฺถนิยา ฯ รูปกฺขนฺโธ คนฺถวิปฺปยุตฺโต จตฺตารโ
ขนฺธา สฺยาคนฺถสมฺปยุตฺตา สฺยาคนฺถวิปฺปยุตฺตา ฯ รูปกฺขนฺโธ
น วตตพฺโพนฺ คนฺโถ เจว คนฺถนิโย จาติ คนฺถนิโย เจว โน จ
คนฺโถ ตโย ขนฺธา น วตตพฺพา คนฺถา เจว คนฺถนิยา จาติ
สฺยาคนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถา สฺยาคนฺถนิยา น วตตพฺพา คนฺถนิยา
เจว โน จ คนฺถาติ สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยาคนฺโถ เจว คนฺถนิโย
จ สฺยาคนฺถนิโย เจว โน จ คนฺโถ สฺยาคนฺโถ น วตตพฺโพนฺ คนฺโถ
เจว คนฺถนิโย จาติปิ คนฺถนิโย เจว โน จ คนฺโถติปิ ฯ
รูปกฺขนฺโธ น วตตพฺโพนฺ คนฺโถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺโต จาติปิ
คนฺถสมฺปยุตฺโต เจว โน จ คนฺโถติปิ ตโย ขนฺธา น วตตพฺพา
คนฺถา เจว คนฺถสมฺปยุตฺตา จาติ สฺยาคนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน
จ คนฺถา สฺยาคนฺถนิยา น วตตพฺพา คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คนฺถาติ
สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยาคนฺโถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺโต จ สฺยาคนฺถ
คนฺถสมฺปยุตฺโต เจว โน จ คนฺโถ สฺยาคนฺโถ น วตตพฺโพนฺ คนฺโถ เจว
คนฺถสมฺปยุตฺโต จาติปิ คนฺถสมฺปยุตฺโต เจว โน จ คนฺโถติปิ ฯ
รูปกฺขนฺโธ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย จตฺตารโ ขนฺธา สฺยาคนฺถ-

วิปฺปยุตฺตคณฺณินฺยา สฺยิยา คณฺณวิปฺปยุตฺตคณฺณินฺยา สฺยิยา น วตฺตพฺพา
คณฺณวิปฺปยุตฺตคณฺณินฺยาคิปี คณฺณวิปฺปยุตฺตคณฺณินฺยาคิปี ฯ

[๕๑] จตฺตารโ ขนฺธา โน โธมา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ

โน นีวรณา สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยิยา นีวรณฺ สฺยิยา โน นีวรณฺ ฯ
รูปกฺขนฺโธ นีวรณฺโย จตฺตารโ ขนฺธา สฺยิยา นีวรณฺยิยา สฺยิยา
อนีวรณฺยิยา ฯ รูปกฺขนฺโธ นีวรณฺวิปฺปยุตฺโต จตฺตารโ ขนฺธา
สฺยิยา นีวรณฺสมฺปยุตฺตา สฺยิยา นีวรณฺวิปฺปยุตฺตา ฯ รูปกฺขนฺโธ น
วตฺตพฺโπω นีวรณฺญเจว นีวรณฺโย จาคิ นีวรณฺโย เจว โน จ
นีวรณฺ คโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา นีวรณฺญเจว นีวรณฺยิยา จาคิ
สฺยิยา นีวรณฺยิยา เจว โน จ นีวรณา สฺยิยา น วตฺตพฺพา นีวรณฺยิยา
เจว โน จ นีวรณาติ สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยิยา นีวรณฺญเจว นีวรณฺโย
จ สฺยิยา นีวรณฺโย เจว โน จ นีวรณฺ สฺยิยา น วตฺตพฺโπω
นีวรณฺญเจว นีวรณฺโย จาคิปี นีวรณฺโย เจว โน จ นีวรณฺนฺติปี ฯ
รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโπω นีวรณฺญเจว นีวรณฺสมฺปยุตฺโต จาคิปี
นีวรณฺสมฺปยุตฺโต เจว โน จ นีวรณฺนฺติปี คโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา
นีวรณา เจว นีวรณฺสมฺปยุตฺตา จาคิ สฺยิยา นีวรณฺสมฺปยุตฺตา เจว โน
จ นีวรณา สฺยิยา น วตฺตพฺพา นีวรณฺสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณาติ
สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยิยา นีวรณฺญเจว นีวรณฺสมฺปยุตฺโต จ สฺยิยา
นีวรณฺสมฺปยุตฺโต เจว โน จ นีวรณฺ สฺยิยา น วตฺตพฺโπω นีวรณฺญเจว
นีวรณฺสมฺปยุตฺโต จาคิปี นีวรณฺสมฺปยุตฺโต เจว โน จ นีวรณฺนฺติปี ฯ

รูปกฺขนฺโธ นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณโย จตุตฺตารโ ขนฺธา สฺยา
นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณยา สฺยา นีวรณวิปฺยุตฺตอนีวรณยา สฺยา น วตฺตพฺพา
นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณยาติปิ นีวรณวิปฺยุตฺตอนีวรณยาติปิ ฯ

[๕๒] จตุตฺตารโ ขนฺธา โน ปฺรามาสา สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยา
ปฺรามาสโ สฺยา โน ปฺรามาสโ ฯ รูปกฺขนฺโธ ปฺรามณฺโจ
จตุตฺตารโ ขนฺธา สฺยา ปฺรามณฺจฺจา สฺยา อปฺรามณฺจฺจา ฯ รูปกฺขนฺโธ
ปฺรามาสวิปฺยุตฺโต ตโย ขนฺธา สฺยา ปฺรามาสสมฺยุตฺตา สฺยา
ปฺรามาสวิปฺยุตฺตา สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยา ปฺรามาสสมฺยุตฺโต สฺยา
ปฺรามาสวิปฺยุตฺโต สฺยา น วตฺตพฺโपो ปฺรามาสสมฺยุตฺโตติปิ
ปฺรามาสวิปฺยุตฺโตติปิ ฯ รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโपो ปฺรามาสโ เจว
ปฺรามณฺโจ จาติ ปฺรามณฺโจ เจว โน จ ปฺรามาสโ ตโย ขนฺธา
น วตฺตพฺพา ปฺรามาสา เจว ปฺรามณฺจฺจา จาติ สฺยา ปฺรามณฺจฺจา
เจว โน จ ปฺรามาสา สฺยา น วตฺตพฺพา ปฺรามณฺจฺจา เจว โน
จ ปฺรามาสาติ สงฺขารกฺขนฺโธ สฺยา ปฺรามาสโ เจว ปฺรามณฺโจ
จ สฺยา ปฺรามณฺโจ เจว โน จ ปฺรามาสโ สฺยา น วตฺตพฺโपो
ปฺรามาสโ เจว ปฺรามณฺโจ จาติปิ ปฺรามณฺโจ เจว โน จ
ปฺรามาสติปิ ฯ รูปกฺขนฺโธ ปฺรามาสวิปฺยุตฺตปฺรามณฺโจ จตุตฺตารโ
ขนฺธา สฺยา ปฺรามาสวิปฺยุตฺตปฺรามณฺจฺจา สฺยา ปฺรามาสวิปฺยุตฺตอปฺรามณฺจฺจา
สฺยา น วตฺตพฺพา ปฺรามาสวิปฺยุตฺตปฺรามณฺจฺจาติปิ
ปฺรามาสวิปฺยุตฺตอปฺรามณฺจฺจาติปิ ฯ

[๕๓] รูปกฺขนฺโธ อนารมฺมโณ จตฺตารโ ขนฺธา สารมฺมณา ฯ
จตฺตารโ ขนฺธา โน จิตฺตา วิญฺญาณกฺขนฺโธ จิตฺตํ ฯ ตโย ขนฺธา
เจตฺติกา เทว ขนฺธา อเจตฺติกา ฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสมฺปยุตฺตา
รูปกฺขนฺโธ จิตฺตวิปฺปยุตฺโต วิญฺญาณกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ จิตฺเตน
สมฺปยุตฺโตติปิ จิตฺเตน วิปฺปยุตฺโตติปิ ฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสํสฺสฺฐา
รูปกฺขนฺโธ จิตฺตวิสํสฺสฺฐโ จ วิญฺญาณกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ จิตฺเตน
สํสฺสฺฐโจติปิ จิตฺเตน วิสํสฺสฺฐโจติปิ ฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสมฺมฺจฺจนา
วิญฺญาณกฺขนฺโธ โน จิตฺตสมฺมฺจฺจนาโน รูปกฺขนฺโธ สฺยา จิตฺตสมฺมฺจฺจนาโน
สฺยา โน จิตฺตสมฺมฺจฺจนาโน ฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสทฺทโน
วิญฺญาณกฺขนฺโธ โน จิตฺตสทฺท รูปกฺขนฺโธ สฺยา จิตฺตสทฺท สฺยา
โน จิตฺตสทฺท ฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตานุปฺริวตฺติโน วิญฺญาณกฺขนฺโธ
โน จิตฺตานุปฺริวตฺติ รูปกฺขนฺโธ สฺยา จิตฺตานุปฺริวตฺติ สฺยา โน
จิตฺตานุปฺริวตฺติ ฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสํสฺสฺฐสมฺมฺจฺจนา เทว ขนฺธา
โน จิตฺตสํสฺสฺฐสมฺมฺจฺจนา ฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสํสฺสฺฐสมฺมฺจฺจนาสทฺทโน
เทว ขนฺธา โน จิตฺตสํสฺสฺฐสมฺมฺจฺจนาสทฺทโน ฯ ตโย ขนฺธา
จิตฺตสํสฺสฺฐสมฺมฺจฺจนาโนปฺริวตฺติโน เทว ขนฺธา โน จิตฺตสํสฺสฺฐสมฺมฺจฺจนาโน-
*ปฺริวตฺติโน ฯ ตโย ขนฺธา พาหิรา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อชฺฌตฺติโก
รูปกฺขนฺโธ สฺยา อชฺฌตฺติโก สฺยา พาหิโร ฯ จตฺตารโ ขนฺธา
นุปาทา รูปกฺขนฺโธ สฺยา อุปาทา สฺยา นุปาทา สฺยา อุปาทินฺนา
สฺยา อนุปาทินฺนา ฯ

[๕๔] จตุตถาโรขณฺฐานุปาทานา สงฺขารกฺขณฺโธ สฺยา อุปาทานํ
 สฺยา นุปาทานํ ฯ รูปกฺขณฺโธ อุปาทานิโย จตุตถาโร ขณฺฐา สฺยา
 อุปาทานิยา สฺยา อนุปาทานิยา ฯ รูปกฺขณฺโธ อุปาทานวิปฺปยุตฺโต
 จตุตถาโร ขณฺฐา สฺยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา สฺยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา ฯ
 รูปกฺขณฺโธ น วตฺตพฺโพ อุปาทานญฺเจว อุปาทานิโย จาติ อุปาทานิโย
 เจว โน จ อุปาทานํ ตโย ขณฺฐา น วตฺตพฺพา อุปาทานา เจว
 อุปาทานิยา จาติ สฺยา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา สฺยา
 น วตฺตพฺพา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานาติ สงฺขารกฺขณฺโธ
 สฺยา อุปาทานญฺเจว อุปาทานิโย จ สฺยา อุปาทานิโย เจว โน
 จ อุปาทานํ สฺยา น วตฺตพฺโพ อุปาทานญฺเจว อุปาทานิโย จาติปิ
 อุปาทานิโย เจว โน จ อุปาทานนฺติปิ ฯ รูปกฺขณฺโธ น วตฺตพฺโพ
 อุปาทานญฺเจว อุปาทานสมฺปยุตฺโต จาติปิ อุปาทานสมฺปยุตฺโต เจว
 โน จ อุปาทานนฺติปิ ตโย ขณฺฐา น วตฺตพฺพา อุปาทานา เจว
 อุปาทานสมฺปยุตฺตา จาติ สฺยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ
 อุปาทานา สฺยา น วตฺตพฺพา อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ
 อุปาทานาติ สงฺขารกฺขณฺโธ สฺยา อุปาทานญฺเจว อุปาทานสมฺปยุตฺโต
 จ สฺยา อุปาทานสมฺปยุตฺโต เจว โน จ อุปาทานํ สฺยา น วตฺตพฺโพ
 อุปาทานญฺเจว อุปาทานสมฺปยุตฺโตติปิ อุปาทานสมฺปยุตฺโต เจว
 โน จ อุปาทานนฺติปิ ฯ รูปกฺขณฺโธ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิโย
 จตุตถาโร ขณฺฐา สฺยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา สฺยา อุปาทาน-

วิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา สียา น วตฺตพฺพา อุปาทานวิปฺปยุตฺต-
อุปาทานิยาติปิฏฺฐ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยาติปิ ฯ

[๕๕] จตุตฺตาริ ขนฺธา โน กิเลสฺสา สงฺขารกฺขนฺโห สียา กิเลสฺ
สียา โน กิเลสฺ ฯ รูปกฺขนฺโห สงฺกิลฺลสิโก จตุตฺตาริ ขนฺธา
สียา สงฺกิลฺลสิกา สียา อสงฺกิลฺลสิกา ฯ รูปกฺขนฺโห อสงฺกิลฺลสิ
จตุตฺตาริ ขนฺธา สียา สงฺกิลฺลสิกา สียา อสงฺกิลฺลสิกา ฯ รูปกฺขนฺโห
กิเลสฺวิปฺปยุตฺโต จตุตฺตาริ ขนฺธา สียา กิเลสฺสมฺปยุตฺตา สียา
กิเลสฺวิปฺปยุตฺตา ฯ รูปกฺขนฺโห น วตฺตพฺโพ กิเลสฺ เจว สงฺกิลฺลสิโก
จาติ สงฺกิลฺลสิโก เจว โน จ กิเลสฺ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา
กิเลสฺสา เจว สงฺกิลฺลสิกา จาติ สียา สงฺกิลฺลสิกา เจว โน จ
กิเลสฺสา สียา น วตฺตพฺพา สงฺกิลฺลสิกา เจว โน จ กิเลสฺติ
สงฺขารกฺขนฺโห สียา กิเลสฺ เจว สงฺกิลฺลสิโก จ สียา สงฺกิลฺลสิโก
เจว โน จ กิเลสฺ สียา น วตฺตพฺโพ กิเลสฺ เจว สงฺกิลฺลสิโก
จาติปิ สงฺกิลฺลสิโก เจว โน จ กิเลสฺติปิ ฯ รูปกฺขนฺโห น
วตฺตพฺโพ กิเลสฺ เจว สงฺกิลฺลสิโก จาติปิ สงฺกิลฺลสิโก เจว โน
จ กิเลสฺติปิ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา กิเลสฺสา เจว สงฺกิลฺลสิกา
จาติ สียา สงฺกิลฺลสิกา เจว โน จ กิเลสฺสา สียา น วตฺตพฺพา
สงฺกิลฺลสิกา เจว โน จ กิเลสฺติ สงฺขารกฺขนฺโห สียา กิเลสฺ
เจว สงฺกิลฺลสิโก จ สียา สงฺกิลฺลสิโก เจว โน จ กิเลสฺ สียา
น วตฺตพฺโพ กิเลสฺ เจว สงฺกิลฺลสิโก จาติปิ สงฺกิลฺลสิโก เจว

โน จ กิเลโสติปิ ฯ รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ กิเลโส เจว
กิเลสสมฺปยุตฺโต จาติปิ กิเลสสมฺปยุตฺโต เจว โน จ กิเลโสติปิ
ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จาติ
สียา กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา สียา น วตฺตพฺพา
กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสาติ สงฺขารกฺขนฺโธ สียา
กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺโต จ สียา กิเลสสมฺปยุตฺโต เจว
โน จ กิเลโส สียา น วตฺตพฺโพ กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺโต
จาติปิ กิเลสสมฺปยุตฺโต เจว โน จ กิเลโสติปิ ฯ รูปกฺขนฺโธ
กิเลสวิปฺปยุตฺตสงฺกิเลสํโก จตุตฺตารो ขนฺธา สียา กิเลสวิปฺปยุตฺตสงฺกิเลสํกา
สียา กิเลสวิปฺปยุตฺตสงฺกิเลสํกา สียา น วตฺตพฺพา
กิเลสวิปฺปยุตฺตสงฺกิเลสํกาติปิ กิเลสวิปฺปยุตฺตสงฺกิเลสํกาติปิ ฯ

[๘๖] รูปกฺขนฺโธ น ทสฺสเนน ปหาตพฺโพ จตุตฺตารो ขนฺธา
สียา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา สียา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ฯ
รูปกฺขนฺโธ น ภาวนาย ปหาตพฺโพ จตุตฺตารो ขนฺธา สียา ภาวนาย
ปหาตพฺพา สียา น ภาวนาย ปหาตพฺพา ฯ รูปกฺขนฺโธ น ทสฺสเนน
ปหาตพฺพเหตุโก จตุตฺตารो ขนฺธา สียา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา
สียา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา ฯ รูปกฺขนฺโธ น ภาวนาย
ปหาตพฺพเหตุโก จตุตฺตารอ ขนฺธา สียา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา
สียา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ฯ รูปกฺขนฺโธ อวิตกฺโก จตุตฺตารอ
ขนฺธา สียา สวิตกฺกา สียา อวิตกฺกา ฯ รูปกฺขนฺโธ อวิจาร์

จตุตถาโร ขนฺธา สียา สวิจจรา สียา อวิจจรา ฯ รูปกฺขนฺโธ
อปฺปิตฺติโก จตุตถาโร ขนฺธา สียา สปฺปิตฺติกา สียา อปฺปิตฺติกา ฯ
รูปกฺขนฺโธ น ปิตฺติสทฺทโค จตุตถาโร ขนฺธา สียา ปิตฺติสทฺทกา
สียา น ปิตฺติสทฺทกา ฯ เทว ขนฺธา น สุขสทฺทกา ตโย ขนฺธา สียา
สุขสทฺทกา สียา น สุขสทฺทกา ฯ เทว ขนฺธา น อุเปกฺขาสทฺทกา
ตโย ขนฺธา สียา อุเปกฺขาสทฺทกา สียา น อุเปกฺขาสทฺทกา ฯ
รูปกฺขนฺโธ กามาวจโร จตุตถาโร ขนฺธา สียา กามาวจรา สียา
น กามาวจรา ฯ รูปกฺขนฺโธ น รูปาวจโร จตุตถาโร ขนฺธา
สียา รูปาวจรา สียา น รูปาวจรา ฯ รูปกฺขนฺโธ น อรูปาวจโร
จตุตถาโร ขนฺธา สียา อรูปาวจรา สียา น อรูปาวจรา ฯ รูปกฺขนฺโธ
ปรียาปนฺโน จตุตถาโร ขนฺธา สียา ปรียาปนฺนา สียา อปรียาปนฺนา ฯ
รูปกฺขนฺโธ อนิยฺยานิโก จตุตถาโร ขนฺธา สียา นิยฺยานิกา สียา
อนิยฺยานิกา ฯ รูปกฺขนฺโธ อนิยโต จตุตถาโร ขนฺธา สียา นิยตา
สียา อนิยตา ฯ รูปกฺขนฺโธ สอฺตุตฺตโร จตุตถาโร ขนฺธา สียา
สอฺตุตฺตรา สียา อนฺตุตฺตรา ฯ รูปกฺขนฺโธ อโรณฺโณ จตุตถาโร ขนฺธา
สียา สรณฺนา สียา อรณฺนาติ ฯ

ปญฺหาปฺจุจฺจํ ฯ

ขนฺธวิภังโก สมตฺโต ฯ

อายตนวิงฺโก

[๕๗] ทฺวาทสยตฺนานิ จกฺขายตฺนํ รุปรายตฺนํ โสตยตฺนํ
สทฺททายตฺนํ ฆานายตฺนํ คนฺธายตฺนํ ชิวฺหายตฺนํ รสยตฺนํ กายายตฺนํ
โผฏฺฐพฺพายตฺนํ มนายตฺนํ ฌมฺมายตฺนํ ฯ

[๕๘] จกฺขํ อนิจฺจํ ทฺกฺขํ อนตฺตา วิปริณามชฺมมํ รุปรํ อนิจฺจา
ทฺกฺขา อนตฺตา วิปริณามชฺมมา โสตํ อนิจฺจํ ทฺกฺขํ อนตฺตา
วิปริณามชฺมมํ สทฺทา อนิจฺจา ทฺกฺขา อนตฺตา วิปริณามชฺมมา
ฆานํ อนิจฺจํ ทฺกฺขํ อนตฺตา วิปริณามชฺมมํ คนฺธา อนิจฺจา ทฺกฺขา
อนตฺตา วิปริณามชฺมมา ชิวฺหา อนิจฺจา ทฺกฺขา อนตฺตา วิปริณามชฺมมา
รสํ อนิจฺจา ทฺกฺขา อนตฺตา วิปริณามชฺมมา กาโย
อนิจฺจํ ทฺกฺโข อนตฺตา วิปริณามชฺมโม โผฏฺฐพฺพา อนิจฺจา
ทฺกฺขา อนตฺตา วิปริณามชฺมมา มโน อนิจฺจํ ทฺกฺโข อนตฺตา
วิปริณามชฺมโม ฌมฺมา อนิจฺจา ทฺกฺขา อนตฺตา วิปริณามชฺมมา ฯ

สุตฺตฺนตฺตภาชนิยํ ฯ

[๕๙] ทฺวาทสยตฺนานิ จกฺขายตฺนํ โสตยตฺนํ ฆานายตฺนํ
ชิวฺหายตฺนํ กายายตฺนํ มนายตฺนํ รุปรายตฺนํ สทฺททายตฺนํ คนฺธายตฺนํ
รสยตฺนํ โผฏฺฐพฺพายตฺนํ ฌมฺมายตฺนํ ฯ

[๑๐๐] ตตฺถ กตฺมํ จกฺขายตฺนํ ยํ จกฺขํ จตฺนุนํ มหาภูตานิ
อุปาทาย ปสาโท ฯเปฯ ๑ สุณฺโณ คาโมเปโส อิทํ วุจฺจติ
#๑ [๕๑๖] ฌมฺมสฺงคณิยํ โอลฺลเกตฺตพฺพํ ฯ

จกฺขาตฺถํ ๑ ตตฺถ กตมํ โสตยตฺถํ ฆานายตฺถํ จิวฺหาตฺถํ
กายตฺถํ โย กาโย จตฺถนํ มหาภูตํ อฺปาทาย ปสาโท
๑เปฯ สฺส
๑ ตตฺถ กตมํ มนายตฺถํ เอกวิเชน มนายตฺถํ ผสฺสสมฺปยุตฺตํ ๑ พฺหฺวิเชน
มนายตฺถํ อตฺถิ สเหตุกํ อตฺถิ อเหตุกํ ๑ ติวฺเชน มนายตฺถํ
อตฺถิ กุสฺลํ อตฺถิ อกุสฺลํ อตฺถิ อพฺยาคํ ๑เปฯ ๑ เอวํ พฺหฺวิเชน
มนายตฺถํ อิทํ วุจฺจติ มนายตฺถํ ๑ ตตฺถ กตมํ ฐปายตฺถํ ยํ
ฐปํ จตฺถนํ มหาภูตํ อฺปาทาย วณฺณนิภา ๑เปฯ ฐปชาตฺถุเปสํ
อิทํ วุจฺจติ ฐปายตฺถํ ๑ ตตฺถ กตมํ สทฺทายตฺถํ กนฺธายตฺถํ
รสายตฺถํ โฝฏฺฐพฺพายตฺถํ ปจฺจวิธํ ๑เปฯ โฝฏฺฐพฺพชาตฺถุเปสํ
อิทํ วุจฺจติ โฝฏฺฐพฺพายตฺถํ ๑ ตตฺถ กตมํ ฐมฺมายตฺถํ เวทฺนากฺขนฺโธ
สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ ยลฺลจ ฐปํ อนิทสฺสนํ อปฺปปฏิฆํ
ฐมฺมายตฺถนปริยาปนํ อสงฺขตา จ ธาตฺถุ ๑ ตตฺถ กตมํ เวทฺนากฺขนฺโธ
เอกวิเชน เวทฺนากฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑เปฯ เอวํ พฺหฺวิเชน
เวทฺนากฺขนฺโธ อยํ วุจฺจติ เวทฺนากฺขนฺโธ ๑ ตตฺถ กตมํ สญฺญากฺขนฺโธ
เอกวิเชน สญฺญากฺขนฺโธ ผสฺสสมฺปยุตฺโต ๑เปฯ เอวํ
พฺหฺวิเชน สญฺญากฺขนฺโธ อยํ วุจฺจติ สญฺญากฺขนฺโธ ๑ ตตฺถ กตมํ
สงฺขารกฺขนฺโธ เอกวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ จิตฺตสมฺปยุตฺโต ๑เปฯ
เอวํ พฺหฺวิเชน สงฺขารกฺขนฺโธ อยํ วุจฺจติ สงฺขารกฺขนฺโธ ๑ ตตฺถ

#๑ [๗๔] ขนฺธวิภังเก โอลฺลเกตฺถพฺพํ ๑

กตมํ รูปํ อนิตฺตสฺสํ อปฺปฏฺฐิํ ฌมฺมายตฺนปริยาปฺนํ อิตฺถินฺทริยํ
๕เป๕ กพฺพิงฺกาโร อหาโร อิทํ วุจฺจติ รูปํ อนิตฺตสฺสํ อปฺปฏฺฐิํ
ฌมฺมายตฺนปริยาปฺนํ ๕ ตตฺถ กตฺมา อสงฺขตา ชาติฺ รากฺขโย
โทสฺกฺโข โมหกฺขโย อโย วุจฺจติ อสงฺขตา ชาติฺ ๕ อิทํ วุจฺจติ
ฌมฺมายตฺนํ ๕

อภิธรรมภาษณีย์ ๕

[๑๐๑] ทฺวาทสายนานิ จกฺขายตฺนํ รูปายตฺนํ ๕เป๕ มฺนายตฺนํ
ฌมฺมายตฺนํ ๕ ทฺวาทสฺสนํ อายตฺนํ กติ กุสฺลา กติ อกุสฺลา กติ
อพฺยาคตา ๕เป๕ กติ สรรณํ กติ อรรณํ ๕

[๑๐๒] ทสายนํ อพฺยาคตา ทฺวายนํ สฺยา กุสฺลา สฺยา
อกุสฺลา สฺยา อพฺยาคตา ๕ ทสายนํ น วตฺตพฺพา สฺขายเวทนาย
สมฺปยุตฺตติปิ ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตติปิ อทฺกฺขมฺสฺขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตติปิ มฺนายตฺนํ สฺยา สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สฺยา
ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สฺยา อทฺกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ
ฌมฺมายตฺนํ สฺยา สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สฺยา ทฺกฺขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตํ สฺยา อทฺกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สฺยา น วตฺตพฺพิ
สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตฺนฺติปิ ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตฺนฺติปิ
อทฺกฺขมฺสฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตฺนฺติปิ ทสายนํ เนววิปากนวิปากมฺมมฺมมา
ทฺวายนํ สฺยา วิปากา สฺยา วิปากมฺมมฺมมา สฺยา
เนววิปากนวิปากมฺมมฺมมา ๕ ปญฺจายตฺนา อุปาทินฺนุปาทานิยา

สททายนัน อนุปาทินุปาทานิย จตุตถารายตนา สिया อนุปาทินุปาทานิยา
สिया อนุปาทินุปาทานิยา สिया อนุปาทินุปาทานิยา
ทวยตนา สिया อนุปาทินุปาทานิยา สिया อนุปาทินุปาทานิยา สिया
อนุปาทินุปาทานิยา ๑ ทสายตนา อสงฺกิติฏฺฐสงฺกิลเสถิกา ทวยตนา
สिया สงฺกิติฏฺฐสงฺกิลเสถิกา สिया อสงฺกิติฏฺฐสงฺกิลเสถิกา สिया
อสงฺกิติฏฺฐสงฺกิลเสถิกา ๑ ทสายตนา อวิตกกถวิจาร มนายตน์
สिया สวิตกกถวิจาร สिया อวิตกกถวิจารมตฺต สिया อวิตกกถวิจาร
ชมฺมายตน์ สिया สวิตกกถวิจาร สिया อวิตกกถวิจารมตฺต สिया อวิตกกถวิจาร
สिया น วตฺตพฺพ สวิตกกถวิจารนฺตฺติปี อวิตกกถวิจารมตฺตนฺตฺติปี
อวิตกกถวิจารนฺตฺติปี ๑ ทสายตนา น วตฺตพฺพา ปิตฺติสทคตฺติปี
สฺขสทคตฺติปี อฺเปกฺขาสทคตฺติปี ทวยตนา สिया ปิตฺติสทคต
สिया สฺขสทคต สिया อฺเปกฺขาสทคต สिया น วตฺตพฺพา
ปิตฺติสทคตฺติปี สฺขสทคตฺติปี อฺเปกฺขาสทคตฺติปี ๑ ทสายตนา
เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหตพฺพา ทวยตนา สिया ทสฺสเนน
ปฺหตพฺพา สिया ภาวนาย ปฺหตพฺพา สिया เนวทสฺสเนนนภาวนาย-
*ปฺหตพฺพา ๑ ทสายตนา เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหตพฺพเหตุกา
ทวยตนา สिया ทสฺสเนน ปฺหตพฺพเหตุกา สिया ภาวนาย
ปฺหตพฺพเหตุกา สिया เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหตพฺพเหตุกา ๑
ทสายตนา เนวอจฺยคามิโนนอปจฺยคามิโน ทวยตนา สिया อจฺย-
คามิโน สिया อปจฺยคามิโน สिया เนวอจฺยคามิโนนอปจฺยคามิโน ๑

ทสยตนา เนวเสกขานาเสกขา ทวายตนา สียา เสกขา สียา
อเสกขา สียา เนวเสกขานาเสกขา ฯ ทสยตนา ปริตฺตา ทวายตนา
สียา ปริตฺตา สียา มหคฺคตา สียา อปฺปมาณา ฯ ทสยตนา
อนารมฺมณา ทวายตนา สียา ปริตฺตารมฺมณา สียา
มหคฺคตารมฺมณา สียา อปฺปมาณารมฺมณา สียา น วตฺตพฺพา
ปริตฺตารมฺมณาติปิ มหคฺคตารมฺมณาติปิ อปฺปมาณารมฺมณาติปิ ฯ
ทสยตนา มชฺฌิมา ทวายตนา สียา หีนา สียา มชฺฌิมา สียา
ปณีตา ฯ ทสยตนา อนียตา ทวายตนา สียา มิจฺจตฺตนิยตา
สียา สมฺมตฺตนิยตา สียา อนียตา ฯ ทสยตนา อนารมฺมณา
ทวายตนา สียา มคฺคการมฺมณา สียา มคฺคเหตุกา สียา มคฺคาธิปฺติโน
สียา น วตฺตพฺพา มคฺคการมฺมณาติปิ มคฺคเหตุกาติปิ มคฺคาธิปฺติโนติปิ ฯ
ปญฺจายตนา สียา อุปฺปนฺนา สียา อุปฺปาทีโน น
วตฺตพฺพา อนุปฺปนฺนาติ สทฺททายตน์ สียา อุปฺปนฺน์ สียา อนุปฺปนฺน์
น วตฺตพฺพิ อุปฺปาทีติ ปญฺจายตนา สียา อุปฺปนฺนา สียา
อนุปฺปนฺนา สียา อุปฺปาทีโน ฐมฺมายตน์ สียา อุปฺปนฺน์ สียา
อนุปฺปนฺน์ สียา อุปฺปาที สียา น วตฺตพฺพิ อุปฺปนฺนฺติปิ อนุปฺปนฺนฺติปิ
อุปฺปาทีติปิ ฯ เอกาทสยตนา สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา
ปจฺจุปฺปนฺนา ฐมฺมายตน์ สียา อตีตํ สียา อนาคตํ สียา ปจฺจุปฺปนฺน์
สียา น วตฺตพฺพิ อตีตฺตฺติปิ อนาคตฺตฺติปิ ปจฺจุปฺปนฺนฺติปิ ฯ
ทสยตนา อนารมฺมณา ทวายตนา สียา อตีตารมฺมณา สียา

อนาคตารมมณา สียา ปจฺจุปปนฺนารมมณา สียา น วตฺตพฺพา
อติตารมมณาติปิ อนาคตารมมณาติปิ ปจฺจุปปนฺนารมมณาติปิ สียา
อชฺฌตฺตา สียา พหิทฺธา สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธา ฯ ทสยตนา
อนารมมณา ทฺวยตนา สียา อชฺฌตฺตารมมณา สียา พหิทฺธารมมณา
สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมมณา สียา น วตฺตพฺพา อชฺฌตฺตารมมณาติปิ
พหิทฺธารมมณาติปิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมมณาติปิ ฯ รุปรายตน์
สฺนิตฺสฺสนสฺปฺปฏิขฺมํ นวายตนา อนิตฺสฺสนสฺปฺปฏิขฺมา ทฺวยตนา
อนิตฺสฺสนอฺปฺปฏิขฺมา ฯ

[๑๐๓] เอกาทสยตนา น เหตุ ฌมฺมายตน์ สียาเหตุ สียา น
เหตุ ฯ ทสยตนา อเหตุกา ทฺวยตนา สียา สเหตุกา สียา อเหตุกา ฯ
ทสยตนา เหตุวิปฺปยุตฺตา ทฺวยตนา สียา เหตุสมฺปยุตฺตา สียา
เหตุวิปฺปยุตฺตา ฯ ทสยตนา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติปิ
สเหตุกา เจว น จ เหตุติปิ มนายตน์ น วตฺตพฺพํ เหตุ เจว
สเหตุกฺขจาทิ สียา สเหตุกฺขเจว น จ เหตุ สียา น วตฺตพฺพํ
สเหตุกฺขเจว น จ เหตุติ ฌมฺมายตน์ สียา เหตุ เจว สเหตุกฺขจ
สียา สเหตุกฺขเจว น จ เหตุ สียา น วตฺตพฺพํ เหตุ เจว
สเหตุกฺขจาทิปิ สเหตุกฺขเจว น จ เหตุติปิ ฯ ทสยตนา น วตฺตพฺพา
เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติปิ เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุติปิ
มนายตน์ น วตฺตพฺพํ เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตจาทิ สียา เหตุ-
สมฺปยุตฺตเจว น จ เหตุ สียา น วตฺตพฺพํ เหตุสมฺปยุตฺตเจว

น จ เหตุติ ฌมฺมายตน์ สียา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตณจ
สียา เหตุสมฺปยุตฺตณเจว น จ เหตุ สียา น วัตตพฺพํ เหตุ เจว
เหตุสมฺปยุตฺตณจชาติปี เหตุสมฺปยุตฺตณเจว น จ เหตุติปี ฯ ทสยตนา
น เหตุ อเหตุกา มนายตน์ สียา น เหตุ สเหตุกํ สียา น
เหตุ อเหตุกํ ฌมฺมายตน์ สียา น เหตุ สเหตุกํ สียา น เหตุ
อเหตุกํ สียา น วัตตพฺพํ น เหตุ สเหตุกนฺติปี น เหตุ อเหตุกนฺติปี ฯ

[๑๐๔] เอกาทสยตนา สปรฺปจฺจยา ฌมฺมายตน์ สียา สปรฺปจฺจยํ
สียา อปรฺปจฺจยํ ฯ เอกาทสยตนา สงฺขตา ฌมฺมายตน์
สียา สงฺขตํ สียา อสงฺขตํ ฯ เอกาทสยตนา อนิทฺตฺสนา รุปรายตน์
สนิทฺตฺสนํ ฯ ทสยตนา สปรฺปฏฺฐิมา ทฺวายตนา อปรฺปฏฺฐิมา ฯ
ทสยตนา รูปรํ มนายตน์ อรูปํ ฌมฺมายตน์ สียา รูปํ สียา
อรูปํ ฯ ทสยตนา โลกียา ทฺวายตนา สียา โลกียา สียา
โลกฺคุตฺตรา ฯ เกนจิ วิญฺเญยฺยา เกนจิ น วิญฺเญยฺยา ฯ

[๑๐๕] เอกาทสยตนา โน อาสวา ฌมฺมายตน์ สียา อาสโว
สียา โน อาสโว ฯ ทสยตนา สาสวา ทฺวายตนา สียา สาสวา
สียา อนาสวา ฯ ทสยตนา อาสววิปรฺยยุตฺตา ทฺวายตนา สียา
อาสวสมฺปยุตฺตา สียา อาสววิปรฺยยุตฺตา ฯ ทสยตนา น วัตตพฺพา
อาสวา เจว สาสวา จาติ สาสวา เจว โน จ อาสวา มนายตน์
น วัตตพฺพํ อาสโว เจว สาสวญฺจาติ สียา สาสวญฺเจว โน จ
อาสโว สียา น วัตตพฺพํ สาสวญฺเจว โน จ อาสโวติ ฌมฺมายตน์

สียา อาสโว เจว สาสวณฺจ สียา สาสวณฺจเวย โน จ อาสโว สียา
 น วุตตพฺพํ อาสโว เจว สาสวณฺจจาติปิ สาสวณฺจเวย โน จ อาสโวติปิ ฯ
 ทสยตนา น วุตตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปิ อาสวสมฺปยุตฺตา
 เจว โน จ อาสวาติปิ มนายตน์ น วุตตพฺพํ อาสโว เจว
 อาสวสมฺปยุตฺตญฺจาติ สียา อาสวสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ อาสโว
 สียา น วุตตพฺพํ อาสวสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ อาสโวติ ฌมฺมายตน์
 สียา อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตญฺจ สียา อาสวสมฺปยุตฺตญฺเจว
 โน จ อาสโว สียา น วุตตพฺพํ อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตญฺจาติปิ
 อาสวสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ อาสโวติปิ ฯ ทสยตนา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวา
 ทฺวายตนา สียา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวา สียา อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา
 สียา น วุตตพฺพา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวาติปิ
 อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวาติปิ ฯ

[๑๐๖] เอกาทสยตนา โน สลฺยโลชนา ฌมฺมายตน์ สียา
 สลฺยโลชนํ สียา โน สลฺยโลชนํ ฯ ทสยตนา สลฺยโลชนิยา ทฺวายตนา
 สียา สลฺยโลชนิยา สียา อสลฺยโลชนิยา ฯ ทสยตนา สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตา
 ทฺวายตนา สียา สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา สียา สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตา ฯ
 ทสยตนา น วุตตพฺพา สลฺยโลชนา เจว สลฺยโลชนิยา
 จาติ สลฺยโลชนิยา เจว โน จ สลฺยโลชนา มนายตน์ น วุตตพฺพ
 สลฺยโลชนญฺเจว สลฺยโลชนิยญฺจาติ สียา สลฺยโลชนิยญฺเจว โน จ
 สลฺยโลชนํ สียา น วุตตพฺพํ สลฺยโลชนิยญฺเจว โน จ สลฺยโลชนนฺติ

ฌมฺมายตํ สฺย สลฺยโลชนนฺเจว สลฺยโลชนนฺยจ สฺย สลฺยโลชนนฺยเจว
 โน จ สลฺยโลชนํ สฺย น วตฺตพฺพํ สลฺยโลชนนฺเจว
 สลฺยโลชนนฺยจาทิปิ สลฺยโลชนนฺยเจว โน จ สลฺยโลชนนฺติปิ ฯ
 ทสยตนา น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนา เจว สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา
 จาทิปิ สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สลฺยโลชนาติปิ มนายตํ
 น วตฺตพฺพํ สลฺยโลชนนฺเจว สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตจฺจติ สฺย
 สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตเจว โน จ สลฺยโลชนํ สฺย น วตฺตพฺพํ
 สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตเจว โน จ สลฺยโลชนนฺติ ฌมฺมายตํ สฺย
 สลฺยโลชนนฺเจว สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตเจว สฺย สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตเจว
 โน จ สลฺยโลชนํ สฺย น วตฺตพฺพํ สลฺยโลชนนฺเจว
 สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตจฺจติปิ สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตเจว โน จ สลฺยโลชนนฺติปิ ฯ
 ทสยตนา สลฺยโลชนวิปฺยุตฺตสลฺยโลชนนฺยา ทฺวายตนา
 สฺย สลฺยโลชนวิปฺยุตฺตสลฺยโลชนนฺยา สฺย สลฺยโลชนวิปฺยุตฺตสลฺยโลชนนฺยา
 สฺย น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนวิปฺยุตฺตสลฺยโลชนนฺยาติปิ
 สลฺยโลชนวิปฺยุตฺตสลฺยโลชนนฺยาติปิ ฯ

[๑๐๗] เอกาทสยตนา โน คนฺธา ฌมฺมายตํ สฺย คนฺโถ สฺย
 โน คนฺโถ ฯ ทสยตนา คนฺถนฺยา ทฺวายตนา สฺย คนฺถนฺยา สฺย
 อคนฺถนฺยา ฯ ทสยตนา คนฺถวิปฺยุตฺตา ทฺวายตนา สฺย คนฺถสมฺปยุตฺตา
 สฺย คนฺถวิปฺยุตฺตา ฯ ทสยตนา น วตฺตพฺพา คนฺธา
 เจว คนฺถนฺยา จติ คนฺถนฺยา เจว โน จ คนฺธา มนายตํ น

วัตถุประสงค์ คณฺโถ เจว คณฺถนียจจาติ สียา คณฺถนียจเจว โน จ
 คณฺโถ สียา น วัตถุประสงค์ คณฺถนียจเจว โน จ คณฺโถติ ฌมฺมายตํ
 สียา คณฺโถ เจว คณฺถนียจจ สียา คณฺถนียจเจว โน จ คณฺโถ สียา
 น วัตถุประสงค์ คณฺโถ เจว คณฺถนียจจาติปี คณฺถนียจเจว โน จ คณฺโถติปี ฯ
 ทสยตนา น วัตถุประสงค์ คณฺถา เจว คณฺถสมฺปยุตฺตา จาติปี
 คณฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คณฺถาติปี มนายตํ น วัตถุประสงค์ คณฺโถ
 เจว คณฺถสมฺปยุตฺตจจาติ สียา คณฺถสมฺปยุตฺตเจว โน จ คณฺโถ
 สียา น วัตถุประสงค์ คณฺถสมฺปยุตฺตเจว โน จ คณฺโถติ ฌมฺมายตํ
 สียา คณฺโถ เจว คณฺถสมฺปยุตฺตจ สียา คณฺถสมฺปยุตฺตเจว โน จ
 คณฺโถ สียา น วัตถุประสงค์ คณฺโถ เจว คณฺถสมฺปยุตฺตจจาติปี คณฺถสมฺปยุตฺตเจว
 โน จ คณฺโถติปี ฯ ทสยตนา คณฺถวิปฺยุตฺตคณฺถนียา
 ทวายตนา สียา คณฺถวิปฺยุตฺตคณฺถนียา สียา คณฺถวิปฺยุตฺตคณฺถนียา
 สียา น วัตถุประสงค์ คณฺถวิปฺยุตฺตคณฺถนียาติปี คณฺถวิปฺยุตฺตคณฺถนียาติปี ฯ
 [๑๐๘] เอกาทสยตนา โน โธมา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ โน
 นีวรณา ฌมฺมายตํ สียา นีวรณํ สียา โน นีวรณํ ฯ ทสยตนา
 นีวรณียา ทวายตนา สียา นีวรณียา สียา อนีวรณียา ฯ ทสยตนา
 นีวรณวิปฺยุตฺตา ทวายตนา สียา นีวรณสมฺปยุตฺตา สียา นีวรณวิปฺยุตฺตา ฯ
 ทสยตนา น วัตถุประสงค์ นีวรณา เจว นีวรณียา จาติ
 นีวรณียา เจว โน จ นีวรณา มนายตํ น วัตถุประสงค์ นีวรณเจว

นีวรณียจจาติ สียา นีวรณียญเจว โน จ นีวรณฺ สียา น วุตตพฺพํ
 นีวรณียญเจว โน จ นีวรณฺนติ ฌมฺมายตํ สียา นีวรณญเจว
 นีวรณียจ สียา นีวรณียญเจว โน จ นีวรณฺ สียา น วุตตพฺพํ
 นีวรณญเจว นีวรณียจจาติปี นีวรณียญเจว โน จ นีวรณฺนติปี ฯ
 ทสยตนา น วุตตพฺพา นีวรณา เจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จาติปี
 นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณาติปี มนายตํ น วุตตพฺพํ
 นีวรณญเจว นีวรณสมฺปยุตฺตจจาติ สียา นีวรณสมฺปยุตฺตญเจว
 โน จ นีวรณฺ สียา น วุตตพฺพํ นีวรณสมฺปยุตฺตญเจว โน จ นีวรณฺนติ
 ฌมฺมายตํ สียา นีวรณญเจว นีวรณสมฺปยุตฺตจ สียา
 นีวรณสมฺปยุตฺตญเจว โน จ นีวรณฺ สียา น วุตตพฺพํ นีวรณญเจว
 นีวรณสมฺปยุตฺตจจาติปี นีวรณสมฺปยุตฺตญเจว โน จ นีวรณฺนติปี ฯ
 ทสยตนา นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณียา ทฺวายตนา สียา นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณียา
 สียา นีวรณวิปฺยุตฺตอเนีวรณียา สียา น วุตตพฺพา
 นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณียาติปี นีวรณวิปฺยุตฺตอเนีวรณียาติปี ฯ

[๑๐๕] เอกาทสยตนา โน ปรามาสา ฌมฺมายตํ สียา ปรามาสไ
 สียา โน ปรามาสไ ฯ ทสยตนา ปรามญฺจา ทฺวายตนา
 สียา ปรามญฺจา สียา อปรามญฺจา ฯ ทสยตนา ปรามาสวิปฺยุตฺตา
 มนายตํ สียา ปรามาสสมฺปยุตฺตํ สียา ปรามาสวิปฺยุตฺตํ
 ฌมฺมายตํ สียา ปรามาสสมฺปยุตฺตํ สียา ปรามาสวิปฺยุตฺตํ สียา น
 วุตตพฺพํ ปรามาสสมฺปยุตฺตฺนติปี ปรามาสวิปฺยุตฺตฺนติปี ฯ ทสยตนา

น วุตตพพา ปรามาสา เจว ปรามภูจา จาติ ปรามภูจา เจว โน จ
 ปรามาสา มนายตน์ น วุตตพพิ ปรามาสเ เจว ปรามภูจญจาติ
 สียา ปรามภูจญเจว โน จ ปรามาสเ สียา น วุตตพพิ ปรามภูจญเจว
 โน จ ปรามาสเติ ฌมมายตน์ สียา ปรามาสเ เจว ปรามภูจญจ
 สียา ปรามภูจญเจว โน จ ปรามาสเ สียา น วุตตพพิ
 ปรามาสเ เจว ปรามภูจญจาติปี ปรามภูจญเจว โน จ ปรามาสเติปี ฯ
 ทสายตนา ปรามาสวิปยุตตปรามภูจา ทวายตนา สียา
 ปรามาสวิปยุตตปรามภูจา สียา ปรามาสวิปยุตตอปรามภูจา
 สียา น วุตตพพา ปรามาสวิปยุตตปรามภูจาติปี
 ปรามาสวิปยุตตอปรามภูจาติปี ฯ

[๑๑๐] ทสายตนา อนารมมณา มนายตน์ สารมมณั ฌมมายตน์สียา
 สารมมณั สียา อนารมมณั ฯ มนายตน์ จิตตัม เอกาทสายตนา
 โน จิตตา ฯ เอกาทสายตนา อเจตสิกกา ฌมมายตน์
 สียา เจตสิกัม สียา อเจตสิกัม ฯ ทสายตนา จิตตวิปยุตตกา ฌมมายตน์สียา
 จิตตสมปยุตตัม สียา จิตตวิปยุตตัม มนายตน์ น วุตตพพิ
 จิตเตน สมปยุตตณฺติปี จิตเตน วิปยุตตณฺติปี ฯ ทสายตนา จิตตวิสัฏฐา
 ฌมมายตน์ สียา จิตตสัฏฐัม สียา จิตตวิสัฏฐัม มนายตน์น
 วุตตพพิ จิตเตน สัฏฐณฺติปี จิตเตน วิสัฏฐณฺติปี ฯ ฉายตนา
 โน จิตตสมภูจจนา ฉายตนา สียา จิตตสมภูจจนา สียา โน จิตต-
 สมภูจจนา ฯ เอกาทสายตนา โน จิตตสหุโน ฌมมายตน์ สียา

จิตตสหกุ สียา โน จิตตสหกุ ฯ เอกาทสายตนา โน จิตตานุปริวัติโน
 ฌมมายตน์ สียา จิตตานุปริวัติ สียา โน จิตตานุปริวัติ ฯ
 เอกาทสายตนา โน จิตตส์ตฏฐสมฏฐานา ฌมมายตน์ สียา
 จิตตส์ตฏฐสมฏฐานัน สียา โน จิตตส์ตฏฐสมฏฐานัน ฯ เอกาทสายตนา
 โน จิตตส์ตฏฐสมฏฐานสหกุโน ฌมมายตน์ สียา จิตตส์ตฏฐสมฏฐานสหกุ
 สียา โน จิตตส์ตฏฐสมฏฐานสหกุ ฯ เอกาทสายตนา
 โน จิตตส์ตฏฐสมฏฐานานุปริวัติโน ฌมมายตน์ สียา
 จิตตส์ตฏฐสมฏฐานานุปริวัติ สียา โน จิตตส์ตฏฐสมฏฐานานุปริวัติ ฯ
 ฉายตนา อชฌตติกา ฉายตนา พาหิรา ฯ นวายตนา อุปาทา
 ทวายตนา นุปาทา ฌมมายตน์ สียา อุปาทา สียา นุปาทา ฯ
 ปญจายตนา อุปาทีนุนา สททายตน์ อนุปาทีนุณ ฉายตนา สียา
 อุปาทีนุนา สียา อนุปาทีนุนา ฯ

[๑๑๑] เอกาทสายตนา นุปาทานา ฌมมายตน์ สียา อุปาทานัน
 สียา นุปาทานัน ฯ ทสายตนา อุปาทานิยา ทวายตนา สียา อุปาทานิยา
 สียา อนุปาทานิยา ฯ ทสายตนา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา ทวายตนา
 สียา อุปาทานสมฺปยุตฺตา สียา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา ฯ ทสายตนา
 น วตฺตพฺพา อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จาติ อุปาทานิยา เจว
 โน จ อุปาทานา มนายตน์ น วตฺตพฺพํ อุปาทานญฺเจว อุปาทานิยญฺจาติ
 สียา อุปาทานิยญฺเจว โน จ อุปาทานัน สียา น วตฺตพฺพํ
 อุปาทานิยญฺเจว โน จ อุปาทานนฺติ ฌมมายตน์ สียา อุปาทานญ-

เจว อุปาทานิชญจ สียา อุปาทานิชญเจว โน จ อุปาทานํ สียา
 น วตตพัพพิ อุปาทานญเจว อุปาทานิชญจาทิปี อุปาทานิชญเจว
 โน จ อุปาทานนุติปี ฯ ทสยตนา น วตตพพพา อุปาทานา เจว
 อุปาทานสมฺปยุตฺตา จาทิปี อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานาติปี
 มนายตน์ น วตตพัพพิ อุปาทานญเจว อุปาทานสมฺปยุตฺตญจาทิ
 สียา อุปาทานสมฺปยุตฺตญเจว โน จ อุปาทานํ สียา น
 วตตพัพพิ อุปาทานสมฺปยุตฺตญเจว โน จ อุปาทานนุติ ฌมฺมายตน์
 สียา อุปาทานญเจว อุปาทานสมฺปยุตฺตญจ สียา อุปาทานสมฺปยุตฺตญเจว
 โน จ อุปาทานํ สียา น วตตพัพพิ อุปาทานญเจว
 อุปาทานสมฺปยุตฺตญจาทิปี อุปาทานสมฺปยุตฺตญเจว โน จ อุปาทานนุติปี ฯ
 ทสยตนา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิชยา ทฺวยตนา
 สียา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิชยา สียา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอณุปาทานิชยา
 สียา น วตตพพพา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิชยาติปี
 อุปาทานวิปฺปยุตฺตอณุปาทานิชยาติปี ฯ

[๑๑๒] เอกาทสยตนา โน กิเลสฺสา ฌมฺมายตน์ สียา กิเลสฺโส
 สียา โน กิเลสฺโส ฯ ทสยตนา สงฺกิเลสฺสิกา ทฺวยตนา สียา
 สงฺกิเลสฺสิกา สียา อสงฺกิเลสฺสิกา ฯ ทสยตนา อสงฺกิลิฏฺฐา ทฺวยตนา
 สียา สงฺกิลิฏฺฐา สียา อสงฺกิลิฏฺฐา ฯ ทสยตนา กิเลสฺวิปฺปยุตฺตา
 ทฺวยตนา สียา กิเลสฺสมฺปยุตฺตา สียา กิเลสฺวิปฺปยุตฺตา ฯ ทสยตนา
 น วตตพพพา กิเลสฺสา เจว สงฺกิเลสฺสิกา จาติ สงฺกิเลสฺสิกา เจว โน

จ กิเลสา มนายตน์ น วตฺตพฺพํ กิเลโส เจว สงฺกิลลสิกฺขจาทิ
สฺยิยา สงฺกิลลสิกฺขเจว โน จ กิเลโส สฺยิยา น วตฺตพฺพํ สงฺกิลลสิกฺขเจว
โน จ กิเลโสติ ฌมฺมายตน์ สฺยิยา กิเลโส เจว สงฺกิลลสิกฺขจ สฺยิยา
สงฺกิลลสิกฺขเจว โน จ กิเลโส สฺยิยา น วตฺตพฺพํ กิเลโส เจว
สงฺกิลลสิกฺขจาทิปี สงฺกิลลสิกฺขเจว โน จ กิเลโสติปี ฯ ทสยตนา น
วตฺตพฺพวา กิเลสา เจว สงฺกิลฺลิกฺขจ จาทิปี สงฺกิลฺลิกฺขจ เจว โน จ
กิเลสาทิปี มนายตน์ น วตฺตพฺพํ กิเลโส เจว สงฺกิลฺลิกฺขจจาทิ
สฺยิยา สงฺกิลฺลิกฺขจเจว โน จ กิเลโส สฺยิยา น วตฺตพฺพํ สงฺกิลฺลิกฺขจเจว
โน จ กิเลโสติ ฌมฺมายตน์ สฺยิยา กิเลโส เจว สงฺกิลฺลิกฺขจจ สฺยิยา
สงฺกิลฺลิกฺขจเจว โน จ กิเลโส สฺยิยา น วตฺตพฺพํ กิเลโส เจว สงฺกิลฺลิกฺขจจาทิปี
สงฺกิลฺลิกฺขจเจว โน จ กิเลโสติปี ฯ ทสยตนา น วตฺตพฺพวา
กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตจาทิปี กิเลสสมฺปยุตฺตจ เจว โน จ
กิเลสาทิปี มนายตน์ น วตฺตพฺพํ กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตจจาทิ
สฺยิยา กิเลสสมฺปยุตฺตจเจว โน จ กิเลโส สฺยิยา น วตฺตพฺพํ
กิเลสสมฺปยุตฺตจเจว โน จ กิเลโสติ ฌมฺมายตน์ สฺยิยา กิเลโส เจว
กิเลสสมฺปยุตฺตจจ สฺยิยา กิเลสสมฺปยุตฺตจเจว โน จ กิเลโส สฺยิยา น
วตฺตพฺพํ กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตจจาทิปี กิเลสสมฺปยุตฺตจเจว
โน จ กิเลโสติปี ฯ ทสยตนา กิเลสวิปฺปยุตฺตสงฺกิลลิกา ทวายตนา
สฺยิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตสงฺกิลลิกา สฺยิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตอสงฺกิลลิกา
สฺยิยา น วตฺตพฺพวา กิเลสวิปฺปยุตฺตสงฺกิลลิกาทิปี กิเลสวิปฺปยุตฺต-

อสงฺกิลลิกาติปิ ฯ

[๑๑๓] ทสายนน น ทสฺสเนน ปหตฺตพฺพา ทฺวายนน สฺย
ทสฺสเนน ปหตฺตพฺพา สฺย น ทสฺสเนน ปหตฺตพฺพา ฯ ทสายนน
น ภวานน ปหตฺตพฺพา ทฺวายนน สฺย ภวานน ปหตฺตพฺพา สฺย
น ภวานน ปหตฺตพฺพา ฯ ทสายนน น ทสฺสเนน ปหตฺตพฺพเหตุกา
ทฺวายนน สฺย ทสฺสเนน ปหตฺตพฺพเหตุกา สฺย น ทสฺสเนน
ปหตฺตพฺพเหตุกา ฯ ทสายนน น ภวานน ปหตฺตพฺพเหตุกา ทฺวายนน
สฺย ภวานน ปหตฺตพฺพเหตุกา สฺย น ภวานน ปหตฺตพฺพเหตุกา ฯ
ทสายนน อวิตฺตกา ทฺวายนน สฺย สวิตฺตกา สฺย อวิตฺตกา ฯ
ทสายนน อวิจรรน ทฺวายนน สฺย สวิจรรน สฺย อวิจรรน ฯ
ทสายนน อปฺปิตฺติกา ทฺวายนน สฺย สปปิตฺติกา สฺย อปฺปิตฺติกา ฯ
ทสายนน น ปิตฺติสทฺตนา ทฺวายนน สฺย ปิตฺติสทฺตนา สฺย น
ปิตฺติสทฺตนา ฯ ทสายนน น สฺขสทฺตนา ทฺวายนน สฺย สฺขสทฺตนา
สฺย น สฺขสทฺตนา ฯ ทสายนน น อฺเปกฺกขาสทฺตนา ทฺวายนน
สฺย อฺเปกฺกขาสทฺตนา สฺย น อฺเปกฺกขาสทฺตนา ฯ ทสายนน กามาวจรรน
ทฺวายนน สฺย กามาวจรรน สฺย น กามาวจรรน ฯ ทสายนน
น รุปาวจรรน ทฺวายนน สฺย รุปาวจรรน สฺย น รุปาวจรรน ฯ
ทสายนน น อรุปาวจรรน ทฺวายนน สฺย อรุปาวจรรน สฺย น
อรุปาวจรรน ฯ ทสายนน ปรียาปนฺนนา ทฺวายนน สฺย ปรียาปนฺนนา
สฺย อปรียาปนฺนนา ฯ ทสายนน อนิยฺยานิกา ทฺวายนน สฺย

นียนานิกา สียา อนียนานิกา ๗ ทสายตนา อนียตา ทวายตนา สียา
นียตา สียา อนียตา ๗ ทสายตนา สอตุตรา ทวายตนา สียา
สอตุตรา สียา อนุตุตรา ๗ ทสายตนา อรณา ทวายตนา สียา
สรณา สียา อรณาติ ๗

ปญหาปจจกั ๗

อายตนวิกงโค สมตโต ๗

ชาตุวิกงโค

[๑๑๔] ฉ ชาตุโย ปจวีชาตุ อาโปชาตุ เตโชชาตุ วาโยชาตุ
อากาศชาตุ วัฒนฌณชาตุ ๗

[๑๑๕] ตตถ กตมา ปจวีชาตุ ปจวีชาตุทวย์ อตุถิ อชฌตตุถิกา
อตุถิ พาหิรา ๗ ตตถ กตมา อชฌตตุถิกา ปจวีชาตุ ยั อชฌตตุถิ
ปจจตุถิ กกขฬั ขริคตุ กกขพตุถิ กกขพภาโว อชฌตตุถิ อปาทินัน
เสยยถิถิ เกสา โลมา นขา ทนตนา ตโจ มัส นหารู อญจิ
อญจิมิณชั วกั กทยั ยกนั กิโลมกั ปิหกั ปปุฬาสั อนตุถิ
อนตุถุณั อุทธิยั กรีสั ยั วา ปนณณมปิ อตุถิ อชฌตตุถิ ปจจตุถิ
กกขฬั ขริคตุ กกขพตุถิ กกขพภาโว อชฌตตุถิ อปาทินัน อัย
วุจติ อชฌตตุถิกา ปจวีชาตุ ๗ ตตถ กตมา พาหิรา ปจวีชาตุ
ยั พาหิริ กกขฬั ขริคตุ กกขพตุถิ กกขพภาโว พหิทุธา อนุปาทินัน

เสยยถึทอ อโย โลห้ ติปุ สีสั สชฌ มุตตา มณิ เวพฺริโย
สงฺโข สีลา ปวาฬ รัชตฺ ชาติรูป โลहितงฺโค มสารคลลฺ ติณ
กฏจึ สกฺขรา กถลา ภูมิ ปาสาโณ ปพฺพโต ยํ วา ปนณฺณมฺปิ
อตฺถิ พาหิรํ กกฺขฬิ ขริคตฺ กกฺขฬตฺตํ กกฺขฬภาโว พหิทฺธา
อนฺุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ พาหิรา ปจฺจวิธาตุ ฯ ยา จ อชฺฌตฺติกา
ปจฺจวิธาตุ ยา จ พาหิรา ปจฺจวิธาตุ ตเทกชฌมฺ อภิสณฺณหิตฺวา
อภิสงฺขิปิตฺวา อยํ วุจฺจติ ปจฺจวิธาตุ ฯ

[๑๑๖] ตตฺถ กตมา อาโปธาตุ อาโปธาตุทฺวยํ อตฺถิ อชฺฌตฺติกา
อตฺถิ พาหิรา ฯ ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา อาโปธาตุ ยํ อชฺฌตฺตํ
ปจฺจตฺตํ อาโป อาโปคตฺ เสนฺโห เสนฺหคตฺ พนฺธนตฺตํ รูปสฺส
อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ เสยยถึทอ ปิตฺตํ เสมหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท
เมโท อสฺสุ วสา เขโป สิงฆาณิกา ลลิกา มุตฺตํ ยํ วา
ปนณฺณมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อาโป อาโปคตฺ เสนฺโห
เสนฺหคตฺ พนฺธนตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ
อชฺฌตฺติกา อาโปธาตุ ฯ ตตฺถ กตมา พาหิรา อาโปธาตุ ยํ
พาหิรํ อาโป อาโปคตฺ เสนฺโห เสนฺหคตฺ พนฺธนตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา
อนฺุปาทินฺนํ เสยยถึทอ มฺุรโส ขนฺธโร ตจรโส ปตฺตรโส
ปุพฺพรโส ผลโร จิรํ ทธิ สปฺปิ นวณฺิตํ เตลฺลํ มฐฺ ฝานฺิตํ
ภุมฺมานิ วา อุทกานิ อนฺุตฺถิกฺขานิ วา ยํ วา ปนณฺณมฺปิ อตฺถิ
พาหิรํ อาโป อาโปคตฺ เสนฺโห เสนฺหคตฺ พนฺธนตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา

อนุปาทินัน อัย วุจฺจติ พาหิรา อาโปธาคฺ ๑ ยา จ อชฺฌตฺติกา
อาโปธาคฺ ยา จ พาหิรา อาโปธาคฺ ตเทกชฺฌํ อภิสลฺลญฺหิตฺวา
อภิสงฺขิปิตฺวา อัย วุจฺจติ อาโปธาคฺ ๑

[๑๑๗] ตตฺถ กตฺมา เตโธธาคฺ เตโธธาคฺทฺวํ อตฺถิ อชฺฌตฺติกา
อตฺถิ พาหิรา ๑ ตตฺถ กตฺมา อชฺฌตฺติกา เตโธธาคฺ ยํ อชฺฌตฺตํ
ปจฺจตฺตํ เตโธ เตโธคตฺ อสฺมา อสฺมากตฺ อสฺมํ อสฺมคตฺ อชฺฌตฺตํ
อนุปาทินันฺ เสยฺยถิํ เยน จ สนฺตปฺปติ เยน จ ชีรติ เยน
จ ปริทฺยหติ เยน จ อสิตปฺปิตฺตยา ยิตฺตยา ยิตฺตํ สมนฺมา ปริณามํ กจฺจติ
ยํ วา ปนฺนลฺลมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ เตโธ เตโธคตฺ
อสฺมา อสฺมากตฺ อสฺมํ อสฺมคตฺ อชฺฌตฺตํ อนุปาทินันฺ อัย วุจฺจติ
อชฺฌตฺติกา เตโธธาคฺ ๑ ตตฺถ กตฺมา พาหิรา เตโธธาคฺ ยํ
พาหิรํ เตโธ เตโธคตฺ อสฺมา อสฺมากตฺ อสฺมํ อสฺมคตฺ พหิทฺธา
อนุปาทินันฺ เสยฺยถิํ กญฺจคฺคิ สกฺลิกคฺคิ ติณคฺคิ โคมยคฺคิ
ถุสคฺคิ สงฺการคฺคิ อินฺทคฺคิ อคฺคิสนฺตฺวาโป สฺวริยสนฺตฺวาโป
กญฺจสนฺนิจยสนฺตฺวาโป ติณสนฺนิจยสนฺตฺวาโป ฐลฺลสนฺนิจยสนฺตฺวาโป
ภสฺมาสนฺนิจยสนฺตฺวาโป ยํ วา ปนฺนลฺลมฺปิ อตฺถิ พาหิรํ เตโธ เตโธคตฺ
อสฺมา อสฺมากตฺ อสฺมํ อสฺมคตฺ พหิทฺธา อนุปาทินันฺ อัย วุจฺจติ
พาหิรา เตโธธาคฺ ๑ ยา จ อชฺฌตฺติกา เตโธธาคฺ ยา จ
พาหิรา เตโธธาคฺ ตเทกชฺฌํ อภิสลฺลญฺหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อัย
วุจฺจติ เตโธธาคฺ ๑

[๑๑๘] ตตถ กตมา วาโยธาตุ วาโยธาตุหุวยิ อตุถิ อชฺฆตฺตติกา
อตุถิ พาหิรา ฯ ตตถ กตมา อชฺฆตฺตติกา วาโยธาตุ ยิ อชฺฆตฺต
ปจฺจตฺตํ วาโย วาโยคตํ ฅมฺภิตตฺตํ รูปสฺส อชฺฆตฺตํ อุปาทีนฺนํ
เสยฺยถิํ อฺพุทฺทงฺคมา วาตา อโชคมา วาตา กุจฺฉิสยา วาตา
โกฏฺฐสยา วาตา องฺคมงฺคานุสาริโน วาตา สตฺถกวาตา ชุรกวาตา
อุปฺปลกวาตา อสฺสาโส ปสฺสาโส ยิ วา ปนฺณณมฺปิ อตุถิ
อชฺฆตฺตํ ปจฺจตฺตํ วาโย วาโยคตํ ฅมฺภิตตฺตํ รูปสฺส อชฺฆตฺตํ
อุปาทีนฺนํ อยิ วุจฺจติ อชฺฆตฺตติกา วาโยธาตุ ฯ ตตถ กตมา
พาหิรา วาโยธาตุ ยิ พาหิรี วาโย วาโยคตํ ฅมฺภิตตฺตํ รูปสฺส
พหิทฺธา อฺนุปาทีนฺนํ เสยฺยถิํ ปฺรตฺตติมา วาตา ปจฺฉิมา วาตา
อุตฺตรา วาตา ทกฺขิณา วาตา สรฺชา วาตา อรฺชา วาตา
สีตา วาตา อุณฺหา วาตา ปรีตฺตา วาตา อธิมตฺตา วาตา
กาพา วาตา เวรมฺภวาตา ปกฺขวาตา สฺุปฺณณวาตา ตาลวณฺณวาตา
วิฐฺปนวาตา ยิ วา ปนฺณณมฺปิ อตุถิ พาหิรี วาโย วาโยคตํ
ฅมฺภิตตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา อฺนุปาทีนฺนํ อยิ วุจฺจติ พาหิรา
วาโยธาตุ ฯ ยา จ อชฺฆตฺตติกา วาโยธาตุ ยา จ พาหิรา
วาโยธาตุ ตเทกชฺฉิ อภิสณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อยิ วุจฺจติ
วาโยธาตุ ฯ

[๑๑๙] ตตถ กตมา อากาสธาตุ อากาสธาตุหุวยิ อตุถิ
อชฺฆตฺตติกา อตุถิ พาหิรา ฯ ตตถ กตมา อชฺฆตฺตติกา อากาสธาตุ

ยัม อชฺฌตฺตัม ปจฺจตฺตัม อากาโส อากาสคตัม อัมมํ อมฺมคตัม วิวโร
 วิวรรคตัม อสมฺมุฏฺฐํ มัสโสโลหิตฺเตหิ อชฺฌตฺตัม อุปาทีนฺนํ เสยฺยถิทํ
 กณฺณจฺฉิทฺทํ นาสจฺฉิทฺทํ มุขทวารํ เยน จ อสตีปิตฺตขายิตฺตสายิตํ
 อชฺโฆหรตี ยตฺถ จ อสตีปิตฺตขายิตฺตํ สนนฺตฺตฺตฺตฺติ เยน จ
 อสตีปิตฺตขายิตฺตํ อโรภาคํ นิกฺขมตี ยัม วา ปนฺนญฺณมฺปิ อตฺถิ
 อชฺฌตฺตัม ปจฺจตฺตัม อากาโส อากาสคตัม อัมมํ อมฺมคตัม วิวโร วิวรรคตัม
 อสมฺมุฏฺฐํ มัสโสโลหิตฺเตหิ อชฺฌตฺตัม อุปาทีนฺนํ อยฺมํ วุจฺจตี อชฺฌตฺตฺติกา
 อากาสชาตฺตํ ฯ ตตฺถ กตฺมา พาหิรา อากาสชาตฺตํ ยัม พาหิรํ
 อากาโส อากาสคตัม อัมมํ อมฺมคตัม วิวโร วิวรรคตัม อสมฺมุฏฺฐํ จตฺตฺติ
 มหาภูเตหิ พหิทฺธา ออนุปาทีนฺนํ อยฺมํ วุจฺจตี พาหิรา อากาสชาตฺตํ ฯ
 ยา จ อชฺฌตฺตฺติกา อากาสชาตฺตํ ยา จ พาหิรา อากาสชาตฺตํ
 ตตฺถกชฺฌมฺ อภิสลฺลญฺหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อยฺมํ วุจฺจตี อากาสชาตฺตํ ฯ

[๑๒๐] ตตฺถ กตฺมา วิญฺญาณชาตฺตํ จกฺขุวิญฺญาณชาตฺตํ
 โสตฺตวิญฺญาณชาตฺตํ ฆานวิญฺญาณชาตฺตํ ชิวฺหาวิญฺญาณชาตฺตํ กายวิญฺญาณชาตฺตํ
 มโนวิญฺญาณชาตฺตํ อยฺมํ วุจฺจตี วิญฺญาณชาตฺตํ ฯ

อิมานฺน ชาตฺตโย ฯ

[๑๒๑] อปรายิ น ชาตฺตโย สุขชาตฺตํ ทฺถกฺขชาตฺตํ โสมนสฺสชาตฺตํ
 โทมนสฺสชาตฺตํ อุเปกฺขชาตฺตํ อวิชฺชาชาตฺตํ ฯ ตตฺถ กตฺมา สุขชาตฺตํ
 ยัม กายิกํ สาทํ กายิกํ สฺขํ กายสมฺมุสฺสชฺชํ สาทํ สฺขํ เวทยิตํ
 กายสมฺมุสฺสชาตฺตํ สาทา สฺขวา เวทนา อยฺมํ วุจฺจตี สุขชาตฺตํ ฯ ตตฺถ

กตมา ทุกุขธาตุ ยัม กายิกัม อสาดัม กายิกัม ทุกุขัม กายสมมุสสุซัง
 อสาดัม ทุกุขัม เวทยิตัม กายสมมุสสุซัง อสาดตา ทุกุขา เวทนา
 อยัม วุจฺจติ ทุกุขธาตุ ฯ ตตฺถ กตมา โสมนสุสธาตุ ยัม เจตสิกัม
 สาดัม เจตสิกัม สุกัม เจโตสมมุสสุซัง สาดัม สุกัม เวทยิตัม เจโตสมมุสสุซัง
 สาดตา สุกา เวทนา อยัม วุจฺจติ โสมนสุสธาตุ ฯ ตตฺถ กตมา
 โทมนสุสธาตุ ยัม เจตสิกัม อสาดัม เจตสิกัม ทุกุขัม เจโตสมมุสสุซัง
 อสาดัม ทุกุขัม เวทยิตัม เจโตสมมุสสุซัง อสาดตา ทุกุขา เวทนา
 อยัม วุจฺจติ โทมนสุสธาตุ ฯ ตตฺถ กตมา อุเปกฺขธาตุ ยัม
 เจตสิกัม เนว สาดัม นาสาดัม เจโตสมมุสสุซัง อทุกขมสุขัม เวทยิตัม
 เจโตสมมุสสุซัง อทุกขมสุขา เวทนา อยัม วุจฺจติ อุเปกฺขธาตุ ฯ
 ตตฺถ กตมา อวิชฺชาธาตุ ยัม อญฺญานัม อทฺสฺสนัม ฯเปฯ ๑ อวิชฺชาลङฺกิ
 โมโห อกุสฺสมฺมฺลึ อยัม วุจฺจติ อวิชฺชาธาตุ ฯ อิมานฺน ธาตุโย ฯ

[๑๒๒] อปรายปี น ธาตุโย กามธาตุ พยาปาธาตุ วิหีสธาตุ
 เนกขมฺมธาตุ อพฺยาปาธาตุ อวิหีสธาตุ ฯ ตตฺถ กตมา กามธาตุ
 กามปฺภิสฺสฺยฺตุโต ตกโก วิตกโก สงฺกปโป อปฺปนา พฺยปฺปนา
 เจตโส อภินิโรปนา มิจฺฉาสงฺกปโป อยัม วุจฺจติ กามธาตุ เหฏฺฐโต
 อวีจฺฉินฺรยัม ปรียฺนตัม กริตฺวา อุปฺริโต ปฺรนิมฺมิตฺวสฺวตฺติ เทเว อนฺนโต
 กริตฺวา ยัม เอตฺสฺมี อนฺนตฺเร เอตฺถาวจฺรา เอตฺถ ปรียาปฺนนา
 ขนฺธธาตุอายตนา รูปี เวทนา สลฺยฺณา สงฺขารา วิญฺญานัม อยัม
 #๑ [๓๐๐] ฐมฺมสฺงฺกณฺธิยัม โอลฺลเกตฺพุทฺธัม ฯ

วุจติ กามธาตุ ฯ ตตถ กตมา พุยาปาทธาตุ พุยาปาทปฏิสยุตโต
ตกโก วิตกโก ฯเปฯ มิจฉาสงกปโป อัย วุจติ พุยาปาทธาตุ
ทสสุ วา อาฆาตวตถุส จิตตสส อาฆาโต ปฏิฆาโต ปฏิฆัม ปฏิวิโรธ
โกโป ปโกโป สมปโกโป โทโส ปโทโส สมปโทโส จิตตสส
พุยาปตติ มโนปโทโส โกธ กุชฌนา กุชฌิตตตัม โทโส ทูสนา
ทุสิตตตัม พุยาปตติ พุยาปชชชา พุยาปชชิตตตัม วิโรธ ปฏิวิโรธ
จณทิกกั อสุโรโป อนตตมมตตา จิตตสส อัย วุจติ พุยาปาทธาตุ ฯ
ตตถ กตมา วิหีสธาธาตุ วิหีสธาปฏิสยุตโต ตกโก
วิตกโก ฯเปฯ มิจฉาสงกปโป อัย วุจติ วิหีสธาธาตุ อีเชกจโจ
ปาณินา วา เลททუნา วา ทณฺเฑน วา สตุเถน วา รชชยา วา
อณฺณตตตตตเรน สตุเต วิหะเจติ ยา เอวรูปา เหจนา วิเหจนา
หีสนา วิหีสนา โรสนา วิโรสนา ปรูปฆาโต อัย วุจติ วิหีสธาธาตุ ฯ
ตตถ กตมา เนกขมฺมธาตุ เนกขมฺมปฏิสยุตโต ตกโก วิตกโก
ฯเปฯ สมฺมาสงกปโป อัย วุจติ เนกขมฺมธาตุ สพฺเพปี กุสลา
ธมฺมา เนกขมฺมธาตุ ฯ ตตถ กตมา อพุยาปาทธาตุ อพุยาปาทปฏิสยุตโต
ตกโก วิตกโก ฯเปฯ สมฺมาสงกปโป อัย วุจติ
อพุยาปาทธาตุ ยา สตุเตสฺ เมตติ เมตตายนนา เมตตายิตตตัม
เมตตาทเจโตวิมุตติ อัย วุจติ อพุยาปาทธาตุ ฯ ตตถ กตมา
อวิหีสธาธาตุ อวิหีสธาปฏิสยุตโต ตกโก วิตกโก สงกปโป อปฺปนา
พุยฺปปนา เจตโส อภินิโรปนา สมฺมาสงกปโป อัย วุจติ

โสทรธาตุ ๗ ตตถ กตมา สทฺทธาตุ โย สทฺโท จตฺตุนันฺ มหาภูตานิ
อุปาทาย อนิทฺตฺสโน สปรปฺปฏิโฆ ๗เปฯ สทฺทธาตุเปสฺยา อัย วุจฺจติ
สทฺทธาตุ ๗ ตตถ กตมา โสตฺวิญญาณธาตุ โสตฺตญจ ปฺฏิจฺจสทฺเท
จ อุปรชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสิํ หทฺยํ ปณฺฑริํ มโน มนายตฺนํ
มณินฺทฺริยํ วิญญาณํ วิญญาณกฺขนฺโร ตชฺชา โสตฺวิญญาณธาตุ อัย
วุจฺจติ โสตฺวิญญาณธาตุ ๗

[๑๒๗] ตตถ กตมา ฆานธาตุ ยํ ฆานันฺ จตฺตุนันฺ มหาภูตานิ
อุปาทาย ปสฺยาโท ๗เปฯ สฺสญฺโล คฺคาโมเปสฺโย อัย วุจฺจติ
ฆานธาตุ ๗ ตตถ กตมา กนฺธธาตุ โย กนฺธโร จตฺตุนันฺ มหาภูตานิ
อุปาทาย อนิทฺตฺสโน สปรปฺปฏิโฆ ๗เปฯ กนฺธธาตุเปสฺยา อัย วุจฺจติ
กนฺธธาตุ ๗ ตตถ กตมา ฆานวิญญาณธาตุ ฆานตฺตญจ ปฺฏิจฺจ
กนฺธเ จ อุปรชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสิํ หทฺยํ ปณฺฑริํ มโน มนายตฺนํ
มณินฺทฺริยํ วิญญาณํ วิญญาณกฺขนฺโร ตชฺชา ฆานวิญญาณธาตุ อัย
วุจฺจติ ฆานวิญญาณธาตุ ๗

[๑๒๘] ตตถ กตมา ชิวฺหาธาตุ ยา ชิวฺหา จตฺตุนันฺ มหาภูตานิ
อุปาทาย ปสฺยาโท ๗เปฯ สฺสญฺโล คฺคาโมเปสฺโย อัย วุจฺจติ
ชิวฺหาธาตุ ๗ ตตถ กตมา รสธาตุ โย รโส จตฺตุนันฺ มหาภูตานิ
อุปาทาย อนิทฺตฺสโน สปรปฺปฏิโฆ ๗เปฯ รสธาตุเปสฺยา อัย วุจฺจติ
รสธาตุ ๗ ตตถ กตมา ชิวฺหาวิญญาณธาตุ ชิวฺहतฺตญจ ปฺฏิจฺจ
รสเ จ อุปรชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสิํ หทฺยํ ปณฺฑริํ มโน มนายตฺนํ

มณินุทริย วิญญาณ วิญญาณกฺขนุโร ตชฺชา ชิวหาวิญญาณชาต
อัย วุจฺจติ ชิวหาวิญญาณชาต ฯ

[๑๒๕] ตตฺถ กตฺมา กายชาตฺ โย กาโย จคฺคฺนฺนํ มหาภูตานิ
อุปาทย ปสฺสาทิ ฯเปฯ สฺส
กายชาตฺ ฯ ตตฺถ กตฺมา โสภฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
โสภฺจ
กายญจ ปฏฺฐิจฺจ โสภฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
มานสิ หทยํ ปณฺฑริ มโน มนายตฺนํ มณินุทริย วิญญาณ วิญญาณกฺขนุโร
ตชฺชา กายวิญญาณชาตฺ อัย วุจฺจติ กายวิญญาณชาตฺ ฯ

[๑๓๐] ตตฺถ กตฺมา มโนชาตฺ จกฺขฺวิญญาณชาตฺยา อุปฺปชฺชิตฺวา
นิรุทฺธสมนฺนุตรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสิ หทยํ ปณฺฑริ
มโน มนายตฺนํ มณินุทริย วิญญาณ วิญญาณกฺขนุโร ตชฺชา
มโนชาตฺ โสตฺวิญญาณชาตฺยา ฯเปฯ ฆานวิญญาณชาตฺยา ฯเปฯ
ชิวหาวิญญาณชาตฺยา ฯเปฯ กายวิญญาณชาตฺยา อุปฺปชฺชิตฺวา
นิรุทฺธสมนฺนุตรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสิ หทยํ ปณฺฑริ
มโน มนายตฺนํ มณินุทริย วิญญาณ วิญญาณกฺขนุโร ตชฺชา มโนชาตฺ
สพฺพธมฺเมสุ วา ปน ปจฺมสมนฺนาหาโร อัย วุจฺจติ มโนชาตฺ ฯ
ตตฺถ กตฺมา ธมฺมชาตฺ เวทนากฺขนุโร สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ยญจ รูปี อนิทฺสฺสนิ อุปฺปฏฺฐิณฺถ ธมฺมายตฺนปริยาปนฺนํ อสงฺขตา
จ ชาตฺ ฯ ตตฺถ กตฺโม เวทนากฺขนุโร เอกวิเชน เวทนากฺขนุโร

ผลสสมปยุตโต ฯ ทูวิเรน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ สเหตุโก อตฺถิ
อเหตุโก ฯ ติวิเรน เวทนากุขนุโธ อตฺถิ กุสโล อตฺถิ อกุสโล
อตฺถิ อพฺยาคโต ฯเปฯ เอวํ พหุวิเรน เวทนากุขนุโธ ฯ อัย
วฺจฺจติ เวทนากุขนุโธ ฯ ตตฺถ กตโม สลฺลากุขนุโธ ฯ เอกวิเรน
สลฺลากุขนุโธ ผลสสมปยุตโต ฯ ทูวิเรน สลฺลากุขนุโธ อตฺถิ
สเหตุโก อตฺถิ อเหตุโก ฯ ติวิเรน สลฺลากุขนุโธ อตฺถิ กุสโล
อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาคโต ฯเปฯ เอวํ พหุวิเรน สลฺลากุขนุโธ ฯ
อัย วฺจฺจติ สลฺลากุขนุโธ ฯ ตตฺถ กตโม สงฺขารกุขนุโธ
เอกวิเรน สงฺขารกุขนุโธ จิตฺตสมปยุตโต ฯ ทูวิเรน สงฺขารกุขนุโธ
อตฺถิ เหตุ อตฺถิ น เหตุ ฯ ติวิเรน สงฺขารกุขนุโธ อตฺถิ กุสโล
อตฺถิ อกุสโล อตฺถิ อพฺยาคโต ฯเปฯ เอวํ พหุวิเรน สงฺขารกุขนุโธ
อัย วฺจฺจติ สงฺขารกุขนุโธ ฯ ตตฺถ กตมํ ฐปํ อนิทฺตฺสนํ อปฺปฏฺฐิ
ธมฺมาตฺตนปริยาปนฺนํ อิตฺถินุทฺริยํ ฯเปฯ กพฺพิงฺกาโร อหาโร
อิทํ วฺจฺจติ ฐปํ อนิทฺตฺสนํ อปฺปฏฺฐิ ธมฺมาตฺตนปริยาปนฺนํ ฯ
ตตฺถ กตมา อสงฺขตา ธาตุ รากกุขโย โทสกุขโย โมหกุขโย
อัย วฺจฺจติ อสงฺขตา ธาตุ ฯ อัย วฺจฺจติ ธมฺมธาคฺ ๑ ตตฺถ
กตมา มโนวิญญาณธาคฺ จกุขวิญญาณธาคฺยา อฺปฺปชฺชิตฺวา
นินฺรุทฺธสมนฺนฺตรา อฺปฺปชฺชติ มโนธาคฺ มโนธาคฺยาปี อฺปฺปชฺชิตฺวา
นินฺรุทฺธสมนฺนฺตรา อฺปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา
มโนวิญญาณธาคฺ โสตฺวิญญาณธาคฺยา ฯเปฯ ฆมานวิญญาณ-

ธาตุยา ฯเปฯ ชิวหาวิญญาณธาตุยา ฯเปฯ กายวิญญาณธาตุยา
อุปปชชิตฺวา นิรุทฺธสมนฺนตฺรา อุปปชชติ มโนธาตุ มโนธาตุยาปิ
อุปปชชิตฺวา นิรุทฺธสมนฺนตฺรา อุปปชชติ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ
ตชฺชา มโนวิญญาณธาตุ มนฺนจฺจ ปฏิจฺจ ฐมฺเม จ อุปปชชติ
จิตฺตํ มโน มานสิ หทยํ ปณฺฑริ มโน มนายตฺนํ มนินฺนทฺริยํ
วิญญาณํ วิญญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญญาณธาตุ อัย วุจฺจติ
มโนวิญญาณธาตุ ฯ

อภิธรรมภาษณีย์ ฯ

[๑๓๑] อฏฺฐารส ธาตุโย จกฺขุธาตุ รูปธาตุ จกฺขุวิญญาณธาตุ
โสตรธาตุ สทฺทธาตุ โสตรวิญญาณธาตุ ฆานธาตุ กนฺธธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ
ชิวหาธาตุ รสธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายธาตุ
โผฏฺฐพฺพธาตุ กายวิญญาณธาตุ มโนธาตุ ฐมฺมธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ฯ
อฏฺฐารสทฺถํ ธาตุทฺถํ กติ กุสลา กติ อกุสลา กติ
อพฺยากตา ฯเปฯ กติ สรรณา กติ อรรณา ฯ

[๑๓๒] โสฬส ธาตุโย อพฺยากตา เทว ธาตุโย สียา กุสลา
สียา อกุสลา สียา อพฺยากตา ฯ ทส ธาตุโย น วตฺตพฺพา
สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาคิปี ทฺถุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาคิปี
อทฺถุขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาคิปี ปญฺจ ธาตุโย อทฺถุขมฺสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา กายวิญญาณธาตุ สียา สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา สียา ทฺถุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา มโนวิญญาณธาตุ

สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา
สียา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฌมฺมชาตฺต สียา สุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สียา
อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สียา น วตฺตพฺพทา สุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปี ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปี อทุกฺขมสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปี ฯ ทส ชาติโย เนววิปากนวิปากฌมฺมฌมา
ปญฺจ ชาติโย วิปากา มโนชาติ สียา วิปากา
สียา เนววิปากนวิปากฌมฺมฌมา เทว ชาติโย สียา วิปากา
สียา วิปากฌมฺมฌมา สียา เนววิปากนวิปากฌมฺมฌมา ฯ ทส
ชาติโย อุปาทีนฺนุปาทานียา สทฺทชาติ อนฺนุปาทีนฺนุปาทานียา ปญฺจ
ชาติโย สียา อุปาทีนฺนุปาทานียา สียา อนฺนุปาทีนฺนุปาทานียา เทว
ชาติโย สียา อุปาทีนฺนุปาทานียา สียา อนฺนุปาทีนฺนุปาทานียา สียา
อนฺนุปาทีนฺนุปาทานียา ฯ โสฬส ชาติโย อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลีสิกา
เทว ชาติโย สียา สงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลีสิกา สียา อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลีสิกา
สียา อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลีสิกา ฯ ปณฺณรศ ชาติโย อวิตกฺกอวิจารณ์
มโนชาติ สวิตกฺกอวิจารณ์ มโนวิญฺญาณชาติ สียา สวิตกฺกอวิจารณ์
สียา อวิตกฺกอวิจารณ์ สียา อวิตกฺกอวิจารณ์ ฌมฺมชาติ สียา
สวิตกฺกอวิจารณ์ สียา อวิตกฺกอวิจารณ์ สียา อวิตกฺกอวิจารณ์
สียา น วตฺตพฺพทา สวิตกฺกอวิจารณ์ติปี อวิตกฺกอวิจารณ์ติปี อวิตกฺก-
อวิจารณ์ติปี ฯ ทส ชาติโย น วตฺตพฺพทา ปีติสทฺทติปี สุขสทฺทติปี

อุเปกฺขาสหคตาดิปี ปญจ ชาติโย อุเปกฺขาสหคตา กายวิญญาณชาติ
น ปีติสหคตา สिया สุขสหคตา น อุเปกฺขาสหคตา สिया น
วตฺตพฺพา สุขสหคตาดิ เทว ชาติโย สिया ปีติสหคตา สिया สุขสหคตา
สिया อุเปกฺขาสหคตา สिया น วตฺตพฺพา ปีติสหคตาดิปี สุขสหคตาดิปี
อุเปกฺขาสหคตาดิปี ๑ โสฬส ชาติโย เนวทสฺสเนนนภาวนายปหาดพฺพา
เทว ชาติโย สिया ทสฺสเนน ปหาดพฺพา สिया ภาวนาย
ปหาดพฺพา สिया เนวทสฺสเนนนภาวนายปหาดพฺพา ๑ โสฬส ชาติโย
เนวทสฺสเนนนภาวนายปหาดพฺพเหตุกา เทว ชาติโย สिया ทสฺสเนน
ปหาดพฺพเหตุกา สिया ภาวนาย ปหาดพฺพเหตุกา สिया เนวทสฺสเนน-
*นภาวนายปหาดพฺพเหตุกา ๑ โสฬส ชาติโย เนวอจฺยคามิโน-
*นอปจฺยคามิโน เทว ชาติโย สिया อจฺยคามิโน สिया อปจฺยคามิโน
สिया เนวอจฺยคามิโนนอปจฺยคามิโน ๑ โสฬส ชาติโย
เนวเสกฺขานาเสกฺขา เทว ชาติโย สिया เสกฺขา สिया อเสกฺขา
สिया เนวเสกฺขานาเสกฺขา ๑ โสฬส ชาติโย ปริตฺตา เทว
ชาติโย สिया ปริตฺตา สिया มหคฺคตา สिया อปฺปมาณา ๑ ทส
ชาติโย อนารมฺมณา จ ชาติโย ปริตฺตารมฺมณา เทว ชาติโย
สिया ปริตฺตารมฺมณา สिया มหคฺคตารมฺมณา สिया อปฺปมาณารมฺมณา
สिया น วตฺตพฺพา ปริตฺตารมฺมณาติปี มหคฺคตารมฺมณาติปี
อปฺปมาณารมฺมณาติปี ๑ โสฬส ชาติโย มชฺฌิมา เทว ชาติโย
สिया หินา สिया มชฺฌิมา สिया ปณีตา ๑ โสฬส ชาติโย อนิยตา

เทว ชาตุโย สียา มิจฺฉุตฺตนิยตา สียา สมฺมตฺตนิยตา สียา อนิยตา ฯ
ทส ชาตุโย อนารมฺมณา ฉ ชาตุโย น วตฺตพฺพา มคฺการมฺมณาติปิ
มคฺคเหตุกาติปิ มคฺคาธิปฺติโนติปิ เทว ชาตุโย สียา มคฺการมฺมณา
สียา มคฺคเหตุกา สียา มคฺคาธิปฺติโน สียา น วตฺตพฺพา
มคฺการมฺมณาติปิ มคฺคเหตุกาติปิ มคฺคาธิปฺติโนติปิ ฯ ทส ชาตุโย
สียา อุปฺปนฺนา สียา อุปฺปาทีโน น วตฺตพฺพา อนุปฺปนฺนาติ สทฺทชาตุ
สียา อุปฺปนฺนา สียา อนุปฺปนฺนา น วตฺตพฺพา อุปฺปาทีนํติ ฉ ชาตุโย
สียา อุปฺปนฺนา สียา อนุปฺปนฺนา สียา อุปฺปาทีโน ชมฺมชาตุ
สียา อุปฺปนฺนา สียา อนุปฺปนฺนา สียา อุปฺปาทีนํ สียา น วตฺตพฺพา
อุปฺปนฺนาติปิ อนุปฺปนฺนาติปิ อุปฺปาทีนํติปิ ฯ สตฺตรส ชาตุโย สียา
อตีตา สียา อนาคตา สียา ปจฺจุปฺปนฺนา ชมฺมชาตุ สียา อตีตา
สียา อนาคตา สียา ปจฺจุปฺปนฺนา สียา น วตฺตพฺพา อตีตาติปิ
อนาคตาติปิ ปจฺจุปฺปนฺนาติปิ ฯ ทส ชาตุโย อนารมฺมณา ฉ ชาตุโย
ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา เทว ชาตุโย สียา อตีตารมฺมณา สียา
อนาคตารมฺมณา สียา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา สียา น วตฺตพฺพา
อตีตารมฺมณาติปิ อนาคตารมฺมณาติปิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิ สียา
อชฺฉตฺตทา สียา พหิทฺฐา สียา อชฺฉตฺตพหิทฺฐา ฯ ทส ชาตุโย
อนารมฺมณา ฉ ชาตุโย สียา อชฺฉตฺตารมฺมณา สียา พหิทฺฐารมฺมณา
สียา อชฺฉตฺตพหิทฺฐารมฺมณา เทว ชาตุโย สียา
อชฺฉตฺตารมฺมณา สียา พหิทฺฐารมฺมณา สียา อชฺฉตฺตพหิทฺฐารมฺมณา

สียา น วตตพพา อชฌตตารมมณาติปี พหิทฺธารมมณาติปี
อชฌตตพหิทฺธารมมณาติปี ฯ รูปธาตุ สนิทฺสสนสปปฎิฆา นว
ธาตุโย อนิทฺสสนสปปฎิฆา อฏฺฐ ธาตุโย อนิทฺสสนอปปฎิฆา ฯ

[๑๓๓] สตฺตรส ธาตุโย น เหตุ ฌมฺมธาตุ สียา เหตุ สียา น
เหตุ ฯ โสฬส ธาตุโย อเหตุกา เทว ธาตุโย สียา สเหตุกา สียา
อเหตุกา ฯ โสฬส ธาตุโย เหตุวิปฺปยุตฺตา เทว ธาตุโย สียา
เหตุสมฺปยุตฺตา สียา เหตุวิปฺปยุตฺตา ฯ โสฬส ธาตุโย น วตตพพาเหตุ
เจว สเหตุกา จาติปี สเหตุกา เจว น จ เหตุติปี มโนวิญญาณธาตุ
น วตตพพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติปี สียา สเหตุกา เจว น จ เหตุ
สียา น วตตพพา สเหตุกา เจว น จ เหตุติ ฌมฺมธาตุ สียา เหตุ
เจว สเหตุกา จ สียา สเหตุกา เจว น จ เหตุ สียา น วตตพพา
เหตุ เจว สเหตุกา จาติปี สเหตุกา เจว น จ เหตุติปี ฯ โสฬส
ธาตุโย น วตตพพา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติปี เหตุสมฺปยุตฺตา
เจว น จ เหตุติปี มโนวิญญาณธาตุ น วตตพพาเหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา
จาติ สียา เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ สียา น วตตพพา
เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุติ ฌมฺมธาตุ สียา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา
จ สียา เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ สียา น วตตพพา เหตุ
เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติปี เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุติปี ฯ
โสฬส ธาตุโย น เหตุ อเหตุกา มโนวิญญาณธาตุ สียา น เหตุ
สเหตุกา สียา น เหตุ อเหตุกา ฌมฺมธาตุ สียา น เหตุ สเหตุกา

สียา น เหตุ อเหตุกา สียา น วตุตพพาน เหตุ สเหตุกาตีปี น เหตุ
อเหตุกาตีปี ฯ

[๑๓๔] สตุตรส ชาตุโย สปปัจจยา ชมมชาตุ สียา สปปัจจยา
สียา อปปัจจยา ฯ สตุตรส ชาตุโย สงฺขตา ชมมชาตุ สียา
สงฺขตา สียา อสงฺขตา ฯ สตุตรส ชาตุโย อนิทฺตสนา รูปชาตุ
สนิทฺตสนา ฯ ทส ชาตุโย สปปฏฺฐิมา อฏฺฐ ชาตุโย อปปฏฺฐิมา ฯ
ทส ชาตุโย รูปา สตุต ชาตุโย อรูปา ชมมชาตุ สียา รูปํ สียา
อรูปี ฯ โสฬส ชาตุโย โลกียา เทว ชาตุโย สียา โลกียา สียา
โลกุตฺตรา ฯ เกนจิ วิญญฺเยยฺยา เกนจิ น วิญญฺเยยฺยา ฯ

[๑๓๕] สตุตรส ชาตุโย โน อาสวา ชมมชาตุ สียา อาสโว
สียา โน อาสโว ฯ โสฬส ชาตุโย สาสวา เทว ชาตุโย สียา สาสวา
สียา อนาสวา ฯ โสฬส ชาตุโย อาสววิปฺปยุตฺตา เทว ชาตุโย สียา
อาสวสมฺปยุตฺตา สียา อาสววิปฺปยุตฺตา ฯ โสฬส ชาตุโย น วตุตพพา
อาสวา เจว สาสวา จาติ สาสวา เจว โน จ อาสวา มโนวิญญฺาณชาตุ
น วตุตพพา อาสโว เจว สาสวา จาติ สียา สาสวา เจว โน จ
อาสโว สียา น วตุตพพา สาสวา เจว โน จ อาสโวติ ชมมชาตุ
สียา อาสโว เจว สาสวา จ สียา สาสวา เจว โน จ อาสโว สียา
น วตุตพพา อาสโว เจว สาสวา จาติปี สาสวา เจว โน จ อาสโวติปี ฯ
โสฬส ชาตุโย น วตุตพพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา
จาติปี อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปี มโนวิญญฺาณชาตุ

น วตตพพา อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติ สฺยา อาสวสมฺปยุตฺตา
ยุตฺตา เจว โน จ อาสโว สฺยา น วตตพพา อาสวสมฺปยุตฺตา เจว
โน จ อาสโวติ ฃมฺมชาตุ สฺยา อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จ
สฺยา อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสโว สฺยา น วตตพพา
อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปี อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ
อาสโวติปี ฯ โสฬส ชาติโย อาสววิปฺยุตฺตาสวา เทว ชาติโย
สฺยา อาสววิปฺยุตฺตาสวา สฺยา อาสววิปฺยุตฺตอนาสวา สฺยา
น วตตพพา อาสววิปฺยุตฺตาสวาติปี อาสววิปฺยุตฺตอนาสวาติปี ฯ

[๑๓๖] สตุตฺรส ชาติโย โน สลฺโยชนา ฃมฺมชาตุ สฺยา
สลฺโยชนํ สฺยา โน สลฺโยชนํ ฯ โสฬส ชาติโย สลฺโยชนฺยา
เทว ชาติโย สฺยา สลฺโยชนฺยา สฺยา อสลฺโยชนฺยา ฯ โสฬส๑
ชาติโย สลฺโยชนวิปฺยุตฺตา เทว ชาติโย สฺยา สลฺโยชนสมฺปยุตฺตา
สฺยา สลฺโยชนวิปฺยุตฺตา ฯ โสฬส ชาติโย น วตตพพา
สลฺโยชนา เจว สลฺโยชนฺยา จาติ สลฺโยชนฺยา เจว โน จ
สลฺโยชนา มโนวิญญานชาติ น วตตพพา สลฺโยชนญเจว สลฺโยชนฺยา
จาติ สฺยา สลฺโยชนฺยา เจว โน จ สลฺโยชนํ สฺยา น
วตตพพา สลฺโยชนฺยา เจว โน จ สลฺโยชนนฺติ ฃมฺมชาตุ สฺยา
สลฺโยชนญเจว สลฺโยชนฺยา จ สฺยา สลฺโยชนฺยา เจว โน จ
สลฺโยชนํ สฺยา น วตตพพา สลฺโยชนญเจว สลฺโยชนฺยา จาติปี
สลฺโยชนฺยา เจว โน จ สลฺโยชนนฺติปี ฯ โสฬส ชาติโย น วตตพพา

สลฺยโชนา เจว สลฺยโชนสมฺปยุตฺตา จาติปี สลฺยโชนสมฺปยุตฺตา
 เจว โน จ สลฺยโชนาติปี มโนวิญญาณชาตุ น วตฺตพฺพา
 สลฺยโชนญเจว สลฺยโชนสมฺปยุตฺตา จาติ สฺยา สลฺยโชนสมฺปยุตฺตา
 เจว โน จ สลฺยโชนํ สฺยา น วตฺตพฺพา สลฺยโชนสมฺปยุตฺตา เจว
 โน จ สลฺยโชนนฺติ ฃมฺมชาตุ สฺยา สลฺยโชนญเจว
 สลฺยโชนสมฺปยุตฺตา จ สฺยา สลฺยโชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สลฺยโชนํ
 สฺยา น วตฺตพฺพา สลฺยโชนญเจว สลฺยโชนสมฺปยุตฺตา จาติปี
 สลฺยโชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สลฺยโชนนฺติปี ฯ โสฬส ชาติโย
 สลฺยโชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโชนินฺยา เทว ชาติโย สฺยา
 สลฺยโชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโชนินฺยา สฺยา สลฺยโชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโชนินฺยา
 สฺยา น วตฺตพฺพา สลฺยโชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโชนินฺยาติปี
 สลฺยโชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโชนินฺยาติปี ฯ

[๑๓๗] สตุตฺรส ชาติโย โน คนฺธา ฃมฺมชาตุ สฺยา คนฺโถ สฺยา
 โน คนฺโถ ฯ โสฬส ชาติโย คนฺถนินฺยา เทว ชาติโย สฺยา คนฺถนินฺยา
 สฺยา อคนฺถนินฺยา ฯ โสฬส ชาติโย คนฺถวิปฺปยุตฺตา เทว ชาติโย
 สฺยา คนฺถสมฺปยุตฺตา สฺยา คนฺถวิปฺปยุตฺตา ฯ โสฬส ชาติโย น
 วตฺตพฺพา คนฺธา เจว คนฺถนินฺยา จาติ คนฺถนินฺยา เจว โน จ คนฺธา
 มโนวิญญาณชาตุ น วตฺตพฺพา คนฺโถ เจว คนฺถนินฺยา จาติ สฺยา
 คนฺถนินฺยา เจว โน จ คนฺโถ สฺยา น วตฺตพฺพา คนฺถนินฺยา เจว โน จ
 คนฺโถติ ฃมฺมชาตุ สฺยา คนฺโถ เจว คนฺถนินฺยา จ สฺยา คนฺถนินฺยา

เจว โน จ คนุโถ สียา น วตุตพพา คนุโถ เจว คนุถนียา จาติปี
 คนุถนียา เจว โน จ คนุโถติปี ฯ โสพส ชาติโย น วตุตพพา คนุถา
 เจว คนุถสมปยุตฺตา จาติปี คนุถสมปยุตฺตา เจว โน จ คนุถาติปี
 มโนวิญญานชาติ น วตุตพพา คนุโถ เจว คนุถสมปยุตฺตา จาติ
 สียา คนุถสมปยุตฺตา เจว โน จ คนุโถ สียา น วตุตพพา คนุถสมปยุตฺตา
 เจว โน จ คนุโถติ ฆมฺมชาติ สียา คนุโถ เจว คนุถสมปยุตฺตา
 จ สียา คนุถสมปยุตฺตา เจว โน จ คนุโถ สียา น วตุตพพา
 คนุโถ เจว คนุถสมปยุตฺตา จาติปี คนุถสมปยุตฺตา เจว โน จ คนุโถติปี ฯ
 โสพส ชาติโย คนุถวิปฺปยุตฺตคนุถนียา เทว ชาติโย สียา
 คนุถวิปฺปยุตฺตคนุถนียา สียา คนุถวิปฺปยุตฺตอกคนุถนียา สียา น
 วตุตพพา คนุถวิปฺปยุตฺตคนุถนียาติปี คนุถวิปฺปยุตฺตอกคนุถนียาติปี ฯ

[๑๓๘] สตุตฺรส ชาติโย โน โธมา ฯเป ฯ โน โยคา ฯเป ฯ โน
 นีวรณา ฆมฺมชาติ สียา นีวรณํ สียา โน นีวรณํ ฯ โสพส ชาติโย
 นีวรณียา เทว ชาติโย สียา นีวรณียา สียา อนีวรณียา ฯ โสพส
 ชาติโย นีวรณวิปฺปยุตฺตา เทว ชาติโย สียา นีวรณสมปยุตฺตา สียา
 นีวรณวิปฺปยุตฺตา ฯ โสพส ชาติโย น วตุตพพา นีวรณา เจว
 นีวรณียา จาติ นีวรณียา เจว โน จ นีวรณา มโนวิญญานชาติ น
 วตุตพพา นีวรณญเจว นีวรณียา จาติ สียา นีวรณียา เจว โน
 จ นีวรณํ สียา น วตุตพพา นีวรณียา เจว โน จ นีวรณนฺติ ฆมฺม-
 ชาติ สียา นีวรณญเจว นีวรณียา จ สียา นีวรณียา เจว โน จ

นีวรณํ สียา น วตตพฺพา นีวรณญเจว นีวรณียา จาติปิ นีวรณียา
 เจว โน จ นีวรณนฺตปิ ฯ โสฬส ชาติโย น วตตพฺพานีวรณาเจว
 นีวรณสมฺปยุตฺตา จาติปิ นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณาติปิ
 มโนวิญญานชาตุ น วตตพฺพา นีวรณญเจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จาติ
 สียา นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณํ สียา น วตตพฺพา
 นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณนฺติ ชมฺมชาตุ สียา นีวรณญเจว
 นีวรณสมฺปยุตฺตา จ สียา นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณํ
 สียา น วตตพฺพา นีวรณญเจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จาติปิ นีวรณสมฺปยุตฺตา
 เจว โน จ นีวรณนฺตปิ ฯ โสฬส ชาติโย นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณียา
 เทว ชาติโย สียา นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณียา สียา
 นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณียา สียา น วตตพฺพา นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณียาติปิ
 นีวรณวิปฺยุตฺตนีวรณียาติปิ ฯ

[๑๓๕] สตุตรส ชาติโย โน ปรามาสา ชมฺมชาตุ สียา
 ปรามาส สียา โน ปรามาส ฯ โสฬส ชาติโย ปรามญฺจา เทว
 ชาติโย สียา ปรามญฺจา สียา อปรามญฺจา ฯ โสฬส ชาติโย
 ปรามาสวิปฺยุตฺตา มโนวิญญานชาตุ สียา ปรามาสสมฺปยุตฺตา สียา
 ปรามาสวิปฺยุตฺตา ชมฺมชาตุ สียา ปรามาสสมฺปยุตฺตา สียา
 ปรามาสวิปฺยุตฺตา สียา น วตตพฺพา ปรามาสสมฺปยุตฺตาติปิ
 ปรามาสวิปฺยุตฺตาติปิ ฯ โสฬส ชาติโย น วตตพฺพา ปรามาสาเจว
 ปรามญฺจา จาติ ปรามญฺจา เจว โน จ ปรามาสา มโนวิญญานชาตุ

น วตตพพา ปรามาสา เจว ปรามภูจา จาติ สียา ปรามภูจา
เจว โน จ ปรามาสโต สียา น วตตพพา ปรามภูจา เจว โน จ
ปรามาสโตติ ชมฺมชาตุ สียา ปรามาสโต เจว ปรามภูจา จ สียา
ปรามภูจา เจว โน จ ปรามาสโต สียา น วตตพพาปรามาสโตเจว
ปรามภูจา จาติปี ปรามภูจา เจว โน จ ปรามาสโตติปี ฯ โสพส
ชาตุโย ปรามาสวิปฺยุตฺตปรามภูจา เทว ชาตุโย สียา
ปรามาสวิปฺยุตฺตปรามภูจา สียา ปรามาสวิปฺยุตฺตอปรามภูจา สียา น
วตตพพา ปรามาสวิปฺยุตฺตปรามภูจาติปี ปรามาสวิปฺยุตฺตอปรามภูจาติปี ฯ

[๑๔๐] ทส ชาตุโย อนารมฺมณา สตฺต ชาตุโย สารมฺมณา
ชมฺมชาตุ สียา สารมฺมณา สียา อนารมฺมณา ฯ เอกาทส ชาตุโย
โน จิตฺตา สตฺต ชาตุโย จิตฺตา ฯ สตฺตรส ชาตุโย อเจตสิกกา ชมฺม-
ชาตุ สียา เจตสิกกา สียา อเจตสิกกา ฯ ทส ชาตุโย จิตฺตวิปฺยุตฺตา
ชมฺมชาตุ สียา จิตฺตสมฺปยุตฺตา สียา จิตฺตวิปฺยุตฺตา สตฺต ชาตุโย
น วตตพพา จิตฺเตน สมฺปยุตฺตาติปี จิตฺเตน วิปฺยุตฺตาติปี ฯ ทส
ชาตุโย จิตฺตวิสฺสฏฺฐา ชมฺมชาตุ สียา จิตฺตวิสฺสฏฺฐา สียา จิตฺตวิสฺ-
สฏฺฐา สตฺต ชาตุโย น วตตพพา จิตฺเตน วิสฺสฏฺฐาติปี จิตฺเตน วิสฺ-
สฏฺฐาติปี ฯ ทฺวาทส ชาตุโย โน จิตฺตสมฺมูจฺจานา ฉ ชาตุโย สียา จิตฺต-
สมฺมูจฺจานา สียา โน จิตฺตสมฺมูจฺจานา ฯ สตฺตรส ชาตุโย โน จิตฺต-
สทฺถโน ชมฺมชาตุ สียา จิตฺตสทฺถ สียา โน จิตฺตสทฺถ ฯ สตฺตรส ชาตุโย

โน จิตตานุปริวตติโน ชมฺมชาตุ สฺยา จิตตานุปริวตติ สฺยา โน
 จิตตานุปริวตติ ฯ สตุตฺรส ชาตุโย โน จิตตํสํญฺจสมฺภูจํชานา ชมฺมชาตุ
 สฺยา จิตตํสํญฺจสมฺภูจํชานา สฺยา โน จิตตํสํญฺจสมฺภูจํชานา ฯ
 สตุตฺรส ชาตุโย โน จิตตํสํญฺจสมฺภูจํชานาสหฺกฺโน ชมฺมชาตุ สฺยา
 จิตตํสํญฺจสมฺภูจํชานาสหฺกฺย สฺยา โน จิตตํสํญฺจสมฺภูจํชานาสหฺกฺย ฯ
 สตุตฺรส ชาตุโย โน จิตตํสํญฺจสมฺภูจํชานานุปริวตติโน ชมฺมชาตุ
 สฺยา จิตตํสํญฺจสมฺภูจํชานานุปริวตติ สฺยา โน จิตตํสํญฺจสมฺภูจํชานานุปริวตติ ฯ
 ทฺวาทส ชาตุโย อชฺฌตฺตติกา ฉ ชาตุโย พาหิรา ฯ
 นว ชาตุโย อุปาทา อญฺจ ชาตุโย นฺุปาทา ชมฺมชาตุ สฺยา อุปาทา
 สฺยา นฺุปาทา ฯ ทส ชาตุโย อุปาทีนฺุนา สทฺทชาตุ อนฺุปาทีนฺุนา
 สตุต ชาตุโย สฺยา อุปาทีนฺุนา สฺยา อนฺุปาทีนฺุนา ฯ

[๑๔๑] สตุตฺรส ชาตุโย นฺุปาทานา ชมฺมชาตุ สฺยา อุปาทานํ
 สฺยา นฺุปาทานํ ฯ โสฬส ชาตุโย อุปาทานิยา เทว ชาตุโย
 สฺยา อุปาทานิยา สฺยา อนฺุปาทานิยา ฯ โสฬส ชาตุโย อุปาทานวิปฺปยุตฺตา
 เทว ชาตุโย สฺยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา สฺยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา ฯ
 ทานวิปฺปยุตฺตา ฯ โสฬส ชาตุโย น วตฺตพฺพา อุปาทานา เจว
 อุปาทานิยา จาติ อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา มโนวิญฺญาณชาตุ
 น วตฺตพฺพา อุปาทานญฺเจว อุปาทานิยา จาติ สฺยา อุปาทานิยา เจว
 โน จ อุปาทานํ สฺยา น วตฺตพฺพา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานนฺุติ
 ชมฺมชาตุ สฺยา อุปาทานญฺเจว อุปาทานิยา จ สฺยา อุปาทานิยา

เจว โน จ อุปานัน สียา น วตตพพา อุปานนญเจว อุปานานียา
จาดิปี อุปานานียา เจว โน จ อุปานนุติปี ฯ โสพส ชาติโย น
วตตพพา อุปานา เจว อุปานสมปยุตตา จาดิปี
อุปานสมปยุตตา เจว โน จ อุปานนุติปี มโนวิญญาณชาติ น
วตตพพา อุปานนญเจว อุปานสมปยุตตา จาดิ สียา อุปานสมปยุตตา
เจว โน จ อุปานัน สียา น วตตพพา อุปานสมปยุตตา
เจว โน จ อุปานนุติ ฆมมชาติ สียา อุปานนญเจว
อุปานสมปยุตตา จ สียา อุปานสมปยุตตา เจว โน
จ อุปานัน สียา น วตตพพา อุปานนญเจว อุปานสมปยุตตา
จาดิปี อุปานสมปยุตตา เจว โน จ อุปานนุติปี ฯ โสพส
ชาติโย อุปานวิปยุตตอุปานานียา เทว ชาติโย สียา
อุปานวิปยุตตอุปานานียา สียา อุปานวิปยุตตอุปานานียา สียา น
วตตพพา อุปานวิปยุตตอุปานานียาดิปี อุปานวิปยุตตอุปานานียาดิปี ฯ

[๑๔๒] สตตรส ชาติโย โน กิเลสา ฆมมชาติ สียา กิเลโส
สียา โน กิเลโส ฯ โสพส ชาติโย สงกิลลิกา เทว ชาติโย
สียา สงกิลลิกา สียา อสงกิลลิกา ฯ โสพส ชาติโย อสงกิลลิจา
เทว ชาติโย สียา สงกิลลิจา สียา อสงกิลลิจา ฯ โสพส
ชาติโย กิเลสวิปยุตตา เทว ชาติโย สียา กิเลสสมปยุตตา
สียา กิเลสวิปยุตตา ฯ โสพส ชาติโย น วตตพพา กิเลสา

เจว สงฺกิลเสถิกา จาติ สงฺกิลเสถิกา เจว โน จ กิลเสธา
มโนวิญญานชาตุ น วตฺตพฺพวา กิลเสธา เจว สงฺกิลเสถิกา จาติ สียา
สงฺกิลเสถิกา เจว โน จ กิลโส สียา น วตฺตพฺพวา สงฺกิลเสถิกา
เจว โน จ กิลโสติ ชมฺมชาตุ สียา กิลโส เจว สงฺกิลเสถิกา
จ สียา สงฺกิลเสถิกา เจว โน จ กิลโส สียา น วตฺตพฺพวา
กิลโส เจว สงฺกิลเสถิกา จาติปี สงฺกิลเสถิกา เจว โน จ
กิลโสติปี ฯ โสพส ชาตุโย น วตฺตพฺพวา กิลเสธา เจว สงฺกิลิฏฺฐา
จาติปี สงฺกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิลเสธาติปี มโนวิญญานชาตุ น
วตฺตพฺพวา กิลโส เจว สงฺกิลิฏฺฐา จาติ สียา สงฺกิลิฏฺฐา เจว
โน จ กิลโส สียา น วตฺตพฺพวา สงฺกิลิฏฺฐา เจว โน จ
กิลโสติ ชมฺมชาตุ สียา กิลโส เจว สงฺกิลิฏฺฐา จ สียา
สงฺกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิลโส สียา น วตฺตพฺพวา กิลโส เจว
สงฺกิลิฏฺฐา จาติปี สงฺกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิลโสติปี ฯ โสพส
ชาตุโย น วตฺตพฺพวา กิลโส เจว กิลเสสสมฺปยุตฺตา จาติปี
กิลเสสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิลเสธาติปี มโนวิญญานชาตุ น
วตฺตพฺพวา กิลโส เจว กิลเสสสมฺปยุตฺตา จาติ สียา กิลเสสสมฺปยุตฺตา
เจว โน จ กิลโส สียา น วตฺตพฺพวา กิลเสสสมฺปยุตฺตา เจว
โน จ กิลโสติ ชมฺมชาตุ สียา กิลโส เจว กิลเสสสมฺปยุตฺตา
จ สียา กิลเสสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิลโส สียา น วตฺตพฺพวา
กิลโส เจว กิลเสสสมฺปยุตฺตา จาติปี กิลเสสสมฺปยุตฺตา เจว โน

จ กิเลสโตติปี ฯ โสฬส ชาตโย กิเลสวิปยุตตสงกิเลสิกา เทว
ชาตโย สिया กิเลสวิปยุตตสงกิเลสิกา สिया กิเลสวิปยุตตอสงกิเลสิกา
สिया น วุตตพพา กิเลสวิปยุตตสงกิเลสิกาติปี
กิเลสวิปยุตตอสงกิเลสิกาติปี ฯ

[๑๔๓] โสฬส ชาตโย น ทสฺสเนน ปหาตพพา เทว ชาตโย
สिया ทสฺสเนน ปหาตพพา สिया น ทสฺสเนน ปหาตพพา ฯ
โสฬส ชาตโย น ภวานาย ปหาตพพา เทว ชาตโย สिया ภวานาย
ปหาตพพา สिया น ภวานาย ปหาตพพา ฯ โสฬส ชาตโย น
ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกา เทว ชาตโย สिया ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกา
สिया น ทสฺสเนน ปหาตพพเหตุกา ฯ โสฬส ชาตโย น
ภวานาย ปหาตพพเหตุกา เทว ชาตโย สिया ภวานาย ปหาตพพเหตุกา
สिया น ภวานาย ปหาตพพเหตุกา ฯ ปณฺณรส ชาตโย
อวิตกกา มโนวิญญานชาตฺ สวิตกกา เทว ชาตโย สिया
สวิตกกา สिया อวิตกกา ฯ ปณฺณรส ชาตโย อวิจารา มโนชาต
สวิจารา เทว ชาตโย สिया สวิจารา สिया อวิจารา ฯ โสฬส
ชาตโย อปฺปิติกา เทว ชาตโย สिया สปปิติกา สिया อปฺปิติกา ฯ
โสฬส ชาตโย น ปิติสหคตา เทว ชาตโย สिया ปิติสหคตา
สिया น ปิติสหคตา ฯ ปณฺณรส ชาตโย น สุขสหคตา ติสฺโส
ชาตโย สिया สุขสหคตา สिया น สุขสหคตา ฯ เอกาทส ชาตโย
น อุเปกขาสหคตา ปญจ ชาตโย อุเปกขาสหคตา เทว ชาตโย

สียา อุเปกขาสหคตา สียา น อุเปกขาสหคตา ฯ โสฬส ชาติโย
กามาวจรา เทว ชาติโย สียา กามาวจรา สียา น กามาวจรา ฯ
โสฬส ชาติโย น รูปาวจรา เทว ชาติโย สียา รูปาวจรา สียา น
รูปาวจรา ฯ โสฬส ชาติโย น อรูปาวจรา เทว ชาติโย สียา
อรูปาวจรา สียา น อรูปาวจรา ฯ โสฬส ชาติโย ปริยาปนฺนา
เทว ชาติโย สียา ปริยาปนฺนา สียา อปริยาปนฺนา ฯ โสฬส ชาติโย
อนิยุยานิกา เทว ชาติโย สียา นิยุยานิกา สียา อนิยุยานิกา ฯ
โสฬส ชาติโย อนิยตา เทว ชาติโย สียา นียตา สียา อนิยตา ฯ
โสฬส ชาติโย สอตุตตรา เทว ชาติโย สียา สอตุตตรา สียา
อนตุตตรา ฯ โสฬส ชาติโย อรณา เทว ชาติโย สียา สรณา
สียา อรณาติ ฯ

ปณฺหาปฺจุจกั ฯ

ชาติวิกงุโค สมตฺโต ฯ

สจฺจวิกงุโค

[๑๔๔] จตุตตาริ อริยสจฺจจานิ ทุกฺขั อริยสจฺจั ทุกฺขสมุทโย
อริยสจฺจั ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจั ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทา อริยสจฺจั ฯ

[๑๔๕] ตตฺถ กตมํ ทุกฺขั อริยสจฺจั ชาติปี ทุกฺขา ชราปี
ทุกฺขา มรณมฺปี ทุกฺขั โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาปี ทุกฺขา

อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข ยมฺปิจํ
น ลกฺขิตํ มฺปิ ทุกฺโข สงฺฆิตฺเตน ปญฺจปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา ฯ

[๑๔๖] ตตฺถ กตฺมา ชาตี ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ
ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชาตี สลฺยาชาตี โอกฺกนฺติ อภินิพฺพตฺติ ขนฺธานํ
ปาตุภาโว อายตฺนानํ ปฏฺฐิตาโก อํยํ วุจฺจติ ชาตี ฯ

[๑๔๗] ตตฺถ กตฺมา ชฺรา ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ
ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชฺรา ชีรณฺตา ขณฺฑิจฺจํ ปาติจฺจํ วตฺตจฺจตา
อายุโน ตํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก อํยํ วุจฺจติ ชฺรา ฯ

[๑๔๘] ตตฺถ กตฺมํ มรณํ ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหา
ตมฺหา สตฺตนิกาเย จูติ จวนฺตา เกโท อนฺตรชานํ มจฺจุ มรณํ
กาลกิริยา ขนฺธานํ เกโท กเพวรสฺส นิกฺเขโป ชีวิตินฺทฺริยสฺส
อุปฺจฺเฉโท อิทํ วุจฺจติ มรณํ ฯ

[๑๔๙] ตตฺถ กตฺโม โสโก ฅาติพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส
โภกพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส โรคพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส ลีลพฺยสเนน
วา สฺมุจฺจสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส อณฺตรณฺตรณฺตเรณ พฺยสเนน
สมนฺนาคตฺสส อณฺตรณฺตรณฺตเรณ ทุกฺขมฺเมณ สฺมุจฺจสฺส โสโก
โสจนา โสจิตฺตํ อนฺโตโสโก อนฺโตปริโสโก เจตฺโส ปริชฺฌายนา
โทมนสฺสํ โสกสฺสลํ อํยํ วุจฺจติ โสโก ฯ

[๑๕๐] ตตฺถ กตฺโม ปริเทโว ฅาติพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส
โภกพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส โรคพฺยสเนน วา สฺมุจฺจสฺส ลีลพฺยสเนน

วา ศุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส อณฺตรณฺณตเรน พฺยสเนน
สมนฺนาคตฺสฺส อณฺตรณฺณตเรน ทฺกฺขมฺเมน ศุฏฺฐสฺส อาเทโว
ปริเทโว อาเทวนา ปริเทวนา อาเทวิตฺตํ ปริเทวิตฺตํ วาจา ปฺลาโป
วิปฺลาโป ตาลโป ตาลปนา ตาลปิตฺตํ อํ วุจฺติ ปริเทโว ฯ

[๑๕๑] ตตฺถ กตมํ ทฺกฺขํ ยํ กายิกํ อสาคํ กายิกํ ทฺกฺขํ
กายสมฺมุสฺสํ อสาคํ ทฺกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺมุสฺสชา อสาคา ทฺกฺขา
เวทนา อิทํ วุจฺติ ทฺกฺขํ ฯ

[๑๕๒] ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ ยํ เจตสิกํ อสาคํ เจตสิกํ
ทฺกฺขํ เจโตสมฺมุสฺสํ อสาคํ ทฺกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺมุสฺสชา อสาคา
ทฺกฺขา เวทนา อิทํ วุจฺติ โทมนสฺสํ ฯ

[๑๕๓] ตตฺถ กตโม อุปายาโส ฅาติพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส
โภกพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส ลีลพฺยสเนน
วา ศุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส อณฺตรณฺณตเรน พฺยสเนน
สมนฺนาคตฺสฺส อณฺตรณฺณตเรน ทฺกฺขมฺเมน ศุฏฺฐสฺส อายาโส
อุปายาโส อายาสิตฺตํ อุปายาสิตฺตํ อํ วุจฺติ อุปายาโส ฯ

[๑๕๔] ตตฺถ กตโม อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทฺกฺโข อธิ ยสฺส
เต โหนฺติ อนิฏฺฐา อกนฺตา อมฺนาปา รุปา สทฺทา คฺนฺธา รสา
โผฏฺฐพฺพา เย วา ปนฺสฺส เต โหนฺติ อนตฺถกามา อหิตกามา
อผาสฺกามา อโยคกฺเขมกามา ยา เตหิ สงฺคติ สมาคโม สโมธานํ
มิสฺสีภาโว อํ วุจฺติ อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทฺกฺโข ฯ

[๑๕๕] ตตถ กตโม ปิเยหิ วิปโยโค ทุกโข อธิ ยสฺส
เต โหนติ อัญญา กนฺตา มนาปา รุปา สทฺธา คนฺธา รสา
โผฏฺฐพฺพา เย วา ปนสฺส เต โหนติ อตฺถกามา หิตกามา
ผาสฺสูกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภاتا วา ภคินี
วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาตีสาลโหิตา วา ยา เตหิ
อสงฺกติ อสมากโม อสโมธานํ อมิตฺสึภาโว อัย วุจฺจติ ปิเยหิ
วิปโยโค ทุกโข ฯ

[๑๕๖] ตตถ กตมํ ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺโข ชาตฺธิมฺมานํ
สฺตฺตานํ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ อโห วัต มยํ น ชาตฺธิมฺมา
อสุสฺสาม น จ วัต โน ชาติ อากฺขฺเญยฺยติ น โข ปเนตํ อิจฺฉาย
ปตฺตพฺพํ อิทมฺปิ ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺโข ชฺรารมฺมานํ
สฺตฺตานํ ฯเปฯ พฺยาริธมฺมานํ สฺตฺตานํ ฯเปฯ มรณมฺมานํ สฺตฺตานํ
ฯเปฯ โสภปริเทวทุกฺโขทมนสฺสุปายาสมฺมานํ สฺตฺตานํ เอวํ อิจฺฉา
อุปฺปชฺชติ อโห วัต มยํ น โสภปริเทวทุกฺโขทมนสฺสุปายาสมฺมา
อสุสฺสาม น จ วัต โน โสภปริเทวทุกฺโขทมนสฺสุปายาสา
อากฺขฺเญยฺยติ น โข ปเนตํ อิจฺฉาย ปตฺตพฺพํ อิทมฺปิ ยมฺปิจฺฉํ
น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺโข ฯ

[๑๕๗] ตตถ กตเม สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา
เสยฺยถิํ รุปฺปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐปาทานกฺขนฺโธ สญฺญปาทานก
ขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณฺปาทานกฺขนฺโธ อิเม วุจฺจติ

สงขิตเตน ปณจูปาทานกษนฺธา ทุกฺขา ฯ

อิทํ วุจฺจติ ทุกฺโข อริยสจฺจํ ฯ

[๑๕๘] ตตฺถ กตมํ ทุกฺขสมฺทโย อริยสจฺจํ ยายิ ตณฺหา
โปโนพฺภวิกา นนฺทิตราศสฺสทคฺคา ตตฺตรตฺตรานินฺนุทินิ เสยฺยถิทํ กามตณฺหา
ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ฯ

[๑๕๙] สฺวา โข ปเนสฺวา ตณฺหา กตฺถ อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ
กตฺถ นินฺนุสฺมาณา นินฺนุสฺติ ฯ ยิ โลกํ ปิยรूपํ สฺวาทฺรूपํ เอตฺถเสสฺวา
ตณฺหา อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺนุสฺมาณา นินฺนุสฺติ ฯ
กิลฺยจ โลกํ ปิยรूपํ สฺวาทฺรूपํ ฯ จกฺโข โลกํ ปิยรूपํ สฺวาทฺรूपํ
เอตฺถเสสฺวา ตณฺหา อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺนุสฺมาณา
นินฺนุสฺติ โสตี ๑เปฯ ฆานํ ชิวฺหา กายิ มโน โลกํ ปิยรूपํ
สฺวาทฺรूपํ เอตฺถเสสฺวา ตณฺหา อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ
นินฺนุสฺมาณา นินฺนุสฺติ ฯ รุปา โลกํ ปิยรूपํ สฺวาทฺรूपํ เอตฺถเสสฺวา
ตณฺหา อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺนุสฺมาณา นินฺนุสฺติ สทฺทา
๑เปฯ กนฺธา รสฺวา โผฏฺฐพฺพา ฐมฺมา โลกํ ปิยรूपํ สฺวาทฺรूपํ
เอตฺถเสสฺวา ตณฺหา อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺนุสฺมาณา
นินฺนุสฺติ ฯ จกฺขุวิญฺญาณํ โลกํ ปิยรूपํ สฺวาทฺรूपํ เอตฺถเสสฺวา ตณฺหา
อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺนุสฺมาณา นินฺนุสฺติ โสตีวิญฺญาณํ
๑เปฯ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ
โลกํ ปิยรूपํ สฺวาทฺรूपํ เอตฺถเสสฺวา ตณฺหา อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ

เอตถ นวิสमानา นวิสติ ฯ จกขุสมมุสสุโต โลเก ปิยรูปุํ สาครูปุํ
เอตถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ เอตถ นวิสमानา นวิสติ
โสตสมมุสสุโต ฯเปฯ ฆานสมมุสสุโต ชิวฺหาสมมุสสุโต กายสมมุสสุโต
มโนสมมุสสุโต โลเก ปิยรูปุํ สาครูปุํ เอตถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา
อุปฺปชฺชติ เอตถ นวิสमानา นวิสติ ฯ จกขุสมมุสสุตฺตา เวทนา
โลเก ปิยรูปุํ สาครูปุํ เอตถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ
เอตถ นวิสमानา นวิสติ โสตสมมุสสุตฺตา เวทนา ฯเปฯ ฆานสมมุสสุตฺตา
เวทนา ชิวฺหาสมมุสสุตฺตา เวทนา กายสมมุสสุตฺตา เวทนา
มโนสมมุสสุตฺตา เวทนา โลเก ปิยรูปุํ สาครูปุํ เอตถเสสา ตณฺหา
อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ เอตถ นวิสमानา นวิสติ ฯ รูปฺสญฺญา
โลเก ปิยรูปุํ สาครูปุํ เอตถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ
เอตถ นวิสमानา นวิสติ สทฺทสญฺญา ฯเปฯ กนฺธสญฺญา รสสญฺญา
โผฏฺฐพฺพสญฺญา รมฺมสญฺญา โลเก ปิยรูปุํ สาครูปุํ เอตถเสสา
ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ เอตถ นวิสमानา นวิสติ ฯ
รูปฺสญฺเจตนา โลเก ปิยรูปุํ สาครูปุํ เอตถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา
อุปฺปชฺชติ เอตถ นวิสमानา นวิสติ สทฺทสญฺเจตนา ฯเปฯ
กนฺธสญฺเจตนา รสสญฺเจตนา โผฏฺฐพฺพสญฺเจตนา รมฺมสญฺเจตนา
โลเก ปิยรูปุํ สาครูปุํ เอตถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ
เอตถ นวิสमानา นวิสติ ฯ รูปฺตณฺหา โลเก ปิยรูปุํ สาครูปุํ
เอตถเสสา ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ เอตถ นวิสमानา

นิวิสติ สทุตตณหา ฯเปฯ กนุชตณหา รตตณหา โฝฏฐพุตตณหา
ชมมตณหา โลเก ปิยรูปี สัตรูปี เอตุเถสา ตณหา อุปฺปชชมานา
อุปฺปชชติ เอตุถ นวิสมานา นวิสติ ฯ รูปวิตกโก โลเก ปิยรูปี
สัตรูปี เอตุเถสา ตณหา อุปฺปชชมานา อุปฺปชชติ เอตุถ
นวิสมานา นวิสติ สทุตวิตกโก ฯเปฯ กนุชวิตกโก รตวิตกโก
ฝอฏฐพวิตกโก ชมมวิตกโก โลเก ปิยรูปี สัตรูปี เอตุเถสา
ตณหา อุปฺปชชมานา อุปฺปชชติ เอตุถ นวิสมานา นวิสติ ฯ
รูปวิจโร โลเก ปิยรูปี สัตรูปี เอตุเถสา ตณหา อุปฺปชชมานา
อุปฺปชชติ เอตุถ นวิสมานา นวิสติ สทุตวิจโร ฯเปฯ กนุชวิจโร
รตวิจโร ฝอฏฐพวิจโร ชมมวิจโร โลเก ปิยรูปี
สัตรูปี เอตุเถสา ตณหา อุปฺปชชมานา อุปฺปชชติ เอตุถ
นวิสมานา นวิสติ ฯ

อิทํ วุจจติ กุกุขสมุทโย อริยสจฺจํ ฯ

[๑๖๐] ตตฺถ กตมํ กุกุขนิโรธอ อริยสจฺจํ โย ตสฺสาเยว
ตณฺหาเย อเสสวिरากนิโรธอ จาโค ปฏฺฐินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย ฯ

[๑๖๑] สา โข ปเนสา ตณฺหา กตฺถ ปหฺยมานา ปหฺยติ
กตฺถ นฺริชฺชมานา นฺริชฺชติ ฯ ยํ โลเก ปิยรูปี สัตรูปี เอตุเถสา
ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ เอตุถ นฺริชฺชมานา นฺริชฺชติ ฯ กิณฺจ
โลเก ปิยรูปี สัตรูปี ฯ จกฺขุํ โลเก ปิยรูปี สัตรูปี เอตุเถสา
ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ เอตุถ นฺริชฺชมานา นฺริชฺชติ โสตี

๔เป๔ ฅานั ฅิวหา กาโย มโน โลเก ปิยรูปุ สาครูปุ เอตุเถสา
ตณหา ปหิยมาณา ปหิยติ เอตุถ นิรุชฅมาณา นิรุชฅติ ๔ รุปา
โลเก ปิยรูปุ สาครูปุ เอตุเถสา ตณหา ปหิยมาณา ปหิยติ เอตุถ
นิรุชฅมาณา นิรุชฅติ สททา ๔เป๔ คนุชา รสา โผฏฐพพา
ธมา โลเก ปิยรูปุ สาครูปุ เอตุเถสา ตณหา ปหิยมาณา
ปหิยติ เอตุถ นิรุชฅมาณา นิรุชฅติ ๔ จกขุวิญญาณั โลเก
ปิยรูปุ สาครูปุ เอตุเถสา ตณหา ปหิยมาณา ปหิยติ เอตุถ
นิรุชฅมาณา นิรุชฅติ โสตวิญญาณั ๔เป๔ ฅานวิญญาณั ฅิวหาวิญญาณั
กายวิญญาณั มโนวิญญาณั โลเก ปิยรูปุ สาครูปุ
เอตุเถสา ตณหา ปหิยมาณา ปหิยติ เอตุถ นิรุชฅมาณา นิรุชฅติ ๔
จกขุสมมุสสุโส โลเก ปิยรูปุ สาครูปุ เอตุเถสา ตณหา ปหิยมาณา
ปหิยติ เอตุถ นิรุชฅมาณา นิรุชฅติ โสตสมมุสสุโส ๔เป๔
ฅานสมมุสสุโส ฅิวหาสมมุสสุโส กายสมมุสสุโส มโนสมมุสสุโส โลเก
ปิยรูปุ สาครูปุ เอตุเถสา ตณหา ปหิยมาณา ปหิยติ เอตุถ
นิรุชฅมาณา นิรุชฅติ ๔ จกขุสมมุสสุสชา เวทนา โลเก ปิยรูปุ
สาครูปุ เอตุเถสา ตณหา ปหิยมาณา ปหิยติ เอตุถ นิรุชฅมาณา
นิรุชฅติ โสตสมมุสสุสชา เวทนา ๔เป๔ ฅานสมมุสสุสชา เวทนา
ฅิวหาสมมุสสุสชา เวทนา กายสมมุสสุสชา เวทนา มโนสมมุสสุสชา
เวทนา โลเก ปิยรูปุ สาครูปุ เอตุเถสา ตณหา ปหิยมาณา
ปหิยติ เอตุถ นิรุชฅมาณา นิรุชฅติ ๔ รูปสญญา โลเก ปิยรูปุ

สาตรูปี เหตุเถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ เหตุ นฺรุชฺฌมานา
นฺรุชฺฌติ สทฺทสฺสยฺวา ฯเปฯ กนฺธสฺสยฺวา รสสฺสยฺวา โสณฺฑจฺพฺพสฺสยฺวา
ชฺมมสฺสยฺวา โลเก ปฺยรूपํ สาตรูปี เหตุเถสา ตณฺหา
ปหฺยมานา ปหฺยติ เหตุ นฺรุชฺฌมานา นฺรุชฺฌติ ฯ รุปสฺสยฺเจตนา
โลเก ปฺยรूपํ สาตรูปี เหตุเถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ
เหตุ นฺรุชฺฌมานา นฺรุชฺฌติ สทฺทสฺสยฺเจตนา ฯเปฯ กนฺธสฺสยฺเจตนา
รสสฺสยฺเจตนา โสณฺฑจฺพฺพสฺสยฺเจตนา ชฺมมสฺสยฺเจตนา โลเก
ปฺยรूपํ สาตรูปี เหตุเถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ เหตุ
นฺรุชฺฌมานา นฺรุชฺฌติ ฯ รุปตณฺหา โลเก ปฺยรूपํ สาตรูปี เหตุเถสา
ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ เหตุ นฺรุชฺฌมานา นฺรุชฺฌติ สทฺทตณฺหา
ฯเปฯ กนฺธตณฺหา รสตณฺหา โสณฺฑจฺพฺพตณฺหา ชฺมมตณฺหา
โลเก ปฺยรूपํ สาตรูปี เหตุเถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ
เหตุ นฺรุชฺฌมานา นฺรุชฺฌติ ฯ รุปวิตฺกฺโก โลเก ปฺยรूपํ สาตรูปี
เหตุเถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ เหตุ นฺรุชฺฌมานา นฺรุชฺฌติ
สทฺทวิตฺกฺโก ฯเปฯ กนฺธวิตฺกฺโก รสวิตฺกฺโก โสณฺฑจฺพฺพวิตฺกฺโก
ชฺมมวิตฺกฺโก โลเก ปฺยรूपํ สาตรูปี เหตุเถสา ตณฺหา ปหฺยมานา
ปหฺยติ เหตุ นฺรุชฺฌมานา นฺรุชฺฌติ ฯ รุปวฺจฺจาโร โลเก ปฺยรूपํ
สาตรูปี เหตุเถสา ตณฺหา ปหฺยมานา ปหฺยติ เหตุ นฺรุชฺฌมานา
นฺรุชฺฌติ สทฺทวฺจฺจาโร ฯเปฯ กนฺธวฺจฺจาโร รสวฺจฺจาโร โสณฺฑจฺพฺพ
วฺจฺจาโร ชฺมมวฺจฺจาโร โลเก ปฺยรूपํ สาตรูปี เหตุเถสา ตณฺหา

ปหิยมานา ปหิยติ เขตถ นิรุชฌมานา นิรุชฌติ ฯ

อิทํ วุจฺจติ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ฯ

[๑๖๒] ตตฺถ กตมํ ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทา อริยสจฺจํ ฯ
อยเมว อริโย อฏฺฐงฺกุโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิทํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป
สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม
สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ ฯ

[๑๖๓] ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ ทุกฺเข ฅาณํ ทุกฺขสมฺมุตฺเต
ฅาณํ ทุกฺขนิโรธ ฅาณํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ฅาณํ
อโย วุจฺจติ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ

[๑๖๔] ตตฺถ กตโม สมฺมาสงฺกปฺโป เนกฺขมฺมสงฺกปฺโป
อพฺยาปาทสงฺกปฺโป อวิหีสางฺกปฺโป อโย วุจฺจติ สมฺมาสงฺกปฺโป ฯ

[๑๖๕] ตตฺถ กตมา สมฺมาวาจา มุสวาทา เวมณิํ ปิสุณาย
วากาย เวมณิํ ฬรฺสทาย วากาย เวมณิํ สมฺพปฺปลาปา เวมณิํ
อโย วุจฺจติ สมฺมาวาจา ฯ

[๑๖๖] ตตฺถ กตโม สมฺมากมฺมนฺโต ปาณาติปาตา เวมณิํ
อทินฺนาทานา เวมณิํ กามสฺสุ มิจฺฉาจารา เวมณิํ อโย วุจฺจติ
สมฺมากมฺมนฺโต ฯ

[๑๖๗] ตตฺถ กตโม สมฺมาอาชีโว อิธ อริยสาวโก มิจฺฉาอาชีโว
ปทาย สมฺมาอาชีเวน ชีวิตํ กปฺเปติ อโย วุจฺจติ สมฺมาอาชีโว ฯ

[๑๖๘] ตตถ กตโม สมมวายาโม อิธ ภิกขุ อนุปฺปนฺนํ
ปาปกานํ อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฌนฺทํ ฌเนติ วายมฺติ
วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺหติ อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ ปหานาย ๆเปฯ อนุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ฌมฺมานํ
อุปฺปาทาย ๆเปฯ อุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ฌมฺมานํ จิตฺยา อสมฺโมสย
ภิกฺขุโยภาวาย เวปฺลฺลทาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฌนฺทํ ฌเนติ วายมฺติ
วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺหติ อญฺญํ วุจฺจติ สมมวายาโม ฯ

[๑๖๙] ตตถ กตฺมา สมฺมาสฺติ อิธ ภิกขุ กายเ กายานุปฺสฺสึ
วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํ
เวทฺนาสุ ๆเปฯ จิตฺเต ๆเปฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสึ วิหฺรติ
อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํ อญฺญํ
วุจฺจติ สมฺมาสฺติ ฯ

[๑๗๐] ตตถ กตโม สมฺมาสมาริ อิธ ภิกขุ วิวิจฺเจว
กามฺเห วิวิจฺจ อกุสฺเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกฺกํ สฺวิจาริ วิเวกฺขํ
ปีติสุขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจฺจารานํ ฐปฺสฺมา
อหฺมตฺตํ สมฺปสาหนํ เจตฺโส เอโกทฺธิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจาริ สมาริขํ
ปีติสุขํ ทฺตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก
จ วิหฺรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขฺณจ กายเณ ปฏฺฐิเสวเทติ ยนฺตํ
อริยา อาจิกฺขนฺติ อุเปกฺขโก สติมา สุขฺวิหฺรติ ตฺตฺติยํ ฌานํ

อุปสมปชช วิหริติ สุขสส จ ปหانا ทุกขสส จ ปหانا
ปุพฺพเว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมา อทุกขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิ
จตุตถํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ อัย วุจฺจติ
สมฺมาสมาธิ ฯ

อิทํ วุจฺจติ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทา อริยสจฺจํ ฯ

สุตฺตฺนตฺถาษณียํ ฯ

[๑๗๑] จตฺตาริ สจฺจานิ ทุกฺข์ ทุกฺขสมฺทโย ทุกฺขนิโรโธ
ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทา ฯ

[๑๗๒] ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมฺทโย ตณฺหา อัย วุจฺจติ ทุกฺขสมฺทโย ฯ

[๑๗๓] ตตฺถ กตมํ ทุกฺข์ อวเสสา จ กิเลสา อวเสสา
จ อกฺุสลา ฆมฺมา ตีณิ จ กุสลมฺมฺลानิ สาสวานิ อวเสสา จ
สาสวา กุสลา ฆมฺมา สาสวา จ กุสลากุสลานํ ฆมฺมานํ วิปากา
เย จ ฆมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา
สพฺพณฺจ รุปํ อิทํ วุจฺจติ ทุกฺข์ ฯ

[๑๗๔] ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ ตณฺหาเย ปหานํ อัย วุจฺจติ
ทุกฺขนิโรโธ ฯ

[๑๗๕] ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทา อิธ ภิกฺขุ
ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียฺยานิกํ อปจยคามิ
ทิฏฺฐิคติทานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมฺิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหทิ

ฯเปฯ ปจมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิพฺทํ ทนฺธาภิณฺณํ
ตสฺมี สมเย อฏฺุจฺงฺคิโก มคฺโค โหติ สมนฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ
สมมนฺมาสมํชิ ฯ

[๑๗๖] ตตฺถ กตฺมา สมนฺมาทิฏฺฐิ ยา ปญฺญา ปชานนา
ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมนฺมาทิฏฺฐิ ฌมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโก
มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อํยํ วุจฺจติ สมนฺมาทิฏฺฐิ ฯ

[๑๗๗] ตตฺถ กตฺโม สมนฺมาสงฺกปฺโป โย ตกฺโก วิตกฺโก
ฯเปฯ สมนฺมาสงฺกปฺโป มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อํยํ วุจฺจติ
สมนฺมาสงฺกปฺโป ฯ

[๑๗๘] ตตฺถ กตฺมา สมนฺมาวาจา ยา จตฺุหิ วชิทฺุจฺจริเตหิ
อารติ วิรติ ปฏฺิวิรติ เวมณฺณี อภิรียา อกรณฺ อนชฺฌาปตฺติ
เวลาอนตฺิกกโม เสตฺุจฺมาโต สมนฺมาวาจา มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ
อํยํ วุจฺจติ สมนฺมาวาจา ฯ

[๑๗๙] ตตฺถ กตฺโม สมนฺมากมฺมนฺโต ยา ตีหิ กายทฺุจฺจริเตหิ
อารติ วิรติ ปฏฺิวิรติ เวมณฺณี อภิรียา อกรณฺ อนชฺฌาปตฺติ
เวลาอนตฺิกกโม เสตฺุจฺมาโต สมนฺมากมฺมนฺโต มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ
อํยํ วุจฺจติ สมนฺมากมฺมนฺโต ฯ

[๑๘๐] ตตฺถ กตฺโม สมนฺมาอาชีโว ยา มิจฺจฺมาอาชีวา อารติ
วิรติ ปฏฺิวิรติ เวมณฺณี อภิรียา อกรณฺ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอน
ตฺิกกโม เสตฺุจฺมาโต สมนฺมาอาชีโว มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อํยํ

วูจติ สุมมาอาชีโว ฯ

[๑๘๑] ตตถ กตโม สุมมาวาชาโม โย เจตสิโก วิริยารมฺโก
ฯเปฯ สุมมาวาชาโม วิริยสมฺโพชฌงฺโก มคฺคกํ มคฺคปริยาปนฺนํ
อัย วูจติ สุมมาวาชาโม ฯ

[๑๘๒] ตตถ กตมา สุมมาสติ ยา สติ อนุสฺสติ ฯเปฯ
สุมมาสติ สติสมฺโพชฌงฺโก มคฺคกํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วูจติ
สุมมาสติ ฯ

[๑๘๓] ตตถ กตโม สุมมาสมาธิ ยา จิตฺตสฺส จิตฺติ ฯเปฯ
สุมมาสมาธิ สมาธิสมฺโพชฌงฺโก มคฺคกํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย
วูจติ สุมมาสมาธิ ฯ

อัย วูจติ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺิปปทา อวเสสา ฌมฺมา
ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺิปปทาย สมฺปยุตฺตา ฯ

[๑๘๔] ตตถ กตโม ทุกฺขสมฺทโย ตณฺหา จ อวเสสา จ
กิเลสสา อัย วูจติ ทุกฺขสมฺทโย ฯ

[๑๘๕] ตตถ กตมํ ทุกฺขํ อวเสสา จ อกฺุสลา ฌมฺมา
ตีณิ จ กุสลมฺลานิ สาสวานิ อวเสสา จ สาสวา กุสลา ฌมฺมา
สาสวา จ กุสลากุสลานํ ฌมฺมานํ วิปากา เข จ ฌมฺมา กิริยา
เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา สพฺพญจ รูปํ อิทํ
วูจติ ทุกฺขํ ฯ

[๑๘๖] ตตถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ ตณฺหาย จ อวเสสานญจ

กิเลสอัน ปหานัน อัย วุจจติ ทุกขนิโรธะ ฯ

[๑๔๗] ตตถ กตมา ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา อิธ ภิกขุ
ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานัน ภาเวติ นียยานิกํ อปจยคามี
ทิกฺขุจิกตานัน ปหานาย ปจมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหหิ
ฯเปฯ ปจมํ ฌานัน อุปสมฺบุชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ
ตสฺมี สมเย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค โหติ สมฺมาทิกฺขุจि ฯเปฯ สมฺมาสมาริ
อัย วุจจติ ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา อวเสสา ฌมฺมา
ทุกขนิโรธคามินียา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตา ฯ

[๑๔๘] ตตถ กตโม ทุกฺขสมฺทโย ตณฺหา จ อวเสสา จ
กิเลสา อวเสสา จ อกุสลา ฌมฺมา อัย วุจจติ ทุกฺขสมฺทโย ฯ

[๑๔๙] ตตถ กตมํ ทุกฺขํ ตีณิ จ กุสลมฺลानิ สาสวานิ
อวเสสา จ สาสวา กุสลา ฌมฺมา สาสวา จ กุสลากุสลาณัน
ฌมฺมานัน วิปกา เย จ ฌมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น
จ กมฺมวิปกา สพฺพญจ รูปี อิทํ วุจจติ ทุกฺขํ ฯ

[๑๕๐] ตตถ กตโม ทุกฺขนิโรธะ ตณฺหาย จ อวเสสานญจ
กิเลสานัน อวเสสานญจ อกุสลาณัน ฌมฺมานัน ปหานัน อัย วุจจติ
ทุกฺขนิโรธะ ฯ

[๑๕๑] ตตถ กตมา ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา อิธ ภิกขุ
ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานัน ภาเวติ นียยานิกํ อปจยคามี
ทิกฺขุจิกตานัน ปหานาย ปจมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหหิ

ฯเปฯ ปจมี ฌานํ อุปสมฺปชช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิพทํ ทนฺธาภิณฺณํ
ตสฺมี สมเย อฏฺฺจฺกโก มคฺโค โหติ สมฺมาทิฏฺฺชิ ฯเปฯ
สมฺมาสมาธิ อัย วุจฺจติ ทฺกฺขนิโรธคามินิํ ปฏฺิพทา อวเสสา
ชฺมา ทฺกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺิพทาย สมฺปยุตฺตา ฯ

[๑๕๒] ตตฺถ กตโม ทฺกฺขสมฺทโย ตณฺหา จ อวเสสา จ
กิลฺเลสา อวเสสา จ อกฺุสลา ชฺมา ตีณิ จ กุสลมฺลानิ สาสวานิ
อัย วุจฺจติ ทฺกฺขสมฺทโย ฯ

[๑๕๓] ตตฺถ กตมํ ทฺกฺขํ อวเสสา จ สาสวา กุสลา ชฺมา
สาสวา จ กุสลากุสลาณํ ชฺมานํ วิปากา เย จ ชฺมา กิริยา
เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา สพฺพนฺจ รุปี อิทํ
วุจฺจติ ทฺกฺขํ ฯ

[๑๕๔] ตตฺถ กตโม ทฺกฺขนิโรโธ ตณฺหาย จ อวเสสานนฺจ
กิลฺเลสานํ อวเสสานนฺจ อกฺุสลาณํ ชฺมานํ ตินฺณนฺนนฺจ กุสลมฺลानํ
สาสวานํ ปหานํ อัย วุจฺจติ ทฺกฺขนิโรโธ ฯ

[๑๕๕] ตตฺถ กตมา ทฺกฺขนิโรธคามินิํ ปฏฺิพทา อิธ ภิกฺขุ
ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฺชิตานํ
ปหานาย ปจฺมาย ฐมฺมिया ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามฺเห ฯเปฯ ปจมี
ฌานํ อุปสมฺปชช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิพทํ ทนฺธาภิณฺณํ ตสฺมี สมเย
อฏฺฺจฺกโก มคฺโค โหติ สมฺมาทิฏฺฺชิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ อัย
วุจฺจติ ทฺกฺขนิโรธคามินิํ ปฏฺิพทา อวเสสา ชฺมา ทฺกฺขนิโรธคามินิยา

ปฏิบัติทนาย สมุขตุตา ฯ

[๑๕๖] ตตถ กตโม ทุกขสมุทโย ตณฺหา จ อวเสสา จ
กิลเสสา อวเสสา จ อกุสลา ชฺมมา ตีณิ จ กุสลมฺลानิ สาสวานิ
อวเสสา จ สาสวา กุสลา ชฺมมา อัย วุจฺจติ ทุกขสมุทโย ฯ

[๑๕๗] ตตถ กตมํ ทุกฺขํ สาสวา กุสลากุสลาณํ ชฺมมานํ
วิปากา เย จ ชฺมมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา
สพฺพณฺจ รุปํ อิทํ วุจฺจติ ทุกฺขํ ฯ

[๑๕๘] ตตถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ ตณฺหาจ อวเสสานณฺจ
กิลเสสานํ อวเสสานณฺจ อกุสลาณํ ชฺมมานํ ตินฺณนฺนณฺจ กุสลมฺลानํ
สาสวานํ อวเสสานณฺจ สาสวานํ กุสลาณํ ชฺมมานํ ปหานํ อัย
วุจฺจติ ทุกฺขนิโรโธ ฯ

[๑๕๙] ตตถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทา อิธ ภิกฺขุ
ยสฺมี สมเย โลกุตฺตริ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิกตฺตานํ
ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเมหิ ฯเปฯ ปจฺมํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏิบัติ ทนฺธาภิณฺณํ ตสฺมี สมเย
อฏฺฐงฺกิกโก มคฺโค โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ อัย
วุจฺจติ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทา อวเสสา ชฺมมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา
ปฏิบัติทนาย สมุขตุตา ฯ

[๒๐๐] จตฺตาริ สจฺจานิ ทุกฺขํ ทุกฺขสมุทโย ทุกฺขนิโรโธ
ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทา ฯ

[๒๐๑] ตตถ กตโม ทุกขสมุทโย ตณฺหา อัย วุจฺจติ
ทุกขสมุทโย ฯ

[๒๐๒] ตตถ กตมํ ทุกฺขํ อวเสสา จ กิเลสํ อวเสสา
จ อกุสลา ฆมฺมา ตีณิ จ กุสลมฺมุตานิ สาสวานิ อวเสสา จ
สํสวา กุสลา ฆมฺมา สํสวา จ กุสลากุสลาณํ ฆมฺมานํ วิปากา
เย จ ฆมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา
สพฺพญจ รูปี อิทํ วุจฺจติ ทุกฺขํ ฯ

[๒๐๓] ตตถ กตโม ทุกฺขนิโรธํ ตณฺหาเย ปหานํ อัย
วุจฺจติ ทุกฺขนิโรธํ ฯ

[๒๐๔] ตตถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฎิปทา อิช ภิกฺขุ
ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฎฺฐิยิตานํ
ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเมหิ ฯเปฯ
ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฎิปทํ ทนฺธาภิลฺลํ ตสฺมี
สมเย ปญฺจกฺโก มกฺโก โหติ สมนฺมาทิฎฺฐิ สมนฺมาสงฺกปฺโป สมนฺมาวายาโม
สมนฺมาสตี สมนฺมาสมาธิ ฯ

[๒๐๕] ตตถ กตมา สมนฺมาทิฎฺฐิ ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ
อโมโห ฆมฺมวิจโย สมนฺมาทิฎฺฐิ ฆมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโก มคฺคจฺจํ
มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจฺจติ สมนฺมาทิฎฺฐิ ฯ

[๒๐๖] ตตถ กตโม สมนฺมาสงฺกปฺโป โย ตกฺโก วิตกฺโก สงฺกปฺโป
ฯเปฯ มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจฺจติ สมนฺมาสงฺกปฺโป ฯ

[๒๐๗] ตตถ กตโม สมมวาวายโม โย เจตสิโก วัริยารมโก
ฯเปฯ สมมวาวายโม วัริยสมโพชฌงโค มคคังคัม มคคปริยาปนุณัน
อัย วุจจติ สมมวาวายโม ฯ

[๒๐๘] ตตถ กตมา สมมาสติ ยา สติ อนุสสติ ฯเปฯ
สมมาสติ สติสมโพชฌงโค มคคังคัม มคคปริยาปนุณัน อัย วุจจติ
สมมาสติ ฯ

[๒๐๙] ตตถ กตโม สมมาสมาธิ ยา จิตตสฺส จิตติ ฯเปฯ
สมมาสมาธิ สมาธิสมโพชฌงโค มคคังคัม มคคปริยาปนุณัน อัย
วุจจติ สมมาสมาธิ ฯ

อัย วุจจติ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฎิปทา อวเสสา ชมฺมา
ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฎิปทาย สมฺปยุตฺตา ฯ เปฯ

[๒๑๐] ตตถ กตโม ทุกฺขสมุทโย ตณฺหา จ อวเสสา จ
กิเลสสา อวเสสา จ อกุสลา ชมฺมา ตีณฺนิ จ กุสลมฺมูลานิ สาสวานิ
อวเสสา จ สาสวา กุสลา ชมฺมา อัย วุจจติ ทุกฺขสมุทโย ฯ

[๒๑๑] ตตถ กตมัม ทุกฺขัม สาสวา กุสลากุสลานันฺ ชมฺมานัน
วิปากา เย จ ชมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา
สพฺพญจ รูปี อิทํ วุจจติ ทุกฺขัม ฯ

[๒๑๒] ตตถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ ตณฺหาย จ อวเสสานญจ
กิเลสานันฺ อวเสสานญจ อกุสลาณันฺ ชมฺมานันฺ ตินฺณนฺนญจ กุสลมฺมูลาณัน
สาสวานันฺ อวเสสานญจ สาสวานันฺ กุสลาณันฺ ชมฺมานันฺ ปหานันฺ อัย

วุจฺจติ ทุกฺขนิโรโธ ฯ

[๒๑๓] ตตฺถ กตฺมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทา อธิ ภิกฺขุ
ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียยานิกํ อปฺจยคามี ทิฏฺฐิคตฺตํ
ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหที ฯเปฯ ปจฺม
ฌานํ อุปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏฺธิปทํ ทนฺธาภิลฺลํ ตสฺมี สมเย
ปฺลจฺจคฺคิโก มคฺคิโก โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวายาโม
สมฺมาสตี สมฺมาสมาธิ อโย วุจฺจติ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทา
อวเสสา ฌมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินียา ปฏฺธิปทาย สมฺปยุตฺตา ฯ

[๒๑๔] จตฺตาริ สจฺจจฺานิ ทุกฺโข ทุกฺขสมฺทโย ทุกฺขนิโรโธ
ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทา ฯ

[๒๑๕] ตตฺถ กตฺโม ทุกฺขสมฺทโย ตณฺหา อโย วุจฺจติ
ทุกฺขสมฺทโย ฯ

[๒๑๖] ตตฺถ กตฺมํ ทุกฺโข อวเสสา จ กิเลสฺสา อวเสสา
จ อกฺุสลา ฌมฺมา ตีณิ จ กุสลฺมฺมฺลฺลานิ สาสวานิ อวเสสา จ
สาสวา กุสลา ฌมฺมา สาสวา จ กุสลากุสลาณํ ฌมฺมานํ วิปากา
เย จ ฌมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมฺวิปากา
สพฺพญจ รุปฺปี อิทํ วุจฺจติ ทุกฺโข ฯ

[๒๑๗] ตตฺถ กตฺโม ทุกฺขนิโรโธ ตณฺหาปฺ หานํ อโย วุจฺจติ
ทุกฺขนิโรโธ ฯ

[๒๑๘] ตตฺถ กตฺมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทา อธิ ภิกฺขุ

ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตํ
ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ
ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกุขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิณฺณํ ตสฺมี
สมเย ผลฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อัย วุจฺจติ ทฺกุขนิโรธคามินิ
ปฺปฏิปทา ฯเปฯ

[๒๑๕] ตตฺถ กตฺโม ทฺกุขสมฺทโย ตณฺหา จ อวเสสา จ
กิลฺเลสา อวเสสา จ อกฺุสลา ฆมฺมา ตีณิ จ กุสลมฺมูลานิ สาสวานิ
อวเสสา จ สาสวา กุสลา ฆมฺมา อัย วุจฺจติ ทฺกุขสมฺทโย ฯ

[๒๒๐] ตตฺถ กตฺมํ ทฺกุขํ สาสวา กุสลากุสลานํ ฆมฺมานํ
วิปากา เย จ ฆมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา
สพฺพณฺจ รุปี อิทํ วุจฺจติ ทฺกุขํ ฯ

[๒๒๑] ตตฺถ กตฺโม ทฺกุขนิโรธํ ตณฺหาจ อวเสสานณฺจ
กิลฺเลสานํ อวเสสานณฺจ อกฺุสลานํ ฆมฺมานํ ตินฺณณฺณณฺจ กุสลมฺมูลานํ
สาสวานํ อวเสสานณฺจ สาสวานํ กุสลานํ ฆมฺมานํ ปหานํ อัย
วุจฺจติ ทฺกุขนิโรธํ ฯ

[๒๒๒] ตตฺถ กตฺมา ทฺกุขนิโรธคามินิ ปฺปฏิปทา อิธ ภิกฺขุ
ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตํ
ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ
ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกุขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิณฺณํ ตสฺมี
สมเย ผลฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อัย วุจฺจติ ทฺกุข-

นิโรธคามินี ปฏิปทา ฯ

อภิธมมภาษณีย์ ฯ

[๒๒๓] จตุตถาริ อริยสัจจანი ทุกขัง อริยสัจจं ทุกขสมุทโธ
อริยสัจจं ทุกขนิโรโธ อริยสัจจं ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสัจจं ฯ
จตุณฺ्हํ อริยสัจจानํ กติ กุสลา กติ อกุสลา กติ อพฺยาคตา
ฯเปฯ กติ สรรณา กติ อรรณา ฯ

[๒๒๔] สมุทฺทสจฺจํ อกุสลํ มคฺคสจฺจํ กุสลํ นิโรธสจฺจํ อพฺยาคตํ
ทุกฺขสจฺจํ สฺยิยา กุสลํ สฺยิยา อกุสลํ สฺยิยา อพฺยาคตํ ฯ เทว
สจฺจา สฺยิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตา สฺยิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตตา นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตฺตปิ
ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตฺตปิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตฺตปิ
ทุกฺขสจฺจํ สฺยิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สฺยิยา ทุกฺขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สฺยิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สฺยิยา
น วตฺตพฺพํ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตฺตปิ ทุกฺขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตตฺตปิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตฺตปิ ฯ เทว สจฺจา
วิปากธมฺมธมฺมา นิโรธสจฺจํ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมํ ทุกฺขสจฺจํ
สฺยิยา วิปากํ สฺยิยา วิปากธมฺมธมฺมํ สฺยิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมํ ฯ
สมุทฺทสจฺจํ อญฺปาทินฺนุปาทานิยํ เทว สจฺจา อญฺปาทินฺนุอญฺปาทานิยา
ทุกฺขสจฺจํ สฺยิยา อญฺปาทินฺนุปาทานิยํ สฺยิยา อญฺปาทินฺนุปาทานิยํ ฯ
สมุทฺทสจฺจํ สจฺจกิลิฏฺฐสจฺจกิลิฏฺฐํ เทว สจฺจา อสจฺจกิลิฏฺฐอสจฺจกิลิฏฺฐา

ทุกข์สงฆ์ สียา สงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลีสํ สียา อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลีสํ ฯ
สมุทฺยสงฆ์ สวิตฺตกฺกสวิจาร์ นิโรธสงฆ์ อวิตฺตกฺกสวิจาร์ มคฺคสงฆ์
สียา สวิตฺตกฺกสวิจาร์ สียา อวิตฺตกฺกวิจารมตฺตํ สียา อวิตฺตกฺกสวิจาร์
ทุกข์สงฆ์ สียา สวิตฺตกฺกสวิจาร์ สียา อวิตฺตกฺกวิจารมตฺตํ สียา
อวิตฺตกฺกสวิจาร์ สียา น วตฺตพฺพํ สวิตฺตกฺกสวิจารนฺตฺตํ อวิตฺตกฺกวิจารมตฺตนฺตฺตํ
อวิตฺตกฺกสวิจารนฺตฺตํ ฯ เทว สจฺจา สียา ปีตีสหคฺตา
สียา สุขสหคฺตา สียา อุเปกฺขาสหคฺตา นิโรธสงฆ์ น วตฺตพฺพํ
ปีตีสหคฺตนฺตฺตํ สุขสหคฺตนฺตฺตํ อุเปกฺขาสหคฺตนฺตฺตํ ทุกฺขสงฆ์ สียา
ปีตีสหคฺตํ สียา สุขสหคฺตํ สียา อุเปกฺขาสหคฺตํ สียา น วตฺตพฺพํ
ปีตีสหคฺตนฺตฺตํ สุขสหคฺตนฺตฺตํ อุเปกฺขาสหคฺตนฺตฺตํ ฯ เทว สจฺจา
เนวทสฺสเนน นภาวนายปฺหตฺตพฺพํ สมุทฺยสงฆ์ สียา ทสฺสเนน ปฺหตฺตพฺพํ
สียา ภาวนาย ปฺหตฺตพฺพํ ทุกฺขสงฆ์ สียา ทสฺสเนน ปฺหตฺตพฺพํ สียา
ภาวนาย ปฺหตฺตพฺพํ สียา เนวทสฺสเนน นภาวนายปฺหตฺตพฺพํ ฯ
เทว สจฺจา เนวทสฺสเนน นภาวนายปฺหตฺตพฺพเหตุกํ สมุทฺยสงฆ์
สียา ทสฺสเนน ปฺหตฺตพฺพเหตุกํ สียา ภาวนาย ปฺหตฺตพฺพเหตุกํ
ทุกฺขสงฆ์ สียา ทสฺสเนน ปฺหตฺตพฺพเหตุกํ สียา ภาวนาย ปฺหตฺตพฺพเหตุกํ
สียา เนวทสฺสเนน นภาวนายปฺหตฺตพฺพเหตุกํ ฯ สมุทฺยสงฆ์ อัจยคามิ
มคฺคสงฆ์ อปฺยคามิ นิโรธสงฆ์ เนวอัจยคามิ นอปฺยคามิ
ทุกฺขสงฆ์ สียา อัจยคามิ สียา เนวอัจยคามิ นอปฺยคามิ ฯ
มคฺคสงฆ์ เสกฺขํ ตีณิ สจฺจา เนวเสกฺขานาเสกฺขา ฯ สมุทฺยสงฆ์

ปริตต์ เทว สจฺจา อปฺปมาณา ทุกฺขสจฺจํ สฺยา ปริตฺตํ สฺยา
มหคฺคตํ ฯ นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํ มคฺคสจฺจํ อปฺปมาณารมฺมณํ
สมุทฺยสจฺจํ สฺยา ปริตฺตารมฺมณํ สฺยา มหคฺคตารมฺมณํ น อปฺปมาณารมฺมณํ
สฺยา น วตฺตพฺพํ ปริตฺตารมฺมณนฺตฺติปิ มหคฺคตารมฺมณนฺตฺติปิ
ทุกฺขสจฺจํ สฺยา ปริตฺตารมฺมณํ สฺยา มหคฺคตารมฺมณํ
สฺยา อปฺปมาณารมฺมณํ สฺยา น วตฺตพฺพํ ปริตฺตารมฺมณนฺตฺติปิ
มหคฺคตารมฺมณนฺตฺติปิ อปฺปมาณารมฺมณนฺตฺติปิ ฯ สมุทฺยสจฺจํ หีนํ
เทว สจฺจา ปณฺธิตา ทุกฺขสจฺจํ สฺยา หีนํ สฺยา มชฺฌิมํ ฯ
นิโรธสจฺจํ อนิยตํ มคฺคสจฺจํ สมมตฺตนิยตํ เทว สจฺจา สฺยา
มิจฺจตฺตนิยตา สฺยา อนิยตา ฯ นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํ สมุทฺยสจฺจํ
น วตฺตพฺพํ มคฺการมฺมณนฺตฺติปิ มคฺคเหตุกนฺตฺติปิ มคฺคาธิปฺตฺติปิ มคฺคสจฺจํ
น มคฺการมฺมณํ สฺยา มคฺคเหตุกํ สฺยา มคฺคาธิปฺติ สฺยา
น วตฺตพฺพํ มคฺคเหตุกนฺตฺติปิ มคฺคาธิปฺตฺติปิ ทุกฺขสจฺจํ สฺยา มคฺการมฺมณํ
น มคฺคเหตุกํ สฺยา มคฺคาธิปฺติ สฺยา น วตฺตพฺพํ มคฺการมฺมณนฺตฺติปิ
มคฺคาธิปฺตฺติปิ ฯ เทว สจฺจา สฺยา อุปฺปนฺนา สฺยา อนุปฺปนฺนา
น วตฺตพฺพวา อุปฺปาทีโนติ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ อุปฺปนฺนนฺตฺติปิ
อนุปฺปนฺนนฺตฺติปิ อุปฺปาทีติปิ ทุกฺขสจฺจํ สฺยา อุปฺปนฺนํ สฺยา อนุปฺปนฺนํ
สฺยา อุปฺปาที ฯ ตีณิ สจฺจา สฺยา อตีตา สฺยา อนาคตา สฺยา ปจฺจุปฺ-
ปนฺนา นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ อตีตฺตนฺตฺติปิ อนาคตฺตนฺตฺติปิ ปจฺจุปฺ-
ปนฺนนฺตฺติปิ ฯ นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํ มคฺคสจฺจํ น วตฺตพฺพํ อตีตา-

รมมณนุติปี อนาคตารมมณนุติปี ปัจจุปปนุณารมมณนุติปี เทว
 สจจา สียา อตีตารมมณา สียา อนาคตารมมณา สียา ปัจจุปปนุณารมมณา
 สียา น วตตพพา อตีตารมมณาติปี อนาคตารมมณาติปี
 ปัจจุปปนุณารมมณาติปี ฯ นิโรธสจจํ พหิทฺธา ตีณิ สจจา
 สียา อชฺฌตฺตา สียา พหิทฺธา สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธา ฯ นิโรธสจจํ
 อนารมมณํ มกฺกสจจํ พหิทฺธารมมณํ สมุทฺยสจจํ สียา อชฺฌตฺตารมมณํ
 สียา พหิทฺธารมมณํ สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมมณํ ทฺกฺขสจจํ
 สียา อชฺฌตฺตารมมณํ สียา พหิทฺธารมมณํ สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมมณํ
 สียา น วตตพพํ อชฺฌตฺตารมมณนุติปี พหิทฺธารมมณนุติปี
 อชฺฌตฺตพหิทฺธารมมณนุติปี ฯ ตีณิ สจจา อนิทฺสฺสนอปปฎิฆา
 ทฺกฺขสจจํ สียา สนิทฺสฺสนสปปฎิฆํ สียา อนิทฺสฺสนสปปฎิฆํ สียา
 อนิทฺสฺสนอปปฎิฆํ ฯ

[๒๒๕] สมุทฺยสจจํ เหตุ นิโรธสจจํ น เหตุ เทว สจจา สียา
 เหตุ สียา น เหตุ ฯ เทว สจจา สเหตุกา นิโรธสจจํ อเหตุกํ
 ทฺกฺขสจจํ สียา สเหตุกํ สียา อเหตุกํ ฯ เทว สจจาเหตุสมฺปยุตฺตา
 นิโรธสจจํ เหตุวิปฺปยุตฺตํ ทฺกฺขสจจํ สียา เหตุสมฺปยุตฺตํ สียา
 เหตุวิปฺปยุตฺตํ ฯ สมุทฺยสจจํ เหตุ เจว สเหตุกณฺจ นิโรธสจจํ
 น วตตพพํ เหตุ เจว สเหตุกณฺจาติปี สเหตุกณฺเจว น จ เหตุติปี
 มกฺกสจจํ สียา เหตุ เจว สเหตุกณฺจ สียา สเหตุกณฺเจว น จ เหตุ
 ทฺกฺขสจจํ สียา เหตุ เจว สเหตุกณฺจ สียา สเหตุกณฺเจว น จ เหตุ

สียา น วตตพัพพ์ เหตุ เจว สเหตุกณจาติปี สเหตุกณเจว น จ
 เหตุติปี ฯ สมุทยสจจํ เหตุ เจว เหตุสมปยุตตณจ นิโรธสจจํ
 น วตตพัพพ์ เหตุ เจว เหตุสมปยุตตณจาติปี เหตุสมปยุตตณเจว
 น จ เหตุติปี มกุกสจจํ สียา เหตุ เจว เหตุสมปยุตตณจ สียา
 เหตุสมปยุตตณเจว น จ เหตุ ทุกขสจจํ สียาเหตุ เจว เหตุสมปยุตตณจ
 สียา เหตุสมปยุตตณเจว น จ เหตุ สียา น วตตพัพพ์
 เหตุ เจว เหตุสมปยุตตณจาติปี เหตุสมปยุตตณเจว น จ เหตุติปี ฯ
 นิโรธสจจํ น เหตุ อเหตุกํ สมุทยสจจํ น วตตพัพพ์ น เหตุ สเหตุกนฺติปี
 น เหตุ อเหตุกนฺติปี มกุกสจจํ สียา น เหตุ สเหตุกํ สียา
 น วตตพัพพ์ น เหตุ สเหตุกนฺติปี น เหตุ อเหตุกนฺติปี ทุกขสจจํ สียา
 น เหตุ สเหตุกํ สียา น เหตุ อเหตุกํ สียา น วตตพัพพ์ น เหตุ สเหตุกนฺติปี
 น เหตุ อเหตุกนฺติปี ฯ

[๒๒๖] ตีณิ สจจา สปปจจยา นิโรธสจจํ อปปจจยํ ฯ ตีณิ
 สจจา สงฺขตา นิโรธสจจํ อสงฺขตํ ฯ ตีณิ สจจา อนิทสฺสนา
 ทุกขสจจํ สียา สนิทสฺสนํ สียา อนิทสฺสนํ ฯ ตีณิ สจจา อปปญฺจมา
 ทุกขสจจํ สียา สปปญฺจํ สียา อปปญฺจํ ฯ ตีณิ สจจา รุปา ทุกขสจจํ
 สียา รูปี สียา อรูปํ ฯ เทว สจจา โลกียา เทว สจจา
 โลกุตฺตรา ฯ เกณจิ วิญญฺเอยยา เกณจิ น วิญญฺเอยยา ฯ

[๒๒๗] สมุทยสจจํ อาสโว เทว สจจา โน อาสวา ทุกขสจจํ
 สียา อาสโว สียา โน อาสโว ฯ เทว สจจา สาสวา เทว สจจา

อนาสวา ฯ สมุทยสจจํ อาสวสมปยุตฺตํ เทว สจจา อาสววิปยุตฺตา
 ทุกฺขสจจํ สียา อาสวสมปยุตฺตํ สียา อาสววิปยุตฺตํ ฯ
 สมุทยสจจํ อาสโว เจว สาสวณฺจ เทว สจจา น วตฺตพฺพา อาสวา
 เจว สาสวา จาติปิ สาสวา เจว โน จ อาสวาติปิ ทุกฺขสจจํ สียา
 อาสโว เจว สาสวณฺจ สียา สาสวณฺจเจว โน จ อาสโว ฯ สมุทยสจจํ
 อาสโว เจว อาสวสมปยุตฺตณฺจ เทว สจจา น วตฺตพฺพา อาสวา เจว
 อาสวสมปยุตฺตา จาติปิ อาสวสมปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิ
 ทุกฺขสจจํ สียา อาสโว เจว อาสวสมปยุตฺตณฺจ สียา อาสวสมปยุตฺตณฺจเจว
 โน จ อาสโว สียา น วตฺตพฺพํ อาสโว เจว อาสวสมปยุตฺตณฺจจาติปิ
 อาสวสมปยุตฺตณฺจเจว โน จ อาสโวติปิ ฯ เทว สจจา
 อาสววิปยุตฺตอนาสวา สมุทยสจจํ น วตฺตพฺพํ อาสววิปยุตฺตสํวณฺติปิ
 อาสววิปยุตฺตอนาสวณฺติปิ ทุกฺขสจจํ สียา อาสววิปยุตฺตสํว
 สียา น วตฺตพฺพํ อาสววิปยุตฺตสํวณฺติปิ อาสววิปยุตฺตอนาสวณฺติปิ ฯ

[๒๒๘] สมุทยสจจํ สลฺยโลชนํ เทว สจจา โน สลฺยโลชนา
 ทุกฺขสจจํ สียา สลฺยโลชนํ สียา โน สลฺยโลชนํ ฯ เทว สจจา
 สลฺยโลชนิยา เทว สจจา อสลฺยโลชนิยา ฯ สมุทยสจจํ
 สลฺยโลชนสมปยุตฺตํ เทว สจจา สลฺยโลชนวิปยุตฺตา ทุกฺขสจจํ สียา
 สลฺยโลชนสมปยุตฺตํ สียา สลฺยโลชนวิปยุตฺตํ ฯ สมุทยสจจํ
 สลฺยโลชนณฺเจว สลฺยโลชนิยณฺจ เทว สจจา น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนา

เจว สลฺโฆชนียา จาติปิ สลฺโฆชนียา เจว โน จ สลฺโฆชนาติปิ
 ทุกฺขสจฺจํ สียา สลฺโฆชนนญฺเจว สลฺโฆชนนียญฺจ สียา สลฺโฆชนนียญฺเจว
 โน จ สลฺโฆชนํ ฯ สมุทฺยสจฺจํ สลฺโฆชนนญฺเจว สลฺโฆชนสมฺปยุตฺตญฺจ
 เทว สจฺจา น วตฺตพฺพา สลฺโฆชนา เจว สลฺโฆชนสมฺปยุตฺตา
 จาติปิ สลฺโฆชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สลฺโฆชนาติปิ
 ทุกฺขสจฺจํ สียา สลฺโฆชนนญฺเจว สลฺโฆชนสมฺปยุตฺตญฺจ สียา
 สลฺโฆชนสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ สลฺโฆชนํ สียา น วตฺตพฺพํ สลฺโฆชนนญฺเจว
 สลฺโฆชนสมฺปยุตฺตญฺจาติปิ สลฺโฆชนสมฺปยุตฺตญฺเจว โน
 จ สลฺโฆชนนฺติปิ ฯ เทว สจฺจา สลฺโฆชนวิปฺปยุตฺตอสลฺโฆชนียา
 สมุทฺยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ สลฺโฆชนวิปฺปยุตฺตสลฺโฆชนนฺติปิ
 สลฺโฆชนวิปฺปยุตฺตอสลฺโฆชนนฺติปิ ทุกฺขสจฺจํ สียา สลฺโฆชนวิปฺปยุตฺตสลฺโฆชนนฺติ
 สียา น วตฺตพฺพํ สลฺโฆชนวิปฺปยุตฺตสลฺโฆชนนฺติปิ
 สลฺโฆชนวิปฺปยุตฺตอสลฺโฆชนนฺติปิ ฯ

[๒๒๕] สมุทฺยสจฺจํ คนฺโถ เทว สจฺจา โน คนฺถา ทุกฺขสจฺจํ
 สียา คนฺโถ สียา โน คนฺโถ ฯ เทว สจฺจา คนฺถนียา เทว สจฺจา
 อคฺนฺถนียา ฯ เทว สจฺจา คนฺถวิปฺปยุตฺตา เทว สจฺจา สียา คนฺถสมฺปยุตฺตา
 สียา คนฺถวิปฺปยุตฺตา ฯ สมุทฺยสจฺจํ คนฺโถ เจว คนฺถนียญฺจ
 เทว สจฺจา น วตฺตพฺพา คนฺถา เจว คนฺถนียา จาติปิ คนฺถนียา
 เจว โน จ คนฺถาติปิ ทุกฺขสจฺจํ สียา คนฺโถ เจว คนฺถนียญฺจ
 สียา คนฺถนียญฺเจว โน จ คนฺโถ ฯ สมุทฺยสจฺจํ คนฺโถ เจว คนฺถ

สมบุตฺตตฺตจ สฺยา น วตฺตพฺพํ คฺนฺโถ เจว คฺนฺถสมบุตฺตตฺตจจาทิปิ
คฺนฺถสมบุตฺตตฺตจเจว โน จ คฺนฺโถติปิ เทว สจฺจา น วตฺตพฺพา
คฺนฺถา เจว คฺนฺถสมบุตฺตฺตา จาทิปิ คฺนฺถสมบุตฺตฺตา เจว โน จ
คฺนฺถาติปิ ทฺกฺขสจฺจํ สฺยา คฺนฺโถ เจว คฺนฺถสมบุตฺตตฺตจ สฺยา
คฺนฺถสมบุตฺตตฺตจเจว โน จ คฺนฺโถ สฺยา น วตฺตพฺพํ คฺนฺโถ เจว
คฺนฺถสมบุตฺตตฺตจจาทิปิ คฺนฺถสมบุตฺตตฺตจเจว โน จ คฺนฺโถติปิ ฯ เทว
สจฺจา คฺนฺถวิปฺยตฺตคฺนฺถนฺนิยา เทว สจฺจา สฺยา คฺนฺถวิปฺยตฺตคฺนฺถนฺนิยา
สฺยา น วตฺตพฺพา คฺนฺถวิปฺยตฺตคฺนฺถนฺนิยาติปิ คฺนฺถวิปฺยตฺตคฺนฺถนฺนิยาติปิ ฯ

[๒๓๐] สมุทฺยสจฺจํ โอิโฆ ฯเปฯ โยโค ฯเปฯ นีวรณํ เทว
สจฺจา โน นีวรณา ทฺกฺขสจฺจํ สฺยา นีวรณํ สฺยา โน นีวรณํ ฯ เทว
สจฺจา นีวรณฺนิยา เทว สจฺจา อนีวรณฺนิยา ฯ สมุทฺยสจฺจํ นีวรณสมบุตฺตํ
เทว สจฺจา นีวรณวิปฺยตฺตฺตา ทฺกฺขสจฺจํ สฺยา นีวรณสมบุตฺตํ
สฺยา นีวรณวิปฺยตฺตํ ฯ สมุทฺยสจฺจํ นีวรณญฺเจว นีวรณฺนิยจ
เทว สจฺจา น วตฺตพฺพา นีวรณา เจว นีวรณฺนิยา จาทิปิ นีวรณฺนิยา
เจว โน จ นีวรณาติปิ ทฺกฺขสจฺจํ สฺยา นีวรณญฺเจว นีวรณฺนิยจ
สฺยา นีวรณฺนิยจเจว โน จ นีวรณํ ฯ สมุทฺยสจฺจํ นีวรณญฺเจว
นีวรณสมบุตฺตตฺตจ เทว สจฺจา น วตฺตพฺพา นีวรณา เจว
นีวรณสมบุตฺตฺตา จาทิปิ นีวรณสมบุตฺตฺตา เจว โน จ นีวรณาติปิ
ทฺกฺขสจฺจํ สฺยา นีวรณญฺเจว นีวรณสมบุตฺตตฺตจ สฺยา นีวรณ-

สมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ นีวรณํ สฺยา น วตฺตพฺพํ นีวรณญฺเจว
นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจาติปิ นีวรณสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ นีวรณนฺติปิ ฯ
เทว สจฺจา นีวรณวิปฺยุตฺตอ­นีวรณิยา สมฺทยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ
นีวรณวิปฺยุตฺต­นีวรณิยนฺติปิ นีวรณวิปฺยุตฺต­นีวรณิยนฺติปิ ทฺกฺขสจฺจํ
สฺยา นีวรณวิปฺยุตฺต­นีวรณิยํ สฺยา น วตฺตพฺพํ นีวรณวิปฺยุตฺต­นีวรณิยนฺติปิ
นีวรณวิปฺยุตฺต­นีวรณิยนฺติปิ ฯ

[๒๓๑] ตีณิ สจฺจา โน ปฺรา­มา­สา ทฺกฺขสจฺจํ สฺยา ปฺรา­มา­โส
สฺยา โน ปฺรา­มา­โส ฯ เทว สจฺจา ปฺรา­ม­ภู­จฺา เทว สจฺจา
อ­ปฺรา­ม­ภู­จฺา ฯ เทว สจฺจา ปฺรา­มา­ส­วิ­ปฺยุตฺ­ตา สมฺทยสจฺจํ
สฺยา ปฺรา­มา­ส­สมฺ­ปยุตฺ­ตํ สฺยา ปฺรา­มา­ส­วิ­ปฺยุตฺ­ตํ ทฺกฺขสจฺจํ สฺยา
ปฺรา­มา­ส­สมฺ­ปยุตฺ­ตํ สฺยา ปฺรา­มา­ส­วิ­ปฺยุตฺ­ตํ สฺยา น วตฺตพฺพํ
ปฺรา­มา­ส­สมฺ­ปยุตฺ­ต­นฺ­ติ­ปิ ปฺรา­มา­ส­วิ­ปฺยุตฺ­ต­นฺ­ติ­ปิ ฯ สมฺทยสจฺจํ น
วตฺตพฺพํ ปฺรา­มา­โส เจว ปฺรา­ม­ภู­จฺ­ญ­จา­ติ ปฺรา­ม­ภู­จฺ­ญ­เจว โน จ
ปฺรา­มา­โส เทว สจฺจา น วตฺตพฺพ­า ปฺรา­มา­สา เจว ปฺรา­ม­ภู­จฺ­า
จา­ติ­ปิ ปฺรา­ม­ภู­จฺ­า เจว โน จ ปฺรา­มา­สา­ติ­ปิ ทฺกฺขสจฺจํ สฺยา
ปฺรา­มา­โส เจว ปฺรา­ม­ภู­จฺ­ญ­จ สฺยา ปฺรา­ม­ภู­จฺ­ญ­เจว โน จ ปฺรา­มา­โส ฯ
เทว สจฺจา ปฺรา­มา­ส­วิ­ปฺยุตฺ­ต­อ­ปฺรา­ม­ภู­จฺ­า เทว สจฺจา สฺยา
ปฺรา­มา­ส­วิ­ปฺยุตฺ­ต­ปฺรา­ม­ภู­จฺ­า สฺยา น วตฺตพฺพ­า ปฺรา­มา­ส­วิ­ปฺยุตฺ­ต­ปฺรา­ม­ภู­จฺ­า­ติ­ปิ
ปฺรา­มา­ส­วิ­ปฺยุตฺ­ต­อ­ปฺรา­ม­ภู­จฺ­า­ติ­ปิ ฯ

[๒๓๒] เทว สจฺจา สารมฺม­ณา นิ­โร­ธ­สจฺจํ อ­น­าร­ม­ม­ณํ

ทุกุขสจฺจํ สียา สารมมณํ สียา อนารมมณํ ฯ ตีณิ สจฺจา
 โน จิตฺตา ทุกุขสจฺจํ สียา จิตฺตํ สียา โน จิตฺตํ ฯ เทว
 สจฺจา เจตสิกกา นิโรธสจฺจํ อเจตสิกํ ทุกุขสจฺจํ สียา เจตสิกํ
 สียา อเจตสิกํ ฯ เทว สจฺจา จิตฺตสมปยุตฺตา นิโรธสจฺจํ จิตฺตวิปฺยุตฺตํ
 ทุกุขสจฺจํ สียา จิตฺตสมปยุตฺตํ สียา จิตฺตวิปฺยุตฺตํ
 สียา น วตฺตพฺพํ จิตฺเตน สมปยุตฺตนฺตปิ จิตฺเตน วิปฺยุตฺตนฺตปิ ฯ
 เทว สจฺจา จิตฺตสํสฺสฺสจฺจา นิโรธสจฺจํ จิตฺตวิสํสฺสจฺจํ ทุกุขสจฺจํ สียา
 จิตฺตสํสฺสจฺจํ สียา จิตฺตวิสํสฺสจฺจํ สียา น วตฺตพฺพํ จิตฺเตน สํสฺสจฺจนฺตปิ
 จิตฺเตน วิสํสฺสจฺจนฺตปิ ฯ เทว สจฺจา จิตฺตสมฺมฺมจฺจานา นิโรธสจฺจํ
 โน จิตฺตสมฺมฺมจฺจํ ทุกุขสจฺจํ สียา จิตฺตสมฺมฺมจฺจํ สียา โน
 จิตฺตสมฺมฺมจฺจํ ฯ เทว สจฺจา จิตฺตสทฺทโน นิโรธสจฺจํ โน จิตฺตสทฺท
 ทุกุขสจฺจํ สียา จิตฺตสทฺท สียา โน จิตฺตสทฺท ฯ เทว สจฺจา
 จิตฺตานุปฺริวตฺติโน นิโรธสจฺจํ โน จิตฺตานุปฺริวตฺติ ทุกุขสจฺจํ
 สียา จิตฺตานุปฺริวตฺติ สียา โน จิตฺตานุปฺริวตฺติ ฯ เทว สจฺจา
 จิตฺตสํสฺสจฺจสมฺมฺมจฺจานา นิโรธสจฺจํ โน จิตฺตสํสฺสจฺจสมฺมฺมจฺจํ ทุกุข
 สจฺจํ สียา จิตฺตสํสฺสจฺจสมฺมฺมจฺจํ สียา โน จิตฺตสํสฺสจฺจสมฺมฺมจฺจํ ฯ
 เทว สจฺจา จิตฺตสํสฺสจฺจสมฺมฺมจฺจสทฺทโน นิโรธสจฺจํ โน จิตฺต-
 สํสฺสจฺจสมฺมฺมจฺจสทฺท ทุกุขสจฺจํ สียา จิตฺตสํสฺสจฺจสมฺมฺมจฺจสทฺท
 สียา โน จิตฺตสํสฺสจฺจสมฺมฺมจฺจสทฺท ฯ เทว สจฺจา จิตฺตสํสฺสจฺจ-
 สมฺมฺมจฺจานานุปฺริวตฺติโน นิโรธสจฺจํ โน จิตฺตสํสฺสจฺจสมฺมฺมจฺจานานุ-

ปรีวตติ ทุกฺขสจฺจํ สฺยิยา จิตฺตสํสฺสญฺจสมฺภูจฺจานานุปรีวตติ สฺยิยา โน
จิตฺตสํสฺสญฺจสมฺภูจฺจานานุปรีวตติ ฯ ตีณิ สจฺจจา พาทิรา ทุกฺขสจฺจํ
สฺยิยา อชฺฌตฺตํ สฺยิยา พาทิรํ ฯ ตีณิ สจฺจจา นุปาทา ทุกฺขสจฺจํ
สฺยิยา อุปาทา สฺยิยา นุปาทา ฯ ตีณิ สจฺจจา อนุปาทินฺนา ทุกฺขสจฺจํ
สฺยิยา อุปาทินฺนํ สฺยิยา อนุปาทินฺนํ ฯ

[๒๓๓] สมฺมทฺยสจฺจํ อุปาทานิ เทว สจฺจจา นุปาทานา ทุกฺขสจฺจํ
สฺยิยา อุปาทานิ สฺยิยา นุปาทานิ ฯ เทว สจฺจจา อุปาทานิยา
เทว สจฺจจา อนุปาทานิยา ฯ เทว สจฺจจา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา
เทว สจฺจจา สฺยิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา สฺยิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา ฯ
สมฺมทฺยสจฺจํ อุปาทานญฺเจว อุปาทานิยญฺจ เทว สจฺจจา น วตฺตพฺพา
อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จาติปิ อุปาทานิยา เจว โน จ
อุปาทานาติปิ ทุกฺขสจฺจํ สฺยิยา อุปาทานญฺเจว อุปาทานิยญฺจ สฺยิยา
อุปาทานิยญฺเจว โน จ อุปาทานิ ฯ สมฺมทฺยสจฺจํ สฺยิยา อุปาทานญฺเจว
อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺจ สฺยิยา น วตฺตพฺพิ อุปาทานญฺเจว
อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺจจาติปิ อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ อุปาทานนฺติปิ
เทว สจฺจจา น วตฺตพฺพา อุปาทานา เจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จาติปิ
อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานาติปิ ทุกฺขสจฺจํ สฺยิยา
อุปาทานญฺเจว อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺจ สฺยิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺเจว
โน จ อุปาทานิ สฺยิยา น วตฺตพฺพิ อุปาทานญฺเจว อุปาทาน
สมฺปยุตฺตญฺจจาติปิ อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ อุปาทานนฺติปิ ฯ

เทว สจจา อุปาทานวิปยุตตอนุปาทานิยา เทว สจจา สिया
อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยา สिया น วตตพพา
อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยาติปี อุปาทานวิปยุตตอนุปาทานิยาติปี ฯ

[๒๓๔] สมุทสจจัม กิเลโส เทว สจจา โน กิเลสา ทุกขสจจัม
สिया กิเลโส สिया โน กิเลโส ฯ เทว สจจา สงฺกิลลิกา
เทว สจจา อสงฺกิลลิกา ฯ สมุทสจจัม สงฺกิลลิจฺจัม เทว สจจา
อสงฺกิลลิจฺจา ทุกขสจจัม สिया สงฺกิลลิจฺจัม สिया อสงฺกิลลิจฺจัม ฯ
สมุทสจจัม กิเลสสมฺปยุตฺตัม เทว สจจา กิเลสวิปยุตฺตา ทุกขสจจัม
สिया กิเลสสมฺปยุตฺตัม สिया กิเลสวิปยุตฺตัม ฯ สมุทสจจัม
กิเลโส เจว สงฺกิลลิกณฺจ เทว สจจา น วตตพพา กิเลสา เจว
สงฺกิลลิกา จาติปี สงฺกิลลิกา เจว โน จ กิเลสาติปี ทุกขสจจัม
สिया กิเลโส เจว สงฺกิลลิกณฺจ สिया สงฺกิลลิกณฺจเจว โน จ
กิเลโส ฯ สมุทสจจัม กิเลโส เจว สงฺกิลลิจฺจณฺจ เทว สจจา
น วตตพพา กิเลสา เจว สงฺกิลลิจฺจา จาติปี สงฺกิลลิจฺจา เจว
โน จ กิเลสาติปี ทุกขสจจัม สिया กิเลโส เจว สงฺกิลลิจฺจณฺจ(
สिया สงฺกิลลิจฺจณฺจเจว โน จ กิเลโส สिया น วตตพพํ กิเลโส
เจว สงฺกิลลิจฺจณฺจจาติปี สงฺกิลลิจฺจณฺจเจว โน จ กิเลโสติปี ฯ
สมุทสจจัม กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตณฺจ เทว สจจา น
วตตพพา กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จาติปี กิเลสสมฺปยุตฺตา
เจว โน จ กิเลสาติปี ทุกขสจจัม สिया กิเลโส เจว กิเลส

สมบุตตตจ สียา กิลสสมบุตตตจเจว โน จ กิลโส สียา น
วตตพพ กิลโส เจว กิลสสมบุตตตจจาติปี กิลสสมบุตตตจเจว
โน จ กิลโสติปี ฯ เทว สจจา กิลสวิปบุตตตสงกิลเสกกา
สมุทตสจจํ น วตตพพ กิลสวิปบุตตตสงกิลเสกนุติปี
กิลสวิปบุตตตสงกิลเสกนุติปี ทุกขสจจํ สียา กิลสวิปบุตตตสงกิลเสก
สียา น วตตพพ กิลสวิปบุตตตสงกิลเสกนุติปี
กิลสวิปบุตตตสงกิลเสกนุติปี ฯ

[๒๓๕] เทว สจจา น ทสฺสเนน ปหาดพพา เทว สจจา สียา
ทสฺสเนน ปหาดพพา สียา น ทสฺสเนน ปหาดพพา ฯ เทว สจจา
น ภวานาย ปหาดพพา เทว สจจา สียา ภวานาย ปหาดพพา
สียา น ภวานาย ปหาดพพา ฯ เทว สจจา น ทสฺสเนน ปหาดพพเหตุกา
เทว สจจา สียา ทสฺสเนน ปหาดพพเหตุกา สียา น
ทสฺสเนน ปหาดพพเหตุกา ฯ เทว สจจา น ภวานาย ปหาดพพเหตุกา
เทว สจจา สียา ภวานาย ปหาดพพเหตุกา สียา น
ภวานาย ปหาดพพเหตุกา ฯ สมุทตสจจํ สวิตกกํ นิโรธสจจํ
อวิตกกํ เทว สจจา สียา สวิตกกา สียา อวิตกกา ฯ สมุทตสจจํ
สวิจารํ นิโรธสจจํ อวิจารํ เทว สจจา สียา สวิจารา
สียา อวิจารา ฯ นิโรธสจจํ อปปีติกํ ตีณิ สจจา สียา
สปีติกา สียา อปปีติกา ฯ นิโรธสจจํ น ปีติสหคตํ ตีณิ สจจา
สียา ปีติสหคตา สียา น ปีติสหคตา ฯ นิโรธสจจํ น สุขสหคตํ

ตีฉิ สจจา ลียา สุขสหคตา ลียา น สุขสหคตา ฯ นิโรธสจจํ
น อุเปกขาสหคตํ ตีฉิ สจจา ลียา อุเปกขาสหคตา ลียา
น อุเปกขาสหคตา ฯ สมุทยสจจํ กามาวจริ เทว สจจา น
กามาวจรา ทุกขสจจํ ลียา กามาวจริ ลียา น กามาวจริ ฯ
ตีฉิ สจจา น รูปาวจรา ทุกขสจจํ ลียา รูปาวจริ ลียา น
รูปาวจริ ฯ ตีฉิ สจจา น อรูปาวจรา ทุกขสจจํ ลียา อรูปาวจริ
ลียา น อรูปาวจริ ฯ เทว สจจา ปริยาปนฺนา เทว สจจา
อปริยาปนฺนา ฯ มกฺกสจจํ นียยานิกํ ตีฉิ สจจา อนียยานิกา ฯ
มกฺกสจจํ นียตํ นิโรธสจจํ อนียตํ เทว สจจา ลียา นียตา
ลียา อนียตา ฯ เทว สจจา สอตุตฺตรา เทว สจจา อนตุตฺตรา ฯ
สมุทยสจจํ สรณํ เทว สจจา อรณฺนา ทุกขสจจํ ลียา สรณํ
ลียา อรณฺนติ ฯ

ปณฺหาปฺจจกํ ฯ

สจจวิงฺกุโค สมตฺโต ฯ

อินฺทฺริยวิงฺกุโค

[๒๓๖] พาวีสตฺติณฺทฺริยานิ จกฺขุณฺทฺริยํ โสตฺติณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ
ชีวนฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ อิตฺถินฺทฺริยํ ปฺริสินฺทฺริยํ ชีวิตฺติณฺทฺริยํ
สุชินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ

สทุชฺฉินทฺริยํ วิริยินทฺริยํ สติณทฺริยํ สมาริณทฺริยํ ปญฺณินทฺริยํ อนนฺด-
ตณฺณสฺสามิณทฺริยํ อณฺณินทฺริยํ อณฺณตาวินทฺริยํ ฯ

[๒๓๗] ตตฺถ กตมํ จกฺขณทฺริยํ ยํ จกฺขํ จตฺตุนํ มหาภูตานิ
อุปาทย ปสาโท ฯเปฯ สฺส
ตตฺถ กตมํ โสณินทฺริยํ ฯเปฯ ฆานินทฺริยํ ฯเปฯ
ชีวนินทฺริยํ ฯเปฯ กายินทฺริยํ โย กาโย จตฺตุนํ มหาภูตานิ
อุปาทย ปสาโท ฯเปฯ สฺส
กายินทฺริยํ ฯ ตตฺถ กตมํ มนินทฺริยํ เอกวิเชน มนินทฺริยํ ผสฺสสมปยุตฺตํ
ฯเปฯ ๑ เอวํ พหุวิเชน มนินทฺริยํ อิทํ วุจฺจติ
มนินทฺริยํ ฯ

[๒๓๘] ตตฺถ กตมํ อิตฺถินทฺริยํ ยํ อิตฺถิยา อิตฺถิลิงกํ อิตฺถินิมิตฺตํ
อิตฺถิกุตฺตํ อิตฺถากปโป อิตฺถิตตฺตํ อิตฺถิกาโว อิทํ วุจฺจติ
อิตฺถินทฺริยํ ฯ ตตฺถ กตมํ ปฺริสฺสินทฺริยํ ยํ ปฺริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ปฺริสฺสินิมิตฺตํ ปฺริสฺส
ปฺริสฺสินทฺริยํ ฯ ตตฺถ กตมํ จีวิตินทฺริยํ ทฺวิเชน จีวิตินทฺริยํ อตฺถิ
รูปํ จีวิตินทฺริยํ อตฺถิ อรูปํ จีวิตินทฺริยํ ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ
จีวิตินทฺริยํ โย เตสํ รูปินํ ฆมฺมานํ อายุ จิตฺติ ยปนา ยาปนา
อิริยนา วตฺตนา ปาณนา จีวิตํ จีวิตินทฺริยํ อิทํ วุจฺจติ รูปํ
จีวิตินทฺริยํ ฯ ตตฺถ กตมํ อรูปํ จีวิตินทฺริยํ โย เตสํ อรูปินํ
#๑ [๗๔] ขนฺธวิภงฺเก โอลฺลเกตฺตพฺพํ ฯ

ธมมานัน อายุ จิตติ ยปนา ยปนา อิริยนา วตตนา ปาลนา
ชีวิติ ชีวิตินุทริยิ อิทั วุจติ อรูปั ชีวิตินุทริยิ ฯ

[๒๓๕] ตตถ กตมัม สุกชินุทริยิ ยัม กายิกัม สาดัม กายิกัม สุกัม
กายสมมุสสุสซั สาดัม สุกัม เวทยิตัม กายสมมุสสุสซา สาดา สุกา
เวทนา อิทั วุจติ สุกชินุทริยิ ฯ ตตถ กตมัม กุกชินุทริยิ ยัม
กายิกัม อสาดัม กายิกัม กุกขัม กายสมมุสสุสซั อสาดัม กุกขัม เวทยิตัม
กายสมมุสสุสซา อสาดา กุกขา เวทนา อิทั วุจติ กุกชินุทริยิ ฯ
ตตถ กตมัม โสมนสุสสินุทริยิ ยัม เจตสิกัม สาดัม เจตสิกัม สุกัม เจโตสมมุสสุสซั
สาดัม สุกัม เวทยิตัม เจโตสมมุสสุสซา สาดา สุกา เวทนา
อิทั วุจติ โสมนสุสสินุทริยิ ฯ ตตถ กตมัม โทมนสุสสินุทริยิ ยัม
เจตสิกัม อสาดัม เจตสิกัม กุกขัม เจโตสมมุสสุสซั อสาดัม กุกขัม เวทยิตัม
เจโตสมมุสสุสซา อสาดา กุกขา เวทนา อิทั วุจติ
โทมนสุสสินุทริยิ ฯ ตตถ กตมัม อุกเปกชินุทริยิ ยัม เจตสิกัม เนว สาดัม
นาสาดัม เจโตสมมุสสุสซั อุกุกขมมสุกัม เวทยิตัม เจโตสมมุสสุสซา
อุกุกขมมสุกา เวทนา อิทั วุจติ อุกเปกชินุทริยิ ฯ

[๒๔๐] ตตถ กตมัม สทุชินุทริยิ ยา สทุธา สทุทหนา โอกปปนา
อภิปปสาโท สทุธา สทุชินุทริยิ สทุธาพลั อิทั วุจติ
สทุชินุทริยิ ฯ ตตถ กตมัม วิริยินุทริยิ โย เจตสิโก วิริยารมูโก
นิกุกโม ปรกุกโม อุกุยาโม วายาโม อุกุสาโห อุกุโสพุหิ ถาโม
चितติ อสติลปรกุกมตา อนิกุกิตุตจจนุทตา อนิกุกิตุตฐรรตา ฐุรสม-

. ปุคคาโห วิริย วิริยิณฺทริย วิริยพลํ สุมมาวาयाโม อิํ วจุจติ
วิริยิณฺทริย ๑ ตตฺถ กตมํ สติณฺทริย ยา สติ อนุสฺสติ ปฏิสฺสติ
สติ สรณฺตา ธารณฺตา อปีลาปนฺตา อสมฺมุสนฺตา สติ สติณฺทริย
สติพลํ สุมมาสติ อิํ วจุจติ สติณฺทริย ๑ ตตฺถ กตมํ สมาธิณฺทริย
ยา จิตฺตสฺส จิตฺติ สณฺจติ อวฺภูจติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป
อวิสาหฺภูมานฺสตา สโมโธ สมาธิณฺทริย สมาธิพลํ สุมมาสมาธิ อิํ
วจุจติ สมาธิณฺทริย ๑ ตตฺถ กตมํ ปญฺณิณฺทริย ยา ปญฺณา
ปชานนา วิจโย ปวิจโย ๑เป๑ อโมโห ฌมฺมวิจโย สุมมาทิฏฺฐิ
อิํ วจุจติ ปญฺณิณฺทริย ๑

[๒๔๑] ตตฺถ กตมํ อนนฺตตณฺตณฺตสฺสามีติณฺทริย ยา เตสํ
ฌมฺมานํ อญฺญาตํ อทิฏฺฐานํ อปฺปตฺตํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ
สจฺฉิกิริยา ย ปญฺณา ปชานนา ๑เป๑ อโมโห ฌมฺมวิจโย สุมมาทิฏฺฐิ
ฌมฺมวิจยสฺสโมชฺชณฺโง มกฺกขํ มกฺกปริยาปนฺนํ อิํ วจุจติ
อนนฺตตณฺตณฺตสฺสามีติณฺทริย ๑ ตตฺถ กตมํ อญฺณิณฺทริย ยา เตสํ
ฌมฺมานํ ญาตํ ทิฏฺฐานํ ปตฺตํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ สจฺฉิกิริยา
ปญฺณา ปชานนา ๑เป๑ อโมโห ฌมฺมวิจโย สุมมาทิฏฺฐิ
ฌมฺมวิจยสฺสโมชฺชณฺโง มกฺกขํ มกฺกปริยาปนฺนํ อิํ วจุจติ
อญฺณิณฺทริย ๑ ตตฺถ กตมํ อญฺญาตาวินฺทริย ยา เตสํ อญฺญาตาวิน
ฌมฺมานํ อญฺญา ปญฺญา ปชานนา ๑เป๑ อโมโห ฌมฺม
วิจโย สุมมาทิฏฺฐิ ฌมฺมวิจยสฺสโมชฺชณฺโง มกฺกขํ มกฺกปริยาปนฺนํ

อิทํ วุจฺจติ อณฺเฏตาวินฺทริยํ ฯ

อภิธมฺมภาษณีย์ ฯ

[๒๔๒] พาวีสตินฺทริยานิ จกฺขุณฺทริยํ โสติณฺทริยํ ฆานินฺทริยํ
 ชิวฺหิณฺทริยํ กายินฺทริยํ มนินฺทริยํ อิตฺถินฺทริยํ ปฺริสินฺทริยํ
 ชีวิตินฺทริยํ สฺวชินฺทริยํ ทฺวักขินฺทริยํ โสมนสฺสสินฺทริยํ โทมนสฺสสินฺทริยํ
 อุเปกฺขินฺทริยํ สทฺธิณฺทริยํ วิริยินฺทริยํ สติณฺทริยํ สฺมาธิณฺทริยํ
 ปฺลณฺณินฺทริยํ อนนฺถตฺถลฺลสฺสามีติณฺทริยํ อณฺเฏนฺทริยํ อณฺเฏตาวินฺทริยํ ฯ
 พาวีสตินฺทริยานํ กติ กุสฺลา กติ อกุสฺลา กติ อพฺยากตา
 ฯเปฯ กติ สรณฺนา กติ อรณฺนา ฯ

[๒๔๓] ทสฺสินฺทริยา อพฺยากตา โทมนสฺสสินฺทริยํ อกุสฺลํ
 อนนฺถตฺถลฺลสฺสามีติณฺทริยํ กุสฺลํ จตฺตารินฺทริยา สฺยา กุสฺลา สฺยา
 อพฺยากตา น อินฺทริยา สฺยา กุสฺลา สฺยา อกุสฺลา สฺยา อพฺยากตา ฯ
 ทฺวาทสฺสินฺทริยา น วตฺตพฺพา สฺวชาย เวทนาย สฺมปฺยตฺตาคิปี
 ทฺวักขาย เวทนาย สฺมปฺยตฺตาคิปี อทฺทกฺขมฺสฺวชาย เวทนาย สฺมปฺยตฺตาคิปี
 น อินฺทริยา สฺยา สฺวชาย เวทนาย สฺมปฺยตฺตาคิปี อทฺทกฺขมฺสฺวชาย
 เวทนาย สฺมปฺยตฺตาคิปี ตฺถินฺทริยา สฺยา สฺวชาย เวทนาย
 สฺมปฺยตฺตาคิปี สฺยา ทฺวักขาย เวทนาย สฺมปฺยตฺตาคิปี อทฺทกฺขมฺสฺวชาย
 เวทนาย สฺมปฺยตฺตาคิปี ชีวิตินฺทริยํ สฺยา สฺวชาย เวทนาย
 สฺมปฺยตฺตาคิปี สฺยา ทฺวักขาย เวทนาย สฺมปฺยตฺตาคิปี สฺยา อทฺทกฺขมฺสฺวชาย
 เวทนาย สฺมปฺยตฺตาคิปี สฺยา น วตฺตพฺพํ สฺวชาย เวทนาย สฺมป

ยุตฺตุนฺตปิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตุนฺตปิ อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตุนฺตปิ ๑ สตฺตุนฺตริยา เนววิปากนวิปากมฺมมฺมา ตีฉินฺตริยา
วิปากา ทฺวินฺตริยา วิปากมฺมมฺมา อณฺฉินฺตริยํ สฺยา
วิปากํ สฺยา วิปากมฺมมฺมํ นวินฺตริยา สฺยา วิปากา สฺยา
วิปากมฺมมฺมา สฺยา เนววิปากนวิปากมฺมมฺมา ๑ นวินฺตริยา
อุปาทินฺนุปาทานิยา โทมนสฺสฺนฺตริยํ อฺนุปาทินฺนุปาทานิยํ ตีฉินฺตริยา
อฺนุปาทินฺนอฺนุปาทานิยา นวินฺตริยา สฺยา อุปาทินฺนุปาทานิยา
สฺยา อฺนุปาทินฺนุปาทานิยา สฺยา อฺนุปาทินฺนอฺนุปาทานิยา ๑ นวินฺตริยา
อสงฺกิลิฏฺจสงฺกิลฺลิกา โทมนสฺสฺนฺตริยํ สงฺกิลิฏฺจสงฺกิลฺลิกํ
ตีฉินฺตริยา อสงฺกิลิฏฺจอสงฺกิลฺลิกา ตีฉินฺตริยา สฺยา
อสงฺกิลิฏฺจสงฺกิลฺลิกา สฺยา อสงฺกิลิฏฺจอสงฺกิลฺลิกา จ ฉินฺตริยา สฺยา
สงฺกิลิฏฺจสงฺกิลฺลิกา สฺยา อสงฺกิลิฏฺจสงฺกิลฺลิกา สฺยา
อสงฺกิลิฏฺจอสงฺกิลฺลิกา ๑ นวินฺตริยา อวิตกฺกอวิจารา โทมนสฺสฺนฺตริยํ
สวิตกฺกสฺวิจารํ อฺเปกฺขินฺตริยํ สฺยา สวิตกฺกสฺวิจารํ สฺยา อวิตกฺกอวิจารํ
เอกาทฺสินฺตริยา สฺยา สวิตกฺกสฺวิจารา สฺยา อวิตกฺกวิจารมฺตฺตา
สฺยา อวิตกฺกอวิจารา ๑ เอกาทฺสินฺตริยา น วตฺตพฺพา ปิตฺสฺหคฺคาตฺปิ
สุขสฺหคฺคาตฺปิ อฺเปกฺขาสฺหคฺคาตฺปิ โสมนสฺสฺนฺตริยํ สฺยา
ปิตฺสฺหคฺคํ น สุขสฺหคฺคํ น อฺเปกฺขาสฺหคฺคํ สฺยา น วตฺตพฺพํ ปิตฺสฺห
คฺคตฺตํ ฉ ฉินฺตริยา สฺยา ปิตฺสฺหคฺคา สฺยา สุขสฺหคฺคา สฺยา อฺเปกฺขา
สฺหคฺคา จตฺตารินฺตริยา สฺยา ปิตฺสฺหคฺคา สฺยา สุขสฺหคฺคา สฺยา

อุเปกขาสหคตา สียา น วตตพฺพา ปีตีสหคตาติปี สุขสหคตาติปี
อุเปกขาสหคตาติปี ฯ ปณฺณรสินฺุทฺริยา เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหาคพฺพา
โทมนสฺสสินฺุทฺริยํ สียา ทสฺสเนน ปฺหาคพฺพํ สียา ภาวนาย
ปฺหาคพฺพํ จ อินฺุทฺริยา สียา ทสฺสเนน ปฺหาคพฺพา สียา ภาวนาย
ปฺหาคพฺพา สียา เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหาคพฺพา ฯ ปณฺณรสินฺุทฺริยา
เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหาคพฺพเหตุกา โทมนสฺสสินฺุทฺริยํ สียา ทสฺสเนน
ปฺหาคพฺพเหตุกํ สียา ภาวนาย ปฺหาคพฺพเหตุกํ จ อินฺุทฺริยา
สียา ทสฺสเนน ปฺหาคพฺพเหตุกา สียา ภาวนาย ปฺหาคพฺพเหตุกา
สียา เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหาคพฺพเหตุกา ฯ ทสินฺุทฺริยา
เนวอาจยคามิโนนอปจยคามิโน โทมนสฺสสินฺุทฺริยํ อาจยคามิ
อนลฺลตฺถลฺลตฺถสฺสามิติดฺินฺุทฺริยํ อปจยคามิ อลฺลตฺถินฺุทฺริยํ สียา อปจยคามิ
สียา เนวอาจยคามิโนนอปจยคามิ นวินฺุทฺริยา สียา อาจยคามิโน
สียา อปจยคามิโน สียา เนวอาจยคามิโนนอปจยคามิโน ฯ
ทสินฺุทฺริยา เนวเสกฺขานาเสกฺขา ทฺวินฺุทฺริยา เสกฺขา อลฺลตฺถาตาวินฺุทฺริยํ
อเสกฺขํ นวินฺุทฺริยา สียา เสกฺขา สียา อเสกฺขา สียา
เนวเสกฺขานาเสกฺขา ฯ ทสินฺุทฺริยา ปริตฺตา ตีณฺินฺุทฺริยา อปฺปมาณา
นวินฺุทฺริยา สียา ปริตฺตา สียา มหคฺคตา สียา อปฺปมาณา ฯ
สคฺคตินฺุทฺริยา อนารมฺมณา ทฺวินฺุทฺริยา ปริตฺตารมฺมณา ตีณฺินฺุทฺริยา
อปฺปมาณารมฺมณา โทมนสฺสสินฺุทฺริยํ สียา ปริตฺตารมฺมณํ สียา
มหคฺคตารมฺมณํ น อปฺปมาณารมฺมณํ สียา น วตตพฺพํ ปริตฺตา-

รมมณนุติปี มหุคตารมมณนุติปี นวินุทริยา สียา ปริตตาร-
รมมณา สียา มหุคตารมมณา สียา อุปุปมาณารมมณา สียา
น วุตตพพา ปริตตารมมณาติปี มหุคตารมมณาติปี
อุปุปมาณารมมณาติปี ฯ นวินุทริยา มชฺฌิมา โทมนสฺสินุทริยํ หีนํ
ตีณินุทริยา ปณีตา ตีณินุทริยา สียา มชฺฌิมา สียา ปณีตา
ณ อินุทริยา สียา หีนา สียา มชฺฌิมา สียา ปณีตา ฯ ทสินุทริยา
อนียตา อนนฺตยตฺตยสฺสามิตินุทริยํ สมฺมตฺตนิยตํ จตฺตารินุทริยา
สียา สมฺมตฺตนิยตา สียา อนียตา โทมนสฺสินุทริยํ สียา มิจฺฉตฺตนิยตํ
สียา อนียตํ ฌ อินุทริยา สียา มิจฺฉตฺตนิยตา สียา สมฺมตฺตนิยตา
สียา อนียตา ฯ สตฺตินุทริยา อนารมมณา จตฺตารินุทริยา
น วุตตพพา มกุคการมมณาติปี มกุคเหตุกาติปี มกุคชาธิปติโนติปี
อนนฺตยตฺตยสฺสามิตินุทริยํ น มกุคการมมณํ สียา มกุคเหตุกํ สียา
มกุคชาธิปติ สียา น วุตตพพํ มกุคเหตุกนุติปี มกุคชาธิปติติปี
อณฺณินุทริยํ น มกุคการมมณํ สียา มกุคเหตุกํ สียา มกุคชาธิปติ
สียา น วุตตพพํ มกุคเหตุกนุติปี มกุคชาธิปติติปี นวินุทริยา สียา
มกุคการมมณา สียา มกุคเหตุกา สียา มกุคชาธิปติโน สียา น
วุตตพพา มกุคการมมณาติปี มกุคเหตุกาติปี มกุคชาธิปติโนติปี ฯ
ทสินุทริยา สียา อุปุปนฺนา สียา อุปุปาทีโน น วุตตพพา อนุปุปนฺนาติ
ทวินุทริยา สียา อุปุปนฺนา สียา อนุปุปนฺนา น วุตตพพา
อุปุปาทีโนติ ทสินุทริยา สียา อุปุปนฺนา สียา อนุปุปนฺนา สียา

อุปปาทิโน ๑ สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา ปัจจุปปนุนา ๑
สตุตตินุทริยา อนารมมณา ทวินุทริยา ปัจจุปปนุนารมมณา ตีฉินุทริยา
น วุตตพพา อตีตารมมณาติปี อนาคตารมมณาติปี ปัจจุปปนุนารมมณาติปี
ทสินุทริยา สียา อตีตารมมณา สียา อนาคตารมมณา
สียา ปัจจุปปนุนารมมณา สียา น วุตตพพา อตีตารมมณาติปี
อนาคตารมมณาติปี ปัจจุปปนุนารมมณาติปี ๑ สียา
อชฺมตฺตา สียา พหิทฺธา สียา อชฺมตฺตพหิทฺธา ๑ สตุตตินุทริยา
อนารมมณา ตีฉินุทริยา พหิทฺธารมมณา จตุตารินุทริยา สียา
อชฺมตฺตารมมณา สียา พหิทฺธารมมณา สียา อชฺมตฺตพหิทฺธารมมณา
อฏฺฐินุทริยา สียา อชฺมตฺตารมมณา สียา พหิทฺธารมมณา
สียา อชฺมตฺตพหิทฺธารมมณา สียา น วุตตพพา อชฺมตฺตารมมณาติปี
พหิทฺธารมมณาติปี อชฺมตฺตพหิทฺธารมมณาติปี ๑ ปณฺจินุทริยา
อนิทฺสฺสนสฺปฺปฏิมา สตุตฺตรสินุทริยา อนิทฺสฺสนอฺปฺปฏิมา ๑

[๒๔๔] จตุตารินุทริยา เหตุ อฏฺฐารสินุทริยา น เหตุ ๑
สตุตตินุทริยา สเหตุกา นวินุทริยา อเหตุกา ฉ อินุทริยา สียา
สเหตุกา สียา อเหตุกา ๑ สตุตตินุทริยา เหตุสมฺปยุตฺตา นวินุทริยา
เหตุวิปฺยุตฺตา ฉ อินุทริยา สียา เหตุสมฺปยุตฺตา สียา
เหตุวิปฺยุตฺตา ๑ จตุตารินุทริยา เหตุ เจว สเหตุกา จ นวินุทริยา
น วุตตพพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติปี สเหตุกา เจว น จ
เหตุติปี ตีฉินุทริยา น วุตตพพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ

สเหตุกา เจว น จ เหตุ ฌ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว
 สเหตุกา จาติ สียา สเหตุกา เจว น จ เหตุ สียา น วตฺตพฺพา
 สเหตุกา เจว น จ เหตุติ ๑ จตฺตารินฺทฺริยาเหตุเจวเหตุสมฺปยุตฺตา
 จ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติปิ
 เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุติปิ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา
 เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ
 ฌ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ สียา
 เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ สียา น วตฺตพฺพา เหตุสมฺปยุตฺตา
 เจว น จ เหตุติ ๑ นวินฺทฺริยา น เหตุ อเหตุกา ตีณินฺทฺริยา น
 เหตุ สเหตุกา จตฺตารินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา น เหตุ สเหตุกาติปิ
 น เหตุ อเหตุกาติปิ ฌ อินฺทฺริยา สียา น เหตุ สเหตุกา สียา
 น เหตุ อเหตุกา ๑

[๒๔๕] สปรฺปจฺจยา สงฺขตา อนินฺทฺสฺสนา ๑ ปณฺจอินฺทฺริยา สปรฺปญฺญา
 สตฺตฺตรสินฺทฺริยา อปรฺปญฺญา ๑ สตฺตฺติสินฺทฺริยา รูปา จุทฺทสินฺทฺริยา
 อรูปา จีวิตินฺทฺริยํ สียา รูปี สียา อรูปํ ๑ ทสินฺทฺริยา โลกียา
 ตีณินฺทฺริยา โลกุตฺตรา นวินฺทฺริยา สียา โลกียา สียา โลกุตฺตรา ๑
 เกนจิ วิญฺเญยฺยา เกนจิ น วิญฺเญยฺยา ๑

[๒๔๖] โน อาสวา ๑ ทสินฺทฺริยา สาสวา ตีณินฺทฺริยา
 อนาสวา นวินฺทฺริยา สียา สาสวา สียา อนาสวา ๑ ปณฺณร-
 สินฺทฺริยา อาสววิปรฺยุตฺตา โทมนสฺสินฺทฺริยํ อาสวสมฺปยุตฺตํ ฌ

สมฺปยุตฺตํ ฉ อินฺทฺริยา สฺยา สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา สฺยา สลฺยโลชน-
 วิปฺปยุตฺตา ฯ ทสฺสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนา เจว สลฺยโลชนินฺยา
 จาติ สลฺยโลชนินฺยา เจว โน จ สลฺยโลชนา ตีณฺนฺทฺริยา น
 วตฺตพฺพา สลฺยโลชนา เจว สลฺยโลชนินฺยา จาติปิ สลฺยโลชนินฺยา เจว
 โน จ สลฺยโลชนาติปิ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนา เจว
 สลฺยโลชนินฺยา จาติ สฺยา สลฺยโลชนินฺยา เจว โน จ สลฺยโลชนา สฺยา
 น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนินฺยา เจว โน จ สลฺยโลชนาติ ฯ ปณฺณรฺสฺสินฺทฺริยา
 น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนา เจว สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา จาติปิ
 สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สลฺยโลชนาติปิ โทมนสฺสฺสินฺทฺริยํ
 น วตฺตพฺพํ สลฺยโลชนนฺเจว สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตญฺจาติ
 สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตญฺเจว โน จ สลฺยโลชนํ ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา
 สลฺยโลชนา เจว สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา จาติ สฺยา สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา
 เจว โน จ สลฺยโลชนา สฺยา น วตฺตพฺพา สลฺยโลชนสมฺปยุตฺตา เจว โน
 จ สลฺยโลชนาติ ฯ นวินฺทฺริยา สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนินฺยา ตีณฺนฺทฺริยา
 สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโลชนินฺยา โทมนสฺสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ
 สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนินฺยติปิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโลชนินฺยติปิ
 ตีณฺนฺทฺริยา สฺยา สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนินฺยา สฺยา
 สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโลชนินฺยา ฉ อินฺทฺริยา สฺยา
 สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนินฺยา สฺยา สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺยโลชนินฺยา สฺยา น
 วตฺตพฺพา สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺตสลฺยโลชนินฺยาติปิ สลฺยโลชนวิปฺปยุตฺต-

อสนฺโฆชฌนียาติปิ ฯ

[๒๔๘] โน คนฺถา ฯ ทสฺนฺทฺริยา คนฺถนียา ตีฉนฺทฺริยา
อคนฺถนียา นวฺนฺทฺริยา สฺยา คนฺถนียา สฺยา อคนฺถนียา ฯ
ปณฺณรสฺนฺทฺริยา คนฺถวิปฺยฺตุตฺตา โทมนสฺสฺนฺทฺริยํ คนฺถสมฺปฺยฺตุตฺ
ฉ อินฺทฺริยา สฺยา คนฺถสมฺปฺยฺตุตฺตา สฺยา คนฺถวิปฺยฺตุตฺตา ฯ
ทสฺนฺทฺริยา น วตฺตพฺพา คนฺถา เจว คนฺถนียา จาติ คนฺถนียา
เจว โน จ คนฺถา ตีฉนฺทฺริยา น วตฺตพฺพา คนฺถา เจว
คนฺถนียา จาติปิ คนฺถนียา เจว โน จ คนฺถาติปิ นวฺนฺทฺริยา
น วตฺตพฺพา คนฺถา เจว คนฺถนียา จาติ สฺยา คนฺถนียา เจว โน
จ คนฺถา สฺยา น วตฺตพฺพา คนฺถนียา เจว โน จ คนฺถาติ ฯ
ปณฺณรสฺนฺทฺริยา น วตฺตพฺพา คนฺถา เจว คนฺถสมฺปฺยฺตุตฺตา จาติปิ
คนฺถสมฺปฺยฺตุตฺตา เจว โน จ คนฺถาติปิ โทมนสฺสฺนฺทฺริยํ น วตฺตพฺ
คนฺโถ เจว คนฺถสมฺปฺยฺตุตฺตฺยฺจาติ คนฺถสมฺปฺยฺตุตฺตฺยฺเจว โน จ คนฺโถ
ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา คนฺถา เจว คนฺถสมฺปฺยฺตุตฺตา จาติ สฺยา
คนฺถสมฺปฺยฺตุตฺตา เจว โน จ คนฺถา สฺยา น วตฺตพฺพา คนฺถสมฺปฺยฺตุตฺตา
เจว โน จ คนฺถาติ ฯ นวฺนฺทฺริยา คนฺถวิปฺยฺตุตฺตฺคนฺถนียา
ตีฉนฺทฺริยา คนฺถวิปฺยฺตุตฺตฺคนฺถนียา โทมนสฺสฺนฺทฺริยํ น วตฺตพฺ
คนฺถวิปฺยฺตุตฺตฺคนฺถนียนฺติปิ คนฺถวิปฺยฺตุตฺตฺคนฺถนียนฺติปิ ตีฉนฺทฺริยา สฺยา
คนฺถวิปฺยฺตุตฺตฺคนฺถนียา สฺยา คนฺถวิปฺยฺตุตฺตฺคนฺถนียา ฉ อินฺทฺริยา
สฺยา คนฺถวิปฺยฺตุตฺตฺคนฺถนียา สฺยา คนฺถวิปฺยฺตุตฺตฺคนฺถนียา สฺยา น

วตุตพพา คนถวิปยุตตคนถนียาติปี คนถวิปยุตตอกนถนียาติปี ฯ

[๒๔๕] โน โธมา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ โน นีวรณา ฯ

ทสินุทริยา นีวรณียา ตีฉินุทริยา อนีวรณียา นวินุทริยา สียา

นีวรณียา สียา อนีวรณียา ฯ ปณณรสินุทริยา นีวรณวิปยุตตา

โทมนสุสินุทริยํ นีวรณสมยุตตุตํ ฉ อินุทริยา สียา นีวรณสมยุตตา

สียา นีวรณวิปยุตตา ฯ ทสินุทริยา น วตุตพพา

นีวรณา เจว นีวรณียา จาติ นีวรณียา เจว โน จ นีวรณา

ตีฉินุทริยา น วตุตพพา นีวรณา เจว นีวรณียา จาติปี นีวรณียา

เจว โน จ นีวรณาติปี นวินุทริยา น วตุตพพา นีวรณา เจว

นีวรณียา จาติ สียา นีวรณียา เจว โน จ นีวรณา สียา น

วตุตพพา นีวรณียา เจว โน จ นีวรณาติ ฯ ปณณรสินุทริยา

น วตุตพพา นีวรณา เจว นีวรณสมยุตตา จาติปี นีวรณสมยุตตา

เจว โน จ นีวรณาติปี โทมนสุสินุทริยํ น วตุตพพิ นีวรณญเจว

นีวรณสมยุตตญจาติปี นีวรณสมยุตตญเจว โน จ นีวรณนุติปี

ฉ อินุทริยา น วตุตพพา นีวรณา เจว นีวรณสมยุตตา จาติ

สียา นีวรณสมยุตตา เจว โน จ นีวรณา สียา น วตุตพพา

นีวรณสมยุตตา เจว โน จ นีวรณาติ ฯ นวินุทริยา นีวรณวิปยุตตนีวรณียา

ตีฉินุทริยา นีวรณวิปยุตตอนีวรณียา โทมนสุสินุทริยํ

น วตุตพพิ นีวรณวิปยุตตนีวรณินุติปี นีวรณวิปยุตตอนีวรณิ-

นุติปี ตีฉินุทริยา สียา นีวรณวิปยุตตนีวรณียา สียา นีวรณ-

วิปยุตตอนีวรณียา ฉ อินฺทริยา สียา นีวรณวิปยุตตนีวรณียา
สียา นีวรณวิปยุตตอนีวรณียา สียา น วตตพฺพา นีวรณวิปยุตตนีวรณียาติปี
นีวรณวิปยุตตอนีวรณียาติปี ฯ

[๒๕๐] โน ปรามาสา ฯ ทสฺนฺทริยา ปรามภูจา ตีณฺทริยา
อปรามภูจา นวินฺทริยา สียา ปรามภูจา สียา อปรามภูจา ฯ
โสฬสฺนฺทริยา ปรามาสวิปยุตฺตา ฉ อินฺทริยา สียา ปรามาสสมฺปยุตฺตา
สียา ปรามาสวิปยุตฺตา ฯ ทสฺนฺทริยา น วตตพฺพา
ปรามาสา เจว ปรามภูจา จาติ ปรามภูจา เจว โน จ ปรามาสา
ตีณฺทริยา น วตตพฺพา ปรามาสา เจว ปรามภูจา จาติปี
ปรามภูจา เจว โน จ ปรามาสาติปี นวินฺทริยา น วตตพฺพา
ปรามาสา เจว ปรามภูจา จาติ สียา ปรามภูจา เจว โน จ
ปรามาสา สียา น วตตพฺพา ปรามภูจา เจว โน จ ปรามาสาติ ฯ
ทสฺนฺทริยา ปรามาสวิปยุตฺตปรามภูจา ตีณฺทริยา
ปรามาสวิปยุตฺตอปรามภูจา ตีณฺทริยา สียา ปรามาสวิปยุตฺตปรามภูจา
สียา ปรามาสวิปยุตฺตอปรามภูจา ฉ อินฺทริยา สียา
ปรามาสวิปยุตฺตปรามภูจา สียา ปรามาสวิปยุตฺตอปรามภูจา สียา น
วตตพฺพา ปรามาสวิปยุตฺตปรามภูจาติปี ปรามาสวิปยุตฺตอปรามภูจาติปี ฯ

[๒๕๑] สตุตฺตินฺทริยา อนารมฺมณา จุทฺทสฺนฺทริยา สารมฺมณา
ชีวิตฺตินฺทริยํ สียา สารมฺมณํ สียา อนารมฺมณํ ฯ เอกวีตฺตินฺทริยา

โน จิตตา มนินฺทริยํ จิตฺตํ ฯ เตรสฺนฺทริยา เจตสิกฺกา อฏฺฐจฺนฺทริยา
อเจตสิกฺกา ชีวิตฺนฺทริยํ สฺยา เจตสิกํ สฺยา อเจตสิกํ ฯ เตรสฺนฺทริยา
จิตฺตสมฺปยุตฺตา สตฺตฺนฺทริยา จิตฺตวิปฺปยุตฺตา ชีวิตฺนฺทริยํ สฺยา
จิตฺตสมฺปยุตฺตํ สฺยา จิตฺตวิปฺปยุตฺตํ มนินฺทริยํ น วตฺตพฺพํ จิตฺเตน
สมฺปยุตฺตฺนฺตฺตฺปิ จิตฺเตน วิปฺปยุตฺตฺนฺตฺตฺปิ ฯ เตรสฺนฺทริยา จิตฺตสํสฺญจฺนํ
สตฺตฺนฺทริยา จิตฺตวิสํสฺญจฺนํ ชีวิตฺนฺทริยํ สฺยา จิตฺตสํสฺญจํ สฺยา
จิตฺตวิสํสฺญจํ มนินฺทริยํ น วตฺตพฺพํ จิตฺเตน สํสฺญจฺนฺตฺตฺปิ จิตฺเตน
วิสํสฺญจฺนฺตฺตฺปิ ฯ เตรสฺนฺทริยา จิตฺตสมฺมูจฺจฺนํ อฏฺฐจฺนฺทริยา โน
จิตฺตสมฺมูจฺจฺนํ ชีวิตฺนฺทริยํ สฺยา จิตฺตสมฺมูจฺจฺนํ สฺยา โน จิตฺตสมฺมูจฺจฺนํ ฯ
เตรสฺนฺทริยา จิตฺตสทฺทฺโน อฏฺฐจฺนฺทริยา โน จิตฺตสทฺทฺโน
ชีวิตฺนฺทริยํ สฺยา จิตฺตสทฺทฺ สฺยา โน จิตฺตสทฺทฺ ฯ เตรสฺนฺทริยา
จิตฺตานุปริวตฺติโน อฏฺฐจฺนฺทริยา โน จิตฺตานุปริวตฺติโน ชีวิตฺนฺทริยํ
สฺยา จิตฺตานุปริวตฺติ สฺยา โน จิตฺตานุปริวตฺติ ฯ เตรสฺนฺทริยา
จิตฺตสํสฺญจสมฺมูจฺจฺนํ อฏฺฐจฺนฺทริยา โน จิตฺตสํสฺญจสมฺมูจฺจฺนํ
ชีวิตฺนฺทริยํ สฺยา จิตฺตสํสฺญจสมฺมูจฺจฺนํ สฺยา โน จิตฺตสํสฺญจสมฺมูจฺจฺนํ ฯ
เตรสฺนฺทริยา จิตฺตสํสฺญจสมฺมูจฺจฺนํสทฺทฺโน อฏฺฐจฺนฺทริยา
โน จิตฺตสํสฺญจสมฺมูจฺจฺนํสทฺทฺโน ชีวิตฺนฺทริยํ สฺยา จิตฺตสํสฺญจสมฺมูจฺจฺนํสทฺทฺ
สฺยา โน จิตฺตสํสฺญจสมฺมูจฺจฺนํสทฺทฺ ฯ เตรสฺนฺทริยา
จิตฺตสํสฺญจสมฺมูจฺจฺนํานุปริวตฺติโน อฏฺฐจฺนฺทริยา โน จิตฺตสํสฺญจ-
สมฺมูจฺจฺนํานุปริวตฺติโน ชีวิตฺนฺทริยํ สฺยา จิตฺตสํสฺญจสมฺมูจฺจฺนํ-

นุปริวตติ สียา โน จิตตัสสกุจสมุจจานานุปริวตติ ฯ ฌ อินฺทฺริยา
อชฺฌตฺติกา โสฬสฺสินฺทฺริยา พาหิรา ฯ สตฺตฺติณฺทฺริยา อุปาทา
จฺจทฺทฺสินฺทฺริยา นุปาทา ชีวิตฺติณฺทฺริยํ สียา อุปาทา สียา นุปาทา ฯ
นวิณฺทฺริยา อุปาทินฺนา จตฺตารินฺทฺริยา อนุปาทินฺนา นวิณฺทฺริยา
สียา อุปาทินฺนา สียา อนุปาทินฺนา ฯ

[๒๕๒] นุปาทานา ฯ ทฺสินฺทฺริยา อุปาทานิยา ตีณฺณินฺทฺริยา
อนุปาทานิยา นวิณฺทฺริยา สียา อุปาทานิยา สียา อนุปาทานิยา ฯ
โสฬสฺสินฺทฺริยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา ฌ อินฺทฺริยา สียา อุปาทานสมฺปยุตฺตา
สียา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา ฯ ทฺสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา
อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จาติ อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา
ตีณฺณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จาติปิ
อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานาติปิ นวิณฺทฺริยา น วตฺตพฺพา
อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จาติ สียา อุปาทานิยา เจว โน จ
อุปาทานา สียา น วตฺตพฺพา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานาติ ฯ
โสฬสฺสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา อุปาทานา เจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา
จาติปิ อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานาติปิ ฌ อินฺทฺริยา
น วตฺตพฺพา อุปาทานา เจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จาติ สียา
อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา สียา น วตฺตพฺพา
อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานาติ ฯ ทฺสินฺทฺริยา อุปาทาน-
วิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา ตีณฺณินฺทฺริยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา

ตีฉินทุริยา สียา อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยา สียา อุปาทาน-
วิปยุตตอนุปาทานิยา ฉ อินทุริยา สียา อุปาทานวิปยุตต-
อุปาทานิยา สียา อุปาทานวิปยุตตอนุปาทานิยา สียา น วตตพพา
อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยาตีปี อุปาทานวิปยุตตอนุปาทานิยาตีปี ฯ

[๒๕๗] โน กิเลสา ฯ ทสินทุริยา สงฺกิเลสิกา ตีฉินทุริยา
อสงฺกิเลสิกา นวินทุริยา สียา สงฺกิเลสิกา สียา อสงฺกิเลสิกา ฯ
ปณฺณรสินทุริยา อสงฺกิติฏฺฐา โทมนสฺสินทุริยํ สงฺกิติฏฺฐํ ฉ
อินทุริยา สียา สงฺกิติฏฺฐา สียา อสงฺกิติฏฺฐา ฯ ปณฺณรสินทุริยา
กิเลสวิปยุตฺตา โทมนสฺสินทุริยํ กิเลสสมฺปยุตฺตํ ฉ อินทุริยา
สียา กิเลสสมฺปยุตฺตา สียา กิเลสวิปยุตฺตา ฯ ทสินทุริยา น
วตตพพา กิเลสา เจว สงฺกิเลสิกา จาติ สงฺกิเลสิกา เจว โน
จ กิเลสา ตีฉินทุริยา น วตตพพา กิเลสา เจว สงฺกิเลสิกา
จาตีปี สงฺกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสาตีปี นวินทุริยา น วตตพพา
กิเลสา เจว สงฺกิเลสิกา จาติ สียา สงฺกิเลสิกา เจว โน จ
กิเลสา สียา น วตตพพา สงฺกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสาตี ฯ
ปณฺณรสินทุริยา น วตตพพา กิเลสา เจว สงฺกิติฏฺฐา จาตีปี
สงฺกิติฏฺฐา เจว โน จ กิเลสาตีปี โทมนสฺสินทุริยํ น วตตพพํ
กิเลโส เจว สงฺกิติฏฺฐญฺจาติ สงฺกิติฏฺฐญฺเจว โน จ กิเลโส ฉ
อินทุริยา น วตตพพา กิเลสา เจว สงฺกิติฏฺฐา จาติ สียา
สงฺกิติฏฺฐา เจว โน จ กิเลสา สียา น วตตพพา สงฺกิติฏฺฐา

เจว โน จ กิเลสชาติ ๆ ปณฺณรสินฺฑุริยา น วตฺตพฺพา กิเลสา เจว
 กิเลสสมฺปยุตฺตา จาติปี กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสชาติปี
 โทมนสฺสินฺฑุริยํ น วตฺตพฺพํ กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตยจาติ
 กิเลสสมฺปยุตฺตยเจว โน จ กิเลโส จ อินฺฑุริยา น วตฺตพฺพา
 กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จาติ สฺยา กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว
 โน จ กิเลสา สฺยา น วตฺตพฺพา กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ
 กิเลสชาติ ๆ นวินฺฑุริยา กิเลสวิปฺยุตฺตสงฺกิลลิกา ตีณินฺฑุริยา
 กิเลสวิปฺยุตฺตสงฺกิลลิกา โทมนสฺสินฺฑุริยํ น วตฺตพฺพํ
 กิเลสวิปฺยุตฺตสงฺกิลลิกนฺติปี กิเลสวิปฺยุตฺตสงฺกิลลิกนฺติปี ตีณินฺฑุริยา
 สฺยา กิเลสวิปฺยุตฺตสงฺกิลลิกา สฺยา กิเลสวิปฺยุตฺตสงฺกิลลิกา
 จ อินฺฑุริยา สฺยา กิเลสวิปฺยุตฺตสงฺกิลลิกา สฺยา กิเลสวิปฺยุตฺตสงฺกิลลิกา
 สฺยา น วตฺตพฺพา กิเลสวิปฺยุตฺตสงฺกิลลิกาติปี
 กิเลสวิปฺยุตฺตสงฺกิลลิกาติปี ๆ

[๒๕๔] ปณฺณรสินฺฑุริยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา สตฺตินฺฑุริยา
 สฺยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา สฺยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ๆ ปณฺณร-
 สินฺฑุริยา น ภาวนาย ปหาตพฺพา สตฺตินฺฑุริยา สฺยา ภาวนาย
 ปหาตพฺพา สฺยา น ภาวนาย ปหาตพฺพา ๆ ปณฺณรสินฺฑุริยา น
 ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา สตฺตินฺฑุริยา สฺยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพ
 เหตุกา สฺยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา ๆ ปณฺณรสินฺฑุริยา
 น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา สตฺตินฺฑุริยา สฺยา ภาวนาย ปหาตพฺพ-

เหตุกา สียา น ภาวนาย ปหาตพพเหตุกา ฯ นวินุทริยา อวิตกกา
โทมนสุสินุทริยิ สวิตกุกิ ทวาทสินุทริยา สียา สวิตกกา สียา
อวิตกกา ฯ นวินุทริยา อวิจารา โทมนสุสินุทริยิ สวิจาริ ทวาทสินุทริยา
สียา สวิจารา สียา อวิจารา ฯ เอกาทสินุทริยา อปปีติกา
เอกาทสินุทริยา สียา สปปีติกา สียา อปปีติกา ฯ เอกาทสินุทริยา
น ปีติสหคตา เอกาทสินุทริยา สียา ปีติสหคตา สียา น ปีติสหคตา ฯ
ทวาทสินุทริยา น สุขสหคตา ทสินุทริยา สียา สุขสหคตา สียา
น สุขสหคตา ฯ ทวาทสินุทริยา น อุเปกขาสหคตา ทสินุทริยา
สียา อุเปกขาสหคตา สียา น อุเปกขาสหคตา ฯ ทสินุทริยา กามาวจรา
ตีฉินุทริยา น กามาวจรา นวินุทริยา สียา กามาวจรา
สียา น กามาวจรา ฯ เทรสินุทริยา น รูปาวจรา นวินุทริยา
สียา รูปาวจรา สียา น รูปาวจรา ฯ จุททสินุทริยา น อรูปาวจรา
อภูจिनุทริยา สียา อรูปาวจรา สียา น อรูปาวจรา ฯ
ทสินุทริยา ปริยาปนุณา ตีฉินุทริยา อปริยาปนุณา นวินุทริยา
สียา ปริยาปนุณา สียา อปริยาปนุณา ฯ เอกาทสินุทริยา อนิยุยานิกา
อนนถตถนถสสามิตินุทริยิ นิยุยานิกิ ทสินุทริยา สียา นิยุยานิกา
สียา อนิยุยานิกา ฯ ทสินุทริยา อนิยตา อนนถตถนถสสามิตินุทริยิ
นียติ เอกาทสินุทริยา สียา นียตา สียา อนิยตา ฯ ทสินุทริยา
สอตุตตรา ตีฉินุทริยา อนตุตตรา นวินุทริยา สียา สอตุตตรา สียา
อนตุตตรา ฯ ปณณรสินุทริยา อรณา โทมนสุสินุทริยิ สรณิ

ณ อินทริยา สียา สรรณา สียา อรรณาติ ฯ

ปญหาปจจกั ฯ

อินทริยวิกงโค สมตโต ฯ

ปจจยาการวิกงโค

[๒๕๕] อวิชชาปจจยา สงขารา สงขารปจจยา วิญญาณั
วิญญาณปจจยา นามรูปั นามรูปปจจยา สพายตณั สพายตณปจจยา
ผัสสุโส ผัสสุสปจจยา เวทนา เวทนาปจจยา ตณหา
ตณหาปจจยา อุปาทานั อุปาทานปจจยา ภโว ภวปจจยา
ชาติ ชาติปจจยา ชรามรณั โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา
สมภวานติ เอวมตสส กเวตสส ทุกขกขนุชสส สมุทโย โหติ ฯ

[๒๕๖] ตตถ กตมา อวิชชา ทุกเข อญญาณั ทุกขสมุทเย
อญญาณั ทุกขนิโรเช อญญาณั ทุกขนิโรธคามินียา ปฎิปทาย
อญญาณั อัย วุจจติ อวิชชา ฯ

[๒๕๗] ตตถ กตเม อวิชชาปจจยา สงขารา ปุญญาภิสงขาโร
อปุญญาภิสงขาโร อานัญชาภิสงขาโร กายสงขาโร วจีสงขาโร
จิตตสงขาโร ฯ ตตถ กตโม ปุญญาภิสงขาโร กุสลา เจตนา
กามาวจรา รูปาวจรา ทานมยา สීමมยา ภาวนามยา อัย วุจจติ
ปุญญาภิสงขาโร ฯ ตตถ กตโม อปุญญาภิสงขาโร อกุสลา เจตนา

กามาวจรา อัย วุจฺจติ อปฺปญฺญาภิสงฺขารो ๑ ตตฺถ กตฺโม
อาเนญฺชาภิสงฺขารो กุสลา เจตนา อรูปาวจรา อัย วุจฺจติ
อาเนญฺชาภิสงฺขารो ๑ ตตฺถ กตฺโม กายสงฺขารो กายสญฺเจตนา
กายสงฺขารो วฺจิสญฺเจตนา วฺจิสงฺขารो มโนสญฺเจตนา จิตฺตสงฺขารो ๑
อิมे วุจฺจนฺติ อวิชฺชาปฺปจฺจยา สงฺขารา ๑

[๒๕๘] ตตฺถ กตมํ สงฺขารปฺปจฺจยา วิญฺญาณํ จกฺขุวิญฺญาณํ
โสตวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ
อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปฺปจฺจยา วิญฺญาณํ ๑

[๒๕๙] ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปฺปจฺจยา นามรูปํ อตฺถิ นามํ
อตฺถิ รูปํ ๑ ตตฺถ กตมํ นามํ เวทนา สญฺญา เจตนา ผสฺโส
มนสิกาโร อิทํ วุจฺจติ นามํ ๑ ตตฺถ กตมํ รูปํ จตฺตาโร
จ มหาภูตา จตฺตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทาย รูปํ อิทํ วุจฺจติ
รูปํ ๑ อิติ อิทญฺจ นามํ อิทญฺจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณปฺปจฺจยา
นามรูปํ ๑

[๒๖๐] ตตฺถ กตมํ นามรูปปฺปจฺจยา สพายตฺนํ จกฺขายตฺนํ
โสตายตฺนํ ฆานายตฺนํ ชิวฺहाยตฺนํ กายายตฺนํ มนายนตฺนํ อิทํ วุจฺจติ
นามรูปปฺปจฺจยา สพายตฺนํ ๑

[๒๖๑] ตตฺถ กตโม สพายตฺนปฺปจฺจยา ผสฺโส จกฺขุสมฺผสฺโส
โสตสมฺผสฺโส ฆานสมฺผสฺโส ชิวฺหาสมฺผสฺโส กายสมฺผสฺโส มโนสมฺผสฺโส
อัย วุจฺจติ สพายตฺนปฺปจฺจยา ผสฺโส ๑

[๒๖๒] ตตถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา จกฺขุสมฺผสฺสชา
เวทนา โสตสมฺผสฺสชา เวทนา ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา
เวทนา กายสมฺผสฺสชา เวทนา มโนสมฺผสฺสชา เวทนา
อัย วุจฺจติ ผสฺสปจฺจยา เวทนา ฯ

[๒๖๓] ตตถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โยถฺตณฺหา ฐมฺมตณฺหา อัย
วุจฺจติ เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ฯ

[๒๖๔] ตตถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ กามุปาทานํ
ทิกฺขุปาทานํ สีลพฺพตฺตูปาทานํ อตฺตวาทฺตูปาทานํ อิทํ วุจฺจติ ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ ฯ

[๒๖๕] ตตถ กตโม อุปาทานปจฺจยา ภโว ทฺวิเรน ภโว
อตฺถิ กมฺมภโว อตฺถิ อุปฺปตฺติภโว ฯ ตตถ กตโม กมฺมภโว
ปฺญฺณภาสิสงฺขาโร อปฺญฺณภาสิสงฺขาโร อานนฺตฺตภาสิสงฺขาโร อัย วุจฺจติ
กมฺมภโว สพฺพมฺปิ ภวคามิกมฺมํ กมฺมภโว ฯ ตตถ กตโม
อุปฺปตฺติภโว กามภโว รูปภโว อรูปภโว สญฺญาภโว อสญฺญาภโว
เนวสญฺญานาสญฺญาภโว เอกโวการภโว จตุโวการภโว ปญฺจโวการภโว
อัย วุจฺจติ อุปฺปตฺติภโว ฯ อิติ อยญฺจ กมฺมภโว
อยญฺจ อุปฺปตฺติภโว อัย วุจฺจติ อุปาทานปจฺจยา ภโว ฯ

[๒๖๖] ตตถ กตมา ภวปจฺจยา ชาติ ยา เตสํ เตสํ สตุตฺตานํ
ตมฺหิ ตมฺหิ สตุตฺตนิกาเย ชาติ สญฺชาติ โอกฺกนฺติ อภินิพฺพตฺติ ขนฺธานํ

ปาตุภาโว อายตนาณํ ปฏิลาโก อัย วุจฺจติ ภวปจฺจยา ชาติ ฯ

[๒๖๗] ตตฺถ กตมํ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ อตฺถิ ชรา อตฺถิ
มรณํ ฯ ตตฺถ กตมา ชรา ยา เตสํ เตสํ สตฺตนาณํ ตมฺหิ ตมฺหิ
สตฺตนิกาเย ชรา ชีรณตา ขณฺฑิจฺจํ ปาลิจฺจํ วลิตฺตจตา आयुโน
ลํหानी อินฺทฺริยานํ ปริปาโก อัย วุจฺจติ ชรา ฯ ตตฺถ กตมํ
มรณํ ยา เตสํ เตสํ สตฺตนาณํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกาเย จฺติ
จวนตา เกโท อนฺตรธานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา ขนฺธานํ เกโท
กเพวรสฺส นิกฺเขโป ชีวิตินฺทฺริยสฺส อุปจฺเจโท อิทํ วุจฺจติ มรณํ ฯ
อิตฺติ อยญฺจ ชรา อิทญฺจ มรณํ อิทํ วุจฺจติ ชาติปจฺจยา
ชรามรณํ ฯ

[๒๖๘] ตตฺถ กตโม โสโก ฅาติพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน
วา ศุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส ลีลพฺยสเนน วา
ศุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส อณฺตรณฺตเรณ พฺยสเนน
สมนฺนาคตฺสฺส อณฺตรณฺตเรณ ทุกฺขมฺเมน ศุฏฺฐสฺส โสโก โสจนา
โสจิตตฺตํ อนฺโตโสโก อนฺโตปริโสโก เจตโส ปริชฺฌายนา โทมนสฺสํ
โสกสลฺลํ อัย วุจฺจติ โสโก ฯ

[๒๖๙] ตตฺถ กตโม ปริเทโว ฅาติพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส
โภคพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส ลีลพฺยสเนน
วา ศุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ศุฏฺฐสฺส อณฺตรณฺตเรณ พฺยสเนน
สมนฺนาคตฺสฺส อณฺตรณฺตเรณ ทุกฺขมฺเมน ศุฏฺฐสฺส อาเทโว

ปริเทโว อาเทวนา ปริเทวนา อาเทวิตตติ ปริเทวิตตติ วาจา ปลาโป
วิปลาโป ลาลโป ลาลปนา ลาลปีตตติ อัย วุจติ ปริเทโว ฯ

[๒๗๐] ตตถ กตมึ ทุกขั ยั กายิกั อสาดั กายิกั ทุกขั
กายสมมุสสุชั อสาดั ทุกขั เวทยิตั กายสมมุสสุชา อสาดา ทุกขา
เวทนา อิทั วุจติ ทุกขั ฯ

[๒๗๑] ตตถ กตมึ โทมนสุตึ ยั เจตสิกั อสาดั เจตสิกั
ทุกขั เจโตสมมุสสุชั อสาดั ทุกขั เวทยิตั เจโตสมมุสสุชา อสาดา
ทุกขา เวทนา อิทั วุจติ โทมนสุตึ ฯ

[๒๗๒] ตตถ กตโม อุปายาโส ฌาติพยุสเนน วา มุจฺจสุต
โภกพยุสเนน วา มุจฺจสุต โรคพยุสเนน วา มุจฺจสุต ลีลพยุสเนน
วา มุจฺจสุต ทิฏฺฐิพยุสเนน วา มุจฺจสุต อณฺตรณฺตรเรน พยุสเนน
สมนฺนาคสุต อณฺตรณฺตรเรน ทุกขชฺชเมน มุจฺจสุต อายาโส
อุปายาโส อายาสิตตติ อุปายาสิตตติ อัย วุจติ อุปายาโส ฯ

[๒๗๓] เอวมตฺตสุต เภวลสุต ทุกฺขกฺขนฺนฺตสุต สมฺทโย โหตีติ
เอวมตฺตสุต เภวลสุต ทุกฺขกฺขนฺนฺตสุต สงฺกติ โหติ สมฺกโม โหติ
สโมธานั โหติ ปาคฺคาโว โหติ เตน วุจติ เอวมตฺตสุต เภวลสุต
ทุกฺขกฺขนฺนฺตสุต สมฺทโย โหตีติ ฯ

สุตฺตฺนฺตภาชนียั ฯ

[๒๗๔] อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณั
วิญฺญาณปจฺจยา นามั นามปจฺจยา ฉฺชฺชายตฺนั ฉฺชฺชายตฺน-

ปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทฺโท โหติ ฯ

[๒๗๕] อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺตสฺส
เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทฺโท โหติ ฯ

[๒๗๖] อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ นามรูปปจฺจยา นฺนฺจายตฺนํ นฺนฺจายตฺนปจฺจยา
ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทฺโท โหติ ฯ

[๒๗๗] อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ นามรูปปจฺจยา สฺพายตฺนํ สฺพายตฺนปจฺจยา
ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส

สมุทโย โหติ ฯ

ปัจจัยจตุกกั ฯ

[๒๗๘] อวิชชาปัจจัยา สงฺขารโร อวิชชาเหตุโก สงฺขารปัจจัยา
วิญฺเณณํ สงฺขารเหตุกั วิญฺเณณปัจจัยา นามั วิญฺเณณเหตุกั
นามปัจจัยา ฉฺชฺชายตณั นามเหตุกั ฉฺชฺชายตณปัจจัยา ผสฺโส
ฉฺชฺชายตณเหตุโก ผสฺสปปัจจัยา เวทนา ผสฺสเหตุกา เวทนาปัจจัยา
ตณฺหา เวทนาเหตุกา ตณฺหาปัจจัยา อุปาทานั ตณฺหาเหตุกั
อุปาทานปัจจัยา ภโว ภวปัจจัยา ชาติ ชาติปัจจัยา ชรามรณั
เอวมตฺตสฺส เกวลตฺตสฺส ทุกฺขกฺขนฺนตฺตสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๒๗๙] อวิชชาปัจจัยา สงฺขารโร อวิชชาเหตุโก สงฺขารปัจจัยา
วิญฺเณณํ สงฺขารเหตุกั วิญฺเณณปัจจัยา นามั วิญฺเณณเหตุกั
นามปัจจัยา ผสฺโส นามเหตุโก ผสฺสปปัจจัยา เวทนา ผสฺสเหตุกา
เวทนาปัจจัยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา ตณฺหาปัจจัยา อุปาทานั
ตณฺหาเหตุกั อุปาทานปัจจัยา ภโว ภวปัจจัยา ชาติ ชาติปัจจัยา
ชรามรณั เอวมตฺตสฺส เกวลตฺตสฺส ทุกฺขกฺขนฺนตฺตสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๒๘๐] อวิชชาปัจจัยา สงฺขารโร อวิชชาเหตุโก สงฺขารปัจจัยา
วิญฺเณณํ สงฺขารเหตุกั วิญฺเณณปัจจัยา นามรูปั วิญฺเณณเหตุกั
นามรูปปัจจัยา ฉฺชฺชายตณั นามรูปเหตุกั ฉฺชฺชายตณปัจจัยา ผสฺโส
ฉฺชฺชายตณเหตุโก ผสฺสปปัจจัยา เวทนา ผสฺสเหตุกา เวทนาปัจจัยา
ตณฺหา เวทนาเหตุกา ตณฺหาปัจจัยา อุปาทานั ตณฺหาเหตุกั

อุปาทานปัจจยา ภโว ภวปัจจยาชาติ ชาติปัจจยา ชรามรณั
เอวมตตสฺส เภวลตฺสฺส ทุกฺขกฺขนฺนุสฺส สมหุโย โหติ ฯ

[๒๘๑] อวิชฺชาปัจจยา สงฺขารอ อวิชฺชาเหตุโก สงฺขารปัจจยา
วิญฺญาณั สงฺขารเหตุกั วิญฺญาณปัจจยา นามรูปั วิญฺญาณเหตุกั
นามรูปปัจจยา สฬายตณั นามรูปเหตุกั สฬายตณปัจจยา
ผลุโส สฬายตณเหตุโก ผลุสปัจจยา เวทนา ผลุสเหตุกา เวทนาปัจจยา
ตณฺหา เวทนาเหตุกา ตณฺหาปัจจยา อุปาทานั ตณฺหาเหตุกั
อุปาทานปัจจยา ภโว ภวปัจจยาชาติ ชาติปัจจยา ชรามรณั
เอวมตตสฺส เภวลตฺสฺส ทุกฺขกฺขนฺนุสฺส สมหุโย โหติ ฯ

เหตุจตุกกั ฯ

[๒๘๒] อวิชฺชาปัจจยา สงฺขารอ อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต สงฺขารปัจจยา
วิญฺญาณั สงฺขารสมฺปยุตฺตั วิญฺญาณปัจจยา นามั
วิญฺญาณสมฺปยุตฺตั นามปัจจยา นญฺจายตณั นามสมฺปยุตฺตั นญฺจายตณปัจจยา
ผลุโส นญฺจายตณสมฺปยุตฺโต ผลุสปัจจยา เวทนา
ผลุสสมฺปยุตฺตา เวทนาปัจจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา ตณฺหาปัจจยา
อุปาทานั ตณฺหาสมฺปยุตฺตั อุปาทานปัจจยา ภโว ภวปัจจยา
ชาติ ชาติปัจจยา ชรามรณั เอวมตตสฺส เภวลตฺสฺส
ทุกฺขกฺขนฺนุสฺส สมหุโย โหติ ฯ

[๒๘๓] อวิชฺชาปัจจยา สงฺขารอ อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต สงฺขาร-
ปัจจยา วิญฺญาณั สงฺขารสมฺปยุตฺตั วิญฺญาณปัจจยา นามั

วิญญาณสมပ္ยุตต์ นามปจฺจยา ผสฺโส นามสมပ္ยุตฺโต ผสฺสปจฺจยา
เวทนา ผสฺสสมပ္ยุตฺตา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมပ္ยุตฺตาร
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมပ္ยุตต์ อุปาทานปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส
เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๒๘๔] อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาสมပ္ยุตฺโต สงฺขารปจฺจยา
วิญญาณํ สงฺขารสมပ္ยุตต์ วิญญาณปจฺจยา นามรูปํ
วิญญาณสมပ္ยุตต์ นามํ นามรูปปจฺจยา นฏฺฐายตฺนํ นามสมပ္ยุตต์
นฏฺฐายตฺนปจฺจยา ผสฺโส นฏฺฐายตฺนสมပ္ยุตฺโต ผสฺสปจฺจยา เวทนา
ผสฺสสมပ္ยุตฺตา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมပ္ยุตฺตา ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ ตณฺหาสมပ္ยุตต์ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๒๘๕] อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาสมပ္ยุตฺโต สงฺขารปจฺจยา
วิญญาณํ สงฺขารสมပ္ยุตต์ วิญญาณปจฺจยา นามรูปํ
วิญญาณสมပ္ยุตต์ นามํ นามรูปปจฺจยา สพายตฺนํ นามสมပ္ยุตต์
สพายตฺนปจฺจยา ผสฺโส สพายตฺนสมပ္ยุตฺโต ผสฺสปจฺจยา เวทนา
ผสฺสสมပ္ยุตฺตา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมပ္ยุตฺตา ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ ตณฺหาสมပ္ยุตต์ อุปาทานปจฺจยา ภโว
ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส

ขารปจฺจยา วิญฺเฒาณํ วิญฺเฒาณปจฺจยาปิ สงฺขารโ วิญฺเฒาณปจฺจยา
นามรูปํ นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺเฒาณํ นามรูปปจฺจยา จฺญายตนํ
จฺญายตนปจฺจยาปิ นามรูปํ จฺญายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยาปิ
จฺญายตนํ ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยาปิ ผสฺโส
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทฺทโย โหติ ฯ

[๒๘๕] อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา
สงฺขารปจฺจยา วิญฺเฒาณํ วิญฺเฒาณปจฺจยาปิ สงฺขารโ วิญฺเฒาณปจฺจยา
นามรูปํ นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺเฒาณํ นามรูปปจฺจยา
สพฺยตนํ สพฺยตนปจฺจยาปิ นามรูปํ สพฺยตนปจฺจยา ผสฺโส
ผสฺสปจฺจยาปิ สพฺยตนํ ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยาปิ
ผสฺโส เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา อุปาทานปจฺจยา ภโว
ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทฺทโย โหติ ฯ

อณฺวมณฺณจตุกฺกํ ฯ

[๒๘๖] สงฺขารปจฺจยา อวิชฺชา ฯเปฯ วิญฺเฒาณปจฺจยา อวิชฺชา
ฯเปฯ นามปจฺจยา อวิชฺชา ฯเปฯ จฺญายตนปจฺจยา อวิชฺชา

ฯเปฯ ผสฺสปรจฺจยา อวิชฺชา ฯเปฯ เวทนาปรจฺจยา อวิชฺชา ฯเปฯ
ตณฺหาปรจฺจยา อวิชฺชา ฯเปฯ อุปาทานปรจฺจยา อวิชฺชา ฯเปฯ อวิชฺชาปรจฺจยา
สงฺขารโ สงฺขารปรจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปรจฺจยา
นามรูปํ นามรูปปรจฺจยา สพายตน์ สพายตน์ปรจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปรจฺจยา
เวทนา เวทนาปรจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปรจฺจยา อุปาทานํ
อุปาทานปรจฺจยา ภโว ภวปรจฺจยา ชาติ ชาติปรจฺจยา ชรามรณํ
เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

มาติกา ฯ

[๒๕๑] กตเม ฌมฺมา อกุสลา ยสฺมี สมเย อกุสลํ จิตฺตํ
อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสทฺทํ ทิฏฺฐิจิตฺตสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ वा
สทฺทการมฺมณํ वा กนฺธารมฺมณํ वा รสารมฺมณํ वा โสณฺฑพฺพารมฺมณํ
วา ฌมฺมารมฺมณํ वा ยํ ยํ वा ปนารพฺก ตสฺมี สมเย
อวิชฺชาปรจฺจยา สงฺขารโ สงฺขารปรจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปรจฺจยา
นามํ นามปรจฺจยา นฺนุจายตน์ นฺนุจายตน์ปรจฺจยา ผสฺโส
ผสฺสปรจฺจยา เวทนา เวทนาปรจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปรจฺจยา
อุปาทานํ อุปาทานปรจฺจยา ภโว ภวปรจฺจยา ชาติ ชาติปรจฺจยา
ชรามรณํ เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๒๕๒] ตตฺถ กตมา อวิชฺชา ยํ อณฺเณณํ อทสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาลงฺคิ โมโห อกุสลมฺมลํ อัย วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ

[๒๕๓] ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปรจฺจยา สงฺขารโ ยา เจตนา

สยเจตนา สยเจตยิตตัตถ์ อัย วุจติ อวิชาปจญา สงฆาโร ฯ

[๒๕๔] ตตถ กตมัม สงฆารปจญา วิญญาณัม ยัม จิตตัม มโน
มานสิ ททยัม ปณฺฑริ มโน มนายตณฺ มนินฺทริยัม วิญญาณัม
วิญญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญญาณธาตฺ อิทํ วุจติ สงฆารปจญา
วิญญาณัม ฯ

[๒๕๕] ตตถ กตมัม วิญญาณปจญา นามัม เวทนากฺขนฺโธ
สยญาณกฺขนฺโธ สงฆารกฺขนฺโธ อิทํ วุจติ วิญญาณปจญา นามัม ฯ

[๒๕๖] ตตถ กตมัม นามปจญา นญฺจายตณฺ ยัม จิตตัม มโน
มานสิ ททยัม ปณฺฑริ มโน มนายตณฺ มนินฺทริยัม วิญญาณัม
วิญญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญญาณธาตฺ อิทํ วุจติ นามปจญา
นญฺจายตณฺ ฯ

[๒๕๗] ตตถ กตโม นญฺจายตณฺปจญา ผสฺโส โย ผสฺโส
ผุสฺนา สมฺมุสฺนา สมฺมุสฺยิตตัตถ์ อัย วุจติ นญฺจายตณฺปจญา ผสฺโส ฯ

[๒๕๘] ตตถ กตมา ผสฺสปจญา เวทนา ยัม เจตสิกํ สาดํ
เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชฺ สาดํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา
สาดา สุขา เวทนา อัย วุจติ ผสฺสปจญา เวทนา ฯ

[๒๕๙] ตตถ กตมา เวทนาปจญา ตณฺหา โย ราโค
สाराโค อนฺนโย อนฺนโรโร นนฺทึ นนฺทึราโค จิตฺตสฺส สาราโค
อัย วุจติ เวทนาปจญา ตณฺหา ฯ

[๓๐๐] ตตถ กตมัม ตณฺหาปจญา อุปาทานํ ยา ทิฏฺฐิ

ทัญจิกคัม ๗เป๗ ติตถายตณัม วิปริเยสสุคาโห อิทํ วุจฺจติ ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ ๗

[๓๐๑] ตตฺถ กตโม อุปาทานปจฺจยา ภโว จเปตฺวา อุปาทานํ
เวทนากุขนุโธ สลฺยณากุขนุโธ สงฺขารกุขนุโธ วิญฺญาณกุขนุโธ อัย
วุจฺจติ อุปาทานปจฺจยา ภโว ๗

[๓๐๒] ตตฺถ กตมา ภวปจฺจยา ชาติ ยา เตสํ ชมฺมานํ
ชาติ สลฺยชาติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว อัย วุจฺจติ
ภวปจฺจยา ชาติ ๗

[๓๐๓] ตตฺถ กตมํ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ อตฺถิ ชรา อตฺถิ
มรณํ ๗ ตตฺถ กตมา ชรา ยา เตสํ ชมฺมานํ ชรา ชีรณตา
อายุโน สํหานิ อัย วุจฺจติ ชรา ๗ ตตฺถ กตมํ มรณํ โย
เตสํ ชมฺมานํ ขโย วโย เกโท ปริเกโท อนิจฺจตา อนตฺตรธานํ
อิทํ วุจฺจติ มรณํ ๗ อิติ อยญฺจ ชรา อิทญฺจ มรณํ อิทํ วุจฺจติ
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ ๗

[๓๐๔] เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกุขนุสฺส สมฺทโย โหตีติ
เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกุขนุสฺส สงฺกติ โหติ สมากโม โหติ
สโมธานํ โหติ ปาตุภาโว โหติ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกุขนุสฺส สมฺทโย โหตีติ ๗

[๓๐๕] ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา ผสฺโส ผสฺส-

ปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ
อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
เอวเมตสฺส เภวตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๐๖] ตตฺถ กตฺมา อวิชฺชา ยํ อณฺเณอณํ อทสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาลฺงฺคี โมโห อกุสลมฺมถํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตฺโม
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา สณฺเจตนา สณฺเจตยิตตฺถํ
อยํ วุจฺจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो ฯ ตตฺถ กตฺมํ สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ
อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ วิญฺญาณปจฺจยา
นามํ เวทนา กฺขนฺโธ สณฺเณ กฺขนฺโธ สงฺขาร กฺขนฺโธ อิทํ
วุจฺจติ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ ฯ นามปจฺจยา ผสฺโสติ ตตฺถ
กตฺมํ นามํ จเปตฺวา ผสฺสํ เวทนา กฺขนฺโธ สณฺเณ กฺขนฺโธ
สงฺขาร กฺขนฺโธ วิญฺญาณ กฺขนฺโธ อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตฺโม
นามปจฺจยา ผสฺโส โย ผสฺโส ผุสฺสนา สมฺมุสฺสนา สมฺมุสฺสิตตฺถํ
อยํ วุจฺจติ นามปจฺจยา ผสฺโส ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตสฺส
เภวตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตีติ ฯ

[๓๐๗] ตสฺมี สมฺเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ นามรูปปจฺจยา ญฺญายตฺนํ
ญฺญายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา
ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา

ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตสฺส เภวสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทโย โหติ ฯ

[๓๐๘] ตตฺถ กตฺมา อวิชฺชา ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาตงฺคิ โมโห อกุสฺสมลํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ
กตฺโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตฺตํ
อยํ วุจฺจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो ฯ ตตฺถ กตมํ
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา
มโนวิญฺญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯ ตตฺถ
กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ
กตมํ นามํ เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ อิทํ
วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ จกฺขายตฺนสฺส อุปจโย
โสตายตฺนสฺส อุปจโย ฆานายตฺนสฺส อุปจโย ชิฺวหายตฺนสฺส อุปจโย
กายายตฺนสฺส อุปจโย ยํ วา ปนญฺณมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชฺ
จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูจฺจานํ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ
อิทญฺจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ ฯ นามรูปปจฺจยา
ฉญฺจายตฺนนฺติ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตมํ
นามํ เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ อิทํ วุจฺจติ
นามํ ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ
วตฺตติ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ อิทญฺจ รูปํ
อิทํ วุจฺจติ นามรูปํ ฯ ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา ฉญฺจายตฺนํ

ยี่ จิตต์ มโน มานสิ ๗เปฯ ตชชชา มโนวิญญาณธาตุ อิทั วุจติ
นามรูปปจฺจยา นฏฺจายตนิ ๗ ตตฺถ กตโม นฏฺจายตนิปจฺจยา ผสฺโส
โย ผสฺโส ผุสฺนา สมฺผุสฺนา สมฺผุสฺติตตฺตํ อยั วุจติ นฏฺจายตนิปจฺจยา
ผสฺโส ๗เปฯ เตน วุจติ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมฺทโย โหตีติ ๗

[๓๐๕] ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโธ สงฺขารปจฺจยา
วิญญาณั วิญญาณปจฺจยา นามรูปี นามรูปปจฺจยา สพายตนิ
สพายตนิปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา
ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานั อุปาทานปจฺจยา ภโว
ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณั เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหตีติ ๗

[๓๑๐] ตตฺถ กตมา อวิชฺชา ยั อณฺญาณั อทสฺสนั ๗เปฯ
อวิชฺชาลงฺกิ โมโห อกฺุสลมฺมุตติ อยั วุจติ อวิชฺชา ๗ ตตฺถ กตโม
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโธ ยา เจตนา สณฺเจตนา สณฺเจตยิตตฺตํ
อยั วุจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโธ ๗ ตตฺถ กตมึ สงฺขารปจฺจยา
วิญญาณั ยั จิตฺตํ มโน มานสิ ๗เปฯ ตชชชา มโนวิญญาณธาตุ
อิทั วุจติ สงฺขารปจฺจยา วิญญาณั ๗ ตตฺถ กตมึ วิญญาณปจฺจยา
นามรูปี อตฺถิ นามั อตฺถิ รูปี ๗ ตตฺถ กตมึ นามั
เวทนา กฺขนฺธโธ สณฺญา กฺขนฺธโธ สงฺขาร กฺขนฺธโธ อิทั วุจติ นามั ๗
ตตฺถ กตมึ รูปี จกฺขายตนิสฺส อุปฺจโย ๗เปฯ กายายตนิสฺส

อุปจโย ยี่ วา ปนณณมปิ อตุถิ รูปิ จิตตชั จิตตเหตุกั จิตตสมุฏฐานัน
 อิทั วุจจติ รูปิ ฯ อิติ อิทถจ นามิ อิทถจ รูปิ
 อิทั วุจจติ วิญญาณปจจยา นามรูปิ ฯ นามรูปปจจยา สพายตณนติ
 อตุถิ นามิ อตุถิ รูปิ ฯ ตตุถ กตมัม นามิ เวทนากุขนุโร
 สณณากุขนุโร สงขารกุขนุโร อิทั วุจจติ นามิ ฯ ตตุถ กตมัม 8
 รูปิ จตฺตารโ จ มหาภูตา ยถจ รูปิ นิสฺสาย มโนวิญญาณธาตุ
 วตฺตติ อิทั วุจจติ รูปิ ฯ อิติ อิทถจ นามิ อิทถจ รูปิ
 อิทั วุจจติ นามรูปิ ฯ ตตุถ กตมัม นามรูปปจจยา สพายตณ
 จกฺขายตณั โสตายตณั ฆานายตณั ชิวฺหายตณั กายายตณั มนายตณั
 อิทั วุจจติ นามรูปปจจยา สพายตณั ฯ ตตุถ กตโม สพายตณปจจยา
 ผลฺโส โย ผลฺโส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตตุตติ อัย
 วุจจติ สพายตณปจจยา ผลฺโส ฯเปฯ เตน วุจจติ เอวมตฺส
 เกวลตฺส ทุกฺขกุขนุชฺส สมหุโย โหตีติ ฯ

ปจจยจตุกกั ฯ

[๓๑๑] ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก
 สงฺขารปจจยา วิญญาณั สงฺขารเหตุกั วิญญาณปจจยา นามิ
 วิญญาณเหตุกั นามปจจยา ฉญฺจายตณั นามเหตุกั ฉญฺจายตณปจจยา
 ผลฺโส ฉญฺจายตณเหตุโก ผลฺสปจจยา เวทนา ผลฺสเหตุกา
 เวทนาปจจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา ตณฺหาปจจยา อุปาทานั
 ตณฺหาเหตุกั อุปาทานปจจยา ภโว ภวปจจยา ชาติ ชาติปจจยา

ชรามรณ อเวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๓๑๒] ตตฺถ กตฺมา อวิชฺชา ยํ อญฺเฌนํ อทสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาลงฺกิ โมโห อกุสลมฺมถึ อัย วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตฺโม
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชฺชาเหตุโก ยา เจตนา สญฺเจตนา
สญฺเจตยิตฺตํ อัย วุจฺจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชฺชาเหตุโก ฯ
ตตฺถ กตฺมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺเฌนํ สงฺขารเหตุกํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺเฌนธาทู อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา
วิญฺเฌนํ สงฺขารเหตุกํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ วิญฺเฌนปจฺจยา นามํ
วิญฺเฌนเหตุกํ เวทนากฺขนฺโธ สญฺเฌนากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ อิทํ
วุจฺจติ วิญฺเฌนปจฺจยา นามํ วิญฺเฌนเหตุกํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามปจฺจยา
นญฺจายตฺนํ นามเหตุกํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ
ตชฺชา มโนวิญฺเฌนธาทู อิทํ วุจฺจติ นามปจฺจยา นญฺจายตฺนํ
นามเหตุกํ ฯ ตตฺถ กตฺโม นญฺจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส นญฺจายตฺนเหตุโก
โย ผสฺโส ผุสฺสนา สมฺผุสฺสนา สมฺผุสฺสิตฺตํ อัย วุจฺจติ
นญฺจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส นญฺจายตฺนเหตุโก ฯ ตตฺถ กตฺมา ผสฺสปจฺจยา
เวทนา ผสฺสเหตุกา ยํ เจตสิกํ สาดํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผุสฺสชํ
สาดํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผุสฺสชา สาดา สุขา เวทนา อัย วุจฺจติ
ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา ฯ ตตฺถ กตฺมา เวทนาปจฺจยา
ตณฺหา เวทนาเหตุกา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค
อัย วุจฺจติ เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา ฯ ตตฺถ กตฺมํ

ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคคํ ทิฏฺฐิกหนํ
ทิฏฺฐิกนฺดาโร ทิฏฺฐิวิสฺสุกายิกํ ทิฏฺฐิวิปฺพนฺทิตํ ทิฏฺฐิสฺสยฺโยชนํ คาโห
ปฏฺฐิกคาโห อภินิเวโส ปรามาโส กุมฺมกุโธ มิจฺฉาปโธ มิจฺฉตฺตํ
ติตฺถายตฺนํ วิปริเยสฺสคฺคาโห อิทํ วุจฺจติ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ
ตณฺหาเหตุกํ ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺธสฺส
สมฺมทโย โหตีติ ฯ

[๓๑๓] ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชฺชาเหตุโก
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ
วิญฺญาณเหตุกํ นามปจฺจยา ผสฺโส นามเหตุโก ผสฺสปจฺจยา
เวทนา ผสฺสเหตุกา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ อุปาทานปจฺจยา ภาโว ภาวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺธสฺส
สมฺมทโย โหติ ฯ

[๓๑๔] ตตฺถ กตฺมา อวิชฺชา ยํ อญฺญาณํ อทฺสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาลงฺกิ โมโห อกุสฺสมฺมุตํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตฺโม
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชฺชาเหตุโก ยา เจตนา สญฺเจตนา
สญฺเจตยิตฺตํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชฺชาเหตุโก ฯ
ตตฺถ กตฺมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ

วิญญานเหตุกั เวทนาภุขนุโธ สลญญาภุขนุโธ สงขารภุขนุโธ อิทั
วุจฺจติ วิญญานปจฺจยา นามั วิญญานเหตุกั ฯ นามปจฺจยา ผสฺโส
นามเหตุโกติ ตตฺถ กตมัม นามั จเปตฺวา ผสฺสั เวทนาภุขนุโธ
สลญญาภุขนุโธ สงขารภุขนุโธ วิญญานภุขนุโธ อิทั วุจฺจติ นามั ฯ
ตตฺถ กตโม นามปจฺจยา ผสฺโส นามเหตุโก โย ผสฺโส ผุสนา
สมฺมุสนา สมฺมุสฺสิตตฺตัม อัย วุจฺจติ นามปจฺจยา ผสฺโส นามเหตุโก ฯ
ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขภุขนุชฺสฺส สมฺทโย
โหตีติ ฯ

[๓๑๕] ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชฺชาเหตุโก
สงฺขารปจฺจยา วิญญานัม สงฺขารเหตุกั วิญญานปจฺจยา นามรูปั
วิญญานเหตุกั นามรูปปจฺจยา ฉฺญายตฺนัม นามรูปเหตุกั ฉฺญายตฺนปจฺจยา
ผสฺโส ฉฺญายตฺนเหตุโก ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานัม ตณฺหาเหตุกั อุปาทานปจฺจยา ภาโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา
ชรามรณัม เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขภุขนุชฺสฺส สมฺทโย
โหตีติ ฯ

[๓๑๖] ตตฺถ กตมา อวิชฺชา ยัม อณฺเณณัม อทฺสฺสนัม ฯเปฯ
อวิชฺชาลงฺกั โมโห อกุสลมฺมัลลัม อัย วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตโม
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชฺชาเหตุโก ยา เจตนา สลฺยเจตนา
สลฺยเจตยิตตฺตัม อัย วุจฺจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารโ อวิชฺชาเหตุโก ฯ

ตตถ กตมฺ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสิ ๑เป๑ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ ๑ ตตถ กตมฺ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ
วิญฺญาณเหตุกํ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ๑ ตตถ กตมฺ นามํ เวทนาภฺขณฺโ
สณฺณภฺขณฺโ สงฺขารภฺขณฺโ อิทํ วุจฺจติ นามํ ๑ ตตถ
กตมฺ รูปํ จกฺขายตฺนสฺส อุปฺจโย ๑เป๑ กายายตฺนสฺส อุปฺจโย ยํ
วา ปนฺณมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูจฺจํ อิทํ
วุจฺจติ รูปํ ๑ อิติ อิทฺถจ นามํ อิทฺถจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณปจฺจยา
นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ ๑ นามรูปปจฺจยา นญฺจายตฺนํ
นามรูปเหตุกนฺติ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ๑ ตตถ กตมฺ นามํ เวทนาภฺขณฺโ
สณฺณภฺขณฺโ สงฺขารภฺขณฺโ อิทํ วุจฺจติ นามํ ๑ ตตถ กตมฺ
รูปํ ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ๑
อิติ อิทฺถจ นามํ อิทฺถจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ นามรูปํ ๑ ตตถ กตมฺ
นามรูปปจฺจยา นญฺจายตฺนํ นามรูปเหตุกํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ
๑เป๑ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ นามรูปปจฺจยา
นญฺจายตฺนํ นามรูปเหตุกํ ๑ ตตถ กตมฺ นญฺจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส
นญฺจายตฺนเหตุโก โย ผสฺโส ผุสฺนา สมฺผุสฺนา สมฺผุสฺติตฺตํ อยํ วุจฺจติ
นญฺจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส นญฺจายตฺนเหตุโก ๑เป๑ เตน วุจฺจติ
เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุภฺขณฺนุสฺส สมฺภูโย โหตีติ ๑

[๓๑๓] ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารอ อวิชฺชาเหตุโก

สงขารปจฺจยา วิญฺเณณํ สงขารเหตุกํ วิญฺเณณปจฺจยา นามรูปํ
วิญฺเณณเหตุกํ นามรูปปจฺจยา สพายตน์ นามรูปเหตุกํ สพายตน์ปจฺจยา
ผลฺโส สพายตน์เหตุโก ผลฺสปจฺจยา เวทนา ผลฺสเหตุกา
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ
ตณฺหาเหตุกํ อุปาทานปจฺจยา ภาโว ภาวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา
ชรามรณํ เอวเมตฺสส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๑๘] ตตฺถ กตฺมา อวิชฺชา ยํ อณฺเณณํ อทฺสสนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาลฺงฺกํ โมหํ อกุสลมฺมถํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตฺโม
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาเหตุโก ยา เจตนา สณฺเจตนา
สณฺเจตยิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาเหตุโก ฯ
ตตฺถ กตฺมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺเณณํ สงฺขารเหตุกํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺเณณธาตุ อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา
วิญฺเณณํ สงฺขารเหตุกํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ วิญฺเณณปจฺจยา นามรูปํ
วิญฺเณณเหตุกํ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามํ เวทนา
กฺขนฺธ สณฺเณณกฺขนฺธ สงฺขารกฺขนฺธ อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ
กตฺมํ รูปํ จกฺขายตน์สฺส อุปจโย ฯเปฯ กายายตน์สฺส อุปจโย ยํ
วา ปนณฺณมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชฺชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูจฺจํ อิทํ
วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทลฺลจ นามํ อิทลฺลจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ วิญฺเณณ
ปจฺจยา นามรูปํ วิญฺเณณเหตุกํ ฯ นามรูปปจฺจยา สพายตน์ นาม
รูปเหตุกนฺติ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามํ เวทนา-

ขนูโร สณฺณากขนูโร สงฺขารกขนูโร อิํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตมํ
รูปํ จตฺตารโ จ มหาภูตา ยลฺลจ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณชาตุ
วตฺตติ อิํ วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทฺถจ นามํ อิทฺถจ รูปํ อิํ วุจฺจติ
นามรูปํ ฯ ตตฺถ กตมํ นามรูปปฺจฺจยา สพายตฺนํ นามรูปเหตุกํ
จกฺขายตฺนํ ฯเปฯ มนายตฺนํ อิํ วุจฺจติ นามรูปปฺจฺจยา สพายตฺนํ
นามรูปเหตุกํ ฯ ตตฺถ กตโม สพายตฺนปฺจฺจยา ผสฺโส สพายตฺนเหตุโก
โย ผสฺโส ผุสฺนา สมฺผุสฺนา สมฺผุสฺติตตฺติ อัย วุจฺจติ
สพายตฺนปฺจฺจยา ผสฺโส สพายตฺนเหตุโก ฯเปฯ เตน วุจฺจติ
เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

เหตุจตุกํ ฯ

[๓๑๕] ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปฺจฺจยา สงฺขารโ อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต
สงฺขารปฺจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺติ วิญฺญาณปฺจฺจยา นามํ
วิญฺญาณสมฺปยุตฺติ นามปฺจฺจยา นฺจฺจายตฺนํ นามสมฺปยุตฺติ นฺจฺจายตฺนปฺจฺจยา
ผสฺโส นฺจฺจายตฺนสมฺปยุตฺโต ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา
ผสฺสสมฺปยุตฺตา เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา ตณฺหาปฺจฺจยา
อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺติ อุปาทานปฺจฺจยา ภโว ภวปฺจฺจยา
ชาติ ชาติปฺจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

[๓๒๐] ตตฺถ กตมา อวิชฺชา ยํ อญฺญาณํ อทฺสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสฺลมูลํ อัย วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตโม

อวิชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชาสมฺปยุตฺโต ยา เจตนา สณฺเจตนา
สณฺเจตยิตฺตํ อัย วุจฺจติ อวิชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชาสมฺปยุตฺโต ฯ
ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺติ
ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ๗เปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺ อิทํ วุจฺจติ
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺติ ฯ ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา
นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺติ เวทนากฺขนฺโร สณฺลา กฺขนฺโร
สงฺขารกฺขนฺโร อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺติ ฯ
ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยา ฉฺช
ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ๗เปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺ อิทํ วุจฺจติ
นามปจฺจยา ฉฺช
ผลฺโส ฉฺช
สมฺมุตฺติตตฺติ อัย วุจฺจติ ฉฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺช
ตตฺถ กตมา ผลฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ยํ เจตสิกํ สาดํ เจตสิกํ สฺขํ เจโตสมฺมุตฺตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เจโตสมฺมุตฺตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ผลฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ยํ ราโค สาราโค ๗เปฯ จิตฺตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺติ ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิกิตฺติ ๗เปฯ
ติตฺถายตฺนํ วิปริเยสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส

ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ ๗เปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมฺทโย โหตีติ ๗

[๑๒๑] ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารો อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ
วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ นามปจฺจยา ผสฺโส นามสมฺปยุตฺโต ผสฺสปจฺจยา
เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ อุปาทานปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหตี ๗

[๑๒๒] ตตฺถ กตฺมา อวิชฺชา ยํ อญฺญาณํ อทฺสฺสนํ ๗เปฯ
อวิชฺชาลงฺกิ โมโห อกุสลมฺมูลํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา ๗ ตตฺถ
กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารો อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต ยา เจตนา
สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो
อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต ๗ ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ
ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ ๗เปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺ
อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ ๗ ตตฺถ กตมํ
วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ เวทนาภฺกฺขนฺโ
สญฺญาภฺกฺขนฺโ สงฺขารภฺกฺขนฺโ อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ
วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ ๗ นามปจฺจยา ผสฺโส นามสมฺปยุตฺโตติ ตตฺถ
กตมํ นามํ จเปตฺวา ผสฺสํ เวทนาภฺกฺขนฺโ สญฺญาภฺกฺขนฺโ สงฺขารภฺก-

ขนูโร วิชาณกขนูโร อิหิ วุจติ นามิ ฯ ตตถ กตโม นามปจญา
ผลโส นามสมปยุตโต โย ผลโส ผุสตา สมผุสตา
สมผุสิตตติ อัย วุจติ นามปจญา ผลโส นามสมปยุตโต
ฯเปฯ เตน วุจติ เอวมตสฺส เภวลสฺส ทุกขกขนฺรฺสฺส สมุทโย
โหตีติ ฯ

[๓๒๓] ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจญา สงฺขารो อวิชฺชาสมปยุตโต
สงฺขารปจญา วิชาณํ สงฺขารสมปยุตติ วิชาณปจญา
นามรูปิ วิชาณสมปยุตติ นามิ นามรูปปจญา นฏฺจายตนิ
นามสมปยุตติ นฏฺจายตนปจญา ผลโส นฏฺจายตนสมปยุตโต
ผลสฺสปจญา เวทนา ผลสฺสสมปยุตตา เวทนาปจญา ตณฺหา
เวทนาสมปยุตตา ตณฺหาปจญา อุปาทานิ ตณฺหาสมปยุตติ
อุปาทานปจญา ภโว ภวปจญา ชาติ ชาติปจญา ชรามรณิ
เอวมตสฺส เภวลสฺส ทุกขกขนฺรฺสฺส สมุทโย โหตีติ ฯ

[๓๒๔] ตตถ กตมา อวิชฺชา ยิ อณฺดาณิ อทสฺสนิ ฯเปฯ
อวิชฺชาลงฺกิ โมโห อกุสลมฺลํ อัย วุจติ อวิชฺชา ฯ ตตถ
กตโม อวิชฺชาปจญา สงฺขารो อวิชฺชาสมปยุตโต ยา เจตนา
สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตติ อัย วุจติ อวิชฺชาปจญา สงฺขารो
อวิชฺชาสมปยุตโต ฯ ตตถ กตมิ สงฺขารปจญา วิชาณํ สงฺขารสมปยุตติ
ยิ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิชาณธาตุ
อิหิ วุจติ สงฺขารปจญา วิชาณํ สงฺขารสมปยุตติ ฯ ตตถ

กตมัม วิญญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ อตฺถิ นามํ
 อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตมัม นามํ เวทนาภุขนฺโห สลฺลาภุขนฺโห
 สงฺขารภุขนฺโห อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตมัม รูปํ จกฺขายตฺนสฺส
 อุปฺจโย ฯเปฯ กายายตฺนสฺส อุปฺจโย ยํ วา ปนฺณณมฺปิ
 อตฺถิ รูปํ จิตฺตํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูจฺจานํ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ฯ
 อิติ อิทฺถจ นามํ อิทฺถจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ วิญญาณปจฺจยา
 นามรูปํ วิญญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ ฯ นามรูปปจฺจยา นฺนุจายตฺนํ
 นามสมฺปยุตฺตนฺติ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตมัม นามํ
 เวทนาภุขนฺโห สลฺลาภุขนฺโห สงฺขารภุขนฺโห อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ
 ตตฺถ กตมัม รูปํ ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญญาณชาตฺว วตฺตติอิทํ
 วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทฺถจ นามํ อิทฺถจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ นามรูปํ ฯ
 ตตฺถ กตมัม นามรูปปจฺจยา นฺนุจายตฺนํ นามสมฺปยุตฺตํ ยํ จิตฺตํ
 มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญญาณชาตฺว อิทํ วุจฺจติ นามรูปปจฺจยา
 นฺนุจายตฺนํ นามสมฺปยุตฺตํ ฯ ตตฺถ กตมโณ นฺนุจายตฺนปจฺจยา
 ผสฺโส นฺนุจายตฺนสมฺปยุตฺโต โย ผสฺโส ผุสฺสนา สมฺผุสฺสนา สมฺผุสฺสิตตฺตํ
 อยํ วุจฺจติ นฺนุจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส นฺนุจายตฺนสมฺปยุตฺโต ฯเปฯ
 เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺถุภุขนฺนุสฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

[๓๒๕] ตสฺมี สมฺเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต
 สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ วิญญาณปจฺจยา
 นามรูปํ วิญญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ นามรูปปจฺจยา สพายตฺนํ

นามสมบุยุตต์ สพายตนปจฺจยา ผสฺโส สพายตนสมบุยุตฺโต ผสฺสปจฺจยา
เวทนา ผสฺสสมบุยุตฺตา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมบุยุตฺตา
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมบุยุตฺตํ อุปาทานปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตสฺส
เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๒๖] ตตฺถ กตฺมา อวิชฺชา ยํ อณฺเณอณํ อทสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาลฺงฺคี โมโห อกุสฺสมลฺลํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ
กตฺโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो อวิชฺชาสมบุยุตฺโต ยา เจตนา
สณฺเจตนา สณฺเจตยิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो
อวิชฺชาสมบุยุตฺโต ฯ ตตฺถ กตฺมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺเณอณํ สงฺขารสมบุยุตฺตํ
ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺเณอณธาคู
อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญฺเณอณํ สงฺขารสมบุยุตฺตํ ฯ ตตฺถ
กตฺมํ วิญฺเณอณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺเณอณสมบุยุตฺตํ นามํ อตฺถิ
นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามํ เวทนา กฺขนฺโธ สณฺเณอณกฺขนฺโธ
สงฺขารกฺขนฺโธ อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ รูปํ
จกฺขายตนสฺส อุปจโย ฯเปฯ กายายตนสฺส อุปจโย ยํ วา
ปนณฺณมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชฺชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูจฺจานํ อิทํ
วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ อิทญฺจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ
วิญฺเณอณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺเณอณสมบุยุตฺตํ นามํ ฯ นามรูป-
ปจฺจยา สพายตนํ นามสมบุยุตฺตนฺติ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ

ตตุถ กตมํ นามํ เวทนากุขนุโธ สญญากุขนุโธ สงฺขารกุขนุโธ
อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตุถ กตมํ รูปี จตุตาโร จ มหาภูตา
ยญจ รูปี นิสฺสาย มโนวิญญานธาตุ วตฺตติ อิทํ วุจฺจติ รูปี ฯ
อิติ อิทญจ นามํ อิทญจ รูปี อิทํ วุจฺจติ นามรูปี ฯ ตตุถ
กตมํ นามรูปปจฺจยา สพายตน์ นามสมฺปยุตฺตํ จกฺขายตน์ ฯเปฯ
มนายตน์ อิทํ วุจฺจติ นามรูปปจฺจยา สพายตน์ นามสมฺปยุตฺตํ ฯ
ตตุถ กตโม สพายตนปจฺจยา ผสฺโส สพายตนสมฺปยุตฺโต โย
ผสฺโส ผุสฺนา สมฺผุสฺนา สมฺผุสฺสิตตฺตํ อัย วุจฺจติ สพายตนปจฺจยา
ผสฺโส สพายตนสมฺปยุตฺโต ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกุขนุสฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

สมฺปยุตฺตจตุกกํ ฯ

[๓๒๗] ตสฺมี สมเย อวิขฺชาปจฺจยา สงฺขาโร สงฺขารปจฺจยาปี
อวิขฺชา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยาปี สงฺขาโร
วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยาปี วิญฺญาณํ นามปจฺจยา
นญฺจายตน์ นญฺจายตนปจฺจยาปี นามํ นญฺจายตนปจฺจยา ผสฺโส
ผสฺสปจฺจยาปี นญฺจายตน์ ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยาปี
ผสฺโส เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยาปี เวทนา ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยาปี ตณฺหา อุปาทานปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส
เกวลสฺส ทุกฺขกุขนุสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๓๒๘] ตตถ กตมา อวิชชา ยํ อญฺเณอํ อทสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชชาลงฺกํ โมโห อกุสลมฺมํ อยํ วุจฺจติ อวิชชา ฯ

[๓๒๙] ตตถ กตโม อวิชชาปจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา
สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ อวิชชาปจฺจยา สงฺขารो ฯ
ตตถ กตมา สงฺขารปจฺจยาปี อวิชชา ยํ อญฺเณอํ อทสฺสนํ
ฯเปฯ อวิชชาลงฺกํ โมโห อกุสลมฺมํ อยํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยาปี
อวิชชา ฯ

[๓๓๐] ตตถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺเณอํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺเณอณฺธาตุ อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา
วิญฺเณอํ ฯ ตตถ กตโม วิญฺเณอณฺปจฺจยาปี สงฺขารो
ยา เจตนา สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ วิญฺเณอณฺปจฺจยาปี
สงฺขารो ฯ

[๓๓๑] ตตถ กตมํ วิญฺเณอณฺปจฺจยา นามํ เวทนาภฺนุโ
สญฺเณอภฺนุโ สงฺขารภฺนุโ อิทํ วุจฺจติ วิญฺเณอณฺปจฺจยา
นามํ ฯ ตตถ กตมํ นามปจฺจยาปี วิญฺเณอํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺเณอณฺธาตุ อิทํ วุจฺจติ นามปจฺจยาปี
วิญฺเณอํ ฯ

[๓๓๒] ตตถ กตมํ นามปจฺจยา นญฺจายตฺนํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺเณอณฺธาตุ อิทํ วุจฺจติ นามปจฺจยา
นญฺจายตฺนํ ฯ ตตถ กตมํ นญฺจายตฺนปจฺจยาปี นามํ เวทนาภ-

ขนุโร สยณากขนุโร สงขารกขนุโร อิหิ วุจติ ญุจายตน-
ปจฺจยาปี นามิ ฯ

[๓๓๓] ตตฺถ กตโม ญุจายตนปจฺจยา ผสฺโส โย ผสฺโส
ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ อัย วุจติ ญุจายตนปจฺจยา
ผสฺโส ฯ ตตฺถ กตมํ ผสฺสปจฺจยาปี ญุจายตนํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโน วิญฺญาณธาตุ อิหิ วุจติ ผสฺสปจฺจยาปี
ญุจายตนํ ฯ

[๓๓๔] ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา ยํ เจตสิกํ สาคํ
เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชฺ สาคํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา
สาคา สุขา เวทนา อัย วุจติ ผสฺสปจฺจยา เวทนา ฯ ตตฺถ
กตโม เวทนาปจฺจยาปี ผสฺโส โย ผสฺโส ผุสนา สมฺผุสนา
สมฺผุสิตตฺตํ อัย วุจติ เวทนาปจฺจยาปี ผสฺโส ฯ

[๓๓๕] ตตฺถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา โย ราโค สาราโค
ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจติ เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ฯ
ตตฺถ กตมา ตณฺหาปจฺจยาปี เวทนา ยํ เจตสิกํ สาคํ เจตสิกํ สุขํ
เจโตสมฺผสฺสชฺ สาคํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาคา สุขา เวทนา
อัย วุจติ ตณฺหาปจฺจยาปี เวทนา ฯ

[๓๓๖] ตตฺถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิถิตํ
ฯเปฯ ติตฺถายตนํ วิปริเยสฺสกาโห อิหิ วุจติ ตณฺหาปจฺจยา
อุปาทานํ ฯ ตตฺถ กตมา อุปาทานปจฺจยาปี ตณฺหา โย ราโค สาราโค

ฯเปฯ จิตตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา ฯ

[๓๓๗] ตตฺถ กตโม อุปาทานปจฺจยา ภโว จเปตฺวา อุปาทานํ
เวทนาภฺขณฺโธ สลฺลาภฺขณฺโธ สงฺขารภฺขณฺโธ วิญฺญาณภฺขณฺโธ อัย
วุจฺจติ อุปาทานปจฺจยา ภโว ฯ

[๓๓๘] ตตฺถ กตมา ภวปจฺจยา ชาติ ยา เตสํ ฌมฺมานํ ชาติ
สลฺลาชาติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว อัย วุจฺจติ ภวปจฺจยา ชาติ ฯ

[๓๓๙] ตตฺถ กตมํ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ อตฺถิ ชรา อตฺถิ
มรณํ ฯ ตตฺถ กตมา ชรา ยา เตสํ ฌมฺมานํ ชรา ชีรณตาอายุโน
สํหานิ อัย วุจฺจติ ชรา ฯ ตตฺถ กตมํ มรณํ โย เตสํ ฌมฺมานํ
ขโย วโย เกโท ปริเกโท อนิจฺจตา อนนฺตรธานํ อิํ วุจฺจติ มรณํ ฯ
อิติ อยฺยจ ชรา อิทฺถจ มรณํ อิํ วุจฺจติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ ฯ

[๓๔๐] เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺถภฺขณฺนฺธสฺส สมฺทโย โหตีติ
เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺถภฺขณฺนฺธสฺส สงฺกติ โหติ สมาคโม โหติ
สโมธานํ โหติ ปาตุภาโว โหติ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส
ทฺถภฺขณฺนฺธสฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

[๓๔๑] ตสฺมี สมเย อวิหฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยาปิ
อวิหฺชา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขารो
วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ นามปจฺจยา ผลฺโส
ผลฺสฺสปจฺจยาปิ นามํ ผลฺสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยาปิ ผลฺโส
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา ตณฺหาปจฺจยา

อุปาทานํ อุปาทานปัจจยาปี ตณฺหา อุปาทานปัจจยา ภโว
ภวปัจจยา ชาติ ชาติปัจจยา ชรามรณํ เอวเมตสฺส เภวสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๔๒] ตตฺถ กตฺมา อวิชฺชา ยํ อณฺเณ อทสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาลํกํ โมหํ อกฺุสลมฺมํ อโย วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตฺโม
อวิชฺชาปัจจยา สงฺขารो ยา เจตนา สณฺเณเจตนา สณฺเณเจตยิตตฺตํ อโย
วุจฺจติ อวิชฺชาปัจจยา สงฺขารो ฯ ตตฺถ กตฺมา สงฺขารปัจจยาปี
อวิชฺชา ยํ อณฺเณ อทสฺสนํ ฯเปฯ อวิชฺชาลํกํ โมหํ อกฺุสลมฺมํ
อโย วุจฺจติ สงฺขารปัจจยาปี อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตฺมํ สงฺขารปัจจยา
วิญฺญาณํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ
อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปัจจยา วิญฺญาณํ ฯ ตตฺถ กตฺโม วิญฺญาณปัจจยาปี
สงฺขารो ยา เจตนา สณฺเณเจตนา สณฺเณเจตยิตตฺตํ อโย วุจฺจติ
วิญฺญาณปัจจยาปี สงฺขารो ฯ ตตฺถ กตฺมํ วิญฺญาณปัจจยา นามํ
เวทนา กฺขนฺโธ สณฺเณ กฺขนฺโธ สงฺขาร กฺขนฺโธ อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณปัจจยา
นามํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามปัจจยาปี วิญฺญาณํ ยํ จิตฺตํ
มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ นามปัจจยาปี
วิญฺญาณํ ฯ นามปัจจยา ผสฺโสติ ตตฺถ กตฺมํ นามํ
จเปตฺวา ผสฺสํ เวทนา กฺขนฺโธ สณฺเณ กฺขนฺโธ สงฺขาร กฺขนฺโธ วิญฺญาณ กฺขนฺโธ
อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตฺโม นามปัจจยา ผสฺโส
โย ผสฺโส ผุสฺสนา สมฺมุสฺสนา สมฺมุสฺสิตตฺตํ อโย วุจฺจติ นามปัจจยา

ผลุโส ฯ ตตุถ กตมัม ผลุสปรจุยยาปี นามัม เวทนาภุขนุโร สลญาภุขนุโร
สงขารภุขนุโร วิญญาณภุขนุโร อิทัม วุจฺจติ ผลุสปรจุยยาปี
นามัม ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุภุขภุขนุสฺส
สมุทโย โหตีติ ฯ

[๓๔๓] ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปรจุยยา สงฺขารโร สงฺขารปรจุยยาปี
อวิชฺชา สงฺขารปรจุยยา วิญญาณัม วิญญาณปรจุยยาปี สงฺขารโร
วิญญาณปรจุยยา นามรูปัม นามรูปปรจุยยาปี วิญญาณัม นามรูปปรจุยยา
นญฺจายตณัม นญฺจายตณปรจุยยาปี นามรูปัม นญฺจายตณปรจุยยา
ผลุโส ผลุสปรจุยยาปี นญฺจายตณัม ผลุสปรจุยยา เวทนา เวทนาปรจุยยาปี
ผลุโส เวทนาปรจุยยา ตณฺหา ตณฺหาปรจุยยาปี เวทนา
ตณฺหาปรจุยยา อุปาทานัม อุปาทานปรจุยยาปี ตณฺหา อุปาทานปรจุยยา
ภโว ภวปรจุยยา ชาติ ชาติปรจุยยา ชรามรณัม เอวเมตสฺส
เภวลสฺส ทุภุขภุขนุสฺส สมุทโย โหตีติ ฯ

[๓๔๔] ตตุถ กตมา อวิชฺชา ยัม อญฺญาณัม อทสฺสนัม ฯเปฯ
อวิชฺชาลงฺกิ โมโห อกุสลมฺมุลลํ อยัม วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตุถ กตโม
อวิชฺชาปรจุยยา สงฺขารโร ยา เจตนา สลฺยเจตนา สลฺยเจตยิตตตัม
อยัม วุจฺจติ อวิชฺชาปรจุยยา สงฺขารโร ตตุถ กตมา สงฺขารปรจุยยาปี
อวิชฺชา ยัม อญฺญาณัม อทสฺสนัม ฯเปฯ อวิชฺชาลงฺกิ โมโห อกุสลมฺมุลลํ
อยัม วุจฺจติ สงฺขารปรจุยยาปี อวิชฺชา ฯ ตตุถ กตมัม สงฺขารปรจุยยา
วิญญาณัม ยัม จิตฺตัม มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญญาณธาตุ

อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯ ตตฺถ กตฺโม วิญฺญาณปจฺจยาปี
สงฺขารो ยา เจตนา สลฺยเจตนา สลฺยเจตยิตฺตํ อัย
วุจฺจติ วิญฺญาณปจฺจยาปี สงฺขารो ฯ ตตฺถ กตฺมํ วิญฺญาณปจฺจยา
นามรูปํ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามํ เวทนาภฺขนฺโธ
สลฺยาภฺขนฺโธ สงฺขารภฺขนฺโธ อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ รูปํ
ภฺกฺขาตฺนสฺส อุปฺจโย ฯเปฯ กายาตฺนสฺส อุปฺจโย ยํ วา ปนฺนลฺมมฺปี
อตฺถิ รูปํ จิตฺตञ्จ จิตฺตเหตฺตํ จิตฺตสมฺภูจฺจानํ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ฯ
อิติ อิทลฺลจ นามํ อิทลฺลจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ ฯ
นามรูปปจฺจยาปี วิญฺญาณนฺติ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ
ตตฺถ กตฺมํ นามํ เวทนาภฺขนฺโธ สลฺยาภฺขนฺโธ สงฺขารภฺขนฺโธ
อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ รูปํ ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตฺ
วตฺตติ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทลฺลจ นามํ อิทลฺลจ รูปํ อิทํ
วุจฺจติ นามรูปํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามรูปปจฺจยาปี วิญฺญาณํ ยํ
จิตฺตํ มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺ อิทํ วุจฺจติ
นามรูปปจฺจยาปี วิญฺญาณํ ฯ นามรูปปจฺจยา นฺนฺนฺนฺติ อตฺถิ
นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามํ เวทนาภฺขนฺโธ สลฺยาภฺขนฺโธ
สงฺขารภฺขนฺโธ อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ รูปํ ยํ รูปํ นิสฺสาย
มโนวิญฺญาณธาตฺ วตฺตติ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทลฺลจ นามํ
อิทลฺลจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ นามรูปํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามรูปปจฺจยา
นฺนฺนฺนฺติ ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺ

อิทํ วุจฺจติ นามรูปปจฺจยา ฉฺชายตฺถํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ ฉฺชายตฺถนปจฺจยาปิ
 นามรูปํ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามํ
 เวทนาภฺขนฺโธ สลฺลาภฺขนฺโธ สงฺขารภฺขนฺโธ อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ
 ตตฺถ กตฺมํ รูปํ จภฺขายตฺถสฺส อุปฺจโย ฯเปฯ กายายตฺถสฺส
 อุปฺจโย ยํ วา ปนฺณณมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูจฺจํ
 อิทํ วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทฺถจ นามํ อิทฺถจ รูปํ อิทํ
 วุจฺจติ ฉฺชายตฺถนปจฺจยาปิ นามรูปํ ฯ ตตฺถ กตฺโม ฉฺชายตฺถนปจฺจยา
 ผสฺโส โย ผสฺโส ผุสฺนา สมฺผุสฺนา สมฺผุสฺสิตฺตํ อัย
 วุจฺจติ ฉฺชายตฺถนปจฺจยา ผสฺโส ฯ ตตฺถ กตฺมํ ผสฺสปจฺจยาปิ
 ฉฺชายตฺถนํ ยํ จิตฺตํ มโน มานถํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณชฺชาตุ
 อิทํ วุจฺจติ ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฺชายตฺถนํ ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺถสฺส
 เกวลสฺส ทฺภฺขภฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

[๓๔๕] ตสฺมี สมฺเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร สงฺขารปจฺจยาปิ
 อวิชฺชา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร
 วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ นามรูปปจฺจยา
 สพฺยตฺถนํ สพฺยตฺถนปจฺจยาปิ นามรูปํ สพฺยตฺถนปจฺจยา ผสฺโส
 ผสฺสปจฺจยาปิ สพฺยตฺถนํ ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยาปิ ผสฺโส
 เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา ตณฺหาปจฺจยา
 อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา อุปาทานปจฺจยา ภโว ภว-
 ปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺถสฺส เกวลสฺส

ทุกขกษนุสส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๔๖] ตตฺถ กตฺมา อวิชฺชา ยํ อณฺเณอํ อทฺสฺสนํ ฯเปฯ
 อวิชฺชาลฺงฺคิ โมโห อกุสลมฺมถํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตฺโม
 อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา สยฺเจตนา สยฺเจตยิตฺตํ
 อยํ วุจฺจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो ฯ ตตฺถ กตฺมา สงฺขารปจฺจยาปิ
 อวิชฺชา ยํ อณฺเณอํ อทฺสฺสนํ ฯเปฯ อวิชฺชาลฺงฺคิ โมโห อกุสลมฺมถํ
 อยํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตฺมํ สงฺขารปจฺจยา
 วิญฺเณอํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺเณอธฺชาตุ
 อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญฺเณอํ ฯ ตตฺถ กตฺโม วิญฺเณอปจฺจยาปิ
 สงฺขารो ยา เจตนา สยฺเจตนา สยฺเจตยิตฺตํ อยํ
 วุจฺจติ วิญฺเณอปจฺจยาปิ สงฺขารो ฯ ตตฺถ กตฺมํ วิญฺเณอปจฺจยา
 นามรูปํ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ นามํ เวทฺนากฺขนฺโร
 สยฺเณากฺขนฺโร สงฺขารกฺขนฺโร อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ
 รูปํ จกฺขายตฺนสฺส อุปจโย ฯเปฯ กายายตฺนสฺส อุปจโย ยํ วา
 ปนฺณมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชฺชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูจฺจํ อิทํ วุจฺจติ
 รูปํ ฯ อิติ อิทฺถจ นามํ อิทฺถจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ วิญฺเณอปจฺจยา
 นามรูปํ ฯ นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺเณอนฺติ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ
 ตตฺถ กตฺมํ นามํ เวทฺนากฺขนฺโร สยฺเณากฺขนฺโร สงฺขารกฺขนฺโร
 อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ รูปํ ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺเณอ-
 ธฺชาตุ วตฺตติ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทฺถจ นามํ อิทฺถจ รูปํ

อิทํ วุจฺจติ นามรูปํ ฯ ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺเฒาณํ ยํ
จิตฺตํ มโน มานสิํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺเฒาณธาคู อิทํ วุจฺจติ
นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺเฒาณํ ฯ นามรูปปจฺจยา สพายตฺนนฺติ อตฺถิ
นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตมํ นามํ เวทฺนากุขนฺุโร สลฺเฏวากุขนฺุโร
สงฺขารกุขนฺุโร อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ จตฺตาริ จ
มหาภูตา ยลฺลจ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺเฒาณธาคู วตฺตติ อิทํ
วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทลฺลจ นามํ อิทลฺลจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ นามรูปํ ฯ
ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา สพายตฺนํ จกฺขายตฺนํ ฯเปฯ มนายตฺนํ
อิทํ วุจฺจติ นามรูปปจฺจยา สพายตฺนํ ฯ ตตฺถ กตมํ สพายตฺนปจฺจยาปิ
นามรูปํ อตฺถิ นามํ อตฺถิ รูปํ ฯ ตตฺถ กตมํ นามํ
เวทฺนากุขนฺุโร สลฺเฏวากุขนฺุโร สงฺขารกุขนฺุโร อิทํ วุจฺจติ นามํ ฯ
ตตฺถ กตมํ รูปํ จกฺขายตฺนสฺส อุปจโย ฯเปฯ กายายตฺนสฺส อุปจโย
ยํ วา ปนลฺลณมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตञ्จ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมฺภูจฺจานํ อิทํ
วุจฺจติ รูปํ ฯ อิติ อิทลฺลจ นามํ อิทลฺลจ รูปํ อิทํ วุจฺจติ สพายตฺนปจฺจยาปิ
นามรูปํ ฯ ตตฺถ กตมํ สพายตฺนปจฺจยา ผลฺโล โย
ผลฺโล สฺสนา สมฺสฺสนา สมฺสฺสิตฺตตฺตํ อยํ วุจฺจติ สพายตฺนปจฺจยา
ผลฺโล ฯ ตตฺถ กตมํ ผลฺลปจฺจยาปิ สพายตฺนํ จกฺขายตฺนํ ฯเปฯ
มนายตฺนํ อิทํ วุจฺจติ ผลฺลปจฺจยาปิ สพายตฺนํ ฯเปฯ เตน วุจฺจติ
เอวเมตฺสฺส เภวลฺลสฺส ทฺกฺกขกฺกนฺุรฺสฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

อณฺเฏมณฺเฏจตฺตํ กํ ฯ

[๓๔๓] กตเม ฐมา อกุสลา ยสุมิ สมเย อกุสลํ จิตตํ
อุปปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ ทิฏฺฐิกตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ฯเปฯ
โสมนสฺสสหคํ ทิฏฺฐิกตวิปฺปยุตฺตํ ฯเปฯ โสมนสฺสสหคํ ทิฏฺฐิกตวิปฺปยุตฺตํ
สสงฺขารเณ รูปารมฺมณํ วา ฯเปฯ ฐมารมฺมณํ วา
ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมि สมเย อวิชฺชาปฺจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปฺจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปฺจฺจยา นามํ นามปฺจฺจยา นฺนุจายตฺนํ
นฺนุจายตฺนปฺจฺจยา ผลฺโส ผลฺสฺปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา
ตณฺหา ตณฺหาปฺจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปฺจฺจยา ภโว
ภวปฺจฺจยา ชาติ ชาติปฺจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เภวลฺสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธฺสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๓๔๔] ตตฺถ กตมา อวิชฺชา ยํ อญฺญาณํ อทฺสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาลํกํ โมหํ อกุสลมฺมถิ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ ตตฺถ กตโม
อวิชฺชาปฺจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตฺตํ
อยํ วุจฺจติ อวิชฺชาปฺจฺจยา สงฺขารอ ฯเปฯ ตตฺถ กตโม ตณฺหา
ปฺจฺจยา อธิโมกฺโข โย จิตฺตฺสฺส อธิโมกฺโข อธิมฺจฺจนา ตทฺธิมฺจฺจตฺตา
อยํ วุจฺจติ ตณฺหาปฺจฺจยา อธิโมกฺโข ฯ ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปฺจฺจยา
ภโว จเปตฺวา อธิโมกฺขํ เวทนาทุกฺขนฺโธ สญฺญาทุกฺขนฺโธ
สงฺขารทุกฺขนฺโธ วิญฺญาณทุกฺขนฺโธ อยํ วุจฺจติ อธิโมกฺขปฺจฺจยา
ภโว ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เภวลฺสฺส ทุกฺขกฺขนฺธฺสฺส
สมฺมทโย โหตีติ ฯเปฯ

[๓๔๕] กตเม ฐมา อกุสลา ยสุมิ สมเย อกุสลํ จิตตํ
อุปปนฺนํ โหติ อุปกฺขาสหคํ ทิฏฺฐิกตสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา ฯเปฯ
ฐมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมि สมเย อวิชฺชาปฺจฺจยา
สงฺขารอ สงฺขารปฺจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปฺจฺจยา
นามํ นามปฺจฺจยา นฺนุจายตฺนํ นฺนุจายตฺนปฺจฺจยา ผลฺโส ผลฺสฺปฺจฺจยา

เวทนา เวทนาปัจจัย ตณฺหา ตณฺหาปัจจัย อุปาทานํ
อุปาทานปัจจัย ภโว ภวปัจจัย ชาติ ชาติปัจจัย ชรามรณํ
เอวเมตฺตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๕๐] ตตถ กตมา อวิชชา ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ ฯเปฯ
อวิชชาลงฺคิ โมโห อกุสลมฺมถึ อยํ วุจฺจติ อวิชชา ฯเปฯ ตตถ
กตมา ผสฺสปรจฺจยา เวทนา ยํ เจตสิกํ เนว สาคํ นาสาคํ
เจโตสมฺผสฺสชฺ อทุกขมสฺสํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกขมสฺสา
เวทนา อยํ วุจฺจติ ผสฺสปรจฺจยา เวทนา ฯเปฯ เตน วุจฺจติ
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนุทสฺส สมฺทโย โหตีติ ฯเปฯ

[๓๕๑] กตเม ฐมฺมา อกุสลา ยสฺมี สมเย อกุสลํ จิตฺตํ
อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิจิตฺตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ฯเปฯ
อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิจิตฺตวิปฺยุตฺตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิจิตฺตวิปฺยุตฺตํ
สสงฺขารเณ รุปารมฺมณํ วา ฯเปฯ ฐมฺมารมฺมณํ วา
ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปรจฺจยา สงฺขารो
สงฺขารปรจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปรจฺจยา นามํ นามปรจฺจยา

นฏจายตนํ นฏจายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส
เกวลตฺสฺส ทุกฺขกฺขนฺธตฺสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๕๒] กตเม ชมฺมา อกุสลา ยสฺมี สมเย อกุสลํ จิตฺตํ
อุปฺปนฺนํ โหติ โทมนตฺสฺสทคฺคํ ปฏฺิสมฺปยุตฺตํ ฯ โทมนตฺสฺสทคฺคํ
ปฏฺิสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ รุปารมฺมณํ วา ฯ ชมฺมารมฺมณํ
วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา
สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา
นฏจายตนํ นฏจายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา
เวทนา เวทนาปจฺจยา ปฏฺิฆํ ปฏฺิฆปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส
เกวลตฺสฺส ทุกฺขกฺขนฺธตฺสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๕๓] ตตฺถ กตมา อวิชฺชา ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ ฯ
อวิชฺชาลงฺกิ โมโห อกุสลมฺมูลํ อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา ฯ
กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา ยํ เจตสิกํ อสาคํ เจตสิกํ ทุกฺขํ
เจโตสมฺผสฺสชํ อสาคํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาคา ทุกฺขา
เวทนา อยํ วุจฺจติ ผสฺสปจฺจยา เวทนา ฯ ตตฺถ กตมํ เวทนาปจฺจยา
ปฏฺิฆํ โย จิตฺตตฺสฺส อาฆาโต ปฏฺิฆาโต ฯ จณฺฑิกุกํ
อสฺสุโรโป อนตฺตมฺนตา จิตฺตตฺสฺส อิทํ วุจฺจติ เวทนาปจฺจยา

ปฏิขัม ๑ ตตถ กตโม ปฏิขมปจจยา อธิโมกฺโข โย จิตฺตสฺส
อธิโมกฺโข อธิมฺจฺจนา ตทธิมฺตตฺตา อัย วุจฺจติ ปฏิขมปจจยา
อธิโมกฺโข ๑ ตตถ กตโม อธิโมกฺขปจจยา ภโว จเปตฺวา อธิโมกฺขํ
เวทนากฺขนฺโธ สลฺลวากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ อัย
วุจฺจติ อธิโมกฺขปจจยา ภโว ๑เปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส
เกวลสฺส ทฺถกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหตีติ ๑เปฯ

[๑๕๔] กตเม ฌมฺมา อกฺุสฺลา ยสฺมี สมฺเย อกฺุสฺลํ จิตฺตํ
อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ วิจิกิฉฺฉาสมฺปยุตฺตํ รุปรามมฺณํ วา
๑เปฯ ฌมฺมารมฺณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมฺเย
อวิขฺชาปจจยา สงฺขารโธ สงฺขารปจจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจจยา
นามํ นามปจจยา นฺนฺจายตฺนํ นฺนฺจายตฺนปจจยา ผสฺโส
ผสฺสปจจยา เวทนา เวทนาปจจยา วิจิกิฉฺฉา วิจิกิฉฺฉापจจยา
ภโว ภวปจจยา ชาติ ชาติปจจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส
เกวลสฺส ทฺถกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ๑

[๑๕๕] ตตถ กตฺมา อวิขฺชา ยํ อญฺญาณํ อทฺสฺสนํ ๑เปฯ
อวิขฺชาลฺงฺคี โมโห อกฺุสฺลมฺมฺลํ อัย วุจฺจติ อวิขฺชา ๑เปฯ ตตถ
กตฺมา ผสฺสปจจยา เวทนา ยํ เจตฺสึกํ เนว สาคํ นาสาคํ
เจโตสมฺผสฺสขํ อทฺทกฺขมฺสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสขา อทฺทกฺขมฺสุขา
เวทนา อัย วุจฺจติ ผสฺสปจจยา เวทนา ๑ ตตถ กตฺมา เวทนา-
ปจจยา วิจิกิฉฺฉา ยา กฺงฺขา กฺงฺขายนา กฺงฺขายิตตฺตํ วิมฺติ

วิจิทธิญา เทวพุทท์ เทวธาปโถ สัสโย อเนกัสคาโห อาสปปนา
ปรัสปปนา อปรีโยคาหนา ถมกิตตตติ จิตตสส มโนวิเลโย อัย
วูจติ เวทนาปจญา วิจิทธิญา ฯ ตตถ กตโม วิจิทธิญาปจญา ภโว
จเปตวา วิจิทธิจัน เวทนากุขนุโร สลณากุขนุโร สงขารกุขนุโร
วิญญานกุขนุโร อัย วูจติ วิจิทธิญาปจญา ภโว ฯเปฯ เตน
วูจติ เอวมตสส เกวลสส ทุกุขนุชสส สมุทโย โหตีติ ฯเปฯ

[๓๕๖] กตเม ชมม อกุตตา ยสฺมี สมเย อกุตลํ จิตตํ
อุปปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ อุทฺทจฺจสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา
ฯเปฯ ชมมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย
อวิชฺชาปจญา สงฺขารो สงฺขารปจญา วิญญานํ วิญญานปจญา
นามํ นามปจญา นฺนุจายคณํ นฺนุจายคณปจญา ผสฺโส
ผสฺสปจญา เวทนา เวทนาปจญา อุทฺทจฺจํ อุทฺทจฺจปจญา
อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจญา ภโว ภวปจญา ชาติ ชาติปจญา
ชรามรณํ เอวมตสส เกวลสส ทุกุขนุชสส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๕๗] ตตถ กตมา อวิชฺชา ยํ อญฺญานํ อทฺทสนฺนํ ฯเปฯ
อวิชฺชาลงฺกิ โมโห อกุตลมฺลํ อัย วูจติ อวิชฺชา ฯเปฯ ตตถ กตมา
ผสฺสปจญา เวทนา ยํ เจตสิกํ เนว สาคํ นาสาคํ เจโตสมฺผสฺสชฺไ
อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา
อัย วูจติ ผสฺสปจญา เวทนา ฯ ตตถ กตมํ เวทนาปจญา
อุทฺทจฺจํ ยํ จิตตสส อุทฺทจฺจํ อวฺปสโม เจตโส วิภฺเขโป ภาณตตตํ

จิตตสฺส อิทํ วุจฺจติ เวทนาปจฺจยา อุทฺธจฺจํ ฯ ตตฺถ กตโม
อุทฺธจฺจปจฺจยา อธิโมกฺโข โย จิตฺตสฺส อธิโมกฺโข อธิมุจฺจนา
ตทธิมุตฺตตา อयํ วุจฺจติ อุทฺธจฺจปจฺจยา อธิโมกฺโข ฯ ตตฺถ
กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว จเปตฺวา อธิโมกฺขํ เวทนาภฺขนฺโ
สญฺญาภฺขนฺโ สขฺขารภฺขนฺโ วิญฺญาณภฺขนฺโ อयํ วุจฺจติ อธิโมกฺขปจฺจยา
ภโว ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขภฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหตีติ ฯเปฯ

อกุสลนิตฺเตโส ฯ

[๑๕๘] กตเม ฐมฺมา กุสลา ยสฺมี สมเย กามาวจฺรํ กุสลํ
จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสทฺทํ ฅาณสมฺปยุตฺตํ ฐปารมฺมณํ
วา ฯเปฯ ฐมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺก ตสฺมี สมเย
กุสลมฺลปจฺจยา สงฺขาโร สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา
นามํ นามปจฺจยา ญฺญายตฺนํ ญฺญายตฺนปจฺจยา ผสฺโส๕
ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ปสาโท ปสาทปจฺจยา
อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา
ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทุกฺขภฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๑๕๙] ตตฺถ กตเม กุสลมฺมลา อโลโก อโทโส อโมโห ฯ ตตฺถ
กตโม อโลโก โย อโลโก อลุพฺภนา อลุพฺภิตตฺตํ อสाराโค
อสารชฺชนา อสารชฺชิตตฺตํ อนภิชฺชมา อโลโก กุสลมฺมลํ อยํ วุจฺจติ
อโลโก ฯ ตตฺถ กตโม อโทโส โย อโทโส อหุสฺนา อหุสฺสิตตฺตํ

อพฺยาปาโท อพฺยาปชฺโช อโทโส กุสลมฺลํ อัย วุจฺจติ อโทโส ฯ
 ตตฺถ กตโม อโมโห ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวិโย
 สมฺมาทิฏฺฐิ อัย วุจฺจติ อโมโห ฯ อิมํ วุจฺจนฺติ กุสลมฺลา ฯ
 ตตฺถ กตโม กุสลมฺลปจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา สญฺเจตนา
 สญฺเจตยิตฺตํ อัย วุจฺจติ กุสลมฺลปจฺจยา สงฺขารो ฯเปฯ ตตฺถ
 กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา ยํ เจตสิกํ สาคํ เจตสิกํ สฺขํ เจโตสมฺผสฺสขํ
 สาคํ สฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาคา สฺขา เวทนา
 อัย วุจฺจติ ผสฺสปจฺจยา เวทนา ฯ ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา
 ปสาโท ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท อัย วุจฺจติ
 เวทนาปจฺจยา ปสาโท ฯ ตตฺถ กตโม ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข
 โย จิตฺตสฺส อธิโมกฺโข อธิมฺุจฺจนา ตทฺธิมฺุตฺตตา อัย วุจฺจติ ปสาทปจฺจยา
 อธิโมกฺโข ฯ ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภาโว จเปตฺวา
 อธิโมกฺขํ เวทนาภฺขนฺุโ สญฺญาภฺขนฺุโ สงฺขารภฺขนฺุโ วิญฺญาณภฺขนฺุโ
 อัย วุจฺจติ อธิโมกฺขปจฺจยา ภาโว ฯเปฯ เตน วุจฺจติ □
 เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขภฺขนฺุสฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

[๑๖๐] กตเม ฌมฺมา กุสลา ยสฺมี สมฺเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ
 อฺุปฺปนฺุํ โหติ โสมนสฺสสทฺทํ ฌาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาราเรน ฯเปฯ
 โสมนสฺสสทฺทํ ฌาณวิปฺยุตฺตํ ฯเปฯ โสมนสฺสสทฺทํ ฌาณวิปฺยุตฺตํ
 สสงฺขาราเรน ฐปารมฺมณฺ์ วา ฯเปฯ ฌมฺมารมฺมณฺ์ วา ยํ
 ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมฺเย กุสลมฺลปจฺจยา สงฺขารो สงฺขาร-

ปจฺจยา วิญฺเณณํ วิญฺเณณปจฺจยา นามิ นามปจฺจยา ฉญฺจายตนํ
ฉญฺจายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา
ปสฺสาทิ ปสฺสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว
ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทฺทโย โหติ ฯ

[๓๖๑] ตตฺถ กตฺเม กุสลมฺมลา อโลโก อโทโส ฯ ตตฺถ กตฺโม
อโลโก โย อโลโก อลฺลพฺภนา อลฺลพฺภิตตฺตํ อสฺสาราโค อสฺสารชฺชนา
อสฺสารชฺชิตตฺตํ อนภิชฺชณา อโลโก กุสลมฺมลํ อโย วุจฺจติ อโลโก ฯ
ตตฺถ กตฺโม อโทโส โย อโทโส อทฺตสนา อทฺตสฺสิตตฺตํ อพฺยาปาโท
อพฺยาปชฺชโร อโทโส กุสลมฺมลํ อโย วุจฺจติ อโทโส ฯ อิมํ วุจฺจนฺติ
กุสลมฺมลา ฯ ตตฺถ กตฺโม กุสลมฺมลปจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา
สณฺเจตนา สณฺเจตยิตตฺตํ อโย วุจฺจติ กุสลมฺมลปจฺจยา สงฺขารो ฯเปฯ
เตน วุจฺจติ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทฺทโย โหติติ ฯ

[๓๖๒] กตฺเม ฐมฺมา กุสลา ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ
จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคฺติ ฅานสมฺปยุตฺตํ ฯเปฯ
อุเปกฺขาสหคฺติ ฅานสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ รุปารมฺมณํ วา ฯเปฯ
ฐมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย กุสลมฺมลปจฺจยา
สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา วิญฺเณณํ วิญฺเณณปจฺจยา
นามิ นามปจฺจยา ฉญฺจายตนํ ฉญฺจายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺส-
ปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ปสฺสาทิ ปสฺสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข

อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยาชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
เอวเมตสฺส เภวตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๓๖๓] ตตฺถ กตฺเม กุสลมฺมฺลา อโลโก อโทโส อโมโห ฯเปฯ
อิเม วุจฺจนฺติ กุสลมฺมฺลา ฯ ตตฺถ กตฺโม กุสลมฺมฺลปจฺจยา สงฺขารो
ยา เจตนา สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตฺตํ อัย วุจฺจติ กุสลมฺมฺลปจฺจยา
สงฺขารो ฯเปฯ ตตฺถ กตฺมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา ยํ เจตสิกํ
เนว สาทํ นาสาทํ เจโตสมฺผสฺสชฺชํ อทฺกฺขมฺสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา
อทฺกฺขมฺสุขา เวทนา อัย วุจฺจติ ผสฺสปจฺจยา เวทนา
ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตสฺส เภวตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย
โหตีติ ฯ

[๓๖๔] กตฺเม ชมฺมา กุสลา ยสฺมี สมฺเย กามาวจฺริ กุสลํ
จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ฅาณวิปฺยุตฺตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคตํ
ฅาณวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ รุปรามมฺณํ วา ฯเปฯ
ชมฺมารมมฺณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมฺเย กุสลมฺมฺลปจฺจยา
สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา
นญฺจายตฺนํ นญฺจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยาชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตสฺส เภวตสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๓๖๕] ตตฺถ กตฺเม กุสลมฺมฺลา อโลโก อโทโส ฯเปฯ อิเม

วูจุนติ กุสลมูลา ฯ ตตถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารो ยา
เจตนา สลฺเจตนา สลฺเจตยิตตฺตํ อัย วูจติ กุสลมูลปจฺจยา
สงฺขารो ฯเปฯ เตน วูจติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทโย โหตีติ ฯ

[๓๖๖] กตเม ฐมา กุสลา ยสฺมี สมเย รุปรูปปตฺติยา มคฺคิ
ภาเวติ วิวิจฺเจว กามะหิ ฯเปฯ ปจฺม ฆานํ อุปสมฺปชฺช วิหริ
ปจฺวิกสิณฺติ ตสฺมี สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา จฺญายตนํ
จฺญายตนปจฺจยา ผลฺโส ผลฺสฺปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ปสาโท
ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทโย โหติ ฯ

[๓๖๗] ตตถ กตเม กุสลมูลา อโลโก อโทโส อโมโห ฯเปฯ
อิมะ วูจุนติ กุสลมูลา ฯ ตตถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขารो
ยา เจตนา สลฺเจตนา สลฺเจตยิตตฺตํ อัย วูจติ กุสลมูลปจฺจยา
สงฺขารो ฯเปฯ เตน วูจติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทโย โหตีติ ฯ

[๓๖๘] กตเม ฐมา กุสลา ยสฺมี สมเย อรุปรูปปตฺติยา
มคฺคิ ภาเวติ สพฺพโส อากิณฺณจฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสณฺญา-
นาสณฺญาตนสณฺญาสหคฺติ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตฺตถ ฆานํ

อุปสมปชช วิหริติ ตสฺมี สมเย กุสลมฺลปจฺจยา สงฺขารโ
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา
ฉฺชรายตฺนํ ฉฺชรายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส
เกวลตฺสฺส ทุกฺขกฺขนฺธตฺสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๖๕] ตตฺถ กตฺเม กุสลมฺลตา อโลโก อโทโส อโมโห ฯเปฯ
อิมะ วุจฺจนฺติ กุสลมฺลตา ฯ ตตฺถ กตฺโม กุสลมฺลปจฺจยา สงฺขารโ
ยา เจตนา สลฺยเจตนา สลฺยเจตยิตตฺตํ อຍံ วุจฺจติ กุสลมฺลปจฺจยา
สงฺขารโ ฯเปฯ ตตฺถ กตฺมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา ยํ เจตสิกํ เนว
สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชฺชํ อทฺกฺขมฺสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา
อทฺกฺขมฺสุขา เวทนา อຍံ วุจฺจติ ผสฺสปจฺจยา เวทนา ฯเปฯ เตน
วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เกวลตฺสฺส ทุกฺขกฺขนฺธตฺสฺส สมุทโย โหตีติ ฯ

[๓๖๖] กตฺเม ฐมฺมา กุสลา ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจฺยคามิํ ทิฏฺฐิกตฺตานํ ปหานาย ปจฺจมา ย ญฺมียา
ปตฺตียา วิวิจฺเจว กามะหิ ฯเปฯ ปจฺจมํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ
ทุกฺขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ ตสฺมี สมเย กุสลมฺลปจฺจยา สงฺขารโ
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา
ฉฺชรายตฺนํ ฉฺชรายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนาเวทนา-
ปจฺจยา ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว

ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรรณํ เอวเมเตสํ ฌมฺมานํ
สมุทโย โหติ ฯ

[๓๗๑] ตตฺถ กตฺเม กุสลมฺมลา อโลโก อโทโส อโมโห ฯเปฯ
ตตฺถ กตฺโม อโมโห ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ ฌมฺมวิจยสมุโพชฌงฺโก มกฺขงฺกํ มกฺขปริยาปนฺนํ
อัย วุจฺจติ อโมโห ฯ อิเม วุจฺจนฺติ กุสลมฺมลา ฯ ตตฺถ กตฺโม
กุสลมฺมลปจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา สยฺเจตนา สยฺเจตยิตตฺตํ
อัย วุจฺจติ กุสลมฺมลปจฺจยา สงฺขารो ฯเปฯ ตตฺถ กตฺมา ผสฺสปจฺจยา
เวทนา ยํ เจตสิกํ สาคํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสขํ สาคํ
สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาคา สุขา เวทนา อัย วุจฺจติ
ผสฺสปจฺจยา เวทนา ฯ ตตฺถ กตฺโม เวทนาปจฺจยา ปสาโท ยา
สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท อัย วุจฺจติ เวทนาปจฺจยา
ปสาโท ฯ ตตฺถ กตฺโม ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข โย
จิตฺตสฺส อธิโมกฺโข อธิมฺจฺจนา ตทฺธิมฺตตฺตา อัย วุจฺจติ ปสาทปจฺจยา
อธิโมกฺโข ฯ ตตฺถ กตฺโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภาโว จเปตฺวา
อธิโมกฺขํ เวทนาภฺขนฺโร สยฺฉาภฺขนฺโร สงฺขารภฺขนฺโร วิญฺญาณภฺขนฺโร
อัย วุจฺจติ อธิโมกฺขปจฺจยา ภาโว ฯเปฯ เอวเมเตสํ ฌมฺมานํ สมุทโย
โหตีติ เอวเมเตสํ ฌมฺมานํ สงฺคติ โหติ สมากโม โหติ สโมธานํ
โหติ ปาคฺภาโว โหติ เตน วุจฺจติ เอวเมเตสํ ฌมฺมานํ สมุทโย โหตีติ ฯ
กุสลนิตฺเทโส ฯ

[๓๗๒] กตเม ชมมา อพยากตา ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส
กุสฺลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญญาณํ อุปปนฺนํ
โหติ อุปเภกฺขาตหคตํ ฐปารมฺมณํ ตสฺมี สมเย สงฺขารปฺจฺจยา
วิญญาณํ วิญญาณปฺจฺจยา นามํ นามปฺจฺจยา นฏฺจายตฺนํ
นฏฺจายตฺนปฺจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา ภโว
ภวปฺจฺจยา ชาติ ชาติปฺจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตสฺส เกวลสฺส
ทฺถกฺขณฺนุสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๓๗๓] ตตฺถ กตโม สงฺขารो ย เจตนา สญฺเจตนา
สญฺเจตยิตตฺตํ อโย วุจฺจติ สงฺขารो ฯ ตตฺถ กตมํ สงฺขารปฺจฺจยา
วิญญาณํ โย จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา จกฺขุวิญญาณธาตุ
อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปฺจฺจยา วิญญาณํ ฯ ตตฺถ กตมํ วิญญาณปฺจฺจยา
นามํ เวทนาภฺขณฺนุสฺส สญฺญาภฺขณฺนุสฺส สงฺขารภฺขณฺนุสฺส อิทํ วุจฺจติ
วิญญาณปฺจฺจยา นามํ ฯ ตตฺถ กตมํ นามปฺจฺจยา นฏฺจายตฺนํ
โย จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา จกฺขุวิญญาณธาตุ อิทํ
วุจฺจติ นามปฺจฺจยา นฏฺจายตฺนํ ฯ ตตฺถ กตโม นฏฺจายตฺนปฺจฺจยา
ผสฺโส โย ผสฺโส ผุสฺสนา สมฺมุสฺสนา สมฺมุสฺสิตตฺตํ อโย วุจฺจติ
นฏฺจายตฺนปฺจฺจยา ผสฺโส ฯ ตตฺถ กตมา ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา
โย เจตสิกํ เนว สาดํ นาสาดํ เจโตสมฺมุสฺสชฺ อทฺถกฺขมฺมุสฺสํ เวทยิตํ
เจโตสมฺมุสฺสชา อทฺถกฺขมฺมุสฺสา เวทนา อโย วุจฺจติ ผสฺสปฺจฺจยา
เวทนา ฯ ตตฺถ กตโม เวทนาปฺจฺจยา ภโว จเปตฺวา เวทนํ

สฤณากุขนุโธ สงฺขารกุขนุโธ วิญฺเณณกุขนุโธ อัย วุจฺจติ เวทนา
ปจฺจยา ภโว ๗เป๗ เตน วุจฺจติ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกุขนุชฺชสฺส
สมุทโย โหตีติ ๗

[๓๗๔] ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺเณณํ สงฺขารเหตุกํ
วิญฺเณณปจฺจยา นามํ วิญฺเณณเหตุกํ นามปจฺจยา ฉนฺนุจายตนํ
นามเหตุกํ ฉนฺนุจายตนปจฺจยา ผสฺโส ฉนฺนุจายตนเหตุโก ผสฺสปจฺจยา
เวทนา ผสฺสเหตุกา เวทนาปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกุขนุชฺชสฺส
สมุทโย โหติ ๗

[๓๗๕] ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺเณณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ
วิญฺเณณปจฺจยา นามํ วิญฺเณณสมฺปยุตฺตํ นามปจฺจยา ฉนฺนุจายตนํ
นามสมฺปยุตฺตํ ฉนฺนุจายตนปจฺจยา ผสฺโส ฉนฺนุจายตนสมฺปยุตฺโต
ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา เวทนาปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกุขนุชฺชสฺส สมุทโย โหติ ๗

[๓๗๖] ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺเณณํ วิญฺเณณปจฺจยาปี
สงฺขาโร วิญฺเณณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยาปี วิญฺเณณํ
นามปจฺจยา ฉนฺนุจายตนํ ฉนฺนุจายตนปจฺจยาปี นามํ ฉนฺนุจายตนปจฺจยา
ผสฺโส ผสฺสปจฺจยาปี ฉนฺนุจายตนํ ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยาปี ผสฺโส เวทนาปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ

ชาติปัจจยา ชรามรณั เอวเมตสฺส เกลตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทโย โหติ ฯ

[๓๗๗] กตเม ชมฺมา อพฺยากตา ยสฺมี สมฺเย กามาวจรสฺส
กฺุสฺสสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิปากั โสตฺวิญฺญาณั อุปฺปนฺนั
โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตั สทฺทธารมฺมณั ฯเปฯ ฃานวิญฺญาณั อุปฺปนฺนั
โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตั คนฺธธารมฺมณั ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณั อุปฺปนฺนั
โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตั รัสธารมฺมณั ฯเปฯ กายวิญฺญาณั อุปฺปนฺนั
โหติ สฺขสฺสหคตั โฝฏฺจพฺพารมฺมณั ตสฺมี สมฺเย สงฺขารปฺจฺจยา
วิญฺญาณั วิญฺญาณปฺจฺจยา นามั นามปฺจฺจยา ญฺญายตฺนั
ญฺญายตฺนปฺจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา
ภโว ภวปฺจฺจยา ชาติ ชาติปฺจฺจยา ชรามรณั เอวเมตสฺส
เกลตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ4

[๓๗๘] ตตฺถ กตโม สงฺขารो ยา เจตนา สลฺยเจตนา
สลฺยเจตยิตตฺตึ อัย วุจฺจติ สงฺขารो ฯเปฯ ตตฺถ กตมา ผสฺสปฺจฺจยา
เวทนา ยั กายิกั สาดั กายิกั สฺขั กายสมฺผสฺสชั สาดั
สฺขั เวทยิตั กายสมฺผสฺสชา สาดา สฺขา เวทนา อัย วุจฺจติ
ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา ฯ ตตฺถ กตโม เวทนาปฺจฺจยา ภโว จเปตฺวา
เวทณั สลฺยญา กฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ อัย วุจฺจติ
เวทนาปฺจฺจยา ภโว ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตสฺส เกลตสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตีติ ฯ

[๑๗๕] กตเม ฐมา อพยากตา ยสมี สมเย กามาวจรสสุ
กุสสสสุ กมมสสุ กตตตตา อุปจิตตตตา วิปากา มโนธาตุ อุปปนา
โหติ อุปเขกขาสหคตา รูปารมมณา วา ๗เปฯ โสฎฐพพารมมณา
วา ยั ยั วา ปนารพุก ตสมี สมเย สงขารปจจยา วิญญาณั
วิญญาณปจจยา นามั นามปจจยา ฉฎฐายตน์ ฉฎฐายตนปจจยา
ผลุโส ผลุสปจจยา เวทนา เวทนาปจจยา อธิโมกโข
อธิโมกขปจจยา ภโว ภวปจจยา ชาติ ชาติปจจยา ชรามรณั
เอวมตสสุ เกวลสสุ ทุกขกขนุทธสสุ สมุทโย โหติ ๗

[๑๗๖] ตตถ กตโม สงฆาโร ยา เจตนา สญเจตนา
สญเจตยิตตตั อัย วุจจติ สงฆาโร ๗ ตตถ กตมัสสงฆารปจจยา
วิญญาณั ยั จิตตัมโน มานัส ๗เปฯ ตชชชา มโนธาตุ อิทั
วุจจติ สงฆารปจจยา วิญญาณั ๗เปฯ ตตถ กตมา ผลุสปจจยา
เวทนา ยั เจตสิกั เนว สาดั นาสาดั เจโตสมผลุสซั อทุกขมสุขั
เวทยิตั เจโตสมผลุสซชา อทุกขมสุขา เวทนา อัย วุจจติ ผลุสปจจยา
เวทนา ๗ ตตถ กตโม เวทนาปจจยา อธิโมกโข โย
จิตตสสุ อธิโมกโข อธิมุจจนา ตทธีมตตตตา อัย วุจจติ เวทนาปจจยา
อธิโมกโข ๗ ตตถ กตโม อธิโมกขปจจยา ภโว จเปตวา
อธิโมกขั เวทนากขนุโธ สญญาณกขนุโธ สงฆารกขนุโธ วิญญาณกขนุโธ
อัย วุจจติ อธิโมกขปจจยา ภโว ๗เปฯ เตน วุจจติ
เอวมตสสุ เกวลสสุ ทุกขกขนุทธสสุ สมุทโย โหตีติ ๗

[๓๘๑] กตเม ฐมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส
 กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตุตา อุปจิตตุตา วิปากา มโนวิญญานธาตุ
 อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสทฺคตา รูปารมฺมณา วา ฯเปฯ ฐมารมฺมณา
 วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา
 วิญญานํ วิญญานปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา ญฺญายตฺนํ
 ญฺญายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา
 อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภาโว ภาวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา
 ชรามรณํ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๓๘๒] ตตฺถ กตโม สงฺขารो ยา เจตนา สญฺเจตนา
 สญฺเจตยิตตฺตํ อโย วุจฺจติ สงฺขารो ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา
 วิญญานํ โย จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญญานธาตุ
 อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ ฯเปฯ ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา
 เวทนา โย เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สฺขํ เจโตสมฺผสฺสขํ
 สาทํ สฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาคา สฺขยา เวทนา อโย
 วุจฺจติ ผสฺสปจฺจยา เวทนา ฯ ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข
 โย จิตฺตสฺส อธิโมกฺโข อธิมฺจฺจนา ตทริมฺตตฺตา อโย วุจฺจติ
 เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข ฯ ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภาโว
 จเปตฺวา อธิโมกฺโข เวทนาภฺขนฺโธ สญฺญาภฺขนฺโธ สงฺขารภฺขนฺโธ
 วิญญานภฺขนฺโธ อโย วุจฺจติ อธิโมกฺขปจฺจยา ภาโว ฯเปฯ เตน
 วุจฺจติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติติ ฯ

[๓๘๓] กตเม ชมมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส
กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตุตา อุปจิตตุตา วิปากา มโนวิญญานธาตุ
อุปปนฺนา โหติ อุปฺเภกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา ฯเปฯ
ชฺมมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย สงฺขารปฺจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปฺจฺจยา นามํ นามปฺจฺจยา นฺนุสฺสายตฺนํ
นฺนุสฺสายตฺนปฺจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา
อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปฺจฺจยา ภาโว ภาวปฺจฺจยา ชาติ ชาติปฺจฺจยา
ชฺรามรณํ เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺนฺชสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๓๘๔] ตตฺถ กตโม สงฺขารो ยา เจตนา สลฺเจตนา
สลฺเจตยิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ สงฺขารो ฯ ตตฺถ กตมํ สงฺขารปฺจฺจยา
วิญฺญาณํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญานธาตุ
อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปฺจฺจยา วิญฺญาณํ ฯเปฯ ตตฺถ กตมา ผสฺสปฺจฺจยา
เวทนา ยํ เจตสิกํ เนว สาคํ นาสาคํ เจโตสมฺผสฺสชฺ
อทุกฺขมสฺสชฺ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสฺสชา เวทนา อยํ
วุจฺจติ ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา ฯ ตตฺถ กตโม เวทนาปฺจฺจยา อธิโมกฺโข
โย จิตฺตสฺส อธิโมกฺโข อธิมฺจฺจนา ตทริมฺตตฺตา อยํ วุจฺจติ
เวทนาปฺจฺจยา อธิโมกฺโข ฯ ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปฺจฺจยา ภาโว
จเปตฺวา อธิโมกฺขํ เวทนามฺกฺขนฺนฺโร สลฺลนามฺกฺขนฺนฺโร สงฺขารามฺกฺขนฺนฺโร
วิญฺญานามฺกฺขนฺนฺโร อยํ วุจฺจติ อธิโมกฺขปฺจฺจยา ภาโว ฯเปฯ เตน
วุจฺจติ เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺนฺชสฺส สมฺมทโย โหตีติ ฯ

[๓๘๕] กตเม ฐมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส
กุสฺลสฺส กมฺมสฺส กตตุตา อุปจิตตุตา วิปากา มโนวิญญานธาตุ
อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา ฅานสมฺปยุตุตา ๗เปฯ โสมนสฺสสหคตา
ฅานสมฺปยุตุตา สสงฺขารเณ ๗เปฯ โสมนสฺสสหคตา
ฅานวิปฺยุตุตา ๗เปฯ โสมนสฺสสหคตา ฅานวิปฺยุตุตา สสงฺขารเณ
๗เปฯ อุเปกฺขาสหคตา ฅานสมฺปยุตุตา ๗เปฯ อุเปกฺขาสหคตา
ฅานสมฺปยุตุตา สสงฺขารเณ ๗เปฯ อุเปกฺขาสหคตา ฅานวิปฺยุตุตา
๗เปฯ อุเปกฺขาสหคตา ฅานวิปฺยุตุตา สสงฺขารเณ รุปรามมฺณา
วา ๗เปฯ ฐมมารมมฺณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี
สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ วิญญานปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา
ณฺฏจายตฺนํ ณฺฏจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ฐรามรณํ เอวเมตสฺส
เกวลสฺส ทฺกฺขทฺกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ๗

[๓๘๖] ตตฺถ กตโม สงฺขารो ยา เจตนา สญฺเจตนา
สญฺเจตยิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ สงฺขารो ๗ ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา
วิญญานํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ๗เปฯ ตชฺชา มโนวิญญานธาตุ
อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญญานํ ๗เปฯ ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา
ปสาโท ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท
อยํ วุจฺจติ เวทนาปจฺจยา ปสาโท ๗ ตตฺถ กตโม ปสาทปจฺจยา

อธิโมกุโโข โย จิตตสฺส อธิโมกุโโข อธิมูจฺจนา ตทธิมุตฺตตา
อัย วุจฺจติ ปสาทปจฺจยา อธิโมกุโโข ฯ ตตฺถ กตฺโม อธิโมกฺขปจฺจยา
ภโว จเปตฺวา อธิโมกฺข์ เวทนากฺขนฺโธ สลฺยณากฺขนฺโธ
สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ อัย วุจฺจติ อธิโมกฺขปจฺจยา
ภโว ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺธสฺส
สมฺมทโย โหตีติ ฯ

[๓๘๗] กตฺเม ฐมฺมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมฺเย รุปรูปปตฺติยา
มคฺคิ ภาวติ วิวิจฺเจว กามฺเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ ปจฺวิกสิณฺณํ ตสฺมี สมฺเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป
โหติ อิม ฐมฺมา กุสลา ตสฺเสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส
กตฺตตา อุปฺจิตฺตตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามฺเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปจฺวิกสิณฺณํ ตสฺมี สมฺเย สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา นญฺจายตฺนํ
นญฺจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา
ปสาทโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกุโโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยาถ
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส
ทฺกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๓๘๘] กตฺเม ฐมฺมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมฺเย อรุปรูปปตฺติยา
มคฺคิ ภาวติ สพฺพโส อากิณฺญจฺญายตฺนํ สมฺติกฺกมฺม นวสฺลฺยา-
นาสฺลฺยตฺนสฺลฺยาสหคฺคิ สฺขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตฺตถิ ฌานํ

อุปสมุขช วิหริติ ตสฺมี สมเย ผลุโส โหติ ฯเปฯ อวิกุเขโป
โหติ อิเม ฌมฺมา กุสลา ตสฺเสว อรูปาวจรสฺส กุสลสฺส กम्मสฺส
กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ สพุฟุโส อากิญจณฺณายตน์ สมตฺกิกम्म
เนวสณฺณานาสณฺณายตนสณฺณาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ
จตุตถํ ฌานํ อุปสมุขช วิหริติ ตสฺมี สมเย สงฺขารปฺจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปฺจฺจยา นามํ นามปฺจฺจยา ญฺญายตน์
ญฺญายตนปฺจฺจยา ผลุโส ผลุสฺสปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา ปสาโท
ปสาทปฺจฺจยา อธิโมกุโข อธิโมกฺขปฺจฺจยา ภโว ภวปฺจฺจยา ชาติ
ชาติปฺจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขทฺกฺขนฺธสฺส
สมุทฺโธ โหติ ฯ

[๑๘๕] กตเม ฌมฺมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
ภาเวติ นียฺยานิกํ อปฺจฺจคามิํ ทิฏฺฐิกตฺตานํ ปหานาย ปจฺจมา ย ญฺมียา
ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺจมํ ฌานํ อุปสมุขช วิหริติ
ทฺกฺขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ ตสฺมี สมเย ผลุโส โหติ ฯเปฯ อวิกุเขโป
โหติ อิเม ฌมฺมา กุสลา ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส
ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺจมํ
ฌานํ อุปสมุขช วิหริติ ทฺกฺขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ สฺสณฺณตํ ตสฺมี
สมเย สงฺขารปฺจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปฺจฺจยา นามํ นามปฺจฺจยา
ญฺญายตน์ ญฺญายตนปฺจฺจยา ผลุโส ผลุสฺสปฺจฺจยา เวทนา
เวทนาปฺจฺจยา ปสาโท ปสาทปฺจฺจยา อธิโมกุโข อธิโมกฺขปฺจฺจยา

ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมเตสํ ฌมมานํ
สมุทโย โหติ ฯ

[๑๕๐] กตเม ฌมมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย อกุสลสฺส
กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ
อุปฺเภกฺขาสหคตํ รุปรามมฺณํ ฯเปฯ โสตวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ
อุปฺเภกฺขาสหคตํ สทฺทการมมฺณํ ฯเปฯ ฌานวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ
อุปฺเภกฺขาสหคตํ คนฺธารมมฺณํ ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ
อุปฺเภกฺขาสหคตํ รสสารมมฺณํ ฯเปฯ กายวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ
ทุกฺขสหคตํ โสภฺจพฺพารมมฺณํ ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา นฺนุจายตนํ
นฺนุจายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ภโว
ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตสฺส เภวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๑๕๑] ตตฺถ กตโม สงฺขาโร ยา เจตนา สญฺเจตนา
สญฺเจตยิตตฺตํ อโย วุจฺจติ สงฺขาโร ฯ ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ โย จิตฺตํ มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา กายวิญฺญาณธาตุ
อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯเปฯ ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา
เวทนา โย กายิกํ อสาดํ กายิกํ ทุกฺขํ กายสมฺผสฺสชฺชํ
อสาดํ ทุกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา อสาดตา ทุกฺขา เวทนา อโย
วุจฺจติ ผสฺสปจฺจยา เวทนา ฯ ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา ภโว

จเปตฺวา เวทนี สลฺยถากุขนุโธ สงฺขารกุขนุโธ วิญฺญาณกุขนุโธ
อัย วุจฺจติ เวทนาปจฺจยา ภโว ๆเปฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตฺสฺส
เกวลสฺส ทฺวักกุขนุสฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

[๓๕๒] กตฺเม ชฺมฺมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมฺเย อกฺุสฺสสฺส
กมฺมสฺส กตฺตฺตา อุปฺจิตฺตฺตา วิปาคา มโนธาตฺถ อุปฺปนฺนา โหติ
อุเปกฺขาสหคฺตา รุปรามฺมณา วา ๆเปฯ โสภฺจฺพฺพารมฺมณา วา
ยํ ยํ วา ปนารพฺก ตฺสฺมี สมฺเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา ฉฺชฺชฺยตฺนํ ฉฺชฺชฺยตฺนปจฺจยา
ผลฺสฺโส ผลฺสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข
อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชฺรามรณํ
เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺวักกุขนุสฺส สมฺทโย โหติ ฯ

[๓๕๓] ตฺตฺถ กตฺโม สงฺขาโร ยา เจตนา สลฺยเจตนา
สลฺยเจตยิตฺตํ อัย วุจฺจติ สงฺขาโร ฯ ตฺตฺถ กตฺมํ สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ๆเปฯ ตฺชฺชา มโนธาตฺถ อิทํ
วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ๆเปฯ ตฺตฺถ กตฺมา ผลฺสฺสปจฺจยา
เวทนา ยํ เจตสิกํ เนว สาดํ นาสาดํ เจโตสมฺผลฺสฺสํ อทุกฺขมฺสุขํ
เวทยิตํ เจโตสมฺผลฺสฺสชา อทุกฺขมฺสุขา เวทนา อัย วุจฺจติ ผลฺสฺสปจฺจยา
เวทนา ฯ ตฺตฺถ กตฺโม เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข โย
จิตฺตสฺส อธิโมกฺโข อธิมฺุจฺจนา ตฺททิมฺุจฺจตา อัย วุจฺจติ เวทนา
ปจฺจยา อธิโมกฺโข ฯ ตฺตฺถ กตฺโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว จเปตฺวา

อธิโมกข์ เวทนาภขุโน โสถวภขุโน โสขารภขุโน วิญญานภขุโน
อัย วุจติ อธิโมกข์ปจยยา ภโว ๆเปฯ เตน วุจติ
เอวมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขภขุโนธสฺส สมุทโย โหตีติ ฯ

[๑๕๔] กตเม ฐมา อพฺยาถตา ยสฺมี สมเย อกฺุสสสฺส
กมฺมสฺส กตฺตฺตา อฺุปฺจิตฺตฺตา วิปาภา มโนวิญญานธาตฺุ อฺุปฺปฺนฺนา
โหตี อฺุเปกฺุษาสทฺคตา รฺุปรามฺมณา วา ๆเปฯ ฐมารมฺมณา
วา ยํ ยํ วา ปนารพฺก ตสฺมี สมเย สงฺขารปจยยา วิญญานํ
วิญญานปจยยา นามํ นามปจยยา ฉฺุจฺจายตฺนํ ฉฺุจฺจายตฺนปจยยา
ผลฺุโส ผลฺุสฺสปจยยา เวทนา เวทนาปจยยา อธิโมกฺุโข อธิโมกฺุขปจยยา
ภโว ภวปจยยา ชาติ ชาติปจยยา ฐรามรณํ
เอวมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขภขุโนธสฺส สมุทโย โหตี ฯ๑6

[๑๕๕] ตตฺถ กตโม สงฺขาโร ยา เจตนา สญฺเจตนา
สญฺเจตยิตตฺติ อัย วุจติ สงฺขาโร ๆ ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจยยา
วิญญานํ ยํ จิตฺติ มโน มานสิ ๆเปฯ ตชฺุชา มโนวิญญานธาตฺุ
อิทํ วุจติ สงฺขารปจยยา วิญญานํ ๆเปฯ เตน วุจติ เอวมตสฺส
เภวลสฺส ทุกฺขภขุโนธสฺส สมุทโย โหตีติ ฯ

[๑๕๖] กตเม ฐมา อพฺยาถตา ยสฺมี สมเย มโนธาตฺุ
อฺุปฺปฺนฺนา โหตี กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปาภา
อฺุเปกฺุษาสทฺคตา รฺุปรามฺมณา วา ๆเปฯ โสภฺุจพฺุพารมฺมณา วา
ยํ ยํ วา ปนารพฺก ๆเปฯ มโนวิญญานธาตฺุ อฺุปฺปฺนฺนา โหตี

กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กम्मวิปากา โสมนสุสสหคตา
รูปารมมณา วา ฯเปฯ ฐมมารมมณา วา ยั ยั วา ปนารพุก
ฯเปฯ มโนวิญญานธาตุ อุปปนุณา โหติ กิริยา เนว กุสลา
นากุสลา น จ กम्मวิปากา อุปเภกขาสหคตา รูปารมมณา วา
ฯเปฯ ฐมมารมมณา วา ยั ยั วา ปนารพุก ตสฺมี สมเย
สงฺขารปจฺจยา วิญญานัณ วิญญานปจฺจยา นามั นามปจฺจยา
จฺญายตณัณ จฺญายตณปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณัณ เอวมตฺตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทโย โหติ ฯ

[๑๕๗] กตเม ฐมมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย มโนวิญญานธาตุ
อุปปนุณา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ
กम्मวิปากา โสมนสุสสหคตา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯเปฯ โสมนสุสสหคตา
ฌานสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ ฯเปฯ โสมนสุสสหคตา
ฌานวิปฺปยุตฺตา ฯเปฯ โสมนสุสสหคตา ฌานวิปฺปยุตฺตา
สสงฺขารเณ ฯเปฯ อุปเภกขาสหคตา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯเปฯ อุปเภกขาสหคตา
ฌานสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ ฯเปฯ อุปเภกขาสหคตา
ฌานวิปฺปยุตฺตา ฯเปฯ อุปเภกขาสหคตา ฌานวิปฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ
รูปารมมณา วา ฯเปฯ ฐมมารมมณา วา ยั ยั วา ปนารพุก
ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญญานัณ วิญญานปจฺจยา นามั

นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตฺถิ ฉฏฺฐายตฺถนปจฺจยา ผสฺสโต ผสฺสตปจฺจยา
เวทนา เวทนาปจฺจยา ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข
อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
เอวมตฺตสฺส เภวตฺตสฺส ทฺถกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๓๕๘] กตเม ฐมฺมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย รุปราวจฺริ
ฉานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสฺลํ นากุสฺลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาริ
วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฉานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ
ปจฺจวิกฺขิตฺถิ ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา
นามํ นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตฺถิ ฉฏฺฐายตฺถนปจฺจยา ผสฺสโต
ผสฺสตปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ปสาโท ปสาทปจฺจยา
อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา
ชรามรณํ เอวมตฺตสฺส เภวตฺตสฺส ทฺถกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๓๕๙] กตเม ฐมฺมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย อรุปราวจฺริ
ฉานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสฺลํ นากุสฺลํ น จ กมฺมวิปากํ
ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาริ สพฺพโส อากิณฺจณฺณายตฺถิ สมตฺติกมฺม
เนวตฺถณฺณานาสฺถณฺณายตฺถนตฺถณฺณาสฺสทฺทํ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตฺตํ ฉานํ
อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ ตสฺมี สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตฺถิ ฉฏฺฐายตฺถนปจฺจยา
ผสฺสโต ผสฺสตปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ปสาโท
ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา

ขนุโร สงขารกขนุโร วิญญานกขนุโร อัย วุจติ อธิโมกข-
ปจฺจยา ภโว ๆเปฯ เตน วุจติ เอวเมตฺตฺส เถวลฺลฺส ทุกฺขก-
ขนุรฺลฺลฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

[๔๐๒] ตฺสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา
วิญญานํ วิญญานปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา ผฺลฺลฺส ผฺลฺลฺสปจฺจยา
เวทนา เวทนาปจฺจยา ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข
อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาตี ชาตีปจฺจยา ชรามรณํ
เอวเมตฺตฺส เถวลฺลฺส ทุกฺขกขนุรฺลฺลฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

[๔๐๓] ตฺสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา
วิญญานํ วิญญานปจฺจยา นามรูปํ นามรูปปจฺจยา นฺนฺจายตฺนํ
นฺนฺจายตฺนปจฺจยา ผฺลฺลฺส ผฺลฺลฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา
ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว
ภวปจฺจยา ชาตี ชาตีปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺตฺส เถวลฺลฺส
ทุกฺขกขนุรฺลฺลฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

[๔๐๔] ตฺสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา
วิญญานํ วิญญานปจฺจยา นามรูปํ นามรูปปจฺจยา สฺพายตฺนํ
สฺพายตฺนปจฺจยา ผฺลฺลฺส ผฺลฺลฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา
ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว
ภวปจฺจยา ชาตี ชาตีปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺตฺส เถวลฺลฺส
ทุกฺขกขนุรฺลฺลฺส สมฺทโย โหตีติ ฯ

[๔๐๕] กตเม ฐมา กุสลา ยสฺมี สมเย กามาวจรฺ กุสลํ
จิตฺตํ อุปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคฺตํ ฌานสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ๑เป๑
โสมนสฺสสหคฺตํ ฌานวิปฺยุตฺตํ ๑เป๑ โสมนสฺสสหคฺตํ ฌานวิปฺยุตฺตํ
สสงฺขารเณ ๑เป๑ อุเปกฺขาสหคฺตํ ฌานสมฺปยุตฺตํ ๑เป๑
อุเปกฺขาสหคฺตํ ฌานสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ๑เป๑ อุเปกฺขาสหคฺตํ
ฌานวิปฺยุตฺตํ ๑เป๑ อุเปกฺขาสหคฺตํ ฌานวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ
รूपารมฺมณํ วา ๑เป๑ ฐมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺก
ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา นฺนุจายตฺนํ นฺนุจายตฺนปจฺจยา
ผลฺโส ผลฺสฺปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ปสาโท ปสาทปจฺจยา
อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา
ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ๑

[๔๐๖] กตเม ฐมา กุสลา ยสฺมี สมเย รูปฺปปตฺติยา มคฺคํ
ภาเวติ วิวิจฺเจว กามเหติ ๑เป๑ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺบฺพชฺช วิหฺรติ
ปจฺจวิกฺสิณฺณํ ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา นฺนุจายตฺนํ
นฺนุจายตฺนปจฺจยา ผลฺโส ผลฺสฺปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ปสาโท
ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย
โหติ ๑

[๔๐๗] กตเม ฐมา กุสลา ยสฺมี สมเย อรูปุปตติยา มคฺคิ
ภาเวติ สพุทโส อากิญจณายตนํ สมตีกุมม
เนวสณฺณานาสณฺณายตนสณฺณาสหคฺคํ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตฺตถิ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา นฺนุจายตนํ
นฺนุจายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา
ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๔๐๘] กตเม ฐมา กุสลา ยสฺมี สมเย โลกุตฺตริ ฌานํ
ภาเวติ นียฺยานิกิ อปจฺยคามิ ทิฏฺฐิกตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ญฺมียา
ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
ทุกฺขาปฺปฏิปฺทํ ทนฺธาภิญฺณํ ตสฺมี สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารो
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา
นฺนุจายตนํ นฺนุจายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนาเวทนาปจฺจยา
ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว
ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส ฐมฺมานํ
สมฺมทโย โหติ ฯ

อวิชฺชามูลกฺกุสลนิตฺเทโส ฯ

[๔๐๙] กตเม ฐมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส

กุสลสัส กम्मสัส กตตตตา อุปจิตตตตา วิปากัง จกขุวิญญาณัง อุปปนฺนํ
โหติ อุปเภกขาสหคตํ รูปารมฺมณํ ตสฺมี สมเย กุสลมฺมูลปจฺจยา
สงฺขารो สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ วิญญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา
ฉฺชฏฺฐายตฺนํ ฉฺชฏฺฐายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขณฺนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ฯ

[๔๑๐] ตตฺถ กตโม กุสลมฺมูลปจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา
สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตตํ อัย วุจฺจติ กุสลมฺมูลปจฺจยา สงฺขารो
ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขณฺนฺธสฺส สมฺมทโย
โหตีตีติ ฯ

[๔๑๑] กตเม ชมฺมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส
กุสลสฺส กम्मสฺส กตตตตา อุปจิตตตตา วิปากัง โสตวิญญาณัง อุปปนฺนํ
โหติ อุปเภกขาสหคตํ สทฺทการมฺมณํ ฯเปฯ ฆานวิญญาณัง อุปปนฺนํ โหติ
อุปเภกขาสหคตํ คนฺธการมฺมณํ ฯเปฯ ชิฺวหาวิญญาณัง อุปปนฺนํ โหติ
อุปเภกขาสหคตํ รสการมฺมณํ ฯเปฯ กายวิญญาณัง อุปปนฺนํ โหติ
สุขสหคตํ โผฏฺฐพฺพการมฺมณํ ฯเปฯ มโนธาตุ อุปปนฺนา โหติ อุปเภกขาสหคตา
รูปารมฺมณา วา ฯเปฯ โผฏฺฐพฺพการมฺมณา วา ยํ ยํ
วา ปนารพฺภ ฯเปฯ มโนวิญญาณธาตุ อุปปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา
รูปารมฺมณา วา ฯเปฯ ชมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ
วา ปนารพฺภ ฯเปฯ มโนวิญญาณธาตุ อุปปนฺนา โหติ

อุเปกขาสหคตา รุปารมมณา วา ๗เป๗ ฌมมารมมณา วา ยี่ ยี่
วา ปนารพุก ตสฺมี สมเย กุสลมฺลปจฺจยา สงฺขารโ สขารปจฺจยา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา ฉญฺจายตฺนํ
ฉญฺจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา
อริโมกฺโข อริโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา
ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนุตฺสฺส สมฺทโย โหติ ๗

[๔๑๒] กตเม ฌมฺมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส
กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิปากา มโนวิญฺญาณธาตุ
อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา ฌานสมฺปยุตฺตา ๗เป๗ โสมนสฺสสหคตา
ฌานสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ ๗เป๗ โสมนสฺสสหคตา ฌานวิปฺยุตฺตา
๗เป๗ โสมนสฺสสหคตา ฌานวิปฺยุตฺตา สสงฺขารเณ
๗เป๗ อุเปกฺขาสหคตา ฌานสมฺปยุตฺตา ๗เป๗ อุเปกฺขาสหคตา
ฌานสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ ๗เป๗ อุเปกฺขาสหคตา ฌานวิปฺยุตฺตา
๗เป๗ อุเปกฺขาสหคตา ฌานวิปฺยุตฺตา สสงฺขารเณ รุปารมมณา
วา ๗เป๗ ฌมฺมารมมณา วา ยี่ ยี่ วา ปนารพุก ตสฺมี สมเย
กุสลมฺลปจฺจยา สงฺขารโ สขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา
นามํ นามปจฺจยา ฉญฺจายตฺนํ ฉญฺจายตฺนปจฺจยา ผสฺโส
ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ปสาโท ปสาทปจฺจยา อริโมกฺโข
อริโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา
ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนุตฺสฺส สมฺทโย โหติ ๗

[๔๑๓] กตเม ฌมมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา
มคฺคิ ภาเวติ วิวิจฺเจว กามเหที ๑เปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ ปจฺวิกสิณฺํ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ๑เปฯ อวิกฺเขโป
โหติ อิเม ฌมมา กุสลา ตสฺเสว รูปราวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส
กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามเหที ๑เปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปจฺวิกสิณฺํ ตสฺมี สมเย กุสลมฺมูลปจฺจยา สงฺขารो
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา
ฉฺญายตฺนํ ฉฺญายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนาเวทนาปจฺจยา
ปสาโท ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว
ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอเวตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ ๑

[๔๑๔] กตเม ฌมมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย อรุปรูปตฺติยา
มคฺคิ ภาเวติ สพฺพโส อากิณฺจณฺายตฺนํ สมตฺติกมฺมํ เนวสฺสณฺา-
*นาสฺสณฺายตฺนสฺสณฺาสหคฺติ สฺขสฺส จ ปหานา ๑เปฯ จตฺตฺถิ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ๑เปฯ อวิกฺเขโป
โหติ อิเม ฌมมา กุสลา ตสฺเสว อรุปราวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส
กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ สพฺพโส อากิณฺจณฺายตฺนํ สมตฺติกมฺมํ
เนวสฺสณฺานาสฺสณฺายตฺนสฺสณฺาสหคฺติ สฺขสฺส จ ปหานา ๑เปฯ จตฺตฺถิ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ตสฺมี สมเย กุสลมฺมูลปจฺจยา สงฺขารो
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา

นฏจายตน์ นฏจายตนปจจยา ผสฺโส ผสฺสปจจยา เวทนา
เวทนาปจจยา ปสาโท ปสาทปจจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจจยา
ภโว ภวปจจยา ชาติ ชาติปจจยา ชรามรณํ เอวเมตฺส
เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๔๑๕] กตเม ฐมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตํ ปหานาย ปจมาย ภูมียา
ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหิ ฯเปฯ ปจมํ ฌานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ
ทุกฺขาปฏฺิพฺทํ ทนฺธาภิลฺลํ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป
โหติ อิม ฐมา กุสลา ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส
ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามเหิ ฯเปฯ ปจมํ
ฌานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏฺิพฺทํ ทนฺธาภิลฺลํ สฺลฺลตฺตํ ตสฺมี
สมเย กุสลมฺูลปจจยา สงฺขารो สงฺขารปจจยา วิญฺญาณํ
วิญฺญาณปจจยา นามํ นามปจจยา นฏจายตน์ นฏจายตนปจจยา
ผสฺโส ผสฺสปจจยา เวทนา เวทนาปจจยา ปสาโท ปสาทปจจยา
อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจจยา ภโว ภวปจจยา ชาติ
ชาติปจจยา ชรามรณํ เอวเมตฺส ฐมานํ สมุทโย โหติ ฯ

กุสลมฺูลกวิปากนิตฺเตโส ฯ

[๔๑๖] กตเม ฐมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย อกุสลสฺส
กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ
อุเปกฺขาสหคตํ ฐปารมฺมณํ ตสฺมี สมเย อกุสลมฺูลปจจยา สงฺขารो

สงขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา
ฉฏฺฐายตน์ ฉฏฺฐายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ

[๔๑๗] ตตฺถ กตโม อกฺุสฺลมฺมูลปจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา
สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตฺตํ อยํ วุจฺจติ อกฺุสฺลมฺมูลปจฺจยา สงฺขารो
ฯเปฯ เตน วุจฺจติ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย
โหตีตีติ ฯ

[๔๑๘] กตเม ฐมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย อกฺุสฺลสฺส
กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิปากํ โสตฺวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ
อุปฺกฺขาสหคฺติ สทฺทารมฺมณํ ฯเปฯ ฆานวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ
อุปฺกฺขาสหคฺติ คนฺธารมฺมณํ ฯเปฯ ชิฺวหาวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ
อุปฺกฺขาสหคฺติ รสสารมฺมณํ ฯเปฯ กายวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ
ทุกฺขสหคฺติ โฝฏฺฐพฺพารมฺมณํ ฯเปฯ มโนธาตฺว อุปฺปนฺนา โหติ
อุปฺกฺขาสหคฺตา รูปรามฺมณา วา ฯเปฯ โฝฏฺฐพฺพารมฺมณา วา
ยํ ยํ วา ปนารพฺก ตสฺมี สมเย อกฺุสฺลมฺมูลปจฺจยา สงฺขารो
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ นามปจฺจยา
ฉฏฺฐายตน์ ฉฏฺฐายตฺนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ
ชาติปจฺจยา ชรามรณํ เอวมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส

สมุทโย โหติ ฯ

[๔๑๕] กตเม ชมฺมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย อกฺุสฺสสฺส
กมฺมสฺส กตฺตฺตา อุปจิตฺตฺตา วิปกา มโนวิญฺญาณธาตฺว อุปฺปนฺนา
โหติ อุเปกฺุขาสหคฺตา รุปรามมฺณา วา ฯเปฯ ชมฺมารมมฺณา วา
ยํ ยํ วา ปนารพฺก ตสฺมี สมเย อกฺุสฺสมูลปฺจฺจยา สงฺขารो
สงฺขารปฺจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปฺจฺจยา นามํ นามปฺจฺจยา
นญฺจายตฺนํ นญฺจายตฺนปฺจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปฺจฺจยา เวทนาเวทนาปฺจฺจยา
อธิโมกฺุโข อธิโมกฺุขปฺจฺจยา ภโว ภวปฺจฺจยา ชาติ
ชาติปฺจฺจยา ชรามรณํ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺุขกฺุขนฺตฺส
สมุทโย โหติ ฯ

[๔๒๐] ตตฺถ กตโม อกฺุสฺสมูลปฺจฺจยา สงฺขารो ยา เจตนา
สญฺเจตนา สญฺเจตยิตฺตํ อยํ วุจฺจติ อกฺุสฺสมูลปฺจฺจยา สงฺขารो ฯ

[๔๒๑] ตตฺถ กตมํ สงฺขารปฺจฺจยา วิญฺญาณํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺว อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปฺจฺจยา
วิญฺญาณํ ฯ

[๔๒๒] ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปฺจฺจยา นามํ เวทนามกฺุขนฺโร
สญฺญามกฺุขนฺโร สงฺขารกฺุขนฺโร อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณปฺจฺจยา นามํ ฯ

[๔๒๓] ตตฺถ กตมํ นามปฺจฺจยา นญฺจายตฺนํ ยํ จิตฺตํ มโน
มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺว อิทํ วุจฺจติ นามปฺจฺจยา
นญฺจายตฺนํ ฯ

[๔๒๔] ตตถ กตโม ฉฏฺจายตนปจฺจยา ผสฺโส โย ผสฺโส ผุสฺนา
สมฺผุสฺนา สมฺผุสฺตตฺตํ อัย วุจฺจติ ฉฏฺจายตนปจฺจยา ผสฺโส ฯ

[๔๒๕] ตตถ กตมา ผสฺสฺปจฺจยา เวทนา ยํ เจตสิกํ เนว สาคํ
นาสาคํ เจโตสมฺผุสฺสํ อหุทฺทมฺสฺสํ เวทิตํ เจโตสมฺผุสฺสชา
อหุทฺทมฺสฺสา เวทนา อัย วุจฺจติ ผสฺสฺปจฺจยา เวทนา ฯ

[๔๒๖] ตตถ กตโม เวทนาปจฺจยา อธิโมกฺโข โย จิตฺตฺสฺส
อธิโมกฺโข อธิมูจฺจนา ตทฺธิมุตฺตตา อัย วุจฺจติ เวทนาปจฺจยา
อธิโมกฺโข ฯ

[๔๒๗] ตตถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภาโว จเปตฺวา อธิโมกฺข์
เวทนาภฺขนฺโธ สลฺลาภฺขนฺโธ สงฺขารภฺขนฺโธ วิญฺญาณภฺขนฺโธ อัย
วุจฺจติ อธิโมกฺขปจฺจยา ภาโว ฯ

[๔๒๘] ตตถ กตมา ภาวปจฺจยา ชาติ ยา เตสํ ฌมฺมานํ ชาติ
สลฺลาชาติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาคฺคาโว อัย วุจฺจติ ภาวปจฺจยา ชาติ ฯ

[๔๒๙] ตตถ กตมํ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ อตฺถิ ชรา อตฺถิ
มรณํ ฯ ตตถ กตมา ชรา ยา เตสํ ฌมฺมานํ ชรา ชีรณฺตา आयุโน
สํหานิ อัย วุจฺจติ ชรา ฯ ตตถ กตมํ มรณํ โย เตสํ ฌมฺมานํ ขโย
วโย เกโท ปรีเกโท อนิจฺจตา อนฺตรธานํ อิทํ วุจฺจติ มรณํ ฯ อิติ
อยญฺจ ชรา อิทญฺจ มรณํ อิทํ วุจฺจติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ ฯ

[๔๓๐] เอวเมตฺสฺส เกวลฺสฺส ทฺกฺขภฺขนฺธฺสฺส สมฺทโย โหตีติ
เอวเมตฺสฺส เกวลฺสฺส ทฺกฺขภฺขนฺธฺสฺส สงฺคฺติ โหติ สมฺมากโม โหติ

สโมธานัน โหติ ปาตุภาโว โหติ เตน วุจติ เอวเมตสฺส เภวลสฺส
ทุกขกฺขนฺนสฺส สมุทโย โหตีติ ฯ

อกุสลมฺมตทวิปากนิตฺเตโส ฯ

อภิธมฺมภาชนียํ ฯ

ปัจจุยการวิกงโค สมตฺโต ฯ

สติปฏฺจानวิกงโค

[๔๓๑] จตฺตาริ สติปฏฺจานา ฯ อธิ ภิกขุ อชฺฉตฺตํ กาย
กายานุปสฺสี วิหริติ พหิทฺธา กาย กายานุปสฺสี วิหริติ อชฺฉตฺตพหิทฺธา
กาย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ อชฺฉตฺตํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี
วิหริติ พหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริติ อชฺฉตฺตพหิทฺธา
เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ อชฺฉตฺตํ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหริติ
พหิทฺธา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหริติ อชฺฉตฺตพหิทฺธา จิตฺเต
จิตฺตานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ อชฺฉตฺตํ ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี วิหริติ พหิทฺธา
ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี วิหริติ อชฺฉตฺตพหิทฺธา ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี
วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ

[๔๗๒] กถญจ ภิกขุ อชฺมตฺตํ กายเ กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ
อิธ ภิกขุ อชฺมตฺตํ กายํ อุทฺธปาทตลา อโธเกสมตฺตกา ตจฺปฺริยนฺตํ
ปฺรณฺนํนํปฺปการสฺส อสฺสจฺฉโน ปจฺจเวกฺขติ อตฺถิ อิมสฺมี กายเ
เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารู อฏฺฐิ อฏฺฐิมิณฺชํ
วกฺกํ หทฺยํ ยกฺนํ กิโลมกํ ปิหํ ปฺปผาสํ อนฺตํ อนฺตคฺคณฺ
อุทฺริยํ กรีสํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ
วสา เขโผ สีมฺฉานิกา ลสิกา มุตฺตนฺติ ฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ
ภาเวติ พหุสฺสโรติ สฺวตฺถิตํ อวตฺถเปติ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวิตฺวา
ภาเวตฺวา พหุสฺสริตฺวา สฺวตฺถิตํ อวตฺถเปตฺวา พหิทฺธา กายเ จิตฺตํ
อุปฺสฺสฺหฺรติ ฯ

[๔๗๓] กถญจ ภิกขุ พหิทฺธา กายเ กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ
อิธ ภิกขุ พหิทฺธา กายํ อุทฺธปาทตลา อโธเกสมตฺตกา ตจฺปฺริยนฺตํ
ปฺรณฺนํนํปฺปการสฺส อสฺสจฺฉโน ปจฺจเวกฺขติ อตฺถิสฺส กายเ เกสา
โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารู อฏฺฐิ อฏฺฐิมิณฺชํ วกฺกํ
हतฺยํ ยกฺนํ กิโลมกํ ปิหํ ปฺปผาสํ อนฺตํ อนฺตคฺคณฺ อุทฺริยํ กรีสํ
ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโผ
سیمฺฉานิกา ลสิกา มุตฺตนฺติ ฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ ภาเวติ
พหุสฺสโรติ สฺวตฺถิตํ อวตฺถเปติ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวิตฺวา
ภาเวตฺวา พหุสฺสริตฺวา สฺวตฺถิตํ อวตฺถเปตฺวา อชฺมตฺตพหิทฺธา
กายเ จิตฺตํ อุปฺสฺสฺหฺรติ ฯ

[๔๑๔] กถณจ ภิกขุ อชฺมตตพหิทฺธา กายเย กายานุปสฺสึ วิหฺรติ
อิช ภิกขุ อชฺมตตพหิทฺธา กายํ อุทฺธปาตตลา อโธเกสมตฺถกา
ตจปริยญฺตํ ปุรณฺณานุปการสฺส อสฺสจโน ปจฺจเวกฺขติ อตฺถิ กายเย
เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นุหารู อญฺจึ อญฺจิมิลฺลํ
วกุํ หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหํ ปปฺผาสํ อนฺตํ อนฺตคฺคณํ
อุทฺธิยํ กรีสิํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ
วสา เขโพ สีฆาณิกา ลสิกา มุตฺตนฺติ เอวํ ภิกขุ อชฺมตตพหิทฺธา
กายเย กายานุปสฺสึ วิหฺรติ อาตปิ สมฺปชาโน สติมา วินยฺย
โลก อภิขฺฉมาโทมนสฺสํ ฯ

[๔๑๕] อนุปสฺสึตฺติ ตตฺถ กตฺมา อนุปสฺสฺนา ยา ปญฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อโย วุจฺจติ
อนุปสฺสฺนา อิมาย อนุปสฺสฺนาย อุเปโต โหติ สมฺเปโต อุปากโต
สมฺปากโต อุปฺปนฺโน สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต เตน วุจฺจติ
อนุปสฺสึตฺติ ฯ

[๔๑๖] วิหฺรตฺติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ
วิหฺรติ เตน วุจฺจติ วิหฺรตฺติ ฯ

[๔๑๗] อาตปิตฺติ ตตฺถ กตฺมํ อาตปฺปี โย เจตสิโก
วิริยารมฺภโก ฯเปฯ สมฺมาวาयाโม อิทํ วุจฺจติ อาตปฺปี อิมินา
อาตปฺเปน อุเปโต โหติ สมฺเปโต อุปากโต สมฺปากโต อุปฺปนฺโน
สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต เตน วุจฺจติ อาตปิตฺติ ฯ

[๔๑๘] สมปชาโนติ ตตุถ กตมัม สมปชณณัม ยา ปณญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมมวโจโย สมมาทญฺจ อิทํ วุจฺจติ
สมปชณณัม อิมินา สมปชณณเณน อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต
สมุปาคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต เตน วุจฺจติ
สมปชาโนติ ฯ

[๔๑๙] สติมาติ ตตุถ กตมา สติ ยา สติ อนุสฺสติ
ฯเปฯ สมุมาสติ อัย วุจฺจติ สติ อิมาย สติยา อุเปโต โหติ
สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต
เตน วุจฺจติ สติมาติ ฯ

[๔๒๐] วินยฺย โลเก อภิขุฉาโทมนสฺสสนฺติ ฯ ตตุถ กตโม โลโก
เสวว กาโย โลโก ปณฺจปี อุปาทานกฺขนฺธา โลโก อัย วุจฺจติ
โลโก ฯ ตตุถ กตมา อภิขุฉา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ
จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ อภิขุฉา ฯ ตตุถ กตมัม โทมนสฺสํ
ยํ เจตสิกํ อสาดํ เจตสิกํ กุกฺขํ เจโตสมฺพสฺสชฺชํ อสาดํ กุกฺขํ
เวทยิตฺตํ เจโตสมฺพสฺสชา อสาดตา กุกฺขา เวทนา อิทํ วุจฺจติ
โทมนสฺสํ ฯ อิติ อยญฺจ อภิขุฉา อิทญฺจ โทมนสฺสํ อิมมฺหิ
โลเก วินีตา โหนฺติ ปฏฺวิวินีตา สนฺดา สมิตา วุปฺสนฺดา อตุถงฺกตา
อพฺกตุถงฺกตา อปฺปีตา พุยฺปปีตา โสสิตา วิโสสิตา พุยนฺตีกตา
เตน วุจฺจติ วินยฺย โลเก อภิขุฉาโทมนสฺสสนฺติ ฯ

กายานุสฺสนานิทฺเตโส ฯ

[๔๔๑] กถญจ ภิกขุ อชฌตฺตํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสึ วิหริ
อิธ ภิกขุ สฺขํ เวทนํ เวทยมาโน สฺขํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ
ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมาโน ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ อทุกฺขมสฺขํ
เวทนํ เวทยมาโน อทุกฺขมสฺขํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ สามิสํ
วา สฺขํ เวทนํ เวทยมาโน สามิสํ สฺขํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ
นิรามิสํ วา สฺขํ เวทนํ เวทยมาโน นิรามิสํ สฺขํ เวทนํ เวทยามีติ
ปชานาติ สามิสํ วา ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมาโน สามิสํ ทุกฺขํ
เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ นิรามิสํ วา ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมาโน
นิรามิสํ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ สามิสํ วา อทุกฺขมสฺขํ
เวทนํ เวทยมาโน สามิสํ อทุกฺขมสฺขํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ
นิรามิสํ วา อทุกฺขมสฺขํ เวทนํ เวทยมาโน นิรามิสํ อทุกฺขมสฺขํ
เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ ฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ ภาเวติ
พหุสฺสีกโรติ สฺวตฺตํ อวตฺตเปติ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวิตฺวา
ภาเวตฺวา พหุสฺสีกโรตฺวา สฺวตฺตํ อวตฺตเปตฺวา พหิทฺธา เวทนาสุ
จิตฺตํ อุปสฺสํหริติ ฯ

[๔๔๒] กถญจ ภิกขุ พหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสึ วิหริ
อิธ ภิกขุ สฺขํ เวทนํ เวทยมานํ สฺขํ เวทนํ เวทยตีติ ปชานาติ
ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมานํ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยตีติ ปชานาติ อทุกฺขมสฺขํ
เวทนํ เวทยมานํ อทุกฺขมสฺขํ เวทนํ เวทยตีติ ปชานาติ สามิสํ
วา สฺขํ เวทนํ เวทยมานํ สามิสํ สฺขํ เวทนํ เวทยตีติ ปชานาติ

นิรามิสฺ ภา สฺขํ เวทนี เวทยมานํ นิรามิสฺ สฺขํ เวทนี เวทยตีติ
ปชานาติ สามิสฺ ภา ทุกฺขํ เวทนี เวทยมานํ สามิสฺ ทุกฺขํ เวทนี
เวทยตีติ ปชานาติ นิรามิสฺ ภา ทุกฺขํ เวทนี เวทยมานํ นิรามิสฺ
ทุกฺขํ เวทนี เวทยตีติ ปชานาติ สามิสฺ ภา อทุกฺขมสฺขํ เวทนี
เวทยมานํ สามิสฺ อทุกฺขมสฺขํ เวทนี เวทยตีติ ปชานาติ นิรามิสฺ
ภา อทุกฺขมสฺขํ เวทนี เวทยมานํ นิรามิสฺ อทุกฺขมสฺขํ เวทนี เวทยตีติ
ปชานาติ ฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สุวตฺถิตฺติ
อวตฺถเปติ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวิตฺวา ภาเวตฺวา พหุलीกโรตฺวา
สุวตฺถิตฺติ อวตฺถเปตฺวา อชฺฉตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ จิตฺตํ อุปัตฺถโรติ ฯ

[๔๔๑] กถญจ ภิกฺขุ อชฺฉตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี
วิหโรติ อธิ ภิกฺขุ สฺขํ เวทนี สุขา เวทนาติ ปชานาติ ทุกฺขํ
เวทนี ทุกฺขา เวทนาติ ปชานาติ อทุกฺขมสฺขํ เวทนี อทุกฺขมสฺखा
เวทนาติ ปชานาติ สามิสฺ สฺขํ เวทนี สามิสฺสา สุขา เวทนาติ
ปชานาติ นิรามิสฺ สฺขํ เวทนี นิรามิสฺสา สุขา เวทนาติ ปชานาติ
สามิสฺ ทุกฺขํ เวทนี สามิสฺสา ทุกฺขา เวทนาติ ปชานาติ นิรามิสฺ
ทุกฺขํ เวทนี นิรามิสฺสา ทุกฺขา เวทนาติ ปชานาติ สามิสฺ อทุกฺขมสฺขํ
เวทนี สามิสฺสา อทุกฺขมสฺखा เวทนาติ ปชานาติ นิรามิสฺ อทุกฺขมสฺขํ
เวทนี นิรามิสฺสา อทุกฺขมสฺखा เวทนาติ ปชานาติ เอวํ ภิกฺขุ
อชฺฉตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหโรติ อาตาปี สมฺปชาโน
สตฺติมา วิเนยฺย โสเถ อภิขณาโทมนสฺสํ ฯ

[๔๔๔] อนุปสุสึติ ฯเปฯ วิหรีตีติ ฯเปฯ อาตาปีติ ฯเปฯ
 สมุปชาโนติ ฯเปฯ สติมาติ ฯเปฯ วินะย โลก อภิขณาโทมนสุสนุติ ฯ
 ตตุถ กตโม โลก โสเยว เวทนา โลก ปญจปี
 อุปาทานกษนุชา โลก อัย วุจติ โลก ฯ ตตุถ กตมา
 อภิขณา โย ราโค สาราโค ฯเปฯ จิตตุสสุ สาราโค อัย
 วุจติ อภิขณา ฯ ตตุถ กตม โทมนสุสั ยั เจตสิกั อสาดั
 เจตสิกั ทุกขั เจโตสมุผลสุสั อสาดั ทุกขั เวทยิตั เจโตสมุผลสุชา
 อสาดา ทุกขา เวทนา อิทั วุจติ โทมนสุสั ฯ อิติ อยญจ
 อภิขณา อิทญจ โทมนสุสั อิมมहि โลก วินิตา โหนติ ปฎิวินิตา
 สนุตา สมิตา วุปสนุตา อตุถงกตา อพุกตุถงกตา อปปีตา พุขปปีตา
 โสสิตา วิโสสิตา พุขนุติกตา เตน วุจติ วินะย โลก
 อภิขณาโทมนสุสนุติ ฯ

เวทนานุปสุสนานิทุเทโส ฯ

[๔๔๕] กถญจ ภิกขุ อชุตตุตติ จิตเต จิตตานุปสุสึ วิหรีตี
 อธิ ภิกขุ สรารักั วา จิตตุตติ สรารักั เม จิตตุตตุติ ปชานาติ วิตรารักั
 วา จิตตุตติ วิตรารักั เม จิตตุตตุติ ปชานาติ สโทสั วา จิตตุตติ สโทสั
 เม จิตตุตตุติ ปชานาติ วิตโทสั วา จิตตุตติ วิตโทสั เม จิตตุตตุติ
 ปชานาติ สโมหั วา จิตตุตติ สโมหั เม จิตตุตตุติ ปชานาติ วิตโมหั
 วา จิตตุตติ วิตโมหั เม จิตตุตตุติ ปชานาติ สขจิตตุตติ วา จิตตุตติ
 สขจิตตุตติ เม จิตตุตตุติ ปชานาติ วิกขจิตตุตติ วา จิตตุตติ วิกขจิตตุตติ เม

จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ มหคฺคตํ วา จิตฺตํ มหคฺคตํ เม จิตฺตฺนฺติ
ปชานาติ อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ อมหคฺคตํ เม จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ
สตฺตฺตฺรํ วา จิตฺตํ สตฺตฺตฺรํ เม จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ อนฺตฺตฺรํ วา
จิตฺตํ อนฺตฺตฺรํ เม จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ สฺมาหิตํ วา จิตฺตํ สฺมาหิตํ
เม จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ อสฺมาหิตํ วา จิตฺตํ อสฺมาหิตํ เม จิตฺตฺนฺติ
ปชานาติ วิมฺตฺตํ วา จิตฺตํ วิมฺตฺตํ เม จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ อวิมฺตฺตํ
วา จิตฺตํ อวิมฺตฺตํ เม จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ ฯ โส ตํ นิमितฺตํ
อาเสวติ ภาเวติ พหุลิกโรติ สฺวตฺตฺธิตํ อวตฺตฺเปติ โส ตํ นิमितฺตํ
อาเสวิตฺวา ภาเวตฺวา พหุลิกริตฺวา สฺวตฺตฺธิตํ อวตฺตฺเปตฺวา พหิทฺธา
จิตฺเต จิตฺตํ อุปตฺถฺรติ ฯ

[๔๔๖] กถณฺจ ภิกฺขุ พหิทฺธา จิตฺเต จิตฺตฺนฺตฺสฺสึ วิหฺรติ
อิธ ภิกฺขุ สฺรํคํ วาสฺส จิตฺตํ สฺรํคสฺส จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ วิตฺรํคํ
वासฺส จิตฺตํ วิตฺรํคสฺส จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ สฺโทสํ วาสฺส จิตฺตํ
สฺโทสสฺส จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ วิตฺโทสํ วาสฺส จิตฺตํ วิตฺโทสสฺส
จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ สฺโมหํ วาสฺส จิตฺตํ สฺโมหสฺส จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ
วิตฺโมหํ วาสฺส จิตฺตํ วิตฺโมหสฺส จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ สฺงฺขิตฺตํ วาสฺส
จิตฺตํ สฺงฺขิตฺตสฺส จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ วิกฺขิตฺตํ วาสฺส จิตฺตํ วิกฺขิตฺตสฺส
จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ มหคฺคตํ วาสฺส จิตฺตํ มหคฺคตสฺส จิตฺตฺนฺติ
ปชานาติ อมหคฺคตํ วาสฺส จิตฺตํ อมหคฺคตสฺส จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ
สตฺตฺตฺรํ วาสฺส จิตฺตํ สตฺตฺตฺรสฺส จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ อนฺตฺตฺรํ

वासु जित्तं अनुत्तरसुस जित्तनुत्ति पञ्चानाति समाहितं वासुस जित्तं
समाहितसुस जित्तनुत्ति पञ्चानाति असमाहितं वासुस जित्तं असमाहितसुस
जित्तनुत्ति पञ्चानाति विमुत्तं वासुस जित्तं विमुत्तसुस जित्तनुत्ति
पञ्चानाति अविमुत्तं वासुस जित्तं अविमुत्तसुस जित्तनुत्ति पञ्चानाति ५
โส ตं นิमित्तं आसेवति णावेति พหุलीกโรติ สุव्वตถित्तं อวตถเปติ
โส ตं นิमित्तं आसेवित्वा णาवेत्वा พหุलीกโรत्वा สุव्वตถित्तं
อวตถเปत्वा อชฺชตตพหิทฺธา จิตฺเต จิต्तं อุปัตฺถโรติ ५

[๔๔๘] กถญจ ภิกขุ อชฺชตตพหิทฺธา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหโรติ
อิธ ภิกขุ สรารํ วา จิต्तํ สรารํ จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ วิตรารํ
วา จิต्तํ วิตรารํ จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ สโทสํ วา จิต्तํ สโทสํ
จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ วิตโทสํ วา จิต्तํ วิตโทสํ จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ
สโมหํ วา จิต्तํ สโมหํ จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ วิตโมหํ วา จิต्तํ
วิตโมหํ จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ สงฺขิต्तํ วา จิต्तํ สงฺขิต्तํ จิตฺตनुตฺติ
ปञฺชานาติ วิกฺขิต्तํ วา จิต्तํ วิกฺขิต्तํ จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ มหกฺกตํ
วา จิต्तํ มหกฺกตํ จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ อมหกฺกตํ วา จิต्तํ
อมหกฺกตํ จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ สอฺตุตฺตรํ วา จิต्तํ สอฺตุตฺตรํ จิตฺตनुตฺติ
ปञฺชานาติ อนฺตุตฺตรํ วา จิต्तํ อนฺตุตฺตรํ จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ समाहितं
วา จิต्तํ समाहितं จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ असमाहितं วา จิต्तํ
อสมายहितं จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ วิมุत्तํ วา จิต्तํ วิมุत्तํ จิตฺตनुตฺติ
ปञฺชานาติ อวิมุत्तํ วา จิต्तํ อวิมุत्तํ จิตฺตनुตฺติ ปञฺชานาติ เอวํ

ภิกขุ อชฌตตพหิทฐา จิตเต จิตฺตานุปสฺสี วิหฺรติ อาตปปี สมฺปชาโน
สตฺติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสํ ฯ

[๔๔๘] อนุปสฺสีติ ฯเปฯ วิหฺรตีติ ฯเปฯ อาตปปีติ ฯเปฯ
สมฺปชาโนติ ฯเปฯ สตฺติมาติ ฯเปฯ วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสนฺติ ฯ
ตตฺถ กตโม โลโก ตํเยว จิตฺตํ โลโก ปญฺจปี
อุปาทานกฺขนฺธา โลโก อํญํ วุจฺจติ โลโก ฯ ตตฺถ กตมา อภิขุณา
โย ราโค สาราโค ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อํญํ วุจฺจติ อภิขุณา ฯ
ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ ยํ เจตสิกํ อสาดํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺพสฺสชฺชํ
อสาดํ ทุกฺขํ เวทยิตฺตํ เจโตสมฺพสฺสชา อสาดตา ทุกฺขา
เวทนา อิทํ วุจฺจติ โทมนสฺสํ ฯ อิติ อยญฺจ อภิขุณา อิทญฺจ
โทมนสฺสํ อิมฺมहि โลเก วินีตา โหนฺติ ปฏฺิวินีตา สฺนฺตา สฺมิตาจ
วฺปฺสนฺตา อตฺถงฺกตา อพฺกตฺถงฺกตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสฺลิตา
วิโสฺลิตา พฺยนฺตีกตา เตน วุจฺจติ วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสนฺติ ฯ
จิตฺตานุปสฺสนานิทฺเตโส ฯ

[๔๔๙] กถญฺจ ภิกขุ อชฌตฺตํ ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ
อิธ ภิกขุ สฺนฺตํ วา อชฌตฺตํ กามจฺจนฺทํ อตฺถิ เม อชฌตฺตํ
กามจฺจนฺโทติ ปชานาติ อสฺนฺตํ วา อชฌตฺตํ กามจฺจนฺทํ นตฺถิ
เม อชฌตฺตํ กามจฺจนฺโทติ ปชานาติ ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส
กามจฺจนฺทสฺส อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ ยถา จ

อุปฺปนฺนสฺส กามจฺจนฺทสฺส ปหานํ โหติ ตถจ ปชานาติ ยถา จ
ปหีนฺสฺส กามจฺจนฺทสฺส อายตี อนุปฺปาโท โหติ ตถจ ปชานาติ
สนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ พฺยาปาทํ ๗เปฯ สนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ ถีนมิตฺถํ
๗เปฯ สนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ ๗เปฯ สนฺตํ วา
อชฺฉตฺตํ วิจิกิจฺจํ อตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ วิจิกิจฺจนาติ ปชานาติ
อสฺนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ วิจิกิจฺจํ นตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ วิจิกิจฺจนาติ
ปชานาติ ยถา จ อนุปฺปนฺนาย วิจิกิจฺจาย อุปฺปาโท โหติ ตถจ
ปชานาติ ยถา จ อุปฺปนฺนาย วิจิกิจฺจาย ปหานํ โหติ ตถจ
ปชานาติ ยถา จ ปหีนาย วิจิกิจฺจาย อายตี อนุปฺปาโท โหติ
ตถจ ปชานาติ ๗ สนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ สติสมฺโพชฺฉงฺกํ อตฺถิ เม
อชฺฉตฺตํ สติสมฺโพชฺฉงฺกโคติ ปชานาติ อสฺนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ
สติสมฺโพชฺฉงฺกํ นตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ สติสมฺโพชฺฉงฺกโคติ ปชานาติ
ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส สติสมฺโพชฺฉงฺกสฺส อุปฺปาโท โหติ ตถจ
ปชานาติ ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส สติสมฺโพชฺฉงฺกสฺส ภาวนาปาริปุริ
โหติ ตถจ ปชานาติ สนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ ฃมฺมวិยสฺมฺโพชฺฉงฺกํ
๗เปฯ สนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ วิริยสฺมฺโพชฺฉงฺกํ ๗เปฯ สนฺตํ วา
อชฺฉตฺตํ ปิตฺติสมฺโพชฺฉงฺกํ ๗เปฯ สนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ ปสฺสทฺทิสฺมฺโพชฺฉงฺกํ
๗เปฯ สนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ สมาริสฺมฺโพชฺฉงฺกํ ๗เปฯ
สนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฉงฺกํ อตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ
อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฉงฺกโคติ ปชานาติ อสฺนฺตํ วา อชฺฉตฺตํ อุเปกฺขา-

สมโพชฌงค์ นตฺถิ เม อชฌตฺตํ อุเปกฺขาสมโพชฌงฺคโถติ ปชานาติ
ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส อุเปกฺขาสมโพชฌงฺคสฺส อุปฺปาโท โหติ
ตถจ ปชานาติ ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส อุเปกฺขาสมโพชฌงฺคสฺส
ภาวนาปาริปุริ โหติ ตถจ ปชานาติ ฯ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ
ภาวเตติ พหุสฺสีกโรติ สุวตฺถิตํ อวตฺถเปติ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติววา
ภาวเตววา พหุสฺสีกริตฺวา สุวตฺถิตํ อวตฺถเปตฺวา พหิทฺธา ฌมฺเมสุ
จิตฺตํ อุปฺสํหริติ ฯ

[๔๕๐] กถญจ ภิกฺขุ พหิทฺธา ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสึ วิหริติ
อิธ ภิกฺขุ สนฺตํ วาสฺส กามจฺจนฺทํ อตฺถิสฺส กามจฺจนฺโทติ ปชานาติ
อสนฺตํ วาสฺส กามจฺจนฺทํ นตฺถิสฺส กามจฺจนฺโทติ ปชานาติ ยถา
จ อนุปฺปนฺนสฺส กามจฺจนฺทสฺส อุปฺปาโท โหติ ตถจ ปชานาติ
ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส กามจฺจนฺทสฺส ปหानํ โหติ ตถจ ปชานาติ
ยถา จ ปหีนสฺส กามจฺจนฺทสฺส आयตี อนุปฺปาโท โหติ ตถจ
ปชานาติ สนฺตํ วาสฺส พุยาปาทํ ฯเปฯ สนฺตํ วาสฺส ถีนมิทฺธ
ฯเปฯ สนฺตํ วาสฺส อุทฺธจฺจกุกฺกจฺจํ ฯเปฯ สนฺตํ วาสฺส วิจิกิจฺจํ
อตฺถิสฺส วิจิกิจฺจมาติ ปชานาติ อสนฺตํ วาสฺส วิจิกิจฺจํ นตฺถิสฺส
วิจิกิจฺจมาติ ปชานาติ ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส วิจิกิจฺจาย อุปฺปาโท
โหติ ตถจ ปชานาติ ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส วิจิกิจฺจาย ปหานํ
โหติ ตถจ ปชานาติ ยถา จ ปหีนสฺส วิจิกิจฺจาย आयตี อนุปฺปาโท
โหติ ตถจ ปชานาติ ฯ สนฺตํ วาสฺส สติสมโพชฌงฺคํ อตฺถิสฺส

สติสมโพชฌงโคติ ปชานาติ อสนุตฺตํ वासस स्तติสมโพชฌงกํ นตฺติสฺส
 สติสมโพชฌงโคติ ปชานาติ ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส สติสมโพชฌงกสฺส
 อุปฺปาโท โหติ ตถจ ปชานาติ ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส
 สติสมโพชฌงกสฺส ภาวนาปาริปุริ โหติ ตถจ ปชานาติ สนฺตํ
 वासस ฌมฺมวियสฺมโพชฌงกํ ๑เป๑ สนฺตํ वासस วิริยสฺมโพชฌงกํ
 ๑เป๑ สนฺตํ वासस ปิตติสฺมโพชฌงกํ ๑เป๑ สนฺตํ वासस ปสฺสทฺธิสฺมโพชฌงกํ
 ๑เป๑ สนฺตํ वासस สมาริสฺมโพชฌงกํ ๑เป๑ สนฺตํ
 वासस อุเปกฺขาสฺมโพชฌงกํ อตฺติสฺส อุเปกฺขาสฺมโพชฌงโคติ ปชานาติ
 อสนุตฺตํ वासस อุเปกฺขาสฺมโพชฌงกํ นตฺติสฺส อุเปกฺขาสฺมโพชฌงโคติ
 ปชานาติ ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส อุเปกฺขาสฺมโพชฌงกสฺส อุปฺปาโท
 โหติ ตถจ ปชานาติ ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส อุเปกฺขาสฺมโพชฌงกสฺส
 ภาวนาปาริปุริ โหติ ตถจ ปชานาติ ๑ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ
 ภาเวติ พหุสิกโรติ สุวตฺถิตํ อวตฺถเปติ โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวิตฺวา
 ภาเวตฺวา พหุสิกริตฺวา สุวตฺถิตํ อวตฺถเปตฺวา อชฺฉตฺตพหิทฺธา
 ฌมฺเมสฺส จิตฺตํ อุปฺสํหริติ ๑

[๔๕๑] กถญจ ภิกฺขุ อชฺฉตฺตพหิทฺธา ฌมฺเมสฺส ฌมฺมานุปฺสฺสี
 วิหริติ อธิ ภิกฺขุ สนฺตํ วา กามจฺจนฺทํ อตฺติ กามจฺจนฺโทติ
 ปชานาติ อสนุตฺตํ วา กามจฺจนฺทํ นตฺติ กามจฺจนฺโทติ ปชานาติ
 ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส กามจฺจนฺทสฺส อุปฺปาโท โหติ ตถจ
 ปชานาติ ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส กามจฺจนฺทสฺส ปหฺนํ โหติ ตถจ

ปชานาติ ยถา จ ปหีนสุส กามจจนุทสุส आयत्ती अनुप्पातो
โหติ ตลज पचानाति सनुत् वा पुयापात्तं चपेय सनुत् वा
तिन्मित्ति चपेय सनुत् वा उतुच्चजुकुकुज्जं चपेय सनुत् वा
विकिज्जं अत्ति विकिज्जाति पचानाति असनुत् वा विकिज्जं नत्ति
विकिज्जाति पचानाति यถा ज अनुप्पन्नय विकिज्जाय उप्पातो
โหति ตลज पचानาति यถा ज उप्पन्नय विकिज्जाय पहानं
โหति ตลज पचानाति यถा ज ปหีนาย विकिज्जाय आयत्ती
अनुप्पातो โहति ตलज पचानाति च सनुत् वा สत्तिสมโพचฅงกं
अत्ति สत्तिสมโพचฅงกโत्ติ पचानाति असनुत् वा สत्तिสมโพचฅงกं
นत्ति สत्तिสมโพचฅงกโत्ติ पचानाति यถा ज अनुप्पन्नसुส สत्तिสมโพचฅงกसुส
उप्पातो โहति ตलज पचानाति यถा ज उप्पन्नसुส
सत्तिสมโพचฅงकसुस गवणापरिपुरि โहति तलज पचानाति
सनुत् वा चम्मवियसमโพचฅงกं चपेय सनुत् वा वियसमโพचฅงกं
चपेय सनुत् वा पीत्तिสมโพचฅงกं चपेय सनुत् वा पत्तसत्तिสมโพचฅงกं
चपेय सनुत् वा समात्तिสมโพचฅงกं चपेय सनुत्
वा उपेक्षासमโพचฅงกं अत्ति उपेक्षासमโพचฅงกโत्ติ पचानाति
असनुत् वा उपेक्षासमโพचฅงกं नत्ति उपेक्षासमโพचฅงกโत्ति
पचानाति यถा ज अनुप्पन्नसुस उपेक्षासमโพचฅงकसुस उप्पातो
โหति तलज पचानाति यถा ज उप्पन्नसुस उपेक्षासमโพचฅงकसुस
गवणापरिपुरि โहति तलज पचानाति च ऐवं गिक्खु

อชฌตตพหิทฺธา ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปลฺลฺลํ วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน
สตีมา วินยฺเย โสเก อภิขณฺณาโทมนฺนสฺสํ ฯ

[๔๕๒] อนุปลฺลฺลํ ตตฺถ กตฺมา อนุปลฺลฺลํ ยา ปญฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวិจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อํยํ วุจฺจติ
อนุปลฺลฺลํ อิมาย อนุปลฺลฺลํ อุเปโต โหติ สมฺเปโต อุปาคโต
สมฺปาคโต อุปนฺโน สมฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต เตน วุจฺจติ
อนุปลฺลฺลํ ฯ

[๔๕๓] วิหฺรตีติ อิริยตี วตฺตตี ปาเลตี ยเปตี ยาเปตี จรตี
วิหฺรตี เตน วุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ

[๔๕๔] อาตปฺปิตี ตตฺถ กตฺมํ อาตปฺปํ โย เจตฺตสิโก วิริยารมฺภโก
ฯเปฯ สมฺมาวาชาโม อิทํ วุจฺจติ อาตปฺปํ อิมินา
อาตปฺเปเน อุเปโต โหติ ฯเปฯ สมฺนฺนาคโต เตน วุจฺจติ
อาตปฺปิตี ฯ

[๔๕๕] สมฺปชาโนติ ตตฺถ กตฺมํ สมฺปชญฺญํ ยา ปญฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ
สมฺปชญฺญํ อิมินา สมฺปชญฺเณเน อุเปโต โหติ ฯเปฯ สมฺนฺนาคโต
เตน วุจฺจติ สมฺปชาโนติ ฯ

[๔๕๖] สตีมาติ ตตฺถ กตฺมา สตี ยา สตี อนุสฺสตี ฯเปฯ
สมฺมาสตี อํยํ วุจฺจติ สตี อิมาย สตียา อุเปโต โหติ ฯเปฯ
สมฺนฺนาคโต เตน วุจฺจติ สตีมาติ ฯ

[๔๕๖] วินยเย โลเก อภิขุฉาโทมนสฺสนฺติ ฯ ตตฺถ กตโม
โลโก เตว ชมฺมา โลโก ปญฺจปี อุปาทานกฺขนฺธา โลโก อัย
วฺจฺจติ โลโก ฯ ตตฺถ กตมา อภิขุฉา โย ราโค สาราโค
ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อัย วฺจฺจติ อภิขุฉา ฯ ตตฺถ กตมํ
โทมนสฺสํ ยํ เจตสิกํ อสาคํ เจตสิกํ กุกฺขํ เจโตสมฺมุสฺสํ อสาคํ
กุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺมุสฺสชา อสาคา กุกฺขา เวทนา อิทํ วฺจฺจติ
โทมนสฺสํ ฯ อิติ อยญฺจ อภิขุฉา อิทญฺจ โทมนสฺสํ อิมฺมฺหิ
โลเก วินีตา โหนฺติ ปฏฺวิวินีตา สนฺตา สมิตา วุปฺสนฺตา อตฺตงฺกตา
อพฺกตฺตงฺกตา อปฺปิตา พยฺปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พยฺนฺตีกตา
เตน วฺจฺจติ วินยเย โลเก อภิขุฉาโทมนสฺสนฺติ ฯ

ชฺมฺมานุสฺสนานิทฺเตโส ฯ

สฺตฺตฺนตฺตภาชนียํ ฯ

[๔๕๗] จตฺตาริ สติปฏฺจจฺณา อีช ภิกฺขุ กายเย กายานุสฺสฺสี
วิหฺรติ เวทนาสุ เวทนานุสฺสฺสี วิหฺรติ จิตฺเต จิตฺตานุสฺสฺสี วิหฺรติ
ชฺมฺเมสุ ชฺมฺมานุสฺสฺสี วิหฺรติ ฯ

[๔๕๘] กถญฺจ ภิกฺขุ กายเย กายานุสฺสฺสี วิหฺรติ อีช ภิกฺขุ
ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียฺยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ
ปหานาย ปจฺมาย ฐมฺมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามฺเมหิ ฯเปฯ ปจฺมํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ กุกฺขาปฏฺธิปํ ทนฺธาภินฺถํ กายเย กายา
นุสฺสฺสี ยา ตสฺมึ สมเย สติ อนุสฺสฺติ ฯเปฯ สมฺมาสฺติ สติสมฺ

โพชฌงโค มคฺคกํ มคฺคปริยาปนํ อิทํ วุจฺจติ สติปญฺ्ञานํ
อวเสสา ฌมฺมา สติปญฺ्ञานสมฺปยุตฺตา ฯ กถญฺจ ภิกฺขุ เวทนาสุ
เวทนานุปสฺสึ วิหฺรติ อิทฺ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ญฺมียา
ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
ทุกฺขาปฏฺิปปทํ ทนฺธาภิลฺลํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสึ ยา ตสฺมี สมเย
สฺติ อนุสฺสฺติ ฯเปฯ สมฺมาสฺติ สฺติสมฺโพชฌงฺโค มคฺคกํ มคฺคปริยาปนํ
อิทํ วุจฺจติ สติปญฺ्ञานํ อวเสสา ฌมฺมา สติปญฺ्ञานสมฺปยุตฺตา ฯ
กถญฺจ ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสึ วิหฺรติ อิท
ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ
ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ญฺมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหติ
ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏฺิปปทํ ทนฺธาภิลฺลํ
จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสึ ยา ตสฺมี สมเย สฺติ อนุสฺสฺติ ฯเปฯ สมฺมาสฺติ
สฺติสมฺโพชฌงฺโค มคฺคกํ มคฺคปริยาปนํ อิทํ วุจฺจติ สติปญฺ्ञานํ
อวเสสา ฌมฺมา สติปญฺ्ञานสมฺปยุตฺตา ฯ กถญฺจ ภิกฺขุ ฌมฺเมสุ
ฌมฺมานุปสฺสึ วิหฺรติ อิทฺ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ
นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ญฺมียา ปตฺติยา
วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏฺิปปทํ
ทนฺธาภิลฺลํ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสึ ยา ตสฺมี สมเย สฺติ
อนุสฺสฺติ ฯเปฯ สมฺมาสฺติ สฺติสมฺโพชฌงฺโค มคฺคกํ มคฺค-

ปริยาปนัน อิท วุจติ สติปฏฺจัน อวเสสา ฌมมา สติปฏฺจัน
สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตมํ สติปฏฺจัน อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย
โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียฺยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย
ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกุขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิลฺลํ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสี
ยา ตสฺมี สมเย สติ อนุสฺสติ ฯเปฯ สมฺมาสฺติ สติสมฺโพชฺฌงฺโก
มคฺคงฺกํ มคฺคปริยาปนัน อิท วุจติ สติปฏฺจัน
อวเสสา ฌมมา สติปฏฺจันสมฺปยุตฺตา ฯ

[๔๖๐] จตฺตาริ สติปฏฺจานา อิท ภิกฺขุ กายเย กายานุปฺสฺสี
วิหฺรติ เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี วิหฺรติ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสี วิหฺรติ
ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ ฯ

[๔๖๑] กถณฺจ ภิกฺขุ กายเย กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อิท ภิกฺขุ
ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียฺยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ
ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺมํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกุขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิลฺลํ ตสฺมี สมเย
ผลฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฌมมา กุสลา ตสฺเสว
โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตฺตฺตา ภาวิตฺตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว
กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกุขาปฺปฏิปทํ
ทนฺธาภิลฺลํ สฺสฺสฺส กายเย กายานุปฺสฺสี ยา ตสฺมี สมเย สติ
อนุสฺสติ ฯเปฯ สมฺมาสฺติ สติสมฺโพชฺฌงฺโก มคฺค-
งฺกํ มคฺค-

ปริยาปนฺนํ อิทํ วุจฺจติ สติปญฺ्ञานํ อวเสสา ฌมฺมา สติปญฺ्ञาน
สมฺปยุตฺตตา กถลฺลจ ภิภฺขุ เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสึ วิหฺรติ อិธ
ภิภฺขุ ยสฺมึ สฺมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิชฺยานิกํ อปจยคามึ
ทิกฺขุจิกตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ญฺมึยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเห
ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิพฺทํ ทนฺธาภิณฺณํ
ตฺสฺมึ สฺมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิม ฌมฺมา
กฺสลา ตฺสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กฺสลสฺส ฌานสฺส กตฺตฺตา ภาวิตฺตฺตา
วิปากํ วิวิจฺเจว กามเห ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
ทฺกฺขาปฏฺิพฺทํ ทนฺธาภิณฺณํ สฺลฺลนฺตํ เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสึ ยา
ตฺสฺมึ สฺมเย สติ อนุสฺสฺติ ฯเปฯ สฺมฺมาสฺติ สติสฺมฺโพชฺฌนฺโก
มคฺคํกํ มคฺคปริยาปนฺนํ อิทํ วุจฺจติ สติปญฺ्ञานํ อวเสสา
ฌมฺมา สติปญฺ्ञานสมฺปยุตฺตตา ฯ กถลฺลจ ภิภฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสึ
วิหฺรติ อិธ ภิภฺขุ ยสฺมึ สฺมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิชฺยานิกํ
อปจยคามึ ทิกฺขุจิกตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ญฺมึยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว
กามเห ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิพฺทํ
ทนฺธาภิณฺณํ ตฺสฺมึ สฺมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ
อิม ฌมฺมา กฺสลา ตฺสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กฺสลสฺส ฌานสฺส
กตฺตฺตา ภาวิตฺตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามเห ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิพฺทํ ทนฺธาภิณฺณํ สฺลฺลนฺตํ จิตฺเต จิตฺตานุ-
ปฺสฺสึ ยา ตฺสฺมึ สฺมเย สติ อนุสฺสฺติ ฯเปฯ สฺมฺมาสฺติ สติ-

สมุโพชฌงโค มคฺคกํ มคฺคปริยาปนํ อิทํ วุจฺจติ สติปญฺ्ञานํ
อวเสสา ฌมฺมา สติปญฺ्ञานสมฺปยุตฺตา ฯ กถญจ ภิกฺขุ ฌมฺเมสุ
ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
ภาเวติ นิชฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ญฺมียา
ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
ทฺทุกฺขาปฏฺิปปทํ ทนฺธาภิญฺฉํ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ ฯเปฯ
อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฌมฺมา กุสลา ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส
กุสลสฺส ฌานสฺส กตฺตฺตา ภาวิตฺตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามเหิ ฯเปฯ
ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺทุกฺขาปฏฺิปปทํ ทนฺธาภิญฺฉํ สฺสญฺฉตํ
ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี ยา ตสฺมี สมเย สติ อนุสฺสติ ฯเปฯ
สมฺมาสติ สติสมุโพชฌงโค มคฺคกํ มคฺคปริยาปนํ อิทํ วุจฺจติ
สติปญฺ्ञานํ อวเสสา ฌมฺมา สติปญฺ्ञานสมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ
กตฺมํ สติปญฺ्ञานํ อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ
นิชฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ญฺมียา ปตฺติยา
วิวิจฺเจว กามเหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺทุกฺขาปฏฺิปปทํ
ทนฺธาภิญฺฉํ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป
โหติ อิเม ฌมฺมา กุสลา ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส
กตฺตฺตา ภาวิตฺตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามเหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺทุกฺขาปฏฺิปปทํ ทนฺธาภิญฺฉํ สฺสญฺฉตํ ฌมฺเมสุ
ฌมฺมานุปสฺสี ยา ตสฺมี สมเย สติ อนุสฺสติ ฯเปฯ สมฺมาสติ

สติสมโพชฌงโค มคฺคกํ มคฺคปริยาปนํ อิทํ วุจฺจติ สติปฺญฺจานํ
อวเสสา ฐมา สติปฺญฺจานสมฺปยุตฺตา ฯ

อภิธมฺมภาษณีย์ ฯ

[๔๖๒] จตฺตาริ สติปฺญฺจานา อิธ ภิกฺขุ กายเ กายานุปฺสฺสี
วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสํ
เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
โลเก อภิขุณาโทมนสฺสํ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน
สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสํ ฐมเมสุ ฐมฺมานุปฺสฺสี
วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสํ ฯ
จตฺตุนํ สติปฺญฺจานานํ กติ กุสลา กติ อกุสลา กติ
อพฺยาคตา ฯเปฯ กติ สรณา กติ อรณา ฯ

[๔๖๓] สฺยา กุสลา สฺยา อพฺยาคตา สฺยา สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา สฺยา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สฺยา วิปากา
สฺยา วิปากฐมฺฐมา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา อสงฺกิลิฏฺฐอสงฺกิลีสฺยิกา
สฺยา สวิตกฺกสวิจารา สฺยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา สฺยา
อวิตกฺกอวิจารา สฺยา ปิตฺติสฺหคตา สฺยา สุขสฺหคตา สฺยา
อุเปกฺขาสฺหคตา เนวทสุสเนนนภาวนายปฺหาคพฺพา เนวทสุสเนน-
*นภาวนายปฺหาคพฺพเหตุกา สฺยา อปจยคามิโน สฺยา เนวอจยคามิโน-
*นอปจยคามิโน สฺยา เสกฺขา สฺยา อเสกฺขา อปฺปมาณา อปฺป-
มาณารมฺมณา ปณฺธิตา สฺยา สมฺมตฺตนิยตา สฺยา อนิยตา

มกุการมมณา สียา มกุคเหตุกา สียา มกุคาธิปติโน สียา น วตตพพา
มกุคเหตุกาติปี มกุคาธิปติโนติปี สียา อุปปนนา สียา อนุปปนนา
สียา อุปาทิโน สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา ปจจุปปนนา
น วตตพพา อตีตารมมณาติปี อนาคตารมมณาติปี ปจจุปปนนารมมณาติปี
สียา อชฺมตฺตา สียา พหิทฺธา สียา
อชฺมตฺตพหิทฺธา พหิทฺธารมมณา อนิทฺสนอปฺปฏิมา ฯ

[๔๖๔] น เหตุ สเหตุกา เหตุสมฺปยุตฺตา น วตตพพา
เหตุ เจว สเหตุกา จาติ สเหตุกา เจว น จ เหตุ นวตตพพา
เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ
น เหตุ สเหตุกา ฯ สปปจฺจยา สงฺขตา อนิทฺสนา อปฺปฏิมา
อรูปา โลกุตฺตรา เกนจิ วิญฺเญยฺยา เกนจิ น วิญฺเญยฺยา ฯ
โน อาสวา อนาสวา อาสววิปฺยุตฺตา น วตตพพา อาสวา
เจว สาสวา จาติปี สาสวา เจว โน จ อาสวาติปี น วตตพพา
อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปี อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน
จ อาสวาติปี อาสววิปฺยุตฺตอนาสวา ฯ โน สลฺโลชฺนา ฯเปฯ
โน คนฺถา ฯเปฯ โน โอมฺมา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ โน นีวรณา
ฯเปฯ โน ปรามาสา ฯเปฯ สารมมณา โน จิตฺตา เจตสิกฯ
จิตฺตสมฺปยุตฺตา จิตฺตสํสฺสุจฺจา จิตฺตสมฺมุจฺจานา จิตฺตสทฺทฺโน
จิตฺตานุปฺริวตฺติโน จิตฺตสํสฺสุจฺจสมฺมุจฺจานา จิตฺตสํสฺสุจฺจสมฺมุจฺจาน-
สทฺทฺโน จิตฺตสํสฺสุจฺจสมฺมุจฺจานานุปฺริวตฺติโน พหิทฺธา นฺปาทา

อนุปาทีนนา ฯ อนุปาทานา ฯเปฯ โน กิเลสา ฯเปฯ น ทสฺสเนน
ปหาตพฺพา น ภาวนาย ปหาตพฺพา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา
น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา สียา สวิตกฺกา สียา อวิตกฺกา
สียา สวิจารา สียา อวิจารา สียา สปฏิตฺติกา สียา อปฏิตฺติกา
สียา ปิตฺติสหคตา สียา น ปิตฺติสหคตา สียา สุขสหคตา สียา
น สุขสหคตา สียา อุเปกฺขาสหคตา สียา น อุเปกฺขาสหคตา
น กามาวจรา น รูปาวจรา น อรูปาวจรา อปริยาปนฺนา
สียา นิยุยานิกา สียา อนิยุยานิกา สียา นียตา สียา อนิยตา
อนุตฺตฺตรา อรรณาติ ฯ

ปณฺหาปจฺจนกั ฯ

สติปญฺ्ञานวิกงโค สมตฺโต ฯ

สมมฺปฺปธานวิกงโค

[๔๖๕] จตฺตาโร สมมฺปฺปธานา อิท ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
อกุสลานํ ฐมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ
อารภตี จิตฺตํ ปกฺคณฺหาตี ปทหตี อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสลานํ
ฐมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ
ปกฺคณฺหาตี ปทหตี อนุปฺปนฺนํ กุสลานํ ฐมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ
ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปกฺคณฺหาตี ปทหตี อุปฺปนฺนํ

กุสลาณํ ฌมมานํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย เวปฺลุลาย
ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ
ปคฺคณฺหาติ ปทหติ ฯ

[๔๖๖] กถญจ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสลาณํ ฌมมานํ
อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
ปทหติ ฯ ตตฺถ กตเม อนุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ฌมมา ตีณิ
อกุสลมฺลานิ โลโก โทโส โมโห ตเทกฺกุจฺจา จ กิเลสา ตํสมฺปยุตฺโต
เวทนากุขฺนุโห สลฺลณฺากุขฺนุโห สงฺขารกุขฺนุโห วิญฺญาณกุขฺนุโห
ตํสมฺภูจฺจํ กายกมฺมํ วจฺจิกมฺมํ มโนกมฺมํ อิมํ วุจฺจติ อนุปฺปนฺนา
ปาปกา อกุสลา ฌมมา ฯ อิติ อิมํ อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
อกุสลาณํ ฌมมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ
จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ ฯ

[๔๖๗] ฉนฺทํ ชเนตีติ ตตฺถ กตโม ฉนฺโท โย ฉนฺโท ฉนฺทิกตา
กตฺตุกมฺยตา กุสโล ฌมฺมจฺฉนฺโท อัย วุจฺจติ ฉนฺโท อิมํ ฉนฺทํ
ชเนติ สลฺลชเนติ อุกฺกุจฺจาเปติ สมฺภูจฺจาเปติ นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตติ
เตน วุจฺจติ ฉนฺทํ ชเนตีติ ฯ

[๔๖๘] วายมตีติ ตตฺถ กตโม วายาโม โย เจตสิโก
วิริยารมฺโก ฯเปฯ สมฺมาวายาโม อัย วุจฺจติ วายาโม อิมินา
วายาเมน อุเปโต โหติ สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปาคโต อุปฺปนฺโน
สมฺปฺปนฺโน สมฺนฺนาคโต เตน วุจฺจติ วายมตีติ ฯ

[๔๖๕] วิริย อารภตตี ตตุถ กตมัม วิริย โย เจตสีโก
วิริยารมโก ฯเปฯ สมุมวายาโม อิหัม วุจติ วิริย อิมัม วิริย
อารภติ สมารภติ อาเสวติ ภาเวติ พหุสีกโรติ เตน วุจติ วิริย
อารภตตี ฯ

[๔๗๐] จิตตัม ปกุกณหตตี ตตุถ กตมัม จิตตัม ยัม จิตตัม มโน
มานสิ ฯเปฯ ตชชชา มโนวิญญานชาตุ อิหัม วุจติ จิตตัม อิมัม
จิตตัม ปกุกณหาติ สมุปกุกณหาติ อุปตุถมฺภติ ปจจุปตุถมฺภติ
เตน วุจติ จิตตัม ปกุกณหตตี ฯ

[๔๗๑] ปทหตตี ตตุถ กตมัม ปธานัม โย เจตสีโก วิริยารมโก
ฯเปฯ สมุมวายาโม อิหัม วุจติ ปธานัม อิมินา ปธานเนน อุปโต
โหติ ฯเปฯ สมนฺนาคโต เตน วุจติ ปทหตตี ฯ

[๔๗๒] กถญจ ภิกขุ อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสลาณํ ฌมฺมานํ
ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริย อารภติ จิตตัม ปกุกณหาติ
ปทหติ ฯ ตตุถ กตเม อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา ตีณิ
อกุสลมฺลานิ โลโก โทโส โมโห ตเทกฺกฺจ จ กิเลสา ตํสมฺปยุตฺโต
เวทนาฯขฺนฺโร สญฺญาฯขฺนฺโร สงฺขารฯขฺนฺโร วิญญานฯขฺนฺโร
ตํสมฺมุจฺจํ กายกมฺมํ วจิกมฺมํ มโนกมฺมํ อิมเ วุจฺจฺนฺติ อุปฺปนฺนา
ปาปกา อกุสลา ฌมฺมา ฯ อิติ อิมสิ อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
อกุสลาณํ ฌมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริย อารภติ
จิตตัม ปกุกณหาติ ปทหติ ฯ

[๔๗๓] ฌนุํ ฌเนตีตี ตตุถ กตโม ฌนุโท โย ฌนุโท ฌนุทีกตา
กตุตุกมุขตา กุสโล ฌมมจฌนุโท อัย วุจติ ฌนุโท อิมิ ฌนุํ
ฌเนตี สยชเนตี อฎุจาเปตี สมุฎุจาเปตี นิพพุตเตตี อภินิพพุตเตตี
เตน วุจติ ฌนุํ ฌเนตีตี ฯ

[๔๗๔] วายมตีตี ตตุถ กตโม วายาโม โย เจตสีโก วัริยารมุโก
ฯเปฯ สมุมาวายาโม อัย วุจติ วายาโม อิมินา
วายาเมน อุเปโต โหตี ฯเปฯ สมนุํนาคโต เตน วุจติ วายมตีตี ฯ

[๔๗๕] วัริยิ อารภตีตี ตตุถ กตมํ วัริยิ โย เจตสีโก
วัริยารมุโก ฯเปฯ สมุมาวายาโม อิทํ วุจติ วัริยิ อิมิ วัริยิ
อารภตี สมารภตี อาเสวตี ภาเวตี พหุสีกโรตี เตน วุจติ วัริยิ
อารภตีตี ฯ

[๔๗๖] จิตตุํ ปคคณหาคีตี ตตุถ กตมํ จิตตุํ ยิ จิตตุํ มโน
มานสิ ฯเปฯ ตชชชา มโนวิญญานชาตุ อิทํ วุจติ จิตตุํ อิมิ
จิตตุํ ปคคณหาคี สมุปคคณหาคี อุปตุถมเบตี ปจจุปตุถมเบตี
เตน วุจติ จิตตุํ ปคคณหาคีตี ฯ

[๔๗๗] ปทหตีตี ตตุถ กตมํ ปธานํ โย เจตสีโก วัริยารมุโก
ฯเปฯ สมุมาวายาโม อิทํ วุจติ ปธานํ อิมินา ปธานน อุเปโต
โหตี ฯเปฯ สมนุํนาคโต เตน วุจติ ปทหตีตี ฯ

[๔๗๘] กถณจ ภิกขุ อนุปฺปนุํนानํ กุสลานํ ฌมมานํ อุปฺปาทาย
ฌนุํ ฌเนตี วายมตี วัริยิ อารภตี จิตตุํ ปคคณหาคี ปทหตี ฯ ตตุถ

กตเม อนุปฺปนฺนา กุสลา ฌมฺมา ตีณิ กุสลมฺูลานิ อโลโก อโทโส
อโมโห ตํสมฺปยุตฺโต เวทนากุขฺนุโร สลฺลวากุขฺนุโร สงฺขารกุขฺนุโร
วิญฺญาณกุขฺนุโร ตํสมฺภูจฺจํ กายกมฺมํ วจิกมฺมํ มโนกมฺมํ อิม
วฺจฺจนฺติ อนุปฺปนฺนา กุสลา ฌมฺมา ฯ อิติ อิมสํ อนุปฺปนฺนํ กุสลํ
ฌมฺมํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ
ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ ฯ

[๔๙๕] ฉนฺทํ ชเนตฺติ ๑เปฯ วายมฺตฺติ ๑เปฯ วิริยํ อารภฺตฺติ
๑เปฯ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตฺติ ๑เปฯ ปทฺหตฺติ ตตฺถ กตมํ ปธานํ โย
เจตฺสโก วิริยารมฺโภ ๑เปฯ สมฺมาวายาโม อิทํ วฺจฺจติ ปธานํ อิมินา
ปธานนํ อุเปโต โหติ ๑เปฯ สมฺนฺนาคโต เตน วฺจฺจติ ปทฺหตฺติ ฯ

[๔๙๖] กถลฺลจ ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมํ จิตฺติยา
อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย เวปฺลฺลลย ภาวนาย ปารีปุริยา ฉนฺทํ
ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ ฯ ตตฺถ กตเม
อนุปฺปนฺนา กุสลา ฌมฺมา ตีณิ กุสลมฺูลานิ อโลโก อโทโส อโมโห
ตํสมฺปยุตฺโต เวทนากุขฺนุโร สลฺลวากุขฺนุโร สงฺขารกุขฺนุโร วิญฺญาณกุขฺนุโร
ตํสมฺภูจฺจํ กายกมฺมํ วจิกมฺมํ มโนกมฺมํ อิม วฺจฺจนฺติ
อนุปฺปนฺนา กุสลา ฌมฺมา ฯ อิติ อิมสํ อนุปฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมํ
จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย เวปฺลฺลลย ภาวนาย ปารีปุริยา
ฉนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ ฯ

[๔๙๗] จิตฺติยาติ ยา จิตฺติ โส อสมฺโมโส โย อสมฺโมโส โส

ภยโยภาโว โย ภยโยภาโว ตัม เวปุลลัม ยัม เวปุลลัม สภาวณา
ยาภาวณาสาปาริปุริฯ

[๔๘๒] ฉนุทัม ชเนตตีติ ฯเปฯ วายมตีติ ฯเปฯ วิริยัม อารภตีติ
ฯเปฯ จิตตัม ปคฺคณฺหาตีติ ฯเปฯ ปทหตีติ ตตฺถ กตมัม ปธานัม
โย เจตสีโก วิริยารมฺโก ฯเปฯ สมฺมาวายาโม อิทัม วุจฺจติ
ปธานัม อิมินา ปธานเนน อุเปโต โหติ ฯเปฯ สมฺนฺนาคโต เตन
วุจฺจติ ปทหตีติ ฯ

สุตฺตฺนตฺตภาชนียํ ฯ

[๔๘๓] จตฺตารो สมฺมปฺปธานา อีธ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนानัน
ปาปกาณัน อุกฺสลาณัน ฌมฺมานัน อนุปฺปาทาเย ฉนุทัม ชเนติ วายมตี วิริยัม
อารภตี จิตตัม ปคฺคณฺหาตี ปทหตี อุปฺปนฺนानัน ปาปกาณัน อุกฺสลาณัน
ฌมฺมานัน ปหานาย ฉนุทัม ชเนติ วายมตี วิริยัม อารภตี จิตตัม
ปคฺคณฺหาตี ปทหตี อนุปฺปนฺนानัน กุสลาณัน ฌมฺมานัน อุปฺปาทาเย
ฉนุทัม ชเนติ วายมตี วิริยัม อารภตี จิตตัม ปคฺคณฺหาตี ปทหตี
อุปฺปนฺนानัน กุสลาณัน ฌมฺมานัน จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภยโยภาวาย
เวปุลลาเย ภาวณาย ปาริปุริยา ฉนุทัม ชเนติ วายมตี วิริยัม อารภตี
จิตตัม ปคฺคณฺหาตี ปทหตี ฯ

[๔๘๔] กถญจ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนानัน ปาปกาณัน อุกฺสลาณัน ฌมฺมานัน
อนุปฺปาทาเย ฉนุทัม ชเนติ วายมตี วิริยัม อารภตี จิตตัม ปคฺคณฺหาตี
ปทหตี อีธ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรัม ฌานัน ภาเวตี นิยฺยานิกัม

อปลายคามี ทิฏฺฐิคคานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว
กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฺปฏิปทํ
ทนฺธาภิณฺณํ ตสฺมี สมฺเย อนฺุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺุสฺถานํ ฌมฺมานํ
อนฺุปฺปาทาย ฌนฺทํ ฌเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ
ปทฺหติ ฯ

[๔๘๕] ฌนฺทํ ฌเนตีติ ตตฺถ กตฺโม ฌนฺโท โย ฌนฺโท ฌนฺทีกตา
กตฺตุกมฺยตา กุสฺโล ฌมฺมจฺจฺนฺโท อโย วุจฺจติ ฌนฺโท อิมํ
ฌนฺทํ ฌเนติ สลฺยฌเนติ อฺุจฺจาเปตี สมฺมจฺจาเปตี นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตติ
เตน วุจฺจติ ฌนฺทํ ฌเนตีติ ฯ

[๔๘๖] วายมฺตีติ ตตฺถ กตฺโม วายาโม โย เจตฺสีโก
วิริยารมฺโภ นิกฺกโม ปฺรกฺกโม อฺุยฺยาโม วายาโม อฺุสฺสาโห อฺุสฺโสฬฺหี
ถาโม จิตฺติ อสฺถิลปฺรกฺกมฺตา อนิกฺขิตฺตจฺจฺนฺทตา อนิกฺขิตฺตชฺรุตฺตา
ชฺรุตฺตสมฺปคฺคาโห วิริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ วิริยพลฺลํ สมฺมาวายาโม วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก
มคฺคจฺจํ มคฺคปฺริยาปฺนฺนํ อโย วุจฺจติ วายาโม อิมินา
วายาเมน อฺุเปโต โหติ สมฺเปโต อฺุปากโต สมฺปากโต อฺุปฺปนฺโน
สมฺปฺปนฺโน สมนฺฺนาคโต เตน วุจฺจติ วายมฺตีติ ฯ

[๔๘๗] วิริยํ อารภฺตีติ ตตฺถ กตฺมํ วิริยํ โย เจตฺสีโก
วิริยารมฺโภ ฯเปฯ สมฺมาวายาโม วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก มคฺคจฺจํ
มคฺคปฺริยาปฺนฺนํ อิทํ วุจฺจติ วิริยํ อิมํ วิริยํ อารภฺติ สมารภฺติ
อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสีกโรติ เตน วุจฺจติ วิริยํ อารภฺตีติ ฯ

[๔๘๘] จิตต์ ปุคคณหาคีติ ตตถ กตมัม จิตต์ ยัม จิตต์
มโน มานสิ ๑เป๑ ตชชา มโนวิญญานชาตุ อิทํ วุจจติ จิตต์
อิมิ จิตต์ ปุคคณหาคีติ สมปุคคณหาคีติ อุปตตมมเกติ ปจจุตตมมเกติ
เตน วุจจติ จิตต์ ปุคคณหาคีติ ๑

[๔๘๙] ปทหตีติ ตตถ กตมัม สมมุปปชานัน โย เจตสิโก
วิริยารมโก ๑เป๑ สมมวาวายาโม วิริยสมโพชฌงโก มคคังคัม
มคคปริยาปนุนัน อิทํ วุจจติ สมมุปปชานัน อวเสสา ชมมา
สมมุปปชานสมมุပ္ยตตทา ๑

[๔๙๐] กถณจ ภิกขุ อุปปนุนานัน ปาปกานัน อกุสลานัน ชมมานัน
ปหานาย ฉนุทํ ชเนติ วายมตี วิริยัม อารกตี จิตต์ ปุคคณหาคีติ
ปทหตี อิช ภิกขุ ยสมี สมเย โลกุตตริ ฉานัน ภาเวตี นิยุยานิกัม
อปจยคามิ ทิฏฐิจิตานัน ปหานาย ปจมาย ฐมียา ปตตติยา วิวิจเจว
กามเห ๑เป๑ ปจมี ฉานัน อุปสมุปชช วิหระตี ทุกขาปฎิปปทํ
ทนุทธาภินัน ตสมี สมเย อุปปนุนานัน ปาปกานัน อกุสลานัน
شمมานัน ปหานาย ฉนุทํ ชเนติ วายมตี วิริยัม อารกตี จิตต์
ปุคคณหาคีติ ปทหตี ๑

[๔๙๑] ฉนุทํ ชเนตีติ ๑เป๑ วายมตีติ ๑เป๑ วิริยัม อารกตีติ
๑เป๑ จิตต์ ปุคคณหาคีติ ๑เป๑ ปทหตีติ ตตถ กตมัม สมมุปปชานัน
โย เจตสิโก วิริยารมโก ๑เป๑ สมมวาวายาโม วิริยสมโพชฌงโก
มคคังคัม มคคปริยาปนุนัน อิทํ วุจจติ สมมุปปชานัน อวเสสา

ธมฺมา สมนฺมปฺปชานสมนฺปยุตฺตา ฯ

[๔๕๒] กถญจ ภิกฺขุ อฺนุปฺปนฺนํ กุสลํ ธมฺมํ อฺปฺปาทย
ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี อีธ
ภิกฺขุ ยสฺมี สมนฺเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเต นิยุยานิกํ อปฺจยคามิ
ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหที
ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อฺปฺสมฺปชฺช วิหฺรตี ทฺถุขาปฺปฏิปฺทํ ทนฺธาภินฺถํ
ตสฺมี สมนฺเย อฺนุปฺปนฺนํ กุสลํ ธมฺมํ อฺปฺปาทย ฉนฺทํ
ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี ฯ

[๔๕๓] ฉนฺทํ ชเนตีติ ฯเปฯ วายมตีติ ฯเปฯ วิริยํ อารภตีติ
ฯเปฯ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ ฯเปฯ ปทหตีติ ตตฺถ กตมํ สมนฺมปฺปชานํ
โย เจตฺสึโก วิริยารมฺโภ ฯเปฯ สมนฺมวายาโม วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก
มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อิทํ วุจฺจตี สมนฺมปฺปชานํ อวเสสา
ธมฺมา สมนฺมปฺปชานสมนฺปยุตฺตา ฯ

[๔๕๔] กถญจ ภิกฺขุ อฺนุปฺปนฺนํ กุสลํ ธมฺมํ จิตฺตยา
อสมฺโมสาย ภิชฺโยภาวาย เวปฺปุลลาเย ภาวนายน ปารีปุริยา ฉนฺทํ
ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี อีธ
ภิกฺขุ ยสฺมี สมนฺเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเต นิยุยานิกํ อปฺจยคามิ
ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหที
ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อฺปฺสมฺปชฺช วิหฺรตี ทฺถุขาปฺปฏิปฺทํ ทนฺธาภินฺถํ
ตสฺมี สมนฺเย อฺนุปฺปนฺนํ กุสลํ ธมฺมํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย

ภียโยภาวาย เวปุลลทาย ภาวนาย ปารีปรียา ฉนุทํ ชเนติ วายมติ
วิริย อารภติ จิตตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ ฯ

[๔๕๕] จิตฺยาคิ ยา จิตฺ โส อสมฺโมโส โย อสมฺโมโส
โส ภียโยภาโว โย ภียโยภาโว ตํ เวปุลลํ ยํ เวปุลลํ สา
ภาวนา ยา ภาวนา สา ปารีปรี ฯ

[๔๕๖] ฉนุทํ ชเนตีติ ตตฺถ กตโม ฉนุโท โย ฉนุโท
ฉนุทํกตา กตฺตกมฺยตา กุสโล ฌมฺมจฺฉนุโท อยํ วุจฺจติ ฉนุโท
อิมํ ฉนุทํ ชเนติ สลฺยชเนติ อฏฺฐจาเปติ สมฺมฏฺฐจาเปติ นิพฺพตฺเตติ
อภินิพฺพตฺเตติ เตน วุจฺจติ ฉนุทํ ชเนตีติ ฯ

[๔๕๗] วายมตีติ ตตฺถ กตโม วายาโม โย เจตฺสีโก
วิริยารมฺโภ ฯเปฯ สมนฺมาวายาโม วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก มคฺคงฺกํ มคฺคปรียาปนฺนํ
อยํ วุจฺจติ วายาโม อิมินา วายาเมน อูเปโต โหติ
ฯเปฯ สมนฺนาคโต เตน วุจฺจติ วายมตีติ ฯ

[๔๕๘] วิริยํ อารภตีติ ตตฺถ กตมํ วิริยํ โย เจตฺสีโก
วิริยารมฺโภ ฯเปฯ สมนฺมาวายาโม วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก มคฺคงฺกํ มคฺคปรียาปนฺนํ
อิทํ วุจฺจติ วิริยํ อิมํ วิริยํ อารภติ สมารภติ
อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสีกโรติ เตน วุจฺจติ วิริยํ อารภตีติ ฯ

[๔๕๙] จิตตํ ปคฺคณฺหาตีติ ตตฺถ กตมํ จิตตํ ยํ จิตตํ
มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ จิตตํ
อิมํ จิตตํ ปคฺคณฺหาติ สมนฺปคฺคณฺหาติ อูปตฺถมฺภติ ปจฺจูปตฺถมฺภติ

เตน วุจติ จิตต์ ปคฺคณฺหาตีติ ฯ

[๕๐๐] ปทหตีติ ตตฺถ กตมํ สมนฺนปฺปชานํ โย เจตสีโก
วิริยารมฺโภ ฯเปฯ สมนฺนาวายาโม วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก มคฺคงฺกํ
มคฺคปฺริยาปนฺนํ อิทํ วุจติ สมนฺนปฺปชานํ อวเสสา ฐมา
สมนฺนปฺปชานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๕๐๑] ตตฺถ กตมํ สมนฺนปฺปชานํ อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย
โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียฺยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย
ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหที ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺวักขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิณฺณํ โย ตสฺมี สมเย
เจตสีโก วิริยารมฺโภ ฯเปฯ สมนฺนาวายาโม วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก มคฺคงฺกํ
มคฺคปฺริยาปนฺนํ อิทํ วุจติ สมนฺนปฺปชานํ อวเสสา ฐมา
สมนฺนปฺปชานสมฺปยุตฺตา ฯ

อภิธมฺมภาษณียํ ฯ

[๕๐๒] จตฺตาโร สมนฺนปฺปชานา อิท ภิกฺขุ อนฺนุปฺปนฺนानํ
ปาปกานํ อกฺุสฺลानํ ฐมานํ อนฺนุปฺปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี
วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี อุปฺปนฺนानํ ปาปกานํ
อกฺุสฺลानํ ฐมานํ ปหานาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ
จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี อนฺนุปฺปนฺนानํ กุสฺลานํ ฐมานํ อุปฺปาทาย
ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี
อุปฺปนฺนानํ กุสฺลานํ ฐมานํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิโยภาวาย

เวปฺลุลาย ภาวนาย ปารีปฺรียา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ
จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทหติ ฯ จตฺตุนํ สมฺมปฺปชานานํ กติ กุสลา
กติ อกุสลา กติ อพฺยากตา ฯ เปฯ กติ สรรณา กติ อรรณา ฯ

[๕๐๓] กุสลาเยว สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สียา
อหุทฺทขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิปากธมฺมธมฺมา อนฺุปาทีนฺนอนฺุปาทานียา
อสงฺกิลิฏฺฐจอสฺงกิเลตฺติกา สียา สวิตกฺกสฺวิจารา สียา
อวิตกฺกวิจารมตฺตา สียา อวิตกฺกอวิจารา สียา ปีตีสหคตา สียา
สุขสหคตา สียา อุเปกฺขาสหคตา เนวทสฺสเนนฺนภาวนายปฺหาคพฺพา
เนวทสฺสเนนฺนภาวนายปฺหาคพฺพเหตุกา อปฺจยคามิโน เสกฺขา
อปฺปมาณา อปฺปมาณารมฺมณา ปณฺีตา สมฺมตฺตนิยตา น
มกฺคารมฺมณา มกฺกเหตุกา สียา มกฺคาธิปฺติโน สียา น วตฺตพฺพา
มกฺคาธิปฺติโนติ สียา อุปฺปนฺนา สียา อนฺุปฺปนฺนา น วตฺตพฺพา
อุปฺปาทีโนติ สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา ปจฺจุปฺปนฺนา
น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปี อนาคตารมฺมณาติปี ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปี
สียา อชฺฉตฺตา สียา พหิทฺธา สียา อชฺฉตฺตพหิทฺธา
พหิทฺธารมฺมณา อนิทฺสฺสนอปฺปฏฺิมา ฯ

[๕๐๔] น เหตุ สเหตุกา เหตุสมฺปยุตฺตา น วตฺตพฺพ■
เหตุ เจว สเหตุกา จาติ สเหตุกา เจว น จ เหตุ น วตฺตพฺพา
เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ
น เหตุ สเหตุกา ฯ สปฺปจฺจยา สงฺขตา อนิทฺสฺสนา อปฺปฏฺิมา

อรุปา โลกุตตรา เกนจิ วิญญะยา เกนจิ น วิญญะยา ฯ
โน อาสวา อนาสวา อาสววิปฺปยุตฺตา น วตฺตพฺพา อาสวา
เจว สาสวา จาติปี สาสวา เจว โน จ อาสวาติปี น วตฺตพฺพา
อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปี อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ
อาสวาติปี อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา ฯ โน สญฺโฆชนา ฯเปฯ
โน คนฺธา ฯเปฯ โน โธมา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ โน
นัีรณฺนา ฯเปฯ โน ปฺรามาสา ฯเปฯ สารมฺมณฺนา โน จิตฺตา
เจตฺติกา จิตฺตสมฺปยุตฺตา จิตฺตํสญฺญา จิตฺตสมฺมญฺจานา
จิตฺตสทฺทโน จิตฺตานุปฺริวตฺติโน จิตฺตํสญฺจสมฺมญฺจานา
จิตฺตํสญฺจสมฺมญฺจานสทฺทโน จิตฺตํสญฺจสมฺมญฺจานานุปฺริวตฺติโน พาทิรา
นุปาทา นุปาทีนฺนา ฯ นุปาทานา ฯเปฯ โน กิเลสฺสา ฯเปฯ
น ทสฺสเนน ปฺหาตพฺพา น ภาวนาย ปฺหาตพฺพา น ทสฺสเนน
ปฺหาตพฺพเหตุกา น ภาวนาย ปฺหาตพฺพเหตุกา สียา สวิตฺกกา
สียา อวิตฺกกา สียา สวิจารา สียา อวิจารา สียา สປฺปีติกา
สียา อປฺปีติกา สียา ปิตฺติสทฺทตา สียา น ปิตฺติสทฺทตา สียา
สฺขสทฺทตา สียา น สฺขสทฺทตา สียา อฺเปกฺขาสทฺทตา สียา น
อฺเปกฺขาสทฺทตา น กามาวจฺรา น รุปาवจฺรา น อรุปาवจฺรา
อปริยาปนฺนา นียฺยานิกา นียตา อนฺตฺตฺตรา อรณฺณตี ฯ

ปญฺหาปฺจจกฺกํ ฯ
สมฺมปฺปฺชานวิภังโก สมตฺโต ฯ

อิทธิปาทวิภงฺโก

[๕๐๕] จตุตาโร อิทธิปาทา อิธ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขาร-
*สมนฺนาคตฺ อิทธิปาทํ ภาเวติ วิริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตฺ
อิทธิปาทํ ภาเวติ จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตฺ อิทธิปาทํ
ภาเวติ วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตฺ อิทธิปาทํ ภาเวติ ฯ

[๕๐๖] กถญฺจ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตฺ อิทธิปาทํ
ภาเวติ ฯ ฉนฺทญฺเจ ภิกฺขุ อธิปฺตี กริตฺวา ลภติ สมารี ลภติ จิตฺตสุส
เอกคฺคตฺ อัย วุจฺจติ ฉนฺทสมาธิ ฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภติ
จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทหฺติ อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ
ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ
ปทหฺติ อนุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ
วายมฺติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทหฺติ อนุปฺปนฺนํ
กุสฺถานํ ฌมฺมานํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย ภิกฺขุโยภาวาย เวปฺปฺลฺลาเย ภาวนายน
ปารีปฺปฺริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ
ปทหฺติ อิมํ วุจฺจนฺติ ปธานสงฺขารา ฯ อิติ อยญฺจ ฉนฺทสมาธิ
อิมํ จ ปธานสงฺขารา ตเทกชฺฉํ อภิสลฺลญฺหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา
ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขาโรเตวว สขฺขุญฺญํ คจฺจนฺติ ฯ

[๕๐๗] ตตฺถ กตโม ฉนฺโท โย ฉนฺโท ฉนฺทิกฺตา กตฺตฺกมฺยตา
กุสฺโล ฌมฺมจฺฉนฺโท อัย วุจฺจติ ฉนฺโท ฯ ตตฺถ กตโม สมารี

ยา จิตตสฺส จิตฺติ สณฺจิติ อวฏฺฐิติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฏฺฆมานสตา
สมโถ สมานินฺทุริยํ สมานิปฺปลํ สมมาสมาธิ อัย วุจฺจติ
สมาธิ ฯ ตตฺถ กตโม ปชานสงฺขารो โย เจตฺตสิโก วิริยารมฺโก
นิกฺกโม ปฺรกฺกโม อุตฺถายาโม วายาโม อุตฺตสาโห อุตฺตโสฬฺหิ ธาโม ธิติ
อสิถิลปฺรกฺกมตา อนิกฺขิตฺตจฺจนฺตตา อนิกฺขิตฺตชฺรุตตา ชฺรุตสมฺปฺกคาโห
วิริยํ วิริยินฺทุริยํ วิริยปฺปลํ สมฺมาวายาโม อัย วุจฺจติ ปชานสงฺขารो ฯ
อิตฺติ อิมินา จ จนฺตฺเทน อิมินา จ สมานินา อิมินา จ ปชานสงฺขารเณ
อุเปโต โหติ สมฺเปโต อุปาโกโต สมฺปาโกโต อุปฺปนฺโน สมฺปฺปนฺโน
สมนฺนาคโต เตน วุจฺจติ จนฺตฺตสมาธิปชานสงฺขารสมนฺนาคโตติ ฯ

[๕๐๘] อิทฺธิติ ยา เตสํ ฌมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนา
สมิชฺฌนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉนิกิริยา
อุปสมฺปทา ฯ อิทฺธิปาโทติ ตถาภูตสฺส เวทนากุขฺนุโห สลฺลวากุขฺนุโห
สงฺขารกุขฺนุโห วิญฺญาณกุขฺนุโห ฯ อิทฺธิปาทำ ภาเวตฺติ เต ฌมฺเม
อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสโรติ เตน วุจฺจติ อิทฺธิปาทำ ภาเวตฺติ ฯ

[๕๐๙] กถญฺจ ภิกฺขุ วิริยสมาธิปชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ
ภาเวติ ฯ วิริยญฺเจ ภิกฺขุ อธิปฺตี กริตฺตฺวา ลภติ สมานี ลภติ จิตฺตสฺส
เอกกฺคตํ อัย วุจฺจติ วิริยสมาธิ ฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
อกุสลานํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย จนฺตํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภติ
จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺหติ อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสลานํ ฌมฺมานํ
ปหานาย ฯเปฯ อนุปฺปนฺนํ กุสลานํ ฌมฺมานํ อุปฺปาทาย ฯเปฯ

อุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฌมฺมานํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย
เวปฺลฺลฺลา ย ภาวนาย ปารีปฺปฺริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภฺติแ
จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทฺหติ อีเม วุจฺจติ ปชานสงฺขารา ฯ อิติ
อยณฺจ วิริยสมฺมาธิ อีเม จ ปชานสงฺขารา ตเทกชณฺม อภิสณฺณฺหิตฺวา
อภิสงฺขิปฺตีวา วิริยสมฺมาธิปชานสงฺขาโรเตว สงฺขยฺม คจฺจติ ฯ

[๕๑๐] ตตฺถ กตมํ วิริยํ โย เจตฺสีโก วิริยารมฺโภ ฯเปฯ
สมฺมวាយายโม อิทํ วุจฺจติ วิริยํ ฯ ตตฺถ กตโม สมฺมาธิ ยา
จิตฺตสฺส จิตฺติ สณฺนจิตฺติ อวฺภูจฺจติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหณฺมานสตา
สมโธ สมฺมาธินฺทฺริยํ สมฺมาธิพลํ สมฺมาสมฺมาธิ อยฺม วุจฺจติ
สมฺมาธิ ฯ ตตฺถ กตโม ปชานสงฺขาโร โย เจตฺสีโก วิริยารมฺโภ
ฯเปฯ สมฺมวายายโม อยฺม วุจฺจติ ปชานสงฺขาโร ฯ อิติ อิมินา
จ วิริเยน อิมินา จ สมฺมาธินา อิมินา จ ปชานสงฺขารेณ อุเปโต
โหติ ฯเปฯ สมฺนฺนาคโต เตน วุจฺจติ วิริยสมฺมาธิปชานสงฺขารสมฺนฺนาคโตติ ฯ

[๕๑๑] อิทฺธิติ ยา เตสํ ฌมฺมานํ อิทฺธิ สมฺมาธิ อิชณฺนา
สมฺมาธิชณฺนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ พุสฺสนา สจฺฉิกิริยา
อุปฺสมฺปทา ฯ อิทฺธิปาโหติ ตถาภูตสฺส เวทนาภฺยวฺชโร สณฺณภฺยวฺชโร
สงฺขารภฺยวฺชโร วิญฺญาณภฺยวฺชโร ฯ อิทฺธิปาทำ ภาเวตีติ เต
ฌมฺเม อาเสวตี ภาเวตี พหุลิกโรตี เตน วุจฺจติ อิทฺธิปาทำ
ภาเวตีติ ฯ

[๕๑๒] กถณจ ภิกขุ จิตตสมาธิปธานสงขารสมนุณาคคัม อิทฐิปาทัง
ภาเวติ ฯ จิตตลยเจ ภิกขุ อธิปตี กริตฺวา ลภติ สมาธิ ลภติ
จิตตสฺส เอกกคคัม อัย วุจฺจติ จิตตสมาธิ ฯ โส อนุปฺปนฺนํ
ปาปกานํ อกุสลาณํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ฌเนติ วายมตี วิริยํ
อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสลาณํ
ฌมฺมานํ ปหานาย ฯเปฯ อนุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฌมฺมานํ อุปฺปาทาย
ฯเปฯ อุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฌมฺมานํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย ภิกฺโขภาวาย
เวปฺปุลลาเย ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ฌเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ
จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ อิมํ วุจฺจติ ปธานสงขารา ฯ อิติ
อญฺจ จิตตสมาธิ อิมํ จ ปธานสงขารา ตเทกขณฺม อภิสลฺลยฺหิตฺวา
อภิสงฺขิปิตฺวา จิตตสมาธิปธานสงขารโระเตวว สงฺขยฺ คจฺจติ ฯ

[๕๑๓] ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ
ตชฺชา มโนวิญญานชาตฺสู อิทํ วุจฺจติ จิตฺตํ ฯ ตตฺถ กตโม
สมาธิ ยา จิตตสฺส จิตฺติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ อัย วุจฺจติ
สมาธิ ฯ ตตฺถ กตโม ปธานสงขารโ โย เจตสิโก วิริยารมฺโก
ฯเปฯ สมฺมาวาયાโม อัย วุจฺจติ ปธานสงขารโ ฯ อิติ อิมินา
จ จิตฺเตน อิมินา จ สมฺมาธินา อิมินา จ ปธานสงขารเณ อุเปโต
โหติ ฯเปฯ สมนุณาคโต เตน วุจฺจติ จิตตสมาธิปธานสงขารสมนุณาคโตติ ฯ

[๕๑๔] อิทฺฐิตฺติ ยา เตสํ ฌมฺมานํ อิทฺฐิ สมิทฺฐิ อิชฺฌนา

สมัชฌนา ลาโก ปฏิลลาโก ปตติ สมปตติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา
อุปสมปทา ฯ อิทธิปาโทติ ตถาภูตสฺส เวทนาภฺขนุโห สลฺลาภฺขนุโห
สงฺขารภฺขนุโห วิญฺญาณภฺขนุโห ฯ อิทธิปาทำ ภาเวตีติ เต ชฺมเม
อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสโรติ เตน วุจฺจติ อิทธิปาทำ ภาเวตีติ ฯ

[๕๑๕] กถญจ ภิกฺขุ วิมฺสาสมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคตฺ
อิทธิปาทำ ภาเวติ ฯ วิมฺสญฺเจ ภิกฺขุ อธิปฺตี กริตฺวา ลภติ สมาธิ
ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตฺ อัย วุจฺจติ วิมฺสาสมาธิ ฯ โส อนฺุปฺปนฺนํ
ปาปกาณํ อกุสลํ ชฺมมาณํ อนฺุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ
วายมฺติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ อุปฺปนฺนํ
ปาปกาณํ อกุสลํ ชฺมมาณํ ปหานาย ฯเปฯ อนฺุปฺปนฺนํ กุสลํ
ชฺมมาณํ อุปฺปาทาย ฯเปฯ อุปฺปนฺนํ กุสลํ ชฺมมาณํ จิตฺตยา
อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย เวปฺลฺลาถาย ภาวนาย ปารีปุริยา ฉนฺทํ
ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ อิม
วุจฺจติ ปฺชานสงฺขารา ฯ อิติ อยญจ วิมฺสาสมาธิ อิม จ
ปฺชานสงฺขารา ตเทกชฺฉํ อภิสลฺลญฺหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา
วิมฺสาสมาธิปฺชานสงฺขารอฺเตวว สงฺขยฺ คจฺฉติ ฯ

[๕๑๖] ตตฺถ กตฺมา วิมฺสา ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ
อโมโห ชฺมมฺวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อัย วุจฺจติ วิมฺสา ฯ ตตฺถ
กตโม สมาธิ ยา จิตฺตสฺส จิตฺติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ อัย
วุจฺจติ สมาธิ ฯ ตตฺถ กตโม ปชานสงฺขารอฺ โย เจตฺสึโก

วิริยารมโก ฯเปฯ สมมาวายาโม อัย วุจติ ปธานสงฆาโร ฯ
อติ อิมาย จ วิมัสาย อิมินา จ สมารินา อิมินา จ ปธานสงฆาเรน
อุเปโต โหติ ฯเปฯ สมนุณาคโต เตน วุจติ
วิมัสาสมาริปธานสงฆารสมนุณาคโตติ ฯ

[๕๑๗] อิทฐิติ ยา เตสั ฐมฺมานั อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนา
สมิชฺฌนา ตาโก ปฏฺฐิตาโก ปตฺติ สมปตฺติ ฆุสนา สจฺฉนิกิริยา
อุปสมปทา ฯ อิทฺธิปาโทติ ตถาภูตสฺส เวทนากุขนุโ สลฺลวากุขนุโ
สงฺฆารกุขนุโ วิลฺลวณกุขนุโ ฯ อิทฺธิปาทำ ภาเวตีติ
เต ฐมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสีกโรติ เตน วุจติ อิทฺธิปาทำ
ภาเวตีติ ฯ

สุตฺตตฺตภาชนียํ ฯ

[๕๑๘] จตฺตาริ อิทฺธิปาทา อิทฺธิ ภิภุขุ ฌนฺทสมาริปธาน-
*สงฺฆารสมนุณาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ วิริยสมาริปธานสงฺฆารสมนุณาคตํ
อิทฺธิปาทำ ภาเวติ จิตฺตสมาริปธานสงฺฆารสมนุณาคตํ อิทฺธิปาทำ
ภาเวติ วิมัสาสมาริปธานสงฺฆารสมนุณาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ ฯ

[๕๑๙] กถญจ ภิภุขุ ฌนฺทสมาริปธานสงฺฆารสมนุณาคตํ อิทฺธิปาทำ
ภาเวติ อิทฺธิ ภิภุขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรั ฌานั ภาเวติ นิยุยานิกั
อปฺปยคามิ ติฏฺฐจิคตานุ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว
กาเมหิ ฯเปฯ ปจฺมึ ฌานั อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฺปฏิปทำ
ทนฺธาภิลฺลั ตสฺมี สมเย ฌนฺทสมาริปธานสงฺฆารสมนุณาคตํ

อิทธิปาทำ ภาเวติ ฯ

[๕๒๐] ตตถ กตโม ฉนุโท โย ฉนุโท ฉนุทีกตา กตตุกมยตา
กุสโล ฌมมฉฉนุโท อัย วุจติ ฉนุโท ฯ ตตถ กตโม
สมาธิ ยา จิตตสส จิตติ ฯเปฯ สสมาสมาธิ สมาธิสมโพชฌงโค
มคคังคัง มคคปริยาปนุณ อัย วุจติ สมาธิ ฯ ตตถ กตโม
ปธานสงฆาโร โย เจตสิโก วิริยารมโก ฯเปฯ สสมาวายาโม
วิริยสมโพชฌงโค มคคังคัง มคคปริยาปนุณ อัย วุจติ ปธานสงฆาโร ฯ
อิตติ อิมินา จ ฉนุเทน อิมินา จ สสมาธิ อิมินา
จ ปธานสงฆาเรน อุเปโต โหติ ฯเปฯ สมนนาคโต เตน วุจติ
ฉนุทสมาธิปธานสงฆารสมนนาคโตติ ฯ

[๕๒๑] อิทธิติ ยา เตสั ฌมมานั อิทธิ สมิทธิ อิขฉฉนา
สมิขฉฉนา ลาโก ปฎิลาโก ปตติ สมปตติ ผุสนา สฉฉฉริยา
อุปสมปทา ฯ อิทธิปาโทติ ตถาภูตสส ผสโส ฯเปฯ ปคคาโห
อวิขเขโป ฯ อิทธิปาทำ ภาเวตีติ เต ฌมเม อาเสวติ ภาเวติ
พหุสิกโรติ เตน วุจติ อิทธิปาทำ ภาเวตีติ ฯ

[๕๒๒] กถฉ ฉฉฉุ วิริยสมาธิปธานสงฆารสมนนาคัต อิทธิปาทำ
ภาเวติ อิฉ ฉฉฉุ ยสมี สเมเย โลกุตตรั ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ

อิทธิปาทำ ภาเวติ ฯ

[๕๒๓] ตตถ กตมํ วิริยํ โย เจตสีโก วิริยารมฺโภ ฯเปฯ
สมฺมาวายาโม วิริยสมฺโพชฌงฺโก มคฺคกํ มคฺคปริยาปนฺนํ อิํ
วฺจจติ วิริยํ ฯ ตตถ กตโม สฺมาธิ ยา จิตฺตสฺส จิตฺติ ฯเปฯ
สมฺมาสมฺมาธิ สฺมาธิสมฺโพชฌงฺโก มคฺคกํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย
วฺจจติ สฺมาธิ ฯ ตตถ กตโม ปฺชานสงฺขารो โย เจตสีโก วิริยารมฺโภ
ฯเปฯ สมฺมาวายาโม วิริยสมฺโพชฌงฺโก มคฺคกํ มคฺคปริยาปนฺนํ
อัย วฺจจติ ปฺชานสงฺขารो ฯ อิติ อิมินา จ วิริเยน
อิมินา จ สฺมาธินา อิมินา จ ปฺชานสงฺขารेณ อุเปโต โหติ ฯเปฯ
สมนฺนาคโต เตน วฺจจติ วิริยสมฺมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคโตติ ฯ

[๕๒๔] อิทธิติ ยา เตสํ ฌมฺมานํ อิทธิ สมิทธิ อิชฺฌนา
สมิฆฺฌนา ลาโก ปฏฺฐิตาโก ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสฺนา สจฺฉนิกิริยา
อุปสมฺปทา ฯ อิทธิปาโทติ ตถาภูตสฺส ผสฺโส ฯเปฯ ปคฺคาโห
อวิกฺเขโป ฯ อิทธิปาทำ ภาเวตีติ เต ฌมฺเม อาเสวติ ภาเวติ
พหุสฺสโรติ เตน วฺจจติ อิทธิปาทำ ภาเวตีติ ฯ

[๕๒๕] กถญจ ภิกฺขุ จิตฺตสมฺมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทำ
ภาเวติ อิธ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ
นินฺยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมฺมียา ปตฺติยา
วิวิจฺเจว กามะหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขา-
ปฏฺฐิปทำ ทนฺธาภินฺถํ ตสฺมี สมเย จิตฺตสมฺมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคตํ

อิทธิปาทำ ภาเวติ ฯ

[๕๒๖] ตตถ กตมัม จิตตัม ยัม จิตตัม มโน มานสิ ฯเปฯ
 ตชชา มโนวิญญาณชาตุ อิทัม วุจจติ จิตตัม ฯ ตตถ กตโม
 สมาริ ยา จิตตสฺส จิตติ ฯเปฯ สมมาสมาริ สมาริสฺสโมพฺพชฺฌงฺโก
 มคฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อยัม วุจจติ สมาริ ฯ ตตถ กตโม
 ปธานสงฺขารो โย เจตสิโก วิริยารมฺโภ ฯเปฯ สมมาวายาโม
 วิริยสฺสโมพฺพชฺฌงฺโก มคฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อยัม วุจจติ ปธานสงฺขารो ฯ
 อิติ อิมินา จ จิตฺเตน อิมินา จ สมารินา อิมินา
 จ ปธานสงฺขารेณ อุเปโต โหติ ฯเปฯ สมฺนฺนาคโต เตน วุจจติ
 จิตฺตสมาริปธานสงฺขารสมฺนฺนาคโตติ ฯ

[๕๒๗] อิทธิติ ยา เตสํ ฌมฺมานํ อิทธิ สมิทธิ อิชฺฌนา
 สมิชฺฌนา ลาโก ปฏฺฐิตาโก ปตฺติ สมฺปตฺติ พุสฺสนา สจฺฉนิกิริยา
 อุปสมฺปทา ฯ อิทธิปาโทติ ตถาภูตสฺส ผสฺโส ฯเปฯ ปคฺคาโห
 อวิกฺเขโป ฯ อิทธิปาทำ ภาเวตีติ เต ฌมฺเม อาเสวติ ภาเวติ
 พหุสฺสโรติ เตน วุจจติ อิทธิปาทำ ภาเวตีติ ฯ

[๕๒๘] กถญจ ภิกฺขุ วิมฺสาสมาริปธานสงฺขารสมฺนฺนาคตัม อิทธิปาทำ
 ภาเวติ อิธ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ
 นิชฺฌานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา
 วิวิจฺเจว กามะหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขา-
 ปฏฺฐิปทำ ทนฺธาภิลฺลํ ตสฺมี สมเย วิมฺสาสมาริปธานสงฺขาร-

สมนุณาคติ อิทฺธิปาท์ ภาเวติ ฯ

[๕๒๕] ตตฺถ กตฺมา วิมฺสา ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห
ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโก มคฺคงฺคํ
มคฺคปริยาปนฺนํ อยฺม วุจฺจติ วิมฺสา ฯ ตตฺถ กตฺโม สฺมาธิ ยา
จิตฺตสฺส จิตฺติ ฯเปฯ สมฺมาสฺมาธิ สฺมาธิสมฺโพชฺฌงฺโก มคฺคงฺคํ
มคฺคปริยาปนฺนํ อยฺม วุจฺจติ สฺมาธิ ฯ ตตฺถ กตฺโม ปชานสงฺขารो
โย เจตฺตสิโก วิริยารมฺภโก ฯเปฯ สมฺมาวาयाโม วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก
มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อยฺม วุจฺจติ ปชานสงฺขารो ฯ อิติ อิมาย
จ วิมฺสาย อิมินา จ สฺมาธินา อิมินา จ ปชานสงฺขารเณ อุเปโต
โหติ สฺมูเปโต อุปกโต สฺมูปกโต อุปฺปนฺโน สฺมูปฺปนฺโน สมนุณาคโต
เตน วุจฺจติ วิมฺสาสฺมาธิปชานสงฺขารสมนุณาคโตติ ฯ

[๕๓๐] อิทฺธิติ ยา เตสํ ธมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนนา
สมิชฺฌนนา ลาโภ ปฏฺฐิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ พุสฺสนา สจฺฉนิกิริยา
อุปสมฺปทา ฯ อิทฺธิปาโทติ ตถาภูตสฺส ผสฺโส ฯเปฯ ปคฺคาโห
อวิกฺเขโป ฯ อิทฺธิปาท์ ภาเวตีติ เต ธมฺเม อาเสวติ ภาเวติ
พหุสฺสโรติเตน วุจฺจติ อิทฺธิปาท์ ภาเวตีติ ฯ

[๕๓๑] จตฺตารो อิทฺธิปาทา ฉนฺทิตฺธิปาโท วิริยิตฺธิปาโท
จิตฺติตฺธิปาโท วิมฺสิตฺธิปาโท ฯ

[๕๓๒] ตตฺถ กตฺโม ฉนฺทิตฺธิปาโท อิทฺธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย
โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย

ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺธิปํ ทนฺธาภิลฺลํ โย ตสฺมึํ สมเย
ฉนฺโท ฉนฺทิกตา กตฺตฺกมฺยตา กุสโล ฌมฺมจฺฉนฺโท อโย วุจฺจติ
ฉนฺทิตฺธิปาโท อวเสสา ฌมฺมา ฉนฺทิตฺธิปาทสมฺปยุตฺตา ฯ

[๕๓๓] ตตฺถ กตฺโม วิริยิตฺธิปาโท อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึํ สมเย
โลกฺคุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นียฺยานิกํ อปจฺยคามึํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย
ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺธิปํ ทนฺธาภิลฺลํ โย ตสฺมึํ สมเย
เจตฺติโก วิริยารมฺโภ ฯเปฯ สมฺมาวาयाโม วิริยสมฺโพชฺฌนฺโก
มคฺคํจฺจํ มคฺคปริยาปนฺนํ อโย วุจฺจติ วิริยิตฺธิปาโท อวเสสา
ฌมฺมา วิริยิตฺธิปาทสมฺปยุตฺตา ฯ

[๕๓๔] ตตฺถ กตฺโม จิตฺติตฺธิปาโท อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึํ สมเย
โลกฺคุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นียฺยานิกํ อปจฺยคามึํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย
ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺธิปํ ทนฺธาภิลฺลํ โย ตสฺมึํ สมเย
จิตฺตํ มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ อโย วุจฺจติ
จิตฺติตฺธิปาโท อวเสสา ฌมฺมา จิตฺติตฺธิปาทสมฺปยุตฺตา ฯ

[๕๓๕] ตตฺถ กตฺโม วิมฺสิตฺธิปาโท อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึํ สมเย
โลกฺคุตฺตรํ ฌานํ ภาวเตติ นียฺยานิกํ อปจฺยคามึํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย
ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ

อุปสมปชช วิหระติ ทุกขาปฏิปทํ ทนุทธาภินณํ ยา ตสฺมี สมเย
ปญญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธรรมวิจโย สมมาทิฏฺฐิ ธรรมวิจยสมโพชฌงฺโก
มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปนฺนํ อโย วุจฺจติ วิมฺสิทฺธิปาโท
อวเสสา ธรรมา วิมฺสิทฺธิปาทสมปยุตฺตา ฯ

อภิธรรมภาษณีย์ ฯ

[๕๑๖] จตฺตารโ อิทฺธิปาทา อิธ ภิกฺขุ จนฺตสมมาธิปชาน-
*สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ วิริยสมมาธิ ... จิตฺตสมมาธิ ...
วิมฺสาสมาธิปชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ ฯ จตฺตุนํ
อิทฺธิปาทานํ กติ กุสลา กติ อกุสลา กติ อพฺยาคตา ฯเปฯ
กติ สรรณา กติ อรรณา ฯ

[๕๑๗] กุสลาเยว สฺยิยา สุขาย เวทนาย สมปยุตฺตา สฺยิยา
อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตฺตา วิปากมฺมมฺมา อนฺนปาทีนฺนอนฺนปาทานิยา
อสงฺกิลิฏฺฐอสงฺกิเลสิกา สฺยิยา สวิตกฺกสวิจารา
สฺยิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา สฺยิยา อวิตกฺกอวิจารา สฺยิยา ปิตฺติสหคตา
สฺยิยา สุขสหคตา สฺยิยา อุเปกฺขาสหคตา เนวทสฺสเนนนภาวนาย-
*ปหาดพฺพา เนวทสฺสเนนนภาวนายปหาดพฺพเหตุกา อปจยคามิโน
เสกฺขา อปฺปมาณา อปฺปมาณารมฺมณา ปณฺธิตา สมฺมตฺตนิยตา
น มคฺคการมฺมณา มคฺคเหตุกา น มคฺคาริปฺติโน สฺยิยา
อุปฺปนฺนา สฺยิยา อนฺนอุปฺปนฺนา น วตฺตพฺพา อุปฺปาทีโนติ สฺยิยา อตีตา
สฺยิยา อนาคตา สฺยิยา ปจฺจุอุปฺปนฺนา น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปี

อนาคตารมมณาติปี ปจฺจุปนฺนารมมณาติปี สียา อชฺฌตฺตา
สียา พหิทฺธา สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธา พหิทฺธารมมณา อนิทฺตฺสนอปปฺภีมา ฯ

[๕๓๘] วมฺสิทฺธิปาโท เหตุ ตโย อิทฺธิปาทา น เหตุ ฯ
สเหตุกา เหตุสมฺปยุตฺตา ฯ วมฺสิทฺธิปาโท เหตุ เจว สเหตุโก จ
ตโย อิทฺธิปาทา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ สเหตุกา
เจว น จ เหตุ ฯ วมฺสิทฺธิปาโท เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺโต จ
ตโย อิทฺธิปาทา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ
เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ ฯ ตโย อิทฺธิปาทา น เหตุ
สเหตุกา วมฺสิทฺธิปาโท น วตฺตพฺโพ น เหตุ สเหตุโกติปี
น เหตุ อเหตุโกติปี ฯ

[๕๓๙] สปฺปจฺจยา สงฺขตา อนิทฺตฺสนา อปปฺภีมา อรูปา
โลกฺกุตฺตรา เกนจิ วิญฺญฺเยยฺยา เกนจิ น วิญฺญฺเยยฺยา ฯ โน อาสวา
อนาสวา อาสววิปฺปยุตฺตา น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา
จาติปี สาสวา เจว โน จ อาสวาติปี น วตฺตพฺพา อาสวา
เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปี อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ
อาสวาติปี อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา ฯ โน สลฺโลชนา ฯเปฯ
โน คณฺถา ฯเปฯ โน โอมฺมา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ โน
นึวฺรณา ฯเปฯ โน ปฺรามาสา ฯเปฯ

[๕๔๐] สारมมณา ฯ ตโย อิทฺธิปาทา โน จิตฺตา จิตฺติทฺธิ-

อิทธิปาโท จิตต์ ๑ ตโย อิทธิปาทา เจตสิกกา จิตติทธิปาโท
 อเจตสิกโก ๑ ตโย อิทธิปาทา จิตตสมปยุตฺตา จิตติทธิปาโท
 น วุตตพฺโพ จิตฺเตน สมปยุตฺโตติปิ จิตฺเตน วิปฺปยุตฺโตติปิ ๑ ตโย
 อิทธิปาทา จิตตสํสฏฺฐา จิตติทธิปาโท น วุตตพฺโพ จิตฺเตน
 สํสฏฺฐโจติปิ จิตฺเตน วิสํสฏฺฐโจติปิ ๑ ตโย อิทธิปาทา จิตตสมฺภูจฺจนา
 จิตติทธิปาโท โน จิตตสมฺภูจฺจโน ๑ ตโย อิทธิปาทา จิตตสทฺทโน
 จิตติทธิปาโท โน จิตตสทฺท ๑ ตโย อิทธิปาทา จิตฺตานุปฺริวตฺติโน
 จิตติทธิปาโท โน จิตฺตานุปฺริวตฺติ ๑ ตโย อิทธิปาทา จิตตสํสฏฺฐสมฺภูจฺจนา
 จิตติทธิปาโท โน จิตตสํสฏฺฐสมฺภูจฺจโน ๑ ตโย อิทธิปาทา
 จิตตสํสฏฺฐสมฺภูจฺจนสทฺทโน จิตติทธิปาโท โน จิตตสํสฏฺฐสมฺภูจฺจนสทฺท ๑
 ตโย อิทธิปาทา จิตตสํสฏฺฐสมฺภูจฺจนानุปฺริวตฺติโน
 จิตติทธิปาโท โน จิตตสํสฏฺฐสมฺภูจฺจนानุปฺริวตฺติ ๑
 ตโย อิทธิปาทา พาทิรา จิตติทธิปาโท อชฺฌตฺติโก ๑ นฺปาทา
 อนฺปาทินฺนา ๑

[๕๔๑] นฺปาทานา ๑เป๑ โน กิเลสา ๑เป๑ น ทสฺสเนนอ
 ปหาตพฺพา น ภาวนาย ปหาตพฺพา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา
 น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา สียา สวิตกฺกา สียา อวิตกฺกา
 สียา สวิจารา สียา อวิจารา สียา สปปิตฺติกา สียา อปปิตฺติกา
 สียา ปิตฺติสทฺทตา สียา น ปิตฺติสทฺทตา สียา สุขสทฺทตา สียา น
 สุขสทฺทตา สียา อุเปกฺขาสทฺทตา สียา น อุเปกฺขาสทฺทตา น

กามาวจรา น รูปาวจรา น อรูปาวจรา อปริยาปนุณา นิยุยานิกา
นียตา อนุตตรา อรณาติ ฯ

ปญหาปุจฉกั ฯ

อิทธิปาทวิกงโค สมตโต ฯ

โพชฌงควิกงโค

[๕๔๒] สตต โพชฌงคา สติสมโพชฌงโค ฌมมวิจยสมโพชฌงโค
วิริยสมโพชฌงโค ปีตติสมโพชฌงโค ปสสททธิสมโพชฌงโค
สมาธิสมโพชฌงโค อุเปกขาสมโพชฌงโค ฯ

[๕๔๓] ตตถ กตโม สติสมโพชฌงโค อิธ ภิกขุ สติมา
โหติ ปรมน สติเนปกเคน สมนุณาคโต จิรกตมปิ จิรภาสิตมปิ
สริตา อนุสสริตา อัย วุจติ สติสมโพชฌงโค ฯ โส ตถาสโต
วิหรนโต ตั ฌมมึ ปญญา ยวิจินติ ปวิจินติ ปรีวิมัส อปชชติ
อัย วุจติ ฌมมวิจยสมโพชฌงโค ฯ ตสส ตั ฌมมึ ปญญา
วิจินโต ปวิจินโต ปรีวิมัส อปชชโต อารทธี โหติ วิริย อสลสิน
อัย วุจติ วิริยสมโพชฌงโค ฯ อารทธีวิริยสส อุปชชติ ปีติ
นिरามิสา อัย วุจติ ปีตติสมโพชฌงโค ฯ ปีติมนสส กาโยปี
ปสสมภติ จิตตปิ ปสสมภติ อัย วุจติ ปสสททธิสมโพชฌงโค ฯ
ปสสททธิกายสส สุจิโน จิตต สมาริยติ อัย วุจติ สมาริ

สมุโพชฌงโค ฯ โส ตถาสมาหิตัง จิตตัง สาธุกัง อชฌมเปกุกขิตา โหติ
อัย วุจจติ อูเปกขาสมุโพชฌงโค ฯ

[๕๔๔] ตตถ โพชฌงกา สติสมุโพชฌงโค ฌมมวิจยสมุโพชฌงโค
วิริยสมุโพชฌงโค ปิติสมุโพชฌงโค ปสสทฐิสมุโพชฌงโค
สมาธิสมุโพชฌงโค อูเปกขาสมุโพชฌงโค ฯ

[๕๔๕] ตตถ กตโม สติสมุโพชฌงโค อตฺถิ อชฌตฺตัง ฌมเมสุ
สติ อตฺถิ พหิทฺธา ฌมเมสุ สติ ฯ ยทปี อชฌตฺตัง ฌมเมสุ
สติ ตทปี สติสมุโพชฌงโค อภิญญาย สมุโพชฌาย นิพพานาย
สํวตฺตติ ฯ ยทปี พหิทฺธา ฌมเมสุ สติ ตทปี สติสมุโพชฌงโค
อภิญญาย สมุโพชฌาย นิพพานาย สํวตฺตติ ฯ

[๕๔๖] ตตถ กตโม ฌมมวิจยสมุโพชฌงโค อตฺถิ อชฌตฺตัง
ฌมเมสุ ปวิจโย อตฺถิ พหิทฺธา ฌมเมสุ ปวิจโย ฯ ยทปี
อชฌตฺตัง ฌมเมสุ ปวิจโย ตทปี ฌมมวิจยสมุโพชฌงโค
อภิญญาย สมุโพชฌาย นิพพานาย สํวตฺตติ ฯ ยทปี พหิทฺธา ฌมเมสุ
ปวิจโย ตทปี ฌมมวิจยสมุโพชฌงโค อภิญญาย สมุโพชฌาย
นิพพานาย สํวตฺตติ ฯ

[๕๔๗] ตตถ กตโม วิริยสมุโพชฌงโค อตฺถิ กายิกัง วิริยํ
อตฺถิ เจตสิกัง วิริยํ ฯ ยทปี กายิกัง วิริยํ ตทปี วิริยสมุโพชฌงโค
อภิญญาย สมุโพชฌาย นิพพานาย สํวตฺตติ ฯ ยทปี เจตสิกัง
วิริยํ ตทปี วิริยสมุโพชฌงโค อภิญญาย สมุโพชฌาย นิพพานาย

สั้วตุตติ ฯ

[๕๔๘] ตตุถ กตโม ปิติสมุโพชฌงุโค อตุถิ สวิตกุกสวิจารา
ปีติ อตุถิ อวิตกุกอวิจารา ปีติ ยทปี สวิตกุกสวิจารา ปีติ ตทปี
ปีติสมุโพชฌงุโค อภิณุณาย สมุโพชาย นิพพานาย สั้วตุตติ ฯ
ยทปี อวิตกุกอวิจารา ปีติ ตทปี ปิติสมุโพชฌงุโค อภิณุณาย
สมุโพชาย นิพพานาย สั้วตุตติ ฯ

[๕๔๙] ตตุถ กตโม ปสตุทฐิสมุโพชฌงุโค อตุถิ กายปปสตุทฐิ
อตุถิ จิตตปปสตุทฐิ ฯ ยทปี กายปปสตุทฐิ ตทปี
ปสตุทฐิสมุโพชฌงุโค อภิณุณาย สมุโพชาย นิพพานาย สั้วตุตติ ฯ
ยทปี จิตตปปสตุทฐิ ตทปี ปสตุทฐิสมุโพชฌงุโค อภิณุณาย
สมุโพชาย นิพพานาย สั้วตุตติ ฯ

[๕๕๐] ตตุถ กตโม สมาริสมุโพชฌงุโค อตุถิ สวิตกุกโก
สวิจาโร สมาริ อตุถิ อวิตกุกโก อวิจาโร สมาริ ฯ ยทปี สวิตกุกโก
สวิจาโร สมาริ ตทปี สมาริสมุโพชฌงุโค อภิณุณาย สมุโพชาย
นิพพานาย สั้วตุตติ ฯ ยทปี อวิตกุกโก อวิจาโร สมาริ ตทปี
สมาริสมุโพชฌงุโค อภิณุณาย สมุโพชาย นิพพานาย สั้วตุตติ ฯ

[๕๕๑] ตตุถ กตโม อุเปกุกขาสมุโพชฌงุโค อตุถิ อชฌตุตติ
ชฌเมสุ อุเปกุกขา อตุถิ พหิทฐา ชฌเมสุ อุเปกุกขา ฯ ยทปี
อชฌตุตติ ชฌเมสุ อุเปกุกขา ตทปี อุเปกุกขาสมุโพชฌงุโค อภิณุณาย
สมุโพชาย นิพพานาย สั้วตุตติ ฯ ยทปี พหิทฐา ชฌเมสุ อุเปกุกขา
ตทปี อุเปกุกขาสมุโพชฌงุโค อภิณุณาย สมุโพชาย นิพพานาย

ถ้วตตติ ฯ

[๕๕๒] สตต โพชฅงกา สติสมโพชฅงโค ฯเปฯ
อุเปกขาสมโพชฅงโค ฯ ตตถ กตโม สติสมโพชฅงโค อิช ภิกขุ
สติสมโพชฅงคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิวรคณิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
ไวสฺสคคปริณามิ ฃมมวิจยสมโพชฅงคํ ภาเวติ วิริยสมโพชฅงคํ
ภาเวติ ปิตฺติสมโพชฅงคํ ภาเวติ ปสฺสทุธิสมโพชฅงคํ
ภาเวติ สมาริสมโพชฅงคํ ภาเวติ อุเปกขาสมโพชฅงคํ ภาเวติ
วิเวกนิสฺสิตํ วิวรคณิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสฺสคคปริณามิ ฯ

สฺตตฺตนตฺตภาชนิยํ ฯ

[๕๕๓] สตต โพชฅงกา สติสมโพชฅงโค ฯเปฯ อุเปกข
สมโพชฅงโค ฯ ตตถ กตเม สตต โพชฅงกา อิช ภิกขุ ยสฺมิ
สมเย โลกุตฺตริ ฃนํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิ ทิฏฺฐิจิตฺตํ
ปหานาย ปจฺมาย ฃมฺมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามฺมหิ ฯเปฯ
ปจฺม ฃนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏฺิปปํ ทนฺธาภิลฺลํ ตสฺมิ
สมเย สตต โพชฅงกา โหนฺติ สติสมโพชฅงโค ฯเปฯ
อุเปกขาสมโพชฅงโค ฯ

[๕๕๔] ตตถ กตโม สติสมโพชฅงโค ยา สติ อนฺุสฺสติ ฯเปฯ
สมฺมาสติ สติสมโพชฅงโค มคฺคกํ มคฺคปริยาปนฺนํ อยฺ วุจฺจติ
สติสมโพชฅงโค ฯ

[๕๕๕] ตตถ กตโม ฌมวิจยสมโพชฌงโค ยา ปญญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมวิจโย สมมาทิฏฐิ ฌมวิจยสมโพชฌงโค
มคฺคังคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจฺจติ ฌมวิจยสมโพชฌงโค ฯ

[๕๕๖] ตตถ กตโม วิริยสมโพชฌงโค โย เจตสีโก
วิริยารมฺโก ฯเปฯ สมนวาวายาโม วิริยสมโพชฌงโค มคฺคังคํ
มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจฺจติ วิริยสมโพชฌงโค ฯ

[๕๕๗] ตตถ กตโม ปีตติสมโพชฌงโค ยา ปีติ ปาโมชฺช
อาโมทนา ปโมทนา หาโส ปหาโส วิตฺติ โอทกฺขํ อตฺตมนตา
จิตฺตสฺส ปีตติสมโพชฌงโค อัย วุจฺจติ ปีตติสมโพชฌงโค ฯ

[๕๕๘] ตตถ กตโม ปสฺสทฺธิสมโพชฌงโค ยา เวทนาภฺขนฺธสฺส
สญฺญาภฺขนฺธสฺส สงฺขารภฺขนฺธสฺส วิญฺญาณภฺขนฺธสฺส ปสฺสทฺธิ
ปฺฏิปฺปสฺสทฺธิ ปสฺสสมภฺนา ปฺฏิปฺปสฺสสมภฺนา ปฺฏิปฺปสฺสสมภฺกิตฺตํ
ปสฺสทฺธิสมโพชฌงโค อัย วุจฺจติ ปสฺสทฺธิสมโพชฌงโค ฯ

[๕๕๙] ตตถ กตโม สมาริสมโพชฌงโค ยา จิตฺตสฺส จิตฺติ
ฯเปฯ สมนาสมาริ สมาริสมโพชฌงโค มคฺคังคํ มคฺคปริยาปนฺนํ
อัย วุจฺจติ สมาริสมโพชฌงโค ฯ

[๕๖๐] ตตถ กตโม อูเปกฺขาสมโพชฌงโค ยา อูเปกฺขา
อูเปกฺขนา อชฺฌนฺเปกฺขนา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส อูเปกฺขาสมโพชฌงโค
อัย วุจฺจติ อูเปกฺขาสมโพชฌงโค ฯ

อิเม วุจฺจนฺติ สตฺต โพชฌงฺกา อวเสสา ฌมมา สตฺตหิ

โพชฌงเกหิ สมฺปยุตฺตา ฯ

[๕๖๑] สตุตฺต โพชฌงฺกา สติสมฺโพชฌงฺโก ฯเปฯ
 อูเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ฯ ตตุถ กตโม สติสมฺโพชฌงฺโก อิทฺ ภิกฺขุ ยสฺมี
 สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ
 ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺม
 ฌานํ อูปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ ยา ตสฺมี
 สมเย สติ อนุสฺสติ ฯเปฯ สมฺมาสฺติ สติสมฺโพชฌงฺโก มคฺคจฺกํ
 มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจฺจติ สติสมฺโพชฌงฺโก อวเสสา ฌมฺมา
 สติสมฺโพชฌงฺกสมฺปยุตฺตา ฯเปฯ อวเสสา ฌมฺมา ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌงฺก-
 *สมฺปยุตฺตา ฯเปฯ อวเสสา ฌมฺมา วิริยสมฺโพชฌงฺกสมฺปยุตฺตา
 ฯเปฯ อวเสสา ฌมฺมา ปิตีสมฺโพชฌงฺกสมฺปยุตฺตา
 ฯเปฯ อวเสสา ฌมฺมา ปสฺสทฺฐิสมฺโพชฌงฺกสมฺปยุตฺตา ฯเปฯ
 อวเสสา ฌมฺมา สมฺมาธิสมฺโพชฌงฺกสมฺปยุตฺตา ฯ ตตุถ กตโม
 อูเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก อิทฺ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
 ภาเวติ นียฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา
 ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหหิ ฯเปฯ ปจฺม ฌานํ อูปสมฺปชฺช วิหฺรติ
 ทุกฺขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ ยา ตสฺมี สมเย อูเปกฺขา อูเปกฺขนา
 อชฺฌเปกฺขนา มชฺฌตฺตฺตา จิตฺตสฺส อูเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก อัย
 วุจฺจติ อูเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก อวเสสา ฌมฺมา
 อูเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกสมฺปยุตฺตา ฯ

[๕๖๒] สตฺต โปชฌงฺกา สติสมฺโปชฌงฺโค ฯเปฯ
อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺโค ฯ ตตฺถ กตฺเม สตฺต โปชฌงฺกา อិธ ภิกฺขุ ยสฺมี
สมฺเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียฺยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ
ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามฺเห ฯเปฯ ปจฺม
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิปปํ ทนฺธาภินฺถํ ตสฺมี สมฺเย
ผลฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิม ฐมฺมา กุสฺลา ตสฺเสว
โลกุตฺตรสฺส กุสฺลสฺส ฌานสฺส กตฺตฺตา ภาวิตฺตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว
กามฺเห ฯเปฯ ปจฺม ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิปปํ
ทนฺธาภินฺถํ สฺลฺลนฺตํ ตสฺมี สมฺเย สตฺต โปชฌงฺกา โหนฺติ สติสมฺโปชฌงฺโค
ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺโค ฯ ตตฺถ กตฺโม สติสมฺโปชฌงฺโค
ยา สติ อนุสฺสติ ฯเปฯ สมฺมาสฺติ สติสมฺโปชฌงฺโค
มกฺกนฺคํ มกฺกปฺริยาปนฺนํ อํ วุจฺจติ สติสมฺโปชฌงฺโค ฯเปฯ
ตตฺถ กตฺโม อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺโค ยา อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌเปกฺขนา
มชฺฌตฺตฺตา จิตฺตสฺส อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺโค อํ วุจฺจติ
อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺโค ฯ อิม วุจฺจนฺติ สตฺต โปชฌงฺกา อวเสฺสา
ฐมฺมา สตฺตฺติ โปชฌงฺเกหิ สมฺปยุตฺตา ฯ

[๕๖๓] สตฺต โปชฌงฺกา สติสมฺโปชฌงฺโค ฯเปฯ
อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺโค ฯ ตตฺถ กตฺโม สติสมฺโปชฌงฺโค อិธ ภิกฺขุ ยสฺมี
สมฺเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียฺยานิกํ อปฺจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ
ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามฺเห ฯเปฯ ปจฺม

สมุโพชฌงโค อวเสสา ฐมา อุเปกขาสมุโพชฌงคสมปยุตฺตา ฯ

อภิธมฺมภาชนียํ ฯ

[๕๖๔] สตฺต โพชฌงคา สติสมุโพชฌงโค ฐมฺมวิจยสมุโพชฌงโค
วิริยสมุโพชฌงโค ปิตฺติสมุโพชฌงโค ปสฺสทฺธิสมุโพชฌงโค
สมาธิสมุโพชฌงโค อุเปกขาสมุโพชฌงโค ฯ สตฺตณฺฺนํ โพชฌงกานํ
กตฺติ กุสฺลตา กตฺติ อกุสฺลตา กตฺติ อพฺยากตฺตา ฯเปฯ กตฺติ สรณฺนา กตฺติ
อรณฺนา ฯ

[๕๖๕] สฺธิยา กุสฺลตา สฺธิยา อพฺยากตฺตา ฯ ปิตฺติสมุโพชฌงโค สฺสุขาย
เวทนาย สมปยุตฺโต ฉ โพชฌงคา สฺธิยา สฺสุขาย เวทนาย สมปยุตฺตา
สฺธิยา อทุกฺขมฺสฺสุขาย เวทนาย สมปยุตฺตา ฯ สฺธิยา วิปាកา สฺธิยา
วิปាកฐมฺมฐมา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา อสงฺกิลิฏฺฐอสงฺกิลิเสสิกา
สฺธิยา สฺสวิตกฺกสฺสวิจารฺยา สฺธิยา อวิตกฺกวิจารมฺตฺตา สฺธิยา อวิตกฺกอวิจารฺยา ฯ
ปิตฺติสมุโพชฌงโค น ปิตฺติสฺสทฺคโต สฺสุขสฺสทฺคโต น อุเปกขาสฺสทฺคโต
ฉ โพชฌงคา สฺธิยา ปิตฺติสฺสทฺคตา สฺธิยา สฺสุขสฺสทฺคตา สฺธิยา
อุเปกขาสฺสทฺคตา ฯ เนวทสฺสเนน นภาวนายปฺพหฺตพฺพา เนวทสฺสเนน-
*นภาวนายปฺพหฺตพฺพเหตุกา สฺธิยา อปจยคามิโน สฺธิยา เนวอจยคามิโน-
*นอปจยคามิโน สฺธิยา เสกฺขา สฺธิยา อเสกฺขา อปฺปมาณา
อปฺปมาณารมฺมณา ปณฺธิตา สฺธิยา สมฺมตฺตนิยตา สฺธิยา อนิยตา
น มคฺคการมฺมณา สฺธิยา มคฺคเหตุกา สฺธิยา มคฺคาคิปฺติโน สฺธิยา
น วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาติปี มคฺคาคิปฺติโนติปี สฺธิยา อุปฺปนฺนา

สียา อนุปปนนา สียา อุปปาทีโน สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา
ปจจุปปนนา น วตตพพา อตีตารมมณาติปี อนาคตารมมณาติปี
ปจจุปปนนารมมณาติปี สียา อชฌตตา สียา พหิทธา สียา
อชฌตตพหิทธา พหิทธารมมณา อนิทสฺสนอปปฏิฆา ฯ

[๕๖๖] ชมฺมวิจยสมฺโพชฌงฺโก เหตุ ฉ โพชฌงฺกา น เหตุ ฯ
สเหตุกา เหตุสมฺปยุตฺตา ฯ ชมฺมวิจยสมฺโพชฌงฺโก เหตุ เจว
สเหตุโก จ ฉ โพชฌงฺกา น วตตพพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ
สเหตุกา เจว น จ เหตุ ฯ ชมฺมวิจยสมฺโพชฌงฺโก เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺโต
จ ฉ โพชฌงฺกา น วตตพพา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา
จาติ เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ ฯ ฉ โพชฌงฺกา น เหตุ
สเหตุกา ชมฺมวิจยสมฺโพชฌงฺโก น วตตพโพ น เหตุ สเหตุโกติปี
น เหตุ อเหตุโกติปี ฯ

[๕๖๗] สปปจฺจยา สงฺขตา อนิทสฺสนา อปปฏิฆา อรูปา
โลกุตฺตรา เกนจิ วิญฺเญยฺยา เกนจิ น วิญฺเญยฺยา ฯ โน อาสวา
อนาสวา อาสววิปฺปยุตฺตา น วตตพพา อาสวา เจว สาสวา
จาติปี สาสวา เจว โน จ อาสวาติปี น วตตพพา อาสวา เจว
อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปี อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปี
อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา ฯ โน สญฺโฆชนา ฯเปฯ โน คนฺถา ฯเปฯ
โน โອฆา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ โน นีวรณา ฯเปฯ โน ปรามาสา
ฯเปฯ สารมมณา โน จิตฺตา เจตฺติกา จิตฺตสมฺปยุตฺตา จิตฺต-

ตั้งสุจจา จิตตสมุจจาณา จิตตสหุโน จิตตานุปริวัตติโน จิตต-
ตั้งสุจสมุจจาณา จิตตตั้งสุจสมุจจาณสหุโน จิตตตั้งสุจสมุจ
จาณานุปริวัตติโน พาหิรา นุปาทา อนุปาทีนุณา ฯ นุปาทานา
ฯเปฯ โน กิเลสาฯเปฯ

[๕๖๘] น ทสุสเนน ปหาตพุพา น ภาวนาย ปหาตพุพา น
ทสุสเนน ปหาตพุพเหตุกา น ภาวนาย ปหาตพุพเหตุกา สียา สวิตกกา
สียา อวิตกกา สียา สวิจารา สียา อวิจารา ฯ
ปีติสมุโพชฌงโค อปปีติโก ฉ โพชฌงกา สียา สปปีติกา สียา
อปปีติกา ฯ ปีติสมุโพชฌงโค น ปีติสหคโต ฉ โพชฌงกา สียา
ปีติสหคตา สียา น ปีติสหคตา ฯ ปีติสมุโพชฌงโค สุขสหคโต
ฉ โพชฌงกา สียา สุขสหคตา สียา น สุขสหคตา ฯ ปีติสมุโพชฌงโค
น อุเปกขาสหคโต ฉ โพชฌงกา สียา อุเปกขาสหคตา สียา
น อุเปกขาสหคตา ฯ น กามาวจรา น รูปาวจรา น อรูปาวจรา
อปริยาปนุณา สียา นียุยานิกา สียา อนียุยานิกา สียา นียตา
สียา อนียตา อนุตตรา อรณาติ ฯ

ปญหาปุจจกั ฯ

โพชฌงควิงงโค สมตโต ฯ

มคฺควิกงโค

[๕๖๕] อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เสยฺยถิํ สมฺมาทิฏฺฐิ
สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม
สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ ฯ

[๕๖๐] ตตฺถ กตฺมา สมฺมาทิฏฺฐิ ทฺกฺุเข ฌานํ ทฺกฺุขสมฺมทฺเย
ฌานํ ทฺกฺุขนิโรธฺเช ฌานํ ทฺกฺุขนิโรธคามินิยา ปฏฺิปปทฺาย ฌานํ
อํยํ วุจฺจติ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ

[๕๖๑] ตตฺถ กตฺโม สมฺมาสงฺกปโป เนกฺขมฺมสงฺกปโป
อพฺยาปาทสงฺกปโป อวิหีสางฺกปโป อํยํ วุจฺจติ สมฺมาสงฺกปโป ฯ

[๕๖๒] ตตฺถ กตฺมา สมฺมาวาจา มุสฺสาวาทา เวรมณิ ปิสุณาย
วาทาย เวรมณิ ผรุสฺสาย วาทาย เวรมณิ สมฺพปฺปลาปา เวรมณิ
อํยํ วุจฺจติ สมฺมาวาจา ฯ

[๕๖๓] ตตฺถ กตฺโม สมฺมากมฺมนฺโต ปาณาติปาตา เวรมณิ
อทินฺนาทานา เวรมณิ กามฺเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิ อํยํ วุจฺจติ
สมฺมากมฺมนฺโต ฯ

[๕๖๔] ตตฺถ กตฺโม สมฺมาอาชีโว อិธ อริยสาวโก มิจฺฉาอาชีโว
ปทฺาย สมฺมาอาชีเวน ชีวิตํ กปฺเปติ อํยํ วุจฺจติ สมฺมาอาชีโว ฯ

[๕๖๕] ตตฺถ กตฺโม สมฺมาวายาโม อิธ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ
ปาปกาณํ อกฺุสลานํ ฐมฺมานํ อนุปฺปทฺาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมฺติ

วิริย อารภติ จิตต์ ปุคคณฺหาติ ปทหติ อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริย อารภติ
จิตต์ ปุคคณฺหาติ ปทหติ อนุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ฌมฺมานํ อุปฺปาทาย
ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริย อารภติ จิตต์ ปุคคณฺหาติ ปทหติ
อุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ฌมฺมานํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภฺยฺโยภวาย
เวปฺปฺลฺลาทย ภวณาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริย อารภติ
จิตต์ ปุคคณฺหาติ ปทหติ อํ วุจฺจติ สมฺมาวายาโม ฯ

[๕๗๖] ตตฺถ กตฺมา สมฺมาสฺติ อธิ ภิกฺขุ กาเย กายานุสฺสํ
วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ
เวทนาสุ เวทนานุสฺสํ วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ จิตฺเต จิตฺตานุสฺสํ วิหฺรติ อาตปฺปี
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฌมฺเมสุ
ฌมฺมานุสฺสํ วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
อภิขฺฌาโทมนสฺสํ อํ วุจฺจติ สมฺมาสฺติ ฯ

[๕๗๗] ตตฺถ กตฺโม สมฺมาสมฺมาธิ อธิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเห
วิวิจฺจ อกุสฺเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปิตฺติสุขํ ปจฺม
ณานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจารานํ วุปฺสมา อชฺฌตฺต
สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมฺมาธิขํ ปิตฺติสุขํ
ทฺหิตฺติ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปิตฺติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก
จ วิหฺรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กายเณ ปฏฺฐิตฺเวทติ ынฺตํ

อริยา อัจฉินฺทิตฺติ อุกฺเขโก สติมา สุขวิหาริตฺติ ตตฺถิ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺพเพว โสมนสฺสโทมนสฺสสถานํ
อตุฏฺฐมา อทุกฺขมสฺสํ อุกฺเขยาสติปาริสฺสทฺธิ จตุตฺถํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อํยํ วุจฺจติ สมฺมาสมฺมาธิ ฯ

[๕๙๘] อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค เสยฺยถิํ สมฺมาทิฏฺฐิ
สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวาโย
สมฺมาสติ สมฺมาสมฺมาธิ ฯ

[๕๙๙] ตตฺถ กตฺมา สมฺมาทิฏฺฐิ อิทฺถ ภิက္ขุ สมฺมาทิฏฺฐิ
ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ
ฯเปฯ สมฺมาสงฺกปฺปํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาวาจํ ภาเวติ ฯเปฯ
สมฺมากมฺมนฺตํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาอาชีวํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาวาโย
ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสติ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธิ
ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯ

สุตฺตฺตฺตภาชฺชนิยํ ฯ

[๕๙๐] อฏฺฐงฺกโก มคฺโค สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธิ ฯ
ตตฺถ กตฺโม อฏฺฐงฺกโก มคฺโค อิทฺถ ภิက္ขุ ยสฺสมิ สมเย โลกุตฺตรํ
ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจฺยคามิ ทิฏฺฐิคฺคานํ ปหานาย ปจฺจมา
ญฺมียา ปตฺตียา วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺจมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ ทุกฺขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภิณฺณํ ตสฺสมิ สมเย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค
โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธิ ฯ

[๕๘๑] ตตถ กตมา สมมาทัญจิสฺ ย ปญญา ปชานนา
ฯเปฯ อโมโห ฌมมวิจโย สมมาทัญจิสฺ ฌมมวิจยสมโพชฌงฺโก
มคฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อํ วุจฺติ สมมาทัญจิสฺ ฯ

[๕๘๒] ตตถ กตโม สมมาสงฺกปโป โย ตกฺโก วิตฺถโก
สงฺกปโป อปฺปนา พฺยปฺปนา เจตฺโส อภินิโรปนา สมมาสงฺกปโป
มคฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อํ วุจฺติ สมมาสงฺกปโป ฯ

[๕๘๓] ตตถ กตมา สมมาวาจา ย จตฺตฺหิ วจฺิตฺตฺหิ
อารตี วิรตี ปฏฺวิรตี เวรมณฺี อภิรียา อกรณฺ์ อนชฺฌาปตฺติ
เวลาอนตฺถิกโม เสตฺฐมาโต สมมาวาจา มคฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ
อํ วุจฺติ สมมาวาจา ฯ

[๕๘๔] ตตถ กตโม สมมากมฺมนฺโต ย ตีหิ กายทฺตฺหิ
อารตี วิรตี ปฏฺวิรตี เวรมณฺี อภิรียา อกรณฺ์ อนชฺฌาปตฺติ
เวลาอนตฺถิกโม เสตฺฐมาโต สมมากมฺมนฺโต มคฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ
อํ วุจฺติ สมมากมฺมนฺโต ฯ

[๕๘๕] ตตถ กตโม สมมาอาชีโว ย มิจฺฉาอาชีวา อารตี
วิรตี ปฏฺวิรตี เวรมณฺี อภิรียา อกรณฺ์ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนตฺถิกโม
เสตฺฐมาโต สมมาอาชีโว มคฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อํ วุจฺติ
สมมาอาชีโว ฯ

[๕๘๖] ตตถ กตโม สมมาวายาโม โย เจตฺถิโก วิริยารมฺโก
ฯเปฯ สมมาวายาโม วิริยสมโพชฌงฺโก มคฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ

อัย วุจติ สมมาวาชาโม ฯ

[๕๘๗] ตตถ กตมา สมมาสติ ยา สติ อนุสสติ ฯเปฯ
สมมาสติ สติสมโพชฌงโค มคฺคังคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจติ
สมมาสติ ฯ

[๕๘๘] ตตถ กตโม สมมาสมาธิ ยา จิตตฺตฺส จิตฺติ ฯเปฯ
สมมาสมาธิ สมาธิสมโพชฌงโค มคฺคังคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย
วุจติ สมมาสมาธิ ฯ

อัย วุจติ อฏฺจงฺกโก มคฺโค อวเสสา ฐมา อฏฺจงฺกเกน
มคฺเคน สมปยุตฺตา ฯ

[๕๘๙] ปณฺจงฺกโก มคฺโค สมมาทิฏฺฐิ สมมาสงฺกปโป สมมาวาชาโม
สมมาสติ สมมาสมาธิ ฯ ตตถ กตโม ปณฺจงฺกโก มคฺโค
อิธ ภิกขุ ๒๘ มี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิ
ทิฏฺฐิกตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ฐมฺมฺยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเห
๒๘ มี ฌานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺธิปํ ทนฺธาภิณฺณ
๒๘ มี สมเย ปณฺจงฺกโก มคฺโค โหติ สมมาทิฏฺฐิ สมมาสงฺกปโป
สมมาวาชาโม สมมาสติ สมมาสมาธิ ฯ ตตถ กตมา สมมาทิฏฺฐิ
ยา ปณฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมฺมฺวิจโย สมมาทิฏฺฐิ
ฐมฺมฺวิจยสมโพชฌงโค มคฺคังคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจติ สมมาทิฏฺฐิ ฯ
ตตถ กตโม สมมาสงฺกปโป โย ตกฺโก วิตกฺโก สงฺกปโป ฯเปฯ
มคฺคังคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจติ สมมาสงฺกปโป ฯ ตตถ

กตโม สมมวาวายาโม โย เจตสิโก วิริยารมโก ฯเปฯ สมมวาวายาโม
วิริยสมโพชฌงโค มคฺคงคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจฺจติ
สมมวาวายาโม ฯ ตตฺถ กตมา สมมาสติ ยา สติ อนุสฺสติ ฯเปฯ
สมมาสติ สติสมโพชฌงโค มคฺคงคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจฺจติ
สมมาสติ ฯ ตตฺถ กตโม สมมาสมาธิ ยา จิตฺตสฺส จิตฺติ ฯเปฯ
สมมาสมาธิ สมาธิสมโพชฌงโค มคฺคงคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย
วุจฺจติ สมมาสมาธิ ฯ อัย วุจฺจติ ปณฺจงฺคิโก มคฺโค อวเสสา
ธมฺมา ปณฺจงฺคิเกน มคฺเคน สมฺปยุตฺตา ฯ

[๕๕๐] ปณฺจงฺคิโก มคฺโค สมมาทิฏฺฐิ สมมาสงฺกปโป สมมวาวายาโม
สมมาสติ สมมาสมาธิ ฯ ตตฺถ กตมา สมมาทิฏฺฐิ อิท
ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิชฺยานิกํ อปจยคามิ
ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเห
ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺบฺชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏฺธิปทํ ทนฺธาภิณฺณ
ยา ตสฺมี สมเย ปณฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย
สมมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสมโพชฌงโค มคฺคงคํ มคฺคปริยาปนฺนํ อัย
วุจฺจติ สมมาทิฏฺฐิ อวเสสา ธมฺมา สมมาทิฏฺฐิยา สมฺปยุตฺตา
ฯเปฯ อวเสสา ธมฺมา สมมาสงฺกปฺเปณ สมฺปยุตฺตา ฯเปฯ อวเสสา
ธมฺมา สมมวาวายาเมณ สมฺปยุตฺตา ฯเปฯ อวเสสา ธมฺมา สมมาสติยา
สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตโม สมมาสมาธิ อิท ภิกฺขุ ยสฺมี
สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิชฺยานิกํ อปจยคามิ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ

ปหานาย ปจมาย ภูมียา ปตติยา วิวิจเจว กามเหที ๗เป๗ ปจมัม
ฉานัน อุปสมปชช วิหริติ ทุกขาปฏิปทํ ทนุทธาภินุณํ ยา ตสฺมึ
สมเย จิตตสฺส จิตฺติ ๗เป๗ สมมาสมาธิ สมมาธิสมโพชฌงฺโก มคฺคกํ
มคฺคปริยาปนฺนํ อัย วุจฺจติ สมมาสมาธิ อวเสสา ฐมฺมา
สมมาสมาธินา สมฺปยุตฺตา ๗

[๕๕๑] อฏฺจงฺกโก มคฺโค สมมาทิฏฺฐิ ๗เป๗ สมมาสมาธิ ๗
ตตฺถ กตโม อฏฺจงฺกโก มคฺโค อิท ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ
ฉานัน ภาเวติ นียยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิกตानัน ปหานาย ปจมาย
ภูมียา ปตติยา วิวิจเจว กามเหที ๗เป๗ ปจมัม ฉานัน อุปสมปชช
วิหริติ ทุกขาปฏิปทํ ทนุทธาภินุณํ ตสฺมึ สมเย ผสฺโส โหติ ๗เป๗
อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฐมฺมา กุสลา ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส
ฉานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิจเจว กามเหที ๗เป๗ ปจมัม
ฉานัน อุปสมปชช วิหริติ ทุกขาปฏิปทํ ทนุทธาภินุณํ สุลฺลตํ ตสฺมึ
สมเย อฏฺจงฺกโก มคฺโค โหติ สมมาทิฏฺฐิ ๗เป๗ สมมาสมาธิ
อัย วุจฺจติ อฏฺจงฺกโก มคฺโค อวเสสา ฐมฺมา อฏฺจงฺกเกน
มคฺเคน สมฺปยุตฺตา ๗

[๕๕๒] ปณฺจงฺกโก มคฺโค สมมาทิฏฺฐิ สมมาสงฺกปโป สมมาวายาโม
สมมาสติ สมมาสมาธิ ๗ ตตฺถ กตโม ปณฺจงฺกโก มคฺโค
อิท ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฉานัน ภาเวติ นียยานิกํ อปจยคามิํ
ทิฏฺฐิกตानัน ปหานาย ปจมาย ภูมียา ปตติยา วิวิจเจว กามเหที

ฯเปฯ ปจมี ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิปปํ ทนฺธาภิณฺณํ
ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฌมฺมา
กฺสลา ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กฺสลสฺส ฌานสฺส กตฺตฺตา ภาวิตฺตฺตา
วิปากํ วิวิจฺเจว กามฺเห ฯเปฯ ปจมี ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
ทฺกฺขาปฏฺิปปํ ทนฺธาภิณฺณํ สฺลฺลตฺตํ ตสฺมี สมเย ปฺลจฺงฺคิโก
มคฺโค โหติ สฺมฺมาทิฏฺฐิ สฺมฺมาสงฺกปฺโป สฺมฺมาวายาโม สฺมฺมาสฺติ
สฺมฺมาสมาธิ อัย วุจฺจติ ปฺลจฺงฺคิโก มคฺโค อวเสฺสา ฌมฺมา
ปฺลจฺงฺคิเกน มคฺเคน สฺมฺปยุตฺตา ฯ

[๕๕๓] ปฺลจฺงฺคิโก มคฺโค สฺมฺมาทิฏฺฐิ สฺมฺมาสงฺกปฺโป
สฺมฺมาวายาโม สฺมฺมาสฺติ สฺมฺมาสมาธิ ฯ ตตฺถ กตฺมา สฺมฺมาทิฏฺฐิ
อิช ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิํ อปจฺยคามิ
ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมฺิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามฺเห
ฯเปฯ ปจมี ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิปปํ ทนฺธาภิณฺณํ
ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฌมฺมา กฺสลา
ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส กฺสลสฺส ฌานสฺส กตฺตฺตา ภาวิตฺตฺตา วิปากํ
วิวิจฺเจว กามฺเห ฯเปฯ ปจมี ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺกฺขาปฏฺิปปํ
ทนฺธาภิณฺณํ สฺลฺลตฺตํ ยา ตสฺมี สมเย ปฺลฺลว ปฺชานนา
ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สฺมฺมาทิฏฺฐิ ฌมฺมวิจยสฺมฺโพชฺฌงฺโค
มคฺคจฺจํ มคฺคปริยาปฺนํ อัย วุจฺจติ สฺมฺมาทิฏฺฐิ อวเสฺสา
ฌมฺมา สฺมฺมาทิฏฺฐิยา สฺมฺปยุตฺตา ฯเปฯ อวเสฺสา ฌมฺมา สฺมฺมา-

สงกปเป่น สมฺปยุตฺตา ฯเปฯ อวเสสา ฐมฺมา สมฺมาวายาเมน
 สมฺปยุตฺตา ฯเปฯ อวเสสา ฐมฺมา สมฺมาสติยา สมฺปยุตฺตา ฯ
 ตตฺถ กตฺโม สมฺมาสมาธิ อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ
 ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐจิกฺคานํ ปหานาย ปจฺมาย
 ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหที ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ ทฺวฺกฺขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ
 ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิม ฐมฺมา กุสลา ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส
 กุสลสฺส ฌานสฺส กตฺตฺตา ภาวิตฺตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามเหที
 ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺวฺกฺขาปฺปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ
 สฺลยฺณตํ ยา ตสฺมี สมเย จิตฺตสฺส จิตฺติ สณฺจิติ อวฺภูจิติ
 อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฺภูมานสฺตา สมโถ สมฺมทินฺทุริยํ สมฺมาธิพลํ
 สมฺมาสมาธิ สมฺมาธิสมฺโพชฺฌงฺโก มคฺคงฺกํ มคฺคปริยาปนฺนํ อโย
 วุจฺจติ สมฺมาสมาธิ อวเสสา ฐมฺมา สมฺมาสมาธินา สมฺปยุตฺตา ฯ

อภิธรรมภาษณีย์ ฯ

[๕๔๔] อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค เสยฺยถิทํ สมฺมาทิฏฺฐิ
 สมฺมาสงกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมฺนุโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม
 สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ ฯ อฏฺฐนฺนํ มคฺคงฺกานํ กติ กุสลา
 กติ อกุสลา กติ อพฺยาคตา ฯเปฯ กติ สรณา กติ อรณา ฯ

[๕๔๕] สียา กุสลา สียา อพฺยาคตา ฯ สมฺมาสงกปโป สฺขาย
 เวทนาย สมฺมปยุตฺโต สตฺต มคฺคงฺกา สียา สฺขาย เวทนาย

สมปยุตฺตา สฺยา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปยุตฺตา ฯ สฺยา
วิปากา สฺยา วิปากธมฺมธฺมา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา
อสงฺกิลิฏฺฐอสงฺกิลีสฺยา ฯ สมฺมาสงฺกปฺโป อวิตกฺกวิจารมตฺโต สตฺต
มคฺคํคา สฺยา สวิตกฺกสวิจารา สฺยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา สฺยา
อวิตกฺกอวิจารา ฯ สมฺมาสงฺกปฺโป ปิตฺติสทฺคโต สุขสทฺคโต น อุเปกฺขาสทฺคโต
สตฺต มคฺคํคา สฺยา ปิตฺติสทฺคตา สฺยา สุขสทฺคตา สฺยา
อุเปกฺขาสทฺคตา ฯ เนวทสฺสเนนนภาวนายปฺหาคพฺพา เนวทสฺสเนน-
*นภาวนายปฺหาคพฺพเหตุกา สฺยา อปฺจยคามิโน สฺยา เนวอฺจยคามิโน-
*นอปฺจยคามิโน สฺยา เสกฺขา สฺยา อเสกฺขา อปฺปมาณา
อปฺปมาณารมฺมณา ปณฺธิตา สฺยา สมฺมตฺตนิยตา สฺยา อนิยตา
น มคฺคารมฺมณา สฺยา มคฺคเหตุกา สฺยา มคฺคาริพฺติโน สฺยา น
วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาติปิ มคฺคาริพฺติโนติปิ สฺยา อุปฺปนฺนา สฺยา
อนุปฺปนฺนา สฺยา อุปฺปาทีโน สฺยา อตีตา สฺยา อนาคตา สฺยา
ปจฺจุปฺปนฺนา น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปิ อนาคตารมฺมณาติปิ
ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิ สฺยา อชฺฌตฺตา สฺยา พหิทฺฐา สฺยา
อชฺฌตฺตพหิทฺฐา พหิทฺฐารมฺมณา อนิทฺถสฺสนอปฺปฏิมา ฯ

[๕๕๖] สมฺมาทิฏฺฐิ เหตุ สตฺต มคฺคํคา น เหตุ ฯ สเหตุกา
เหตุสมฺปยุตฺตา ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ เหตุ เจว สเหตุกา จ สตฺต
มคฺคํคา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ สเหตุกา เจว
น จ เหตุ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จ สตฺต

มคฺคงคา น วตฺตพฺพา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติเหตุสมฺปยุตฺตาx
เจว น จ เหตุ ฯ สตุต มคฺคงคา น เหตุ สเหตุกา
สมฺมาทิฏฺฐิ น วตฺตพฺพาน เหตุ สเหตุกาติปิ น เหตุ อเหตุกาติปิ ฯ

[๕๕๑] สปรฺปจฺจยา สงฺขตา อนิทฺสสนา อปรฺปฏฺฐิมา อรฺฐปา
โลกฺคฺตฺตรา เกนจิ วิญฺญฺเยยฺยา เกนจิ น วิญฺญฺเยยฺยา ฯ โน อาสวา
อนาสวา อาสววิปรฺปยุตฺตา น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา
จาติปิ สาสวา เจว โน จ อาสวาติปิ น วตฺตพฺพา อาสวา
เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปิ อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิ
อาสววิปรฺปยุตฺตอนาสวา ฯ โน สลฺโลชนา ฯเปฯ โน คนฺถา ฯเปฯ
โน โอบฺมา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ โน นีวรณา ฯเปฯ โน
ปรามาสา ฯเปฯ สารมฺมณา โน จิตฺตา เจตฺติกา จิตฺตสมฺปยุตฺตา
จิตฺตสํสฺสฺฐจา จิตฺตสมฺมฺฐจานา จิตฺตสทฺทฺโน จิตฺตานุปริวตฺติโน
จิตฺตสํสฺสฺฐสมฺมฺฐจานา จิตฺตสํสฺสฺฐสมฺมฺฐจานสทฺทฺโน
จิตฺตสํสฺสฺฐสมฺมฺฐจานานุปริวตฺติโน พาหิรา นฺุปาทา อนฺุปาทินฺุนา ฯ
นฺุปาทานา ฯเปฯ โน กิเลสา ฯเปฯ

[๕๕๒] น ทฺสฺสเนน ปฺหาคพฺพา น ภาวนาย ปฺหาคพฺพา น
ทฺสฺสเนน ปฺหาคพฺพเหตุกา น ภาวนาย ปฺหาคพฺพเหตุกาฯ สมฺมาสงฺกปฺโป
อวิตฺกโก สตุต มคฺคงคา สฺธิยา สวิตฺกกา สฺธิยา
อวิตฺกกา ฯ สมฺมาสงฺกปฺโป สฺวิจาโร สตุต มคฺคงคา สฺธิยา สฺวิจารา
สฺธิยา อฺวิจารา ฯ สมฺมาสงฺกปฺโป สปรฺปิตฺติโก สตุต มคฺคงคา

สียา สปิปีติกา สียา อปิปีติกา ๗ สมมาสงกปิโป ปีติสหกโต สตุต
มคฺคงฺกา สียา ปีติสหกตา สียา น ปีติสหกตา ๗ สมมาสงกปิโป
สุขสหกโต สตุต มคฺคงฺกา สียา สุขสหกตา สียา น สุขสหกตา ๗
สมมาสงกปิโป น อุเปกฺขาสหกโต สตุต มคฺคงฺกา สียา อุเปกฺขาสหกตา
สียา น อุเปกฺขาสหกตา ๗ น กามาวจฺรา น รูปาวจฺรา
น อรูปาวจฺรา อปริยาปนฺนา สียา นียฺยานิกา สียา อนียฺยานิกา
สียา นียตา สียา อนียตา อนฺตุตฺตรา อรณฺดาติ ๗

ปฺลฺหาปฺจุจฺกํ ๗

มคฺควิงฺกุโค สมตฺโต ๗

ฉานวิงฺกุโค

[๕๕๕] อธิ กิกฺขุ ปาติโมกฺขสํวรํสูโต วิหฺรติ อจฺจารโคจฺรสมฺปนฺโน
อณฺมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวิ สฺมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ
อินฺทฺริเยสุ คฺคตฺทวาโร โภขเน มตฺตลฺลฺญ ปุพฺพตฺตาปรตฺตํ
ชาคริยานุโยคมนฺยุตฺโต สาทจฺจํ เนปฺกํ โพรธิปฺกฺจิกานํ ฌมฺมานํ
ภาวนानุโยคมนฺยุตฺโต ๗ โส อภิกฺกนฺเต ปฏฺิกฺกนฺเต สมฺปชานการี
โหติ อาโลกิเต วิลอกิเต สมฺปชานการี โหติ สมฺมิลฺลฺลิตฺเต ปสฺริเต
สมฺปชานการี โหติ สงฺฆาฏิปตฺตจิวฺรชารणे สมฺปชานการี โหติ
อสิเต ปิเต ขายิตฺเต สายิตฺเต สมฺปชานการี โหติ อจฺจารปสฺสาวกมฺเม

สมุชานการี โหติ คเต จิตะ นิสินเน สุตเต ชาคริตะ ภาสิตะ
ตุณ्हีภาเว สมุชานการี โหติ ๑ โส วิวิตต์ เสนาสัน ภชติ
อรณั รุกขมูถั ปพพत्ถั กนุทริ คิริकुหัง สุตานัน วนปत्ถั อพุโภกาถั
ปลาลปुञ्ชั อปปสทुत्ถั อปปนิคุโฆถั วิชนวาถั มนุสสุรธาเสยยกั
ปภูิสถลानสารูปั ๑ โส อरणยคโถ वा รุกขมูถคโถ वा สุลลวาคารคโถ
वा นิสิตติ पल्लङ्गं आणुचित्वा ऊञ्चुं काञ्चि पञ्चिचय प्रिमञ्चं
सत्ती उपपुञ्जपेतुवा १ โส อภิचञ्चं โลกะ ปहाय विकताभिचुमेन
เจตสา วิหริติ อภิचुฉาย จิต्तं ปริโสเชติ พุยาปาทปโทถั ปहाย
อพุยาปนุนจิตโต วิหริติ สพพปानญุตหิตานุกมปิ พุยาปาทปโทสา
จิต्तं ปริโสเชติ ถินมิทุชั ปहाย विकตถินมิทुชโร วิหริติ อาโลกสญญั
สโต สมุชานโน ถินมิทุชา จิต्तं ปริโสเชติ อุทจจกุกุกุจัจ ปहाय
อนุททโต วิหริติ อชุตตตं รูปสนนตจิตโต อุทจจกุกุกุจจา จิต्तं
ปริโสเชติ วิจิกิจัน ปहाय तिณณวิจิกิจโน วิหริติ อกถงกถิ
กุสเลสุ ชมเมสุ วิจิกิจฉาย จิต्तं ปริโสเชติ ๑ โส อิเม ปญจ
นิวรณะ ปहाय เจตโส อุปกุกิเลเส ปญฉาย ทุพพสิกรณะ วิวิจเจว
กามะหิ วิวิจจ อกุสเลหิ ชมเมหิ สวิตกุกั สวิจาร์ วิเวกञ्चं ปิตिसุञ्चं
ปจम्ภั ฉานัน อุปสมุชช วิหริติ วิตกุกวิจารานัน รูปสมา อชุตตตं
สมุชสาทन् जेतो ऐकोतिभावो अवितकुकं अविजार् समारिञ्चं पितिसुञ्चं
तुคियं ฉानัน อุปสมุชช วิหริติ ปิตिया ज विराका उपेकुञ्चो ज
विहริति सतो ज समुचानो सुखञ्ज कायेन पण्डिसवेतेति यनत्तं อरिया

อาจิกขนฺติ อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยฺ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ สุขสฺส จ ปหํนา ทฺกฺขสฺส จ ปหํนา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ
 อตฺตงฺคมา อทฺกฺขมสฺสํ อุเปกฺขาสติปาริสฺสฺหิ จตฺตํ ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สพฺพโส รฺูปสฺสญฺญานํ สมตฺติกฺกมา ปฏฺิษสฺสญฺญานํ
 อตฺตงฺคมา นานตฺตสฺสญฺญานํ อมนสิการา อนนฺโต อาภาโสติ อาภาसानญฺจายตฺนํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สพฺพโส อาภาसानญฺจายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม
 อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
 สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม นตฺถิ กิณฺจิติ อากิณฺจญฺจายตฺนํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สพฺพโส อากิณฺจญฺจายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม
 เนวสฺสญฺยานาสฺสญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ

มาติกา ฯ

[๖๐๐] อิธาติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิจิยา อิมิสฺสา ขนฺติยา อิมิสฺสา
 รฺุจฺจิยา อิมิสฺมี อาทาเย อิมิสฺมี ฌมฺเม อิมิสฺมี วินเย อิมิสฺมี
 ฌมฺมวินเย อิมิสฺมี ปาวจเน อิมิสฺมี พุรฺหมจฺริเย อิมิสฺมี สตฺตฺตฺตฺสฺสเน
 เตน วุจฺจติ อิธาติ ฯ

[๖๐๑] ภิกฺขุติ สมญฺญาเย ภิกฺขุ ปฏฺิณฺญาเย ภิกฺขุ ภิกฺขุตีติ
 ภิกฺขุ ภิกฺขโกติ ภิกฺขุ ภิกฺขาจฺริยํ อชฺฌปคฺโตติ ภิกฺขุ ภินฺนปฏฺุชโรติ
 ภิกฺขุ ภินฺนทติ ปาปกเ อกฺุสเส ฌมฺเมติ ภิกฺขุ ภินฺนตฺตา ปาปกานํ
 อกฺุสลานํ ฌมฺมานํ ภิกฺขุ โอิธิสฺส กิเลสํ ปหํนา ภิกฺขุ อโนธิสฺส
 กิเลสํ ปหํนา ภิกฺขุ เสกฺโข ภิกฺขุ อเสกฺโข ภิกฺขุ เนวเสกฺโข-

นาเสกโข ภิกขุ อคุโค ภิกขุ ภโหโร ภิกขุ มณโฑ ภิกขุ
สาร์ ภิกขุ สมกเคน สงเขน ฌตติจตุเตน กมเขน อรูปเปน
จानารهن อุปสมปนฺโนติ ภิกขุ ฯ

[๖๐๒] ปาติโมกษนฺติ สีลํ ปติฏฺฐา อาที จรณํ สณฺณโม
สํวโร มุขํ ปมุขํ กุสลาณํ ฌมฺมาณํ สมาเป็นฺติยา ฯ สํวโรติ กายิกो
อวิติกฺกโม วาจสีโก อวิติกฺกโม กายิกวาจสีโก อวิติกฺกโม ฯ สํวโรติ
อิมินา ปาติโมกษสํวเรน อุปเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต
อุปปนฺโน สมุปนฺโน สมนฺนาคโต เตน วุจฺจติ ปาติโมกษสํวรสํวโรติ ฯ

[๖๐๓] วิหระตีติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ
วิหระติ เตน วุจฺจติ วิหระตีติ ฯ

[๖๐๔] อจารโคจรสมปนฺโนติ อตฺถิ อจาโร อตฺถิ อนาจาโร ฯ
ตตฺถ กตโม อนาจาโร กายิกอ วิติกฺกโม วาจสีโก วิติกฺกโม
กายิกวาจสีโก วิติกฺกโม อัย วุจฺจติ อนาจาโร สพฺพมปิ ทุสฺสีลฺลยํ
อนาจาโร อีเรกฺโข เวพฺพทานน วา ปตฺตทานน วา ปุပ္ผทานน
วา ผลทานน วา สีนานทานน วา ทนฺตกฺกฺขทานน วา ปาตุกมฺยตาย
วา มุคฺคสุปตาย วา ปารีภฺกฺขตาย วา ชงฺขมเปสนิเกน วา
อณฺตรลฺลตเรน พุทฺธปฏิกฺกฺขเรน มิจฺฉาอาชีเวน ชีวิทํ กปฺเปติ อัย
วุจฺจติ อนาจาโร ฯ ตตฺถ กตโม อจาโร กายิกอ อวิติกฺกโม
วาจสีโก อวิติกฺกโม กายิกวาจสีโก อวิติกฺกโม อัย วุจฺจติ

อาจาโร สพุโพปี สีส้วโร อาจาโร อิเชกจโจ น เวพุทานน
น ปตุตทานน น ปุ่พพานน น ผลทานน น สีนานทานน น
ทนต์กฐทานน น ปาตุกมยตาย น มุคคสุปตาย น ปารีภญตาย
น ชงมเปสนิเกน น อญตตรณตเรน พุทฐปฏิกุญเจน มิจจาอาชีเวน
ชีวิต กปเปติ อัย วุจติ อาจาโร ๑ โคจโรติ อตุติ โคจโร
อตุติ อโคจโร ๑ ตตุถ กตโม อโคจโร อิเชกจโจ เวสียาโคจโร
วา โหติ วิชวาโคจโร วา อุลลกุมารีโคจโร วา ปณทกโคจโร วา
ภิกขุณีโคจโร วา ปานาคารโคจโร วา สัมภูโจ วิหริติ ราชูหิ
ราชมหามตเตหิ ติตฺติเยหิ ติตฺติยสาวเกหิ อนนุโลมิเกน คิหิสัสสะเคน ยานิ
วา ปน ตานิ กุลานิ อสฺสทฺธานิ อปฺปสนฺนานิ อโนปานภูตานิ อุกโกสก-
*ปริภาสกานิ อนตฺถกามานิ อหิตกามานิ อผาสูกามานิ อโยคกฺเขมกามานิ
ภิกขุณฺํ ภิกขุณฺิณํ อฺปาสกานํ อฺปาสิกานํ ตถารูปานิ กุลานิ
เสวติ ภขติ ปยิริปาสติ อัย วุจติ อโคจโร ๑ ตตุถ กตโม โคจโร
อิเชกจโจ น เวสียาโคจโร โหติ น วิชวาโคจโร น อุลลกุมารีโคจโร
น ปณทกโคจโร น ภิกขุณีโคจโร น ปานาคารโคจโร น สัมภูโจ
วิหริติ ราชูหิ ราชมหามตเตหิ ติตฺติเยหิ ติตฺติยสาวเกหิ อนนุโลมิเกน
คิหิสัสสะเคน ยานิ วา ปน ตานิ กุลานิ สทฺธานิ ปสนฺนานิ
โอปานภูตานิ กาสาวปฺปชฺโชตานิ อีสิวาตปฺภิวาตานิ อตฺถกามานิ
หิตกามานิ ผาสูกามานิ โยคกฺเขมกามานิ ภิกขุณฺํ ภิกขุณฺิณํ อฺปาสกานํ
อฺปาสิกานํ ตถารูปานิ กุลานิ เสวติ ภขติ ปยิริปาสติ อัย

วุจฺจติ โคจโร ฯ อิติ อิมินา จ อจาเรน อิมินา จ โคจเรน อุเปโต
โหติ ฯเปฯ สมนฺนาคโต เตน วุจฺจติ อจาโร โคจรสฺมปฺนโนติ ฯ

[๖๐๕] อณฺมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวีติ ตตฺถ กตฺเม อณฺมตฺตา
วชฺชา ยานิ ตานิ วชฺชานิ อปฺปมตฺตกานิ โอรฺมตฺตกานิ ลหุสฺสานิ
ลหุสฺสมฺมตฺตานิ สลฺยณฺมกรณียานิ สํวรกรณียานิ จิตฺตฺอุปาทกรณียานิ
มนสิการปฺปฏิพฺพทฺธานิ อิมิ วุจฺจนฺติ อณฺมตฺตา วชฺชา อิมेषु
อณฺมตฺเตสุ วชฺเชสุ วชฺชทสฺสาวี จ โหติ ภยทสฺสาวี จ อาทีนวทสฺสาวี
จ นิสฺสรณทสฺสาวี จ เตน วุจฺจติ อณฺมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวีติ ฯ

[๖๐๖] สฺมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุติ ตตฺถ กตฺมา สิกฺขา
จตฺสฺโส สิกฺขา ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุสิกฺขา ภิกฺขุณฺิณฺํ ภิกฺขุณฺิสิกฺขา อุปาสกานํ
อุปาสกสิกฺขา อุปาสิกานํ อุปาสิกาสิกฺขา อิมิ วุจฺจนฺติ สิกฺขาโย
อิมาสฺสุ สิกฺขาสฺสุ สพฺเพน สพฺพิ สพฺพธา สพฺพิ อเสถํ นิสฺเสถํ สฺมาทาย
วตฺตติ เตน วุจฺจติ สฺมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุติ ฯ

[๖๐๗] อินฺทฺริเยสุ กุตฺตทฺวารโรติ อตฺถิ อินฺทฺริเยสุ กุตฺตทฺวารตา
อตฺถิ อินฺทฺริเยสุ อกุตฺตทฺวารตา ฯ ตตฺถ กตฺมา อินฺทฺริเยสุ
อกุตฺตทฺวารตา อิเชกฺจโจ จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาคี โหติ
อนุพฺยณฺชนคฺคาคี ยตฺวาธิกรณเมณฺํ จกฺขุณฺุทฺริยํ อสํวตฺติ วิหรนฺตุ
อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส
สํวาราย น ปฺปฏิปชฺชติ น รกฺขติ จกฺขุณฺุทฺริยํ จกฺขุณฺุทฺริเย น สํวาริ
อาปชฺชติ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆานเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา

ฯเปฯ ชิวหาย รลั สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โฝฏฺจพฺพํ สฺสิตฺวา
ฯเปฯ มนสา ฌมฺมํ วิญญาเย นิมิตฺตคฺคาหิ โหติ อนุพฺยณฺชนคฺคาหิ
ยตฺวาธิกฺรณเมณํ มนินฺทฺริยํ อลฺลวุตฺตํ วิหรนฺตํ อภิขฺฌมาโทมนสฺสา
ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา อนุวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส ลํวราย น ปฏฺิปปชฺชติ
น รกฺขติ มนินฺทฺริยํ มนินฺทฺริเย น ลํวริ อापชฺชติ ยา อิเมลฺลํ
ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ อคฺคตฺติ อโคปนา อนารกฺโข อลฺลวโร อยํ วุจฺจติ
อินฺทฺริเยสฺสุ อคฺคตฺตทฺวารตา ฯ ตตฺถ กตฺมา อินฺทฺริเยสฺสุ คฺคตฺตทฺวารตา
อิเชกฺจโจ จกฺขุณา รูปี ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหิ โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคาหิ
ยตฺวาธิกฺรณเมณํ จกฺขุณฺทฺริยํ อลฺลวุตฺตํ วิหรนฺตํ อภิขฺฌมาโทมนสฺสา
ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา อนุวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส ลํวราย ปฏฺิปปชฺชติ
รกฺขติ จกฺขุณฺทฺริยํ จกฺขุณฺทฺริเย ลํวริ อापชฺชติ โสเตน สทฺทํ
สฺสวฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวหาย รลั สายิตฺวา
ฯเปฯ กาเยน โฝฏฺจพฺพํ สฺสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ฌมฺมํ วิญญาเย น
นิมิตฺตคฺคาหิ โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคาหิ ยตฺวาธิกฺรณเมณํ มนินฺทฺริยํ
อลฺลวุตฺตํ วิหรนฺตํ อภิขฺฌมาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฌมฺมา อนุวาสฺสเวยฺยํ
ตสฺส ลํวราย ปฏฺิปปชฺชติ รกฺขติ มนินฺทฺริยํ มนินฺทฺริเย ลํวริ
อापชฺชติ ยา อิเมลฺลํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ คฺคตฺติ โคปนา อารกฺโข
ลํวโร อยํ วุจฺจติ อินฺทฺริเยสฺสุ คฺคตฺตทฺวารตา ฯ อิมาย อินฺทฺริเยสฺสุ
คฺคตฺตทฺวารตาย อูเปโต โหติ ฯเปฯ สมฺนฺนาคโต เตน วุจฺจติ
อินฺทฺริเยสฺสุ คฺคตฺตทฺวาโรติ ฯ

[๖๐๘] โภชเน มตฺตณฺณติ อตฺถิ โภชเน มตฺตณฺณตา อตฺถิ
โภชเน อมตฺตณฺณตา ฯ ตตฺถ กตฺมา โภชเน อมตฺตณฺณตา
อิเชกฺโข อปฺปฏิสงฺขา อโยนิโส อาหาริ อหฺหารติ ทวายน มทายน
มณฺฑนายน วิภฺษนายน ยา ตตฺถ อสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
โภชเน อยิ วุจฺจติ โภชเน อมตฺตณฺณตา ฯ ตตฺถ กตฺมา
โภชเน มตฺตณฺณตา อิเชกฺโข ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหาริ อหฺหารติ
เนว ทวายน น มทายน น มณฺฑนายน น วิภฺษนายน ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส
จิตฺติยา ยานาย วิหีสฺสปรตฺติยา พฺรหฺมจฺริยานุคฺคหฺวย อิติ ปฺราณณจ
เวทนํ ปฏิหฺงขามิ นวณฺจ เวทนํ น อฺปฺปาเทสฺสามิ ยาทฺธา จ เม
ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสฺ วิหาโร จาติ ยา ตตฺถ สนฺตฺตฺตฺตฺต
มตฺตณฺณตา ปฏิสงฺขา โภชเน อยิ วุจฺจติ โภชเน มตฺตณฺณตา ฯ
อิมาย โภชเน มตฺตณฺณตฺตฺต อฺเปโต โหติ ฯเปฯ สมฺนฺนาคโต
เตน วุจฺจติ โภชเน มตฺตณฺณติ ฯ

[๖๐๙] กถณฺจ ภิกฺขุ ปุพฺพพฺรตฺตฺตปรรตฺตํ ชากรฺิยานุโยคมนฺนุยฺตฺโต
โหติ อธิ ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน นิสชฺชชย อวฺรณฺนิเยหิ ฐมฺเมหิ
จิตฺตํ ปริโสเชติ รตฺติยา ปจฺฉิมิ ยามิ จงฺกเมน นิสชฺชชย อวฺรณฺนิเยหิ
ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเชติ รตฺติยา มชฺฉิมิ ยามิ ทกฺขิณฺเนน ปสฺเสน
สีหเสยฺยิ กปฺเปติ ปาเทน ปาทำ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน
อฺภูจฺจานสณฺณํ มนฺสิกริตฺวา รตฺติยา ปจฺฉิมิ ยามิ ปจฺจฺจฺจฺจ
จงฺกเมน นิสชฺชชย อวฺรณฺนิเยหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเชติ เอว

ภิกขุ ปุพฺพตฺตาปรรตฺตํ ชาครียานุโยคมนุยุตฺโต โหติ ฯ

[๖๑๐] สาทจฺจนฺติ โย เจตสีโก วิริยารมฺโภ ฯเปฯ สมฺมาวาयाโม ฯ
เนปฺกนฺติ ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห
ชฺมมฺวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ

[๖๑๑] โโพธิปฺกฺขิกานํ ชฺมฺมานํ ภาวนาโนโยคมนุยุตฺโตติ ตตฺถ
กตเม โโพธิปฺกฺขิกา ชฺมฺมา สตฺต โโพชฺฌงฺกา สติสมฺโพชฺฌงฺโก
ชฺมมฺวิจยสมฺโพชฺฌงฺโก วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก ปีตสมฺโพชฺฌงฺโก ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโก
สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโก อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโก อิม
วฺจฺจนฺติ โโพธิปฺกฺขิกา ชฺมฺมา อิม โโพธิปฺกฺขิกเ ชฺมฺเม อาเสวติ
ภาเวติ พหุสฺสโรติ เตน วฺจฺจติ โโพธิปฺกฺขิกานํ ชฺมฺมานํ
ภาวนาโนโยคมนุยุตฺโตติ ฯ

[๖๑๒] กถญจ ภิกขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ
อาโลเกเต วิโลเกเต สมฺปชานการี โหติ สมฺมิณฺชิตे ปสาริเต
สมฺปชานการี โหติ สงฺฆาฏิปตฺตจิวรธารणे สมฺปชานการี โหติ
อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ อฺจฺจารปสฺสาวกมฺเม
สมฺปชานการี โหติ คเต จิเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริเต ภาสิเต
ตฺถหิภาเว สมฺปชานการี โหติ ฯ อิธ ภิกขุ สโต สมฺปชานโน อภิกฺกมฺติ
สโต สมฺปชานโน ปฏิกฺกมฺติ สโต สมฺปชานโน อาโลเกติ
สโต สมฺปชานโน วิโลเกติ สโต สมฺปชานโน สมฺมิณฺชิติ สโต
สมฺปชานโน ปสาริติ สโต สมฺปชานการี โหติ สงฺฆาฏิปตฺตจิวร-

ธารณ สโต สมุขานการี โหติ อสิตะ ปิตะ ขายิตะ สายิตะ สโต
สมุขานการี โหติ อุจจารปสุสาวกมเม สโต สมุขานการี โหติ
คเต จิตะ นิสินเน สุตเต ชาคริตะ ภาสิตะ ตุน्हีภาเว ฯ สโตติ
ตตถ กตมา สติ ยา สติ อนุสสติ ปฏิสสติ สติ สรรณตา ธารณตา
อปีลาปนตา อสมมุสนตา สติ สตินุหุริย สติพลั สมมาสติ อัย
วุจติ สติ ฯ สมุขานโนติ ตตถ กตมัม สมุขณณัม ยา ปณณา
ปชานนา วิจโย ปวิจโย ฆมมุวิจโย สลลกขณา อุปลกขณา
ปจจุปลกขณา ปณทิจัง โกสลลัม เนปุลณัม เวภพยา จินตา อุปปริกขา
ภูริ เมธา ปริณายิกา วิปสุสนา สมุขณณัม ปโตโท ปณณา
ปณณินุหุริย ปณณาพลั ปณณาสดลั ปณณาปาสาโท ปณณาอาโลโก
ปณณาโอภาโส ปณณาปชโชโต ปณณารตณัม อโมโห
ฆมมุวิจโย สมมาทิฏฐิ อิทั วุจติ สมุขณณัม ฯ อิติ อิมาย
จ สติยา อิมินา จ สมุขณณเณ อุเปโต โหติ ฯเปฯ สมนุณาคโตฯ
เอวัม ภิกขุ สโต สมุขานโน อภิกกมติ สโต สมุขานโน
ปฏิกกมติ สโต สมุขานโน อาโลเกติ สโต สมุขานโน วิโลเกติ
สโต สมุขานโน สมมิณเชติ สโต สมุขานโน ปसारติ สโต
สมุขานการี โหติ สงฆาฎิปตตจิวรธารณ สโต สมุขานการี
โหติ อสิตะ ปิตะ ขายิตะ สายิตะ สโต สมุขานการี โหติ อุจจาร-
*ปสุสาวกมเม สโต สมุขานการี โหติ คเต จิตะ นิสินเน สุตเต
ชาคริตะ ภาสิตะ ตุน्हีภาเว ฯ

[๖๑๓] วิวิตตุนติ สนฺติเก เจปี เสนาสนํ โหติ ตถจ
อนากิณฺณํ กกฎฺเจหิ ปพฺพชิตฺเทหิ เตน ตํ วิวิตตํ ฯ ทูเร เจปี เสนาสนํ
โหติ ตถจ อนากิณฺณํ กกฎฺเจหิ ปพฺพชิตฺเทหิ เตน ตํ วิวิตตํ ฯ

[๖๑๔] เสนาสนนฺติ มญฺโจปี เสนาสนํ ปีจปี เสนาสนํ ภิสปี
เสนาสนํ พิมฺโพนปี เสนาสนํ วิหาโรปี เสนาสนํ อฑฺฒโยโคปี
เสนาสนํ ปาสาโทปี เสนาสนํ อฏฺโฏปี เสนาสนํ มาโลปี เสนาสนํ
เลณปี เสนาสนํ กุหาปี เสนาสนํ รุกฺขมฺลปี เสนาสนํ เวฬุคฺมุโปี
เสนาสนํ ยตฺถ วา ปน ภิกฺขุ ปฏิกฺกมฺนฺติ สพฺพเมตํ เสนาสนํ ฯ

[๖๑๕] ภชฺตีติ อิมํ วิวิตตํ เสนาสนํ ภชฺติ สมภชฺติ เสวติ
นิเสวติ ตํเสวติ เตน วุจฺจติ ภชฺตีติ ฯ

[๖๑๖] อรณฺยนฺติ นิภฺขมิตฺวา พหิอินฺทชฺชีลา สพฺพเมตํ อรณฺณํ ฯ

[๖๑๗] รุกฺขมฺลนฺติ รุกฺขมฺลเวย รุกฺขมฺลํ ฯ ปพฺพโตเวย
ปพฺพโต ฯ กนฺทราเวย กนฺทรา ฯ คิริคฺคาเวย คิริคฺคา ฯ
สุสานฺเวย สุสานํ ฯ อพฺโภกาโสเวย อพฺโภกาโส ฯ ปลาลปฺลฺโยเวย
ปลาลปฺลฺโย ฯ

[๖๑๘] วนปฺตฺตฺนฺติ ทูรานเมตํ เสนาสนานํ อธิวณฺํ ฯ วนปฺตฺตฺนฺติ
วนสนฺทานเมตํ เสนาสนานํ อธิวณฺํ ฯ วนปฺตฺตฺนฺติ ภีสนฺกานเมตํ
เสนาสนานํ อธิวณฺํ ฯ วนปฺตฺตฺนฺติ สโลมฺหฺสฺถานเมตํ เสนาสนานํ
อธิวณฺํ ฯ วนปฺตฺตฺนฺติ ปรียนฺตฺนเมตํ เสนาสนานํ อธิวณฺํ ฯ
วนปฺตฺตฺนฺติ น มนุสฺสฺสฺจารานเมตํ เสนาสนานํ อธิวณฺํ ฯ วนปฺตฺตฺนฺติ

ทุริสุมภวานเมตฺเตสนาสนานํ อธิวณฺํ ๑

[๖๑๕] อปฺปสทฺทหนฺติ สนนฺติเก เจปี เสนาสนํ โหติ ตถจ
อนากินฺณํ คหฺภูเจหิ ปพฺพชิตฺเทหิ เตน ตํ อปฺปสทฺทํ ๑ ทูเร เจปี
เสนาสนํ โหติ ตถจ อนากินฺณํ คหฺภูเจหิ ปพฺพชิตฺเทหิ เตน ตํ
อปฺปสทฺทํ ๑

[๖๑๖] อปฺปนิคฺโขสนฺติ ยเทว ตํ อปฺปสทฺทํ ตเทว ตํ อปฺปนิคฺโขสนฺติ
ยเทว ตํ อปฺปนิคฺโขสนฺติ ตเทว ตํ วิชนวาทํ ยเทว ตํ
วิชนวาทํ ตเทว ตํ มนุสฺสราหเสยฺยกํ ยเทว ตํ มนุสฺสราหเสยฺยกํ
ตเทว ตํ ปฏฺฐิตลฺลานสารูปํ ๑

[๖๑๗] อรณฺณคโตะ วา รุกฺขมฺมูลคโตะ วา สฺถวนาคารคโตะ วาติ
อรณฺณคโตะ วา โหติ รุกฺขมฺมูลคโตะ วา สฺถวนาคารคโตะ วา ๑

[๖๑๘] นิสิตฺติ ปลฺลตงฺกํ อากฺขิตฺตวาทิ นิสินฺโน โหติ ปลฺลตงฺกํ
อากฺขิตฺตวา ๑

[๖๑๙] อุชฺฐํ กายํ ปณฺธิชಾಯาติ อุชฺฐโก โหติ กาโย จิตฺโต
ปณฺธิหิตฺโต ๑

[๖๒๐] ปริมุขํ สตี อฺปฺปญฺจเปตฺตวาทิ ตตฺถ กตฺมา สติ ยา สติ
อนุสฺสตี ๑เป๑ สมนฺมาสติ อยฺม วุจฺจติ สติ อยฺม สติ อฺปฺปญฺจิตา
โหติ สฺปฺปญฺจิตา นาสิกฺกเค วา มุขนิมิตฺเต วา เตน วุจฺจติ ปริมุขํ
สตี อฺปฺปญฺจเปตฺตวาทิ ๑

[๖๒๑] อภิขณฺณ์ โลเก ปหายาติ ตตฺถ กตฺมา อภิขณฺณา โย

ราโค สาราโค ๗เป๗ จิตตสส สาราโค อัย วุจติ อภิขุมา ๗
ตตุถ กตโม โลโก ปญจุปาทานกษนุชา โลโก อัย วุจติ โลโก ๗
อัย อภิขุมา อิมมहि โลเก สนฺตา โหติ สมิตา วุปสนฺตา อตฺถงฺกตา
อพฺกตฺถงฺกตา อปฺปิตา พุยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พุยนฺตีกตา
เตน วุจติ อภิขุณฺ โลกํ ปหาชาติ ๗

[๖๒๖] วิกตาทิขุณฺณ เจตฺสาติ ตตุถ กตมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ
มโน มานสํ ๗เป๗ ตชฺชา มโนวิญญาณชาตุ อิทํ วุจติ จิตฺตํ
อิทํ จิตฺตํ วิกตาทิขุณฺณ โหติ เตน วุจติ วิกตาทิขุณฺณ เจตฺสาติ ๗

[๖๒๗] วิหฺรตีติ อิริยตี วตฺตตี ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรตี
วิหฺรตี เตน วุจติ วิหฺรตีติ ๗

[๖๒๘] อภิขุณฺณาย จิตฺตํ ปริโสเชตีติ ตตุถ กตมา อภิขุณฺณา
โย ราโค สาราโค ๗เป๗ จิตตสส สาราโค อัย วุจติ อภิขุณฺณา ๗
ตตุถ กตมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ ๗เป๗ ตชฺชา มโนวิญญาณชาตุ
อิทํ วุจติ จิตฺตํ ๗ อิทํ จิตฺตํ อิมาย อภิขุณฺณาย
โสเชติ วิโสเชติ ปริโสเชติ โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติ เตน
วุจติ อภิขุณฺณาย จิตฺตํ ปริโสเชตีติ ๗

[๖๒๙] พุยาปาทปโทสํ ปหาชาติ อตฺถิ พุยาปาโท อตฺถิ
ปโทโส ๗ ตตุถ กตโม พุยาปาโท โย จิตตสส อาฆาโต ปฏฺิฆาโต
ปฏฺิฆํ ปฏฺิวิโรโร โโกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส
สมฺปโทโส จิตตสส พุยาปตฺติ มโนปโทโส โโครุ กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ

โทโส ทูสนา ทูสิตตต์ พยาปตติ พยาปชชชา พยาปชชิตตต์
วิโรโธ ปฏิวโรโธ จณฺหิภัก อสฺสุโรโป อนตฺตมมตา จิตฺตสฺส
อัย วุจฺจติ พยาปาโท ฯ ตตฺถ กตฺโม ปโทโส โย พยาปาโท
โส ปโทโส โย ปโทโส โส พยาปาโท ฯ อิติ อยฺยจ พยาปาโท
อยฺยจ ปโทโส สนฺตา โหนฺติ สมิตา วุปฺสนฺตา อตฺถงฺกตา
อพฺกตฺถงฺกตา อปฺปีตา พยฺยปฺปีตา โสสิตา วิโสสิตา พยฺยนฺตีกตา
เตน วุจฺจติ พยาปาทปโทลฺลํ ปหายาติ ฯ

[๖๓๐] อพฺยาปนฺนจิตฺโตติ ตตฺถ กตฺมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ
มโน มานลฺลํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ จิตฺตํ
อิทํ จิตฺตํ อพฺยาปนฺนํ โหติ เตน วุจฺจติ อพฺยาปนฺนจิตฺโตติ ฯ

[๖๓๑] วิหฺรตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหฺรติ เตน วุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ

[๖๓๒] พยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสเชตีติ อตฺถิ พยาปาโท
อตฺถิ ปโทโส ฯ ตตฺถ กตฺโม พยาปาโท โย จิตฺตสฺส อาฆาโต
ปฏฺธิฆาโต ปฏฺธิมฺ ปฏฺธิวิโรโธ โโกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส
ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พยาปตติ มโนปโทโส โโกโธ กุชฺฌนา
กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทูสนา ทูสิตตต์ พยาปตติ พยาปชชชา พยาปชชิตตต์
วิโรโธ ปฏฺธิวิโรโธ จณฺหิภัก อสฺสุโรโป อนตฺตมมตา
จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ พยาปาโท ฯ ตตฺถ กตฺโม ปโทโส โย
พยาปาโท โส ปโทโส โย ปโทโส โส พยาปาโท ฯ ตตฺถ
กตฺมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานลฺลํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ

อิหํ วุจฺจติ จิตฺตํ ฯ อิหํ จิตฺตํ อิมมฺหา พฺยาปาทปโทสา โสเชติ
วิโสเชติ ปริโสเชติ โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติ เตน วุจฺจติ
พฺยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสเชตีติ ฯ

[๖๓๓] ถีนมิทฺธํ ปหายาติ อตฺถิ ถีนํ อตฺถิ มิทฺธํ ฯ ตตฺถ
กตมํ ถีนํ ยา จิตฺตสฺส อกฺลฺยตา อกมฺมณฺณตา โอลีเยนา สลฺลียนา
ถีนํ ลีเยนา ลีเยตฺตํ ถีนํ ถีเยนา ถีเยตฺตํ จิตฺตสฺส อิหํ วุจฺจติ
ถีนํ ฯ ตตฺถ กตมํ มิทฺธํ ยา กายสฺส อกฺลฺยตา อกมฺมณฺณตา
โอนาโห ปริโยนาโห อนฺโตสโมโรโห มิทฺธํ โสปฺปํ ปจฺลาเยกา
โสปฺปํ สฺปนา สฺปิตตํ อิหํ วุจฺจติ มิทฺธํ ฯ อิติ อิทฺถจฺ ถีนํ
อิทฺถจฺ มิทฺธํ สนฺดา โหนฺติ สมิตา วุสสนฺดา อตฺถงฺกตา อพฺกตฺถงฺกตา
อปฺปีตา พฺยปฺปีตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตา เตน
วุจฺจติ ถีนมิทฺธํ ปหายาติ ฯ

[๖๓๔] วิกตถีนมิทฺธโรติ ตสฺส ถีนมิทฺธสฺส จตฺตตฺตา วนฺตตฺตา
มฺจตฺตตฺตา ปหีนตฺตา ปฏฺนิสฺสณฺจตฺตา ปหีนปฏฺนิสฺสณฺจตฺตา เตน
วุจฺจติ วิกตถีนมิทฺธโรติ ฯ วิหฺรตีติ ฯ เปฯ เตน วุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ

[๖๓๕] อาโลกสณฺณิตี ตตฺถ กตฺมา สณฺญา ยา สณฺญา
สณฺฆานนา สณฺฆานิตตํ อยํ วุจฺจติ สณฺญา อยํ สณฺญา
อาโลกา โหติ วิวฺญา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา เตน วุจฺจติ
อาโลกสณฺณิตี ฯ

[๖๓๖] สโต สมฺปชาโนติ ตตฺถ กตฺมา สติ ยา สติ

อนุสฺสติ ฯเปฯ สฺมมาสฺติ อัย วุจฺจติ สฺติ ฯ ตตฺถ กตมํ
สฺมปฺชณฺณํ ยา ปณฺณา ปชานนา ฯเปฯ อโม่โห ฐมฺมวึจโย
สฺมมาทึฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ สฺมปฺชณฺณํ ฯ อิติ อิมาย จ สฺติยา
อิมินา จ สฺมปฺชณฺเณน อุเปโต โหติ ฯเปฯ สมนฺนาคโต เตน
วุจฺจติ สโต สฺมปฺชาโนติ ฯ

[๖๓๗] ถีนมิทฺฐา จิตฺตํ ปรีโสเชตีติ อตฺถิ ถีนํ อตฺถิ มิทฺฐํ ฯ
ตตฺถ กตมํ ถีนํ ยา จิตฺตสฺส อกฺลยตา ฯเปฯ ถึยิตตฺตํ จิตฺตสฺส
อิทํ วุจฺจติ ถีนํ ฯ ตตฺถ กตมํ มิทฺฐํ ยา กายสฺส อกฺลยตา
ฯเปฯ สฺสปิตตฺตํ อิทํ วุจฺจติ มิทฺฐํ ฯ ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ ยํ
จิตฺตํ มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺว อิทํ วุจฺจติ
จิตฺตํ ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมฺมหา ถีนมิทฺฐา โสเชติ วิโสเชติ ปรีโสเชติ
โม่เจติ วิโม่เจติ ปรีโม่เจติ เตน วุจฺจติ ถีนมิทฺฐา จิตฺตํ
ปรีโสเชตีติ ฯ

[๖๓๘] อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ ปหายาติ อตฺถิ อุทฺทจฺจํ อตฺถิ
กุกฺกจฺจํ ฯ ตตฺถ กตมํ อุทฺทจฺจํ ยํ จิตฺตสฺส อุทฺทจฺจํ อวฺอุปสโม่
เจตโส วิกุเขโป ฆนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ อุทฺทจฺจํ ฯ
ตตฺถ กตมํ กุกฺกจฺจํ อกปฺปิเย กปฺปิยสฺสณฺณิตา กปฺปิเย อกปฺปิยสฺสณฺณิตา
อวฺชเช วชฺชสฺสณฺณิตา วชฺเช อวชฺชสฺสณฺณิตา ยํ เอวรูปํ
กุกฺกจฺจํ กุกฺกจฺจายนา กุกฺกจฺจายิตตฺตํ เจตโส วิปฺปฏิสทาโร มโน-

วิเลโข อิทํ วุจฺจติ กุกฺกจฺจํ ฯ อิติ อิทญจ อุทฺทจฺจํ อิทญจ
กุกฺกจฺจํ สนฺตฺตา โหนฺติ สมิตฺตา วุปฺสนฺตฺตา อตฺถงฺกตฺตา อพฺภตฺถงฺกตฺตา
อปฺปิตฺตา พุยฺปฺปิตฺตา โสสิตฺตา วิโสสิตฺตา พุยนฺตฺติกตฺตา เตน วุจฺจติ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ
ปฺหายตี ฯ

[๖๓๕] อนุทฺทโรตฺติ ตสฺส อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส จตฺตตฺตา วนฺตตฺตา
มตฺตตฺตา ปหีนฺตฺตา ปฏฺนิสฺสฏฺจตฺตา ปหีนฺปฏฺนิสฺสฏฺจตฺตา เตน
วุจฺจติ อนุทฺทโรตฺติ ฯ

[๖๔๐] วิหฺรตีติ อิริยตี ฯเปฯ วิหฺรตี เตน วุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ

[๖๔๑] อชฺฉตฺตฺนฺติ ยํ อชฺฉตฺตํ ปจฺจตฺตํ ฯ วุปฺสนฺตฺติจฺติโตติ
ตฺตฺถ กตฺมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา
มโนวิญฺญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ จิตฺตํ ฯ อิทํ จิตฺตํ อชฺฉตฺตํ สนฺตํ
โหติ สมิตํ วุปฺสนฺตํ เตน วุจฺจติ อชฺฉตฺตํ วุปฺสนฺตฺติจฺติโตติ ฯ

[๖๔๒] อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจา จิตฺตํ ปริโสเชตีติ อตฺถิ อุทฺทจฺจํ
อตฺถิ กุกฺกจฺจํ ฯ ตฺตฺถ กตฺมํ อุทฺทจฺจํ ยํ จิตฺตสฺส อุทฺทจฺจํ
อวฺุปฺสโม เจตฺโส วิกุเขโป ฆนฺตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ อุทฺทจฺจํ ฯ
ตฺตฺถ กตฺมํ กุกฺกจฺจํ อกปฺปิเย กปฺปิยสฺสญฺญิตฺตา ฯเปฯ มโนวิเลโข
อิทํ วุจฺจติ กุกฺกจฺจํ ฯ ตฺตฺถ กตฺมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ
ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ จิตฺตํ ฯ อิทํ จิตฺตํ
อิมฺมฺหา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจา โสเชติ วิโสเชติ ปริโสเชติ โมเจติ
วิโมเจติ ปริโมเจติ เตน วุจฺจติ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจา จิตฺตํ ปริโสเชตีติ ฯ

[๖๔๓] วิจิกิจฺจํ ปฺหายตี ตฺตฺถ กตฺมา วิจิกิจฺจา ยา กงฺขา

กงขายนา กงขายิตตุดั วิมตี วิกิภิจญา เทวพหัง เทวธาปโถ
สัสโย อนังกัสกาโห อาสปปนา ปรีสปปนา อปริโยคานา
ถมภิตตุดั จิตตสฺส มโนวิเลโข อัย วุจฺจตี วิกิภิจญา อัย วิกิภิจญา
สนฺตา โหตี สมิตา วุปฺสนฺตา อตฺถงฺกตา อพฺกตฺถงฺกตา อปฺปิตา
พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตา เตน วุจฺจตี วิกิภิจฺญํ
ปฺหายาตี ฯ

[๖๔๔] ตินฺณวิกิภิจฺจโนตี อิมํ วิกิภิจฺญํ ตินฺนโน โหตี อุตฺตตินฺนโน
นิตฺตตินฺนโน ปารคโต ปารมฺมณฺุปฺตฺโต เตน วุจฺจตี
ตินฺณวิกิภิจฺจโนตี ฯ

[๖๔๕] วิหฺรตีตี อิริยตี ฯเปฯ วิหฺรตี เตน วุจฺจตี วิหฺรตีตี ฯ

[๖๔๖] อกถงฺกถี กุสเลสุ ฆมฺเมสุตี อิมาย วิกิภิจฺจาย กุสเลสุ
ฆมฺเมสุ น กงฺขตี น วิกิภิจฺจตี อกถงฺกถี โหตี นิกถงฺกโถ
วิกตถงฺกโถ เตน วุจฺจตี อกถงฺกถี กุสเลสุ ฆมฺเมสุตี ฯ

[๖๔๗] วิกิภิจฺจาย จิตฺตํ ปรีโสเชตีตี ตตฺถ กตฺมา วิกิภิจฺจาย
ยา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตุดั ฯเปฯ ถมภิตตุดั จิตตสฺส
มโนวิเลโข อัย วุจฺจตี วิกิภิจฺจญา ฯ ตตฺถ กตฺมํ จิตฺตํ ยํ
จิตฺตํ มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญญานธาตุ อิทํ วุจฺจตี
จิตฺตํ ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย วิกิภิจฺจาย โสเชตี วิโสเชตี ปรีโสเชตี
โมเจตี วิโมเจตี ปรีโมเจตี เตน วุจฺจตี วิกิภิจฺจาย จิตฺตํ
ปรีโสเชตีตี ฯ

[๖๔๘] อิเม ปญจ นีวรณ ปหายาติ อิเม ปญจ นีวรณา
สนุตา โหนฺติ สมิตา วุปสนุตา อตฺถงฺกตา อพฺกตฺถงฺกตา อปฺปิตา
พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตา เตน วุจฺจติ อิเม ปญจ
นีวรณ ปหายาติ ฯ

[๖๔๙] เจตโส อุปฺกุกิเลเสติ อิเม ปญจ นีวรณา จิตฺตสฺส
อุปฺกุกิเลสา ฯ

[๖๕๐] ปญฺญา ย ทฺพพฺล็กฺรณฺเตติ อิเมหิ ปญฺจหิ นีวรณฺหิ
อนฺุปฺปนฺนา เจว ปญฺญา น อนฺุปฺปชฺชติ อนฺุปฺปนฺนา จ ปญฺญา
นिरฺุชฺชติ เตน วุจฺจติ ปญฺญา ย ทฺพพฺล็กฺรณฺเตติ ฯ

[๖๕๑] วิวิจฺเจว กามฺหิ วิวิจฺจ อฺกฺุสเลหิ ฌมฺเมหิตี ตตฺถ
กตฺเม กามา ฉนฺโท กามิ ราโค กามิ ฉนฺทราโค กามิ
สงฺกปฺโป กามิ ราโค กามิ สงฺกปฺปราโค กามิ อิเม วุจฺจนฺติ
กามา ฯ ตตฺถ กตฺเม อฺกฺุสลา ฌมฺมา กามจฺฉนฺโท พฺยาปาโท
ถินฺมิทฺฐิ อฺทฺทฺจจฺกฺกฺจฺจํ วิจิจฺฉนา อิเม วุจฺจนฺติ อฺกฺุสลา ฌมฺมา ฯ
อิตฺติ อิเมหิ จ กามฺหิ อิเมหิ จ อฺกฺุสเลหิ ฌมฺเมหิ วิวิตฺโต โหติ
เตน วุจฺจติ วิวิจฺเจว กามฺหิ วิวิจฺจ อฺกฺุสเลหิ ฌมฺเมหิตี ฯ

[๖๕๒] สฺวิตกฺกํ สฺวิจฺจารนฺติ อตฺถิ วิตฺกฺโก อตฺถิ วิจฺจโร ฯ
ตตฺถ กตฺโม วิตฺกฺโก โย ตกฺโก วิตฺกฺโก สงฺกปฺโป อปฺปนา
พฺยปฺปนา เจตโส อภินิโรปฺนา สมฺมาสงฺกปฺโป อํยํ วุจฺจติ วิตฺกฺโก ฯ
ตตฺถ กตฺโม วิจฺจโร โย จาโร วิจฺจโร อนฺุวิจฺจโร อุปฺวิจฺจโร

จิตตสฺส อนุสนฺชนตา อนุเปกฺขนตา อัย วุจฺจติ วิชาโร ฯ อิติ
อิมินา จ วิตกฺเกน อิมินา จ วิชาเรน อุเปโต โหติ ฯเปฯ
สมนฺนาคโต เตน วุจฺจติ สวิตกฺกํ สวิจารนฺติ ฯ

[๖๕๓] วิเวกชนฺติ วิตกฺโก วิชาโร ปีติ สฺขํ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา
เต อิมฺมุหิ วิเวเก ชาตา โหนฺติ สลฺยชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา
ปาตุภฺตฺตาเตน วุจฺจติ วิเวกชนฺติ ฯ

[๖๕๔] ปีติสฺขุนฺติ อตฺถิ ปีติ อตฺถิ สฺขํ ฯ ตตฺถ กตฺมา
ปีติ ยา ปีติ ปาโมชฺชํ อาโมทนา ปโมทนา หาโส ปหาโส
วิตฺติ โอทกฺยํ อตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ ปีติ ฯ ตตฺถ
กตมํ สฺขํ ยํ เจตสิกํ สํสํ เจตสิกํ สฺขํ เจโตสมฺพสฺสชฺชํ สํสํ
สฺขํ เวทยิตฺถํ เจโตสมฺพสฺสชา สํสํ สฺขํ เวทนา อิทํ วุจฺจติ
สฺขํ ฯ อิทํ สฺขํ อิมาย ปีติยา สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสํ
สมฺปยุตฺตํ เตน วุจฺจติ ปีติสฺขุนฺติ ฯ

[๖๕๕] ปจฺมฺนฺติ คณฺณานุปฺพุทฺโต ปจฺมํ อิทํ ปจฺมํ
สมาปชฺชตีติ ปจฺมํ ฯ

[๖๕๖] ฌานนฺติ วิตกฺโก วิชาโร ปีติ สฺขํ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา ฯ

[๖๕๗] อุปสมฺปชฺชชาติ โย ปจฺมสฺส ฌานสฺส ลาภิ ปฏฺฐิลาภิ
ปตฺติ สมฺปตฺติ มุสฺสนา สจฺฉนิกิริยา อุปสมฺปทา ฯ

[๖๕๘] วิหฺรตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหฺรติ เตน วุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ

[๖๕๙] วิตกฺกวิจารานํ วุปฺสฺมาติ อตฺถิ วิตกฺโก อตฺถิ วิชาโร ฯ

ตตุถ กตโม วิตกโก โย ตกโก วิตกโก ฯเปฯ สมมาสงกปโป
อัย วุจติ วิตกโก ฯ ตตุถ กตโม วิชาโร โย จาโร วิชาโร
อนูวิชาโร อุปวิชาโร จิตตสส อนุสนฺชตา อนุเปกฺขนตา อัย วุจติ
วิชาโร ฯ อิติ อยญจ วิตกโก อยญจ วิชาโร สนฺตา โหนฺติ สมิตา
วูปสนฺตา อตถงฺกตา อพฺกตถงฺกตา อปปีตา พุยฺปิตา โสสิตา
วิโสสิตา พุยนฺตีกตา เตน วุจติ วิกกฺกวจารานํ วูปสมาติ ฯ

[๖๖๐] อชฺมตฺตุนฺติ ยํ อชฺมตฺตํ ปจฺจตฺตํ ฯ สมฺปสาทนนฺติ
ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท ฯ

[๖๖๑] เจตโส เอโกทิกาวนฺติ ยา จิตฺตสส จิตฺติ ฯเปฯ
สมมาสมาธิ ฯ

[๖๖๒] อวิตกํ อวิจารนฺติ อตฺถิ วิตกโก อตฺถิ วิชาโร ฯ
ตตุถ กตโม วิตกโก โย ตกโก วิตกโก ฯเปฯ สมมาสงกปโป
อัย วุจติ วิตกโก ฯ ตตุถ กตโม วิชาโร โย จาโร วิชาโร
อนูวิชาโร อุปวิชาโร จิตฺตสส อนุสนฺชตา อนุเปกฺขนตา อัย
วุจติ วิชาโร ฯ อิติ อยญจ วิตกโก อยญจ วิชาโร สนฺตา
โหนฺติ สมิตา วูปสนฺตา อตถงฺกตา อพฺกตถงฺกตา อปปีตา พุยฺปิตา
โสสิตา วิโสสิตา พุยนฺตีกตา เตน วุจติ อวิตกํ อวิจารนฺติ ฯ

[๖๖๓] สมาธิชนฺติ สมฺปสาโท ปีติ สฺขํ จิตฺตสส เอกกฺกตา
เต อิมฺมฺหิ สมาธิมฺหิ ชาตา โหนฺติ สลฺยชาตา นิพฺพตฺตา
อภินิพฺพตฺตา ปาตุฏฺฐตา เตน วุจติ สมาธิชนฺติ ฯ

[๖๖๔] ปีดิสฺขนฺติ อตุถิ ปีดิ อตุถิ สฺขํ ฯ ตตุถ กตมา
ปีติ ยา ปีดิ ปาโมซฺชํ ฯเปฯ อตุตมฺนตา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ
ปีติ ฯ ตตุถ กตมํ สฺขํ ยํ เจตสิกํ สาคํ ฯเปฯ สุขา เวทนา
อิทํ วุจฺจติ สฺขํ ฯ อิทํ สฺขํ อิมาย ปีดिया สหคตํ โหติ สหชาตํ
ลัสสญฺจํ สมฺปยุตฺตํ เตน วุจฺจติ ปีดิสฺขนฺติ ฯ

[๖๖๕] ทุตฺติยฺนฺติ คณฺณานุปฺพุทฺโต ทุตฺติยํ อิทํ ทุตฺติยํ
สฺมาปชฺชตีติ ทุตฺติยํ ฯ

[๖๖๖] ฌานนฺติ สมฺปสาโท ปีดิ สฺขํ จิตฺตสฺส เอกกฺกตา ฯ

[๖๖๗] อุปสมฺปชฺชชาติ โย ทุตฺติยสฺส ฌานสฺส ลาโภ ปฏฺฐิตาโภ
ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉนิกิริยา อุปสมฺปทา ฯ

[๖๖๘] วิหฺรตีติ อิริยตี ฯเปฯ วิหฺรตี เตน วุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ

[๖๖๙] ปีดिया จ วิราคาคิ ตตุถ กตมา ปีดิ ยา ปีดิ
ปาโมซฺชํ อาโมทนา ปโมทนา หาโส ปหาโส วิตฺติ โอทกฺขํ
อตุตมฺนตา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ ปีดิ อัย ปีดิ สฺนฺตา โหติ
สมิตา วุปฺสนฺตา อตฺถงฺกตา อพฺภตฺถงฺกตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา
โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตา เตน วุจฺจติ ปีดिया จ วิราคาคิ ฯ

[๖๗๐] อุเปกฺขโกติ ตตุถ กตมา อุเปกฺขา ยา อุเปกฺขา
อุเปกฺขนา อชฺฌนฺเปกฺขนา มชฺฌตฺตคา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ อุเปกฺขา
อิมาย อุเปกฺขาย อุเปโต โหติ ฯเปฯ สมฺนฺนาคโต เตน วุจฺจติ
อุเปกฺขโกติ ฯ

[๖๗๑] วิหรีตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหรีตีเตน วุจติ วิหรีตีติ ฯ

[๖๗๒] สโต จ สมปะชาโนติ ตตถ กตมา สติ ยา สติ
อนุสสติ ฯเปฯ สมมาสติ อัย วุจติ สติ ฯ ตตถ กตมัม
สมปะชณณัม ยา ปณณวา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมมวิจโย
สมมาทิกุจิจิ อิทํ วุจติ สมปะชณณัม ฯ อิติ อิมาย จ สติยา
อิมินา จ สมปะชณณเณน อุเปโต โหติ ฯเปฯ สมนุนาคโต เตน
วุจติ สโต จ สมปะชาโนติ ฯ

[๖๗๓] สุขญจ กาเยน ปฏิสัเวเทตีติ ตตถ กตมัม สุขัม ยัม
เจตสิกํ สาคํ เจตสิกํ สุขัม เจโตสมมุสสขัม สาคํ สุขัม เวทยิตํ
เจโตสมมุสสชา สาคา สุขา เวทนา อิทํ วุจติ สุขัม ฯ ตตถ
กตโม กาโย สญญากขณฺโธ สงขารกขณฺโธ วิญญานกขณฺโธ
อัย วุจติ กาโย ฯ อิทํ สุขัม อิมินา กาเยน ปฏิสัเวเทตี เตน
วุจติ สุขญจ กาเยน ปฏิสัเวเทตีติ ฯ

[๖๗๔] ยนฺตํ อริยา อากิกขณฺตีติ ตตถ กตเม อริยา อริยา
วุจณฺตี พุทฺธา จ พุทฺธสาวกา จ เต อิมํ อากิกขณฺตี เทเสนฺตี
ปณณวาเปณฺตี ปญฺจเปณฺตี วิวรณฺตี วิภชณฺตี อุตตานิโกโรณฺตี ปกาเสนฺตี
เตน วุจติ ยนฺตํ อริยา อากิกขณฺตีติ ฯ

[๖๗๕] อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตตถ กตมา อุเปกฺขา
ยา อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌเปกฺขนา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส อัย
วุจติ อุเปกฺขา ฯ ตตถ กตมา สติ ยา สติ อนุสสติ ฯเปฯ

สมมาสติ อัย วุจติ สติ ฯ ตตุถ กตมัม สุกัม ยัม เจตสิกัม
สาตัม เจตสิกัม สุกัม เจโตสมมุสสุซัง สาตัม สุกัม เวทยิตัม เจโตสมมุสสุซา
สาตา สุขา เวทนา อิทัม วุจติ สุกัม ฯ อิติ อิมาย จ
อุเปกขาย อิมาย จ สติยา อิมินา จ สุขเขน สมมุนากโต อิริยติ
วตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหริติ เตน วุจติ อุเปกขโก
สติมา สุขวิหารีติ ฯ

[๖๗๖] ตติยนฺติ คณนานุปฺพุโต ตติยํ อิทํ ตติยํ
สมาปชฺชตีติ ตติยํ ฯ

[๖๗๗] ฆานนฺติ อุเปกขา สติ สมปชฺชณฺณํ สุกัม จิตฺตสฺส
เอกคฺคตา ฯ

[๖๗๘] อุปสมปชฺชชาติ โย ตติยสฺส ฆานสฺส ลาโก ปฏฺฐิลาโก
ปตฺติ สมปตฺติ ผุสนา สจฺฉนิกิริยา อุปสมปทา ฯ

[๖๗๙] วิหริตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหริติ เตน วุจติ วิหริตีติ ฯ

[๖๘๐] สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานาติ อตฺถิ สุกัม
อตฺถิ ทุกฺขํ ฯ ตตุถ กตมัม สุกัม ยัม กายิกัม สาตัม กายิกัม สุกัม
กายสมมุสสุซัง สาตัม สุกัม เวทยิตัม กายสมมุสสุซา สาตา สุขา
เวทนา อิทัม วุจติ สุกัม ฯ ตตุถ กตมัม ทุกฺขํ ยัม กายิกัม
อสาตัม กายิกัม ทุกฺขํ กายสมมุสสุซัง อสาตัม ทุกฺขํ เวทยิตัม
กายสมมุสสุซา อสาตา ทุกฺขา เวทนา อิทัม วุจติ ทุกฺขํ ฯ อิติ
อิทญจ สุกัม อิทญจ ทุกฺขํ สนนฺตา โหนฺติ สมิตา วุปสนนฺตา อตฺถงฺคตา

อพทตถงคตา อปปีตา พยปปีตา โสสิตา วิโสสิตา พุยนตีกตา
เตน วุจติ สุขสฺส จ ปหานา ทุกขสฺส จ ปหานาติ ฯ

[๖๘๑] ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตถงคมาติ อตฺถิ
โสมนสฺสํ อตฺถิ โทมนสฺสํ ฯ ตตฺถ กตมํ โสมนสฺสํ ยํ เจตสิกํ
สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมมุสฺสชฺชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมมุสฺสชา
สาตา สุขา เวทนา อิทํ วุจติ โสมนสฺสํ ฯ ตตฺถ
กตมํ โทมนสฺสํ ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมมุสฺสชฺชํ
อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมมุสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา
อิทํ วุจติ โทมนสฺสํ ฯ อิติ อิทลฺลจ โสมนสฺสํ อิทลฺลจ โทมนสฺสํ
ปุพฺเพว สนฺดา โหณฺติ สมิตา วุปฺสนฺดา อตถงคตา อพทตถงคตา
อปปีตา พยปปีตา โสสิตา วิโสสิตา พุยนตีกตา เตน วุจติ
ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตถงคมาติ ฯ

[๖๘๒] อทุกฺขมฺสุขนฺติ ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ
เจโตสมมุสฺสชฺชํ อทุกฺขมฺสุขํ เวทยิตํ เจโตสมมุสฺสชา อทุกฺขมฺสุขา
เวทนา เตน วุจติ อทุกฺขมฺสุขนฺติ ฯ

[๖๘๓] อูเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธินฺติ ตตฺถ กตมา อูเปกฺขา ยา
อูเปกฺขา อูเปกฺขนา อชฺฌเปกฺขนา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส อยํ
วุจติ อูเปกฺขา ฯ ตตฺถ กตมา สติ ยา สติ อนุสฺสติ ฯเปฯ
สมฺมาสติ อยํ วุจติ สติ ฯ อยํ สติ อิมาย อูเปกฺขาย วิวฺญา
โหติ ปรีสุทฺธา ปรีโยทาตา เตน วุจติ อูเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธินฺติ ฯ

[๖๘๔] จตุตถนุติ คณนานุப்புพโต จตุตถั อิท จตุตถั
สมาปชชตีติ จตุตถั ฯ

[๖๘๕] ฌานนุติ อุเปกขา สติ จิตตสฺส เอกกุกตา ฯ

[๖๘๖] อุปสมบุชชาติ โย จตุตถสฺส ฌานสฺส ลาโภ ปฏิลลาโภ
ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมปทา ฯ

[๖๘๗] วิหรตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหริเตน วุจฺจติ วิหรตีติ ฯ

[๖๘๘] สพฺพโส รูปสณฺณํ สมตฺกฺกมาติ ตตฺถ กตมา
รูปสณฺณาโย ยา รูปาวจรสมาปตฺตี สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส
วา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาริสฺส วา สณฺณา สณฺฆานนา สณฺฆานิตตฺตํ
อิมา วุจฺจนฺติ รูปสณฺณาโย อิมา รูปสณฺณาโย อตฺถิกนฺโต
โหติ วิตฺถิกนฺโต สมตฺถิกนฺโต เตน วุจฺจติ สพฺพโส รูปสณฺณํ
สมตฺถิกมาติ ฯ

[๖๘๙] ปฏฺิฆสณฺณํ อตฺถงฺกมาติ ตตฺถ กตมา ปฏฺิฆสณฺณาโย
รูปสณฺณา สทฺทสณฺณา คนฺธสณฺณา รสสณฺณา โสภฺจพฺพสณฺณา
อิมา วุจฺจนฺติ ปฏฺิฆสณฺณาโย อิมา ปฏฺิฆสณฺณาโย
สนฺตา โหนฺติ สมิตา วุสสนฺตา อตฺถงฺกตา อพฺภตฺถงฺกตา อปฺปิตา
พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตา เตน วุจฺจติ ปฏฺิฆสณฺณํ
อตฺถงฺกมาติ ฯ

[๖๙๐] นานตฺตสณฺณํ อมนสิการาติ ตตฺถ กตมา นานตฺต-
สณฺณาโย ยา อสมาปนฺนสฺส มโนธาตฺตสมฺภคิสฺส วา มโนวิญ-

ฌาณชาตสมงฺกิสฺส วา สญญา สญชานนา สญชานิตตํ อีมา
วฺจุจฺจติ นานตฺตสญญาโย อีมา นานตฺตสญญาโย น มนสิกรโธติ
เตน วฺจุจฺจติ นานตฺตสญญานํ อมฺนสิการาติ ฯ

[๖๕๑] อนนฺโต อากาโสติ ตตฺถ กตโม อากาโส โย
อากาโส อากาสคํ อหํ อหคํ วิวโร วิวรคํ อสมฺมุจฺจํ จตฺตฺติ
มหาภูเตหิ อยํ วฺจุจฺจติ อากาโส ตสฺมี อากาเส จิตฺตํ จเปติ
สญฺจเปติ อนนฺตํ ปรติ เตน วฺจุจฺจติ อนนฺโต อากาโสติ ฯ

[๖๕๒] อากาसानญายตฺนฺติ อากาसानญายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส
วา อุปฺปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐชฺมฺมุสุขวิหาริสฺส วา จิตฺตเจตฺติกา
ชฺมฺมา ฯ

[๖๕๓] อุปฺสมฺปชฺชาติ โย อากาसानญายตฺนฺสฺส ลาโก
ปฏฺฐิลาโก ปตฺติ สฺมปฺตฺติ ฝุสฺนา สจฺฉิกิริยา อุปฺสมฺปทา ฯ

[๖๕๔] วิหฺรตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหฺรติ เตน วฺจุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ

[๖๕๕] สพฺพโส อากาसानญายตฺนํ สฺมตฺติกฺกมฺมาติ อิมํ
อากาसानญายตฺนํ อตฺติกฺกนฺโต โหติ วิตฺติกฺกนฺโต สฺมตฺติกฺกนฺโต
เตน วฺจุจฺจติ สพฺพโส อากาसानญายตฺนํ สฺมตฺติกฺกมฺมาติ ฯ

[๖๕๖] อนนฺตํ วิญฺญาณฺติ ตํเขว อากาสํ วิญฺญาเณน
มุจฺจํ มนสิกรโธติ อนนฺตํ ปรติ เตน วฺจุจฺจติ อนนฺตํ วิญฺญาณฺติ ฯ

[๖๕๗] วิญฺญาณญายตฺนฺติ วิญฺญาณญายตฺนํ สฺมาปฺนฺนสฺส
วา อุปฺปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐชฺมฺมุสุขวิหาริสฺส วา จิตฺตเจตฺติกา ชฺมฺมา ฯ

[๖๕๘] อุปสมปชชาติ โย ญาณนุญายตนสุส ลาโก
ปฏิลาโก ปตติ สมปตติ ผุสนา สจจิกิริยา อุปสมปทา ฯ

[๖๕๙] วิหระตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหระติ เตน วุจจติ วิหระตีติ ฯ

[๗๐๐] สพุพโส ญาณนุญายตนํ สมตักกมฺมาติ อิมํ
ญาณนุญายตนํ อตักกนฺโต โหติ วีตักกนฺโต สมตักกนฺโต เตน
วุจจติ สพุพโส ญาณนุญายตนํ สมตักกมฺมาติ ฯ

[๗๐๑] นตฺถิ กิลฺลจิตฺติ ตํเยว ญาณนุญายตนํ อภาเวติ วิภาเวติ
อนตฺตราเปติ นตฺถิ กิลฺลจิตฺติ ปสฺสตีติ เตน วุจจติ นตฺถิ กิลฺลจิตฺติ ฯ

[๗๐๒] อากิลฺลนุญายตนนฺตฺติ อากิลฺลนุญายตนํ สมนนฺนุญายตนํ
วา อุปนฺนุญายตนํ วา ทิกฺขณมฺมุขวิหริสฺส วา จิตฺตเจตสีกา ฐมฺมา ฯ

[๗๐๓] อุปสมปชชาติ โย อากิลฺลนุญายตนสุส ลาโก
ปฏิลาโก ปตติ สมปตติ ผุสนา สจจิกิริยา อุปสมปทา ฯ

[๗๐๔] วิหระตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหระติ เตน วุจจติ วิหระตีติ ฯ

[๗๐๕] สพุพโส อากิลฺลนุญายตนํ สมตักกมฺมาติ อิมํ
อากิลฺลนุญายตนํ อตักกนฺโต โหติ วีตักกนฺโต สมตักกนฺโต เตน
วุจจติ สพุพโส อากิลฺลนุญายตนํ สมตักกมฺมาติ ฯ

[๗๐๖] เนวสณฺณินาสณฺณิตฺติ ตํเยว อากิลฺลนุญายตนํ สนฺตโต
มนสิกโรติ สจฺจาราวเสสสมาปตฺตีติ ภาเวติ เตน วุจจติ
เนวสณฺณินาสณฺณิตฺติ ๑ ฯ

#๑ อิมสุส นินฺทเทสสุส อุกฺกเทโส มาตีกายํ น ทิสฺสตีติ ตสฺมา อัย วา นินฺทเทโส

#อติเรโก สียา โส วา อุกฺกเทโส อุโน ฯ

[๗๐๗] เนวสณณานาสณณายตนนุติ เนวสณณานาสณณายตน
สมาปนุสสุต วา อุปปนุสสุต วา ทิฏฐชมมุสุขวิหาริสสุต วา
จิตตเจตตสิกา ชมมา ฯ

[๗๐๘] อุปสมุชชาติ โย เนวสณณานาสณณายตนสสุต ลาโก
ปฏิลาโก ปตติ สมปตติ ผุสนา สจจิกิริยา อุปสมุปทา ฯ

[๗๐๙] วิหระตีติ อิริยติ วตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ
วิหระติ เตน วุจจติ วิหระตีติ ฯ

สุตตตตภาชนีย ฯ

[๗๑๐] จตตาริ ฉานานิ ปจัม ฉานัน ทุตติย ฉานัน ตติย
ฉานัน จตตถิ ฉานัน ฯ

[๗๑๑] ตตถ กตมัม ปจัม ฉานัน อิช ภิกขุ ยสุมิ สมเย
รูปุปตติยา มคคัม ภาเวติ วิวิจเจว กามเมหิ ฯเปฯ ปจัม ฉานัน
อุปสมุชช วิหระติ ปจวิกสิณัม ตสุมิ สมเย ปญจจิกิ ฉานัน
โหติ วิตถุโก วิจาโร ปีติ สุขัม จิตตสสุต เอกกุกตา อิท วุจจติ
ปจัม ฉานัน อวเสสา ชมมา ฉานสมมุตตตา ฯ

[๗๑๒] ตตถ กตมัม ทุตติย ฉานัน อิช ภิกขุ ยสุมิ สมเย
รูปุปตติยา มคคัม ภาเวติ วิตถุกวิจจรานัน วุปสมมา ฯเปฯ ทุตติย
ฉานัน อุปสมุชช วิหระติ ปจวิกสิณัม ตสุมิ สมเย ติวจจิกิ ฉานัน
โหติ ปีติ สุขัม จิตตสสุต เอกกุกตา อิท วุจจติ ทุตติย ฉานัน
อวเสสา ชมมา ฉานสมมุตตตา ฯ

[๗๑๓] ตตถ กตมํ ตติยํ ฌานํ อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย
รูปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ ตติยํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปจฺจวิกฺขิณํ ตสฺมี สมเย ทฺวงฺกิกํ ฌานํ โหติ
สุขํ จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิํ วุจฺจติ ตติยํ ฌานํ อวเสสา ฐมา
ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๑๔] ตตถ กตมํ จตฺตถํ ฌานํ อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย
รูปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ สุขสฺส จ ปหฺนา ฯเปฯ จตฺตถํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปจฺจวิกฺขิณํ ตสฺมี สมเย ทฺวงฺกิกํ ฌานํ
โหติ อุเปกฺขา จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิํ วุจฺจติ จตฺตถํ ฌานํ
อวเสสา ฐมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๑๕] อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รูปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ
วิวิจฺเจว กามฺเหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปจฺจวิกฺขิณํ
ตสฺมี สมเย ปณฺจงฺกิกํ ฌานํ โหติ วิตกฺโก วิจาโร
ปีติ สุขํ จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิํ วุจฺจติ ปจฺมํ ฌานํ อวเสสา
ฐมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๑๖] อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รูปฺปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ
อวิตกฺกํ วิจฺจรมตฺตํ วิเวกฺขํ ปีติสุขํ ทฺุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ ปจฺจวิกฺขิณํ ตสฺมี สมเย จตฺตงฺกิกํ ฌานํ โหติ วิจาโร
ปีติ สุขํ จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิํ วุจฺจติ ทฺุติยํ ฌานํ อวเสสา
ฐมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๑๗] อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคิ ภาวติ
วิตกฺกวิจารณ์ วุปสฺมา ฯเปฯ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
ปจฺจวิกสิณฺณํ ตสฺมี สมเย ติวงฺกิกิ ฌานํ โหติ ปีติ สฺขํ จิตฺตสฺส
เอกคฺคตา อิํ วุจฺจติ ตติยํ ฌานํ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๑๘] อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคิ ภาวติ
ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ จตฺตถิ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปจฺจวิกสิณฺณํ
ตสฺมี สมเย ทวงฺกิกิ ฌานํ โหติ สฺขํ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา
อิํ วุจฺจติ จตฺตถิ ฌานํ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๑๙] อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคิ ภาวติ
สฺขสฺส จ ปหฺนา ฯเปฯ ปญฺจมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
ปจฺจวิกสิณฺณํ ตสฺมี สมเย ทวงฺกิกิ ฌานํ โหติ อุเปกฺขา จิตฺตสฺส
เอกคฺคตา อิํ วุจฺจติ ปญฺจมํ ฌานํ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯเปฯ

[๗๒๐] อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย อรุปรูปตฺติยา มคฺคิ ภาวติ
สพฺพโส อากิณฺณญฺฉายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺฉายตฺน-
สญฺญาสหคฺติ สฺขสฺส จ ปหฺนา ฯเปฯ จตฺตถิ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ ตสฺมี สมเย ทวงฺกิกิ ฌานํ โหติ อุเปกฺขา จิตฺตสฺส
เอกคฺคตา อิํ วุจฺจติ จตฺตถิ ฌานํ อวเสสา ฌมฺมา ฌาน-
สมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๒๑] จตุตถาริ ฆานานิ ปจรมั ฆานันุ ทุติยั ฆานันุ ตติยั
ฆานันุ จตุตถั ฆานันุ ฯ

[๗๒๒] ตตถถ กตมัม ปจรมั ฆานันุ อธิ ภิกขุ ยสุมิ สมเย
โลกุตตรั ฆานันุ ภาวะติ นิยุยานิกัม อปจยคามิ ทิฏฐิจิตตานันุ ปหานาย
ปจรมาย ภุมมिया ปตติยา วิวิจเจว กามะหิ ฯเปฯ ปจรมั ฆานันุ
อุปสมปชช วิหระติ ทุกขาปฐิปทัม ทนุทธาภิลลันุ ตสุมิ สมเย
ปลงจุกิกัม ฆานันุ โหติ วิตถโก วิจาโร ปิติ สุกัม จิตตสส อกกกคตา
อิทัม วุจจติ ปจรมั ฆานันุ อวเสสา ธมมา ฆานสมปยุตตะฯ

[๗๒๓] ตตถถ กตมัม ทุติยั ฆานันุ อธิ ภิกขุ ยสุมิ สมเย
โลกุตตรั ฆานันุ ภาวะติ นิยุยานิกัม อปจยคามิ ทิฏฐิจิตตานันุ ปหานาย
ปจรมาย ภุมมिया ปตติยา วิตถกวิจารานันุ วุปสมา ฯเปฯ ทุติยั
ฆานันุ อุปสมปชช วิหระติ ทุกขาปฐิปทัม ทนุทธาภิลลันุ ตสุมิ สมเย
ติวจุกิกัม ฆานันุ โหติ ปิติ สุกัม จิตตสส อกกกคตา อิทัม วุจจติ
ตุติยั ฆานันุ อวเสสา ธมมา ฆานสมปยุตตะฯ

[๗๒๔] ตตถถ กตมัม ตติยั ฆานันุ อธิ ภิกขุ ยสุมิ สมเย
โลกุตตรั ฆานันุ ภาวะติ นิยุยานิกัม อปจยคามิ ทิฏฐิจิตตานันุ ปหานาย
ปจรมาย ภุมมिया ปตติยา ปิตติยา จ วิระคตา ฯเปฯ ตติยั ฆานันุ
อุปสมปชช วิหระติ ทุกขาปฐิปทัม ทนุทธาภิลลันุ ตสุมิ สมเย
ทวจุกิกัม ฆานันุ โหติ สุกัม จิตตสส อกกกคตา อิทัม วุจจติ
ตติยั ฆานันุ อวเสสา ธมมา ฆานสมปยุตตะฯ

[๗๒๕] ตตถ กตมํ จตุตถํ ฌานํ อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย
โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเต นียยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย
ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตุตถํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฺปฏิปฺทํ ทนฺธาภิลฺลํ ตสฺมี สมเย
ทฺวํจฺจิกํ ฌานํ โหติ อุเปกฺขา จิตฺตสฺส เอกกฺคตา อิํ วุจฺจติ
จตุตถํ ฌานํ อวเสสา ฐมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๒๖] อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเต นียยานิกํ
อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา
วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฺปฏิปฺทํ
ทนฺธาภิลฺลํ ตสฺมี สมเย ปณฺจจฺจิกํ ฌานํ โหติ วิตกฺโก
วิจาโร ปีติ สุขํ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา อิํ วุจฺจติ ปจฺมํ ฌานํ
อวเสสา ฐมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๒๗] อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเต
นียยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา
อวิตกฺกํ วิจารมตฺตํ วิเวกฺขํ ปีติสุขํ ทฺุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ ทุกฺขาปฺปฏิปฺทํ ทนฺธาภิลฺลํ ตสฺมี สมเย จตฺตจฺจิกํ ฌานํ
โหติ วิจาโร ปีติ สุขํ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา อิํ วุจฺจติ ทฺุติยํ
ฌานํ อวเสสา ฐมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ๐

[๗๒๘] อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาวเต
นียยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา

วิตกกวจิารานํ รูปสมา ฯเปฯ ตติยํ ฌานํ อุปสมบฺพชฺช วิหฺรติ
ทุกฺขาปฏฺธิปทํ ทนฺธาภินฺถํ ตสฺมี สฺมเย ติวงฺกิกํ ฌานํ โหติ
ปฺตี สฺขํ จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิทํ วุจฺจติ ตติยํ ฌานํ อวเสสา
ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๒๕] อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สฺมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ
นินฺยยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺจมา ย ญฺมียา ปตฺตียา
ปฺตี ย จ วิราตา ฯเปฯ จตฺตถํ ฌานํ อุปสมบฺพชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏฺธิปทํ
ทนฺธาภินฺถํ ตสฺมี สฺมเย ทวงฺกิกํ ฌานํ โหติ สฺขํ
จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิทํ วุจฺจติ จตฺตถํ ฌานํ อวเสสา ธมฺมา
ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๓๐] อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สฺมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นินฺยยานิกํ
อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺจมา ย ญฺมียา ปตฺตียา สฺขสฺส
จ ปหานา ฯเปฯ ปญฺจมํ ฌานํ อุปสมบฺพชฺช วิหฺรติ ทุกฺขาปฏฺธิปทํ
ทนฺธาภินฺถํ ตสฺมี สฺมเย ทวงฺกิกํ ฌานํ โหติ อุปฺเปกฺขา
จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิทํ วุจฺจติ ปญฺจมํ ฌานํ อวเสสา ธมฺมา
ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๓๑] จตฺตาริ ฌานานิ ปจฺจมํ ฌานํ ทฺตฺติยํ ฌานํ ตติยํ
ฌานํ จตฺตถํ ฌานํ ฯ

[๗๓๒] ตตฺถ กตมํ ปจฺจมํ ฌานํ อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สฺมเย
รูปฺปตฺตียา มคฺคํ ภาเวติ วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺจมํ ฌานํ

อุปสมุขช วิหริติ ปจวิกสิณั ตสุมิ สมเย ผลุโส โหติ ฯเปฯ
อวิกเขโป โหติ อิเม ชมมา กุสลา ตสเสว รูปาวจรส
กุสลสส กมมสส กตตตตา อุปจิตตตตา วิปากั วิวิจเจว กามะหิ
ฯเปฯ ปจัม ฉานั อุปสมุขช วิหริติ ปจวิกสิณั ตสุมิ สมเย
ปลญจคิกั ฉานั โหติ วิตกโก วิจาโร ปิติ สุขั จิตตส
เอกคตตา อิทั วุจติ ปจัม ฉานั อวเสสา ชมมา
ฉานสมุขชุตตตา ฯ ตตถ กตัม ทุตติยั ฉานั อิช ภิกขุ ยสุมิ สมเย
รูปุขปตติยา มคคั ภาวะติ วิตกุกิจารานั รูปสมมา ฯเปฯ ทุตติยั
ฉานั อุปสมุขช วิหริติ ปจวิกสิณั ตสุมิ สมเย ผลุโส โหติ
ฯเปฯ อวิกเขโป โหติ อิเม ชมมา กุสลา ตสเสว รูปาวจรส
กุสลสส กมมสส กตตตตา อุปจิตตตตา วิปากั วิตกุกิจารานั
รูปสมมา ฯเปฯ ทุตติยั ฉานั ฯเปฯ ตติยั ฉานั ฯเปฯ จตุตถั
ฉานั ฯเปฯ ปจัม ฉานั ฯเปฯ ปลญจัม ฉานั อุปสมุขช
วิหริติ ปจวิกสิณั ตสุมิ สมเย ทวุงคิกั ฉานั โหติ อุเปกขา
จิตตสส เอกคตตา อิทั วุจติ ปลญจัม ฉานั อวเสสา ชมมา
ฉานสมุขชุตตตา ฯเปฯ อิช ภิกขุ ยสุมิ สมเย อรูปุขปตติยา
มคคั ภาวะติ สพุฟโส อากิณญณายตณั สมตีกุมม เนวสณญา-
*นาสณญาตณสณญาสคคั สุขสส จ ปหานา ฯเปฯ จตุตถั
ฉานั อุปสมุขช วิหริติ ตสุมิ สมเย ผลุโส โหติ ฯเปฯ
อวิกเขโป โหติ อิเม ชมมา กุสลา ตสเสว อรูปาวจรส

กุศลสุส กम्मสุส กตตตตา อุปจิตตตตา วิปากัง สพฺพโส อากิญจณฺณายตนํ
สมตฺทิกกम्म เนวสณฺณานาสณฺณายตนสณฺณาสหคตํ สุขสุส
จ ปหานา ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ ตสฺมี
สมเย ทฺวํจฺจิกํ ฌานํ โหติ อุเปกฺขา จิตฺตสุส เอกกฺคตา อิทํ
วฺจฺจติ จตุตฺถํ ฌานํ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๓๓] จตุตาริ ฌานานิ ปจฺมํ ฌานํ ทฺติยํ ฌานํ ตฺติยํ
ฌานํ จตุตฺถํ ฌานํ ฯ

[๗๓๔] ตตฺถ กตฺมํ ปจฺมํ ฌานํ อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย
โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิชฺยานิกํ อปจฺยคามิํ ทิฏฺฐิจฺจิตานํ ปหานาย
ปจฺมาย ภูมฺิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามฺเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ ทฺวํจฺจปฺปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ ตสฺมี สมเย
ผลฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิม ฌมฺมา กุสลา
ตสฺเสว โลกุตฺตรสุส กุสลสุส ฌานสุส กตตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากัง
วิวิจฺเจว กามฺเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ
ทฺวํจฺจปฺปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ สฺลฺลยตฺตํ ตสฺมี สมเย ปญฺจจฺจิกํ ฌานํ
โหติ วิตกฺโก วิจาโร ปีติ สฺขํ จิตฺตสุส เอกกฺคตา อิทํ
วฺจฺจติ ปจฺมํ ฌานํ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ
กตฺมํ ทฺติยํ ฌานํ อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ
ภาเวติ นิชฺยานิกํ อปจฺยคามิํ ทิฏฺฐิจฺจิตานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมฺิยา
ปตฺติยา วิตกฺกวิจฺจารานํ วฺปสฺมา ฯเปฯ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺบฺชช

วิหริติ ทุกุขาปฎิปปทํ ทนุชาภินุณํ ตสฺมึ สฺมเย พสุโส
โหติ ฯเปฯ อวิกุเขโป โหติ อิม ฐมฺมา กุสลา ตสฺเสว
โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฆานสฺส กตฺตตา ภาวิตฺตตา วิปากํ วิตกฺกวจิหารานํ
วูปสฺมา ฯเปฯ ทุติยฺ ฆานํ ฯเปฯ ตติยฺ ฆานํ ฯเปฯ
จตุตฺถํ ฆานํ ฯเปฯ ปจฺมํ ฆานํ ฯเปฯ ปญฺจมํ ฆานํ อุปสฺมปชฺช
วิหริติ ทุกุขาปฎิปปทํ ทนุชาภินุณํ สฺลยฺยตํ ตสฺมึ สฺมเย ทฺวํจิกํ
ฆานํ โหติ อุกุขา จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิทํ วุจฺจติ ปญฺจมํ
ฆานํ อวเสสา ฐมฺมา ฆานสฺมปฺยฺตฺตา ฯ

[๗๓๕] จตุตฺถาริ ฆานานิ ปจฺมํ ฆานํ ทุติยฺ ฆานํ ตติยฺ
ฆานํ จตุตฺถํ ฆานํ ฯ

[๗๓๖] ตตฺถ กตฺมํ ปจฺมํ ฆานํ อิท ภิกฺขุ ยสฺมึ สฺมเย
รูปาวจริ ฆานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ
ทิฏฺฐฐมฺมสุขวิหาริ วิวิจฺเจว กามฺเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฆานํ
อุปสฺมปชฺช วิหริติ ปจฺวิกสิณํ ตสฺมึ สฺมเย ปญฺจจิกํ ฆานํ
โหติ วิตกฺโก วิจาโร ปิติ สฺขํ จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิทํ
วุจฺจติ ปจฺมํ ฆานํ อวเสสา ฐมฺมา ฆานสฺมปฺยฺตฺตา ฯ ตตฺถ
กตฺมํ ทุติยฺ ฆานํ อิท ภิกฺขุ ยสฺมึ สฺมเย รูปาวจริ ฆานํ
ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐฐมฺมสุขวิหาริ
วิตกฺกวจิหารานํ วูปสฺมา ฯเปฯ ทุติยฺ ฆานํ ฯเปฯ
ตติยฺ ฆานํ ฯเปฯ จตุตฺถํ ฆานํ ฯเปฯ ปจฺมํ ฆานํ ฯเปฯ

ปณจัม ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ปจวิกสิณํ ตสฺมี สมเย ทฺวงฺกิกํ
ฌานํ โหติ อุปेกฺขา จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิทํ วุจฺจติ ปณจัม
ฌานํ อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯเปฯ อีธ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย
อรุปาวจริ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ มฺมวิปากํ
ทิกฺขุชมฺมสุขวิหาริ สพฺพโส อากิลฺยจฺลฺวยตนํ สมตฺติกมฺม
เนวสณฺณานาสณฺณายตนสณฺณาสหคฺติํ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ
จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ ตสฺมี สมเย ทฺวงฺกิกํ ฌานํ
โหติ อุปेกฺขา จิตฺตสฺส เอกกฺกตา อิทํ วุจฺจติ จตุตฺถํ ฌานํ
อวเสสา ฌมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา ฯ

อภิชมฺมภาชนิยํ ฯ

[๗๓๗] จตฺตาริ ฌานานิ อีธ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจ
อกุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาริ วิเวกฺขํ ปิตฺติสฺขํ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมปชช วิหริติ วิตกฺกวิจารานํ วุปสฺมา อชฺฉตฺตํ สมฺปสาทนํ
เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกํ อวิจาริ สมาริขํ ปิตฺติสฺขํ ทฺติยํ ฌานํ
อุปสมปชช วิหริติ ปิตฺติยา จ วิราคา อุปेกฺขโก จ วิหริติ สโต จ
สมฺปชานโน สุขณฺจ กายเนน ปฏฺฐิเสวเทติ ยนฺตํ อริยา อากิณฺนติ
อุปेกฺขโก สติมา สุขวิหาริติ ตฺติยํ ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ
สุขสฺส จ ปหานา ทฺวขฺสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ
อตฺถงฺกมา อทฺทกฺขมฺสฺขํ อุปेกฺขาสติปาริสฺสุทฺธี จตุตฺถํ ฌานํ
อุปสมปชช วิหริติ ฯ จตฺนุนํ ฌานานํ กติ กุสลา กติ อกุสลา

กติ อพยากตา ฯเปฯ กติ สรณา กติ อรณา ฯ

[๗๓๘] สียา กุสลา สียา อพยากตา ฯ ตีณิ ฌานา เอตถุปฺปนํ
 สฺขํ เวทนี จเปตฺวา สฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา จตุตฺถํ
 ฌานํ เอตถุปฺปนํ อทุกฺขมสฺขํ เวทนี จเปตฺวา อทุกฺขมสฺขาย
 เวทนาย สมฺปยุตฺตํ ฯ สียา วิปกา สียา วิปากมฺมุชฺชมา สียา
 เนววิปากนวิปากมฺมุชฺชมา สียา อุปาทินฺนุปาทานิยา สียา
 อนฺุปาทินฺนุปาทานิยา สียา อนฺุปาทินฺนอนฺุปาทานิยา สียา
 อสงฺกิติฏฺฐจสงฺกิเลสิกา สียา อสงฺกิติฏฺฐจสงฺกิเลสิกา ฯ ปจฺมํ ฌานํ
 เอตถุปฺปนเน วิตถฺกวิจारे จเปตฺวา สวิตถฺกสฺวิจาร์ ตีณิ ฌานา
 อวิตถฺกอวิจารา ฯ เทว ฌานา เอตถุปฺปนํ ปีตี จเปตฺวาปีตีสหคตา
 ตีณิ ฌานา เอตถุปฺปนํ สฺขํ จเปตฺวา สฺขสหคตา จตุตฺถํ ฌานํ
 เอตถุปฺปนํ อุเปกฺขํ จเปตฺวา อุเปกฺขาสหคตํ ฯ เนวทสฺสเนน-
 *นภาวนายปหาดพฺพา เนวทสฺสเนนภาวนายปหาดพฺพเหตุกา สียา
 อายคามิโน สียา อปจยคามิโน สียา เนวอายคามิโนนอปจยคามิโน
 สียา เสกฺขา สียา อเสกฺขา สียา เนวเสกฺขานาเสกฺขา
 สียา มหคฺคตา สียา อปฺปมาณา ฯ ตีณิ ฌานา น วตฺตพฺพา
 ปรีตฺตารมฺมณฺติปี มหคฺคตารมฺมณฺติปี สียา อปฺปมาณารมฺมณา
 สียา น วตฺตพฺพา อปฺปมาณารมฺมณฺติ จตุตฺถํ ฌานํ สียา
 ปรีตฺตารมฺมณฺ สียา มหคฺคตารมฺมณฺ สียา อปฺปมาณารมฺมณฺ
 สียา น วตฺตพฺพํ ปรีตฺตารมฺมณฺนฺติปี มหคฺคตารมฺมณฺนฺติปี อปฺป-

มาณารมมณฺหติปิ ฯ สียา มชฺฌิมา สียา ปณฺธิตา สียา สมมตฺต-
 นียตา สียา อนนียตา ฯ ตีณฺนิ ฌานา น มคฺคการมมณา สียา
 มคฺคเหตุกา สียา มคฺคาธิปฺติโน สียา น วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาติปิ
 มคฺคาธิปฺติโนติปิ จตุตฺถํ ฌานํ สียา มคฺคการมมณฺํ สียา มคฺคเหตุกํ
 สียา มคฺคาธิปฺติ สียา น วตฺตพฺพํ มคฺคการมมณฺหติปิ มคฺคเหตุกนฺหติปิ
 มคฺคาธิปฺตีติปิ ฯ สียา อุปฺปนฺนา สียา อนฺุปฺปนฺนา สียา
 อุปฺปาทีโน สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา ปจฺจุปฺปนฺนา ฯ
 ตีณฺนิ ฌานา น วตฺตพฺพา อตีตารมมณาติปิ อนาคตารมมณาติปิ
 ปจฺจุปฺปนฺนารมมณาติปิ จตุตฺถํ ฌานํ สียา อตีตารมมณฺํ สียา
 อนาคตารมมณฺํ สียา ปจฺจุปฺปนฺนารมมณฺํ สียา น วตฺตพฺพํ
 อตีตารมมณฺหติปิ อนาคตารมมณฺหติปิ ปจฺจุปฺปนฺนารมมณฺหติปิ ฯ สียา
 อชฺฌตฺตา สียา พหิทฺธา สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธา ฯ ตีณฺนิ ฌานา
 พหิทฺธารมมณา จตุตฺถํ ฌานํ สียา อชฺฌตฺตารมมณฺํ สียา
 พหิทฺธารมมณฺํ สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมมณฺํ สียา น วตฺตพฺพํ
 อชฺฌตฺตารมมณฺหติปิ พหิทฺธารมมณฺหติปิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมมณฺหติปิ ฯ
 อนิทฺสฺสนอฺปฺปฏิมา ฯ

[๗๕๕] น เหตุ สเหตุกา เหตุสมฺปยุตฺตา น วตฺตพฺพา
 เหตุ เจว สเหตุกา จาติ สเหตุกา เจว น จ เหตุ น วตฺตพฺพา
 เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ น
 เหตุ สเหตุกา ฯ สปฺปจฺจยา สงฺขตา อนิทฺสฺสนา อปฺปฏิมา

อรุปา สียา โลกียา สียา โลกุตตรา เกนจิ วิญญะຍยา เกนจิ
น วิญญะຍยา ฯ โน อาสวา สียา สาสวา สียา อนาสวา
อาสววิปฺยุตฺตา น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา จาติ สียา
สาสวา เจว โน จ อาสวา สียา น วตฺตพฺพา สาสวา เจว
โน จ อาสวาติ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา
จาติปิ อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิ สียา อาสววิปฺยุตฺตสาสวา
สียา อาสววิปฺยุตฺตอนาสวา ฯ โน สลฺยโลचना
ฯเปฯ โน คนฺธา ฯเปฯ โน โธมา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ โน
นិวรณา ฯเปฯ โน ปฺรามาสา ฯเปฯ สารมฺมณา โน จิตฺตา
เจตติกา จิตฺตสมฺปยุตฺตา จิตฺตํสญฺญา จิตฺตสมฺมูจํญา จิตฺตสหฺมโน
จิตฺตานุปฺริวตฺติโน จิตฺตํสญฺญสมฺมูจํญา จิตฺตํสญฺญสมฺมูจํญานสหฺมโน
จิตฺตํสญฺญจํญานนุปฺริวตฺติโน พาหิรํ นุปาทา
สียา อุปาทินฺนา สียา อนุปาทินฺนา ฯ นุปาทานา ฯเปฯ โน
กิลเสฯเปฯ

[๗๔๐] น ทสฺสเนน ปฺหาคพฺพา น ภาวนาย ปฺหาคพฺพา
น ทสฺสเนน ปฺหาคพฺพเหตุกา น ภาวนาย ปฺหาคพฺพเหตุกา ฯ
ปจฺมํ ฌานํ เหตุถุปฺปนฺนํ วิตกฺกํ จเปตฺวา สวิตกฺกํ ตีณิ ฌานา
อวิตกฺกา ฯ ปจฺมํ ฌานํ เหตุถุปฺปนฺนํ วิจาร์ จเปตฺวา สวิจาร์
ตีณิ ฌานา อวิจารา ฯ เทว ฌานา เหตุถุปฺปนฺนํ ปีตี จเปตฺวา
สปฺปีติกา เทว ฌานา อปฺปีติกา ฯ เทว ฌานา เหตุถุปฺปนฺนํ ปีตี

จเปตฺวา ปิติสหคตา เทว ฌานา น ปิติสหคตา ฯ ตีณิ ฌานา
เอตฺตฺอุปฺปนฺนํ สฺวํ จเปตฺวา สุขสหคตา จตฺตฺถิ ฌานํ น สุขสหคตํ ฯ
จตฺตฺถิ ฌานํ เอตฺตฺอุปฺปนฺนํ อุเปกฺขํ จเปตฺวา อุเปกฺขาสหคตํ ตีณิ
ฌานา น อุเปกฺขาสหคตา ฯ น กามาวจรา สฺยา รูปาวจรา
สฺยา น รูปาวจรา ฯ ตีณิ ฌานา น อรูปาวจรา จตฺตฺถิ
ฌานํ สฺยา อรูปาวจโร สฺยา น อรูปาวจโร ฯ สฺยา ปรียาปฺนฺนา
สฺยา อปรียาปฺนฺนา สฺยา นียฺยานิกา สฺยา อนียฺยานิกา สฺยา
นียตา สฺยา อนียตา สฺยา สอฺตฺตฺตรา สฺยา อนฺตฺตฺตรา อรณฺดาติ ฯ

ปฺลฺหาปฺจฺจกํ ฯ

ฌานวิกงุโค สมตฺโต ฯ

อปฺปมฺลฺณาวิกงุโค

[๗๔๑] จตฺสฺโส อปฺปมฺลฺณาโย ฯ อิธ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน
เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา
จตฺตฺถิ อิติ อุทฺทมโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตฺยา สพฺพาวนฺตํ โลกํ
เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺลฺเนน มหฺกฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน
อพฺยาปฺชฺเณน ฝริตฺวา วิหฺรติ ฯ กรุณฺณาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ
ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา จตฺตฺถิ อิติ อุทฺทมโห
ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตฺตฺยา สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรุณฺณาสหคเตน เจตฺสา

วิปุลเนน มหกุคเตน อปุปมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเนน ฝริตฺวา
วิหฺรติ ฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา
ทฺติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา จตุตฺถํ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย
สพฺพาวนฺตํ โลกํ มุทิตาสหคเตน เจตสา วิปุลเนน มหกุคเตน
อปุปมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเนน ฝริตฺวา วิหฺรติ ฯ อุเปกฺขาสหคเตน
เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตฺติยํ
ตถา จตุตฺถํ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ
โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุลเนน มหกุคเตน อปุปมาเนน
อเวเรน อพฺยาปชฺฌเนน ฝริตฺวา วิหฺรติ ฯ

[๗๔๒] กถญจ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา
วิหฺรติ เสยฺยถาปี นาม เอกํ ปุคฺคํ ปิยํ มนาปี ทิสฺวา เมตฺตาเยยฺย
เอวเมว สพฺเพ สตฺเต เมตฺตตาย ฝริตฺวา ฯ

[๗๔๓] ตตฺถ กตฺมา เมตฺตา ยา สตฺเตสุ เมตฺติ เมตฺตายนา
เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อัยํ วุจฺจติ เมตฺตา ฯ ตตฺถ
กตมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ หทยํ ปณฺฑริ มโน มนายตฺนํ
มณินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตฺ
อิทํ วุจฺจติ จิตฺตํ ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย เมตฺตตาย สหคตํ โหติ
สหชาติํ สํสฺฐจฺจํ สมฺปยุตฺตํ เตน วุจฺจติ เมตฺตาสหคเตน เจตฺตาสติ ฯ
เอกํ ทิสฺนฺติ ปฺรตฺถิมํ วา ทิสํ ปจฺฉิมํ วา ทิสํ อุตฺตรํ วา
ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา วิทิสํ วา ฯ

ผริตฺวาติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวา ฯ วิหฺรตีติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ
ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหฺรติ เตน วุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ ตถา ทฺตฺยณฺติ
ยถเว เอกํ ทิสํ ตถา ทฺตฺยิ ทิสํ ตถา ตตฺยิ ทิสํ ตถา จตฺตฺถิ ทิสํ
ตถา อุทฺธิ ตถา อโธ ตถา ติริยิ ตถา วิทิสํ ฯ สพฺพธิ
สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกนฺติ สพฺพเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ
อเสถํ นิสฺเสถํ ปฺริยาทาย วจนเมถํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย
สพฺพาวนฺตํ โลกนฺติ ฯ เมตฺตาสหคเตน เจตฺตาสติ ตตฺถ กตฺมาเมตฺตา
ยา สตฺเตสฺส เมตฺติ เมตฺตายนฺนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตา เจโตวิมฺุตฺติ
อัย วุจฺจติ เมตฺตา ตตฺถ กตฺมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ
ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญฺญาณชาตฺส อิทํ วุจฺจติ จิตฺตํ อิทํ จิตฺตํ
อิมาย เมตฺตตาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฺกฺจํ สมฺปยุตฺตํ เตน
วุจฺจติ เมตฺตาสหคเตน เจตฺตาสติ ฯ วิปฺลเณนติ ยํ วิปฺลํ ตํ มหคฺคตํ
ยํ มหคฺคตํ ตํ อปฺปมาณํ ยํ อปฺปมาณํ โส อเวโร โย อเวโร
โส อพฺยาปชฺโณ ฯ ผริตฺวาติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวา ฯ วิหฺรตีติ
อิริยติ ฯเปฯ วิหฺรติ เตน วุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ

[๗๔๔] กถญจ ภิกฺขุ กรุณาสหคเตน เจตฺตา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา
วิหฺรติ เสยฺยถาปี นาม เอกํ ปุคฺคํ ทุคฺคํ ทฺรฺเปตํ ทิสฺวา
กรุณาเยยฺย เอวเมว สพฺเพ สตฺเต กรุณาย ผริติ ฯ

[๗๔๕] ตตฺถ กตฺมา กรุณา ยา สตฺเตสฺส กรุณา กรุณายนฺนา
กรุณายิตตฺตํ กรุณา เจโตวิมฺุตฺติ อัย วุจฺจติ กรุณา ฯ ตตฺถ

กตมัม จิตตัม ยัม จิตตัม มโน มานสิ ๗เป๗ ตชชชา มโนวิญญานชาตุ
อิทัง วุจจติ จิตตัม ๗ อิทัง จิตตัม อิมาย กรุณาย สหคตัง โหติ
สหชาตัง สัสฏฐัง สมุပ္ยุตตัม เตน วุจจติ กรุณาสหคเตน เจตสาติ ๗
เอกัง ทิสนุติ ปุรตถิมัง วา ทิสัง ปจจิมัง วา ทิสัง อุตฺตรัง วา
ทิสัง ทกฺขิมัง วา ทิสัง อุทฺธัง วา อโห วา ติริยัม วา วิทิสัง วา ๗
ผริตฺวาติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวา ๗ วิหฺรตีติ อิริยติ วตฺตติ
ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหฺรติ เตน วุจจติ วิหฺรตีติ ๗
ตถา ทฺตฺยิณฺนุติ ยถเว เอกัง ทิสัง ตถา ทฺตฺยิ ทิสัง ตถา ตติยัม
ทิสัง ตถา จตฺตฺถัม ทิสัง ตถา อุทฺธัง ตถา อโห ตถา ติริยัม ตถา
วิทิสัง ๗ สพฺพชฺชิตฺวา สพฺพตฺตตฺตฺวา สพฺพาวนฺตัม โลกนฺตฺวา สพฺพเพน สพฺพํ
สพฺพธา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปฺริยาทาย วจนเมตฺตัม สพฺพชฺชิตฺวา
สพฺพตฺตตฺตฺวา สพฺพาวนฺตัม โลกนฺตฺวา ๗ กรุณาสหคเตน เจตสาติ ตตฺถ
กตฺวา กรุณา ยา สตฺเตสฺส กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตตฺตัม
กรุณา เจโตวิมุตฺติ อโย วุจจติ กรุณา ตตฺถ กตมัม จิตตัม
ยัม จิตตัม มโน มานสิ ๗เป๗ ตชชชา มโนวิญญานชาตุ อิทัง
วุจจติ จิตตัม อิทัง จิตตัม อิมาย กรุณาย สหคตัง โหติ สหชาตัง
สัสฏฐัง สมุပ္ยุตตัม เตน วุจจติ กรุณาสหคเตน เจตสาติ ๗
วิปฺปฺเลนาติ ยัม วิปฺปลํ ตัม มหคคตัม ยัม มหคคตัม ตัม อปฺปฺมานํ
ยัม อปฺปฺมานํ โส อเวโร โย อเวโร โส อพฺยาปฺชฺโฆ ๗ ผริตฺวาติ
ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวา ๗ วิหฺรตีติ อิริยติ ๗เป๗ วิหฺรติ เตน

วูจจติ วิหระตีติ ฯ

[๗๔๖] กถณจ ภิกขุ มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกัง ทิสั ฝริตฺวา
วิหระติ เสยฺยถาปี นาม เอกัง ปุคฺคํ ปิยํ มนาปํ ทิสฺวา มุทิตํ
อสุสฺส เอวมเว สพฺเพ สคฺเต มุทิตาย ฝริติ ฯ

[๗๔๗] ตตฺถ กตมา มุทิตา ยา สคฺเตสุ มุทิตา มุทิตายนา
มุทิตายิตตฺตํ มุทิตา เจโตวิมุตฺติ อัย วูจจติ มุทิตา ฯ ตตฺถ
กตมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญญาณชาตุ
อิทํ วูจจติ จิตฺตํ ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย มุทิตาย สหคตํ โหติ
สหชาตํ สัฏฺฐจํ สมฺปยุตฺตํ เตน วูจจติ มุทิตาสหคเตน เจตสาติ ฯ
เอกัง ทิสนฺติ ปุรตฺถิมํ วา ทิสั ปจฺฉิมํ วา ทิสั อุตฺตรํ วา ทิสั
ทกฺขิณํ วา ทิสั อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา วิทิสั วา ฯ
ฝริตฺวาติ ฝริตฺวา อธิมูจิจิตฺวา ฯ วิหระตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหระติ
เตน วูจจติ วิหระตีติ ฯ ตถา ทุคฺคิยนฺติ ยถเว เอกัง ทิสั ตถา
ทุคฺคิยํ ทิสั ตถา ตติยํ ทิสั ตถา จตฺตํ ทิสั ตถา อุทฺธํ ตถา
อโธ ตถา ติริยํ ตถา วิทิสั ฯ สพฺพธิ สพฺพคฺตตาย สพฺพาวนฺตํ
โลกนฺติ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปรียาทาย
วจนเมตํ สพฺพธิ สพฺพคฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกนฺติ ฯ มุทิตาสหคเตน
เจตสาติ ตตฺถ กตมา มุทิตา ยา สคฺเตสุ มุทิตา มุทิตายนา
มุทิตายิตตฺตํ มุทิตา เจโตวิมุตฺติ อัย วูจจติ มุทิตา ตตฺถ
กตมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสิ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญญาณชาตุ

อิทํ วุจฺจติ จิตฺตํ อิทํ จิตฺตํ อิมาย มุทิตาย สหคตํ โหติ
สหชาตํ สํสภูจํ สมฺปยุตฺตํ เตน วุจฺจติ มุทิตาสหคเตน เจตสาติ ฯ
วิปฺเปลนาติ ยํ วิปฺปลํ ตํ มหคคตํ ยํ มหคคตํ ตํ อปฺปมาณํ
ยํ อปฺปมาณํ โส อเวโร โย อเวโร โส อพฺยาปชฺโฆ ฯ
ผริตฺวาติ ผริตฺวา อธิมฺมุจฺจิตฺวา ฯ วิหฺรตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหฺรติ
เตน วุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ

[๗๔๘] กถณฺจ ภิกฺขุ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสาเอกํ ทิสํ ผริตฺวา
วิหฺรติ เสยฺยถาปี นาม เอกํ ปุคฺคกํ เนว มนาปี น อมนาปี
ทิสฺวา อุเปกฺขโก อสฺส เอวเมว สพฺเพ สคฺเต อุเปกฺขาย ผริติ ฯ

[๗๔๙] ตตฺถ กตฺมา อุเปกฺขา ยา สคฺเตสุ อุเปกฺขา
อุเปกฺขายนา อุเปกฺขายิตตฺตํ อุเปกฺขา เจโตวิมฺตฺติ อยํ วุจฺจติ
อุเปกฺขา ฯ ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา
มโนวิญฺญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ จิตฺตํ ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย อุเปกฺขาย
สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสภูจํ สมฺปยุตฺตํ เตน วุจฺจติ อุเปกฺขาสหคเตน
เจตสาติ ฯ เอกํ ทิสนฺติ ปฺรตฺถิมํ วา ทิสํ ปจฺฉิมํ วา
ทิสํ อุตฺตรํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา
วิทิสํ วา ฯ ผริตฺวาติ ผริตฺวา อธิมฺมุจฺจิตฺวา ฯ วิหฺรตีติ อิริยติ
ฯเปฯ วิหฺรติ เตน วุจฺจติ วิหฺรตีติ ฯ ตถา ทฺตฺติยนฺติ ยถา
เอกํ สํทฺธิ ตถา ทฺตฺติยํ ทิสํ ตถา ตตฺติยํ ทิสํ ตถา จตฺตุถํ ทิสํ
ตถา อุทฺธํ ตถา อโธ ตถา ติริยํ ตถา วิทิสํ ฯ สพฺพธิ

สพพตตตาย สพพาวนุตฺ โลกนุตฺติ สพพเพน สพพํ สพพธา สพพํ อเสสํ
 นิสฺเสสํ ปรียาทาย วจนเมตฺตํ สพพฐิ สพพตตตาย สพพาวนุตฺ
 โลกนุตฺติ ฯ อุเปกฺขาสหคเตน เจตฺตาสติ ตตฺถ กตฺมา อุเปกฺขา
 ยา สตฺเตสฺส อุเปกฺขา อุเปกฺขายนา อุเปกฺขายิตตฺตํ อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺติ
 อัย วุจฺจติ อุเปกฺขา ตตฺถ กตฺมํ จิตฺตํ ยํ จิตฺตํ
 มโน มานสํ ฯเปฯ ตชฺชา มโนวิญญาณธาตุ อิทํ วุจฺจติ จิตฺตํ
 อิทํ จิตฺตํ อิมาย อุเปกฺขาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสญฺญํ สมฺปยุตฺตํ
 เตน วุจฺจติ อุเปกฺขาสหคเตน เจตฺตาสติ ฯ วิปฺลเณนาติ ยํ วิปฺลํ
 ตํ มหคคตํ ยํ มหคคตํ ตํ อปฺปมาณํ ยํ อปฺปมาณํ โส
 อเวโร โย อเวโร โส อพฺยาปชฺโณ ฯ ฝริตฺวาติ ฝริตฺวา
 อธิมฺจุจิตฺวา ฯ วิหฺรตีติ อิริยติ ฯเปฯ วิหฺรติ เตน วุจฺจติ
 วิหฺรตีติ ฯ

สุตฺตฺนตฺตภาชนียํ ฯ

[๗๕๐] จตฺสฺโส อปฺปมณฺญาโย เมตฺตา กรุณา มุทิตา อุเปกฺขา ฯ

[๗๕๑] ตตฺถ กตฺมา เมตฺตา อิท ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รุပ္ฺปปตฺติยา
 มคฺคํ ภาเวติ วิวิจฺเจว กาเมหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ เมตฺตาสหคตํ ยา ตสฺมี สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา
 เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ เมตฺตา อวเสสา
 ฐมฺมา เมตฺตตาย สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตฺมา เมตฺตา อิท ภิกฺขุ
 ยสฺมี สมเย รุပ္ฺปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจฺจารานํ วุปฺสฺมา

๗เป๗ ทุติยิ ฌานัน อุปสมปชช วิหริติ เมตตาสหคตฺ ยถ ตสฺมี
สมเย เมตฺติ เมตฺตายนนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อัย
วุจฺจติ เมตฺตา อวเสสา ฌมฺมา เมตฺตตาย สมฺปยุตฺตา ๗ ตตฺถ
กตฺมา เมตฺตา อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคิ ภาเวติ
ปิตฺติยา จ วิราคา ๗เป๗ ตติยิ ฌานัน อุปสมปชช วิหริติเมตตาสหคตฺ
ยถ ตสฺมี สมเย เมตฺติ เมตฺตายนนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตา
เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ เมตฺตา อวเสสา ฌมฺมา เมตฺตตาย
สมฺปยุตฺตา ๗ อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคิ ภาเวติ
วิวิจฺเจว กามฺเมหิ ๗เป๗ ปจฺมํ ฌานัน อุปสมปชช วิหริติ เมตตาสหคตฺ
ยถ ตสฺมี สมเย เมตฺติ เมตฺตายนนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตา
เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ เมตฺตา อวเสสา ฌมฺมา เมตฺตตาย
สมฺปยุตฺตา ๗ อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคิ ภาเวติ
อวิตกฺกํ วิจารมตฺตํ วิเวกฺขิ ปิตฺติสฺสํ ทุติยิ ฌานัน อุปสมปชช วิหริติ
เมตตาสหคตฺ ยถ ตสฺมี สมเย เมตฺติ เมตฺตายนนา เมตฺตายิตตฺตํ
เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ เมตฺตา อวเสสา ฌมฺมา เมตฺตตาย
สมฺปยุตฺตา ๗ อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคิ ภาเวติ
วิตกฺกวิจารานํ วุปฺสฺมา ๗เป๗ ตติยิ ฌานัน อุปสมปชช วิหริติ
เมตตาสหคตฺ ยถ ตสฺมี สมเย เมตฺติ เมตฺตายนนา เมตฺตายิตตฺตํ
เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ เมตฺตา อวเสสา ฌมฺมา เมตฺตตาย
สมฺปยุตฺตา ๗ อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคิ ภาเวติ

ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ จตุตถัม ฌานัม อุปสมุปชช วิหริตี เมตตาสหคตัม
ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนนา เมตฺตายิตตตตัม
เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ เมตฺตา อวเสสา ฌมฺมา เมตฺตายน
สมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๕๒] ตตฺถ กตฺมา กรุณา อิท ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รุปฺปปตฺติยา
มคฺคัม ภาเวตี วิวิจฺเจว กามเหตี ฯเปฯ ปจฺมัม ฌานัม อุปสมุปชช
วิหริตี กรุณาสหคตัม ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนนา
กรุณายิตตตตัม กรุณา เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ กรุณา อวเสสา ฌมฺมา
กรุณาย สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตฺมา กรุณา อิท ภิกฺขุ ยสฺมึ
สมเย รุปฺปปตฺติยา มคฺคัม ภาเวตี วิตกฺกวิจฺจารานัม วุปฺสฺมา ฯเปฯ
ทฺติยัม ฌานัม อุปสมุปชช วิหริตี กรุณาสหคตัม ยา ตสฺมึ สมเย
กรุณา กรุณายนนา กรุณายิตตตตัม กรุณา เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ
กรุณา อวเสสา ฌมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตฺมา
กรุณา อิท ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รุปฺปปตฺติยา มคฺคัม ภาเวตี
ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ ตติยัม ฌานัม อุปสมุปชช วิหริตี กรุณาสหคตัม
ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนนา กรุณายิตตตตัม กรุณา
เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ กรุณา อวเสสา ฌมฺมา กรุณาย
สมฺปยุตฺตา ฯ อิท ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รุปฺปปตฺติยา มคฺคัม ภาเวตี
วิวิจฺเจว กามเหตี ฯเปฯ ปจฺมัม ฌานัม อุปสมุปชช วิหริตี กรุณา-
สหคตัม ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนนา กรุณายิตตตตัม กรุณา

เจโตวิมุตติ อภัย วุจฺจติ ภรณฺหา อวเสสา ฌมฺมา ภรณฺหา
 สมฺปยุตฺตา ฯ อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รุปฺปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ
 อวิตกฺกํ วิจยฺมตฺตํ วิเวกฺขํ ปิตฺติสฺสํ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ ภรณฺหาสทฺทํ ยา ตสฺมี สมเย ภรณฺหา ภรณฺหาเยนา
 ภรณฺหายิตตฺตํ ภรณฺหา เจโตวิมุตติ อภัย วุจฺจติ ภรณฺหา อวเสสา ฌมฺมา
 ภรณฺหา สมฺปยุตฺตา ฯ อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รุปฺปปตฺติยา
 มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจยฺรานํ วุปฺสมา ฯเปฯ ตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ ภรณฺหาสทฺทํ ยา ตสฺมี สมเย ภรณฺหา ภรณฺหาเยนา
 ภรณฺหายิตตฺตํ ภรณฺหา เจโตวิมุตติ อภัย วุจฺจติ ภรณฺหา อวเสสา ฌมฺมา
 ภรณฺหา สมฺปยุตฺตา ฯ อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รุปฺปปตฺติยา
 มคฺคํ ภาเวติ ปิตฺติยา จ วิราคา ฯเปฯ จตฺตํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรติ ภรณฺหาสทฺทํ ยา ตสฺมี สมเย ภรณฺหา ภรณฺหาเยนา
 ภรณฺหายิตตฺตํ ภรณฺหา เจโตวิมุตติ อภัย วุจฺจติ ภรณฺหา อวเสสา ฌมฺมา
 ภรณฺหา สมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๕๗] ตตฺถ กตฺมา มุทิตา อธิ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รุปฺปปตฺติยา
 มคฺคํ ภาเวติ วิวิจฺเจว กามเหที ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ มุทิตาสทฺทํ ยา ตสฺมี สมเย มุทิตา มุทิตายนา
 มุทิตายิตตฺตํ มุทิตา เจโตวิมุตติ อภัย วุจฺจติ มุทิตา อวเสสา
 ฌมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตฺมา มุทิตา อธิ ภิกฺขุ
 ยสฺมี สมเย รุปฺปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจยฺรานํ วุปฺสมา

๗เป๗ ทุติย ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ มุทิตาสหคตํ ยา ตสฺมี
สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตตํ มุทิตา เจโตวิมุตติ อัย
วุจฺจติ มุทิตา อวเสสา ฌมฺมา มุทิตาย สมปยุตฺตา ๗ ตตถ
กตมา มุทิตา อิช ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ
ปีติยา จ วิราคา ๗เป๗ ตติย ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ มุทิตาสหคตํ
ยา ตสฺมี สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตตํ มุทิตา
เจโตวิมุตติ อัย วุจฺจติ มุทิตา อวเสสา ฌมฺมา มุทิตาย
สมปยุตฺตา ๗ อิช ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ
วิวิจฺเจว กามเมหิ ๗เป๗ ปจฺม ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ มุทิตาสหคตํ
ยา ตสฺมี สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตตํ มุทิตา
เจโตวิมุตติ อัย วุจฺจติ มุทิตา อวเสสา ฌมฺมา มุทิตาย สมปยุตฺตา ๗
อิช ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ
อวิตกฺกํ วิจารมตฺตํ วิเวกฺขํ ปีติสฺสํ ทุติย ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ
มุทิตาสหคตํ ยา ตสฺมี สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตตํ
มุทิตา เจโตวิมุตติ อัย วุจฺจติ มุทิตา อวเสสา ฌมฺมา มุทิตาย
สมปยุตฺตา ๗ อิช ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ
วิตกฺกวิจารานํ รูปสฺมา ๗เป๗ ตติย ฌานํ อุปสมปชช วิหริติ
มุทิตาสหคตํ ยา ตสฺมี สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตตํ
มุทิตา เจโตวิมุตติ อัย วุจฺจติ มุทิตา อวเสสา ฌมฺมา มุทิตาย
สมปยุตฺตา ๗ อิช ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ

ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ จตุตถ์ ฉานัน์ อุปสมบฺชช วิหฺรติ มุทิตาสหคตฺ
ยา ตสฺมี สฺมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตตฺ มุทิตา
เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ มุทิตา อวเสสา ฐมฺมา มุทิตาย
สฺมปฺยตฺตา ฯ

[๗๕๔] ตตฺถ กตฺมา อุเปกฺขา อិธ ภิกฺขุ ยสฺมี สฺมเย
รฺูปฺปตฺติยา มคฺคิ ภาเวติ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตุตถ์
ฉานัน์ อุปสมบฺชช วิหฺรติ อุเปกฺขาสหคตฺ ยา ตสฺมี สฺมเย อุเปกฺขา
อุเปกฺขายนา อุเปกฺขายิตตตฺ อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ
อุเปกฺขา อวเสสา ฐมฺมา อุเปกฺขาย สฺมปฺยตฺตา ฯ

[๗๕๕] จตฺสฺโส อปฺปมณฺณาย เมตฺตา กรุณา มุทิตา อุเปกฺขา ฯ

[๗๕๖] ตตฺถ กตฺมา เมตฺตา อិธ ภิกฺขุ ยสฺมี สฺมเย รฺูปฺปตฺติยา
มคฺคิ ภาเวติ วิวิจฺเจว กามฺเหิ ฯเปฯ ปจฺม ฉานัน์
อุปสมบฺชช วิหฺรติ เมตฺตาสหคตฺ ตสฺมี สฺมเย ผลฺโส โหติ ฯเปฯ
อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฐมฺมา กุสลา ตสฺเสว รฺูปาวจรสฺส กุสลสฺส
กมฺมสฺส กตฺตฺตา อุปฺจิตฺตฺตา วิปากิ วิวิจฺเจว กามฺเหิ ฯเปฯ
ปจฺม ฉานัน์ อุปสมบฺชช วิหฺรติ เมตฺตาสหคตฺ ยา ตสฺมี สฺมเย
เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตตฺ เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อัย วุจฺจติ
เมตฺตา อวเสสา ฐมฺมา เมตฺตาย สฺมปฺยตฺตา ฯ ตตฺถ กตฺมา
เมตฺตา อិธ ภิกฺขุ ยสฺมี สฺมเย รฺูปฺปตฺติยา มคฺคิ ภาเวติ
วิตกฺกวิจฺจารานัน์ วุปฺสฺมา ฯเปฯ ทฺุติยิ ฉานัน์ อุปสมบฺชช วิหฺรติ

เมตตาสหคตํ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ
อิเม ฌมฺมา กุสลา ตสฺเสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส
กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจารณ์ํ รูปสฺมา ฯเปฯ ทฺติยํ
ฌานํ ฯเปฯ ตฺติยํ ฌานํ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ ฯเปฯ จตุตฺถํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ เมตฺตาสหคตํ ยา ตสฺมี สมเย เมตฺติ
เมตฺตายนฺนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตา เจโตวิมฺุตฺติ อัยํ วุจฺจติ เมตฺตา
อวเสสา ฌมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๕๗] ตตฺถ กตฺมา กรุณา อิธ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปฺูปตฺติยา
มคฺคํ ภาเวติ วิวิจฺเจว กามฺเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ กรุณาสหคตํ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ
อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฌมฺมา กุสลา ตสฺเสว รูปาวจรสฺส
กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามฺเหติ
ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ กรุณาสหคตํ ยา ตสฺมี
สมเย กรุณา กรุณายนฺนา กรุณายิตตฺตํ กรุณา เจโตวิมฺุตฺติ อัยํ
วุจฺจติ กรุณา อวเสสา ฌมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ
กตฺมา กรุณา อิธ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รูปฺูปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ
วิตกฺกวิจารณ์ํ รูปสฺมา ฯเปฯ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
กรุณาสหคตํ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ
อิเม ฌมฺมา กุสลา ตสฺเสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส
กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจารณ์ํ รูปสฺมา ฯเปฯ ทฺติยํ

ฉานัน ๗เปฯ ตติย ฉานัน ๗เปฯ ปจมี ฉานัน ๗เปฯ จตุตถ
ฉานัน อุปสมปชช วิหริ กรุณาสหคตฺ ยถ ตสฺมี สมเย กรุณา
กรุณายนา กรุณายิตตตฺ กรุณา เจโตวิมุติ อัย วุจฺจติ กรุณา
อวเสสา ฌมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๕๘] ตตฺถ กตฺมา มุทิตา อิธ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย รุปฺปตฺติยา
มคฺคิ ภาวติ วิวิจฺเจว กามเหอิ ๗เปฯ ปจมี ฉานัน อุปสมปชช วิหริ
มุทิตาสหคตฺ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ ๗เปฯ อวิกฺเขโป โหติ
อิเม ฌมฺมา กุสลา ตสฺเสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตฺตฺตา
อุปฺจิตฺตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามเหอิ ๗เปฯ ปจมี ฉานัน อุปสมปชช
วิหริ มุทิตาสหคตฺ ยถ ตสฺมี สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตตฺ
มุทิตา เจโตวิมุติ อัย วุจฺจติ มุทิตา อวเสสา ฌมฺมา มุทิตาย
สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตฺมา มุทิตา อิธ ภิกฺขุ ยสฺมี สมเย
รูปฺปตฺติยา มคฺคิ ภาวติ วิตกฺกวิจฺจารานํ รูปฺสฺมา ๗เปฯ ทฺติย
ฉานัน อุปสมปชช วิหริ มุทิตาสหคตฺ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ
๗เปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฌมฺมา กุสลา ตสฺเสว รูปาวจรสฺส
กุสลสฺส กมฺมสฺส กตฺตฺตา อุปฺจิตฺตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจฺจารานํ รูปฺสฺมา
๗เปฯ ทฺติย ฉานัน ๗เปฯ ตติย ฉานัน ๗เปฯ ปจมี ฉานัน ๗เปฯ
จตุตถ ฉานัน อุปสมปชช วิหริ มุทิตาสหคตฺ ยถ ตสฺมี สมเย
มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตตฺ มุทิตา เจโตวิมุติ อัย วุจฺจติ
มุทิตา อวเสสา ฌมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตา ฯ

[๗๕๕] ตตถ กตมา อุเปกขา อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย
รูปฺปปตฺติยา มคฺคิ ภาเวติ สุขสฺส จ ปหานา ๗เปฯ จตฺตถิ ฌานํ
อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ อุเปกขาสหคฺคิ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ ๗เปฯ
อวิเกโป โหติ อิเม ฌมฺมา กุสลา ตสฺเสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส
กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากิ สุขสฺส จ ปหานา ๗เปฯ จตฺตถิ
ฌานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ อุเปกขาสหคฺคิ ยา ตสฺมี สมเย อุเปกขา
อุเปกขายนา อุเปกขายิตตฺติ อุเปกขา เจโตวิมฺุตติ อัย วุจฺจติ
อุเปกขา อวเสสา ฌมฺมา อุเปกขาย สมฺปยุตฺตา ๗

[๗๖๐] จตฺสฺโส อปฺปมณฺณาโย เมตฺตา กรุณา มูทิตา
อุเปกขา ๗

[๗๖๑] ตตถ กตมา เมตฺตา อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รูปาวจริ
ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากิ ทิฏฺฐฌมฺมุสุขวิหฺริ
วิวิจฺเจว กามฺเห ๗เปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ
เมตฺตาสหคฺคิ ยา ตสฺมี สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺติ
เมตฺตา เจโตวิมฺุตติ อัย วุจฺจติ เมตฺตา อวเสสา ฌมฺมา เมตฺตาย
สมฺปยุตฺตา ๗ ตตถ กตมา เมตฺตา อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย
รูปาวจริ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากิ
ทิฏฺฐฌมฺมุสุขวิหฺริ วิตกฺกวิจฺจารานํ วุปฺสมา ๗เปฯ ทฺติยํ ฌานํ ๗เปฯ
ตฺติยํ ฌานํ ๗เปฯ ปจฺมํ ฌานํ ๗เปฯ จตฺตถิ ฌานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรติ
เมตฺตาสหคฺคิ ยา ตสฺมี สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺติ

เมตตยา เจโตวิมุตติ อภัย วุจติ เมตตยา อวเสสา ฌมมา เมตตยา
สมปยุตตยา ฯ ตตถ กตมา กรุณา ฯเปฯ ตตถ กตมา มุทิตา ฯเปฯ
ตตถ กตมา อุเปกขา อิธ ภิกขุ ยสฺมี สมเย รูปาวจร ฌานํ ภาเวติ
กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฐชฺมมสุขวิหารํ สุขสฺส
จ ปหานา ฯเปฯ จตฺตถํ ฌานํ อุปสมปฺชช วิหฺรติ อุเปกขาสหคตํ
ยา ตสฺมี สมเย อุเปกขา อุเปกขายนา อุเปกขายิตตตํ อุเปกขา
เจโตวิมุตติ อภัย วุจติ อุเปกขา อวเสสา ฌมมา อุเปกขาย
สมปยุตตยา ฯ

อภิชฺมมภาชนียํ ฯ

[๗๖๒] จตฺสฺโส อปฺปมณฺณาโย ฯ อิธ ภิกขุ เมตตาสหคเตน
เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตติยํ ตถา
จตฺตถํ อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ
เมตตาสหคเตน เจตสา วิปฺุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน
อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหฺรติ ฯ กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ
ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตฺตถํ อิติ อุทฺธมโร
ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรุณาสหคเตน เจตสา
วิปฺุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา
วิหฺรติ ฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา
ทฺติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตฺตถํ อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพธิ
สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ มุทิตาสหคเตน เจตสา วิปฺุเลน

มหกุกเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหฺรติ ฯ
อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยํ
ตถา ตฺติยํ ตถา จตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย
สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปฺุเลน มหกุกเตน
อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหฺรติ ฯ จตฺนํ
อปฺปมณฺณํ กติ กุสลา กติ อกุสลา กติ อพฺยากตา ฯเปฯ
กติ สรณากติ อรณา ฯ

[๗๖๓] สฺยา กุสลา สฺยา อพฺยากตา ฯ ติสฺโส อปฺปมณฺณาโย
สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา อุเปกฺขา อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา ฯ สฺยา วิปาคา สฺยา วิปาคมฺมมฺมา สฺยา
เนววิปาคนวิปาคมฺมมฺมา สฺยา อุปาทินฺนุปาทานิยา สฺยา
อนุปาทินฺนุปาทานิยา อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลิเสติกา ฯ ติสฺโส อปฺปมณฺณาโย สฺยา
สวิตกฺกสวิจารา สฺยา อวิตกฺกวิจารมฺคฺตา สฺยา อวิตกฺกอวิจารา
อุเปกฺขา อวิตกฺกอวิจารา ฯ ติสฺโส อปฺปมณฺณาโย สฺยา ปิติสหคตา
สฺยา สุขสหคตา น อุเปกฺขาสหคตา สฺยา น วตฺตพฺพา ปิติสหคตาติ
อุเปกฺขา อุเปกฺขาสหคตา ฯ เนวทฺสฺเสนนภาวนายปฺหาคพฺพา
เนวทฺสฺเสนนภาวนายปฺหาคพฺพเหตฺกา สฺยา อัจยคามิโน สฺยา
เนวอัจยคามิโนนอปฺยคามิโน เนวเสกฺขานาเสกฺขา มหกุกตา น
วตฺตพฺพา ปรีตฺตารมฺมณฺตาติปี มหกุกตารมฺมณฺตาติปี อปฺปมาณา-
รฺมมณฺตาติปี มชฺฌิมา อนิยตา น วตฺตพฺพา มกฺคารมฺมณฺตาติปี

มคฺคเหตุกาติปี มคฺคาธิปติโนติปี สียา อุปฺปนฺนา สียา อนุปฺปนฺนา
สียา อุปฺปาทีโน สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา ปจฺจุปฺปนฺนา
น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปี อนาคตารมฺมณาติปี ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปี
สียา อชฺฌตฺตา สียา พหิทฺธา สียา อชฺฌตฺตพหิทฺธา
พหิทฺธารมฺมณา อนิทฺสฺสนอปฺปฏฺิมา ฯ

[๗๖๔] เมตฺตา เหตุ ติสฺโส อปฺปมฺลญาโย น เหตุ ฯ สเหตุกา
เหตุสมฺปยุตฺตา ฯ เมตฺตา เหตุ เจว สเหตุกา จ ติสฺโส อปฺปมฺลญาโย
น วตฺตพฺพา เหตุ เจว สเหตุกา จาติ สเหตุกา เจว
น จ เหตุ ฯ เมตฺตา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จ ติสฺโส
อปฺปมฺลญาโย น วตฺตพฺพา เหตุเจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ เหตุสมฺปยุตฺตา
เจว น จ เหตุ ฯ ติสฺโส อปฺปมฺลญาโย น เหตุ
สเหตุกา เมตฺตา น วตฺตพฺพา น เหตุ สเหตุกาติปี น เหตุ
อเหตุกาติปี ฯ

[๗๖๕] สปฺปจฺจยา สงฺขตา อนิทฺสฺสนา อปฺปฏฺิมา อรฺุปา
โลกียา เกนจิ วิญฺเญยฺยา เกนจิ น วิญฺเญยฺยา ฯ โน อาสวา
สาสวา อาสววิปฺยุตฺตา น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา
จาติ สาสวา เจว โน จ อาสวา น วตฺตพฺพา อาสวา เจว
อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปี อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปี
อาสววิปฺยุตฺตสาสวา ฯ โน สญฺโฆชนา ฯเปฯ โน คณฺธา ฯเปฯ
โน โธมา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ โน นีวรณา ฯเปฯ โน

ปรามาสา ฯเปฯ สารมมณา โน จิตตา เจตสิกขา จิตตสมปยุตฺตา
จิตตสังฺกฺขา จิตตสมฺภูจฺจนา จิตตสหฺโน จิตฺตานุปฺริวตฺติโน
จิตตสังฺกฺขสมฺภูจฺจนา จิตตสังฺกฺขสมฺภูจฺจนาสหฺโน
จิตตสังฺกฺขสมฺภูจฺจนา นุปฺริวตฺติโน พาหิรา นุปาทา สฺยา อุปาทินฺนา
สฺยา อนุปาทินฺนา ฯ นุปาทานา ฯเปฯ โน กิเลสา ฯเปฯ

[๗๖๖] น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา น ภาวนาย ปหาตพฺพา น
ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ฯ ติสฺโส
อปฺปมณฺณาโย สฺยา สวิตฺกกา สฺยา อวิตฺกกา อุเปกฺขา อวิตฺกกา ฯ
ติสฺโส อปฺปมณฺณาโย สฺยา สวิจฺจรา สฺยา อวิจฺจรา อุเปกฺขา
อวิจฺจรา ฯ ติสฺโส อปฺปมณฺณาโย สฺยา สปฺปีติกา สฺยา อปฺปีติกา
อุเปกฺขา อปฺปีติกา ฯ ติสฺโส อปฺปมณฺณาโย สฺยา ปีติสฺสคฺคา
สฺยา น ปีติสฺสคฺคา อุเปกฺขา น ปีติสฺสคฺคา ฯ ติสฺโส อปฺปมณฺณาโย
สฺยสฺสคฺคา อุเปกฺขา น สฺยสฺสคฺคา ฯ อุเปกฺขา อุเปกฺขาสคฺคา
ติสฺโส อปฺปมณฺณาโย น อุเปกฺขาสคฺคา ฯ น
กามาจฺจรา รุปาจฺจรา น อรูปาจฺจรา ปฺริยาปนฺนา อนิยฺยานิกา
อนิยฺตา สอฺตุตฺตรา อรณฺณาคิ ฯ

ปฺนฺหาปฺจฺจกํ ฯ

อปฺปมณฺณาวิกงุโค สมตฺโต ฯ

สิกขาปทวิกงโค

[๗๖๗] ปณฺจ สิกขาปทานิ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ □
อทินฺนทานา เวรมณี สิกขาปทํ กามสฺส มิจฺฉาจารา เวรมณี
สิกขาปทํ มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปทํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
เวรมณี สิกขาปทํ ฯ

[๗๖๘] ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ ยสฺมี
สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ฅาณสมฺปยุตฺตํ
ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส ยา ตสฺมี สมเย ปาณาติปาตา
อารตี วิรตี ปฏฺวิรตี เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ
เวลาอนตฺติทุกโม เสตฺตฺมาโต อิทํ วุจฺจติ ปาณาติปาตา
เวรมณี สิกขาปทํ อวเสสา ฃมฺมา เวรมณฺนิยา สมฺปยุตฺตา ฯ
ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ ยสฺมี สมเย
กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ฅาณสมฺปยุตฺตํ
ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส ยา ตสฺมี สมเย เจตนา สญฺเจตนา
สญฺเจตยิตฺตตฺตํ อิทํ วุจฺจติ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ
อวเสสา ฃมฺมา เจตนา ย สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา
เวรมณี สิกขาปทํ ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ
โหติ โสมนสฺสสหคตํ ฅาณสมฺปยุตฺตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส
ผลฺโส ๗เปฯ ปคฺคาโห อวิกฺเขโป อิทํ วุจฺจติ ปาณาติปาตา

เวรมณี สิกขาปทံ ฯ ตตถ กตมัม ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทัม
ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปลนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ
ฌานสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ฯเปฯ โสมนสฺสสหคํ ฌานวิปฺยุตฺตํ
ฯเปฯ โสมนสฺสสหคํ ฌานวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคํ
ฌานสมฺปยุตฺตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคํ ฌานสมฺปยุตฺตํ
สสงฺขารเณ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคํ ฌานวิปฺยุตฺตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคํ
ฌานวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส
ยา ตสฺมี สมเย ปาณาติปาตา อารตี วิรตี ปฏฺวิรตี เวรมณี
อภิริยา อกรรม อนุชฌาปตฺติ เวลาอนติกกโม เสตฺจมาโต อิํ
วฺจฺจตี ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทัม อวเสสา ฌมฺมา เวรมณฺนิยา
สมฺปยุตฺตา ฯ ตตถ กตมัม ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทัม ยสฺมี
สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปลนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคํ ฌานวิปฺยุตฺตํ
สสงฺขารเณ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส ยา ตสฺมี สมเย เจตนา
สญฺเจตนา สญฺเจตยิตฺตํ อิํ วฺจฺจตี ปาณาติปาตา เวรมณี
สิกขาปทัม อวเสสา ฌมฺมา เจตนาฯ สมฺปยุตฺตา ฯ ตตถ กตมัม
ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทัม ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ
จิตฺตํ อุปลนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคํ ฌานวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ
ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส ผสฺโส ฯเปฯ ปคฺคาโห อวิกฺเขโป อิํ
วฺจฺจตี ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทัม ฯ

[๗๖๕] ตตถ กตมัม อทินฺนาทานา เวรมณี สิกขาปทัม ฯเปฯ

กามเมสุ มิจฺฉาจารา เวมณิ สิกฺขาปทํ ฯเปฯ มุสาวาทา เวมณิ
สิกฺขาปทํ ฯเปฯ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวมณิ สิกฺขาปทํ
ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ
ฌานสมฺปยุตฺตํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา วิรมนฺตสฺส ยา ตสฺมี
สมเย สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวมณิ
อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกุกโม เสตฺฐมาโต อิทํ
วุจฺจติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวมณิ สิกฺขาปทํ อวเสสา
ธมฺมา เวมณิยา สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
เวมณิ สิกฺขาปทํ ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ
อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ ฌานสมฺปยุตฺตํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
วิรมนฺตสฺส ยา ตสฺมี สมเย เจตนา สลฺยเจตนา
สลฺยเจตยิตฺตํ อิทํ วุจฺจติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวมณิ
สิกฺขาปทํ อวเสสา ธมฺมา เจตนาย สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตมํ
สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวมณิ สิกฺขาปทํ ยสฺมี สมเย
กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ ฌานสมฺปยุตฺตํ
สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา วิรมนฺตสฺส ผลฺโส ฯเปฯ ปคฺคาโห
อวิภฺเขโป อิทํ วุจฺจติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวมณิ สิกฺขาปทํ ฯ
ตตฺถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวมณิ สิกฺขาปทํ
ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ
ฌานสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารน ฯเปฯ โสมนสฺสสหคํ ฌานวิปฺยุตฺตํ

ฯเปฯ โสมนตฺสสหคฺคํ ฅาณวิปฺยตฺตํ สสงฺขารณ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคฺคํ
ฅาณสมฺปยุตฺตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคฺคํ ฅาณสมฺปยุตฺตํ
สสงฺขารณ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคฺคํ ฅาณวิปฺยตฺตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคฺคํ
ฅาณวิปฺยตฺตํ สสงฺขารณ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
วิรมนฺตสฺส ยา ตสฺมี สมเย สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา อารติ
วิริติ ปฏฺวิริติ เวรมณิ อภิริยา อกรณิ อนชฺฅาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม
เสตฺตมาโต อิํ วจฺจติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวรมณิ
สิกฺขาปํ อวเสสา ฅมฺมา เวรมณิยา สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตมํ
สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวรมณิ สิกฺขาปํ ยสฺมี สมเย
กามาวจฺริ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคฺคํ ฅาณวิปฺยตฺตํ
สสงฺขารณ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา วิรมนฺตสฺส ยา
ตสฺมี สมเย เจตนา สยฺเจตนา สยฺเจตยิตฺตํ อิํ วจฺจติ
สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวรมณิ สิกฺขาปํ อวเสสา ฅมฺมาเจตนา
สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวรมณิ
สิกฺขาปํ ยสฺมี สมเย กามาวจฺริ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ
อุเปกฺขาสหคฺคํ ฅาณวิปฺยตฺตํ สสงฺขารณ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
วิรมนฺตสฺส ผลฺโส ฯเปฯ ปคฺคาโห อวิกฺเขโป อิํ
วจฺจติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวรมณิ สิกฺขาปํ ฯ

[๗๗๐] ปญฺจ สิกฺขาปทานิ ปาณาติปาตา เวรมณิ สิกฺขาปํ
อทินฺนาทานา เวรมณิ สิกฺขาปํ กามสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิ

สิกขาปทํ มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปทํ สุราเมรยมชฺชปมาทภูจํ
เวรมณี สิกขาปทํ ฯ

[๗๗๑] ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ ยสฺมี
สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปลฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ
ฌานสมฺปยุตฺตํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ จนฺทาทิปเตยฺยํ วิริยาธิปเตยฺยํ
จิตฺตาธิปเตยฺยํ วิมฺสาธิปเตยฺยํ จนฺทาทิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ
วิริยาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ
ปณีตํ วิมฺสาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส
ยา ตสฺมี สมเย ปาณาติปาตา อารติ วิรติ ปฏฺวิรติ เวรมณี
อภิกิริยา อกรรม อณฺชฌาปตฺติ เวลาอนติกุกโม เสตฺตมาโต อิทํ
วุจฺจติ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ อวเสสา ฌมฺมา เวรมณฺยา
สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ
ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปลฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ
ฌานสมฺปยุตฺตํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ จนฺทาทิปเตยฺยํ วิริยาธิปเตยฺยํ
จิตฺตาธิปเตยฺยํ วิมฺสาธิปเตยฺยํ จนฺทาทิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ
วิริยาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ
ปณีตํ วิมฺสาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส
ยา ตสฺมี สมเย เจตนา สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตฺตํ อิทํ วุจฺจติ
ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ อวเสสา ฌมฺมา เจตนา
สมฺปยุตฺตา ฯ ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ

ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ
ฅานสมฺปยุตฺตํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณฺธิตํ จฺนฺทาทิปเตยฺยํ วิริยาธิปเตยฺยํ
จิตฺตาทิปเตยฺยํ วิมฺสาธิปเตยฺยํ จฺนฺทาทิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณฺธิตํ
วิริยาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณฺธิตํ จิตฺตาทิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณฺธิตํ
วิมฺสาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณฺธิตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส ผสฺโส
ฯเปฯ ปคฺคาโห อวิกฺเขโป อิํ วจฺจติ ปาณาติปาตา เวรมณฺี
สิกฺขาปทํ ฯ ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณฺี สิกฺขาปทํ ยสฺมี
สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคํ
ฅานสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ฯเปฯ โสมนสฺสสหคํ ฅานวิปฺยุตฺตํ
ฯเปฯ โสมนสฺสสหคํ ฅานวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคํ
ฅานสมฺปยุตฺตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคํ ฅานสมฺปยุตฺตํ
สสงฺขารเณ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคํ ฅานวิปฺยุตฺตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคํ
ฅานวิปฺยุตฺตํ สสงฺขารเณ หีนํ มชฺฌิมํ ปณฺธิตํ จฺนฺทาทิปเตยฺยํ
วิริยาธิปเตยฺยํ จิตฺตาทิปเตยฺยํ จฺนฺทาทิปเตยฺยํ หีนํ
มชฺฌิมํ ปณฺธิตํ วิริยาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณฺธิตํ จิตฺตาทิปเตยฺยํ
หีนํ มชฺฌิมํ ปณฺธิตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส ยา ตสฺมี สมเย
ปาณาติปาตา อารติ วิรติ ปฏฺิวิรติ เวรมณฺี อกิริยา อกรณฺ์
อนชฺฌมาปฺตติ เวลาอนตฺิทุกโม เสตฺจมาโต อิํ วจฺจติ ปาณาติปาตา
เวรมณฺี สิกฺขาปทํ อวเสสา ฃมฺมา เวรมณฺียา สมฺปยุตฺตา ฯเปฯ
อวเสสา ฃมฺมา เจตนา ย สมฺปยุตฺตา ฯเปฯ ผสฺโส ฯเปฯ ปคฺคาโห

อวิกเขโป อิทธิ วุจฺจติ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ ฯ

[๗๗๒] ตตฺถ กตมํ อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ ฯเปฯ
กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ ฯเปฯ มุสาวาทา เวรมณี
สิกฺขาปทํ ฯเปฯ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวรมณี สิกฺขาปทํ
ยสุมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสุสสหคํ
ฌานสมฺปยุตฺตํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ จนฺตาทิปเตยฺยํ วิริยาธิปเตยฺยํ
จิตฺตาธิปเตยฺยํ วิมฺสาธิปเตยฺยํ จนฺตาทิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ
วิริยาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ
ปณีตํ วิมฺสาธิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฌิมํ ปณีตํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
วิรมนฺตสฺส ยา ตสุมี สมเย สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
อารติ วิรติ ปฏฺวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ
เวลาอนตฺติกโกโม เสตฺถมาโต อิทธิ วุจฺจติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
เวรมณี สิกฺขาปทํ อวเสสา ฌมฺมา เวรมณฺนิยา สมฺปยุตฺตา ฯเปฯ
อวเสสา ฌมฺมา เจตฺตนาเย สมฺปยุตฺตา ฯเปฯ ผลฺโล ฯเปฯ
ปคฺคาโห อวิกเขโป อิทธิ วุจฺจติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
เวรมณี สิกฺขาปทํ ฯ ตตฺถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
เวรมณี สิกฺขาปทํ ยสุมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ
โหติ โสมนสุสสหคํ ฌานสมฺปยุตฺตํ สสงฺฆาเรน ฯเปฯ โสมนสุสสหคํ
ฌานสมฺปยุตฺตํ ฯเปฯ โสมนสุสสหคํ ฌานวิปฺปยุตฺตํ
สสงฺฆาเรน ฯเปฯ อุปกฺขาสหคํ ฌานสมฺปยุตฺตํ ฯเปฯ อุปกฺขา-

สหคตฺ ฅาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ๑เปฯ อุเปกฺขาสหคตฺ ฅาณวิปฺปยุตฺตํ
 ๑เปฯ อุเปกฺขาสหคตฺ ฅาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ หีนํ
 มชฺฅมิมํ ปณฺธิตํ ฅนฺุทาทิปเตยฺยํ วิริยาทิปเตยฺยํ จิตฺตาทิปเตยฺยํ
 ฅนฺุทาทิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฅมิมํ ปณฺธิตํ วิริยาทิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฅมิมํ
 ปณฺธิตํ จิตฺตาทิปเตยฺยํ หีนํ มชฺฅมิมํ ปณฺธิตํ สุรามาเรยฺยมชฺชปมาทญฺ्ञานา
 วิรมนฺุตฺตสฺส ยา ตฺสุมิํ สมเย สุรามาเรยฺยมชฺชปมาทญฺ्ञานา
 อารติ วิรติ ปฏฺิวิรติ เวมณฺิ อกิริยา อกรณฺิ อนชฺฅมาปตฺติ
 เวลาอนตฺิกโกโม เสตฺฐมาโต อิทํ วุจฺจติ สุรามาเรยฺยมชฺชปมาทญฺ्ञานา
 เวมณฺิ สิกฺขาปทํ อวเสสทา ฅมฺมา เวมณฺิยา สมฺปยุตฺตา ๑เปฯ
 อวเสสทา ฅมฺมา เจตฺตนาเย สมฺปยุตฺตา ๑เปฯ ผสฺโส ๑เปฯ ปกฺคาโห
 อวิกฺเขโป อิทํ วุจฺจติ สุรามาเรยฺยมชฺชปมาทญฺ्ञานา เวมณฺิ
 สิกฺขาปทํ ๑

[๗๗๗] กตฺเม ฅมฺมา สิกฺขา ยสฺุมิํ สมเย กามาวัจฺริ กุสฺลํ
 จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนฺุสฺสสหคตฺ ฅาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณฺิ
 วา ๑เปฯ ฅมฺมารมฺมณฺิ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตฺสุมิํ สมเย
 ผสฺโส โหติ ๑เปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฅมฺมา สิกฺขา ๑
 กตฺเม ฅมฺมา สิกฺขา ยสฺุมิํ สมเย กามาวัจฺริ กุสฺลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ
 โหติ โสมนฺุสฺสสหคตฺ ฅาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ๑เปฯ โสมนฺุสฺสสหคตฺ
 ฅาณวิปฺปยุตฺตํ ๑เปฯ โสมนฺุสฺสสหคตฺ ฅาณวิปฺปยุตฺตํ
 สสงฺขารเณ ๑เปฯ อุเปกฺขาสหคตฺ ฅาณสมฺปยุตฺตํ ๑เปฯ อุเปกฺขา-

สหคตฺ ฌาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ๗เป๗ อุเปกฺขาสหคตฺ
ฌาณวิปฺปยุตฺตํ ๗เป๗ อุเปกฺขาสหคตฺ ฌาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ
รूपารมฺมณํ ภา ๗เป๗ ฌมฺมารมฺมณํ ภา ยํ ยํ ภา ปนารพฺภ
ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ ๗เป๗ อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฌมฺมา
สิกฺขา ๗ กตเม ฌมฺมา สิกฺขา ยสฺมี สมเย รุปฺปปตฺตติยา มคฺคํ
ภาเวติ ๗เป๗ อรูปฺปปตฺตติยา มคฺคํ ภาเวติ ๗เป๗ โลกุตฺตรํ
ฌานํ ภาเวติ นิชฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ ปหานาย ปจฺมาย
ภุมิยา ปตฺตติยา วิวิจฺเจว กามเหติ ๗เป๗ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ ทฺวักขาปฏฺธิปํ ทนฺธาภิณฺณํ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ ๗เป๗
อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฌมฺมา สิกฺขา ๗

อภิฌมฺมภาษณียํ ๗

[๗๗๔] ปญฺจ สิกฺขาปทานิ ปาณาติปาตา เวมณิ สิกฺขาปํ
อทินฺนาทานา เวมณิ สิกฺขาปํ กามสุ มิจฺฉาจารา เวมณิ
สิกฺขาปํ มุสาวาทา เวมณิ สิกฺขาปํ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
เววมณิ สิกฺขาปํ ๗ ปญฺจนฺนํ สิกฺขาปทานํ กติ กุสลา กติ
อกุสลา กติ อพฺยากตา ๗เป๗ กติ สรรณา กติ อรรณา ๗

[๗๗๕] กุสลาเยว สฺยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สฺยา
อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิปากฌมฺมฌมฺมา
อนฺุปาทินฺุปาทานิยา อสงฺกิลิฏฺฐสงฺกิลเสสิกา สวิตกฺกสฺวิจารา สฺยา
ปีติสหคตา สฺยา สุขสหคตา สฺยา อุเปกฺขาสหคตา เนวทสฺสเนน

นภาวนายปหาดพพา เนวทสฺสเนนนภาวนายปหาดพพเหตุกา
อจยคามิโน เนวเสกขานาเสกขา ปรีตฺตา ปรีตฺตารมฺมณา มชฺฌิมา
อนิยตา น วตฺตพฺพา มคฺคารมฺมณาติปี มคฺคเหตุกาติปี มคฺคาธิปฺติโนติปี
สียา อุปฺปนฺนา สียา อนฺุปฺปนฺนา น วตฺตพฺพา
อุปฺปาทีโนติ สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา ปจฺจุปฺปนฺนา
ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา สียา อชฺฌตฺตา สียา พหิทฺธา สียา
อชฺฌตฺตพหิทฺธา พหิทฺธารมฺมณา อนิทฺสฺสนอปฺปฏิมา ฯ

[๗๗๖] น เหตุ สเหตุกา เหตุสมฺปยุตฺตา น วตฺตพฺพา เหตุ
เจว สเหตุกา จาติ สเหตุกา เจว น จ เหตุ น วตฺตพฺพาเหตุ
เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ น
เหตุ สเหตุกา ฯ สปฺปจฺจยา สงฺขตา อนิทฺสฺสนา อปฺปฏิมา
อรูปา โลภียา เกนจิ วิญฺเญยฺยา เกนจิ น วิญฺเญยฺยา ฯ โน
อาสวา สาสวา อาสววิปฺยุตฺตา น วตฺตพฺพา อาสวา เจว
สาสวา จาติ สาสวา เจว โน จ อาสวา น วตฺตพฺพา อาสวา
เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปี อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปี
อาสววิปฺยุตฺตสาสวา ฯ โน สยฺโลชนา ฯเปฯ โน คณฺธา ฯเปฯ
โน โอมฺมา ฯเปฯ โน โยคา ฯเปฯ โน นีวรณา ฯเปฯ โน ปรามาสา
ฯเปฯ สารมฺมณา โน จิตฺตา เจตสิกฺกา จิตฺตสมฺปยุตฺตา
จิตฺตสํสฺฐธา จิตฺตสมฺภูจฺจานา จิตฺตสทฺทฺโน จิตฺตานุปริวตฺติโน
จิตฺตสํสฺฐจฺจสมฺภูจฺจานา จิตฺตสํสฺฐจฺจสมฺภูจฺจานสทฺทฺโน จิตฺตสํสฺฐจ-

สมุฏฐานานุปริวตติโน พหิรา นุปาทา นุปาตินุนา ฯ นุปาทานา
ฯเปฯ โน กิเลสา ฯเปฯ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา นภาวนาย
ปหาตพฺพา นทสฺสเนนปหาตพฺพเหตุกา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา
สวิตุกกา สวิจารา สียา สปฏิติกา สียา อปฏิติกา สียา
ปิติสหคตา สียา น ปิติสหคตา สียา สุขสหคตา สียา น สุขสหคตา
สียา อุเปกฺขาสหคตา สียา น อุเปกฺขาสหคตา กามาวจรา น
รูปาวจรา น อรูปาวจรา ปริยาปนฺนา อนิยฺยานิกา อนิยตา
สตฺตฺตรา อรรณาติ ฯ

ปณฺหาปฺจจกั ฯ

สิกฺขาปทวิกงุโค สมตฺโต ฯ

ปฏิสมฺภิทาวิกงุโค

[๗๗๗] จตฺสฺโส ปฏิสมฺภิทา อตฺถปฏิสมฺภิทา ฃมฺมปฏิสมฺภิทา
นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา ปฏิกฺขาณปฏิสมฺภิทา ฯ อตฺถเ ฉาณั อตฺถปฏิสมฺภิทา
ฃมฺเม ฉาณั ฃมฺมปฏิสมฺภิทา ตตฺร ฃมฺมนิรุตฺตาทิลาเป
ฉาณั นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา ฉาณฺสฺ ฉาณั ปฏิกฺขาณปฏิสมฺภิทา ฯ

[๗๗๘] จตฺสฺโส ปฏิสมฺภิทา อตฺถปฏิสมฺภิทา ฃมฺมปฏิสมฺภิทา
นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา ปฏิกฺขาณปฏิสมฺภิทา ฯ ทุกฺเข ฉาณั อตฺถปฏิ-
สมฺภิทา ทุกฺขสมฺมุทฺথে ฉาณั ฃมฺมปฏิสมฺภิทา ทุกฺขนิโรเช ฉาณั

อตุลปฏิสมฺภิกา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิตาย ฅาณํ ฅมฺมปฏฺฐิตสมฺภิกา
ตฺตฺร ฅมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ฅาณํ นิรุตฺตปฏฺฐิตสมฺภิกา
ฅาณฺสฺส ฅาณํ ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิตสมฺภิกา ฯ

[๗๗๕] จตฺสฺโส ปฏฺฐิตสมฺภิกา อตุลปฏฺฐิตสมฺภิกา ฅมฺมปฏฺฐิตสมฺภิกา
นิรุตฺตปฏฺฐิตสมฺภิกา ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิตสมฺภิกา ฯ เหตฺุมฺหิ ฅาณํ ฅมฺมปฏฺฐิตสมฺภิกา
เหตฺุผล ฅาณํ อตุลปฏฺฐิตสมฺภิกา ตฺตฺร ฅมฺมนิรุตฺตาทิลาเป
ฅาณํ นิรุตฺตปฏฺฐิตสมฺภิกา ฅาณฺสฺส ฅาณํ ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิตสมฺภิกา ฯ

[๗๗๖] จตฺสฺโส ปฏฺฐิตสมฺภิกา อตุลปฏฺฐิตสมฺภิกา ฅมฺมปฏฺฐิตสมฺภิกา
นิรุตฺตปฏฺฐิตสมฺภิกา ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิตสมฺภิกา ฯ เย ฅมฺมา ชาตา ภูตา
สฺลฺลชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตฺตฺตฺตา อิมฺสฺส ฅมฺเมสฺส ฅาณํ
อตุลปฏฺฐิตสมฺภิกา เยหิ ฅมฺเมหิ เต ฅมฺมา ชาตา ภูตา สฺลฺลชาตา
นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตฺตฺตฺตา เตสฺส ฅมฺเมสฺส ฅาณํ ฅมฺมปฏฺฐิตสมฺภิกา
ตฺตฺร ฅมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ฅาณํ นิรุตฺตปฏฺฐิตสมฺภิกา
ฅาณฺสฺส ฅาณํ ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิตสมฺภิกา ฯ

[๗๗๗] จตฺสฺโส ปฏฺฐิตสมฺภิกา อตุลปฏฺฐิตสมฺภิกา ฅมฺมปฏฺฐิตสมฺภิกา
นิรุตฺตปฏฺฐิตสมฺภิกา ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิตสมฺภิกา ฯ ฅรามรณฺ ฅาณํ อตุลปฏฺฐิตสมฺภิกา
ฅรามรณฺสฺมฺมฺเย ฅาณํ ฅมฺมปฏฺฐิตสมฺภิกา ฅรามรณฺนิโรเธ
ฅาณํ อตุลปฏฺฐิตสมฺภิกา ฅรามรณฺนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิตาย
ฅาณํ ฅมฺมปฏฺฐิตสมฺภิกา ตฺตฺร ฅมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ฅาณํ นิรุตฺตปฏฺฐิตสมฺภิกา
ฅาณฺสฺส ฅาณํ ปฏฺฐิภาณปฏฺฐิตสมฺภิกา ฯ

[๗๘๒] จตฺสโส ปฏิสมฺภิตา อตฺถปฏิสมฺภิตา ฃมฺมปฏิสมฺภิตา
นรุตฺตปฏิสมฺภิตา ปฏฺิภาณปฏิสมฺภิตา ฯ ชาตฺยิยา ฃณฺโณ ฃเปฯ
ภเว ฃณฺโณ ฃเปฯ อุปาทานเ ฃณฺโณ ฃเปฯ ตณฺหาย ฃณฺโณ ฃเปฯ
เวทนาย ฃณฺโณ ฃเปฯ ฝสฺเส ฃณฺโณ ฃเปฯ สพายตเน ฃณฺโณ
ฃเปฯ นามรฺูเป ฃณฺโณ ฃเปฯ วิญฺญาเณ ฃณฺโณ ฃเปฯ สงฺขารเสุ
ฃณฺโณ อตฺถปฏิสมฺภิตา สงฺขารสมฺภเต ฃณฺโณ ฃมฺมปฏิสมฺภิตา
สงฺขารนโรเช ฃณฺโณ อตฺถปฏิสมฺภิตา สงฺขารนโรชคามินฺยิยา ปฏฺิปทาย
ฃณฺโณ ฃมฺมปฏิสมฺภิตา ตฺตฺร ฃมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ฃณฺโณ
นิรุตฺตปฏิสมฺภิตา ฃณฺโณ ปฏฺิภาณปฏิสมฺภิตา ฯ

[๗๘๓] จตฺสโส ปฏิสมฺภิตา อตฺถปฏิสมฺภิตา ฃมฺมปฏิสมฺภิตา
นิรุตฺตปฏิสมฺภิตา ปฏฺิภาณปฏิสมฺภิตา ฯ ตฺตฺถ กตฺมา ฃมฺมปฏิสมฺภิตา
อิช ภิภฺขุ ฃมฺมํ ชานาติ สฺตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณฺโณ คากํ
อุทานํ อิติวฺตฺตํ ชาตํ อพฺภูตฃมฺมํ เวทลฺลํ อยฺมํ วุจฺจติ ฃมฺมปฏิสมฺภิตา
โส ตฺสฺส ตฺสฺเสว ภาสิตฺสฺส อตฺถํ ชานาติ อยฺมํ
อิมฺสฺส ภาสิตฺสฺส อตฺถโถ อยฺมํ อิมฺสฺส ภาสิตฺสฺส อตฺถโถติ อยฺมํ
วุจฺจติ อตฺถปฏิสมฺภิตา ตฺตฺร ฃมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ฃณฺโณ นิรุตฺตปฏิสมฺภิตา
ฃณฺโณ ปฏฺิภาณปฏิสมฺภิตา ฯ

สฺตฺตฺนตฺตภาชนฺนํ ฯ

[๗๘๔] จตฺสโส ปฏิสมฺภิตา อตฺถปฏิสมฺภิตา ฃมฺมปฏิสมฺภิตา
นิรุตฺตปฏิสมฺภิตา ปฏฺิภาณปฏิสมฺภิตา ฯ กตฺเม ฃมฺมา กุสฺลา

ยสุมี สมเย กามาวจร กุสล จิตต์ อุปปนัน โหติ โสมนสฺสสหคตํ
ฌาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา ฯเปฯ ฌมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ
วา ปนารพฺภ ตสุมี สมเย ผลฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ
อิม ฌมฺมา กุสลา อิมสุ ฌมฺเมสุ ฌาณํ ฌมฺมปฏิสฺมฺภิตา เตสํ
วิปาเก ฌาณํ อตฺถปฏิสฺมฺภิตา ยาย นินฺรุตฺติยา เตสํ ฌมฺมานํ
ปญฺจตฺติ โหติ ตตฺร ฌมฺมนินฺรุตฺตาทิลาเป ฌาณํ นินฺรุตฺติปฏิสฺมฺภิตา
เยน ฌาเณน ตานิ ฌาณานิ ฆานาติ อิมานิ ฌาณานิ อิทมตฺตโฆตฺกานีติ
ฌาเณสุ ฌาณํ ปฏิภาณปฏิสฺมฺภิตา ฯ จตฺสฺโส ปฏิสฺมฺภิตา
อตฺถปฏิสฺมฺภิตา ฌมฺมปฏิสฺมฺภิตา นินฺรุตฺติปฏิสฺมฺภิตา ปฏิภาณปฏิสฺมฺภิตา ฯ
กตฺเม ฌมฺมา กุสลา ยสุมี สมเย กามาวจร
กุสล จิตต์ อุปปนัน โหติ โสมนสฺสสหคตํ ฌาณสมฺปยุตฺตํ
สสงฺขารเณ ฯเปฯ โสมนสฺสสหคตํ ฌาณวิปฺปยุตฺตํ ฯเปฯ โสมนสฺสสหคตํ
ฌาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคตํ ฌาณสมฺปยุตฺตํ
ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคตํ ฌาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขารเณ ฯเปฯ
อุเปกฺขาสหคตํ ฌาณวิปฺปยุตฺตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคตํ ฌาณวิปฺปยุตฺตํ
สสงฺขารเณ รูปารมฺมณํ วา ฯเปฯ ฌมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ
วา ปนารพฺภ ตสุมี สมเย ผลฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ
อิม ฌมฺมา กุสลา อิมสุ ฌมฺเมสุ ฌาณํ ฌมฺมปฏิสฺมฺภิตา
เตสํ วิปาเก ฌาณํ อตฺถปฏิสฺมฺภิตา ยาย นินฺรุตฺติยา เตสํ ฌมฺมานํ
ปญฺจตฺติ โหติ ตตฺร ฌมฺมนินฺรุตฺตาทิลาเป ฌาณํ นินฺรุตฺติปฏิสฺมฺภิตา

เขน ฅาณน ตานี ฅาณานี ฅานาคี อีมานี ฅาณานี อีทมตฺถโชตกานีตี
ฅาณสฺ ฅาณํ ปฏิกากนปฏิสมฺกิตา ๑ จตฺสฺโส ปฏิสมฺกิตา
อตฺถปฏิสมฺกิตา ฅมฺมปฏิสมฺกิตา นีรุตฺตีปฏิสมฺกิตา ปฏิกากนปฏิสมฺกิตา ๑
กตเม ฅมฺมา กุสลา ยสฺมี สมเย รุปรุปรตฺตียา
มคฺคํ ภาเวตี วิวิจฺเจว กามะหี ๑เปฯ ปจฺมํ ฅมานํ อฺปสมฺปชฺช
วิหฺรตี ปจฺจวีกสิณฺณํ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหตี ๑เปฯ อวิกฺเขโป
โหตี อีเม ฅมฺมา กุสลา อีเมสฺ ฅมฺเมสฺ ฅาณํ ฅมฺมปฏิสมฺกิตา
เตสํ วิปาเก ฅาณํ อตฺถปฏิสมฺกิตา ยาย นีรุตฺตียา
เตสํ ฅมฺมานํ ปญฺญตฺตตี โหตี ตตฺตร ฅมฺมนีรุตฺตาทิกลาเป ฅาณํ
นีรุตฺตีปฏิสมฺกิตา เขน ฅาณน ตานี ฅาณานี ฅานาคี อีมานี
ฅาณานี อีทมตฺถโชตกานีตี ฅาณสฺ ฅาณํ ปฏิกากนปฏิสมฺกิตา ๑
จตฺสฺโส ปฏิสมฺกิตา อตฺถปฏิสมฺกิตา ฅมฺมปฏิสมฺกิตา นีรุตฺตีปฏิสมฺกิตา
ปฏิกากนปฏิสมฺกิตา ๑ กตเม ฅมฺมา กุสลา ยสฺมี สมเย
อรุปรุปรตฺตียา มคฺคํ ภาเวตี สพฺพโส อากิณฺญจฺญายตฺนํ สมตฺตีกุมฺม
เนวสฺสญฺญานาสฺสญฺญายตฺนสฺสญฺญาสฺสทฺทํ สฺขสฺส จ ปหานา
๑เปฯ จตฺตถฺถํ ฅมานํ อฺปสมฺปชฺช วิหฺรตี ตสฺมี สมเย ผสฺโส
โหตี ๑เปฯ อวิกฺเขโป โหตี อีเม ฅมฺมา กุสลา อีเมสฺ
ฅมฺเมสฺ ฅาณํ ฅมฺมปฏิสมฺกิตา เตสํ วิปาเก ฅาณํ อตฺถปฏิสมฺกิตา
ยาย นีรุตฺตียา เตสํ ฅมฺมานํ ปญฺญตฺตตี โหตี ตตฺตร
ฅมฺมนีรุตฺตาทิกลาเป ฅาณํ นีรุตฺตีปฏิสมฺกิตา เขน ฅาณน ตานี

ฌานานิ ชานาติ อิมานิ ฌานานิ อิทมตฺตชฺเชตกานีติ ฌาณสุ
 ฌาณํ ปฏิภาณปฏิสมฺภิตา ฯ จตฺสโส ปฏิสมฺภิตา อตฺถปฏิสมฺภิตา
 ฌมฺมปฏิสมฺภิตา นินฺรุตฺติปฏิสมฺภิตา ปฏิภาณปฏิสมฺภิตา ฯ กตฺเม
 ฌมฺมา กุสลา ยสฺมี สมฺเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นียยานิกํ
 อปฺยคามี ทิฏฺฐิคตฺตานิ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา วิวิจฺเจว
 กามเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺวักขาปฏิปทํ
 ทนฺุชาริณฺณํ ตสฺมี สมฺเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ
 อิม ฌมฺมา กุสลา อิมสุ ฌมฺเมสุ ฌาณํ ฌมฺมปฏิสมฺภิตา
 เตสํ วิปาเก ฌาณํ อตฺถปฏิสมฺภิตา ยาย นินฺรุตฺติยา เตสํ ฌมฺมานํ
 ปลฺยตฺติ โหติ ตฺตร ฌมฺมนินฺรุตฺตาทิลาเป ฌาณํ นินฺรุตฺติปฏิสมฺภิตา
 เยน ฌาณน ตานิ ฌานานิ ชานาติ อิมานิ ฌานานิ อิทมตฺตชฺเชตกานีติ
 ฌาณสุ ฌาณํ ปฏิภาณปฏิสมฺภิตา ฯ

[๗๘๕] จตฺสโส ปฏิสมฺภิตา อตฺถปฏิสมฺภิตา ฌมฺมปฏิสมฺภิตา
 นินฺรุตฺติปฏิสมฺภิตา ปฏิภาณปฏิสมฺภิตา ฯ กตฺเม ฌมฺมา อกุสลา
 ยสฺมี สมฺเย อกุสลํ จิตฺตํ อฺปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสทฺทํ ทิฏฺฐิคตฺตสมฺปยุตฺตํ
 รุปรามมฺณํ วา ฯเปฯ ฌมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา
 ปนารพฺก ตสฺมี สมฺเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ
 อิม ฌมฺมา อกุสลา อิมสุ ฌมฺเมสุ ฌาณํ ฌมฺมปฏิสมฺภิตา
 เตสํ วิปาเก ฌาณํ อตฺถปฏิสมฺภิตา ยาย นินฺรุตฺติยา เตสํ ฌมฺมานํ
 ปลฺยตฺติ โหติ ตฺตร ฌมฺมนินฺรุตฺตาทิลาเป ฌาณํ นินฺรุตฺติปฏิสมฺภิตา

เขน ฅาณน ตานี ฅาณานี ฅานาคี อีมานี ฅาณานี อีทมตลโชตกานีตี
ฅาณลสุ ฅาณั ปรุฎีภาณปรุฎีสมูฎีทา ๗ จตลสุโส ปรุฎีสมูฎีทา
อตลปรุฎีสมูฎีทา ฅมมปรุฎีสมูฎีทา นีรุตตีปรุฎีสมูฎีทา ปรุฎีภาณปรุฎีสมูฎีทา ๗
กตเม ฅมมา อกุตลา ยลสุมี สมเย อกุตลั
จิตตึ อูปรนุณั โหตี โสมนลสสทลคตึ ทิฎุจิคตสมปรุฎิตตึ สลสงขารน
๗เป๗ โสมนลสสทลคตึ ทิฎุจิคตวิปรุฎิตตึ ๗เป๗ โสมนลสสทลคตึ
ทิฎุจิคตวิปรุฎิตตึ สลสงขารน ๗เป๗ อูปรกขาสทลคตึ ทิฎุจิคตสมปรุฎิตตึ
๗เป๗ อูปรกขาสทลคตึ ทิฎุจิคตสมปรุฎิตตึ สลสงขารน ๗เป๗ อูปรกขาสทลคตึ
ทิฎุจิคตวิปรุฎิตตึ ๗เป๗ อูปรกขาสทลคตึ ทิฎุจิคตวิปรุฎิตตึ
สลสงขารน ๗เป๗ โทมนลสสทลคตึ ปรุฎีฅสมปรุฎิตตึ ๗เป๗ โทมนลสสทลคตึ
ปรุฎีฅสมปรุฎิตตึ สลสงขารน ๗เป๗ อูปรกขาสทลคตึ วิกิฎีฅาสมปรุฎิตตึ
๗เป๗ อูปรกขาสทลคตึ อูทลจลจลสมปรุฎิตตึ รุปรารมมณั
วา ๗เป๗ ฅมมารมมณั วา ยั ยั วา ปรนารพุก ตลสุมี สมเย
ผลลสุโส โหตี ๗เป๗ อวิกเขโป โหตี อีเม ฅมมา อกุตลา
อีเมลสุ ฅมเมลสุ ฅาณั ฅมมปรุฎีสมูฎีทา เตลลั วิกปาเก ฅาณั
อตลปรุฎีสมูฎีทา ยาย นีรุตตียา เตลลั ฅมมานั ปรลลตตี โหตี
ตตร ฅมมนีรุตตาลีลาเป ฅาณั นีรุตตีปรุฎีสมูฎีทา เขน ฅาณน
ตานี ฅาณานี ฅานาคี อีมานี ฅาณานี อีทมตลโชตกานีตี ฅาณลสุ
ฅาณั ปรุฎีภาณปรุฎีสมูฎีทา ๗

[๗๗๖] ตีลสุโส ปรุฎีสมูฎีทา อตลปรุฎีสมูฎีทา นีรุตตีปรุฎีสมูฎีทา

ปฎิภาณปฎิสมภิทา ฯ กตเม ฌมมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย
กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญญานํ
อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเภกฺขาสหคฺคํ ฐปารมฺมณํ ตสฺมี สมเย
ผลฺโส โหติ เวทนา โหติ สลฺยวา โหติ เจตนา โหติ จิตฺตํ โหติ
อุปฺเภกฺขา โหติ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา โหติ มนินฺนุทฺริยํ โหติ
อุปฺเภกฺชินฺนุทฺริยํ โหติ จีวีตินฺนุทฺริยํ โหติ เย วา ปน ตสฺมี สมเย อลฺยลฺเยปี
อตฺถิ ปฎิจฺจสมุทฺปนฺนา อรูปิโน ฌมมา อิม ฌมมา อพฺยาคตา
อิมสฺส ฌมเมสฺส ญาณํ อตฺถปฎิสมภิทา ยาย นินฺรุตฺติยา เตสํ ฌมมานํ
ปฺลยฺลตฺติ โหติ ตตฺร ฌมฺมนินฺรุตฺตาทิลาเป ญาณํ นินฺรุตฺติปฎิสมภิทา
เยน ญาณेณ ตานิ ญาณานิ ชานาติ อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺตโฆตฺกานีติ
ญาณेสฺส ญาณํ ปฎิภาณปฎิสมภิทา ฯ ติสฺโส ปฎิสมภิทา
อตฺถปฎิสมภิทา นินฺรุตฺติปฎิสมภิทา ปฎิภาณปฎิสมภิทา ฯ กตเม
ฌมมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส
กตตฺตา อุปฺจิตตฺตา วิปากํ โสตฺวิญญานํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเภกฺขาสหคฺคํ
สทฺทการมฺมณํ ฯเปฯ ฆานวิญญานํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเภกฺขาสหคฺคํ
คณฺฐารมฺมณํ ฯเปฯ ชิวฺหาวิญญานํ อุปฺปนฺนํ โหติ
อุปฺเภกฺขาสหคฺคํ รัสสารมฺมณํ ฯเปฯ กายวิญญานํ อุปฺปนฺนํ โหติ
สฺขสฺสหคฺคํ โฝฏฺจพฺพารมฺมณํ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ เวทนา
โหติ สลฺยวา โหติ เจตนา โหติ จิตฺตํ โหติ สฺขํ โหติ จิตฺตสฺส
เอกกฺคตา โหติ มนินฺนุทฺริยํ โหติ สฺชินฺนุทฺริยํ โหติ จีวีตินฺนุทฺริยํ

โหติ เย วา ปน ตสฺมี สมเย อณฺเณปี อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา
อรูปีโน ฐมฺมา อิม ฐมฺมา อพฺยากตา อิมสฺ ฐมฺเมสฺ ฌาณํ
อตฺถปฏิสมฺภิตา ยาย นินฺรุตฺติยา เตสํ ฐมฺมานํ ปณฺณตฺติ โหติ
ตฺตฺร ฐมฺมนินฺรุตฺตาทิลาเป ฌาณํ นินฺรุตฺติปฏิสมฺภิตา เยน ฌาณฺน
ตานิ ฌาณานิ ชานาติ อิมานิ ฌาณานิ อิทมตฺถโชตกานินฺติ ฌาณฺเส
ฌาณํ ปฏิจฺจปฏิสมฺภิตา ฯ ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา อตฺถปฏิสมฺภิตา
นินฺรุตฺติปฏิสมฺภิตา ปฏิจฺจปฏิสมฺภิตา ฯ กตฺเม ฐมฺมา อพฺยากตา
ยสฺมี สมเย กามาจรสฺส กุสฺลสฺส กมฺมสฺส กตฺตฺตา อุปฺจิตฺตฺตา
วิปากา มโนชาตฺถ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคฺตา ฐปารมฺมณา
วา ฯเปฯ โสภฺจพฺพารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี
สมเย ผลฺโส โหติ เวทนา โหติ สลฺลยา โหติ เจตนา โหติ จิตฺตํ
โหติ วิตกฺโก โหติ วิชาโร โหติ อุเปกฺขา โหติ จิตฺตสฺส เอกกฺคฺตา
โหติ มนินฺทุริยํ โหติ อุเปกฺขินฺทุริยํ โหติ จีวิตินฺทุริยํ โหติ เย
วา ปน ตสฺมี สมเย อณฺเณปี อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปีโน
ฐมฺมา อิม ฐมฺมา อพฺยากตา อิมสฺ ฐมฺเมสฺ ฌาณํ อตฺถปฏิสมฺภิตา
ยาย นินฺรุตฺติยา เตสํ ฐมฺมานํ ปณฺณตฺติ โหติ ตฺตฺร
ฐมฺมนินฺรุตฺตาทิลาเป ฌาณํ นินฺรุตฺติปฏิสมฺภิตา เยน ฌาณฺน ตานิ
ฌาณานิ ชานาติ อิมานิ ฌาณานิ อิทมตฺถโชตกานินฺติ ฌาณฺเส
ฌาณํ ปฏิจฺจปฏิสมฺภิตา ฯ ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา อตฺถปฏิสมฺภิตา
นินฺรุตฺติปฏิสมฺภิตา ปฏิจฺจปฏิสมฺภิตา ฯ กตฺเม ฐมฺมา อพฺยากตา

ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา
วิปากา มโนวิญญานชาตุ อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา
รูปารมฺมณา วา ฯเปฯ ฌมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ
ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ เวทนา โหติ สลฺยา โหติ เจตนา
โหติ จิตฺตํ โหติ วิตกฺโก โหติ วิจาโร โหติ ปีติ โหติ สุขํ
โหติ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา โหติ มนินฺทุริยํ โหติ โสมนสฺสสินฺทุริยํ
โหติ ชีวิตินฺทุริยํ โหติ เย วา ปน ตสฺมี สมเย อณฺเวยปี อตฺถิ
ปฏฺิจจสมฺบุตฺตนา อรูปินฺ อมฺมา อิม ฌมฺมา อพฺยาคตา อิมสฺ
ฌมฺเมสฺส ฌาณํ อตฺถปฏฺิสมฺภิตา ยาย นินฺรุตฺติยา เตสํ ฌมฺมานํ
ปญฺจตฺตํ โหติ ตตฺร ฌมฺมนินฺรุตฺตาทิลาเป ฌาณํ นินฺรุตฺติปฏฺิสมฺภิตา
เยน ฌาเณน ตานิ ฌาณานิ ชานาติ อิมานิ ฌาณานิ อิทมฺคฺตโฆตฺตกานีติ
ฌาเณสฺส ฌาณํ ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิตา ฯ ติสฺโส ปฏฺิสมฺภิตา
อตฺถปฏฺิสมฺภิตา นินฺรุตฺติปฏฺิสมฺภิตา ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิตา ฯ กตฺเม
ฌมฺมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส
กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนวิญญานชาตุ อุปฺปนฺนา โหติ
อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา ฯเปฯ ฌมฺมารมฺมณา วา ยํ
ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ เวทนา โหติ สลฺยา
โหติ เจตนา โหติ จิตฺตํ โหติ วิตกฺโก โหติ วิจาโร โหติ
อุเปกฺขา โหติ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา โหติ มนินฺทุริยํ โหติ
อุเปกฺขินฺทุริยํ โหติ ชีวิตินฺทุริยํ โหติ เย วา ปน ตสฺมี สมเย อณฺเวยปี

อตุถิ ปฏิจจสมุปปนุณา อรูปินอ ฐมมา อิม ฐมมา อพุกตา
อิมสุ ฐมเมสุ ฅาณั อตุถปฏิสมุกิทา ยาย นิริตุติยา เตสั
ฐมมานั ปฅลตุติ โหติ ตตุร ฐมมนิริตุตาทิลาเป ฅาณั นิริตุติปฏิสมุกิทา
เยน ฅาณน ตานิ ฅาณานิ ฅานาติ อิมานิ ฅาณานิ
อิทมตุถโชตกานัติ ฅาณสุ ฅาณั ปฏิกากนปฏิสมุกิทา ๑ ติสุโส
ปฏิสมุกิทา อตุถปฏิสมุกิทา นิริตุติปฏิสมุกิทา ปฏิกากนปฏิสมุกิทา ๑
กตเม ฐมมา อพุกตา ยสุมิ สมเย กามาจรสุส
กุตลสุส กุมมสุส กตตุตา อุปจิตตุตา วิปากา มโนวิฅฅาณฐาตุ
อุปนุณา โหติ โสมนสุสสทคตา ฅาณสมปยุตุตา ๑เป๑
โสมนสุสสทคตา ฅาณสมปยุตุตา สสงุขารน ๑เป๑ โสมนสุสสทคตา
ฅาณวิปยุตุตา ๑เป๑ โสมนสุสสทคตา ฅาณวิปยุตุตา
สสงุขารน ๑เป๑ อุเปกุขาสทคตา ฅาณสมปยุตุตา ๑เป๑ อุเปกุขาสทคตา
ฅาณสมปยุตุตา สสงุขารน ๑เป๑ อุเปกุขาสทคตา ฅาณวิปยุตุตา
๑เป๑ อุเปกุขาสทคตา ฅาณวิปยุตุตา สสงุขารน
รูปารมมฅา วา ๑เป๑ ฐมมารมมฅา วา ยั ยั วา ปนารพก
ตสุมิ สมเย ผลุโส โหติ ๑เป๑ อวิกุเขโป โหติ อิม ฐมมา
อพุกตา อิมสุ ฐมเมสุ ฅาณั อตุถปฏิสมุกิทา ยาย นิริตุติยา
เตสั ฐมมานั ปฅลตุติ โหติ ตตุร ฐมมนิริตุตาทิลาเป ฅาณั
นิริตุติปฏิสมุกิทา เยน ฅาณน ตานิ ฅาณานิ ฅานาติ อิมานิ
ฅาณานิ อิทมตุถโชตกานัติ ฅาณสุ ฅาณั ปฏิกากนปฏิสมุกิทา ๑

ติสุโส ปฏิสมภिता อตฺตปฏิสมภिता นิรุตฺติปฏิสมภिता ปฏิภาณปฏิสมภिता ฯ
กตเม ฃมฺมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย รูปรูปตฺติยา
มคฺคิ ภาเวติ วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฃนํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ ปจฺวิกสิณฺํ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป
โหติ อิเม ฃมฺมา กุสลา ตสฺเสว รูปราวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส
กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฃนํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปจฺวิกสิณฺํ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ
อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฃมฺมา อพฺยาคตา อิเมสุ ฃมฺเมสุ ฃณฺํ
อตฺตปฏิสมภिता ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ฃมฺมานํ ปญฺจตฺติ โหติ
ตฺตร ฃมฺมนิรุตฺตาทิลาเป ฃณฺํ นิรุตฺติปฏิสมภिता เยน ฃาณฺเณ
ตานิ ฃาณฺานิ ฃานาติ อิมานิ ฃาณฺานิ อิทฺมตฺตชฺชิตกานินฺติ ฃาณฺเณสุ
ฃณฺํ ปฏิภาณปฏิสมภिता ฯ ติสุโส ปฏิสมภिता อตฺตปฏิสมภिता
นิรุตฺติปฏิสมภिता ปฏิภาณปฏิสมภिता ฯ กตเม ฃมฺมา อพฺยาคตา
ยสฺมี สมเย อรูปฺรูปตฺติยา มคฺคิ ภาเวติ สพฺพโส อากิณฺจณฺายตฺนํ
สมตฺติกมฺม เวนสณฺณานาสณฺณายตฺนสณฺณาสหคฺคิ สุขสฺส
จ ปหานา ฯเปฯ จตฺตถิ ฃนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ตสฺมี สมเย
ผสฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิเม ฃมฺมา กุสลา ตสฺเสว
อรูปราวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ สพฺพโส
อากิณฺจณฺายตฺนํ สมตฺติกมฺม เวนสณฺณานาสณฺณายตฺนสณฺณาสหคฺคิ
สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตฺตถิ ฃนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ

ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิม ฐมฺมา
อพฺยากตา อิมฺสฺ ฐมฺเมสฺ ฌาณํ อตฺถปฺปฏิสฺมฺภิทา ยาย นฺิรฺตฺติยา
เตสฺ ฐมฺมานํ ปฺลฺยตฺติ โหติ ตฺตฺร ฐมฺมนฺิรฺตฺตาทิลาเป ฌาณํ
นฺิรฺตฺติปฺปฏิสฺมฺภิทา เยน ฌาเณน ตานี ฌาณานี ชานาติ อิมานี
ฌาณานี อิทมฺตฺถโศทกานีติ ฌาเณสฺ ฌาณํ ปฺปฏิภาณปฺปฏิสฺมฺภิทา ฯ
ติสฺโส ปฺปฏิสฺมฺภิทา อตฺถปฺปฏิสฺมฺภิทา นฺิรฺตฺติปฺปฏิสฺมฺภิทา ปฺปฏิภาณปฺปฏิสฺมฺภิทา ฯ
กตฺเม ฐมฺมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย โลกุตฺตรํ
ฌานํ ภาวเต นิชฺยานิกํ อปฺจยคามี ทิฏฺฐิกตฺถานํ ปหานาย ปจฺมาย
ภฺมฺมिया ปตฺติยา วิวิจฺเจว กามเหติ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อฺุปฺสมฺปชฺช
วิหฺรติ ทฺุทฺทาปฺปฏิปฺทํ ทนฺุชฺชาภฺิณฺุณํ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ
ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิม ฐมฺมา กุสลา ตสฺเสว โลกุตฺตรสฺส
กุสลสฺส ฌานสฺส กตฺตฺตา ภาวิตฺตฺตา วิปฺกํ วิวิจฺเจว กามเหติ
ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อฺุปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ ทฺุทฺทาปฺปฏิปฺทํ ทนฺุชฺชาภฺิณฺุณํ
สฺุณฺุณฺุณํ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ ฯเปฯ อวิกฺเขโป โหติ อิม
ฐมฺมา อพฺยากตา อิมฺสฺ ฐมฺเมสฺ ฌาณํ อตฺถปฺปฏิสฺมฺภิทา ยาย
นฺิรฺตฺติยา เตสฺ ฐมฺมานํ ปฺลฺยตฺติ โหติ ตฺตฺร ฐมฺมนฺิรฺตฺตาทิลาเป
ฌาณํ นฺิรฺตฺติปฺปฏิสฺมฺภิทา เยน ฌาเณน ตานี ฌาณานี ชานาติ
อิมานี ฌาณานี อิทมฺตฺถโศทกานีติ ฌาเณสฺ ฌาณํ ปฺปฏิภาณปฺปฏิสฺมฺภิทา ฯ
ติสฺโส ปฺปฏิสฺมฺภิทา อตฺถปฺปฏิสฺมฺภิทา นฺิรฺตฺติปฺปฏิสฺมฺภิทา
ปฺปฏิภาณปฺปฏิสฺมฺภิทา ฯ กตฺเม ฐมฺมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย

อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญญาณํ
อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตํ รูปารมฺมณํ ฯเปฯ โสตฺวิญญาณํ
อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตํ สทฺททารมฺมณํ ฯเปฯ ฆานวิญญาณํ
อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตํ คนฺธารมฺมณํ ฯเปฯ ชิวฺหาวิญญาณํ
อุปฺปนฺนํ โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตํ รสสารมฺมณํ ฯเปฯ กายวิญญาณํ
อุปฺปนฺนํ โหติ ทุกฺขสหคตํ โสณฺฑพฺพารมฺมณํ ตสฺมี สมเย ผลฺโส
โหติ เวทนา โหติ สลฺลว โหติ เจตนา โหติ จิตฺตํ โหติ ทุกฺขํ
โหติ จิตฺตสฺส เอกกฺกตา โหติ มนินฺนุทฺริยํ โหติ ทุกฺขินฺนุทฺริยํ โหติ
ชีวิตินฺนุทฺริยํ โหติ เย วา ปน ตสฺมี สมเย อลฺลเยปี อตฺถิ
ปฏฺิจฺจสมฺบุตฺตนา อรูปิโน ชมฺมา อิม ชมฺมา อพฺยาคตา อิมสุ
ชมฺเมสุ ฌาณํ อตฺถปฏฺิสมฺภิทา ยาย นินฺนุตฺติยา เตสํ ชมฺมานํ
ปฺลยฺลตฺติ โหติ ตตฺร ชมฺมนินฺนุตฺตาทิลลาเป ฌาณํ นินฺนุตฺติปฏฺิสมฺภิทา
เยน ฌาเณน ตานิ ฌาณานิ ชานาติ อิมานิ ฌาณานิ อิทมฺตฺถโชตกานีติ
ฌาเณสุ ฌาณํ ปฏฺิจฺจปฏฺิสมฺภิทา ฯ ติสฺโส ปฏฺิสมฺภิทา
อตฺถปฏฺิสมฺภิทา นินฺนุตฺติปฏฺิสมฺภิทา ปฏฺิจฺจปฏฺิสมฺภิทา ฯ กตฺเม
ชมฺมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา
อุปฺจิตตฺตา วิปากา มโนธาตฺ อุปฺปนฺนา โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตา
รูปารมฺมณา วา ฯเปฯ โสณฺฑพฺพารมฺมณา วา ฯเปฯ มโนวิญญาณธาตฺ
อุปฺปนฺนา โหติ อุปฺเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา ฯเปฯ
ชมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย ผลฺโส

โหติ เวทนา โหติ สลฺยา โหติ เจตนา โหติ จิตฺตํ โหติ วิตกฺโก
โหติ วิจาร์โ โหติ อุเปกฺขา โหติ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา โหติ
มณินฺทริยํ โหติ อุเปกฺขินฺทริยํ โหติ จีวิตินฺทริยํ โหติ เย วา
ปน ตสฺมี สมเย อญฺเฌปี อตฺถิ ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ชมฺมา
อิม ชมฺมา อพฺยาคตา อิมสฺส ชมฺเมสฺส ฌาณํ อตฺถปฏฺิสมฺภิตา
ยาย นินฺรุตฺติยา เตสํ ชมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ชมฺมนินฺรุตฺตาทิลาเป
ฌาณํ นินฺรุตฺติปฏฺิสมฺภิตา เยน ฌาเณน ตานิ ฌาณานิ
ชานาติ อิมานิ ฌาณานิ อิทมตฺถโชตกานีติ ฌาเณสฺส ฌาณํ
ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิตา ฯ

[๗๘๗] ติสฺโส ปฏฺิสมฺภิตา อตฺถปฏฺิสมฺภิตา นินฺรุตฺติปฏฺิสมฺภิตา
ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิตา ฯ กตฺเม ชมฺมา อพฺยาคตา ยสฺมี สมเย
มโนธาตฺส อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ มฺมวิปากา
อุเปกฺขาสหคตา รุปรามมฺณา วา ฯเปฯ โสภฺจพฺพารมฺมณา
วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ
เวทนา โหติ สลฺยา โหติ เจตนา โหติ จิตฺตํ โหติ วิตกฺโก
โหติ วิจาร์โ โหติ อุเปกฺขา โหติ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา โหติ มณินฺทริยํ
โหติ อุเปกฺขินฺทริยํ โหติ จีวิตินฺทริยํ โหติ เย วา ปน ตสฺมี สมเย
อญฺเฌปี อตฺถิ ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ชมฺมา อิม ชมฺมา
อพฺยาคตา อิมสฺส ชมฺเมสฺส ฌาณํ อตฺถปฏฺิสมฺภิตา ยาย นินฺรุตฺติยา
เตสํ ชมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ชมฺมนินฺรุตฺตาทิลาเป ฌาณํ

นิรุตติปฏิสมภिता เยน ฌาณน ตานิ ฌาณานิ ชานาติ อิมานิ
ฌาณานิ อิทมตฺถโชตกานีติ ฌาณสฺส ฌาณํ ปฏิภาณปฏิสมภिता ฯ
ติสฺสโส ปฏิสมภिता อตฺถปฏิสมภिता นิรุตติปฏิสมภिता ปฏิภาณปฏิสมภिता ฯ
กตเม ฌมฺมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย มโนวิญญานชาตุ
อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ
กมฺมวิปากา โสมนสฺสสหคตา รูปรามมฺณา วา ฯเปฯ ฌมฺมารมมฺณา
วา ฯเปฯ มโนวิญญานชาตุ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา
เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา อุเปกฺขาสหคตา
รูปรามมฺณา วา ฯเปฯ ฌมฺมารมมฺณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ
ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ เวทนา โหติ สลฺยา โหติ เจตนา โหติ
จิตฺตํ โหติ วิตกฺโก โหติ วิชาโร โหติ อุเปกฺขา โหติ จิตฺตสฺส
เอกกฺคตา โหติ วิริยนฺทริยํ โหติ สมานฺทริยํ โหติ มนินฺทริยํ
โหติ อุเปกฺขินฺทริยํ โหติ จีวิตินฺทริยํ โหติ เย วา ปน ตสฺมี
สมเย อญฺเฌปี อคฺคิ ปฏิจฺจสมฺบุปฺปนฺนา อรูปิโน ฌมฺมา อิเม
ฌมฺมา อพฺยากตา อิเมสฺส ฌมฺเมสฺส ฌาณํ อตฺถปฏิสมภिता ยาย
นิรุตฺติยา เตสํ ฌมฺมานํ ปญฺจตฺติ โหติ ตตฺร ฌมฺมนิรุตฺตาทิลาเป
ฌาณํ นิรุตฺติปฏิสมภिता เยน ฌาณน ตานิ ฌาณานิ ชานาติ
อิมานิ ฌาณานิ อิทมตฺถโชตกานีติ ฌาณสฺส ฌาณํ ปฏิภาณปฏิสมภिता ฯ
ติสฺสโส ปฏิสมภिता อตฺถปฏิสมภिता นิรุตฺติปฏิสมภिता
ปฏิภาณปฏิสมภिता ฯ กตเม ฌมฺมา อพฺยากตา ยสฺมี สมเย

มโนวิญญานธาตุ อุปปยุตนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา
 น จ กมฺมวิปากา โสมนสุสสหคตา ฅาณสมฺปยุตฺตา ๑เป๑
 โสมนสุสสหคตา ฅาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ ๑เป๑ โสมนสุสสหคตา
 ฅาณวิปฺปยุตฺตา ๑เป๑ โสมนสุสสหคตา ฅาณวิปฺปยุตฺตา
 สสงฺขารเณ ๑เป๑ อุเปกฺขาสหคตา ฅาณสมฺปยุตฺตา ๑เป๑
 อุเปกฺขาสหคตา ฅาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ ๑เป๑ อุเปกฺขาสหคตา
 ฅาณวิปฺปยุตฺตา ๑เป๑ อุเปกฺขาสหคตา ฅาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขารเณ
 ๑เป๑ รูปาวจรํ ฅานํ ภาเวติ ๑เป๑ อรูปาวจรํ ฅานํ ภาเวติ
 กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐจฺมมฺมสุขวิหาริ
 สพฺพโส อากิลฺลจฺญายตฺนํ สมตฺติกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตฺนสญฺญาสหคตํ
 สุขสฺส จ ปหานา ๑เป๑ จตฺตถิ ฅานํ อุปสมฺปชช
 วิหฺรติ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ ๑เป๑ อวิกฺเขโป โหติ อิเม
 ฅมฺมา อพฺยาคตา อิเมสุ ฅมฺเมสุ ฅานํ อตฺถปฺปฏิสมฺภิทา ยาย
 นิรุตฺติยา เตสํ ฅมฺมานํ ปญฺจตฺติ โหติ ตตฺร ฅมฺมนิรุตฺตาทิลาเป
 ฅานํ นิรุตฺติปฺปฏิสมฺภิทา เยน ฅาณเณ ตานิ ฅาณานิ ชานาติ
 อิมานิ ฅาณานิ อิทมฺตถโชตกานีติ ฅาณเณสุ ฅานํ ปฺปฏิภาณปฺปฏิสมฺภิทา ๑

[๗๘๘] จตฺสโส ปฺปฏิสมฺภิทา อตฺถปฺปฏิสมฺภิทา ฅมฺมปฺปฏิสมฺภิทา
 นิรุตฺติปฺปฏิสมฺภิทา ปฺปฏิภาณปฺปฏิสมฺภิทา ๑ ติสฺโส ปฺปฏิสมฺภิทา กามา-
 วจรกุสลโต จตฺส ฅาณสมฺปยุตฺเตสุ จิตฺตูปฺปาเทสุ กิริยโต จตฺส

ถาณสมฺปยุตฺเตสฺ จิตฺตฺปาเทสฺ อุปฺปชฺชนฺติ อตฺถปฺปฏิสฺมฺภิตา

เอเตสฺ เจว อุปฺปชฺชติ จตฺตฺ จ มกฺเคสฺ จตฺตฺ จ ผลฺลสฺ อุปฺปชฺชติ ฯ

อภิธมฺมภาษณียํ ฯ

[๗๘๕] จตฺตฺโส ปฺปฏิสฺมฺภิตา อตฺถปฺปฏิสฺมฺภิตา ฐมฺมปฺปฏิสฺมฺภิตา

นินฺรุตฺติปฺปฏิสฺมฺภิตา ปฺปฏิภาณปฺปฏิสฺมฺภิตา ฯ จตฺตฺนฺนํ ปฺปฏิสฺมฺภิตานํ กตฺติ

กฺกุสลา กตฺติ อฺกฺกุสลา กตฺติ อฺพฺยาคตา ฯเปฯ กตฺติ สฺรณฺนา กตฺติ อฺรณฺนา ฯ

[๗๘๖] สฺยิยา กฺกุสลา สฺยิยา อฺพฺยาคตา สฺยิยา สฺขฺยาเย เวทฺนํ

สมฺปยุตฺตา สฺยิยา อฺทฺกฺกฺขมฺสฺขฺยาเย เวทฺนํ สมฺปยุตฺตา ฯ ตฺติสฺโส

ปฺปฏิสฺมฺภิตา สฺยิยา วิปฺปกํ ฐมฺมํ ฐมฺมา สฺยิยา เณวฺวิปฺปกํ วิปฺปกํ ฐมฺมํ ฐมฺมา

อตฺถปฺปฏิสฺมฺภิตา สฺยิยา วิปฺกํ สฺยิยา วิปฺกํ ฐมฺมํ ฐมฺมา สฺยิยา

เณวฺวิปฺปกํ วิปฺปกํ ฐมฺมํ ฐมฺมา ฯ ตฺติสฺโส ปฺปฏิสฺมฺภิตา อฺนฺนฺปาทํ อฺนฺนฺปาทานิยา

อตฺถปฺปฏิสฺมฺภิตา สฺยิยา อฺนฺนฺปาทํ อฺนฺนฺปาทานิยา สฺยิยา

อฺนฺนฺปาทํ อฺนฺนฺปาทานิยา ฯ ตฺติสฺโส ปฺปฏิสฺมฺภิตา อฺสงฺกํ อฺสิทฺทํ อฺสงฺกํ อฺสิทฺทํ

อตฺถปฺปฏิสฺมฺภิตา สฺยิยา อฺสงฺกํ อฺสิทฺทํ อฺสงฺกํ อฺสิทฺทํ สฺยิยา อฺสงฺกํ อฺสิทฺทํ อฺสงฺกํ อฺสิทฺทํ ฯ

ตฺติสฺโส ปฺปฏิสฺมฺภิตา สฺวิตฺกํ สฺวิตฺกํ สฺวิตฺกํ อตฺถปฺปฏิสฺมฺภิตา

สฺยิยา สฺวิตฺกํ สฺวิตฺกํ สฺยิยา อฺวิตฺกํ อฺวิตฺกํ สฺยิยา

อฺวิตฺกํ อฺวิตฺกํ ฯ สฺยิยา ปฺปิตฺสํ สฺยิยา สฺขฺสํ สฺยิยา อฺเปกฺกํ สฺยิยา

เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ

* เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ

สฺยิยา เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ เณวฺทฺสํ

อาจยกามินี สียา อปัจจัยคามินี สียา เนวอาจยกามินีนอปัจจัยคามินี ฯ
ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา เนวเสกฺขานาเสกฺขา อตฺถปฏิสมฺภิตา
สียา เสกฺขา สียา อเสกฺขา สียา เนวเสกฺขานาเสกฺขา ฯ
ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา ปริตฺตา อตฺถปฏิสมฺภิตา สียา ปริตฺตา สียา
อปุปฺปมาณา ฯ นิรุตฺติปฏิสมฺภิตา ปริตฺตารมฺมณา ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา
สียา ปริตฺตารมฺมณา สียา มหคฺคตารมฺมณา สียา อปุปฺปมาณารมฺมณา ฯ
ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา มชฺฌิมา อตฺถปฏิสมฺภิตา สียา
มชฺฌิมา สียา ปณฺธิตา ฯ ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา อนิยตา อตฺถปฏิสมฺภิตา
สียา สมฺมุตฺตนิยตา สียา อนิยตา ฯ นิรุตฺติปฏิสมฺภิตา
น วตฺตพฺพวา มคฺคการมฺมณาติปิ มคฺคเหตุกาติปิ มคฺคาธิปติณฺติปิ
อตฺถปฏิสมฺภิตา น มคฺคการมฺมณา สียา มคฺคเหตุกา สียา
มคฺคาธิปติณฺติ สียา น วตฺตพฺพวา มคฺคเหตุกาติปิ มคฺคาธิปติณฺติปิ เทว
ปฏิสมฺภิตา สียา มคฺคการมฺมณา น มคฺคเหตุกา สียา มคฺคาธิปติโน
สียา น วตฺตพฺพวา มคฺคการมฺมณาติปิ มคฺคาธิปติโนติปิ ฯ ติสฺโส
ปฏิสมฺภิตา สียา อุปฺปนฺนา สียา อนุปฺปนฺนา น วตฺตพฺพวา
อุปฺปาทีโนติ อตฺถปฏิสมฺภิตา สียา อุปฺปนฺนา สียา อนุปฺปนฺนา สียา
อุปฺปาทีนํ ฯ สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา ปจฺจุปฺปนฺนา ฯ
นิรุตฺติปฏิสมฺภิตา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา เทว ปฏิสมฺภิตา สียา
อตีตารมฺมณา สียา อนาคตารมฺมณา สียา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา
อตฺถปฏิสมฺภิตา สียา อตีตารมฺมณา สียา อนาคตารมฺมณา สียา

ปัจจุปนุนารมมณา สียา น วตตพพา อตีตารมมณาติปี
อนาคตารมมณาติปี ปัจจุปนุนารมมณาติปี ฯ สียา อชฌตตะตา สียา
พหิทฐา สียา อชฌตตพหิทฐา ฯ นินฺรุตติปฏิสมฺภิตา พหิทฐารมมณา
ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา สียา อชฌตตารมมณา สียา พหิทฐารมมณา
สียา อชฌตตพหิทฐารมมณา ฯ อนินฺทสฺสนอปปฏิกฺขมา ฯ

[๗๕๑] เหตุ สเหตุกา เหตุสมฺปยุตฺตา เหตุ เจว สเหตุกา จ
เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จ น วตตพพา น เหตุ สเหตุกาติปี
น เหตุ อเหตุกาติปี ฯ สปปจฺจยา สงฺขตา อนินฺทสฺสนา อปปฏิกฺขมา
อรูปา ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา โลกียา อตฺถปฏิสมฺภิตา สียา
โลกียา สียา โลกุตฺตรา เกนจิ วิญญฺเอยฺยา เกนจิ น
วิญญฺเอยฺยา ฯ

[๗๕๒] โน อาสวา ฯ ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา สาสวา อตฺถปฏิสมฺภิตา
สียา สาสวา สียา อนาสวา ฯ อาสววิปฺปยุตฺตา ฯ ติสฺโส
ปฏิสมฺภิตา น วตตพพา อาสวา เจว สาสวา จาติ สาสวา เจว
โน จ อาสวา อตฺถปฏิสมฺภิตา น วตตพพา อาสวา เจว
สาสวา จาติ สียา สาสวา เจว โน จ อาสวา สีย น วตตพพา
สาสวา เจว โน จ อาสวาติ ฯ น วตตพพา อาสวา เจว
อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปี อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปี ฯ
ติสฺโส ปฏิสมฺภิตา อาสววิปฺปยุตฺตาสวา อตฺถปฏิสมฺภิตา สียา
อาสววิปฺปยุตฺตาสวา สียา อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา ฯ

[๗๕๓] โน สลยโชนา ๗เปฯ โน คนฺธา ๗เปฯ โน โธมา
๗เปฯ โน โยคา ๗เปฯ โน นีวรณา ๗เปฯ โน ปรามาสา ๗เปฯ
สارมมณา โน จิตฺตา เจตสิกา จิตฺตสมฺปยุตฺตา จิตฺตสํสฺฐา
จิตฺตสมฺภูจํนา จิตฺตสทฺทโน จิตฺตานุปริวตฺติโน จิตฺตสํสฺฐสมฺภูจํนา
จิตฺตสํสฺฐสมฺภูจํนสทฺทโน จิตฺตสํสฺฐสมฺภูจํนानุปริวตฺติโน
พาหิรา นุปาทา อนุปาทินฺนา ๗ นุปาทานา
๗เปฯ โน กิเลสา ๗เปฯ

[๗๕๔] น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา น ภาวนาย ปหาตพฺพา
น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา ๗
ติสฺโส ปฏฺฐสมฺภิทา สวิตกฺกา อตุลปฏฺฐสมฺภิทา สียา สวิตกฺกา
สียา อวิตกฺกา ๗ ติสฺโส ปฏฺฐสมฺภิทา สวิจารา อตุลปฏฺฐสมฺภิทา
สียา สวิจารา สียา อวิจารา ๗ สียา สปฺปิตฺติกา สียา อปฺปิตฺติกา
สียา ปิตฺติสทฺคตา สียา น ปิตฺติสทฺคตา สียา สุขสทฺคตา สียา น
สุขสทฺคตา สียา อุเปกฺขาสทฺคตา สียา น อุเปกฺขาสทฺคตา ๗
ติสฺโส ปฏฺฐสมฺภิทา กามาวจฺรา อตุลปฏฺฐสมฺภิทา สียา กามาวจฺรา
สียา น กามาวจฺรา ๗ น รูปาวจฺรา น อรูปาวจฺรา ๗ ติสฺโส
ปฏฺฐสมฺภิทา ปรียาปนฺนา อตุลปฏฺฐสมฺภิทา สียา ปรียาปนฺนา สียา
อปรียาปนฺนา ๗ ติสฺโส ปฏฺฐสมฺภิทา อนิยฺยานิกา อตุลปฏฺฐสมฺภิทา
สียา นิยฺยานิกา สียา อนิยฺยานิกา ๗ ติสฺโส ปฏฺฐสมฺภิทา อนิยฺตา
อตุลปฏฺฐสมฺภิทา สียา นิยฺตา สียา อนิยฺตา ๗ ติสฺโส ปฏฺฐสมฺภิทา

สตุตตรา อตถปฏิสมภिता สिया สตุตตรา สिया อนุตตรา ฯ
อรณาติ ฯ

ปญหาปจจกั
ปฏิสมภิตาวิกงโค สมตโต ฯ

ฉานวิกงโค

[๗๕๕] เอกวิเชน ฉานวตถุ ฯ ปญจ วิญฉานา น เหตุ
อเหตุกา เหตุวิปยุตตา สปปจจยา สงขตา อรูปา โลภียา
สาสวา สลโชนียา คนถนียา โอมนียา โยคนียา นีวรณียา
ปรามญฺจา อุปาทานียา สงฺกิลลิกา อพฺยาทตา สารมฺมฉา อเจตลิกา
วิปากา อุปาทินฺนุปาทานียา อสงฺกิลฺลิจสงฺกิลลิกา น สวิตกุกสวิจารา
น อวิตกุกวิจารมตฺตา อวิตกุกอวิจารา น ปิติสหคตา เนวทสฺสเนน-
*นภวานายปหาดพฺพา เนวทสฺสเนนนภวานายปหาดพฺพเหตุกา
เนวอาจยคามิโนนอปจยคามิโน เนวเสกฺขานาเสกฺขา ปรีตฺตา กามาจจรา
น รูปาวจรา น อรูปาวจรา ปรียาปนฺนา โน อปรียาปนฺนา อนียตา
อนียยานิกา อุปฺปนฺนา มโนวิญฉานวิญญेषฺยา อนิจฺจา ชราภิกฺกตา ฯ
ปญจ วิญฉานา อุปฺปนฺนวตฺตุกา อุปฺปนฺนารมฺมฉา ปุเรชาตวตฺตุกา
ปุเรชาตารมฺมฉา อชฺฉตฺติกวตฺตุกา พาหิรารมฺมฉา อสมฺภินฺน-
วตฺตุกา อสมฺภินฺนารมฺมฉา นานาวตฺตุกา นานารมฺมฉา น

อณวมณฺหสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโกนฺติ น อสมนฺนาหารา อุปฺปชฺชนฺติ
น อมฺนสึการา อุปฺปชฺชนฺติ น อพฺโพกัณฺณา อุปฺปชฺชนฺติ น
อปฺพุพฺ อจรมิํ อุปฺปชฺชนฺติ น อณวมณฺหสฺส สมฺนฺนฺตรา อุปฺปชฺชนฺติ
ปฺลฺจ วิญฺญาณา อนาโกคา ปฺลฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กณฺจि ฌมฺมํ
ปฺฏิวิชานาติ อณฺลตฺร อภินิปาตมตฺตา ปฺลฺจจฺนํ วิญฺญาณานํ
สมฺนฺนฺตราปี น กณฺจि ฌมฺมํ ปฺฏิวิชานาติ ปฺลฺจหิ วิญฺญาเณหิ
น กณฺจि อิริยาปถํ กปฺเปติ ปฺลฺจจฺนํ วิญฺญาณานํ สมฺนฺนฺตราปี
น กณฺจि อิริยาปถํ กปฺเปติ ปฺลฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กายกมฺมํ
น วจิกมฺมํ ปฺฐฺจเปติ ปฺลฺจจฺนํ วิญฺญาณานํ สมฺนฺนฺตราปี น
กายกมฺมํ น วจิกมฺมํ ปฺฐฺจเปติ ปฺลฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กุสลาकुสลํ
ฌมฺมํ สฺมาทียติ ปฺลฺจจฺนํ วิญฺญาณานํ สมฺนฺนฺตราปี น กุสลาकुสลํ
ฌมฺมํ สฺมาทียติ ปฺลฺจหิ วิญฺญาเณหิ น สฺมาปชฺชติ น วุฏฺฐาติ
ปฺลฺจจฺนํ วิญฺญาณานํ สมฺนฺนฺตราปี น สฺมาปชฺชติ น วุฏฺฐาติ
ปฺลฺจหิ วิญฺญาเณหิ น จวติ น อุปฺปชฺชติ ปฺลฺจจฺนํ วิญฺญาณานํ
สมฺนฺนฺตราปี น จวติ น อุปฺปชฺชติ ปฺลฺจหิ วิญฺญาเณหิ น สฺุปติ
น ปฺฏิพฺุชฺชติ น สฺุปีนํ ปฺสุสฺติ ปฺลฺจจฺนํ วิญฺญาณานํ สมฺนฺนฺตราปี
น สฺุปติ น ปฺฏิพฺุชฺชติ น สฺุปีนํ ปฺสุสฺติ ฯ ยถาวทวตฺถุวิภาวนา
ปฺลฺลฺลา ฯ เอวํ เอกวิเชน ฌาณวตฺถุ ฯ

[๗๕๖] ทฺุวิเชน ฌาณวตฺถุ โลภียา ปฺลฺลฺลา โลกุตฺตรา ปฺลฺลฺลา
เกนจิ วิญฺเญยฺยา ปฺลฺลฺลา เกนจิ น วิญฺเญยฺยา ปฺลฺลฺลา สาสวา

ปลฺลว อนาสว ปลฺลว อาสววิปฺยตฺตสวสว ปลฺลว
อาสววิปฺยตฺตอนาสว ปลฺลว สลฺลว โสณียา ปลฺลว อสลฺลว โสณียา
ปลฺลว สลฺลว โสณวิปฺยตฺตสลฺลว โสณียา ปลฺลว สลฺลว โสณวิปฺยตฺต
สลฺลว โสณียา ปลฺลว คณฺณียา ปลฺลว อคณฺณียา ปลฺลว
คณฺณวิปฺยตฺตคณฺณียา ปลฺลว คณฺณวิปฺยตฺตอคณฺณียา ปลฺลว
โอมฺณียา ปลฺลว อโณมนียา ปลฺลว โอมฺวิปฺยตฺตโอมฺณียา ปลฺลว
โอมฺวิปฺยตฺตอโณมนียา ปลฺลว โยคฺณียา ปลฺลว อโยคฺณียา
ปลฺลว โยคฺวิปฺยตฺตโยคฺณียา ปลฺลว โยคฺวิปฺยตฺตอโยคฺณียา
ปลฺลว นีวรณฺณียา ปลฺลว อนีวรณฺณียา ปลฺลว นีวรณฺณวิปฺยตฺตนีวรณฺณียา
ปลฺลว นีวรณฺณวิปฺยตฺตอนีวรณฺณียา ปลฺลว ปรามภฺจ
ปลฺลว อปรามภฺจ ปลฺลว ปรามาสววิปฺยตฺตปรามภฺจ ปลฺลว
ปรามาสววิปฺยตฺตอปรามภฺจ ปลฺลว อุปาทินฺนา ปลฺลว อนุปาทินฺนา
ปลฺลว อุปาทานียา ปลฺลว อนุปาทานียา ปลฺลว
อุปาทานวิปฺยตฺตอุปาทานียา ปลฺลว อุปาทานวิปฺยตฺตอนุปาทานียา
ปลฺลว สงฺกิลลิกา ปลฺลว อสงฺกิลลิกา ปลฺลว กิลลวิปฺยตฺตสงฺกิลลิกา
ปลฺลว กิลลวิปฺยตฺตอสงฺกิลลิกา ปลฺลว สวิตกฺกา
ปลฺลว อวิตกฺกา ปลฺลว สวิจารา ปลฺลว อวิจารา ปลฺลว
สปีติกา ปลฺลว อสปีติกา ปลฺลว ปีติสหคฺตา ปลฺลว น
ปีติสหคฺตา ปลฺลว สุขสหคฺตา ปลฺลว น สุขสหคฺตา ปลฺลว
อุเปกฺขาสหคฺตา ปลฺลว น อุเปกฺขาสหคฺตา ปลฺลว กามาวจรา

ปลฺลว น กามาวจรา ปลฺลว รุปาวจรา ปลฺลว น รุปาวจรา
ปลฺลว อรุปาวจรา ปลฺลว น อรุปาวจรา ปลฺลว ปรียาปนฺนา
ปลฺลว อปรียาปนฺนา ปลฺลว นียยานิกา ปลฺลว อนียยานิกา
ปลฺลว นียตา ปลฺลว อนียตา ปลฺลว สตฺตตรา ปลฺลว
อนุตฺตตรา ปลฺลว อตฺตชานิกา ปลฺลว ชาปิตฺตถา ปลฺลว เอวํ
ทฺวิเชน ฅาณวตฺต ๑

[๗๕๗] ติวิเชน ฅาณวตฺต ๑ จินฺตามยา ปลฺลว สุตฺมยา ปลฺลว
ภาวนามยา ปลฺลว ทานมยา ปลฺลว สीलฺมยา ปลฺลว ภาวนามยา
ปลฺลว อธิสึเต ปลฺลว อธิจิตฺเต ปลฺลว อธิปลฺลวย ปลฺลว
อายโกสลฺลํ อปายโกสลฺลํ อูปายโกสลฺลํ ๑ วิปากา ปลฺลว วิปากธมฺมธมฺมา
ปลฺลว เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา ปลฺลว อฺปาทินฺนฺปาทานิยา
ปลฺลว อนฺปาทินฺนฺปาทานิยา ปลฺลว อนฺปาทินฺนอนฺปาทานิยา
ปลฺลว สวิตกฺกสวิจารา ปลฺลว อวิตกฺกวิจารมตฺตา
ปลฺลว อวิตกฺกอวิจารา ปลฺลว ปิตฺติสทฺคตา ปลฺลว สุขสทฺคตา
ปลฺลว อฺเปกฺขาสทฺคตา ปลฺลว อายคคามินิ ปลฺลว อปฺยคคามินิ
ปลฺลว เนวอายคคามินินอปฺยคคามินิ ปลฺลว เสกฺขา ปลฺลว
อเสกฺขา ปลฺลว เนวเสกฺขานาเสกฺขา ปลฺลว ปรีตฺตา ปลฺลว
มหกฺคตา ปลฺลว อปฺปมาณา ปลฺลว ปรีตฺตารมฺมณา ปลฺลว
มหกฺคตารมฺมณา ปลฺลว อปฺปมาณารมฺมณา ปลฺลว มคฺคา-
รมฺมณา ปลฺลว มคฺคเหตุกา ปลฺลว มคฺคาธิปฺตินิ ปลฺลว อฺปฺปนฺนา

ปลฺลว อนุปฺปนฺนา ปลฺลว อุปาทีนึ ปลฺลว อตีตา ปลฺลว
อนาคตา ปลฺลว ปจฺจุปปนฺนา ปลฺลว อตีตารมฺมณา ปลฺลว
อนาคตารมฺมณา ปลฺลว ปจฺจุปปนฺนารมฺมณา ปลฺลว อชฺฌตฺตา
ปลฺลว พหิทฺธา ปลฺลว อชฺฌตฺตพหิทฺธา ปลฺลว อชฺฌตฺตารมฺมณา
ปลฺลว พหิทฺธารมฺมณา ปลฺลว อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา ปลฺลว ฯ
สวิตกฺกสฺวึจฺจรา ปลฺลว อตฺถึ วิปากา อตฺถึ วิปากธมฺมธมฺมา
อตฺถึ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา อตฺถึ อุปาทีนฺนุปาทานิยา อตฺถึ
อนุปาทีนฺนุปาทานิยา อตฺถึ อนุปาทีนฺนุอนุปาทานิยา อตฺถึ ปีตีสหคต
อตฺถึ สุขสหคตา อตฺถึ อุเปกฺขาสหคตา อตฺถึ อาจยคามินึ อตฺถึ
อปจยคามินึ อตฺถึ เนวอาจยคามินึนอปจยคามินึ อตฺถึ เสกฺขา
อตฺถึ อเสกฺขา อตฺถึ เนวเสกฺขานาเสกฺขา อตฺถึ ปริตฺตตา อตฺถึ
มหคฺคตา อตฺถึ อปฺปมาณา อตฺถึ ปริตฺตารมฺมณา อตฺถึ มหคฺคตารมฺมณา
อตฺถึ อปฺปมาณารมฺมณา อตฺถึ มคฺคการมฺมณา อตฺถึ
มคฺคเหตุกา อตฺถึ มคฺคาธิปตีนิ อตฺถึ อุปปนฺนา อตฺถึ อนุปฺปนฺนา
อตฺถึ อุปาทีนึ อตฺถึ อตีตา อตฺถึ อนาคตา อตฺถึ ปจฺจุปปนฺนา
อตฺถึ อตีตารมฺมณา อตฺถึ อนาคตารมฺมณา อตฺถึ ปจฺจุปปนฺนารมฺมณา
อตฺถึ อชฺฌตฺตา อตฺถึ พหิทฺธา อตฺถึ อชฺฌตฺตพหิทฺธา
อตฺถึ อชฺฌตฺตารมฺมณา อตฺถึ พหิทฺธารมฺมณา อตฺถึ
อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา ฯ อวิตกฺกวิจฺจรมตฺตา ปลฺลว อตฺถึ วิปากา
อตฺถึ วิปากธมฺมธมฺมา อตฺถึ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา อตฺถึ

อุปาทินฺนุปาทานิยา อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิยา อตฺถิ
อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา อตฺถิ อาจยคามินี อตฺถิ อปจยคามินี อตฺถิ
เนวอาจยคามินีนอปจยคามินี อตฺถิ เสกฺขา อตฺถิ อเสกฺขา อตฺถิ
เนวเสกฺขานาเสกฺขา อตฺถิ อุปปนฺนา อตฺถิ อนุปปนฺนา อตฺถิ
อุปปาทีนึ อตฺถิ อตีตา อตฺถิ อนาคตา อตฺถิ ปจฺจุปปนฺนา อตฺถิ
อชฺฉตฺตา อตฺถิ พหิทฺธา อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺธา ฯ อวิตกกถาวิจารา
ปฺลฺยา อตฺถิ วิปากา อตฺถิ วิปាកมฺมมฺมา อตฺถิ
เนววิปាកนวิปាកมฺมมฺมา อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิยา อตฺถิ
อนุปาทินฺนุปาทานิยา อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา อตฺถิ ปีตีสหคฺตา
อตฺถิ สุขสหคฺตา อตฺถิ อุเปกฺขาสหคฺตา อตฺถิ อาจยคามินี อตฺถิ
อปจยคามินี อตฺถิ เนวอาจยคามินีนอปจยคามินี อตฺถิ เสกฺขา
อตฺถิ อเสกฺขา อตฺถิ เนวเสกฺขานาเสกฺขา อตฺถิ ปริตฺตารมฺมณา
อตฺถิ มหคฺคตารมฺมณา อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมณา อตฺถิ มคฺคตารมฺมณา
อตฺถิ มคฺคเหตุกา อตฺถิ มคฺคธาธิปฺตีนึ อตฺถิ อุปปนฺนา
อตฺถิ อนุปปนฺนา อตฺถิ อุปปาทีนึ อตฺถิ อตีตา อตฺถิ อนาคตา
อตฺถิ ปจฺจุปปนฺนา อตฺถิ อตีตารมฺมณา อตฺถิ อนาคตารมฺมณา
อตฺถิ ปจฺจุปปนฺนารมฺมณา อตฺถิ อชฺฉตฺตา อตฺถิ พหิทฺธา อตฺถิ
อชฺฉตฺตพหิทฺธา อตฺถิ อชฺฉตฺตารมฺมณา อตฺถิ พหิทฺธารมฺมณา
อตฺถิ อชฺฉตฺตพหิทฺธารมฺมณา ฯ ปีตีสหคฺตา ปฺลฺยา สุขสหคฺตา
ปฺลฺยา อตฺถิ วิปากา อตฺถิ วิปាកมฺมมฺมา อตฺถิ เนว

วิปากนวิปากมมมมมา อตฺถิ อูปาทีนุปาทานิยา อตฺถิ
อนุปาทีนุปาทานิยา อตฺถิ อนุปาทีนุอนุปาทานิยา อตฺถิ สวิตกุกสวิจารา
อตฺถิ อวิตกุกวิจารมตฺตา อตฺถิ อวิตกุกอวิจารา อตฺถิ อาจยคามินี
อตฺถิ อปจยคามินี อตฺถิ เนวอาจยคามินีนอปจยคามินี อตฺถิ
เสกฺขา อตฺถิ อเสกฺขา อตฺถิ เนวเสกฺขานาเสกฺขา อตฺถิ ปริตฺตา
อตฺถิ มหคฺคตา อตฺถิ อปฺปมาณา อตฺถิ ปริตฺตารมฺมณา อตฺถิ
มหคฺคตารมฺมณา อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมณา อตฺถิ มคฺคตารมฺมณา
อตฺถิ มคฺคเหตุกา อตฺถิ มคฺคธาธิปฺตินี อตฺถิ อูปฺปนฺนา อตฺถิ
อนุปฺปนฺนา อตฺถิ อูปฺปาทีนี อตฺถิ อตีตา อตฺถิ อนาคตา อตฺถิ
ปจฺจุปฺปนฺนา อตฺถิ อตีตารมฺมณา อตฺถิ อนาคตารมฺมณา อตฺถิ
ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา อตฺถิ อชฺมตฺตา อตฺถิ พหิทฺธา อตฺถิ
อชฺมตฺตพหิทฺธา อตฺถิ อชฺมตฺตารมฺมณา อตฺถิ พหิทฺธารมฺมณา
อตฺถิ อชฺมตฺตพหิทฺธารมฺมณา ฯ อูเปกฺขาสหคฺตา ปณฺญา อตฺถิ
วิปากา อตฺถิ วิปากมมมมมา อตฺถิ เนววิปากนวิปากมมมมมา
อตฺถิ อูปาทีนุปาทานิยา อตฺถิ อนุปาทีนุปาทานิยา อตฺถิ
อนุปาทีนุอนุปาทานิยา อตฺถิ อาจยคามินี อตฺถิ อปจยคามินี อตฺถิ
เนวอาจยคามินีนอปจยคามินี อตฺถิ เสกฺขา อตฺถิ อเสกฺขา อตฺถิ
เนวเสกฺขานาเสกฺขา อตฺถิ ปริตฺตา อตฺถิ มหคฺคตา อตฺถิ อปฺปมาณา
อตฺถิ ปริตฺตารมฺมณา อตฺถิ มหคฺคตารมฺมณา อตฺถิ อปฺปมาณา-
รมฺมณา อตฺถิ มคฺคตารมฺมณา อตฺถิ มคฺคเหตุกา อตฺถิ มคฺคธาธิปฺตินี

อตุถิ อูปรุปรุณา อตุถิ ออนุปรุปรุณา อตุถิ อูปรุปรุาถินิ อตุถิ อตุถิตา
อตุถิ อเนาคตา อตุถิ ปรุจจุปรุปรุณา อตุถิ อตุถิตารมมณา อตุถิ
อเนาคตารมมณา อตุถิ ปรุจจุปรุปรุณารมมณา อตุถิ อชฌตุตา
อตุถิ พหิทุธา อตุถิ อชฌตุตพหิทุธา อตุถิ อชฌตุตตารมมณา
อตุถิ พหิทุธารมมณา อตุถิ อชฌตุตพหิทุธารมมณา ฯ เอวิ
ติวิเชน ฌาณวตุถุ ฯ

[๗๕๕] จตุพพิเชน ฌาณวตุถุ กมมสุสกตฺ ฌาณํ สจฺจานูโลมิกํ
ฌาณํ มกฺกสมงฺกิสฺส ฌาณํ ผลสมงฺกิสฺส ฌาณํ ทุกฺเข ฌาณํ
ทุกฺขสมุทฺথে ฌาณํ ทุกฺขนิโรธเ ฌาณํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺิปปทฺาย
ฌาณํ กามาวจฺรา ปญฺญา รูปรฺยาวจฺรา ปญฺญา อรูปฺยาวจฺรา ปญฺญา
อปริยาปนฺนา ปญฺญา ฌมฺเม ฌาณํ อนฺนุเว ฌาณํ ปรุจฺเจ ฌาณํ
สมมฺติฌาณํ อตุถิ ปญฺญา อายฺยา โน อปฺจายฺย อตุถิ ปญฺญา
อปฺจายฺย โน อายฺยา อตุถิ ปญฺญา อายฺยา เจว อปฺจายฺย
จ อตุถิ ปญฺญา เนว อายฺยา โน อปฺจายฺย อตุถิ ปญฺญา
นิพฺพิทฺาย โน ปฏฺิเวรฺาย อตุถิ ปญฺญา ปฏฺิเวรฺาย โน นิพฺพิทฺาย
อตุถิ ปญฺญา นิพฺพิทฺาย เจว ปฏฺิเวรฺาย จ อตุถิ ปญฺญา เนว
นิพฺพิทฺาย โน ปฏฺิเวรฺาย หานภาคินิ ปญฺญา จิตฺภาคินิ ปญฺญา
วิเสสภาคินิ ปญฺญา นิพฺเพธภาคินิ ปญฺญา จตฺสฺโส ปฏฺิสมฺภิทฺา
จตฺสฺโส ปฏฺิปปทฺา จตฺตาริ อารมฺมณานิ ฌรามรณ ฌาณํ ฌรา-
มรณสมุทฺথে ฌาณํ ฌรามรณนิโรธเ ฌาณํ ฌรามรณนิโรธคามินิยา

ปฏิปทาย ฌาณํ ชาติยา ฌาณํ ๑เปฯ ภาเว ฌาณํ ๑เปฯ
อุปาทานे ฌาณํ ๑เปฯ ตณฺหยา ฌาณํ ๑เปฯ เวทนาย ฌาณํ
๑เปฯ ผสฺเส ฌาณํ ๑เปฯ สพายตเน ฌาณํ ๑เปฯ นามรูป
ฌาณํ ๑เปฯ วิญฺญาเน ฌาณํ ๑เปฯ สงฺขารesu ฌาณํ สงฺขารสมุทเย
ฌาณํ สงฺขารนิโรเธ ฌาณํ สงฺขารนิโรธคามินียา ปฏิปทาย ฌาณํ
เอวํ จตุพฺพิเชน ฌาณวตฺถุ ๑

[๑๕๕] ปญฺจวิเชน ฌาณวตฺถุ ปญฺจกฺโข สมนฺมาสมาธิ
ปญฺจฌาณิกิ สมนฺมาสมาธิ เอวํ ปญฺจวิเชน ฌาณวตฺถุ ๑ จพฺพิเชน
ฌาณวตฺถุ ฌสุ อภิฌวาสุ ปญฺญา เอวํ จพฺพิเชน ฌาณวตฺถุ ๑
สตุตฺติเชน ฌาณวตฺถุ สตุตฺตสตุตฺติ ฌาณวตฺถุณิ เอวํ สตุตฺติเชน
ฌาณวตฺถุ ๑ อฏฺฐวิเชน ฌาณวตฺถุ จตุสฺ มกุเคสฺ จตุสฺ ผเลสฺ
ปญฺญา เอวํ อฏฺฐวิเชน ฌาณวตฺถุ ๑ นววิเชน ฌาณวตฺถุ
นวสฺ อนุปฺพุพฺพิหารสมาปตฺติสฺ ปญฺญา เอวํ นววิเชน ฌาณวตฺถุ ๑

[๑๖๐] ทสฺวิเชน ฌาณวตฺถุ ทสฺ ตถาคตฺสฺส ตถาคตฺพลานิ
เยหิ พลลฺลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภณฺจณํ ปฏฺิขานาติ ปฺริสาสฺ
สีหนาทํ นทฺติ พุรฺหุมฺจกฺกํ ปวตฺเตติ ๑ กตฺมานิ ทสฺ ๑ อธิ ตถาคโต
จานญฺจ จานโต อฏฺฐจานญฺจ อฏฺฐจานโต ยถาภูตํ ปฺชานาติ ยมฺปิ
ตถาคโต จานญฺจ จานโต อฏฺฐจานญฺจ อฏฺฐจานโต ยถาภูตํ ปฺชานาติ
อิทฺมฺปิ ตถาคตฺสฺส ตถาคตฺพลํ โหติ ยํ พลํ อากมฺม ตถาคโต
อาสภณฺจณํ ปฏฺิขานาติ ปฺริสาสฺ สีหนาทํ นทฺติ พุรฺหุมฺจกฺกํ

ปวตฺเตติ ฯ ปุณ จ ปรี ตถาคโต อตีตนาถตปฺจฺจุปฺนุณานัน
กมฺมสมาทานานัน จานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติ ยมฺปิ
ตถาคโต อตีตนาถตปฺจฺจุปฺนุณานัน กมฺมสมาทานานัน จานโส เหตุโส
วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติ อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ ยํ
พลํ อากมฺม ตถาคโต อาสภณฺจฺจํ ปฏฺิชานาติ ปรีสาสุ สีหนาทำ
นทติ พุรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ ฯ ปุณ จ ปรี ตถาคโต สพฺพตฺถคามินี
ปฏฺิปทํ ยถาภูตํ ปชานาติ ยมฺปิ ตถาคโต สพฺพตฺถคามินี ปฏฺิปทํ
ยถาภูตํ ปชานาติ อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ ยํ พลํ
อากมฺม ตถาคโต อาสภณฺจฺจํ ปฏฺิชานาติ ปรีสาสุ สีหนาทำ นทติ
พุรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ ฯ ปุณ จ ปรี ตถาคโต อนนฺกธาตุํ นานาธาตุํ
โลกํ ยถาภูตํ ปชานาติ ยมฺปิ ตถาคโต อนนฺกธาตุํ นานาธาตุํ
โลกํ ยถาภูตํ ปชานาติ อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ ยํ
พลํ อากมฺม ตถาคโต อาสภณฺจฺจํ ปฏฺิชานาติ ปรีสาสุ สีหนาทำ
นทติ พุรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ ฯ ปุณ จ ปรี ตถาคโต สตฺตฺตานัน
นानาธมฺมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานาติ ยมฺปิ ตถาคโต สตฺตฺตานัน นานาธมฺมุตฺติกตํ
ยถาภูตํ ปชานาติ อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ
ยํ พลํ อากมฺม ตถาคโต อาสภณฺจฺจํ ปฏฺิชานาติ ปรีสาสุ
สีหนาทำ นทติ พุรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ ฯ ปุณ จ ปรี ตถาคโต ปรีสตฺตฺตานัน
ปรีปฺกฺคฺลานัน อินฺทฺริยปโรปรียตฺตํ ยถาภูตํ ปชานาติ ยมฺปิ
ตถาคโต ปรีสตฺตฺตานัน ปรีปฺกฺคฺลานัน อินฺทฺริยปโรปรียตฺตํ ยถาภูตํ

ปชานาติ อิทมปี ตถาคตสุส ตถาคตพลั โหติ ยั พลั อากมม
ตถาคโต อสภณจัน ปฏิจานาติ ปรีสาสุ สีหนาทำ นทติ พุรหุมจกั
ปวตเตติ ฯ ปุณ จ ปรี ตถาคโต ฉานวิโมกขสมาธิสมาปตตี
สงกิลลั โวทานั วุฏจัน ยถาภูตึ ปชานาติ ยมปี ตถาคโต
ฉานวิโมกขสมาธิสมาปตตี สงกิลลั โวทานั วุฏจัน ยถาภูตึ
ปชานาติ อิทมปี ตถาคตสุส ตถาคตพลั โหติ ยั พลั อากมม
ตถาคโต อสภณจัน ปฏิจานาติ ปรีสาสุ สีหนาทำ นทติ พุรหุมจกั
ปวตเตติ ฯ ปุณ จ ปรี ตถาคโต ปุพเพนิวาसानุสสติ ยถาภูตึ
ปชานาติ ยมปี ตถาคโต ปุพเพนิวาसानุสสติ ยถาภูตึ ปชานาติ
อิทมปี ตถาคตสุส ตถาคตพลั โหติ ยั พลั อากมม ตถาคโต
อสภณจัน ปฏิจานาติ ปรีสาสุ สีหนาทำ นทติ พุรหุมจกั ปวตเตติ ฯ
ปุณ จ ปรี ตถาคโต สตตทานั จตุปปาตึ ยถาภูตึ ปชานาติ ยมปี
ตถาคโต สตตทานั จตุปปาตึ ยถาภูตึ ปชานาติ อิทมปี ตถาคตสุส
ตถาคตพลั โหติ ยั พลั อากมม ตถาคโต อสภณจัน ปฏิจานาติ
ปรีสาสุ สีหนาทำ นทติ พุรหุมจกั ปวตเตติ ฯ ปุณ จ ปรี
ตถาคโต อาสวานั ขยั ยถาภูตึ ปชานาติ ยมปี ตถาคโต อาสวานั
ขยั ยถาภูตึ ปชานาติ อิทมปี ตถาคตสุส ตถาคตพลั โหติ ยั
พลั อากมม ตถาคโต อสภณจัน ปฏิจานาติ ปรีสาสุ สีหนาทำ
นทติ พุรหุมจกั ปวตเตติ ฯ อิมานิ ทส ตถาคตสุส ตถาคตพลานิ
เยหิ พลลหิ สมมุนาคโต ตถาคโต อสภณจัน ปฏิจานาติ ปรีสาสุ

สีหนาทํ นทติ พุรหุมจกํ ปวตเตติ เอวํ ทสวิเชน ฌาณวตฺถุ ๑

มาติกา ๑

[๘๐๑] ปญจวิญญาณํ น เหตุเมว อเหตุกเมว เหตุวิปฺปยุตฺตเมว
สปรฺปจฺจยเมว สงฺขตเมว อรูปเมว โลภียเมว สาสวเมว
สญฺโฆชนียเมว คณฺถนียเมว โอมฺณียเมว โยคนียเมว นีวรณียเมว
ปรามญฺญเมว อุปาทานียเมว สงฺกิลลิกเมว อพฺยาคตเมว
สارมฺมณเมว อเจตสิกเมว วิปากเมว อุปาทีนฺนุปาทานียเมว
อสงฺกิลฺลิสฺสงฺกิลลิกเมว นสวิตกฺกสฺวิچارเมว นอวิตกฺกวิچارมตฺตเมว
อวิตกฺกอวิچارเมว น ปิตฺติสทฺทเมว เนวทสฺสเนนนภาวนาย-
*ปหาดพฺพเมว เนวทสฺสเนนนภาวนายปหาดพฺพเหตุกเมว
เนวอาจยคามีนอปจยคามิเมว เนวเสกฺขํนาเสกฺขเมว ปริตฺตเมว
กามาจรเมว น รูปาจรเมว น อรูปาจรเมว ปริยาปนฺนเมว
โน อปริยาปนฺนเมว อนียตเมว อนิยุยานิกเมว อุปฺปนฺนํ
มโนวิญญาณวิญญฺเยยเมว อนิจฺจเมว ชราภิกฺขตเมว ๑

[๘๐๒] ปญจ วิญญาณา อุปฺปนฺนวตฺถุกา อุปฺปนฺนารมฺมณาติ
อุปฺปนฺนสฺมี วตฺถุสฺมี อุปฺปนฺเน อารมฺมणे อุปฺปชฺชนฺติ ๑ ปุเรชาตวตฺถุกา
ปุเรชาตารมฺมณาติ ปุเร ชาตสฺมี วตฺถุสฺมี ปุเร ชาเต
อารมฺมणे อุปฺปชฺชนฺติ ๑ อชฺมตฺติกวตฺถุกา พาหิรารมฺมณาติ
ปญฺจนฺนํ วิญญาณํ วตฺถุ อชฺมตฺติกา อารมฺมณา พาหิรา ๑
อสมฺภินฺนวตฺถุกา อสมฺภินฺนารมฺมณาติ อสมฺภินฺนสฺมี วตฺถุสฺมี

อสมภินุเน อารมมณเ ออุปชชุนติ ฯ นานาวตถุกา นานารมมณาติ
 อดณั จกขุวิญญาณสฺส วตถุ จ อารมมณณจ อดณั โสตวิญญาณสฺส
 วตถุ จ อารมมณณจ อดณั ฆานวิญญาณสฺส วตถุ
 จ อารมมณณจ อดณั ชิวหาวิญญาณสฺส วตถุ จ อารมมณณจ
 อดณั กายวิญญาณสฺส วตถุ จ อารมมณณจ ฯ น อดณมณณสฺส
 โคจรวิสยั ปจจนุโกตติ จกขุวิญญาณสฺส โคจรวิสยั โสตวิญญาณั
 น ปจจนุโกติ โสตวิญญาณสฺสโคจรวิสยัปี จกขุวิญญาณั
 น ปจจนุโกติ จกขุวิญญาณสฺส โคจรวิสยั ฆานวิญญาณั น ปจจนุโกติ
 ฆานวิญญาณสฺส โคจรวิสยัปี จกขุวิญญาณั น ปจจนุโกติ
 จกขุวิญญาณสฺส โคจรวิสยั ชิวหาวิญญาณั น ปจจนุโกติ ชิวหาวิญญาณสฺส
 โคจรวิสยัปี จกขุวิญญาณั น ปจจนุโกติ จกขุวิญญาณสฺส
 โคจรวิสยั กายวิญญาณั น ปจจนุโกติ กายวิญญาณสฺส
 โคจรวิสยัปี จกขุวิญญาณั น ปจจนุโกติ โสตวิญญาณสฺส
 ฯเปฯ ฆานวิญญาณสฺส ฯเปฯ ชิวหาวิญญาณสฺส ฯเปฯ
 กายวิญญาณสฺส โคจรวิสยั จกขุวิญญาณั น ปจจนุโกติ จกขุวิญญาณสฺส๗
 โคจรวิสยัปี กายวิญญาณั น ปจจนุโกติ กายวิญญาณสฺส
 โคจรวิสยั โสตวิญญาณั น ปจจนุโกติ โสตวิญญาณสฺส
 โคจรวิสยัปี กายวิญญาณั น ปจจนุโกติ กายวิญญาณสฺส โคจรวิสยั
 ฆานวิญญาณั น ปจจนุโกติ ฆานวิญญาณสฺส โคจรวิสยัปี กาย-
 วิญญาณั น ปจจนุโกติ กายวิญญาณสฺส โคจรวิสยั ชิวหาวิญญาณั

น ปจฺจนุโกติ ชิวหาวิญญานสฺส โคจรวิสยปี กายวิญญานํ น
 ปจฺจนุโกติ ฯ น อสมนฺนาหารา อุปฺปชฺชนฺตํ สมนฺนาหฺรณฺตสฺส
 อุปฺปชฺชนฺตํ ฯ น อมนฺสิการา อุปฺปชฺชนฺตํ มนฺสิกรณฺตสฺส
 อุปฺปชฺชนฺตํ ฯ น อพฺโพภิกฺขณา อุปฺปชฺชนฺตํ น ปฏิปาฏิยา
 อุปฺปชฺชนฺตํ ฯ น อปุพฺพิ อจฺริมฺ อุปฺปชฺชนฺตํ น เอกกฺขณฺ อุปฺปชฺชนฺตํ ฯ
 น อลฺลวมฺลสฺส สมนฺนฺตรา อุปฺปชฺชนฺตํ จกฺขุวิญญานสฺส
 อุปฺปนฺนสมนฺนฺตรา โสตฺวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ โสตฺวิญญานสฺส
 อุปฺปนฺนสมนฺนฺตราปี จกฺขุวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญญานสฺส
 อุปฺปนฺนสมนฺนฺตรา ฆานวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ ฆานวิญญานสฺส
 อุปฺปนฺนสมนฺนฺตราปี จกฺขุวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญญานสฺส
 อุปฺปนฺนสมนฺนฺตรา ชิวหาวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ ชิวหาวิญญานสฺส
 อุปฺปนฺนสมนฺนฺตราปี จกฺขุวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญญานสฺส
 อุปฺปนฺนสมนฺนฺตรา กายวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ กายวิญญานสฺส
 อุปฺปนฺนสมนฺนฺตราปี จกฺขุวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ โสตฺวิญญานสฺส
 ฯเปฯ ฆานวิญญานสฺส ฯเปฯ ชิวหาวิญญานสฺส ฯเปฯ กายวิญญานสฺส
 อุปฺปนฺนสมนฺนฺตรา จกฺขุวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญญานสฺส
 อุปฺปนฺนสมนฺนฺตราปี กายวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ
 กายวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมนฺนฺตรา โสตฺวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ
 โสตฺวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมนฺนฺตราปี กายวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ
 กายวิญญานสฺส อุปฺปนฺนสมนฺนฺตรา ฆานวิญญานํ น อุปฺปชฺชติ

ฆานวิญญาณสุส อุปปนุสนมนนุตราปี กายวิญญาณํ น อุปฺปชฺชติ
กายวิญญาณสุส อุปปนุสนมนนุตรา ชิวหาวิญญาณํ น อุปฺปชฺชติ
ชิวหาวิญญาณสุส อุปปนุสนมนนุตราปี กายวิญญาณํ น อุปฺปชฺชติ ฯ
ปลฺลจ วิญญาณา อนาโกคาติ ปลฺลจนฺนํ วิญญาณานํ นตฺถิ
อวชฺชนา วา อาโกโค วา สมนฺนาหาโร วา มนสิกาโร วา ฯ
ปลฺลจฺหิ วิญญาณฺเหหิ น กลฺลจฺจิ ฌมฺมํ ปฏฺฐิวิชานาตีติ ปลฺลจฺหิ
วิญญาณฺเหหิ น กลฺลจฺจิ ฌมฺมํ ปฏฺฐิวิชานาติ ฯ อลฺลตฺตฺร อภินิปาตมตฺตฺตาติ
อลฺลตฺตฺร อาปาถมตฺตฺตา ฯ ปลฺลจฺนฺนํ วิญญาณานํ
สมนนุตราปี น กลฺลจฺจิ ฌมฺมํ ปฏฺฐิวิชานาตีติ ปลฺลจฺนฺนํ วิญญาณานํ
สมนนุตรา มโนธาตุยาปี น กลฺลจฺจิ ฌมฺมํ ปฏฺฐิวิชานาติ ฯ ปลฺลจฺหิ
วิญญาณฺเหหิ น กลฺลจฺจิ อิริยาปถํ กปฺเปตีติ ปลฺลจฺหิ วิญญาณฺเหหิ
น กลฺลจฺจิ อิริยาปถํ กปฺเปติ คมฺนํ วา จานํ วา นิสชฺชํ วา เสยฺยํ
วา ฯ ปลฺลจฺนฺนํ วิญญาณานํ สมนนุตราปี น กลฺลจฺจิ อิริยาปถํ
กปฺเปตีติ ปลฺลจฺนฺนํ วิญญาณานํ สมนนุตรา มโนธาตุยาปี น
กลฺลจฺจิ อิริยาปถํ กปฺเปติ คมฺนํ วา จานํ วา นิสชฺชํ วา เสยฺยํ
วา ฯ ปลฺลจฺหิ วิญญาณฺเหหิ น กายกมฺมํ น วจิกมฺมํ ปฏฺฐฺเปตีติ
ปลฺลจฺหิ วิญญาณฺเหหิ น กายกมฺมํ วจิกมฺมํ ปฏฺฐฺเปติ ฯ ปลฺลจฺนฺนํ
วิญญาณานํ สมนนุตราปี น กายกมฺมํ น วจิกมฺมํ ปฏฺฐฺเปตีติ
ปลฺลจฺนฺนํ วิญญาณานํ สมนนุตรา มโนธาตุยาปี น กายกมฺมํ
วจิกมฺมํ ปฏฺฐฺเปติ ฯ ปลฺลจฺหิ วิญญาณฺเหหิ น กุสฺตฺกฺสฺลํ ฌมฺมํ

สมาทียตีติ ปญจหิ วิญญาเณหิ น กุสลากุสลัม ชมมัม สมาทียติ ฯ
 ปญจนัน วิญญาณานัม สมนนุตราปี น กุสลากุสลัม ชมมัม สมาทียตีติ
 ปญจนัน วิญญาณานัม สมนนุตรา มโนธาตุยาปี น กุสลากุสลัม
 ชมมัม สมาทียติ ฯ ปญจหิ วิญญาเณหิ น สมาปชชติ น วุฏฐาตีติ
 ปญจหิ วิญญาเณหิ น สมาปชชติ น วุฏฐาติ ฯ ปญจนัน
 วิญญาณานัม สมนนุตราปี น สมาปชชติ น วุฏฐาตีติ ปญจนัน
 วิญญาณานัม สมนนุตรา มโนธาตุยาปี น สมาปชชติ น วุฏฐาติ ฯ
 ปญจหิ วิญญาเณหิ น จวติ น อุปปชชตีติ ปญจหิ วิญญาเณหิ
 น จวติ น อุปปชชติ ฯ ปญจนัน วิญญาณานัม สมนนุตราปี น จวติ
 น อุปปชชตีติ ปญจนัน วิญญาณานัม สมนนุตรา มโนธาตุยาปี
 น จวติ น อุปปชชติ ฯ ปญจหิ วิญญาเณหิ น สุปติ
 น ปฎิพุชฌติ น สุปินัม ปสฺสตีติ ปญจหิ วิญญาเณหิ น สุปติ
 น ปฎิพุชฌติ น สุปินัม ปสฺสติ ฯ ปญจนัน วิญญาณานัม
 สมนนุตราปี น สุปติ น ปฎิพุชฌติ น สุปินัม ปสฺสตีติ ปญจนัน
 วิญญาณานัม สมนนุตรา มโนธาตุยาปี น สุปติ น ปฎิพุชฌติ
 น สุปินัม ปสฺสติ ฯ

เอวํ ยถาวกตถุวิภาวนา ปญญา ฯ

เอวํ เอกวิเชน ฌาณวตฺถุ ฯ

[๘๐๓] ทีสุ ภูมีสุ กุสลาพุยาเกต ปญญา โลภียา ปญญา
 จตุสุ มกุเคสุ จตุสุ ฆเลสุ ปญญา โลกุตฺตรา ปญญา ฯ สพฺพาว

ปณฺญา เกนจิ วิญญฺเญยา เกนจิ น วิญญฺเญยา ฯ ตีสุ ฐมิตฺตํ
กุสลาพฺยาเกต ปณฺญา สาสวา ปณฺญา จตฺตํ มกุคฺคํ จตฺตํ
ผลฺลํ ปณฺญา อนาสวา ปณฺญา ฯ ตีสุ ฐมิตฺตํ กุสลาพฺยาเกต
ปณฺญา อาสววิปฺปยุตฺตฺตาสวา ปณฺญา จตฺตํ มกุคฺคํ จตฺตํ
ผลฺลํ ปณฺญา อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา ปณฺญา ฯ ตีสุ ฐมิตฺตํ
กุสลาพฺยาเกต ปณฺญา สลฺโลชนิยา ปณฺญา จตฺตํ มกุคฺคํ
จตฺตํ ผลฺลํ ปณฺญา อสลฺโลชนิยา ปณฺญา ฯ ตีสุ ฐมิตฺตํ กุสลาพฺยาเกต
ปณฺญา สลฺโลชนวิปฺปยุตฺตฺตสลฺโลชนิยา ปณฺญา จตฺตํ
มกุคฺคํ จตฺตํ ผลฺลํ ปณฺญา สลฺโลชนวิปฺปยุตฺตอสลฺโลชนิยา
ปณฺญา ฯ ตีสุ ฐมิตฺตํ กุสลาพฺยาเกต ปณฺญา คนฺถนิยา ปณฺญา
จตฺตํ มกุคฺคํ จตฺตํ ผลฺลํ ปณฺญา อคนฺถนิยา ปณฺญา ฯ ตีสุ
ฐมิตฺตํ กุสลาพฺยาเกต ปณฺญา คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา ปณฺญา จตฺตํ
มกุคฺคํ จตฺตํ ผลฺลํ ปณฺญา คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา ปณฺญา ฯ
ตีสุ ฐมิตฺตํ กุสลาพฺยาเกต ปณฺญา โอนฺมนิยา ปณฺญา จตฺตํ มกุคฺคํ
จตฺตํ ผลฺลํ ปณฺญา โอนฺมนิยา ปณฺญา ฯ ตีสุ ฐมิตฺตํ กุสลาพฺยาเกต
ปณฺญา โอนฺมวิปฺปยุตฺตโอนฺมนิยา ปณฺญา จตฺตํ มกุคฺคํ จตฺตํ
ผลฺลํ ปณฺญา โอนฺมวิปฺปยุตฺตอโนมนิยา ปณฺญา ฯ ตีสุ ฐมิตฺตํ
กุสลาพฺยาเกต ปณฺญา โยคนิยา ปณฺญา จตฺตํ มกุคฺคํ จตฺตํ
ผลฺลํ ปณฺญา อโยคนิยา ปณฺญา ฯ ตีสุ ฐมิตฺตํ กุสลาพฺยาเกต
ปณฺญา โยควิปฺปยุตฺตโยคนิยา ปณฺญา จตฺตํ มกุคฺคํ จตฺตํ

ผลเสถ ปรณณา โยควิปยุตตอโยคณิยา ปรณณา ฯ ตีสฺ ฐมิตฺ
กุตลาพฺยาเกต ปรณณา นีวรณิยา ปรณณา จตฺตฺ มคฺเคตฺ จตฺตฺ
ผลเสถ ปรณณา อนีวรณิยา ปรณณา ฯ ตีสฺ ฐมิตฺ กุตลาพฺยาเกต
ปรณณา นีวรณวิปยุตตนีวรณิยา ปรณณา จตฺตฺ มคฺเคตฺ จตฺตฺ
ผลเสถ ปรณณา นีวรณวิปยุตตอนีวรณิยา ปรณณา ฯ ตีสฺ ฐมิตฺ
กุตลาพฺยาเกต ปรณณา ปรามภูจฺา ปรณณา จตฺตฺ มคฺเคตฺ จตฺตฺ
ผลเสถ ปรณณา อปรามภูจฺา ปรณณา ฯ ตีสฺ ฐมิตฺ กุตลาพฺยาเกต
ปรณณา ปรามาตวิปยุตตปรามภูจฺา ปรณณา จตฺตฺ มคฺเคตฺ จตฺตฺ
ผลเสถ ปรณณา ปรามาตวิปยุตตอปรามภูจฺา ปรณณา ฯ ตีสฺ ฐมิตฺ
วิปาเก ปรณณา อุปาทินฺนา ปรณณา ตีสฺ ฐมิตฺ กุตเล ตีสฺ ฐมิตฺ
กิริยาพฺยาเกต จตฺตฺ มคฺเคตฺ จตฺตฺ ผลเสถ ปรณณา อนุปาทินฺนา
ปรณณา ฯ ตีสฺ ฐมิตฺ กุตลาพฺยาเกต ปรณณา อุปาทานิยา ปรณณา
จตฺตฺ มคฺเคตฺ จตฺตฺ ผลเสถ ปรณณา อนุปาทานิยา ปรณณา ฯ ตีสฺ
ฐมิตฺ กุตลาพฺยาเกต ปรณณา อุปาทานวิปยุตตอุปาทานิยา ปรณณา
จตฺตฺ มคฺเคตฺ จตฺตฺ ผลเสถ ปรณณา อุปาทานวิปยุตตอนุปาทานิยา
ปรณณา ฯ ตีสฺ ฐมิตฺ กุตลาพฺยาเกต ปรณณา สงฺกิลลสิกา ปรณณา
จตฺตฺ มคฺเคตฺ จตฺตฺ ผลเสถ ปรณณา อสงฺกิลลสิกา ปรณณา ฯ ตีสฺ
ฐมิตฺ กุตลาพฺยาเกต ปรณณา กิลลวิปยุตตสงฺกิลลสิกา ปรณณา
จตฺตฺ มคฺเคตฺ จตฺตฺ ผลเสถ ปรณณา กิลลวิปยุตตอสงฺกิลลสิกา
ปรณณา ฯ วิตกฺกสมฺปยุตฺตา ปรณณา สวิตกฺกา ปรณณา วิตกฺก-

วิปยุตฺตา ปณฺญา อวิตกฺกา ปณฺญา ฯ วิจารสมฺปยุตฺตา ปณฺญา
สฺวิจฺจรา ปณฺญา วิจาร์วิปยุตฺตา ปณฺญา อวิจฺจรา ปณฺญา ฯ
ปีติสมฺปยุตฺตา ปณฺญา สบฺปีติกา ปณฺญา ปีติวิปยุตฺตา ปณฺญา
อบฺปีติกา ปณฺญา ฯ ปีติสมฺปยุตฺตา ปณฺญา ปีติสหคฺตา ปณฺญา
ปีติวิปยุตฺตา ปณฺญา น ปีติสหคฺตา ปณฺญา ฯ สุขสมฺปยุตฺตา
ปณฺญา สุขสหคฺตา ปณฺญา สุขวิปยุตฺตา ปณฺญา น สุขสหคฺตา
ปณฺญา ฯ อุเปกฺขาสมฺปยุตฺตา ปณฺญา อุเปกฺขาสหคฺตา ปณฺญา
อุเปกฺขาวิปยุตฺตา ปณฺญา น อุเปกฺขาสหคฺตา ปณฺญา ฯ
กามาวจรกุสลาพฺยาเกเต ปณฺญา กามาวจฺรา ปณฺญา รุปราวจฺรา ปณฺญา
อรุปราวจฺรา ปณฺญา อปรียาปนฺนา ปณฺญา น กามาวจฺรา ปณฺญา ฯ
รุปราวจรกุสลาพฺยาเกเต ปณฺญา รุปราวจฺรา ปณฺญา กามาวจฺรา ปณฺญา
อรุปราวจฺรา ปณฺญา อปรียาปนฺนา ปณฺญา น รุปราวจฺรา ปณฺญา ฯ
อรุปราวจรกุสลาพฺยาเกเต ปณฺญา อรุปราวจฺรา ปณฺญา กามาวจฺรา
ปณฺญา รุปราวจฺรา ปณฺญา อปรียาปนฺนา ปณฺญา น อรุปราวจฺรา
ปณฺญา ฯ ตีสุ ญฺมิตฺตํ กุสลาพฺยาเกเต ปณฺญา ปริยาปนฺนา ปณฺญา
จตุสฺส มคฺเคสฺส จตุสฺส เพลสฺส ปณฺญา อปรียาปนฺนา ปณฺญา ฯ จตุสฺส
มคฺเคสฺส จตุสฺส เพลสฺส ปณฺญา นิยุยานิกา ปณฺญา ตีสุ ญฺมิตฺตํ กุสเล
จตุสฺส ญฺมิตฺตํ วิปาเก ตีสุ ญฺมิตฺตํ กิริยาพฺยาเกเต ปณฺญา อนิยุยานิกา
ปณฺญา ฯ จตุสฺส มคฺเคสฺส ปณฺญา นียตา ปณฺญา ตีสุ ญฺมิตฺตํ
กุสเล จตุสฺส ญฺมิตฺตํ วิปาเก ตีสุ ญฺมิตฺตํ กิริยาพฺยาเกเต ปณฺญา

อนิยตา ปณฺญา ฯ ตีสุ ฐมีสุ กุสลาพฺยาเกต ปณฺญา สอฺตุตฺตรา
ปณฺญา จตฺตฺส มคฺเคสฺ จตฺตฺส พลฺลสฺ ปณฺญา อนฺนตฺตรา ปณฺญา ฯ
ตตฺถ กตฺมา อตฺถชาปีกา ปณฺญา จตฺตฺส ฐมีสุ กุสเล อรหโต
อภิณฺณํ อุปฺปาเทนฺตฺสส สฺมาปตฺตี อุปฺปาเทนฺตฺสส กิริยาพฺยาเกตา
ปณฺญา อตฺถชาปีกา ปณฺญา จตฺตฺส ฐมีสุ วิปาเก อรหโต
อุปฺปนฺนาย อภิณฺณาย อุปฺปนฺนาย สฺมาปตฺติยา กิริยาพฺยาเกตา
ปณฺญา ชาปีตตฺถา ปณฺญา ฯ เอวํ ทฺวิเชน ฅาณวตฺถุ ฯ

[๘๐๔] ตตฺถ กตฺมา จินฺตามยา ปณฺญา โยคฺวิหิตฺสฺ วา
กมฺมายตเนสฺ โยคฺวิหิตฺสฺ วา สิปฺปายตเนสฺ โยคฺวิหิตฺสฺ วา วิชฺชฎฺฐาเนสฺ
กมฺมสฺสกตํ วา สจฺจานุโลมิกํ วา รฺูปํ อนิจฺจนฺติ วา
เวทนา อนิจฺจาติ วา สลฺลยา อนิจฺจาติ วา สงฺขารา อนิจฺจาติ
วา วิณฺญาณํ อนิจฺจนฺติ วา ยํ เอวรฺูปํ อนฺนโลมิกํ ขนฺตี ทิฎฺฐี
รฺูจํ มฺุตี เปกฺขํ ฅมฺมนิขฺฅานกฺขนฺตี ปฺรโต อสฺสฺตฺวา ปฏฺิลกฺติ อຍ
วฺุจฺจติ จินฺตามยา ปณฺญา ฯ ตตฺถ กตฺมา สฺุตมยา ปณฺญา
โยคฺวิหิตฺสฺ วา กมฺมายตเนสฺ โยคฺวิหิตฺสฺ วา สิปฺปายตเนสฺ โยคฺวิหิตฺสฺ
วา วิชฺชฎฺฐาเนสฺ กมฺมสฺสกตํ วา สจฺจานุโลมิกํ วา รฺูปํ
อนิจฺจนฺติ วา เวทนา อนิจฺจาติ วา สลฺลยา อนิจฺจาติ วา สงฺขารา
อนิจฺจาติ วา วิณฺญาณํ อนิจฺจนฺติ วา ยํ เอวรฺูปํ อนฺนโลมิกํ ขนฺตี
ทิฎฺฐี รฺูจํ มฺุตี เปกฺขํ ฅมฺมนิขฺฅานกฺขนฺตี ปฺรโต สฺุตฺวา ปฏฺิลกฺติ
อยံ วฺุจฺจติ สฺุตมยา ปณฺญา ฯ สพฺพาปี สฺมาปฺนฺนสฺส ปณฺญา

ภาวนามยา ปณฺญา ฯ

[๘๐๕] ตตฺถ กตฺมา ทานมยา ปณฺญา ทานํ อารพฺภ ทานาธิคฺจฺจน
คจฺจน ยา อุปฺปชฺชติ ปณฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวិจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ อโย วุจฺจติ ทานมยา ปณฺญา ฯ ตตฺถ กตฺมา
สีลฺมยา ปณฺญา สีลํ อารพฺภ สีลาธิคฺจฺจน ยา อุปฺปชฺชติ ปณฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อโย วุจฺจติ
สีลฺมยา ปณฺญา ฯ สพฺพปาปี สฺมาปนฺนสฺส ปณฺญา ภาวนามยา
ปณฺญา ฯ

[๘๐๖] ตตฺถ กตฺมา อธิสีเล ปณฺญา ปาติโมกฺขถํวํสํวตฺสส
ยา อุปฺปชฺชติ ปณฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ
อโย วุจฺจติ อธิสีเล ปณฺญา ฯ ตตฺถ กตฺมา อธิจิตฺเต
ปณฺญา รุปาวจรอรุปาวจรสฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชนตฺสส ยา อุปฺปชฺชติ
ปณฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ
อโย วุจฺจติ อธิจิตฺเต ปณฺญา ฯ ตตฺถ กตฺมา อธิปณฺณาย ปณฺญา
จตุสฺส มกฺกเสสฺส จตุสฺส เพลสฺส ปณฺญา อโย วุจฺจติ อธิปณฺณาย
ปณฺญา ฯ

[๘๐๗] ตตฺถ กตฺมํ อายโกสฺสลํ อิมํ ฌมฺเม มนสิกโรโต
อนฺุปฺปนฺนา เจว อกุสฺสลา ฌมฺมา น อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนา จ
อกุสฺสลา ฌมฺมา ปหฺยนฺติ อิมํ วา ปนิเม ฌมฺเม มนสิกโรโต
อนฺุปฺปนฺนา เจว กุสฺสลา ฌมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนฺนา จ กุสฺสลา

ธมฺมา ภิกฺขุโยภาวาย เวปฺตุลลา ย ภาวนาย ปารีปุริยา ลํวตฺตนฺตํติ
ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ
อิทํ วุจฺจติ อายโกสลฺลํ ฯ ตตฺถ กตมํ อปายโกสลฺลํ อิม ธมฺเม
มนสิกโรโต อนฺุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา น อฺุปฺปชฺชนฺติ อฺุปฺปนฺนา
จ กุสลา ธมฺมา นิรุชฺฌนฺติ อิม วา ปนิเม ธมฺเม มนสิกโรโต
อนฺุปฺปนฺนา เจว อฺุกุสลา ธมฺมา อฺุปฺปชฺชนฺติ อฺุปฺปนฺนา จ อฺุกุสลา
ธมฺมา ภิกฺขุโยภาวาย เวปฺตุลลา ย ลํวตฺตนฺตํติ ยา ตตฺถ ปญฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ
อปายโกสลฺลํ ฯ สพฺพาปี ตตฺรฺปายา ปญฺญา อฺุปายโกสลฺลํ ฯ

[๘๐๘] จตฺตุสฺส ญฺมิสฺส วิปาเก ปญฺญา วิปากา ปญฺญา จตฺตุสฺส
ญฺมิสฺส กุสเล ปญฺญา วิปากธมฺมธมฺมา ปญฺญา ติสฺส ญฺมิสฺส
กิริยาพฺยาเกต ปญฺญา เนว วิปากนวิปากธมฺมธมฺมา ปญฺญา ฯ

[๘๐๙] ติสฺส ญฺมิสฺส วิปาเก ปญฺญา อฺุปาทินฺนฺปาทานิยา ปญฺญา
ติสฺส ญฺมิสฺส กุสเล ติสฺส ญฺมิสฺส กิริยาพฺยาเกต ปญฺญา อฺุนฺุปาทินฺนฺปาทานิยา
ปญฺญา จตฺตุสฺส มกฺกเสสฺส จตฺตุสฺส ผลเสสฺส ปญฺญา
อฺุนฺุปาทินฺนฺปาทานิยา ปญฺญา ฯ

[๘๑๐] วิตกฺกวิจารสมฺปยุตฺตา ปญฺญา สวิตกฺกสฺวิจารา ปญฺญา
วิตกฺกวิปฺยุตฺตา วิจารสมฺปยุตฺตา ปญฺญา อวิตกฺกวิจารมฺตฺตา ปญฺญา
วิตกฺกวิจารวิปฺยุตฺตา ปญฺญา อวิตกฺกอวิจารา ปญฺญา ฯ

[๘๑๑] ปีติสมฺปยุตฺตา ปญฺญา ปีติสฺสทฺตา ปญฺญา สุข-

สมปยุตฺตา ปณฺญา สุขสหคฺตา ปณฺญา อุเปกฺขาสมปยุตฺตา ปณฺญา
อุเปกฺขาสหคฺตา ปณฺญา ฯ

[๘๑๒] ตีสุ ฐมีสุ กุสเล ปณฺญา อัจยคามินี ปณฺญา จตุสุ
มกุเคสุ ปณฺญา อปจยคามินี ปณฺญา จตุสุ ฐมีสุ วิปาเก ตีสุ
ฐมีสุ กิริยาพฺยาคเต ปณฺญา เนวอัจยคามินี นอปจยคามินี ปณฺญา ฯ

[๘๑๓] จตุสุ มกุเคสุ ตีสุ ผลเส ปณฺญา เสกฺขา ปณฺญา
อุปริญฺจิเม อรหตฺตผล ปณฺญา อเสกฺขา ปณฺญา ตีสุ ฐมีสุ กุสเล
ตีสุ ฐมีสุ วิปาเก ตีสุ ฐมีสุ กิริยาพฺยาคเต ปณฺญา เนวเสกฺขานาเสกฺขา
ปณฺญา ฯ

[๘๑๔] กามาวจรกุสลาพฺยาคเต ปณฺญา ปริตฺตา ปณฺญา
รูปาวจรารูปาวจรกุสลาพฺยาคเต ปณฺญา มหคฺคตา ปณฺญา จตุสุ มกุเคสุ
จตุสุ ผลเส ปณฺญา อปฺปมาณา ปณฺญา ฯ

[๘๑๕] ตตฺถ กตมา ปริตฺตารมฺมณา ปณฺญา ปริตฺเต ฐมฺเม
อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปณฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ อัย วุจฺจติ ปริตฺตารมฺมณา ปณฺญา ฯ ตตฺถ กตมา
มหคฺคตารมฺมณา ปณฺญา มหคฺคเต ฐมฺเม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ
ปณฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อัย
วุจฺจติ มหคฺคตารมฺมณา ปณฺญา ฯ ตตฺถ กตมา อปฺปมาณารมฺมณา
ปณฺญา อปฺปมาเณ ฐมฺเม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปณฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อัย วุจฺจติ

อุปฺปมาณารมฺมณา ปฺลยณา ฯ

[๘๑๖] ตตฺถ กตฺมา มคฺคารมฺมณา ปฺลยณา อริยมคฺคํ อารพฺภ
ยา อุปฺปชฺชติ ปฺลยณา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ
อโย วุจฺจติ มคฺคารมฺมณา ปฺลยณา ฯ จตฺตฺส มคฺเคตฺส
ปฺลยณา มคฺคเหตุกา ปฺลยณา ฯ ตตฺถ กตฺมา มคฺคาธิปฺตินิ ปฺลยณา
อริยมคฺคํ อธิปฺตี กริตฺวา ยา อุปฺปชฺชติ ปฺลยณา ปชานนา ฯเปฯ
อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อโย วุจฺจติ มคฺคาธิปฺตินิ ปฺลยณา ฯ

[๘๑๗] จตฺตฺส ญฺมิตฺส วิปาเก ปฺลยณา สียา อุปฺปนฺนา สียา
อุปฺปาทีนินิ น วตฺตพฺพา อนฺุปฺปนฺนาติ จตฺตฺส ญฺมิตฺส กุสฺเส ตีสุ
ญฺมิตฺส กิริยาพฺยาเกต ปฺลยณา สียา อุปฺปนฺนา สียา อนฺุปฺปนฺนา น
วตฺตพฺพา อุปฺปาทีนินิติ ฯ

[๘๑๘] สพฺพาว ปฺลยณา สียา อตีตา สียา อนาคตา สียา
ปจฺจุปฺปนฺนา ฯ

[๘๑๙] ตตฺถ กตฺมา อตีตารมฺมณา ปฺลยณา อตีเต ฌมฺเม
อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปฺลยณา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย
สมฺมาทิฏฺฐิ อโย วุจฺจติ อตีตารมฺมณา ปฺลยณา ฯ ตตฺถ กตฺมา
อนาคตารมฺมณา ปฺลยณา อนาคเต ฌมฺเม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ
ปฺลยณา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อโย
วุจฺจติ อนาคตารมฺมณา ปฺลยณา ฯ ตตฺถ กตฺมา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา
ปฺลยณา ปจฺจุปฺปนฺเน ฌมฺเม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปฺลยณา

ปชานนา ๔เป๔ อโมโห ฌมมวโจโย สมนมาทญุจอิ อัย วุจจติ
ปจจุปปนารมมณา ปณณา ๔

[๘๒๐] สพุพาว ปณณา สียา อชฌตตทา สียา พหิทุธา สียา
อชฌตตพหิทุธา ๔

[๘๒๑] ตตถ กตมา อชฌตตารมมณา ปณณา อชฌตเต
ฌมเม อารพุก ยา อุปุปชชติ ปณณา ปชานนา ๔เป๔ อโมโห
ฌมมวโจโย สมนมาทญุจอิ อัย วุจจติ อชฌตตารมมณา ปณณา ๔
ตตถ กตมา พหิทุธารมมณา ปณณา พหิทุธา ฌมเม อารพุก ยา
อุปุปชชติ ปณณา ปชานนา ๔เป๔ อโมโห ฌมมวโจโย สมนมาทญุจอิ
อัย วุจจติ พหิทุธารมมณา ปณณา ๔ ตตถ กตมา อชฌตตพหิทุธารมมณา
ปณณา อชฌตตพหิทุธา ฌมเม อารพุก ยา
อุปุปชชติ ปณณา ปชานนา ๔เป๔ อโมโห ฌมมวโจโย สมนมาทญุจอิ
อัย วุจจติ อชฌตตพหิทุธารมมณา ปณณา ๔

เอวํ ติวิเชน ฉาณวตถุ ๔

[๘๒๒] ตตถ กตมํ กมฺมสฺสกตํ ฉาณํ อตฺถิ ทินฺนํ อตฺถิ
ยิญฺจํ อตฺถิ หุตํ อตฺถิ สุกฺกทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลวิปาโก อตฺถิ
อัย โลโก อตฺถิ ปโร โลโก อตฺถิ มาตา อตฺถิ ปิตา อตฺถิ
สตุตา โอปปาติกา อตฺถิ โลเก สมนพฺราราหุณา สมนคฺคตา
สมนปฏฺธิปฺนนา เย อิมญจ โลกํ ปฺรญจ โลกํ สยํ อภิลฺลนา
สจฺฉิกคฺวา ปเวเทนฺตฺติติ ยา เอวรูปา ปณณา ปชานนา ๔เป๔

อโมโห ฌมมวิจโย สมมาทิฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ กมฺมสฺส กตฺตํ ฌาณํ
จเปตฺวา สจฺจานุโลมิกํ ฌาณํ สพฺพทาปี สาสวา กุสลา ปญฺญา
กมฺมสฺส กตฺตํ ฌาณํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ สจฺจานุโลมิกํ ฌาณํ รูปี
อนิฺจฺจนฺติ วา เวทนา อนิฺจฺจาติ วา สลฺยา อนิฺจฺจาติ วา สขฺขารา
อนิฺจฺจาติ วา วิญฺญาณํ อนิฺจฺจนฺติ วา ยา เอวรूपิ อนฺุโลมิกา
ขนฺติ ทิฏฺฐิ รุจิ มฺติ เปกฺขา ฌมฺมนิษฺฌานกฺขนฺติ อิทํ วุจฺจติ
สจฺจานุโลมิกํ ฌาณํ ฯ จตฺตุสฺส มคฺเคสฺส ปญฺญา มคฺคสมํกฺกิสฺส
ฌาณํ ฯ จตฺตุสฺส ผลสฺส ปญฺญา ผลสมํกฺกิสฺส ฌาณํ ฯ

[๘๒๓] มคฺคสมํกฺกิสฺส ฌาณํ ทุกฺเขเปตฺติ ฌาณํ ทุกฺขสมฺมุทยเปตฺติ
ฌาณํ ทุกฺขนิโรธเปตฺติ ฌาณํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิพทาเปตฺติ
ฌาณํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ ทุกฺเข ฌาณํ ทุกฺขํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ
ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมมาทิฏฺฐิ อิทํ
วุจฺจติ ทุกฺเข ฌาณํ ฯ ทุกฺขสมฺมุทยํ อารพฺภ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธํ
อารพฺภ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺฐิพทํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ
ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมมาทิฏฺฐิ อิทํ
วุจฺจติ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิพทา ฌาณํ ฯ

[๘๒๔] กามาวจรกุสลาพฺยา กเต ปญฺญา กามาวจรา ปญฺญา
รูปาจรกุสลาพฺยา กเต ปญฺญา รูปาจรรา ปญฺญา อรูปาวจรกุสลาพฺยา กเต
ปญฺญา อรูปาวจรา ปญฺญา จตฺตุสฺส มคฺเคสฺส จตฺตุสฺส
ผลสฺส ปญฺญา อปริยาปนฺนา ปญฺญา ฯ

[๘๒๕] ตตถ กตมัม ฌมเม ฌาณัม จตฺตสุ มกฺกเสสุ จตฺตสุ ผลเสสุ
ปญฺญา ฌมเม ฌาณัม ฯ โส อิมินา ฌมฺเมน ฌาเตน ทิฏฺฐเณ
ปตฺเตน วิทิตฺเตน ปรีโยคาพฺเพน อตีตํ นํ เนติ เย หิ เกจิ
อตีตมฺพุทฺธานํ สมณฺหา วา พุทฺธาหุมณฺหา วา ทฺวํ อพฺภวณฺณิสุ ทฺวํสมฺมุทฺยํ
อพฺภวณฺณิสุ ทฺวํนิโรธํ อพฺภวณฺณิสุ ทฺวํนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อพฺภวณฺณิสุ
อิมญฺเฬว เต ทฺวํ อพฺภวณฺณิสุ อิมญฺเฬว เต ทฺวํสมฺมุทฺยํ อพฺภวณฺณิสุ
อิมญฺเฬว เต ทฺวํนิโรธํ อพฺภวณฺณิสุ อิมญฺเฬว เต
ทฺวํนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อพฺภวณฺณิสุ เย หิ เกจิ อนาคตมฺพุทฺธานํ
สมณฺหา วา พุทฺธาหุมณฺหา วา ทฺวํ อภิชานิสฺสนฺติ ทฺวํสมฺมุทฺยํ
อภิชานิสฺสนฺติ ทฺวํนิโรธํ อภิชานิสฺสนฺติ ทฺวํนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ
อภิชานิสฺสนฺติ อิมญฺเฬว เต ทฺวํ อภิชานิสฺสนฺติ อิมญฺเฬว เต ทฺวํสมฺมุทฺยํ
อภิชานิสฺสนฺติ อิมญฺเฬว เต ทฺวํนิโรธํ อภิชานิสฺสนฺติ
อิมญฺเฬว เต ทฺวํนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อภิชานิสฺสนฺติตฺติ ยา ตตถ
ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ
วฺจจติ อนุวเย ฌาณัม ฯ ตตถ กตมัม ปรีจฺเจ ฌาณัม อิธ ภิกฺขุ
ปรสฺตตํ ปรปฺกฺกตํ เจตฺตา เจโต ปรีจฺจ ปชานาติ สรารํ
วา จิตฺตํ สรารํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ วิตรารํ วา จิตฺตํ วิตรารํ
จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ สโทสํ วา จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ
วิทโทสํ วา จิตฺตํ วิทโทสํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ สโมหํ วา จิตฺตํ
สโมหํ จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ วิทโมหํ วา จิตฺตํ วิทโมหํ จิตฺตฺนฺติ

ปชานาติ สงฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ สงฺขิตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ วิกฺขิตฺตํ
วา จิตฺตํ วิกฺขิตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ มหกฺกตํ วา จิตฺตํ มหกฺกตํ
จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อมหกฺกตํ วา จิตฺตํ อมหกฺกตํ จิตฺตุนฺติ
ปชานาติ สอฺตุตฺตรํ วา จิตฺตํ สอฺตุตฺตรํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อนุตฺตรํ
วา จิตฺตํ อนุตฺตรํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สมหิตํ วา จิตฺตํ สมหิตํ
จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อสมหิตํ วา จิตฺตํ อสมหิตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ
วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ
อวิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาตีติ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ
อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ ปริจฺเจ ฌาณํ ฯ
จเปตฺวา ฌมฺเม ฌาณํ อนุวเษ ฌาณํ ปริจฺเจ ฌาณํ อวเสสา
ปญฺญา สมฺมตฺติฌาณํ ฯ

[๘๒๖] ตตฺถ กตฺมา ปญฺญา อายาย โน อปจายย กามาวจรกฺุสเล
ปญฺญา อายาย โน อปจายย ฯ จตฺตฺสฺ มกฺเคสฺ ปญฺญา
อปจายย โน อายาย ฯ รูปาวจรารูปาวจรกฺุสเล ปญฺญา อายาย
เจว อปจายย จ ฯ อวเสสา ปญฺญา เนว อายาย โน อปจายย ฯ

[๘๒๗] ตตฺถ กตฺมา ปญฺญา นิพฺพิทาย โน ปฏฺิเวธาย ยาย
ปญฺญาย กามสฺ วิตฺราโค โหติ น จ อภิญฺญาโย ปฏฺิวิษฺมติ น
จ สจฺจานิ อัยํ วุจฺจติ ปญฺญา นิพฺพิทาย โน ปฏฺิเวธาย ฯ
เสวว ปญฺญาย กามสฺ วิตฺราโค สมนอ อภิญฺญาโย ปฏฺิวิษฺมติ
น จ สจฺจานิ อัยํ วุจฺจติ ปญฺญา ปฏฺิเวธาย โน นิพฺพิทาย ฯ

จตุส มกุเสส ปณณา นิพพิทาย เจว ปฏิวะราย จ ๆ อวเสสา
ปณณา เนว นิพพิทาย โน ปฏิวะราย ฯ

[๘๒๘] ตตถ กตมา หานภาคินี ปณณา ปจมสุส ฉานสุส
ลาภี กามสหคตา สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ หานภาคินี ปณณา
ตทนุชมมตา สติ สนุติญุจติ จิติภาคินี ปณณา อวิตกุกสหคตา
สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ วิเสสภาคินี ปณณา นิพพิทาสหคตา
สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ วิราคูปสลยหิตา นิพเพชภาคินี ปณณา ฯ
ทุตियสุส ฉานสุส ลาภี วิตกุกสหคตา สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ
หानภาคินี ปณณา ตทนุชมมตา สติ สนุติญุจติ จิติภาคินี
ปณณา อุเปกขาสหคตา สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ วิเสสภาคินี
ปณณา นิพพิทาสหคตา สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ
วิราคูปสลยหิตา นิพเพชภาคินี ปณณา ฯ ตติยสุส ฉานสุส ลาภี
ปีติสหคตา สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ หานภาคินี ปณณา ตทนุชมมตา
สติ สนุติญุจติ จิติภาคินี ปณณา อทุกขมสุขสหคตา
สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ วิเสสภาคินี ปณณา นิพพิทาสหคตา
สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ วิราคูปสลยหิตา นิพเพชภาคินี ปณณา ฯ
จตุตถสุส ฉานสุส ลาภี สุขสหคตา สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ
หานภาคินี ปณณา ตทนุชมมตา สติ สนุติญุจติ จิติภาคินี ปณณา
อากาसानญายตนสหคตา สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ วิเสสภาคินี
ปณณา นิพพิทาสหคตา สลยวามนสิการา สมุทาจรณติ วิราคูป-

สยหิตา นิพเพรภาคินี ปญญา ฯ อากาसानญายตนสฺส ลากี
รูปสทคตา สยญามนสีการา สมุทาจรณฺติ หานภาคินี ปญญา
ตทนุชฺมมตา สติ สนฺติญฺจติ จิตฺตภาคินี ปญญา วิญญานญายตนสทคตา
สยญามนสีการา สมุทาจรณฺติ วิเสสภาคินี ปญญา
นิพพิทาสทคตา สยญามนสีการา สมุทาจรณฺติ วิกฺขุปสยหิตา
นิพเพรภาคินี ปญญา ฯ วิญญานญายตนสฺส ลากี อากาसानญายตนสทคตา

สยญามนสีการา สมุทาจรณฺติ หานภาคินี ปญญา
ตทนุชฺมมตา สติ สนฺติญฺจติ จิตฺตภาคินี ปญญา อากิณฺจญายตนสทคตา
สยญามนสีการา สมุทาจรณฺติ วิเสสภาคินี ปญญา
นิพพิทาสทคตา สยญามนสีการา สมุทาจรณฺติ วิกฺขุปสยหิตา
นิพเพรภาคินี ปญญา ฯ อากิณฺจญายตนสฺส ลากี วิญญานญายตนสทคตา
สยญามนสีการา สมุทาจรณฺติ หานภาคินี ปญญา
ตทนุชฺมมตา สติ สนฺติญฺจติ จิตฺตภาคินี ปญญา เนวสยญานาสยญายตนสทคตา
สยญามนสีการา สมุทาจรณฺติ วิเสสภาคินี ปญญา
นิพพิทาสทคตา สยญามนสีการา สมุทาจรณฺติ วิกฺขุปสยหิตา
นิพเพรภาคินี ปญญา ฯ

[๘๒๕] ตตฺถ กตฺมา จตฺสฺโส ปฏฺิสมฺภิทา อตฺถปฏฺิสมฺภิทา
ชฺมมปฏฺิสมฺภิทา นฺิรุตฺติปฏฺิสมฺภิทา ปฏฺิภาณปฏฺิสมฺภิทา อตฺถ
ณฺาณํ อตฺถปฏฺิสมฺภิทา ชฺมเม ณฺาณํ ชฺมมปฏฺิสมฺภิทา ตตฺร
ชฺมมนฺิรุตฺตาทิกฺตาเป ณฺาณํ นฺิรุตฺติปฏฺิสมฺภิทา ณฺาณฺสฺส ณฺาณํ

ปฏิภาณปฏิสมภิตา ฯ อิม จตสุโส ปฏิสมภิตา ฯ

[๘๓๐] ตตถ กตมา จตสุโส ปฏิปทา ทุกขา ปฏิปทา
ทนุทธาภิตถา ปถถา ทุกขา ปฏิปทา จิปปาภิตถา ปถถา
สุขา ปฏิปทา ทนุทธาภิตถา ปถถา สุขา ปฏิปทา จิปปาภิตถา
ปถถา ฯ ตตถ กตมา ทุกขา ปฏิปทา ทนุทธาภิตถา ปถถา
กัจเจน กสิเรน สมาริ อุปปาเทนตสุส ทนุฑิ ตถจันนิ อภิชานนตสุส
ยา อุปปชชติ ปถถา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมมวิจโย
สมมาทิฏฐิ อัย วุจจติ ทุกขา ปฏิปทา ทนุทธาภิตถา ปถถา ฯ
ตตถ กตมา ทุกขา ปฏิปทา จิปปาภิตถา ปถถา กัจเจน
กสิเรน สมาริ อุปปาเทนตสุส จิปปี ตถจันนิ อภิชานนตสุส ยา
อุปปชชติ ปถถา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมมวิจโย สมมาทิฏฐิ
อัย วุจจติ ทุกขา ปฏิปทา จิปปาภิตถา ปถถา ฯ ตตถ กตมา
สุขา ปฏิปทา ทนุทธาภิตถา ปถถา อกัจเจน อกสิเรน สมาริ
อุปปาเทนตสุส ทนุฑิ ตถจันนิ อภิชานนตสุส ยา อุปปชชติ ปถถา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมมวิจโย สมมาทิฏฐิ อัย วุจจติ
สุขา ปฏิปทา ทนุทธาภิตถา ปถถา ฯ ตตถ กตมา สุขา ปฏิปทา
จิปปาภิตถา ปถถา อกัจเจน อกสิเรน สมาริ อุปปาเทนตสุส
จิปปี ตถจันนิ อภิชานนตสุส ยา อุปปชชติ ปถถา ปชานนา
ฯเปฯ อโมโห ฐมมวิจโย สมมาทิฏฐิ อัย วุจจติ สุขา ปฏิปทา
จิปปาภิตถา ปถถา ฯ อิม จตสุโส ปฏิปทา ฯ

[๘๑๑] ตตถ กตมานิ จตุตตาริ อารมมณานิ ปริตตทา
ปริตตตารมมณา ปญญา ปริตตทา อปฺปมาณารมมณา ปญญา อปฺปมาณา
ปริตตตารมมณา ปญญา อปฺปมาณา อปฺปมาณารมมณา
ปญญา ฯ ตตถ กตมา ปริตตทา ปริตตตารมมณา ปญญา สมาริสฺส
น นิกามลาภิสฺส อารมมณํ โลกํ ฆรณตฺตสฺส ยา อฺปฺปชฺชติ ปญญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฆมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อัยฺ วุจฺจติ
ปริตตทา ปริตตตารมมณา ปญญา ฯ ตตถ กตมา ปริตตทา อปฺปมาณารมมณา
ปญญา สมาริสฺส น นิกามลาภิสฺส อารมมณํ
วิปลํ ฆรณตฺตสฺส ยา อฺปฺปชฺชติ ปญญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห
ฆมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อัยฺ วุจฺจติ ปริตตทา อปฺปมาณารมมณา
ปญญา ฯ ตตถ กตมา อปฺปมาณา ปริตตตารมมณา ปญญา
สมาริสฺส นิกามลาภิสฺส อารมมณํ โลกํ ฆรณตฺตสฺส ยา อฺปฺปชฺชติ
ปญญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฆมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อัยฺ
วุจฺจติ อปฺปมาณา ปริตตตารมมณา ปญญา ฯ ตตถ กตมา อปฺปมาณา
อปฺปมาณารมมณา ปญญา สมาริสฺส นิกามลาภิสฺส
อารมมณํ วิปลํ ฆรณตฺตสฺส ยา อฺปฺปชฺชติ ปญญา ปชานนา ฯเปฯ
อโมโห ฆมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อัยฺ วุจฺจติ อปฺปมาณา อปฺปมาณารมมณา
ปญญา ฯ อิมานิ จตุตตาริ อารมมณานิ ฯ

[๘๑๒] มกฺกสมงฺกิสฺส ฅาณํ ฆรณรณเปตฺติ ฅาณํ ฆรา
มรณสมฺมุทเยเปตฺติ ฅาณํ ฆรณรณนิโรเชเปตฺติ ฅาณํ ฆรณรณ-

นิโรธคามินิยา ปฏิปทายเปตัง ฌาณัง ฯ ตตฺถ กตมํ ชรามรณ ฌาณัง
ชรามรณํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห
ชฺมมวិจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ ชรามรณ ฌาณัง ฯ ชรามรณสมุทฺถํ
อารพฺภ ฯเปฯ ชรามรณนิโรธํ อารพฺภ ฯเปฯ
ชรามรณนิโรธคามินิ ปฏิปทํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ชฺมมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ
ชรามรณนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ฌาณัง ฯ มคฺคสมฺภุคฺคิสฺส ฌาณัง
ชาติยาเปตัง ฌาณัง ฯเปฯ ภเวเปตัง ฌาณัง ฯเปฯ อุปาทานเปตัง
ฌาณัง ฯเปฯ ตณฺหยาเปตัง ฌาณัง ฯเปฯ เวทนายเปตัง ฌาณัง
ฯเปฯ ผสฺเสเปตัง ฌาณัง ฯเปฯ สพายตเนเปตัง ฌาณัง ฯเปฯ
นามรูปเปตัง ฌาณัง ฯเปฯ วิญฺญาณเปตัง ฌาณัง ฯเปฯ สงฺขารเรสุเปตัง
ฌาณัง สงฺขารสมุทฺถเยเปตัง ฌาณัง สงฺขารนิโรธเยเปตัง ฌาณัง □
สงฺขารนิโรธคามินิยา ปฏิปทายเปตัง ฌาณัง ฯ ตตฺถ กตมํ สงฺขารเรสุ
ฌาณัง สงฺขारे อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ
อโมโห ชฺมมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ สงฺขารเรสุ ฌาณัง ฯ
สงฺขารสมุทฺถํ อารพฺภ ฯเปฯ สงฺขารนิโรธํ อารพฺภ ฯเปฯ สงฺขารนิโรธคามินิ
ปฏิปทํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา
ฯเปฯ อโมโห ชฺมมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ วุจฺจติ สงฺขารนิโรธคามินิยา
ปฏิปทาย ฌาณัง ฯ

เอวํ จตฺตพฺพิเชน ฌาณวตฺถุ ฯ

[๘๑๓] ตตถ กตโม ปญจกโก สมมาสมาธิ ปิติผรณตา
สุขผรณตา เจโตผรณตา อาโลกผรณตา ปจจเวกขณานิमित्तํ ฯ
ทวิสุ ฌาเนสสุ ปญญา ปิติผรณตา ตีสสุ ฌาเนสสุ ปญญา สุขผรณตา
ปรจิตเต ฌาณํ เจโตผรณตา ทิพพจกขุ อาโลกผรณตา ตมฺหา
ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐิตสฺส ปจจเวกขณาฌาณํ ปจจเวกขณานิमित्तํ ฯ
อัย วุจฺจติ ปญจกโก สมมาสมาธิ ฯ

[๘๑๔] ตตถ กตโม ปญจฌาณโก สมมาสมาธิ อัย สมาธิ
ปจฺจปฺปนฺนสฺสโข เจว อายตี จ สุขวิปาโกติ ปจฺจตฺตณฺเวย ฌาณํ
อุปฺปชฺชติ อัย สมาธิ อริโย นีรามิสฺสติ ปจฺจตฺตณฺเวย ฌาณํ
อุปฺปชฺชติ อัย สมาธิ อกาปฺริสเสวิตฺติ ปจฺจตฺตณฺเวย ฌาณํ
อุปฺปชฺชติ อัย สมาธิ สนฺโต ปณฺโติ ปฏฺิปปฺสสทฺธิลทฺโธ เอโกทิกาวาธคฺโต
น จ สสงฺขารนิกฺขหวาริตวฺโตติ ๑ ปจฺจตฺตณฺเวย ฌาณํ
อุปฺปชฺชติ โส โข ปนาหํ อิมํ สมาธิ สโตว สมาปชฺชามิ สโตว
วุฏฺฐหามิติ ปจฺจตฺตณฺเวย ฌาณํ อุปฺปชฺชติ อัย ปญจฌาณโก
สมมาสมาธิ ฯ

เอวํ ปญฺจวิเชน ฌาณวตฺถุ ฯ

[๘๑๕] ตตถ กตมา นฺนํ อภินฺนํ ปญญา อิทฺธิวิเช ฌาณํ
โสตรธาตฺวิสุทฺธิยา ฌาณํ ปรจิตเต ฌาณํ ปุพฺพเพนิวาसानุสฺสติฌาณํ
สคฺตทานํ จุตฺตปฺปาเต ฌาณํ อาสวานํ ขเย ฌาณํ อีมา นฺนํ
อภินฺนํ ปญญา ฯ เอวํ นพฺพิเชน ฌาณวตฺถุ ฯ

#๑ อณฺณตฺถ ... นิกฺคยฺหวาริตปฺปตฺโตติปิ ทิสฺสติ ฯ

[๘๑๖] ตตถ กตมานิ สตตตตตตริ ฌาณวตฺถุณี ฯ ชาติปจฺจยา
ชฺรามรณนฺติ ฌาณํ อสฺติ ชาตียา นตฺถิ ชฺรามรณนฺติ ฌาณํ อตีตมฺปี
อทฺธานํ ชาติปจฺจยา ชฺรามรณนฺติ ฌาณํ อสฺติ ชาตียา นตฺถิ
ชฺรามรณนฺติ ฌาณํ อนาคตมฺปี อทฺธานํ ชาติปจฺจยา ชฺรามรณนฺติ
ฌาณํ อสฺติ ชาตียา นตฺถิ ชฺรามรณนฺติ ฌาณํ ยมฺปิสุส ตํ
ชฺมมกุจฺจิติฌาณํ ตมฺปี ขยชฺมมํ วยชฺมมํ วิจารณ์มํ นิโรชชฺมมฺนฺติ
ฌาณํ ฯ ภาวปจฺจยา ชาตีตติ ฌาณํ ฯเปฯ อุปาทานปจฺจยา ภาวติ
ฌาณํ ฯเปฯ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺติ ฌาณํ ฯเปฯ เวทนาปจฺจยา
ตณฺหาติ ฌาณํ ฯเปฯ ผสฺสปจฺจยา เวทนาติ ฌาณํ
ฯเปฯ สพฺพยตนปจฺจยา ผสฺโสติ ฌาณํ ฯเปฯ นามรูปปจฺจยา
สพฺพยตนนฺติ ฌาณํ ฯเปฯ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺติ ฌาณํ
ฯเปฯ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ ฌาณํ ฯเปฯ อวิชฺชาปจฺจยา
สงฺขารราติ ฌาณํ อสฺติ อวิชฺชาย นตฺถิ สงฺขารราติ ฌาณํ อตีตมฺปี
อทฺธานํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารราติ ฌาณํ อสฺติ อวิชฺชาย นตฺถิ
สงฺขารราติ ฌาณํ อนาคตมฺปี อทฺธานํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารราติ
ฌาณํ อสฺติ อวิชฺชาย นตฺถิ สงฺขารราติ ฌาณํ ยมฺปิสุส ตํ ชฺมมกุจฺจิติฌาณํ
ตมฺปี ขยชฺมมํ วยชฺมมํ วิจารณ์มํ นิโรชชฺมมฺนฺติ ฌาณํ ฯ
อิมานิ สตตตตตตริ ฌาณวตฺถุณี ฯ เอวํ สตตตตตตริ ฌาณวตฺถุ ฯ

[๘๑๗] ตตถ กตมา จตฺตสุ มกุคฺคสุ จตฺตสุ ฆเลสุ ปญฺญา
โสตาปตฺตติมกุคฺค ปญฺญา โสตาปตฺตติฆเล ปญฺญา สกทาคามิมกุคฺค

ปณฺญา สกทาคามิผล ปณฺญา อนาคามิมคฺเค ปณฺญา อนาคามิผล
ปณฺญา อรหตฺตมคฺเค ปณฺญา อรหตฺตผล ปณฺญา อีมา
จตุสฺส มคฺเคสฺส จตุสฺส ผลสฺส ปณฺญา ฯ เอวํ อฏฺฐวิเชน ฅาณวตฺถุ ฯ

[๘๑๘] ตตฺถ กตฺมา นวสฺส อนุปฺพุพฺพิหารสฺมาปตฺติสฺส ปณฺญา
ปจฺจชฺฅานสฺมาปตฺติยา ปณฺญา ทฺติยชฺฅานสฺมาปตฺติยา ปณฺญา
ตฺติยชฺฅานสฺมาปตฺติยา ปณฺญา จตฺตชฺฅานสฺมาปตฺติยา ปณฺญา
อากาสานลฺยาตฺนสฺมาปตฺติยา ปณฺญา วิญฺญาณลฺยาตฺนสฺมาปตฺติยา
ปณฺญา อากิลฺยาตฺนลฺยาตฺนสฺมาปตฺติยา ปณฺญา เนวสลฺยาตฺนลฺยาตฺนสฺมา
ปตฺติยา ปณฺญา สลฺยาตฺนลฺยาตฺนโรชฺสสฺมาปตฺติยา วุฏฺฐิตสฺส
ปจฺจเวกฺขณฅาณํ อีมา นวสฺส อนุปฺพุพฺพิหารสฺมาปตฺติสฺส
ปณฺญา ฯ เอวํ นววิเชน ฅาณวตฺถุ ฯ

[๘๑๙] ตตฺถ กตฺมํ ตถาคตฺสฺส ฅานลฺยา ฅานโต อฏฺฐฅานลฺยา
อฏฺฐฅานโต ยถาภูตํ ฅาณํ ฯ อิธ ตถาคโต อฏฺฐฅานเมตฺตํ อนวกาโส
ยํ ทิฏฺฐิสฺส มฺปนฺโน ปุคฺคโล กลฺยาจิ สงฺขารํ นิจฺจโต อฺปกฺจลฺยาตฺน
เนตฺตํ ฅานํ วิชฺชตฺติติ ปชานาติ ฅานลฺยา โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุณฺนชฺชโน
กลฺยาจิ สงฺขารํ นิจฺจโต อฺปกฺจลฺยาตฺน ฅานเมตฺตํ วิชฺชตฺติติ ปชานาติ ฯ
อฏฺฐฅานเมตฺตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสฺส มฺปนฺโน ปุคฺคโล กลฺยาจิ สงฺขารํ
สฺสโต อฺปกฺจลฺยาตฺน เนตฺตํ ฅานํ วิชฺชตฺติติ ปชานาติ ฅานลฺยา โข
เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุณฺนชฺชโน กลฺยาจิ สงฺขารํ สฺสโต อฺปกฺจลฺยาตฺน
ฅานเมตฺตํ วิชฺชตฺติติ ปชานาติ ฯ อฏฺฐฅานเมตฺตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิ-

สมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺจि ฅมฺมํ อุตฺตโต อุปฺกจฺเจยฺย เนตฺติ จานํ
วิษฺชตีติ ปชานาติ จานณฺจ โข เอตํ วิษฺชติ ยํ ปุณฺณชฺชโน กณฺจि
ฅมฺมํ อุตฺตโต อุปฺกจฺเจยฺย จานเมตฺติ วิษฺชตีติ ปชานาติ ฯ อญฺ्ञจฺานเมตฺติ
อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสฺมฺปนฺโน ปุคฺคโล มาตริ ฅีวิตา โวโรเปยฺย
เนตฺติ จานํ วิษฺชตีติ ปชานาติ จานณฺจ โข เอตํ วิษฺชติ ยํ ปุณฺณชฺชโน
มาตริ ฅีวิตา โวโรเปยฺย จานเมตฺติ วิษฺชตีติ ปชานาติ ฯ อญฺ्ञจฺานเมตฺติ
อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสฺมฺปนฺโน ปุคฺคโล ปิตริ ฅีวิตา
โวโรเปยฺย ฯเปฯ อรหฺนฺตํ ฅีวิตา โวโรเปยฺย ฯเปฯ ทุฏฺฐเณ จิตฺเตน
ตถาคคตฺส โลหิตํ อุปฺปาเทยฺย ฯเปฯ สงฺฆํ ภินฺนุเทยฺย ฯเปฯ
อณฺณํ สคฺคตฺริ อุตฺทิสฺเสยฺย ฯเปฯ อญฺ्ञมฺมํ ภาวํ นิพฺพตฺเตยฺย เนตฺติ
จานํ วิษฺชตีติ ปชานาติ จานณฺจ โข เอตํ วิษฺชติ ยํ ปุณฺณชฺชโน
อญฺ्ञมฺมํ ภาวํ นิพฺพตฺเตยฺย จานเมตฺติ วิษฺชตีติ ปชานาติ ฯ อญฺ्ञจฺานเมตฺติ
อนวกาโส ยํ เอกิสฺสา โลกชาตฺถยา เทว อรหฺนฺโต สฺมฺมาสมฺพุทฺธา
อปฺพุพฺพิ อจฺริมฺมํ อุปฺปชฺเชยฺยํ เนตฺติ จานํ วิษฺชตีติ ปชานาติ
จานณฺจ โข เอตํ วิษฺชติ ยํ เอกิสฺสา โลกชาตฺถยา เอโก อรหํ
สฺมฺมาสมฺพุทฺโธ อุปฺปชฺเชยฺย จานเมตฺติ วิษฺชตีติ ปชานาติ ฯ อญฺ्ञจฺานเมตฺติ
อนวกาโส ยํ เอกิสฺสา โลกชาตฺถยา เทว ราชาโน จกฺกวตฺติโน
อปฺพุพฺพิ อจฺริมฺมํ อุปฺปชฺเชยฺยํ เนตฺติ จานํ วิษฺชตีติ ปชานาติ
จานณฺจ โข เอตํ วิษฺชติ ยํ เอกิสฺสา โลกชาตฺถยา เอโก ราชา
จกฺกวตฺติ อุปฺปชฺเชยฺย จานเมตฺติ วิษฺชตีติ ปชานาติ ฯ อญฺ्ञจฺานเมตฺติ

อนวกาโส ยํ อิตถิ อรหํ อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺโธ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ
ปชานาติ จานญจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุริโส อรหํ อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺโธ
จानเมตํ วิชฺชตีติ ปชานาติ ฯ อญฺ्ञจानเมตํ อนวกาโส ยํ
อิตถิ ราชา อสฺส จกฺกวัตติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ปชานาติ จานญจ
โย เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุริโส ราชา อสฺส จกฺกวัตติ จานเมตํ
วิชฺชตีติ ปชานาติ ฯ อญฺ्ञจานเมตํ อนวกาโส ยํ อิตถิ สกฺกตฺตํ
กเรยฺย มารตฺตํ กเรยฺย พุรหฺมตฺตํ กเรยฺย เนตํ จานํ วิชฺชตีติ
ปชานาติ จานญจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุริโส สกฺกตฺตํ กเรยฺย
มารตฺตํ กเรยฺย พุรหฺมตฺตํ กเรยฺย จานเมตํ วิชฺชตีติ ปชานาติ ฯ
อญฺ्ञจานเมตํ อนวกาโส ยํ กายทฺวจฺจริตฺสฺส อญฺ्ञโง กนฺโถ มนาโป
วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ปชานาติ จานญจ โข
เอตํ วิชฺชติ ยํ กายทฺวจฺจริตฺสฺส อญฺ्ञโง อกนฺโถ อมฺนาโป วิปาโก
นิพฺพตฺเตยฺย จานเมตํ วิชฺชตีติ ปชานาติ ฯ อญฺ्ञจานเมตํ อนวกาโส
ยํ วจิทฺวจฺจริตฺสฺส ยํ มโนทฺวจฺจริตฺสฺส อญฺ्ञโง กนฺโถ มนาโป
วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ปชานาติ จานญจ โข
เอตํ วิชฺชติ ยํ วจิทฺวจฺจริตฺสฺส ยํ มโนทฺวจฺจริตฺสฺส อญฺ्ञโง อกนฺโถ
อมฺนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย จานเมตํ วิชฺชตีติ ปชานาติ ฯ
อญฺ्ञจานเมตํ อนวกาโส ยํ กายสุจฺจริตฺสฺส อญฺ्ञโง อกนฺโถ อมฺนาโป
วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ปชานาติ จานญจ โข
เอตํ วิชฺชติ ยํ กายสุจฺจริตฺสฺส อญฺ्ञโง กนฺโถ มนาโป วิปาโก

นิพพุตเตยฺย จานเมตํ วิชฺชตีติ ปชานาติ ฯ อฏฺฐจานเมตํ อนวกาโส
ยํ วจีสุจฺริตสฺส ยํ มโนสุจฺริตสฺส อนิฏฺฐโง อกนฺโต อมฺนาโป
วิปาโก นิพพุตเตยฺย เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ปชานาติ จานญฺจ โข
เอตํ วิชฺชติ ยํ วจีสุจฺริตสฺส ยํ มโนสุจฺริตสฺส อिฏฺฐโง กนฺโต มนาโป
วิปาโก นิพพุตเตยฺย จานเมตํ วิชฺชตีติ ปชานาติ ฯ อฏฺฐจานเมตํ
อนวกาโส ยํ กายทฺวจฺริตสมงฺคี ตนฺนินฺทานํ ตปฺปจฺจยา กายสฺส
ภทฺทา ปรี มรณฺนา สุกฺตี สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺเชยฺย เนตํ จานํ วิชฺชตีติ
ปชานาติ จานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ กายทฺวจฺริตสมงฺคี ตนฺนินฺทานํ
ตปฺปจฺจยา กายสฺส ภทฺทา ปรี มรณฺนา อปายํ ทฺถกฺคฺตี วินิปาตํ
นिरยํ อุปฺปชฺเชยฺย จานเมตํ วิชฺชตีติ ปชานาติ ฯ อฏฺฐจานเมตํ
อนวกาโส ยํ วจิทฺวจฺริตสมงฺคี ยํ มโนทฺวจฺริตสมงฺคี ตนฺนินฺทานํ
ตปฺปจฺจยา กายสฺส ภทฺทา ปรี มรณฺนา สุกฺตี สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺเชยฺย
เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ปชานาติ จานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ
ยํ วจิทฺวจฺริตสมงฺคี ยํ มโนทฺวจฺริตสมงฺคี ตนฺนินฺทานํ ตปฺปจฺจยา
กายสฺส ภทฺทา ปรี มรณฺนา อปายํ ทฺถกฺคฺตี วินิปาตํ นირยํ อุปฺปชฺเชยฺย
จानเมตํ วิชฺชตีติ ปชานาติ ฯ อฏฺฐจานเมตํ อนวกาโส ยํ กายสุจฺริตสมงฺคี
ตฺนินฺทานํ ตปฺปจฺจยา กายสฺส ภทฺทา ปรี มรณฺนา
อปายํ ทฺถกฺคฺตี วินิปาตํ นირยํ อุปฺปชฺเชยฺย เนตํ จานํ วิชฺชตีติ
ปชานาติ จานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ กายสุจฺริตสมงฺคี ตนฺนินฺทานํ
ตปฺปจฺจยา กายสฺส ภทฺทา ปรี มรณฺนา สุกฺตี สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺเชยฺย

จานเมตต์ วิชชตีติ ปชานาติ ฯ อฏฺจานเมตต์ อนวกาโส ยํ
 วจีสุจฺริตสมงฺคี ยํ มโนสุจฺริตสมงฺคี ตนฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสุส
 เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุกฺคตี วินิปาตํ นีรยํ อูปฺชฺเชยฺย
 เนตฺตํ จานํ วิชชตีติ ปชานาติ จานญฺจ โข เอตํ วิชชตี ยํ วจีสุจฺริตสมงฺคี
 ยํ มโนสุจฺริตสมงฺคี ตนฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสุส เกทา
 ปรี มรณา สุกฺคี สกฺคํ โลกํ อูปฺชฺเชยฺย จานเมตต์ วิชชตีติ
 ปชานาติ ฯ เย เย ชมฺมา เยสํ เยสํ ชมฺมานํ เหตุ ปจฺจยา อูปฺปาทาย
 ตํ ตํ จานํ เย เย ชมฺมา เยสํ เยสํ ชมฺมานํ น เหตุ น ปจฺจยา
 อูปฺปาทาย ตํ ตํ อฏฺจานนฺติ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ
 อโมโห ชมฺมวិโย ชมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ ตถาคตฺสฺส จานญฺจ จานโต
 อฏฺจานญฺจ อฏฺจานโต ยถาภูตํ ฅานํ ฯ

[๘๔๐] ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺสฺส อตีตานาคตปจฺจูปฺปนฺนํ
 กมฺมสมาทานานํ จานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ฅานํ ฯ อิธ ตถาคโต
 ปชานาติ อตฺถเอกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ คติสมฺปตฺติปฏิพาฬุหานิ
 น วิปจฺนฺติ อตฺถเอกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ
 อูปฺริสมฺปตฺติปฏิพาฬุหานิ น วิปจฺนฺติ อตฺถเอกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ
 กาลสมฺปตฺติปฏิพาฬุหานิ น วิปจฺนฺติ อตฺถเอกจฺจานิ
 ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ ปโยคสมฺปตฺติปฏิพาฬุหานิ น วิปจฺนฺติ
 อตฺถเอกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ คติวิปตฺตี อากมฺม วิปจฺนฺติ
 อตฺถเอกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ อูปฺริวิปตฺตี อากมฺม วิปจฺนฺติ

อตุเถกัจจანი ปาปกาณี กมฺมสมาทานานี กาลวิปตฺตี อากมฺม วิปจนฺติ
 อตุเถกัจจანი ปาปกาณี กมฺมสมาทานานี ปโยควิปตฺตี อากมฺม วิปจนฺติ
 อตุเถกัจจანი กลฺยาณานี กมฺมสมาทานานี คติวิปตฺติปฏิพาพฺพานี น
 วิปจนฺติ อตุเถกัจจანი กลฺยาณานี กมฺมสมาทานานี อุปฺธิวิปตฺติปฏิพาพฺพานี
 น วิปจนฺติ อตุเถกัจจანი กลฺยาณานี กมฺมสมาทานานี
 กาลวิปตฺติปฏิพาพฺพานี น วิปจนฺติ อตุเถกัจจანი กลฺยาณานี กมฺมสมาทานานี
 ปโยควิปตฺติปฏิพาพฺพานี น วิปจนฺติ อตุเถกัจจანი
 กลฺยาณานี กมฺมสมาทานานี คติสมฺปตฺตี อากมฺม วิปจนฺติ อตุเถกัจจანი
 กลฺยาณานี กมฺมสมาทานานี อุปฺธิสมฺปตฺตี อากมฺม วิปจนฺติ
 อตุเถกัจจანი กลฺยาณานี กมฺมสมาทานานี กาลสมฺปตฺตี อากมฺม
 วิปจนฺติ อตุเถกัจจანი กลฺยาณานี กมฺมสมาทานานี ปโยคสมฺปตฺตี
 อากมฺม วิปจนฺตฺติ ๑ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา ๑เป๑ อโมโห
 ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ ตถาคตฺสฺส อตีตานาคคปจฺจุปฺปนฺนํ
 กมฺมสมาทานานํ จานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ฅาณํ ๑

[๘๔๑] ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺสฺส สพฺพตฺถคามินี ปฏิปทํ ยถาภูตํ
 ฅาณํ ๑ อธิ ตถาคโต อัย มคฺโค อัย ปฏิปทา นิรยคามินีติ
 ปชานาติ อัย มคฺโค อัย ปฏิปทา ติรจฺจณคามินีติ ปชานาติ
 อัย มคฺโค อัย ปฏิปทา ปิตฺติวิสยคามินีติ ปชานาติ อัย มคฺโค
 อัย ปฏิปทา มนุสฺสโลกคามินีติ ปชานาติ อัย มคฺโค อัย ปฏิปทา
 เทวโลกคามินีติ ปชานาติ อัย มคฺโค อัย ปฏิปทา นิพฺพานคามินีติ

ปชานาติ ฯ ยา ตตถ ปญญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมมวิจโย
สมมาทิญฺจอิ ทํ ตถาคตฺสฺส สพฺพตฺถคามินี ปฏิปทํ ยถาภูตํ ฌาณํ ฯ

[๘๔๒] ตตถ กตมํ ตถาคตฺสฺส อนนฺกธาตุํ นานาธาตุํ โลกํ
ยถาภูตํ ฌาณํ ฯ อิธ ตถาคโต ขนฺธนนนฺตํ ปชานาติ อายตนนนฺตํ
ปชานาติ ธาตุนนฺตํ ปชานาติ อนนฺกธาตุํ นานาธาตุํ โลกํ
ปชานาติ ฯ ยา ตตถ ปญญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมมวิจโย
สมมาทิญฺจอิ ทํ ตถาคตฺสฺส อนนฺกธาตุํ นานาธาตุํ โลกํ ยถาภูตํ
ฌาณํ ฯ

[๘๔๓] ตตถ กตมํ ตถาคตฺสฺส สตฺตานํ นานาธิมฺมุตฺติกํ ยถาภูตํ
ฌาณํ ฯ อิธ ตถาคโต ปชานาติ สนฺติ สตฺตา หีนานิมฺมุตฺติกา สนฺติ
สตฺตา ปณฺนิตานิมฺมุตฺติกา หีนานิมฺมุตฺติกา สตฺตา หีนานิมฺมุตฺติเก สตฺเต
เสวนฺติ ภขฺนฺติ ปยฺรูปาสนฺติ ปณฺนิตานิมฺมุตฺติกา สตฺตา ปณฺนิตานิมฺมุตฺติเก
สตฺเต เสวนฺติ ภขฺนฺติ ปยฺรูปาสนฺติ อตีตมฺปิ อทฺธานํ หีนานิมฺมุตฺติกา
สตฺตา หีนานิมฺมุตฺติเก สตฺเต เสวีสฺ ภาชีสฺ ปยฺรูปาสีสฺ ปณฺนิตานิมฺมุตฺติกา
สตฺตา ปณฺนิตานิมฺมุตฺติเก สตฺเต เสวีสฺ ภาชีสฺ ปยฺรูปาสีสฺ อนาคตมฺปิ
อทฺธานํ หีนานิมฺมุตฺติกา สตฺตา หีนานิมฺมุตฺติเก สตฺเต เสวีสฺสนฺติ ภาชีสฺสนฺติ
ปยฺรูปาสีสฺสนฺติ ปณฺนิตานิมฺมุตฺติกา สตฺตา ปณฺนิตานิมฺมุตฺติเก สตฺเต
เสวีสฺสนฺติ ภาชีสฺสนฺติ ปยฺรูปาสีสฺสนฺตีติ ฯ ยา ตตถ ปญญา ปชานนา
 ฯเปฯ อโมโห ฌมมวิจโย สมมาทิญฺจอิ ทํ ตถาคตฺสฺส สตฺตานํ
 นานาธิมฺมุตฺติกํ ยถาภูตํ ฌาณํ ฯ

[๘๔๔] ตตถ กตมํ ตถาคตสฺส ปฺรตตฺตํ ปฺรปฺคฺคณํ
อินฺทฺริยปฺโรปฺริยตฺตํ ยถาภูตํ ฌาณํ ฯ อธิ ตถาคโต สตฺตํ อาสยํ
ปฺชานาติ อนุสยํ ปฺชานาติ จริตํ ปฺชานาติ อธิมุตฺตี ปฺชานาติ
อปฺปฺรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร
สุวิญญาปเย ทฺววิญญาปเย ภพฺพาทฺตฺตํ สตฺเต ปฺชานาติ ฯ กตโม
จ สตฺตํ อาสโย สสฺสโต โลโกติ วา อสสฺสโต โลโกติ วา
อนุตฺวา โลโกติ วา อนนุตฺวา โลโกติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรีรณฺติ วา
อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรณฺติ วา โหติ ตถาคโต ปฺรมมฺรณาติ วา
น โหติ ตถาคโต ปฺรมมฺรณาติ วา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
ปฺรมมฺรณาติ วา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปฺรมมฺรณาติ วา
อิตฺติ ภาวทิกฺขณฺนิสฺสิตา วา สตฺตา โหนฺติ วิกฺกทิกฺขณฺนิสฺสิตา วา
เอเต วา ปน อุโภ อนฺเต อนฺปคฺมม อิทปฺปจฺจยตาปฺภิจฺจสมฺปฺปนฺเนสุ
ธมฺเมสุ อนุโลมิกา ขนฺติ ปฏฺิลทฺธา โหติ ยถาภูตํ วา ฌาณํ
อัย สตฺตํ อาสโย ฯ กตโม จ สตฺตํ อนุสโย สตฺตานุสยา
กามราคานุสโย ปฏฺิฆานุสโย มานานุสโย ทิกฺขณฺานุสโย วิจิกฺกณฺานุสโย
ภวราคานุสโย อวิชฺชานุสโย ยํ โลเก ปิยรูปํ สาทฺตฺตํ เอตฺถ
สตฺตํ รากานุสโย อนุเสติ ยํ โลเก อปฺปิยรูปํ อสาทฺตฺตํ เอตฺถ
สตฺตํ ปฏฺิฆานุสโย อนุเสติ อิตฺติ อิมฺเมสุ ทฺวิสุ ธมฺเมสุ อวิชฺชา
อนฺปติตา ตตฺถกฺกฺโ จ มาโน จ ทิกฺกฺจ จ วิจิกฺกณฺ จ ทฺกฺกฺพฺพา
อัย สตฺตํ อนุสโย ฯ กตมํ จ สตฺตํ จริตํ ปุณฺณภิกฺสงฺขาโร

อปฺปญฺญาภิสงฺขารโ อาเนญฺชาภิสงฺขารโ ปรีตฺตญฺมโก วา มหาญฺมโก
 วา อิทํ สุตฺตานํ จริตํ ฯ กตฺมา จ สุตฺตานํ อธิมุตฺติ สฺนฺติ
 สุตฺตา หีนาธิมุตฺติกา สฺนฺติ สุตฺตา ปณีตาธิมุตฺติกา หีนาธิมุตฺติกา
 สุตฺตา หีนาธิมุตฺติเก สตุเต เสวนฺติ ภาชนฺติ ปยฺรูปาสนฺติ ปณีตาธิมุตฺติกา
 สุตฺตา ปณีตาธิมุตฺติเก สตุเต เสวนฺติ ภาชนฺติ ปยฺรูปาสนฺติ
 อตีตมฺปิ อทฺธานํ หีนาธิมุตฺติกา สุตฺตา หีนาธิมุตฺติเก สตุเต เสวีสุ
 ภาชีสุ ปยฺรูปาสีสุ ปณีตาธิมุตฺติกา สุตฺตา ปณีตาธิมุตฺติเก สตุเต
 เสวีสุ ภาชีสุ ปยฺรูปาสีสุ อนาคตมฺปิ อทฺธานํ หีนาธิมุตฺติกา สุตฺตา
 หีนาธิมุตฺติเก สตุเต เสวีสุสนฺติ ภาชีสุสนฺติ ปยฺรูปาสีสุสนฺติ ปณีตาธิมุตฺติกา
 สุตฺตา ปณีตาธิมุตฺติเก สตุเต เสวีสุสนฺติ ภาชีสุสนฺติ
 ปยฺรูปาสีสุสนฺติ อัย สุตฺตานํ อธิมุตฺติ ฯ กตฺเม เต สุตฺตา
 มหารชฺษา ทส กิเลสวตฺถุณี โลโก โทโส โมโห มาโน ทิฏฺฐิ
 วิจิกิจฺฉา ถีนํ อุทฺธจฺจํ อหิริกํ อโนตฺตปฺปํ เยสํ สุตฺตานํ อิมานิ
 ทส กิเลสวตฺถุณี อาเสวิตานิ ภาวิตานิ พหุลีกทานิ อนุสฺสทกทานิ
 อิเม เต สุตฺตา มหารชฺษา ฯ กตฺเม เต สุตฺตา อปฺปรชฺษา
 เยสํ สุตฺตานํ อิมานิ ทส กิเลสวตฺถุณี อนาเสวิตานิ อภาวิตานิ
 อพหุลีกทานิ อนุสฺสทกทานิ อิเม เต สุตฺตา อปฺปรชฺษา ฯ กตฺเม
 เต สุตฺตา มุทฺธินฺทฺริยา ปญฺจินฺทฺริยานิ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยิณฺทฺริยํ
 สติณฺทฺริยํ สฺมาชิณฺทฺริยํ ปญฺฉิณฺทฺริยํ เยสํ สุตฺตานํ อิมานิ
 ปญฺจินฺทฺริยานิ อนาเสวิตานิ อภาวิตานิ อพหุลีกทานิ อนุสฺสทกทานิ

อิเม เต สตุตา มุทินุทริยา ฯ กตเม เต สตุตา ติกุชินุทริยา เยสิ
สตุตานัน อิมานิ ปญจินุทริยานิ อาเสวิตานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ
อุสสทคตานิ อิเม เต สตุตา ติกุชินุทริยา ฯ กตเม เต สตุตา
ทวารการา เย เต สตุตา ปาปาสยา ปาปานุสยา ปาปจริตา
ปาปาธิมุตติกา มหารชกขา มุทินุทริยา อิเม เต สตุตา ทวารการา ฯ
กตเม เต สตุตา สุวารการา เย เต สตุตา กลุยามาสยา กลุยาณจริตา
กลุยามาธิมุตติกา อปฺปรชกขา ติกุชินุทริยา อิเม เต สตุตา
สุวารการา ฯ กตเม เต สตุตา ทูวิญญาปยา เย จ เต สตุตา
ทวารการา เตว เต สตุตา ทูวิญญาปยา เย จ เต สตุตา สุวารการา
เตว เต สตุตา สุวิญญาปยา ฯ กตเม เต สตุตา อภพฺพา เย
เต สตุตา กมฺมารณน สมนฺนาคตา กิเลสวารณน สมนฺนาคตา
วิปากวารณน สมนฺนาคตา อสฺสทฺธา อจฺจนฺทิกา ทุปฺปญฺญา อภพฺพา
นियมฺ โอกุภมิตุํ กุสเลสุ ฐมฺเมสุ สมนฺมตฺตํ อิเม เต สตุตา
อภพฺพา ฯ กตเม เต สตุตา ภพฺพา เย เต สตุตา น กมฺมารณน
สมนฺนาคตา น กิเลสวารณน สมนฺนาคตา น วิปากวารณน
สมนฺนาคตา สทฺธา จฺจนฺทิกา ปญฺญวณฺโตะ ภพฺพา नियมฺ โอกุภมิตุํ
กุสเลสุ ฐมฺเมสุ สมนฺมตฺตํ อิเม เต สตุตา ภพฺพาติ ยา ตตฺถ ปญฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฐมฺมวิจโย สมนฺมาทิฏฺฐิ อิทํ ตถาคตฺตสฺส
ปรสตุตานัน ปรปฺปุกฺคตานัน อินุทริยปโรปฺริยตฺตํ ยถาภูตํ ฌานํ ฯ

[๘๔๕] ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺตสฺส ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนัน

สงฺกิลลํ โวทานํ วุฏฺฐานํ ยถากุตํ ฌาณํ ฯ ฌายีติ จตุตฺตารโ ฌายี
อตุเถกฺกฺจโ ฌายี สมฺปตฺตีเยว สมานํ วิปตฺตีติ ปจฺเจติ อตุเถกฺกฺจโ
ฌายี วิปตฺตีเยว สมานํ สมฺปตฺตีติ ปจฺเจติ อตุเถกฺกฺจโ
ฌายี สมฺปตฺตีเยว สมานํ สมฺปตฺตีติ ปจฺเจติ อตุเถกฺกฺจโ ฌายี
วิปตฺตีเยว สมานํ วิปตฺตีติ ปจฺเจติ อิมํ จตุตฺตารโ ฌายี ฯ
อปเรปี จตุตฺตารโ ฌายี อตุเถกฺกฺจโ ฌายี ทนฺธํ สฺมาปชฺชติ
จิปฺปํ วุฏฺฐาติ อตุเถกฺกฺจโ ฌายี จิปฺปํ สฺมาปชฺชติ ทนฺธํ วุฏฺฐาติ
อตุเถกฺกฺจโ ฌายี ทนฺธํ สฺมาปชฺชติ ทนฺธํ วุฏฺฐาติ อตุเถกฺกฺจโ
ฌายี จิปฺปํ สฺมาปชฺชติ จิปฺปํ วุฏฺฐาติ อิมํ จตุตฺตารโ ฌายี ฯ
อปเรปี จตุตฺตารโ ฌายี อตุเถกฺกฺจโ ฌายี สฺมาธิสฺสํ สฺมาธิกฺุสโล
โหติ น สฺมาธิสฺสํ สฺมาปตฺติกฺุสโล อตุเถกฺกฺจโ ฌายี สฺมาธิสฺสํ
สฺมาปตฺติกฺุสโล โหติ น สฺมาธิสฺสํ สฺมาธิกฺุสโล อตุเถกฺกฺจโ ฌายี
สฺมาธิสฺสํ สฺมาธิกฺุสโล จ โหติ สฺมาธิสฺสํ สฺมาปตฺติกฺุสโล จ
อตุเถกฺกฺจโ ฌายี เนว สฺมาธิสฺสํ สฺมาธิกฺุสโล โหติ น สฺมาธิสฺสํ
สฺมาปตฺติกฺุสโล อิมํ จตุตฺตารโ ฌายี ฯ ฌานนฺนฺติ จตุตฺตาริ ฌานานิ
ปจฺมํ ฌานํ ทฺุติยํ ฌานํ ตฺุติยํ ฌานํ จตุตฺถํ ฌานํ ฯ วิโมกฺโขติ
อญฺฺจ วิโมกฺขา รฺูปี รฺูปานิ ปสฺสติ อํยํ ปจฺโม วิโมกฺโข
อชฺฉตฺตํ อรฺูปสฺลยฺณี พหิทฺธา รฺูปานิ ปสฺสติ อํยํ ทฺุติโย วิโมกฺโข
สฺกนฺนฺเตว อธิมฺุตฺโต โหติ อํยํ ตฺุติโย วิโมกฺโข สพฺพโส รฺูปสฺลยฺณํ
สมตฺิกฺุมา ปฏฺิฆสฺลยฺณํ อตุถฺงฺคมา นานตฺตสฺลยฺณํ อมนสิการา

อนนุโต อากาโสติ อากาसानญายตนํ อุปสมุปชช วิหริติ อัย จตุตฺถโถ
วิโมกฺโข สพุพโส อากาसानญายตนํ สมตฺตีกุมมฺ อนนุตฺตํ วิญญาณนฺติ
วิญญาณญายตนํ อุปสมุปชช วิหริติ อัย ปญจโม วิโมกฺโข
สพุพโส วิญญาณญายตนํ สมตฺตีกุมมฺ นตฺถิ กิณฺจิติ อากิณฺจญายตนํ
อุปสมุปชช วิหริติ อัย ฉฏฺโฐ วิโมกฺโข สพุพโส
อากิณฺจญายตนํ สมตฺตีกุมมฺ เนวสญฺยานาสญฺจายตนํ อุปสมุปชช
วิหริติ อัย สตฺตโม วิโมกฺโข สพุพโส เนวสญฺยานาสญฺจายตนํ
สมตฺตีกุมมฺ สญฺญาเวทยิตฺตนิโรธํ อุปสมุปชช วิหริติ อัย อฏฺฐโม
วิโมกฺโข ฯ สมาริทธิ ตโย สมาริ สวิตฺตกฺกสฺวิจฺจโร สมาริ
อวิตฺตกฺกวิจฺจรมตฺตโถ สมาริ อวิตฺตกฺกอวิจฺจโร สมาริ ฯ สมาปตฺตติ
นว อนุปฺพุพวิหารสมปตฺตติโย ปจฺมชฺชฌานสมปตฺตติ ทุตฺติชฺชฌานสมปตฺตติ
ตฺตติชฺชฌานสมปตฺตติ จตฺตตฺถชฺชฌานสมปตฺตติ อากาसानญายตนสมปตฺตติ
วิญญาณญายตนสมปตฺตติ อากิณฺจญายตนสมปตฺตติ
เนวสญฺยานาสญฺจายตนสมปตฺตติ สญฺญาเวทยิตฺตนิโรธสมปตฺตติ ฯ
สงฺกิลฺลสนฺติ หานภากิโย ฌมฺโม ฯ โวทานนฺติ
วิเสสภากิโย ฌมฺโม ฯ ฐฏฺฐจฺจานนฺติ โวทานมฺปิ ฐฏฺฐจฺจานํ ตมฺหา
ตมฺหา สมาริฐมฺหา ฐฏฺฐจฺจานมฺปิ ฐฏฺฐจฺจานนฺติ ยา ตตฺถ ปญฺญา
ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ ตถาคตฺตสฺส
ฌานวิโมกฺขสมาริสมปตฺตตินํ สงฺกิลฺลํ โวทานํ ฐฏฺฐจฺจานํ ยถาภูตํ ฌานํ ฯ
[๘๔๖] ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺตสฺส ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตี ยถาภูตํ

ฌาณံ ฯ อิธ ตถาคโต อนเนกวิหิตं ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ เสยฺยถิทํ
 เอกมฺปิ ชาตี เทวปี ชาติโย ติสฺโสปี ชาติโย จตฺสฺโสปี
 ชาติโย ปญฺจปี ชาติโย ทสปี ชาติโย วิสํปี ชาติโย
 ตีสํปี ชาติโย จตฺตาสีสํปี ชาติโย ปญฺณาสํปี ชาติโย ชาตีสตํปี
 ชาตีสหสฺสํปี ชาตีสตสหสฺสํปี อนเนเกปี สํวณฺเณกฺกปฺเป
 อนเนเกปี วิภฺเณกฺกปฺเป อนเนเกปี สํวณฺเณวิภฺเณกฺกปฺเป อมฺตฺราสี เหวํนาโม
 เหวํโคตฺโต เหวํวณฺเณ เหวํมาหาโร เหวํสุขทุคฺคปฏฺฐิตฺเวทึ เหวํมาเยปฺริยนฺโต
 โส ตโต จูโต อมฺตฺร อุทฺปาที ตตฺตราปาสี เหวํนาโม
 เหวํโคตฺโต เหวํวณฺเณ เหวํมาหาโร เหวํสุขทุคฺคปฏฺฐิตฺเวทึ เหวํมาเยปฺริยนฺโต
 โส ตโต จูโต อิธูปฺปนฺโนติ อิติ สากาโร สอฺทุเทสํ
 อนเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ ฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา
 ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ อิถํ ตถาคตฺสฺส ปุพฺเพนิวาสานุสฺสเรตี
 ยถาภูตํ ฌาณํ ฯ

[๘๔๗] ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺสฺส สตฺตทานํ จุจฺจปฺปาตํ ฌาณํ ฯ อิธ
 ตถาคโต ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสตี
 จวฺมานเณ อุปฺปชฺชวฺมานเณ หึเน ปณฺเฑเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุขเต
 ทุคฺคเต ยถากมฺมุปฺเป สตฺเต ปชานาติ อิเม วต โภณฺโต สตฺตา
 กายทฺวจฺริเตน สมฺนฺนาคตา วจิทฺวจฺริเตน สมฺนฺนาคตา มโนทฺวจฺริเตน
 สมฺนฺนาคตา อริยานํ อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺม-
 สมฺมาทานา เต กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ

นิริยํ อุปปนฺนา อิเม วา ปน โภญฺโต สตุตา กายสุจฺริเตน
สมนฺนาคตา วีสฺสุจฺริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจฺริเตน สมนฺนาคตา
อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต
กายสุส เกทา ปรมฺมรณา สุคตํ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ อิติ
ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเชน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตุเต ปสฺสติ จวฺมานे
อุปชฺชวฺมานे หีเน ปณฺีเต สุวณฺเณ ทฺพพณฺเณ สุคเต ทฺคฺคเต
ยถากมฺมุเปเต สตุเต ปชานาติ ฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา
ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวិจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อิทํ ตถาคตฺสฺส สตุตฺตานํ
จตุปปาตํ ยถาภูตํ ฌาณํ ฯ

[๘๔๘] ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺสฺส อาสวานํ ขยํ ยถาภูตํ ฌาณํ ฯ
อิธ ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺตฺตํ ปญฺญาวิมฺตฺตํ
ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ ยา
ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ฌมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ
อิทํ ตถาคตฺสฺส อาสวานํ ขยํ ยถาภูตํ ฌาณนฺติ ฯ

ฌาณวิกงุโค สมตฺโต ฯ

ขุททกเวคฺควิกงุโค

[๘๔๙] ชาติมโท โคตฺตมโท อาโรคฺยมโท โยพฺพนมโท ชีวิตมโท
ลาภมโท สกฺการมโท ครุการมโท ปุเรกฺขารมโท ปรีวารมโท โภคมโท

วรรณมโท สุตมโท ปฏิภาณมโท รตตณณมโท ปิณฑปาติกมโท
 อนวณณคตมโท อิริยาปถมโท อิทุธิมโท ยสมโท สีสมโท ฉานมโท
 สิปปมโท อาโรหมโท ปริณามโท สณจณมโท ปารีปุริมโท มโท
 ปมาโท ฌมโภ สารมโภ อติจจตา มหิจจตา ปาปิจจตา สิงคัง
 ดินุตติณัง จาปลยั อสภากวุตติ อรติ ดนุที วิชมภิกกา ภคตสมมโท
 เจตโส ลินตุตัง กุหนา ลปนา เนมิตตติกตา นิปเปตติกตา ลาเภณ ลากัง
 ซิคีสนตา เสยโยหสมุติ มาโน สทิสหสมุติ มาโน หีนสมุติ
 มาโน เสยยสส เสยโยหสมุติ มาโน เสยยสส สทิสหสมุติ มาโน
 เสยยสส หีนสมุติ มาโน สทิสสส เสยโยหสมุติ มาโน สทิสสส
 สทิสหสมุติ มาโน สทิสสส หีนสมุติ มาโน หีนสส เสยโยหสมุติ
 มาโน หีนสส สทิสหสมุติ มาโน หีนสส หีนสมุติ มาโน
 มาโน อติมาโน มานาติมาโน โอมมาโน อธิมาโน อสมิมาโน มิจจามาโน
 ฉาติวิตกโก ชนปทวิตกโก อมรวิตกโก ปรานุทยตาปฐิสฺขุตโต วิตกโก
 ลากสการสิโลกปฐิสฺขุตโต วิตกโก อนวณณคตปฐิสฺขุตโต วิตกโก ฯ

[๘๕๐] โภโร จ อุปนาโห จ มกุโข จ ปลาโส จ อิตฺสา
 จ มจฺจริยณฺจ มายา จ สาเสยฺยณฺจ อวิชฺชา จ ภวตณฺหา
 จ ภวทิกฺขิ จ วิภวทิกฺขิ จ สสฺสททิกฺขิ จ อจฺเจททิกฺขิ จ
 อนนฺตวาทิกฺขิ จ อนนฺตวาทิกฺขิ จ ปุพฺพนฺตวาทิกฺขิ จ อปรนฺตวาทิกฺขิ
 จ อหิริกณฺจ อนนฺตปฺปณฺจ โทวจฺจสฺสตา จ ปาปมิตฺตตา จ
 อนาชฺชโว จ อมทฺทโว จ อกฺขณฺติ จ อโสฺรจฺจณฺจ อสาชฺลยณฺจ

อปปฏิสนธารโ จ อินฺทริเยสุ อกฺขตทวารตา จ โภชเน อมตฺตณฺญา
จ มฺภูจฺจจฺจ อสมฺปชฺชณฺญา สีสฺวิปฺตติ จ ทิฏฺฐิวิปฺตติ จ
อชฺชตฺตํ สลฺโยชนฺญา พหิทฺธา สลฺโยชนฺญา ฯ

[๘๕๑] ตีณิ อกฺขลฺมูลานิ ตโย อกฺขลฺวิทฺกกา ติสฺโส
อกฺขลฺสณฺญา ติสฺโส อกฺขลฺธาตฺโย ตีณิ ทฺวจฺจิตฺตานิ ตโย
อาสวา ตีณิ สลฺโยชนฺยานิ ติสฺโส ตณฺหา อปฺราปี ติสฺโส
ตณฺหา อปฺราปี ติสฺโส ตณฺหา ติสฺโส เอสนา ติสฺโส วิธา
ตีณิ ภฺยานิ ตีณิ ตฺมานิ ตีณิ ติตฺถายตฺตานานิ ตโย กิณฺจนา
ตีณิ อํกณฺยานิ ตีณิ มลฺยานิ ตีณิ วิสฺมานิ อปฺรานปี ตีณิ
วิสฺมานิ ตโย อคฺคิ ตโย กสฺวา อปฺเรปี ตโย กสฺวา
อสุสฺสาททิฏฺฐิ อตฺตานุทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ อรฺติ วิเหสา อชฺมมฺจริยา
โทวจฺสฺสตา ปาปฺมิตฺตตา นานตฺตสณฺญา อฺทฺทจฺจํ โกสฺชฺชํ ปฺมาโท
อสนฺตฺตฺตฺตา อสมฺปชฺชณฺญา มหิจฺฉตา อหิริกํ อโนตฺตปฺปํ ปฺมาโท
อนาทรียํ โทวจฺสฺสตา ปาปฺมิตฺตตา อสุสฺทฺธิยํ อวทณฺญา โกสฺชฺชํ
อฺทฺทจฺจํ อสฺวโร ทฺสฺสึลฺลยํ อริยานํ อทฺสฺสนกมฺยตา สทฺธมฺมํ อโสตฺตกมฺยตา
อฺปารมฺภจิตฺตตา มฺภูจฺจจฺจํ อสมฺปชฺชณฺญํ เจตฺโส วิกฺเขโป
อโยนิโส มนฺสิกาโร กุมฺมกฺกเสวนา เจตฺโส ลินฺตฺตํ ฯ

[๘๕๒] จตฺตารโ อาสวา จตฺตารโ คณฺธา จตฺตารโ โอฆา
จตฺตารโ โยคา จตฺตาริ อฺปาทานานิ จตฺตารโ ตณฺหุปฺปาทา
จตฺตาริ อคฺคิกมฺมานิ จตฺตารโ วิปริเยสา จตฺตารโ อนฺริยโวหารา

อปเรปี จตุตโร อนริยโหวหารา จตุตาริ ทุจจรัตนินิ อปรานินิปี
จตุตาริ ทุจจรัตนินิ จตุตาริ ฆยานินิ อปรานินิปี จตุตาริ ฆยานินิ
อปเรปี จตุตาริ ฆยานินิ อปรานินิปี จตุตาริ ฆยานินิ จตสุโส
ทิกุจโทยะ ฯ

[๘๕๓] ปญโจรมุภาคิยานินิ สลยโฆชนานินิ ปญจตุหมุภาคิยานินิ
สลยโฆชนานินิ ปญจ มจจกริยานินิ ปญจ สงคา ปญจ สลลดา
ปญจ เจโตซีลา ปญจ เจตโส วินิพนุชา ปญจ นีวรณานินิ
ปญจ กมฺมานินิ อานนุตริกานินิ ปญจ ทิกุจโทยะ ปญจ เวรา
ปญจ พุยสนา ปญจ อกขนุติยา อาทีนวา ปญจ ฆยานินิ
ปญจ ทิกุจจหมฺมนิพพานวาทา ฯ

[๘๕๔] ฉ วิวาทมฺูลานินิ ฉ ฉนุทราคา เคหสิตา ชมฺมา ฉ
วิโรชวตฺถุนินิ ฉ ตณฺหากายา ฉ อการวา ฉ ปรีหานินิยา
ชมฺมา อปเรปี ฉ ปรีหานินิยา ชมฺมา ฉ โสมนสฺสุปวิจारा ฉ
โทมนสฺสุปวิจारा ฉ อุกฺเขปวิจारा ฉ เคหสิตานินิ โสมนสฺसानินิ
ฉ เคหสิตานินิ โทมนสฺसानินิ ฉ เคหสิตา อุกฺเขปา ฉ ทิกุจโทยะ ฯ

[๘๕๕] สตฺต อนุสยา สตฺต ปรียญฺจานานินิ สตฺต สลยโฆชนานินิ
สตฺต อสทฺหมฺมา สตฺต ทุจจรัตนินิ สตฺต มานา สตฺต ทิกุจโทยะ ฯ

[๘๕๖] อญฺจ กิเลสวตฺถุนินิ อญฺจ กุสีตวตฺถุนินิ อญฺจสุ โลกธมฺเมสฺ
จิตฺตสฺส ปฏินฺมาโต อญฺจ อนริยโหวหารา อญฺจ มิจฺจตฺตา
อญฺจ ปรีสโทสา อญฺจ อสลยณินิ วาทา อญฺจ เนวสลยณินิ สลยณินิ

วาทา ฯ

[๘๕๗] นว อาฆาตวตฺถุณี นว ปุริสมลानी นววิธา มานา
นว ตณฺหามูลกา ชมฺมา นว อิลฺลิตานี นว มลฺลิตานี นว
พฺนุทิตานี นว ปฺปญฺจิตานี นว สงฺขตานี ฯ

[๘๕๘] ทส กิเลสวตฺถุณี ทส อาฆาตวตฺถุณี ทส อกุสลกมฺมปฺปธา
ทส สลฺยโลชนานี ทส มิจฺฉตฺตา ทสวตฺถุกา มิจฺฉาทิฏฺฐิ
ทสวตฺถุกา อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ฯ

[๘๕๙] อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺจิตานี อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทาย
อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺจิตานี พาหิรสฺส อุปาทาย ตเทกขณฺมฺ อภิสลฺยญฺหิตฺวา
อภิสงฺขิปิตฺวา นตฺตีส ตณฺหาวิจฺจิตานี โหนฺติ อิติ
อตีตานี นตฺตีส ตณฺหาวิจฺจิตานี อนาคตานี นตฺตีส ตณฺหาวิจฺจิตานี
ปจฺจุปฺปนฺนานี นตฺตีส ตณฺหาวิจฺจิตานี ตเทกขณฺมฺ อภิสลฺยญฺหิตฺวา
อภิสงฺขิปิตฺวา อฏฺฐสฺสํ ตณฺหาวิจฺจิตํ โหติ ยานี จ ทฺวาสฏฺฐิจิฏฺฐิจิตานี
พฺรหฺมชาเล เวยฺยากรณฺเ วุตฺตานี ภควตา ฯ

มาติกา ฯ

[๘๖๐] ตตฺถ กตโม ชาติมโท ชาตี ปฏฺิจฺจ มโท มชฺชนา
มชฺชิตตฺตํ มาโน มลฺลนา มลฺลิตตฺตํ อุนฺณติ อุนฺณาโม
ชฺช โส สมฺปคฺคาโห เกตฺถกมฺยตา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ ชาติมโท ฯ

[๘๖๑] ตตฺถ กตโม โคตฺตมโท โคตฺตํ ปฏฺิจฺจ ฯเปฯ
อาโรคฺย ปฏฺิจฺจ ฯเปฯ โยพฺพนํ ปฏฺิจฺจ ฯเปฯ ชีวิทํ ปฏฺิจฺจ

ฯเปฯ ลากิ ปฏิจจ ฯเปฯ สกุกาโร ปฏิจจ ฯเปฯ ครุกาโร
ปฏิจจ ฯเปฯ ปุเรกขาริ ปฏิจจ ฯเปฯ ปริวาริ ปฏิจจ ฯเปฯ
โภคิ ปฏิจจ ฯเปฯ วรรณิ ปฏิจจ ฯเปฯ สุตติ ปฏิจจ ฯเปฯ
ปฏิจจภาณิ ปฏิจจ ฯเปฯ รตตณณตติ ปฏิจจ ฯเปฯ ปิณฑปาตีกตติ
ปฏิจจ ฯเปฯ อนนวลลตติ ปฏิจจ ฯเปฯ อริยาปลิ ปฏิจจ ฯเปฯ
อิหุธิ ปฏิจจ ฯเปฯ ยลสิ ปฏิจจ ฯเปฯ สิลลิ ปฏิจจ ฯเปฯ
ณานิ ปฏิจจ ฯเปฯ สิปปิ ปฏิจจ ฯเปฯ อาโรหิ ปฏิจจ ฯเปฯ
ปริณานิ ปฏิจจ ฯเปฯ สณจานิ ปฏิจจ ฯเปฯ ปาริปุริ ปฏิจจ
มโท มชชนา มชชิตตติ มาโน มลลนา มลลิตตติ อุลลติ
อุลลนาโม ฐโซ สมปลกคาโ เกตุกมยตา จิตตสส อัย วุจติ
ปาริปุริมโท ฯ

[๘๖๒] ตตถ กตโม มโท โย มโท มชชนา มชชิตตติ
มาโน มลลนา มลลิตตติ อุลลติ อุลลนาโม ฐโซ สมปลกคาโ
เกตุกมยตา จิตตสส อัย วุจติ มโท ฯ

[๘๖๓] ตตถ กตโม ปมาโท กายทุจจริเต วา วจิตุจจริเต
วา มโนทุจจริเต วา ปลลจสุ วา กามคฺเชสุ จิตตสส โวสุสคฺโค
โวสุสคฺคานุปปทานิ กุสลานิ วา ฐมมานิ ภาวนาย อสกกจฺจกิริยตา
อสาตจฺจกิริยตา อนนฺนุจิตกิริยตา โอลีนวฺคฺคิตตา นิกฺขิตตจฺจนฺนทา
นิกฺขิตตฐรรตา อนาเสวนา อภาวนา อพหฺลิกมฺมํ อนธิจฺจานํ อนนฺนุโยโค
ปมาโท โย เอวรูปิ ปมาโท ปมชชนา ปมชชิตตติ อัย

วุจติ ปมาโท ฯ

[๘๖๔] ตตถ กตโม ฌมโภ โย ฌมโภ ฌมภนา ฌมภิตตตํ
กกุขพิยํ พารุสิยํ อุชฺชิตตตา อมุตฺตา อยํ วุจติ ฌมโภ ฯ

[๘๖๕] ตตถ กตโม สารมโภ โย สารมโภ ปฏิสารมโภ
สารมภนา ปฏิสารมภนา ปฏิสารมภิตตตํ อยํ วุจติ สารมโภ ฯ

[๘๖๖] ตตถ กตมา อติจฺจนตา อิตฺตริตรจิวรปิตฺตพาทเสนาสน-
*คิลานปจฺจยภตฺตชฺชปริกฺขารเหหิ ปญฺจหิ วา กามคฺเชหิ อสนฺตฺถุจฺจสฺส
ภิกฺขุโยกมฺยตา ยา เอวรูปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตํ อติจฺจนตา ราโค
สาราโค ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อยํ วุจติ อติจฺจนตา ฯ

[๘๖๗] ตตถ กตมา มหิจฺจนตา อิตฺตริตรจิวรปิตฺตพาทเสนาสน-
*คิลานปจฺจยภตฺตชฺชปริกฺขารเหหิ ปญฺจหิ วา กามคฺเชหิ อสนฺตฺถุจฺจสฺส
ภิกฺขุโยกมฺยตา ยา เอวรูปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตํ มหิจฺจนตา ราโค
สาราโค ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อยํ วุจติ มหิจฺจนตา ฯ

[๘๖๘] ตตถ กตมา ปาปิจฺจนตา อิคฺเชกฺจโ จ อสฺสทฺโธ สฺมาโน
สทฺโธติ มํ ชโน ชานาตุติ อิจฺฉติ ทฺสฺสึโล สฺมาโน สึลวาติ มํ
ชโน ชานาตุติ อิจฺฉติ อปฺปสฺสฺสโต สฺมาโน พหุสฺสฺสโตติ มํ ชโน
ชานาตุติ อิจฺฉติ สํกคฺณิการามํ สฺมาโน ปวิวิตฺโตติ มํ ชโน
ชานาตุติ อิจฺฉติ กุสิโต สฺมาโน อารทฺธวิริโยติ มํ ชโน ชานาตุติ
อิจฺฉติ มฺภุจฺจสฺสติ สฺมาโน อุปฺภุจฺจิตฺตสฺสตีติ มํ ชโน ชานาตุติ
อิจฺฉติ อสฺมาหิโต สฺมาโน สฺมาหิโตติ มํ ชโน ชานาตุติ อิจฺฉติ

ทูปฺพลโย สมานิ ปญฺญวาทิ มํ ชโน ชานาตุติ อิจฺฉติ อจีณาสโว
สมานิ จีณาสวาทิ มํ ชโน ชานาตุติ อิจฺฉติ ยา เอวรูปา
อิจฺฉา อิจฺฉาคตํ ปาปิจฺฉตา ราโค สาราโค ฯเปฯ จิตฺตสฺส
สาราโค อัย วุจฺจติ ปาปิจฺฉตา ฯ

[๘๖๕] ตตฺถ กตมํ สิงฺกํ ยํ สิงฺกํ สิงฺการตา จตุรตา
จาตุริยํ ปริกฺขตตา ปาริกฺขติยํ อิทํ วุจฺจติ สิงฺกํ ฯ

[๘๗๐] ตตฺถ กตมํ ตินฺตึณฺณํ ยํ ตินฺตึณฺณํ ตินฺตึณฺณายนา ตินฺตึณฺณายิตตฺตํ
โลลุปฺปี โลลุปฺปายนา โลลุปฺปายิตตฺตํ ปุณฺจิกตา
สาธุกมฺยตา อิทํ วุจฺจติ ตินฺตึณฺณํ ฯ

[๘๗๑] ตตฺถ กตมํ จาปลฺยํ จีวรมณฺฑนา ปตฺตมณฺฑนา
เสนาสนมณฺฑนา อิมสฺส วา ปุตฺติกายสฺส พาหิรานํ วา
ปริกฺขารานํ มณฺฑนา วิณฺุสนา เกพฺนา ปริกฺเกพฺนา กิฑฺधिकตา
กิฑฺधिकตฺตํ จปลตฺตา จาปลฺยํ อิทํ วุจฺจติ จาปลฺยํ ฯ

[๘๗๒] ตตฺถ กตมา อสภากวุตฺติ มาตริ วา ปิตริ วา
เชฏฺฐเจ วา ภาตริ วา อาจริเยสฺสุ วา อูปฺษุณาเย วา พุทฺุเช วา
สาวเกสฺสุ วา อญฺญตฺตรณฺญตฺเรสฺสุ คุรฺภูจฺฉานิเกสฺสุ วิปฺปฏิภูตคาหิตา
วิปฺจฺฉนิกฺสาตฺตา อนาทรียํ อนาทรตา อคารวตา อปฺปฏิสฺสวตา
อัย วุจฺจติ อสภากวุตฺติ ฯ

[๘๗๓] ตตฺถ กตมา อรติ ปนฺเตสฺสุ วา เสนาสเนสฺสุ อญฺญต-
รณฺญตฺเรสฺสุ วา อธิกฺุสเลสฺสุ ฌมฺเมสฺสุ อรติ อรติกา อนภิริติ อนภิริมฺนา

อุกุกณจिता ปรีตลิตา อัย วุจจติ อรติ ฯ

[๘๗๔] ตตถ กตมา ตนุที ยา ตนุที ตนุทียนา ตนุทีมนกตา
อาลสยั อาลสายนา อาลสายิตตตัม อัย วุจจติ ตนุที ฯ

[๘๗๕] ตตถ กตมา วิชมุกิกา ยา กายสส ชมุกานา วิชมุกานา
อานมนา วินมนา สนนมนา ปณมนา พุยาธิยกั อัย วุจจติ
วิชมุกิกา ฯ

[๘๗๖] ตตถ กตโม ภตตสมมโท ยา ภตตาวิสส ภตตมจจา
ภตตกิลมโธ ภตตปรีพาโห กายทฎจตุลัม อัย วุจจติ ภตตสมมโท ฯ

[๘๗๗] ตตถ กตมัม เจตโส ลีนตตัม ยา จิตตสส อกลยตา
อกมมณตตา โอลียนา สลลียนา ลีนัม ลียนา ลียิตตตัม ลีนัม
ลียนา ลียิตตตัม จิตตสส อิทั วุจจติ เจตโส ลีนตตัม ฯ

[๘๗๘] ตตถ กตมา กุหนา ลากสการลิลอกสนนีสลิตสส
ปาปัจจสส อิจฉापกตสส ปัจจยปฏิเสวนสงขาเตน वा सामनुचपिपेतेन
वा อิริยาปตสส वा อฏจปนา จปนา สณจปนา ภากุกิกา
ภากุกियั กุหนา กุหายนา กุहितตตัม อัย วุจจติ กุหนา ฯ

[๘๗๙] ตตถ กตมา ลปนา ลากสการลิลอกสนนีสลิตสส
ปาปัจจสส อิจฉापกตสส ยา ปเรลลั อาลปนา ลปนา สลลปนา
อุลลปนา สมูลลปนา อุन्नหนา สมนุหนนา อุกกาปนา สมุกกาปนา
อนุปปีภานิตา ปาตุกมยตา มุคคสุปตา ปารีภญยตา อัย
วุจจติ ลปนา ฯ

[๘๘๐] ตตถ กตมา เนมิตติกตา ลากสกุการสิโลกสนุนิสฺสิตฺส
ปาปิจฺจสฺส อิจฺฉาปกตฺสส ยํ ปเรสํ นิमितฺตํ นิमितฺตกมฺมํ
โอภาโส โอภาสกมฺมํ สามนฺตชปฺปา ปริกฺธา อัย วุจฺจติ
เนมิตฺติกตา ฯ

[๘๘๑] ตตถ กตมา นิปฺเปตฺติกา ลากสกุการสิโลกสนุนิสฺสิตฺส
ปาปิจฺจสฺส อิจฺฉาปกตฺสส ยา ปเรสํ อุกโกสนา วมฺภนา
ครหฺณา อุกฺเขปนา สมฺกฺเขปนา จิปนา สงฺจิปนา ปาปนา สมฺปาปนา
อวณฺณหริกา ปริปีฏฺฐิมิสฺสีกตา อัย วุจฺจติ นิปฺเปตฺติกา ฯ

[๘๘๒] ตตถ กตมา ลาเภน ลากํ ชิกฺกิสฺสนตา
ลากสกุการสิโลกสนุนิสฺสิตฺโต ปาปิจฺจโ อิจฺฉาปกโต อิตฺโต ลทฺฐํ อามิสํ อมฺตฺร
หฺรติ อมฺตฺร วา ลทฺฐํ อามิสํ อิชฺ ออาหารฺติ ยา เอวรฺฐปา อามิสฺเสน
อามิสฺสฺส เภฏฺจิกิ คเวฏฺจิกิ ปริเยฏฺจิกิ เอสนา คเวสนา ปริเยสนา อัย
วุจฺจติ ลาเภน ลากํ ชิกฺกิสฺสนตา ฯ ๘

[๘๘๓] ตตถ กตโม เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ มาโน อิชฺเชกฺจฺโจ ชาติยา
วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรฺตาย วา ฐเนน
วา อหฺมุเนน วา กมฺมาตฺเตน วา สิบฺปายตฺเตน วา วิชฺชฎฺฐาเนน
วา สฺเตน วา ปฏฺฐิกานฺเนน วา อลฺลตฺตรลฺลตฺเรน วตฺถุณา มานํ
ชปฺเปติ โย เอวรฺฐโป มาโน มลฺลณนา มลฺลนิตฺตํ อุนฺณติ
อุนฺณาโม ฐโช สมฺปกฺคาโห เกตฺตุมฺยตา จิตฺตฺสฺส อัย วุจฺจติ
เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ มาโน ฯ

[๘๘๔] ตตถ กตโม สทิสโหมสมิติ มาโน อีเชกจโจ ซาติยา
วา โคตุเตน วา โกลปุตติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน
วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฎฺฐาเนน
วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาณฺเนน วา อญฺจตรญฺจตเรณ วตฺถุณา
มานํ ชฺปฺเปติ โย เอวฺรุโป มาโน มลฺลนา มลฺลิตตฺตํ อญฺจติ
อญฺจนาโม ฐโฆ สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส อยฺม วุจฺจติ
สทิสโหมสมิติ มาโน ฯ

[๘๘๕] ตตถ กตโม หีนโหมสมิติ มาโน อีเชกจโจ ซาติยา
วา โคตุเตน วา โกลปุตติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน
วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฎฺฐาเนน
วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาณฺเนน วา อญฺจตรญฺจตเรณ วตฺถุณา โอมานํ
ชฺปฺเปติ โย เอวฺรุโป โอมานो โอมลฺลนา โอมลฺลิตตฺตํ หีนนา
โอหีนนา โอหีนิตตฺตํ อตฺตญฺญา อตฺตาวญฺญา อตฺตปฺริกโว อยฺม
วุจฺจติ หีนโหมสมิติ มาโน ฯ

[๘๘๖] ตตถ กตโม เสยฺยสฺส เสยฺโยสมิติ มาโน อีเชกจโจ
เสยฺโย โหติ ซาติยา วา โคตุเตน วา โกลปุตติเยน วา
วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา
สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฎฺฐาเนน วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาณฺเนน วา
อญฺจตรญฺจตเรณ วตฺถุณา ปเรหิ เสยฺยํ อตฺตานํ ทหติ โส ตํ
นิสฺสาย มานํ ชฺปฺเปติ โย เอวฺรุโป มาโน มลฺลนา มลฺลิตตฺตํ

อุณฺณติ อุณฺณาโม ฐโฆ สมฺปกฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส
อัย วุจฺจติ เสยฺยสฺส เสยฺโยหฺมสฺมิตฺติ มาโน ฯ

[๘๘๓] ตตฺถ กตฺโม เสยฺยสฺส สทฺธิสฺสหฺมสฺมิตฺติ มาโน อิเชกฺจฺโจ
เสยฺโย โหติ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตฺยา
วา ฐเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา
สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา
อณฺตรณฺตรเนน วตฺถุณา ปเรหิ สทฺธิสฺส อตฺตานิ ทฺหติ โส ตํ
นิตฺตสฺส มานํ ชปฺเปติ โย เอวฺรุโป มาโน มณฺณนา มณฺณิตตฺตํ
อุณฺณติ อุณฺณาโม ฐโฆ สมฺปกฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส
อัย วุจฺจติ เสยฺยสฺส สทฺธิสฺสหฺมสฺมิตฺติ มาโน ฯ

[๘๘๔] ตตฺถ กตฺโม เสยฺยสฺส หิโนหฺมสฺมิตฺติ มาโน อิเชกฺจฺโจ
เสยฺโย โหติ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตฺยา
วา ฐเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา
สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา
อณฺตรณฺตรเนน วตฺถุณา ปเรหิ หินํ อตฺตานิ ทฺหติ โส ตํ
นิตฺตสฺส โอมานํ ชปฺเปติ โย เอวฺรุโป โอมานो โอมณฺณนา
โอมณฺณิตตฺตํ หิพฺพา โอิหิพฺพา โอิหิพิตตฺตํ อตฺตณฺณา
อตฺตาวณฺณา อตฺตปฺริกโว อัย วุจฺจติ เสยฺยสฺส หิโนหฺมสฺมิตฺติ มาโน ฯ

[๘๘๕] ตตฺถ กตฺโม สทฺธิสฺส เสยฺโยหฺมสฺมิตฺติ มาโน อิเชกฺจฺโจ
สทฺธิสฺส โหติ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเยน วา ฯเปฯ

อณฺดรณฺดรณฺ วตฺตฺนา ปเรหิ เสยฺยํ อตฺตํ ทหติ โส ตํ
นินฺสฺสาย มานํ ชปฺเปติ โย เอวฺรุโป มาโน มณฺณนา มณฺณิตตฺตํ
อณฺณติ อณฺณาโม ฐโฆ สมฺปกฺคาโห เกตฺตฺกมฺยตา จิตฺตฺสฺส อຍ
วฺจฺจติ สทิสฺสฺส เสยฺโยหฺมສຸມິຕິ มาโน ฯ

[๔๕๐] ตตฺถ กตฺโม สทิสฺสฺส สทิสฺสฺสฺสฺส มาโน อិเชกฺจฺจ
สทิสฺสฺส โหติ ชาตฺยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเยน วา ฯเปฯ
อณฺดรณฺดรณฺ วตฺตฺนา ปเรหิ สทิสฺสฺส อตฺตํ ทหติ โส ตํ
นินฺสฺสาย มานํ ชปฺเปติ โย เอวฺรุโป มาโน มณฺณนา มณฺณิตตฺตํ
อณฺณติ อณฺณาโม ฐโฆ สมฺปกฺคาโห เกตฺตฺกมฺยตา จิตฺตฺสฺส
อຍ วฺจฺจติ สทิสฺสฺส สทิสฺสฺสฺส มาโน ฯ

[๔๕๑] ตตฺถ กตฺโม สทิสฺสฺส หินฺนหฺมສຸມິຕິ มาโน อិเชกฺจฺจ
สทิสฺสฺส โหติ ชาตฺยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเยน วา ฯเปฯ
อณฺดรณฺดรณฺ วตฺตฺนา ปเรหิ หินฺนํ อตฺตํ ทหติ โส ตํ นินฺสฺสาย
โอมานํ ชปฺเปติ โย เอวฺรุโป โอมานํ โอมณฺณนา โอมณฺณิตตฺตํ
หิพฺพนา โอหิพฺพนา โอหิพฺพิตตฺตํ อตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อຍ วฺจฺจติ สทิสฺสฺส หินฺนหฺมສຸມິຕິ มาโน ฯ

[๔๕๒] ตตฺถ กตฺโม หินฺนສຸສ เสยฺโยหฺมສຸມິຕິ มาโน อិเชกฺจฺจ
หิโน โหติ ชาตฺยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเยน วา ฯเปฯ
อณฺดรณฺดรณฺ วตฺตฺนา ปเรหิ เสยฺยํ อตฺตํ ทหติ โส ตํ
นินฺสฺสาย มานํ ชปฺเปติ โย เอวฺรุโป มาโน มณฺณนา มณฺณิตตฺตํ

อุณฺณติ อุณฺณาโม ฐโฆ สมฺปกฺคาโห เกตุกมฺยุตา จิตฺตสฺส อัย
วฺจฺจติ หีนฺสฺส เสยฺโยหฺมสฺมีติ มาโน ฯ

[๘๕๓] ตตฺถ กตฺโม หีนฺสฺส สทฺธิสฺสอหฺมสฺมีติ มาโน อีเชกฺจฺโจ
หีนฺโน โหติ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเยน วา ฯเปฯ
อณฺุตรณฺุตรเรน วตฺตฺตนา ปเรหิ สทฺธิสฺ อตฺตํ ททฺติ สฺส ตํ
นินฺสฺสาย มานํ ชปฺเปติ โย เอวฺรุโป มาโน มณฺุณนา มณฺุณิตตฺตํ
อุณฺณติ อุณฺณาโม ฐโฆ สมฺปกฺคาโห เกตุกมฺยุตา จิตฺตสฺส
อัย วฺจฺจติ หีนฺสฺส สทฺธิสฺสอหฺมสฺมีติ มาโน

[๘๕๔] ตตฺถ กตฺโม หีนฺสฺส หีนฺนอหฺมสฺมีติ มาโน อีเชกฺจฺโจ
หีนฺโน โหติ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเยน วา ฯเปฯ
อณฺุตรณฺุตรเรน วตฺตฺตนา ปเรหิ หีนํ อตฺตํ ททฺติ สฺส ตํ นินฺสฺสาย
โอมานํ ชปฺเปติ โย เอวฺรุโป โอมานฺโน โอมณฺุณนา โอมณฺุณิตตฺตํ
หิพฺพนา โอิหิพฺพนา โอิหิพฺพิตตฺตํ อตฺตฺตณฺุณนา อตฺตฺตาวณฺุณนา อตฺตฺตปริภวो
อัย วฺจฺจติ หีนฺสฺส หีนฺนอหฺมสฺมีติ มาโน ฯ

[๘๕๕] ตตฺถ กตฺโม มาโน โย มาโน มณฺุณนา มณฺุณิตตฺตํ
อุณฺณติ อุณฺณาโม ฐโฆ สมฺปกฺคาโห เกตุกมฺยุตา จิตฺตสฺส
อัย วฺจฺจติ มาโน ฯ

[๘๕๖] ตตฺถ กตฺโม อติมานฺโน อีเชกฺจฺโจ ชาตฺติยา วา โคตฺเตน
วา โกลปฺตฺติเยน วา ฯเปฯ อณฺุตรณฺุตรเรน วตฺตฺตนา ปเร
อติมณฺุณติ โย เอวฺรุโป มาโน มณฺุณนา มณฺุณิตตฺตํ อุณฺณติ

ฉนุโท อสุมิตติ อนุสโย เวทนาย ๗เป๗ สลณาย ๗เป๗
สงขารสฺ ๗เป๗ วิญญาณ อสุมิตติ มาโน อสุมิตติ ฉนุโท อสุมิตติ
อนุสโย โย เอวรูปโป มาโน มณณนา มณณิตตตํ อณณติ
อณณนาโม ฐโฆ สมปคคาโห เกตูกมฺยตา จิตตสฺส อัย วุจฺจติ
อสุมิมาโน ๗

[๕๐๑] ตตฺถ กตโม มิจฺฉามาโน อิเชกฺโข ปาปเกน วา
กมฺมายตเนน ปาปเกน วา สิปฺปายตเนน ปาปเกน วา วิชฺชฎฺฐาเนน
ปาปเกน วา สฺเตน ปาปเกน วา ปฏฺฐิภาเนน ปาปเกน
วา สีเลน ปาปเกน วา วเตน ปาปเกน วา สีสฺสพฺพเตน ปาปิกาย
วา ทิฏฺฐิจฺฉา อณฺณตรณฺณตเรน วตฺตนา มานํ ๗ปฺเปติ โย เอวรูปโป
มาโน มณณนา มณณิตตตํ อณณติ อณณนาโม ฐโฆ
สมปคคาโห เกตูกมฺยตา จิตตสฺส อัย วุจฺจติ มิจฺฉามาโน ๗

[๕๐๒] ตตฺถ กตโม ฉาติวิตฺกโก ฉาตเก อารพฺภ เกหสิโต
ตฺกโก วิตฺกโก ๗เป๗ มิจฺฉาสงฺกปโป อัย วุจฺจติ ฉาติวิตฺกโก ๗

[๕๐๓] ตตฺถ กตโม ๗นปทวิตฺกโก ๗นปทํ อารพฺภ เกหสิโต
ตฺกโก วิตฺกโก ๗เป๗ มิจฺฉาสงฺกปโป อัย วุจฺจติ ๗นปทวิตฺกโก ๗

[๕๐๔] ตตฺถ กตโม อมรวิตฺกโก ทุกกฺกรการิกาปฏฺฐิสฺสฺสฺสโต
วา ทิฏฺฐิจฺฉตปฏฺฐิสฺสฺสฺสโต วา เกหสิโต ตฺกโก วิตฺกโก ๗เป๗
มิจฺฉาสงฺกปโป อัย วุจฺจติ อมรวิตฺกโก ๗

[๕๐๕] ตตฺถ กตโม ปรานุทยตปฏฺฐิสฺสฺสฺสโต วิตฺกโก อิเชกฺโข

คิหิสฺสฏฺโฐ วิหฺรติ สหฺนฺนํที สหฺโสเกี สุชิตฺเตสุ สุชิตฺโต ทุกฺขิตฺเตสุ
ทุกฺขิตฺโต อุปฺปนฺเนสุ กิจฺจกรณฺเียสุ อตฺตนาเว โยคํ อาปชฺชติ โย
ตตฺถ เคหสิโต ตกฺโก วิตกฺโก ฯเปฯ มิจฺฉาสงฺกปฺโป อัย วุจฺจติ
ปรานุทฺยตาปฺปฏิสฺยฺตุโต วิตกฺโก ฯ

[๕๐๖] ตตฺถ กตฺโม ลากสฺสการสิโลกปฺปฏิสฺยฺตุโต วิตกฺโก
ลากสฺสการสิโลกํ อารพฺภ เคหสิโต ตกฺโก วิตกฺโก ฯเปฯ มิจฺฉาสงฺกปฺโป
อัย วุจฺจติ ลากสฺสการสิโลกปฺปฏิสฺยฺตุโต วิตกฺโก ฯ

[๕๐๗] ตตฺถ กตฺโม อนวณฺตตฺติปฺปฏิสฺยฺตุโต วิตกฺโก อีเรกจฺโจะ
ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตฺติเยน วา วณฺณปฺปกฺขรตฺตาย วา
ชเนน วา อชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา
วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา อณฺตรณฺตรณฺเรน
วตฺตฺตนา มา มํ ปเร อวชานีสฺสูติ โย ตตฺถ เคหสิโต ตกฺโก
วิตกฺโก ฯเปฯ มิจฺฉาสงฺกปฺโป อัย วุจฺจติ อนวณฺตตฺติปฺปฏิสฺยฺตุโต
วิตกฺโก ฯ

เอกกํ ฯ

[๕๐๘] ตตฺถ กตฺโม โโกโร โย โโกโร กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ
โทโส ทฺุสนา ทฺุสิตตฺตํ พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา พฺยาปชฺชิตตฺตํ
วิโรโร ปฏฺฐิวิโรโร จณฺฑิกกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส อัย
วุจฺจติ โโกโร ฯ ตตฺถ กตฺโม อุปฺนาโห ปุพฺพกาลํ โโกโร อปรกาลํ
อุปฺนาโห โย เอวฺรุโป อุปฺนาโห อุปฺนหนา อุปฺนาหิตตฺตํ อฏฺฐปฺนา

จปนา สณฺจปนา อนุสฺสนทนา อนุปฺปนฺรนา ทพฺหิกมมฺ โภชสฺส
อัย วุจฺจติ อุปนาโห ฯ

[๕๐๕] ตตฺถ กตโม มกฺโข โย มกฺโข มกฺขินา มกฺขิตตฺตํ
นิฏฺฐริยํ นิฏฺฐริยกมมฺ อัย วุจฺจติ มกฺโข ฯ ตตฺถ กตโม ปลาโส
โย ปลาโส ปลาธายนา ปลาธายิตตฺตํ ปลาธาทาโร วิวาทฺฐจฺฉานํ
ยुकฺคคาโห อปฺปฏินิสฺสคฺโค อัย วุจฺจติ ปลาโส ฯ

[๕๑๐] ตตฺถ กตมา อิสฺสา ยา ปรลาภสฺสการฺการ-
*มานนฺวทฺนปฺชนาสุ อิสฺสา อิสฺสาธนา อิสฺสยิตตฺตํ อุตฺถยา อุตฺถยา
อุตฺถยิตตฺตํ อัย วุจฺจติ อิสฺสา ฯ ตตฺถ กตมํ มจฺฉริยํ ปณฺจ
มจฺฉริยานิ อาวาสมจฺฉริยํ กุลมจฺฉริยํ ตาภมจฺฉริยํ วัฒนมจฺฉริยํ
ธมฺมมจฺฉริยํ ยํ เอวฺรูปํ มจฺฉเรริ มจฺฉรายนา มจฺฉรายิตตฺตํ เววิจฺฉนํ
กทริยํ กฏฺกณฺจกตา อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ มจฺฉริยํ ฯ

[๕๑๑] ตตฺถ กตมา มายา อิชฺเชกฺโข กายเณ ทฺวจฺจริตฺติ
จริตฺวา วาจา ย ทฺวจฺจริตฺติ จริตฺวา มนสา ทฺวจฺจริตฺติ จริตฺวา ตสฺส
ปฏิจฺฉาทนเหตุ ปาปิ กํ อิจฺฉนํ ปณฺนิทฺทติ มา มํ ชลฺณฺวาติ อิจฺฉติ
มา มํ ชลฺณฺวาติ สฺงกปฺปติ มา มํ ชลฺณฺวาติ วา จํ ภาสติ มา มํ
ชลฺณฺวาติ กายเณ ปรกฺกมฺติ ยา เอวฺรูปา มายา มายาวิตา
อจฺจาสรา วณฺจนา นิกฺติ วิกิริณา ปริหรณา คฺุหนา ปริคฺุหนา
ฉาหนา ปริจฺฉาหนา อนุตฺตานิกมมฺ อนาวิกมมฺ โวจฺฉาหนา
ปาปกิริยา อัย วุจฺจติ มายา ฯ ตตฺถ กตมํ สาทฺถยฺยํ อิชฺเชกฺโข

สโต โหติ ปริสโต ยํ ตตถ สติ สดตา สาถะยํ กกุขพตา
กกุขพียํ ปริกขตตา ปาริกขตียํ อิทํ วุจจติ สาถะยํ ฯ

[๕๑๒] ตตถ กตมา อวิชชา ยํ อณณานิ อทสสันํ ฯเปฯ
อวิชชาลงฺกํ โมหํ อกุสลมลํ อยํ วุจจติ อวิชชา ฯ ตตถ
กตมา ภาตณฺหา โย ภเวสุ ภวณฺนุโท ภวราโค ภวนฺนุที ภาตณฺหา
ภวสีเนโห ภวปริพาโห ภวมุจฺฉา ภวชฺโฆसानํ อยํ วุจจติ ภาตณฺหา ฯ

[๕๑๓] ตตถ กตมา ภาทิฏฺฐิ ภวิสฺสติ อตฺตา จ โลโก
จาทิ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ฯเปฯ วิปริเยสคฺคาโห อยํ
วุจจติ ภาทิฏฺฐิ ฯ ตตถ กตมา วิภาทิฏฺฐิ น ภวิสฺสติ อตฺตา
จ โลโก จาทิ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ฯเปฯ วิปริเยสคฺคาโห
อยํ วุจจติ วิภาทิฏฺฐิ ฯ

[๕๑๔] ตตถ กตมา สสฺสตทิฏฺฐิ สสฺสโต อตฺตา จ โลโก
จาทิ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ฯเปฯ วิปริเยสคฺคาโห อยํ
วุจจติ สสฺสตทิฏฺฐิ ฯ ตตถ กตมา อฺจุเฉททิฏฺฐิ อฺจุฉิขฺชิสฺสติ
อตฺตา จ โลโก จาทิ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ฯเปฯ
วิปริเยสคฺคาโห อยํ วุจจติ อฺจุเฉททิฏฺฐิ ฯ

[๕๑๕] ตตถ กตมา อนฺตวา ทิฏฺฐิ อนฺตวา อตฺตา จ โลโก
จาทิ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ฯเปฯ วิปริเยสคฺคาโห อยํ
วุจจติ อนฺตวา ทิฏฺฐิ ฯ ตตถ กตมา อนนฺตวา ทิฏฺฐิ อนนฺตวา
อตฺตา จ โลโก จาทิ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ฯเปฯ

วิปริเย สกคาโห อัย วุจติ อนนุตวา ทิฏฺฐิ ฯ

[๕๑๖] ตตฺถ กตฺมา ปุพฺพนฺตานุทิจฺฉิ ปุพฺพนฺตํ อารพฺภ ยา
อุปฺปชฺชติ ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ฯเปฯ วิปริเยสกคาโห อัย วุจติ
ปุพฺพนฺตานุทิจฺฉิ ฯ ตตฺถ กตฺมา อปรนฺตานุทิจฺฉิ อปรนฺตํ อารพฺภ
ยา อุปฺปชฺชติ ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ฯเปฯ วิปริเยสกคาโห อัย วุจติ
อปรนฺตานุทิจฺฉิ ฯ

[๕๑๗] ตตฺถ กตมํ อหิริกํ ยํ น หิริยติ หิริยิตพฺเพน น หิริยติ
ปาปกาณํ อกุสลานํ ฆมฺมานํ สฺมาปตฺติยา อิทํ วุจติ อหิริกํ ฯ
ตตฺถ กตมํ อนนฺตตฺตปฺปํ ยํ น โอนตตฺตปฺปติ โอนตตฺตปฺปิตพฺเพน น
โอนตตฺตปฺปติ ปาปกาณํ อกุสลานํ ฆมฺมานํ สฺมาปตฺติยา อิทํ วุจติ
อนนฺตตฺตปฺปํ ฯ

[๕๑๘] ตตฺถ กตฺมา โทวจสฺสตา สหฆมฺมิเก วุจฺจมาเน
โทวจสฺสาຍํ โทวจสฺสิຍํ โทวจสฺสตา วิปฺปฏฺฐิภูตคาหิตา วิปฺจฺจนิกสาตตา
อนาทรียํ อนาทรตา อการวตา อปฺปฏฺฐิสฺสวตา อัย๘
วุจฺติ โทวจสฺสตา ฯ ตตฺถ กตฺมา ปาปมิตฺตตา เย เต ปุคฺคฺลา
อสุสทฺธา ทุสฺสีลา อปฺปสฺสฺสตา มจฺจฺริโน ทฺตฺตปฺปญฺญา ยา เตสํ
เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ภาชฺชา สฺมภฺชฺชา ภตฺติ สฺมภฺตฺติ
สฺมปฺวํกตา อัย วุจฺติ ปาปมิตฺตตา ฯ

[๕๑๙] ตตฺถ กตโม อนาชฺชโว โย อนาชฺชโว อนาชฺชวตา
ชิมฺหตา วํกตา กุฏฺฐิตา อัย วุจฺติ อนาชฺชโว ฯ ตตฺถ กตโม

อมททโว ยา อมุตตา อมททวตา กกขพีย ฆารุสีย กกขพตา
กถินตา อุชฺฐิตตตา อมุตตา อัย วุจฺจติ อมททโว ฯ

[๕๒๐] ตตฺถ กตฺมา อกฺขนฺติ ยา อกฺขนฺติ อกฺขมนฺตา อนธฺวาสนตา
จณฺทิกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมนฺตา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ
อกฺขนฺติ ฯ ตตฺถ กตฺมํ อโสฺรจฺจํ กายิกอ วิตฺติกโม วาจสิโก
วิทฺติกโม กายิกวาจสิโก วิตฺติกโม อิทํ วุจฺจติ อโสฺรจฺจํ สพฺพมฺปิ
ทฺสฺสึลฺลํ อโสฺรจฺจํ ฯ

[๕๒๑] ตตฺถ กตฺมํ อสาขลฺลํ ยา สฺวา วาจา อณฺทกา
กกฺกสา ปฺรกกฺกา ปฺราภิสฺชณี โกธสามนฺตา อสมาริํสํวตฺตนิกา
ตถารูปี วาจํ ภาสิตา โหติ ยา ตตฺถ อสณฺหวาจตา อสจิลวาจตา
ผฺรุตวาจตา อิทํ วุจฺจติ อสาขลฺลํ ฯ ตตฺถ กตฺโม อปฺปฺปฏิสนฺตาโร
เทว ปฺปฏิสนฺตารา อามิสฺปฺปฏิสนฺตาโร จ ฆมฺมปฺปฏิสนฺตาโร จ
อิเชกฺจโจ อปฺปฺปฏิสนฺตารโก โหติ อามิสฺปฺปฏิสนฺตาเรน วา ฆมฺมปฺปฏิสนฺตาเรน
วา อัย วุจฺจติ อปฺปฺปฏิสนฺตาโร ฯ

[๕๒๒] ตตฺถ กตฺมา อินฺทฺริเยสฺส อคฺคตฺทวารตา อิเชกฺจโจ
จกฺขุนา รูปี ทิสฺวา นิमितฺตคฺคาหิ โหติ อนฺุพฺยณฺชนคฺคาหิ ยตฺวาธิกรณเมนํ
จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวตฺติ วิหรนฺตํ อภิขฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา
อกุสลา ฆมฺมา อนฺุวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย น ปฺปฏิปฺชชติ น รกฺขติ
จกฺขุนฺทฺริยํ จกฺขุนฺทฺริเย น สํวรํ อปฺปฺชชติ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา
ฯเปฯ ฆาเนน กนฺธิ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา

ฯเปฯ กาเยน โฝฎฐพัพพิ สุตติตฺวา ฯเปฯ มนสา ฌมมํ วิญญา
นิमितฺตคฺคาหิ โหติ อนุพฺยณฺชนคฺคาหิ ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทุริยํ
อสิวุตฺติ วิหรนฺตํ อภิขฺฌาโทมนสฺสา ปาปกํ อกุสลา ฌมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ
ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ น รกฺขติ มนินฺทุริยํ มนินฺทุริเย
น สํวรํ อปชฺชติ ยา อิมํสํ ฉนฺนํ อินฺทุริยานํ อคฺคตฺติ อโคปนา
อนารกฺโข อสิวโร อยํ วุจฺจติ อินฺทุริเยสุ อคฺคตฺตทฺวารตา ฯ ตตฺถ
กตฺมา โภชเน อมตฺตณฺณตา อิชฺเชกฺโขจ อปฺปฏิสํขา อโยนิโส
อาหารํ อาหารตฺติ ทวาย มทาย มณฺฑนาย วิภูสฺนาย ยา ตตฺถ
อสนฺตฺตฺตฺตฺติ อมตฺตณฺณตา อปฺปฏิสงฺขา โภชเน อยํ วุจฺจติ
โภชเน อมตฺตณฺณตา ฯ

[๕๒๓] ตตฺถ กตฺมํ มุฏฺฐสจฺจํ ยา อสฺสติ อนนฺตฺสติ
อปฺปฏิสฺสติ อสฺสติ อสรณฺตา อธารณฺตา ปีลาปนฺตา สมฺมุสนฺตา
อิทํ วุจฺจติ มุฏฺฐสจฺจํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ อสมฺปชฺฌณฺณํ ยํ อณฺณณํ
อทสฺสนํ ฯเปฯ อวิขฺชาลฺงฺคิ โมโห อกุสลฺมฺลํ อิทํ วุจฺจติ
อสมฺปชฺฌณฺณํ ฯ

[๕๒๔] ตตฺถ กตฺมา สีสฺวิปฺตฺติ กายิกโ วิตฺติกฺกโม วาจสีโก
วิทฺติกฺกโม กายิกวาจสีโก วิตฺติกฺกโม อยํ วุจฺจติ สีสฺวิปฺตฺติ สพฺพมฺปิ
ทฺตฺตฺตฺตฺติ สีสฺวิปฺตฺติ ฯ ตตฺถ กตฺมา ทิฏฺฐิวิปฺตฺติ นตฺถิ ทินฺนํ
นตฺถิ ยิฏฺฐิ ฯเปฯ เย อิมญฺจ โลกํ ปรณฺจ โลกํ สยํ อภิณฺญา
สจฺจณฺณคฺคาหิ ปเวเทนฺตฺติติ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตฺติ ฯเปฯ

วิปริเยสสุคาโห อัย วุจฺจติ ทิฏฺฐิวิปฺตติ สพฺพาปิ มิจฺฉนาทิฏฺฐิ
ทิฏฺฐิวิปฺตติ ฯ

[๕๒๕] ตตฺถ กตมํ อชฺฉตฺตํ สลฺยโลชนํ ปญฺโจรมุภาคิยานิ
สลฺยโลชนานิ อชฺฉตฺตํ สลฺยโลชนํ ฯ ปญฺจุทฺธมุภาคิยานิ สลฺยโลชนานิ
พหิทฺธา สลฺยโลชนํ ฯ

ทุกฺกํ ฯ

[๕๒๖] ตตฺถ กตมานิ ตีณิ อกฺุสลมฺมุตานิ โลโก โทโส โมโห ฯ
ตตฺถ กตโม โลโก โย ราโค สาราโค อนฺนโย อนฺุโรโร
นฺนุที นฺนุทีราโค จิตฺตสฺส สาราโค อิจฺฉา มุจฺฉา อชฺโฉสํ
เคโร ปลิเคโร สฺงฺโก ปฺงฺโก เอชา มายา ชนิกา สลฺยชนนี
สิพฺพิณี ชาลินี สริตา วิสตฺตติกา สุตฺตํ วิสฺฐา आयุหนี ทฺติยา
ปณฺธิ ภาวนตฺติ วนํ วนโถ สนฺถโว สิเนโห อเปกฺขา ปฏฺิพฺนฺธ
อาสา อาสีสนา อาสีสิตตฺตํ ฐปาสา สทฺททาสา คนฺธาสา รสาสา
โฝฏฺฐพฺพาสา ลาภาสา ธนาสา ปฺตฺตาสา ชีวิตาสา ชปฺปา ปชปฺปา
อภิชปฺปา ชปฺปา ชปฺปนา ชปฺปิตตฺตํ โลลฺุปฺปี โลลฺุปฺปายนา โลลฺุปฺปายิตตฺตํ
ปฺลฺุจิกตา สาธฺกมฺยตา อชฺมมฺราโค วิสมโลโก นิกนฺติ
นิกามนา ปตฺถนา ปินา สมฺปตฺถนา กามตฺถนา ภาวตฺถนา
วิภาวตฺถนา ฐปตฺถนา อฐปตฺถนา นิโรชตฺถนา ฐปตฺถนา สทฺทตฺถนา
คณฺชตฺถนา รสตฺถนา โฝฏฺฐพฺพตฺถนา ฐมฺมตฺถนา โอโฆ
โยโค คนฺโถ อุปาทานํ อวารณํ นีวรณํ ฉาทนํ พนฺธนํ อุปก-

กิลเโส กิลเโส อนุสโย ปริยญฺจันนํ ลตา เววิจฺจํ ทุกฺขมฺมํ ทุกฺขนิทานํ
ทุกฺขปฺปภโว มารปาโส มารพลิสํ มารวิสโย ตณฺหทานที ตณฺหาชาลํ
ตณฺหากทฺทลํ ตณฺหาสมุทฺโท อภิขฺเฌมา โลโก อกุสลมฺมํ
อัย วุจฺจติ โลโก ฯ ตตฺถ กตโม โทโส อนตฺถํ เม อจฺริตี อาฆาโต
ชายติ อนตฺถํ เม จรตีตี อาฆาโต ชายติ อนตฺถํ เม จริสฺสตีตี
อาฆาโต ชายติ ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจฺริ อนตฺถํ
จฺริ อนตฺถํ จริสฺสตีตี อาฆาโต ชายติ อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส
อตฺถํ อจฺริ อตฺถํ จฺริ อตฺถํ จริสฺสตีตี อาฆาโต ชายติ
อญฺจานเ วา ปน อาฆาโต ชายติ โย เอรูโรโป จิตฺตสฺส อาฆาโต#
ปฏฺธิฆาโต ปฏฺธิมฺ ปฏฺธิวิโรโร โโกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส
ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ มโนปโทโส โโกโร
กฺขมฺนา กฺขมฺิตตฺตํ โทโส ทฺสุนา ทฺสุตตฺตํ พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา
พฺยาปชฺชิตตฺตํ วิโรโร ปฏฺธิวิโรโร จณฺทิกกํ อสฺสุโรโป
อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส อัย วุจฺจติ โทโส ฯ ตตฺถ กตโม โมโห
ทุกฺขเ อญฺญาณํ ทุกฺขสมุทฺเท อญฺญาณํ ทุกฺขนิโรเธ อญฺญาณํ
ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺธิปทาย อญฺญาณํ ปุพฺพนฺเต อญฺญาณํ
อปรนฺเต อญฺญาณํ ปุพฺพนฺตาปรนฺเต อญฺญาณํ
อิทฺปปจฺจยตาปฏฺธิจฺสมฺปนฺเนสฺส ฐมฺเมสฺ อญฺญาณํ ยํ เอรูโรโป อญฺญาณํ
อทสฺสนํ ฯเปฯ อวิชฺชาลจฺจํ โมโห อกุสลมฺมํ อัย วุจฺจติ
โมโห ฯ อิมานิ ตีณิ อกุสลมฺมฺตานิ ฯ

[๕๒๗] ตตถ กตเม ตโย อกุสลวิตกุกา กามวิตกุกโก พุยาปาทวิตกุกโก
วิหีสาวิตกุกโก ๑ ตตถ กตโม กามวิตกุกโก กามปฏิสัษุตุโต
ตกุกโก วิตกุกโก ๑เป๑ มิจุณาสงกปโป อัย วุจติ
กามวิตกุกโก ๑ ตตถ กตโม พุยาปาทวิตกุกโก พุยาปาทปฏิสัษุตุโต
ตกุกโก วิตกุกโก ๑เป๑ มิจุณาสงกปโป อัย วุจติ พุยาปาทวิตกุกโก ๑
ตตถ กตโม วิหีสาวิตกุกโก วิหีสากปฏิสัษุตุโต ตกุกโก
วิตกุกโก ๑เป๑ มิจุณาสงกปโป อัย วุจติ วิหีสาวิตกุกโก ๑
อิม ตโย อกุสลวิตกุกกา ๑

[๕๒๘] ตตถ กตมา ติสุโส อกุสลสณณา กามสณณา
พุยาปาทสณณา วิหีสาสณณา ๑ ตตถ กตมา กามสณณา กามปฏิสัษุตุตา
สณณา สณฆานนา สณฆานิตตตัม อัย วุจติ กามสณณา ๑
ตตถ กตมา พุยาปาทสณณา พุยาปาทปฏิสัษุตุตา สณณา สณฆานนา
สณฆานิตตตัม อัย วุจติ พุยาปาทสณณา ๑ ตตถ กตมา
วิหีสาสณณา วิหีสากปฏิสัษุตุตา สณณา สณฆานนา สณฆานิตตตัม
อัย วุจติ วิหีสาสณณา ๑ อิม ติสุโส อกุสลสณณา ๑

[๕๒๙] ตตถ กตมา ติสุโส อกุสลธาตุโย กามธาตุ พุยาปาทธาตุ
วิหีสากธาตุ ๑ ตตถ กตมา กามธาตุ กามวิตกุกโก
กามธาตุ ๑ พุยาปาทวิตกุกโก พุยาปาทธาตุ ๑ วิหีสาวิตกุกโก วิหีสากธาตุ ๑
ตตถ กตโม กามวิตกุกโก กามปฏิสัษุตุโต ตกุกโก วิตกุกโก
๑เป๑ มิจุณาสงกปโป อัย วุจติ กามวิตกุกโก ๑ ตตถ กตโม

พฺยาปาทวิตกโก พฺยาปาทปฏิสฺยตุโต ตกโก วิตกโก ฯเปฯ
มิจฺฉาสงกปโป อัย วุจฺจติ พฺยาปาทวิตกโก ฯ ตตฺถ กตโม
วิหีสาวิตกโก วิหีสวาปฏิสฺยตุโต ตกโก วิตกโก ฯเปฯ มิจฺฉาสงกปโป
อัย วุจฺจติ วิหีสาวิตกโก ฯ อีมา ติสฺโส อกฺุสฺสธาตุโย ฯ

[๕๓๐] ตตฺถ กตมานิ ตีณิ ทฺุจฺจริตานิ กายทฺุจฺจริตํ วจิทฺุจฺจริตํ
มโนทฺุจฺจริตํ ฯ ตตฺถ กตมํ กายทฺุจฺจริตํ ปาณาติปาโต
อทินฺุนาทานํ กามเมสุมิจฺฉาจาโร อิทํ วุจฺจติ กายทฺุจฺจริตํ ฯ
ตตฺถ กตมํ วจิทฺุจฺจริตํ มุสวาวิทอ ปีสฺุณา วาจา ผรุสา วาจา
สมฺพปฺปลาโป อิทํ วุจฺจติ วจิทฺุจฺจริตํ ฯ ตตฺถ กตมํ มโนทฺุจฺจริตํ
อภิขฺฉมา พฺยาปาโท มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ อิทํ วุจฺจติ มโนทฺุจฺจริตํ ฯ
ตตฺถ กตมํ กายทฺุจฺจริตํ อกฺุสฺลํ กายกมฺมํ กายทฺุจฺจริตํ ฯ อกฺุสฺลํ
วจิกมฺมํ วจิทฺุจฺจริตํ ฯ อกฺุสฺลํ มโนกมฺมํ มโนทฺุจฺจริตํ ฯ ตตฺถ
กตมํ อกฺุสฺลํ กายกมฺมํ อกฺุสฺลา กายสฺสยฺเจตนา อกฺุสฺลํ กายกมฺมํ ฯ
อกฺุสฺลา วจิสฺสยฺเจตนา อกฺุสฺลํ วจิกมฺมํ ฯ อกฺุสฺลา มโนสฺสยฺเจตนา
อกฺุสฺลํ มโนกมฺมํ ฯ อีมานิ ตีณิ ทฺุจฺจริตานิ ฯ

[๕๓๑] ตตฺถ กตเม ตโย อาสวา กามาสโว ภวาสโว
อวิขฺชาสโว ฯ ตตฺถ กตโม กามาสโว โย กามเมสุ กามจฺฉนฺุโท
ฯเปฯ กามชฺุโณสฺสานํ อัย วุจฺจติ กามาสโว ฯ ตตฺถ กตโม
ภวาสโว โย ภเวสุ ภวจฺฉนฺุโท ฯเปฯ ภวชฺุโณสฺสานํ อัย วุจฺจติ
ภวาสโว ฯ ตตฺถ กตโม อวิขฺชาสโว ทฺุกฺเข อลฺยณฺาณํ ฯเปฯ

อวิชาลงคี โมโห อกุลลมูล อัย วุจติ อวิชาสโว ฯ อิเม
ตโย อาสวา ฯ

[๕๓๒] ตตถ กตมานิ ตีณิ สณโณชนานิ สกุกายทิกฺขิ วิจิกฺขณา
สีลพุตตปรามาโส ฯ ตตถ กตมา สกุกายทิกฺขิ อิช อสสุตวา
ปฺลุชฺชน อริยานํ อทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺท อริยธมฺเม
อวินีโต สปรุสฺตานํ อทสฺสาวิ สปรุสฺตธมฺมสฺส อโกวิทฺท สปรุสฺตธมฺเม
อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมนุสฺสตี รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ
อตฺตนิ วา รูปํ รูปสฺมี วา อตฺตานํ เวทนํ ฯเปฯ สณฺณํ
ฯเปฯ สงฺขารํ ฯเปฯ วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุสฺสตี วิญฺญาณวนฺตํ
วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตานํ
ยา เอวรูปา ทิกฺขิ ทิกฺขิคคํ ฯเปฯ วิปริเยสคฺคาโห อัย วุจติ
สกุกายทิกฺขิ ฯ ตตถ กตมา วิจิกฺขณา สตฺถริ กงฺขตี วิจิกฺขณตี
ธมฺเม กงฺขตี วิจิกฺขณตี สงฺฆํ กงฺขตี วิจิกฺขณตี สิกฺขาย กงฺขตี วิจิกฺขณตี
ปฺพพฺนเต กงฺขตี วิจิกฺขณตี อปรนฺเต กงฺขตี วิจิกฺขณตี ปฺพพฺนตาปรนฺเต
กงฺขตี วิจิกฺขณตี อิทฺทปฺปจฺจยตาปฺปฏิจฺจสมฺปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ
กงฺขตี วิจิกฺขณตี ยา เอวรูปา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตฺตํ ฯเปฯ
ถมฺมิตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข อัย วุจติ วิจิกฺขณา ฯ ตตถ กตโม
สีลพุตตปรามาโส อีโต พหิทฺธา สมนพฺราหฺมณานํ สีเลน สุทฺธิ
วเตน สุทฺธิ สีลพฺพเตน สุทฺธิติ ยา เอวรูปา ทิกฺขิ ทิกฺขิคคํ
ฯเปฯ วิปริเยสคฺคาโห อัย วุจติ สีลพุตตปรามาโส ฯ อิมานิ

ตีณิ สณโฆชนานิ ฯ

[๕๓๓] ตตถ กตมา ติสฺโส ตณฺหา กามตณฺหา ภวตณฺหา
 วิภวตณฺหา ฯ ตตถ กตมา ภวตณฺหา ภวทิกฺกุจิสฺสทฺทโธ ราโค สาราโค
 ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ ภวตณฺหา ฯ ตตถ กตมา
 วิภวตณฺหา อุจฺเจททิกฺกุจิสฺสทฺทโธ ราโค สาราโค ฯเปฯ จิตฺตสฺส
 สาราโค อัย วุจฺจติ วิภวตณฺหา ฯ อวเสสา ตณฺหา กามตณฺหา ฯ
 ตตถ กตมา กามตณฺหา กามชาตฺตปฺปฏิสฺสยฺตฺโต ราโค สาราโค
 ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ กามตณฺหา ฯ ฐปฺชาตฺตอฐปฺชาตฺตปฺปฏิสฺสยฺตฺโต
 ราโค สาราโค ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค
 อัย วุจฺจติ ภวตณฺหา ฯ อุจฺเจททิกฺกุจิสฺสทฺทโธ ราโค สาราโค
 ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ วิภวตณฺหา ฯ อีมา
 ติสฺโส ตณฺหา ฯ

[๕๓๔] ตตถ กตมา อปรابي ติสฺโส ตณฺหา กามตณฺหา
 ฐปฺตณฺหา อฐปฺตณฺหา ฯ ตตถ กตมา กามตณฺหา กามชาตฺตปฺปฏิสฺสยฺตฺโต
 ราโค สาราโค ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ
 กามตณฺหา ฯ ตตถ กตมา ฐปฺตณฺหา ฐปฺชาตฺตปฺปฏิสฺสยฺตฺโต ราโค
 สาราโค ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ ฐปฺตณฺหา ฯ
 ตตถ กตมา อฐปฺตณฺหา อฐปฺชาตฺตปฺปฏิสฺสยฺตฺโต ราโค สาราโค
 ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ อฐปฺตณฺหา ฯ อีมา
 ติสฺโส ตณฺหา ฯ

[๕๑๕] ตตถ กตมา อปราปี ติสุโส ตณฺหา รูปตณฺหา
อรูปตณฺหา นิโรชตณฺหา ฯ ตตถ กตมา รูปตณฺหา รูปชาคุปฏิสัญฺชโต
ราโค สาราโค ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ รูปตณฺหา ฯ
ตตถ กตมา อรูปตณฺหา อรูปชาคุปฏิสัญฺชโต ราโค สาราโค
ฯเปฯ จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ อรูปตณฺหา ฯ ตตถ
กตมา นิโรชตณฺหา อจฺเจตททิกฺขิสหคโต ราโค สาราโค ฯเปฯ
จิตฺตสฺส สาราโค อัย วุจฺจติ นิโรชตณฺหา ฯ อีมา ติสุโส ตณฺหา ฯ

[๕๑๖] ตตถ กตมา ติสุโส เอสนา กามเสนา ภเวสนา
พฺรหฺมจฺริเยสนา ฯ ตตถ กตมา กามเสนา โย กามเสสุ กามจฺจนฺโท
ฯเปฯ กามชฺโฆสํ อัย วุจฺจติ กามเสนา ฯ ตตถ กตมา
ภเวสนา โย ภเวสุ ภวจฺจนฺโท ฯเปฯ ภวชฺโฆสํ อัย วุจฺจติ
ภเวสนา ฯ ตตถ กตมา พฺรหฺมจฺริเยสนา สสฺสโต โลโกติ วา
อสสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺดาติ วา ยา เอวรูปา ทิกฺขิ ทิกฺขิคคํ ฯเปฯ วิปริเยสคฺคาโห
อัย วุจฺจติ พฺรหฺมจฺริเยสนา ฯ ตตถ กตมา กามเสนา กามราโค
ตเทกฺกฺขั อกุสลํ กายกมฺมํ วจิกมฺมํ มโนกมฺมํ อัย วุจฺจติ
กามเสนา ฯ ตตถ กตมา ภเวสนา ภวราโค ตเทกฺกฺขั อกุสลํ
กายกมฺมํ วจิกมฺมํ มโนกมฺมํ อัย วุจฺจติ ภเวสนา ฯ อนฺตคฺคาหิกา
ทิกฺขิ ตเทกฺกฺขั อกุสลํ กายกมฺมํ วจิกมฺมํ มโนกมฺมํ อัย วุจฺจติ
พฺรหฺมจฺริเยสนา ฯ อีมา ติสุโส เอสนา ฯ

[๕๓๗] ตตถ กตมา ติสฺโส วิชา เสโยหฺมสฺมีติ วิชา
สทฺธิสฺโหหฺมสฺมีติ วิชา หีโนหฺมสฺมีติ วิชา อิมาสฺโส วิชา ฯ

[๕๓๘] ตตถ กตมานิ ตีณิ ภยานิ ชาตฺธิภยํ ชรภยํ มรณภยํ ฯ
ตตถ กตมํ ชาตฺธิภยํ ชาตี ปฏฺิจจ ภยํ ภยานกํ ฌมฺภิตตฺตํ โลมหฺโสศ
เจตฺโส อุตฺราโส อิทํ วุจฺจติ ชาตฺธิภยํ ฯ ตตถ กตมํ ชรภยํ
ชรั ปฏฺิจจ ภยํ ภยานกํ ฌมฺภิตตฺตํ โลมหฺโสศ เจตฺโส อุตฺราโส
อิทํ วุจฺจติ ชรภยํ ฯ ตตถ กตมํ มรณภยํ มรณํ ปฏฺิจจ ภยํ
ภยานกํ ฌมฺภิตตฺตํ โลมหฺโสศ เจตฺโส อุตฺราโส อิทํ วุจฺจติ
มรณภยํ ฯ อิมานิ ตีณิ ภยานิ ฯ

[๕๓๙] ตตถ กตมานิ ตีณิ ตมานิ อตีตํ อทฺธานํ อารพฺภ
กฺงฺขติ วิจฺจิจฺจนฺติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสฺสีทติ อนาคตํ อทฺธานํ
อารพฺภ กฺงฺขติ วิจฺจิจฺจนฺติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสฺสีทติ ปจฺจุปฺปนฺนํ
อทฺธานํ อารพฺภ กฺงฺขติ วิจฺจิจฺจนฺติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสฺสีทติ อิมานิ
ตีณิ ตมานิ ฯ

[๕๔๐] ตตถ กตมานิ ตีณิ ติตฺถายตฺนนานิ อีเชกฺจฺโจ สมโณ
วา พฺรหฺมโณ วา เอวฺวาทิ โหติ เอวฺวาทิ ญฺงฺกิลฺลจายํ ปฺริสฺปกฺคโล
ปฏฺิสฺสเวเตติ สฺขํ วา ทฺกขํ วา อทฺกขมฺสฺขํ วา สพฺพนฺตํ ปุพฺเพ
กตเหตุติ อีช ปเนกฺจฺโจ สมโณ วา พฺรหฺมโณ วา เอวฺวาทิ
โหติ เอวฺวาทิ ญฺงฺกิลฺลจายํ ปฺริสฺปกฺคโล ปฏฺิสฺสเวเตติ สฺขํ วา ทฺกขํ
วา อทฺกขมฺสฺขํ วา สพฺพนฺตํ อีสฺสรนิมฺมานเหตุติ อีช ปเนกฺจฺโจ

สมโณ วา พุราหุมโณ วา เอววาที โหติ เอวาทิฏฐิ ยงกิญจาย
ปฐิสปุคคโล ปฐิสเวเทติ สุขัง วา ทุกขัง วา อทุกขมสุขัง วา สพพนฺตํ
อเหตุอุปฺปจฺยชาติ อิมานิ ตีณิ ติตถายตฺตานานิ ฯ

[๕๔๑] ตตฺถ กตฺเม ตโย กิญจนา ราโค กิญจัน โทโส
กิญจัน โมโห กิญจัน อิม ตโย กิญจนา ฯ

[๕๔๒] ตตฺถ กตฺมานิ ตีณิ องฺกณานิ ราโค องฺกณํ โทโส
องฺกณํ โมโห องฺกณํ อิมานิ ตีณิ องฺกณานิ ฯ

[๕๔๓] ตตฺถ กตฺมานิ ตีณิ มลฺลานิ ราโค มลฺลํ โทโส มลฺลํ
โมโห มลฺลํ อิมานิ ตีณิ มลฺลานิ ฯ

[๕๔๔] ตตฺถ กตฺมานิ ตีณิ วิสฺมานิ ราโค วิสฺมํ โทโส
วิสฺมํ โมโห วิสฺมํ อิมานิ ตีณิ วิสฺมานิ ฯ

[๕๔๕] ตตฺถ กตฺมานิ อปรานิปี ตีณิ วิสฺมานิ กายวิสฺมํ
วจิวิสฺมํ มโนวิสฺมํ อิมานิ ตีณิ วิสฺมานิ ฯ

[๕๔๖] ตตฺถ กตฺเม ตโย อคฺคิ รากคฺคิ โทสกคฺคิ โมหคฺคิ
อิม ตโย อคฺคิ ฯ

[๕๔๗] ตตฺถ กตฺเม ตโย กสฺวา รากกสฺวาโว โทสกสฺวาโว
โมหกสฺวาโว อิม ตโย กสฺวา ฯ

[๕๔๘] ตตฺถ กตฺเม อปรปี ตโย กสฺวา กายกสฺวา
วจีกสฺวาโว มโนกสฺวาโว อิม ตโย กสฺวา ฯ

[๕๔๙] ตตฺถ กตฺมา อสฺสาทิฏฐิ อีเชกจฺโจ สมโณ วา

พุราหุมโณ วา เอววาที โหติ เอวาทิฏฐิ นตถิ กามesu โทโสติ
 โส กามesu ปาตพยุตติ อาปชชติ อัย วุจจติ อสสาททิฏฐิ ฯ
 ตตถ กตมา อตตานุทิฏฐิ อิช อสสุตวา ปุณฺชโน อริยานํ
 อทสุตาวิ อริชมฺมุสส อโกวิทอ อริชมฺมุเม อวินิตอ สปุริสานํ
 อทสุตาวิ สปุริสชมฺมุสส อโกวิทอ สปุริสชมฺมุเม อวินิตอ รูป
 อตตโต สมฺนุสฺสติ รูปวนฺตํ วา อตตानํ อตตนิ วา รูปํ รูปสฺมี
 วา อตตानํ เวทนํ ฯเปฯ สลฺลํ ฯเปฯ สงฺขารे ฯเปฯ
 วิญฺญาณํ อตตโต สมฺนุสฺสติ วิญฺญาณวนฺตํ วา อตตानํ อตตนิ
 วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมี วา อตตानํ ยา เอวรูปา ทิฏฐิ
 ทิฏฐิภคํ ฯเปฯ วิปริเยสสุคาโห อัย วุจจติ อตตานุทิฏฐิ ฯh
 ตตถ กตมา มิจฺฉาทิฏฐิ นตถิ ทินฺนํ นตถิ ยิฏฺฐํ ฯเปฯ เย
 อิมฺลจ โลกํ ปรลฺลจ โลกํ สยํ อภิลฺลญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทนฺตฺติ
 ยา เอวรูปา ทิฏฐิ ทิฏฐิภคํ ฯเปฯ วิปริเยสสุคาโห อัย วุจจติ
 มิจฺฉาทิฏฐิ ฯ สสฺสททิฏฐิ อสสาททิฏฐิ ฯ สกฺกายทิฏฐิ อตตานุทิฏฐิ ฯ
 อฺจุฆเททิฏฐิ มิจฺฉาทิฏฐิ ฯ

[๕๕๐] ตตถ กตมา อรติ ปนฺเตสุ วา เสนาสเนสุ อลฺลตฺรลฺลตฺเรสุ
 วา อธิกฺุสเลสุ ชมฺมุสฺ อรติ อรติกา อนภิริติ อนภิริมฺนา
 อุกฺกณฺจิตา ปฺริตฺสิตา อัย วุจจติ อรติ ฯ ตตถ กตมา วิหเสา
 อิชฺเกจฺโจ ปาณินา วา เลทฺทฺทฺนา วา ทณฺเฑน วา สตฺเถน วา
 รชชฺชยา วา อลฺลตฺรลฺลตฺเรณ สตฺเต วิหเสติ ยา เอวรูปา เหจฺนา

วิหณา หีสนา วิหีสนา โรสนา วิโรสนา ปรูปมาโต อัย
วูจติ วิหเสา ฯ ตตถ กตมา อธมฺมจริยา กาเยน อธมฺมจริยา
วิสมจริยา วาจา อธมฺมจริยา วิสมจริยา มนสา อธมฺมจริยา
วิสมจริยา อัย วูจติ อธมฺมจริยา ฯ

[๕๕๑] ตตถ กตมา โทวจสฺสตา สหรมฺมิเก วูจมาเน
โทวจสฺสาย โทวจสฺสีย โทวจสฺสตา วิปฺปฏิภูตคาหิตา วิปฺจณีกสาตตา
อนาทรีย อนาคตา อการวตา อปฺปฏิสฺสวตา อัย
วูจติ โทวจสฺสตา ฯ ตตถ กตมา ปาปมิตฺตตา เย เต ปุคฺคลา
อสุทฺธา ทุสฺสีลา อปฺปสฺสตา มจฺจรีโน ทุปฺปญฺญา ยา เตสํ
เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ภขนา สมฺภขนา ภตฺติ สมฺภตฺติ
คํสมฺปวงฺกตา อัย วูจติ ปาปมิตฺตตา ฯ ตตถ กตมา นานตฺตสฺสญฺญา
กามสฺสญฺญา พยาปาทสฺสญฺญา วิหีสาสฺสญฺญา อัย วูจติ
นานตฺตสฺสญฺญา สพฺพาปี อกฺุสลสฺสญฺญา นานตฺตสฺสญฺญา ฯ

[๕๕๒] ตตถ กตมํ อุทฺทจฺจํ ยํ จิตฺตสฺส อุทฺทจฺจํ อวฺุปสโม
เจตโส วิกฺเขโป ฆนตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วูจจิ อุทฺทจฺจํ ฯ ตตถ
กตมํ โกสขฺชํ กายทฺทจฺจริเต वा วจิทฺทจฺจริเต वा มโนทฺทจฺจริเต
วา ปญฺจสุ वा กามคฺุณฺเสฺสุ จิตฺตสฺส โวสฺสคฺุโค โวสฺสคฺุคานุปฺปทานํ
กฺุสลานํ वा ฆมฺมานํ ภาวนาย อสฺกกจฺจกิริยตา อสฺตจฺจกิริยตา
อนญฺุจิตฺกิริยตา โอลีนวฺุคฺุตฺตา นิกฺุขิตฺตจฺจนฺุทตา นิกฺุขิตฺตจฺจรฺุทตา
อนาเสวนา อภาวนา อพฺุทฺทีกมฺมํ อนธิญฺุจานํ อนนฺุโยโค ปมาโท อิทํ

วูจติ โกสขั ๑ ตตถ กตโม ปมาโท กายทวจริเต वा
วจิตทวจริเต वा มโนทวจริเต वा ปณจสุ वा กามकुณेषु จิตตसु
โอสสุคโค โอสสุคคานุปปทานิ กุสลानि वा ฌมมานัน ภาวนาย
อสุกุกจกิริยตา อสาคจกิริยตา อนนุจิตกิริยตา โอสีนวุตติตา
นิกุขิตตจจนุทตา นิกุขิตตฐรตา อนาเสวนา อภาวนา อพหุสีกมมัม
อนนิจ्ञานัน อนนุโยโค ปมาโท โย เอวรูปโป ปมาโท ปมชชชา
ปมชชชิตตตัม อัย วูจติ ปมาโท ๑

[๕๕๓] ตตถ กตมา อสนนุจติตา อิตริตริจิวรปิญชปาตเสนาสน-
*คิลานปจจยเกสชชชปริกขารเหหิ ปณจहि वा กามकुณेषु อสนนุจสุ
ภियโยกมยตา ยา เอวรูปา อิจฉา อิจฉาคตัม อสนนุจติตา ราโค
सारาคो ๑เป ๑ จิตตसु सारาคो अयं वुजति अสนनुजिता ๑
ตตถ กตมา อสมปชฌนตา ยัม อณณานัน อทสสนัน ๑เป ๑
อวิชชาลงสิ โมโห อกุสลมมัม อัย วูจติ อสมปชฌนตา ๑ ตตถ
กตมา มหิจฉตา อิตริตริจิวรปิญชปาตเสนาสนคิลานปจจยเกสชชชปริกขารเหหิ
ปณจहि वा กามकुณेषु อสนนุจสุ ภियโยกมยตา
ยา เอวรูปา อิจฉา อิจฉาคตัม มหิจฉตา ราโค สारาคो ๑เป ๑
จิตตसु सारาคो अयं वुजति महिज्जता ๑ก

[๕๕๔] ตตถ กตมัม อหิริกัม ยัม น หิริยติ หิริยิตพเพน น
หิริยติ ปาปกานัน อกุสลานัน ฌมมานัน สમાปตติยา อิทัม วูจติ
อหิริกัม ๑ ตตถ กตมัม อโนตตปโป ยัม น โอสตตปโปติ โอสตตปโปตพเพน

น โอดตปฺปติ ปาปกานํ อกุสลาณํ ฌมฺมานํ สฺมาปฺตฺติยา อิํ
วฺจฺจติ อโนตฺตปฺปิ ฯ ตตฺถ กตฺโม ปมาโท กายทฺวฺจฺจริเต วา
วจฺิทฺวฺจฺจริเต วา มโนทฺวฺจฺจริเต วา ปญฺจสุ วา กามคฺเชสุ จิตฺตสุ
โวสฺสคฺโค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ กุสลาณํ วา ฌมฺมานํ ภาวนาย
อสฺสทฺทจฺจกิริยตา อสฺสทฺทจฺจกิริยตา อนญฺจิตฺกิริยตา โอสฺสีนฺวฺจฺจิตฺตา
นิกฺขิตฺตจฺจณฺหตา นิกฺขิตฺตจฺจรฺรตา อนาเสวนา อภาวนา อพฺหุสีกมฺมํ
อนธิจฺจจฺจณํ อนนฺนุโยโค ปมาโท โย เหวรุโป ปมาโท ปมชฺชนา
ปมชฺชิตฺตตฺตํ อัย วฺจฺจติ ปมาโท ฯ

[๕๕๕] ตตฺถ กตฺมํ อนาทริยํ ยํ อนาทริยํ อนาทรรตา
อการวตา อปฺปญฺจิสฺสวตา อนาทา อนาทายนา อนาทายิตฺตตฺตํ
อสีลยํ อจิตฺติกาโร อิํ วฺจฺจติ อนาทริยํ ฯ ตตฺถ กตฺมา
โทวจฺจสฺสตา สหจฺจมฺมิเก วฺจฺจมาเน โทวจฺจสฺสายํ โทวจฺจสฺสสิยํ โทวจฺจสฺสตา
วิปฺปญฺจิกฺกุลคาหิตา วิปฺปญฺจนิกฺกาสตฺตา อนาทริยํ อนาทรรตา อการวตา
อปฺปญฺจิสฺสวตา อัย วฺจฺจติ โทวจฺจสฺสตา ฯ ตตฺถ กตฺมา ปาปมิตฺตตฺตา
เย เต ปุคฺคลา อสฺสทฺทธา ทฺวฺสฺสีลา อปฺปสฺสฺสตา มจฺจริโน ทฺวฺปฺปญฺญา
ยา เตสํ เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ภชฺชนา สมฺภชฺชนา ภคฺคิตฺติ
สมฺภคฺคิตฺติ ตํสมฺภวํกตฺตา อัย วฺจฺจติ ปาปมิตฺตตฺตา ฯ

[๕๕๖] ตตฺถ กตฺมํ อสฺสทฺทริยํ อิเชกฺจฺจโจ อสฺสทฺทโร โหติ
น สทฺททฺทิตฺติ ทฺวฺทฺทฺท วา ฌมฺมํ วา สจฺจํ วา ยํ เหวรุปํ อสฺสทฺทริยํ
อสฺสทฺททฺทหนา อโนกฺกปฺปนา อนกฺกปฺปสาโท อิํ วฺจฺจติ อสฺสทฺทริยํ ฯ

ตตถ กตมา อวทญญตา ปญจ มจฺจริยานิ อาวาสมจฺจริยํ
กฺลุมจฺจริยํ ตาภมจฺจริยํ วณฺณมจฺจริยํ ฌมฺมมจฺจริยํ ยํ เอวรูปํ
มจฺจเรํ มจฺจรายนา มจฺจรายิตตฺตํ เววิจฺจํ กทริยํ กญฺจกฺกตา
อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส อยํ วุจฺจติ อวทญญตา ฯ ตตถ กตมํ
โกสขฺชํ กายทฺวจฺจริเต वा วจิตฺจฺจริเต वा มโนทฺวจฺจริเต वा
ปญฺจสฺส वा กามกฺุณฺสฺส จิตฺตสฺส โวสฺสคฺโค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ
กฺุสฺสลาณํ वा ฌมฺมานํ ภาวนาย อสฺกกฺจฺจกิริยตา อสฺตจฺจกิริยตา
อนญฺจิตฺกิริยตา โอลีนฺวตฺติตา นิกฺขิตฺตจฺจนฺทตา นิกฺขิตฺตชฺฐรตา
อนาเสวนา อภาวนา อพฺหุตีกมฺมํ อนชฺญฺจानํ อนนฺุโยโค ปมาโท
อิทํ วุจฺจติ โกสขฺชํ ฯ

[๕๕๗] ตตถ กตมํ อฺุทฺจจํ ยํ จิตฺตสฺส อฺุทฺจจํ อวฺุสฺสโม
เจตฺโต วิภฺเขโป ฆนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ อฺุทฺจจํ ฯ ตตถ
กตโม อสฺวโร อิเชกฺจฺจโจ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาคฺชี
โหติ อฺุทฺจจจฺจชฺนคฺคาคฺชี ยตฺวาชฺจกรณฺเมณํ จกฺขุนฺทฺจฺจริยํ อสฺวตฺตํ วิหรนฺตํ
อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสฺลา ฌมฺมา อนฺุวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส
สฺวราย น ปฏฺิพฺชติ น รกฺขติ จกฺขุนฺทฺจฺจริยํ จกฺขุนฺทฺจฺจริเย น
สฺวริ อปฺชฺชติ โสเตน สทฺทํ สฺตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธิ ฆายิตฺวา
ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โฝฏฺจพฺพํ สฺลิตฺวา
ฯเปฯ มนฺสา ฌมฺมํ วิญฺญาย นิมิตฺตคฺคาคฺชี โหติ อฺุทฺจจจฺจชฺนคฺคาคฺชี
ยตฺวาชฺจกรณฺเมณํ มนฺนิทฺจฺจริยํ อสฺวตฺตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา

อกุสลา ฐมา อนุวาสสเวยฺหิ ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ น
รกฺขติ มนินฺทุริยํ มนินฺทุริเย น สํวริ อापชฺชติ อัย วุจฺจติ
อสิวโร ฯ ตตฺถ กตมํ ทุสฺสีลํ กายิกโก วิตฺกุกโม วาจสิโก
วิตฺกุกโม กายิกวาจสิโก วิตฺกุกโม อิทํ วุจฺจติ ทุสฺสีลํ ฯ

[๕๕๘] ตตฺถ กตมา อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา ตตฺถ กตเม
อริยา อริยา วุจฺจติ พุทฺธา จ พุทฺธสาวกา จ ยา อิมสํ
อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา อทสฺสนกมฺยตา อสเมตฺตกมฺยตา อสมาคณฺฑกมฺยตา
อัย วุจฺจติ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา ฯ ตตฺถ กตมา
สทฺธมมํ อโสตฺตกมฺยตา ตตฺถ กตโม สทฺธมโม จตฺตารโ สติปญฺจานา
จตฺตารโ สมฺมปฺปชานา จตฺตารโ อิทฺธิปาทา
ปญฺจอินฺทุริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌงฺกา อริโย อฏฺฐงฺกิกโก
มคฺโค อัย วุจฺจติ สทฺธมโม ยา อิมสฺส สทฺธมมสฺส อโสตฺตกมฺยตา
อสุสฺวานกมฺยตา อนุคฺคเหตุกมฺยตา อชาเรตฺตกมฺยตา อัย วุจฺจติ
สทฺธมมํ อโสตฺตกมฺยตา ฯ ตตฺถ กตมา อุปรามภิจิตฺตตา ตตฺถ
กตโม อุปรามภิก โย อุปรามภิก อนุปรามภิก อุปรามภนา
อนุปรามภนา อนุปรามภิกตฺตํ อุณฺณา อวณฺณา ปริกโว รนฺธกเวสิตา
อัย วุจฺจติ อุปรามภิจิตฺตตา ฯ

[๕๕๙] ตตฺถ กตมํ มุฏฺฐสจฺจํ ยา อสฺสติ อนุสฺสติ
อปฺปฏิสฺสติ อสฺสติ อสรณฺตา อธารณฺตา ปีลาปนฺตา สมฺมุสนฺตา
อิทํ วุจฺจติ มุฏฺฐสจฺจํ ฯ ตตฺถ กตมํ อสมปฺชณฺณํ ยํ อณฺณาณํ

อทสฺสนํ ๗เปฯ อวิขฺชาลํจฺจํ โมหโ อกฺุสฺสมฺมํ อิทํ วุจฺจติ
อสมฺปชฌณํ ๗ ตตฺถ กตฺโม เจตฺโส วิกฺเขโป ยํ จิตฺตสฺส อุตฺทจฺจํ
อวฺปสฺโม เจตฺโส วิกฺเขโป ฆนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส อยํ วุจฺจติ เจตฺโส
วิกฺเขโป ๗

[๕๖๐] ตตฺถ กตฺโม อโยนิโส มนสิกาโร อนิจฺเจ นิจฺจนฺติ
อโยนิโส มนสิกาโร ทฺกฺเข สฺขนฺติ อโยนิโส มนสิกาโร อนตฺตนิ
อตฺตติ อโยนิโส มนสิกาโร อสุเก สฺขนฺติ อโยนิโส มนสิกาโร
สจฺจวิปฺปฏิญฺเณ วา จิตฺตสฺส อวชฺชนา อนวชฺชนา อาโกโค
สมนฺนาหาโร มนสิกาโร อยํ วุจฺจติ อโยนิโส มนสิกาโร ๗
ตตฺถ กตฺมา กุมฺมกฺุเสวนา ตตฺถ กตฺโม กุมฺมกฺุโค มิจฺฉาทิฏฺฐิ
มิจฺฉาสงฺกปฺโป มิจฺฉาวาจา มิจฺฉากมฺฺมนฺโต มิจฺฉาอาชีโว มิจฺฉาวายาโม
มิจฺฉาสติ มิจฺฉาสมาธิ อยํ วุจฺจติ กุมฺมกฺุโค ยา
อิมสฺส กุมฺมกฺุคฺคสฺส เสวนา นิสฺเสวนา สฺเสวนา ฆชฺชา สมฺภชฺชา
ภคฺติ สมฺภคฺติ ตํสมฺปวํงฺกตา อยํ วุจฺจติ กุมฺมกฺุเสวนา ๗
ตตฺถ กตฺมํ เจตฺโส ลินฺตํ ยา จิตฺตสฺส อกฺุญฺจตา อกฺุมฺมณฺญตฺตา
โอสฺยนา สลฺลิสฺยนา ลินฺํ ลิสฺยนา ลิสฺยิตฺตํ ถินฺํ ถิสฺยนา ถิสฺยิตฺตํ
จิตฺตสฺส อิทํ วุจฺจติ เจตฺโส ลินฺตํ ๗

ติกํ ๗

[๕๖๑] ตตฺถ กตฺเม จตฺตาโร อาสวา กามาสโว ภวาสโว
ทิฏฺฐาสโว อวิชฺชาสโว ๗ ตตฺถ กตฺโม กามาสโว โย กามสฺสุ

กามจฺจนฺโท ฯเปฯ กามชฺโฆสํ อัย วุจฺติ กามาสโว ฯ
ตตฺถ กตโม ภวาสโว โย ภเวสุ ภวจฺจนฺโท ฯเปฯ ภวชฺโฆสํ
อัย วุจฺติ ภวาสโว ฯ ตตฺถ กตโม ทิฏฺฐาสโว สสฺสโต โลโกติ
วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺติ วา
ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตฺ ฯเปฯ วิปริเยสคฺคาโห อัย วุจฺติ
ทิฏฺฐาสโว สพฺพปิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐาสโว ฯ ตตฺถ กตโม
อวิชฺชาสโว ทุกฺเข อลฺลณฺณํ ฯเปฯ อวิชฺชาลฺงฺคิ โมโห อกฺุสลมฺมุตฺ
อัย วุจฺติ อวิชฺชาสโว ฯ อิมํ จตฺตารโ อาสวา ฯ

[๕๖๒] ตตฺถ กตเม จตฺตารโ คนฺธา อภิชฺฉมา กายคนฺโถ
พฺยาปาโท กายคนฺโถ สีสพฺพตฺปฺรามาโส กายคนฺโถ อิทฺสจฺจาภินิเวโส
กายคนฺโถ ฯ ตตฺถ กตโม อภิชฺฉมา กายคนฺโถ โย ราโค
สाराโค ฯเปฯ อภิชฺฉมา โลโก อกฺุสลมฺมุตฺ อัย วุจฺติ อภิชฺฉมา
กายคนฺโถ ฯ ตตฺถ กตโม พฺยาปาโท กายคนฺโถ อนตฺถิ เม
อจฺริติ ฯเปฯ จณฺทิกฺกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมฺนตา จิตฺตสฺส อัย
วุจฺติ พฺยาปาโท กายคนฺโถ ฯ ตตฺถ กตโม สีสพฺพตฺปฺรามาโส
กายคนฺโถ อิตฺ พหิทฺธา สมณพฺราหฺมณฺนํ สีเลน สุทฺธิ วเตน
สุทฺธิ สีสพฺพเตน สุทฺธิติ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตฺ ฯเปฯ
วิปริเยสคฺคาโห อัย วุจฺติ สีสพฺพตฺปฺรามาโส กายคนฺโถ ฯ ตตฺถ
กตโม อิทฺสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ สสฺสโต โลโก อิทฺเมว สจฺจ
โมฆมฺมณฺณติ วา อสฺสโต โลโก อิทฺเมว สจฺจ โมฆมฺมณฺณติ

วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา อิทเมว
สจฺจํ โมฆมณฺเณนฺติ วา ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตฺ ฯเปฯ
วิปริเยสคฺคาโห อຍ် วุจฺจติ อิทฺสจฺจาภินิเวโส กายคฺนุโถ ฯ จเปตฺวา
สีลพฺพตฺปฺรามาสํ กายคฺนุถํ สพฺพปาปิ มิจฺจนาทิฏฺฐิ อิทฺสจฺจาภินิเวโส
กายคฺนุโถ ฯ อิมะ จตฺตารโ คณฺธา ฯ

[๕๖๑] ตตฺถ กตฺเม จตฺตารโ โธมา ฯเปฯ โยคา ฯเปฯ
จตฺตาริ อุปาทานานิ กามุปาทานํ ทิฏฺฐุปาทานํ สีลพฺพตฺุปาทานํ
อตฺตวาทุปาทานํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ กามุปาทานํ โย กามะสุ กามจฺจนฺโท
ฯเปฯ กามชฺโฆสํ อิทํ วุจฺจติ กามุปาทานํ ฯ ตตฺถ
กตฺมํ ทิฏฺฐุปาทานํ นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิฏฺฐิ ฯเปฯ เย อิมญจ
โลกํ ปฺรณฺจ โลกํ สยํ อภิลฺลหา สจฺจิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ ยา
เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตฺ ฯเปฯ วิปริเยสคฺคาโห อิทํ วุจฺจติ
ทิฏฺฐุปาทานํ ฯ จเปตฺวา สีลพฺพตฺุปาทานญจ อตฺตวาทุปาทานญจ
สพฺพปาปิ มิจฺจนาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐุปาทานํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ สีลพฺพตฺุปาทานํ
อิโต พหิทฺธา สมณฺพฺราหฺมณานํ สีเลน สุทฺธิ วเตน สุทฺธิ สีลพฺพเตน
สุทฺธิตีติ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตฺ ฯเปฯ วิปริเยสคฺคาโห
อิทํ วุจฺจติ สีลพฺพตฺุปาทานํ ฯ ตตฺถ กตฺมํ อตฺตวาทุปาทานํ อิท
อสุสฺสวาทุ ปุณฺชชโน อริยานํ อทฺสสาวิ อริยชฺมมฺสฺส อโกวิทโ
อริยชฺมเม อวินีโต สປປຸຣິສານํ อทฺສສາວິ ສປປຸຣິສຸໝຸໝຸສຸສ ອໂກວິໂທ
ສປປຸຣິສຸໝຸໝຸ ອວິນິໂຕ ຮູປ໌ ອຕຕໂຕ ສມນຸປສຸສຕິ ຮູປວນຸຕ໌ ວາ

อตฺตานิ อตฺตนิ วา รูปี รูปสฺมี วา อตฺตานิ เวทนี ๗เปฯ
สญฺญํ ๗เปฯ สงฺขารเ ๗เปฯ วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปลสฺสตี
วิญฺญาณวณฺตํ วา อตฺตานิ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมี
วา อตฺตานิ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ๗เปฯ วิปริเยสคฺคาโห
อิทํ วุจฺจตี อตฺตวาทูปาทานํ อิมานิ จตฺตาริ อุปาทานานิ ๗

[๕๖๔] ตตฺถ กตเม จตฺตาริ ตณฺหุปลาทา จีวรเหตุ วา
ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชตี ปิณฺฑปาทเหตุ วา
ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชตี เสนาสนเหตุ วา ภิกฺขุโน
ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชตี อิติภวาทเหตุ วา ภิกฺขุโน
ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชตี อิเม จตฺตาริ ตณฺหุปลาทา ๗

[๕๖๕] ตตฺถ กตมานิ จตฺตาริ อคฺตฺกมฺนานิ ฉนฺทาคตี คจฺฉตี
โทสาคตี คจฺฉตี โมหาคตี คจฺฉตี ภยาคตี คจฺฉตี ยา เอวรูปา
อคฺตี อคฺตฺกมฺนํ ฉนฺทกมฺนํ วคฺคกมฺนํ วาริกมฺนํ อิมานิ จตฺตาริ
อคฺตฺกมฺนานิ ๗

[๕๖๖] ตตฺถ กตเม จตฺตาริ วิปริเยสา อนิจฺเจ นิจฺจนฺตี
สญฺญาวิปริเยโส จิตฺตวิปริเยโส ทิฏฺฐิวิปริเยโส ทุกฺখে สุขนฺตี
สญฺญาวิปริเยโส จิตฺตวิปริเยโส ทิฏฺฐิวิปริเยโส อนตฺตนิ อตฺตาคี
สญฺญาวิปริเยโส จิตฺตวิปริเยโส ทิฏฺฐิวิปริเยโส อสุภะ สุขนฺตี
สญฺญาวิปริเยโส จิตฺตวิปริเยโส ทิฏฺฐิวิปริเยโส อิเม จตฺตาริ
วิปริเยสา ๗

[๕๖๗] ตตถ กตเม จตุตารโ อนริยโหวหารา อทัญเจ ทัญจวาทิตา
อสูเต สุตวาทิตา อมุเต มุตวาทิตา อวิณฺณาเต
วิณฺณาตวาทิตา อิเม จตุตารโ อนริยโหวหารา ฯ

[๕๖๘] ตตถ กตเม อปเรปี จตุตารโ อนริยโหวหารา ทัญเจ
อทัญจวาทิตา สูเต อสุตวาทิตา มุเต อมุตวาทิตา วิณฺณาเต
อวิณฺณาตวาทิตา อิเม จตุตารโ อนริยโหวหารา ฯ

[๕๖๙] ตตถ กตมานิ จตุตาริ ทุจฺจริตานิ ปาณาติปาโต
อทินฺนาทานัน กามสุมิจฺจจาโร มุสาวาโท อิมานิ จตุตาริ
ตุจฺจริตานิ ฯ

[๕๗๐] ตตถ กตมานิ อปรานิปี จตุตาริ ทุจฺจริตานิ มุสาวาโท
ปิสุณา วาจา พรุสา วาจา สมุสฺสฺสลาโป อิมานิ จตุตาริ
ตุจฺจริตานิ ฯ

[๕๗๑] ตตถ กตมานิ จตุตาริ ภยานิ ชาติภยํ ชราภยํ
พูยาธิภยํ มรณภยํ อิมานิ จตุตาริ ภยานิ ฯ

[๕๗๒] ตตถ กตมานิ อปรานิปี จตุตาริ ภยานิ ราชภยํ
โจรภยํ อคฺคิภยํ อุทกภยํ อิมานิ จตุตาริ ภยานิ ฯ

[๕๗๓] ตตถ กตมานิ อปรานิปี จตุตาริ ภยานิ อุมิภยํ
กุมภิตภยํ อาวญฺญภยํ สฺสูกาภยํ อิมานิ จตุตาริ ภยานิ ฯ

[๕๗๔] ตตถ กตมานิ อปรานิปี จตุตาริ ภยานิ อตฺตานุวาทภยํ
ปรานุวาทภยํ ทนฺนทภยํ ทุคฺคตภยํ อิมานิ จตุตาริ ภยานิ ฯ

[๕๗๕] ตตฺถ กตมา จตฺสฺโส ทิฏฺฐิโย สยฺกตํ สุขทฺถุขนฺติ
สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ ปฺรกตํ สุขทฺถุขนฺติ สจฺจโต
เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ สยฺกตณฺจ ปฺรกตณฺจ สุขทฺถุขนฺติ สจฺจโต
เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ อสยฺกตํ อปฺรกตํ อธิจฺจสมุปฺปนฺนํ สุขทฺถุขนฺติ
สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ อีมา จตฺสฺโส ทิฏฺฐิโย ฯ

จตุกุกํ ฯ

[๕๗๖] ตตฺถ กตมานิ ปฺลยฺโจรมุภาคิยานิ สลฺยโลชนานิ
สทฺกกายทิฏฺฐิ วิจิกิจฺจมา สึลพฺพตปฺรามาโส กามจฺจนฺโท พฺยาปาโท
อิมานิ ปฺลยฺโจรมุภาคิยานิ สลฺยโลชนานิ ฯ

[๕๗๗] ตตฺถ กตมานิ ปฺลยฺจฺจุทฺทมุภาคิยานิ สลฺยโลชนานิ รุปราคो
อรุปราคो มาโน อุทฺทจฺจํ อวิชฺชา อิมานิ ปฺลยฺจฺจุทฺทมุภาคิยานิ
สลฺยโลชนานิ ฯ

[๕๗๘] ตตฺถ กตมานิ ปฺลยฺจ มจฺจฺจริยานิ อาวาสมจฺจฺจริยํ
กุลมจฺจฺจริยํ ลากมจฺจฺจริยํ วณฺณมจฺจฺจริยํ ฌมฺมมจฺจฺจริยํ อิมานิ ปฺลยฺจ
มจฺจฺจริยานิ ฯ

[๕๗๙] ตตฺถ กตเม ปฺลยฺจ สงฺคา รากสงฺโค โทสสงฺโค
โมหสงฺโค มานสงฺโค ทิฏฺฐิสงฺโค อีเม ปฺลยฺจ สงฺคา ฯ

[๕๘๐] ตตฺถ กตเม ปฺลยฺจ สลฺลตา รากสลฺลํ โทสสลฺลํ
โมหสลฺลํ มานสลฺลํ ทิฏฺฐิสลฺลํ อีเม ปฺลยฺจ สลฺลตา ฯ

[๕๘๑] ตตฺถ กตเม ปฺลยฺจ เจโตชิตา สตุถฺริ กงฺขติ วิจิกิจฺจติ

นาธิมฺจุจติ น สมฺปสีทติ ฐมฺเม กงฺขติ วิกฺกิจฺจติ นาธิมฺจุจติ
น สมฺปสีทติ สงฺฆเม กงฺขติ วิกฺกิจฺจติ นาธิมฺจุจติ น สมฺปสีทติ
สิกฺขาย กงฺขติ วิกฺกิจฺจติ นาธิมฺจุจติ น สมฺปสีทติ สพฺรหฺมจารีสุ
กุปีโต โหติ อนตฺตมโน อาหตจิตฺโต จิตฺชาโต อิม ปรฺยจ
เจโตจิลลา ฯ

[๕๘๒] ตตฺถ กตฺเม ปรฺยจ เจตโส วินิพฺนฺธา กามเ อวีตราโค
โหติ อวิกตจฺจนฺโท อวิกตเปโม อวิกตปีปาโส อวิกตปริพาโห
อวิกตตณฺโห กายเ อวีตราโค โหติ อวิกตจฺจนฺโท อวิกตเปโม
อวิกตปีปาโส อวิกตปริพาโห อวิกตตณฺโห รูเป อวีตราโค โหติ
อวิกตจฺจนฺโท อวิกตเปโม อวิกตปีปาโส อวิกตปริพาโห อวิกตตณฺโห
ยาวทตฺถิ อุตฺราวเททกั ญฺชิตฺวา เสยฺยสุขั ปสฺสสุขั มิทฺขสุขั
อนฺยุตฺโต วิหฺรติ อณฺฺลตฺรึ เทวกายั ปณฺิชาย พฺรหฺมจฺริยั จฺรติ
อิมินาหิ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจฺริเยน วา เทโว
วา ภวิสฺสามิ เทวณฺฺลตโร วาติ อิม ปรฺยจ เจตโส วินิพฺนฺธา ฯ

[๕๘๓] ตตฺถ กตฺมานิ ปรฺยจ นีวฺรณานิ กามจฺจนฺทนีวฺรณั
พฺยาปาทนีวฺรณั ถีนมิทฺขนีวฺรณั อุตฺรจฺจกุกฺกจฺจนีวฺรณั วิกฺกิจฺจนานิวฺรณั
อิมานิ ปรฺยจ นีวฺรณานิ ฯ

[๕๘๔] ตตฺถ กตฺมานิ ปรฺยจ กมฺมานิ อานนฺฺตริกานิ มาตา
จิวิตา โวโรปีตา โหติ ปีตา จิวิตา โวโรปีโต โหติ อรหา
จิวิตา โวโรปีโต โหติ ญฺเณน จิตฺเตน ตถาคตฺสฺส โลหิตั อฺปฺปาทิตั

โหติ สงโฆ ภินโน โหติ อิมานิ ปลจ กมมานิ อานนตริกานิ ฯ

[๕๘๕] ตตถ กตมา ปลจ ทิฏฺฐิโย สลฺลณี อตฺตา โหติ
อโรโค ปรมฺมรณฺตติ อิตฺถเก อภิวทฺตติ อสลฺลณี อตฺตา โหติ
อโรโค ปรมฺมรณฺตติ อิตฺถเก อภิวทฺตติ เนวสลฺลณีนาสลฺลณี
อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺตติ อิตฺถเก อภิวทฺตติ สโต
วา ปน สตฺตสฺส อฺจฺเจทฺ วิกาสํ วิกวํ ปณฺญาเปนฺติ ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ
วา ปเนเก อภิวทฺตติ อีมา ปลจ ทิฏฺฐิโย ฯ

[๕๘๖] ตตถ กตเม ปลจ เวรา ปาณาติปาโต อทินฺนาทานํ
กามสฺส มิจฺฉาจาโร มุสาวาทิ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานํ อีเม
ปลจ เวรา ฯ

[๕๘๗] ตตถ กตเม ปลจ พุยฺสนา ฉาติพุยฺสํ โภคพุยฺสํ
โรคพุยฺสํ สีสพุยฺสํ ทิฏฺฐิพุยฺสํ อีเม ปลจ พุยฺสนา ฯ

[๕๘๘] ตตถ กตเม ปลจ อกฺขณฺตติยา อาทีนฺวา พหุโน
ชนสฺส อปฺปิโย โหติ อมฺนาโป เวรพฺหุโล โหติ วชฺชพฺหุโล
สมฺมุพฺโห กาลํ กโรติ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺตา อปายํ ทุคฺคตี
วินิปาตํ นิริยํ อฺปฺปชฺชติ อีเม ปลจ อกฺขณฺตติยา อาทีนฺวา ฯ

[๕๘๙] ตตถ กตมานิ ปลจ ภยานิ อาชีวกภยํ อสิโลภภยํ
ปริสสารชฺชภยํ มรณภยํ ทุคฺคตภยํ อิมานิ ปลจ ภยานิ ฯ

[๕๙๐] ตตถ กตเม ปลจ ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานวาทา ฯ อิธกฺจฺโจ
สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวฺวาที โหติ เอวฺทิฏฺฐิ ยโต โข

โก อัย อตฺตา ปญฺจหิ กามคฺเณหิ สมปฺปิโต สมงฺกิภูโต ปริจาเรติ
เอตฺตาวตา โข โภ อัย อตฺตา ปรมทิกฺกุจฺจรมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหตีติ
อิตฺถเถเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิกฺกุจฺจรมฺมนิพฺพานํ ปญฺญาเปนฺติ ฯ
ตมฺณฺโฆ เอวมาห อตฺถิ โข โภ เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิ
เนโส นตฺถิติ วทามิ โน จ โข โภ อัย อตฺตา เอตฺตาวตา
ปรมทิกฺกุจฺจรมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหติ ตํ กิสฺส เหตุ กามา หิ
โก อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามชฺชมา เตสํ วิปริณามลฺลธากาวา
อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ยโต โข โภ อัย
อตฺตา วิวิจฺเจว กามะหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฉานํ อุปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ
เอตฺตาวตา โข โภ อัย อตฺตา ปรมทิกฺกุจฺจรมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหตีติ
อิตฺถเถเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิกฺกุจฺจรมฺมนิพฺพานํ ปญฺญาเปนฺติ ฯ
ตมฺณฺโฆ เอวมาห อตฺถิ โข โภ เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิ
เนโส นตฺถิติ วทามิ โน จ โข โภ อัย อตฺตา เอตฺตาวตา
ปรมทิกฺกุจฺจรมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหติ ตํ กิสฺส เหตุ ยเทว ตตฺถ
วิตกฺกิตํ วิจาริตํ เอเตน เอตํ โอพาริกํ อุกฺขายติ ยโต โข โภ
อัย อตฺตา วิตกฺกวิจฺจารานํ วุปฺสมา ฯเปฯ ทฺถิยํ ฉานํ อุปฺสมฺปชฺช
วิหฺรติ เอตฺตาวตา โข โภ อัย อตฺตา ปรมทิกฺกุจฺจรมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต
โหตีติ อิตฺถเถเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิกฺกุจฺจรมฺมนิพฺพานํ ปญฺญาเปนฺติ ฯ
ตมฺณฺโฆ เอวมาห อตฺถิ โข โภ เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิ
เนโส นตฺถิติ วทามิ โน จ โข โภ อัย อตฺตา เอตฺตาวตา

ปรมทัญจธมฺมนิพฺพานปฺตฺโต โหติ ตํ กิสฺส เหตุ ยเทว ตตฺถ
 ปิตฺตํ เจตฺโต อุพฺพิลาวิตฺ เตเนน เอตํ โอปาริกํ อุกฺขายติ ยโต
 โข โภ อัยฺ อตฺตา ปิตฺยา จ วิจารณ์ฺ อปฺสมปฺชช
 วิหฺรติ เอตฺตาวตา โข โภ อัยฺ อตฺตา ปรมทัญจธมฺมนิพฺพานปฺตฺโต
 โหตีติ อิตฺถเก สโต สจฺจตฺส ปรมทัญจธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญาเปนฺติ ฯ
 ตมฺณฺโณ เอวมาห อตฺถิ โข โภ เอโส อตฺตา ยํ ตํ วเทสิ
 เนโส นตฺถิตี วทามิ โน จ โข โภ อัยฺ อตฺตา เอตฺตาวตา
 ปรมทัญจธมฺมนิพฺพานปฺตฺโต โหติ ตํ กิสฺส เหตุ ยเทว ตตฺถ
 สฺขํ เจตฺโต อาโกโค เตเนน เอตํ โอปาริกํ อุกฺขายติ ยโต โข
 โภ อัยฺ อตฺตา สฺขตฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตฺตํ ฌานํ อปฺสมปฺชช
 วิหฺรติ เอตฺตาวตา โข โภ อัยฺ อตฺตา ปรมทัญจธมฺมนิพฺพานปฺตฺโต
 โหตีติ อิตฺถเก สโต สจฺจตฺส ปรมทัญจธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญาเปนฺติ ฯ
 อิมํ ปญฺจ ทัญจธมฺมนิพฺพานวาทา ฯ

ปญจกํ ฯ

[๕๕๑] ตตฺถ กตฺมานิ จ วิวาทมูลานิ โภโช มกฺโข อิตฺธา
 สาถะยฺ ปาปิจฺจตา สนฺทัญฺจิปรามาสิตา อิมานิ จ วิวาทมูลานิ ฯ

[๕๕๒] ตตฺถ กตฺเม จ จนฺทรากา เคหสิตา ฐมฺมา มนาปีเกสุ
 รุเปสุ เคหสิโต ราโค สาราโค ฯเปฯ จิตฺตฺส สาราโค มนาปีเกสุ
 สทฺเทสุ ฯเปฯ มนาปีเกสุ คนฺเชสุ ฯเปฯ มนาปีเกสุ รเสสุ
 ฯเปฯ มนาปีเกสุ โฝฏฺจพฺเพสุ ฯเปฯ มนาปีเกสุ ฐมฺเมสุ เคหสิโต

ราโค สาราโค ๗เปฯ จิตตสฺส สาราโค อิม น นนุทราคา
เคหสิดา ฌมมา ๗

[๕๕๓] ตตฺถ กตมานิ น วิโรชวตฺถุนิ อมฺนาปีเกสฺส รูปสฺส
จิตตสฺส อาฆาโต ปฏฺฐิฆาโต ๗เปฯ จณฺทิกุกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมนตา
จิตตสฺส อมฺนาปีเกสฺส สทฺทเทสฺส ๗เปฯ อมฺนาปีเกสฺส คนฺเชสฺส ๗เปฯ
อมฺนาปีเกสฺส รเสสฺส ๗เปฯ อมฺนาปีเกสฺส โฝฏฺฐพฺพเสสฺส ๗เปฯ อมฺนาปีเกสฺส
ฌมฺเมสฺส จิตตสฺส อาฆาโต ปฏฺฐิฆาโต ๗เปฯ จณฺทิกุกํ อสฺสุโรโป
อนตฺตมนตา จิตตสฺส อิมานิ น วิโรชวตฺถุนิ ๗

[๕๕๔] ตตฺถ กตเม น ตณฺหากายา รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา
คนฺชตณฺหา รสตณฺหา โฝฏฺฐพฺพตณฺหา ฌมฺมตณฺหา อิม น
ตณฺหากายา ๗

[๕๕๕] ตตฺถ กตเม น อการวา สตฺถริ อการโว วิหฺรติ
อปฺปฏิสฺสโต ฌมฺเม ๗เปฯ สงฺฆเม ๗เปฯ สิกฺขาเย ๗เปฯ อปฺปมาเท
๗เปฯ ปฏฺฐินฺถาเร อการโว วิหฺรติ อปฺปฏิสฺสโต อิม น อการวา ๗

[๕๕๖] ตตฺถ กตเม น ปรีหานิยา ฌมฺมา กมฺมารามตา
ภสฺสารามตา นิทฺทารามตา สงฺกมฺมิการามตา สํสคฺคารามตา
ปปลฺยจารามตา อิม น ปรีหานิยา ฌมฺมา ๗

[๕๕๗] ตตฺถ กตเม อปฺเรปี น ปรีหานิยา ฌมฺมา กมฺมารามตา
ภสฺสารามตา นิทฺทารามตา สงฺกมฺมิการามตา โทวจสฺสตา ปาปมิตฺตตา
อิม น ปรีหานิยา ฌมฺมา ๗

[๕๕๘] ตตถ กตเม ฉ โสมนสสุปวิจารณ์ จกขุณา รูปี ทิสฺวา
โสมนสสุกฺขานียํ รูปี อุปวิจารณ์ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ
ฆานเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวิหาย รลํ สายิตฺวา ฯเปฯ กายเนน
โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ฆมฺมํ วิญฺญาย โสมนสสุกฺขานียํ
ฆมฺมํ อุปวิจารณ์ อิมเม ฉ โสมนสสุปวิจารณ์ ฯ

[๕๕๙] ตตถ กตเม ฉ โทมนสสุปวิจารณ์ จกขุณา รูปี ทิสฺวา
โทมนสสุกฺขานียํ รูปี อุปวิจารณ์ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ
ฆานเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวิหาย รลํ สายิตฺวา ฯเปฯ กายเนน
โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ฆมฺมํ วิญฺญาย โทมนสสุกฺขานียํ
ฆมฺมํ อุปวิจารณ์ อิมเม ฉ โทมนสสุปวิจารณ์ ฯ

[๑๐๐๐] ตตถ กตเม ฉ อุเปกฺขูปวิจารณ์ จกขุณา รูปี ทิสฺวา
อุเปกฺขุกฺขานียํ รูปี อุปวิจารณ์ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆานเนน
คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวิหาย รลํ สายิตฺวา ฯเปฯ กายเนน
โผฏฺฐพฺพํ ผุสฺสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ฆมฺมํ วิญฺญาย อุเปกฺขุกฺขานียํ
ฆมฺมํ อุปวิจารณ์ อิมเม ฉ อุเปกฺขูปวิจารณ์ ฯ

[๑๐๐๑] ตตถ กตมานิ ฉ เกหสิตานิ โสมนสฺสถานิ มนาปีเกสุ
รูเปสุ เกหสิตํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมมุสฺสซํ สาทํ สุขํ
เวทยิตํ เจโตสมมุสฺสซชา สาทา สุขา เวทนา มนาปีเกสุ สทฺทเทสุ
ฯเปฯ มนาปีเกสุ คนฺธเรสุ ฯเปฯ มนาปีเกสุ รเสสุ ฯเปฯ มนาปีเกสุ
โผฏฺฐพฺพेषุ ฯเปฯ มนาปีเกสุ ฆมฺเมสุ เกหสิตํ เจตสิกํ สาทํ เจตสิกํ

สุขัม เจโตสมมุตฺตํ สาคํ สุขัม เวทยิตํ เจโตสมมุตฺตชา สาคา สุขา
เวทนา อิมานิ ฉ เคนฺหิตานิ โทมนฺตฺตานิ ฯ

[๑๐๐๒] ตตฺถ กตฺมานิ ฉ เคนฺหิตานิ โทมนฺตฺตานิ อมฺนาปีเกสุ
รฺูเปสุ เคนฺหิตํ เจตฺตีกํ อสาคํ เจตฺตีกํ ทฺุขํ เจโตสมมุตฺตํ อสาคํ
ทฺุขํ เวทยิตํ เจโตสมมุตฺตชา อสาคา ทฺุขฺชา เวทนา อมฺนาปีเกสุ
สทฺุทฺุเสสุ ฯเปฯ อมฺนาปีเกสุ คนฺฺเรสุ ฯเปฯ อมฺนาปีเกสุ รฺุเสสุ
ฯเปฯ อมฺนาปีเกสุ โฝฏฺุจพฺุเพสุ ฯเปฯ อมฺนาปีเกสุ ฌมฺฺเมสุ เคนฺหิตํ
เจตฺตีกํ อสาคํ เจตฺตีกํ ทฺุขํ เจโตสมมุตฺตํ อสาคํ ทฺุขํ เวทยิตํ
เจโตสมมุตฺตชา อสาคา ทฺุขฺชา เวทนา อิมานิ ฉ เคนฺหิตานิ
โทมนฺตฺตานิ ฯ

[๑๐๐๓] ตตฺถ กตฺมา ฉ เคนฺหิตา อุเปกฺฺชา อุเปกฺฺขญฺฺจานิเกสุ
รฺูเปสุ เคนฺหิตํ เจตฺตีกํ เนว สาคํ นาสาคํ เจโตสมมุตฺตํ อทฺุขมฺฺสุขํ
เวทยิตํ เจโตสมมุตฺตชา อทฺุขมฺฺสุขา เวทนา อุเปกฺฺขญฺฺจานิเกสุ
สทฺุทฺุเสสุ ฯเปฯ อุเปกฺฺขญฺฺจานิเกสุ คนฺฺเรสุ ฯเปฯ อุเปกฺฺขญฺฺจานิเกสุ
รฺุเสสุ ฯเปฯ อุเปกฺฺขญฺฺจานิเกสุ โฝฏฺุจพฺุเพสุ ฯเปฯ อุเปกฺฺขญฺฺจานิเกสุ
ฌมฺฺเมสุ เคนฺหิตํ เจตฺตีกํ เนว สาคํ นาสาคํ เจโตสมมุตฺตํ อทฺุขมฺฺสุขํ
เวทยิตํ เจโตสมมุตฺตชา อทฺุขมฺฺสุขา เวทนา อิมานิ ฉ เคนฺหิตา
อุเปกฺฺชา ฯ

[๑๐๐๔] ตตฺถ กตฺมา ฉ ทิฏฺุจิชฺุโย อตฺุถิ เม อตฺุตาติ วา
อสุส สจฺุจโต เถตฺุโต ทิฏฺุจิชฺุ อุปฺฺปชฺุติ นตฺุถิ เม อตฺุตาติ วา

อสุส สจจโต เถตโต ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ อตฺตนา อตฺตานิ สลฺยชานามิตฺติ
วา อสุส สจจโต เถตโต ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ อตฺตนา อนตฺตานิ
สลฺยชานามิตฺติ วา อสุส สจจโต เถตโต ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ อนตฺตนา
อตฺตานิ สลฺยชานามิตฺติ วา อสุส สจจโต เถตโต ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ
โส เม อัย อตฺตา วโท เวเทยฺโย ตฺตฺร ตฺตฺร ทิมฺรตฺตํ กลฺยณปาปกาณํ
ชฺมมานํ วิปากํ ปจฺจนุโกติ น โส ชาโต นาโหสิ น โส ชาโต น
ภวิสฺสตี นิจฺโจ ชฺโว สสฺสโต อวิปริณามชฺมโมติ วา อสุส สจจโต
เถตโต ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ อิมานิ ทิฏฐิโย ฯ

ฉกํ ฯ

[๑๐๐๕] ตตฺถ กตฺเม สตฺต อฺนุสฺยา กามราคานุสฺโย ปฏฺิฆานุสฺโย
มานานุสฺโย ทิฏฺฐานุสฺโย วิจิกิฉฺฉานุสฺโย ภวราคานุสฺโย
อวิชฺชานุสฺโย อิมเ สตฺต อฺนุสฺยา ฯ

[๑๐๐๖] ตตฺถ กตฺมานิ สตฺต ปริยฺยจฺฉานานิ กามราคปริยฺยจฺฉานํ
ปฏฺิฆปริยฺยจฺฉานํ มานปริยฺยจฺฉานํ ทิฏฺฐิปริยฺยจฺฉานํ วิจิกิฉฺฉาปริยฺยจฺฉานํ
ภวราคปริยฺยจฺฉานํ อวิชฺชาปริยฺยจฺฉานํ อิมานิ สตฺต ปริยฺยจฺฉานานิ ฯ

[๑๐๐๗] ตตฺถ กตฺมานิ สตฺต สลฺยโลชนา กามราคสลฺยโลชนํ
ปฏฺิฆสลฺยโลชนํ มานสลฺยโลชนํ ทิฏฺฐิสลฺยโลชนํ วิจิกิฉฺฉาสลฺยโลชนํ
ภวราคสลฺยโลชนํ อวิชฺชาสลฺยโลชนํ อิมานิ สตฺต สลฺยโลชนานิ ฯ

[๑๐๐๘] ตตฺถ กตฺเม สตฺต อสทฺธมฺมา อสุสทฺโธ โหติ
อหิริโก โหติ อโนตฺตปฺปี โหติ อปฺปสฺสุโต โหติ กุสฺสีโต โหติ

มฏฐสฺสติ โหติ ทุปฺปญฺโฆ โหติ อิม สตฺต อสทฺธมฺมา ฯ

[๑๐๐๕] ตตฺถ กตฺมานิ สตฺต ทฺวจฺจิตฺตานิ ปาณาติปาโต
อทินฺนาทานํ กามสฺมุจฺฉาจาโร มุสาวาทो ปิสุณา วาจา ผรุสา
วาจา สมฺผปฺปลาโป อิมานิ สตฺต ทฺวจฺจิตฺตานิ ฯ

[๑๐๑๐] ตตฺถ กตฺเม สตฺต มานา มาโน อติมาโน มานาติมาโน
โอมาโน อธิมาโน อสฺมิมาโน มิจฺฉามาโน อิม สตฺต
มานา ฯ

[๑๐๑๑] ตตฺถ กตฺมา สตฺต ทิฏฺฐิโย ฯ อึเชกฺโขจฺจ สมฺโณ วา
พฺราหฺมโณ วา เอวฺวาที โหติ เอวฺทิฏฺฐิ ยโต โข โภ อัย
อตุตา รูปี จาตุมฺมหาภูติโก มาตาเปตฺกสมฺภโว กายสฺส เกทา
อฺจฺฉิขฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณา เอตฺตาวตา โข โภ
อัย อตุตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหตีติ อิตฺถเก สโต สตฺตสฺส
อฺจฺฉนฺทํ วินาสํ วิกฺวํ ปญฺญาเปนฺติ ฯ ตมฺญฺโฆ เอวมาห อตุติ
โข โภ เอโส อตุตา ยํ ตฺวํ วเทสิ เนโส นตฺถิติ วทามิ
โน จ โข โภ อัย อตุตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติ
อตุติ โข โภ อญฺโฆ อตุตา ทิพฺโพ รูปี กามาวจโร
กพฺพิงฺการาหารกฺโข ตํ ตฺวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิ ตมฺหํ ชานามิ
ปสฺสามิ โส โข โภ อตุตา ยโต กายสฺส เกทา อฺจฺฉิขฺชติ
วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณา เอตฺตาวตา โข โภ อัย อตุตา
สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหตีติ อิตฺถเก สโต สตฺตสฺส อฺจฺฉนฺทํ วินาสํ

วิกง ปรณยาเปนุติ ฯ ตมณฺโณ เอวมาห อตุถิ โข โภ เอโส
อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิ เนโส นตฺถิติ วทามิ โน จ โข โภ
อัย อตุถา เอตฺตาวตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติ อตุถิ โข โภ
อณฺโณ อตุถา ทิพฺโพ รูปี มโนมโย สพฺพทฺตจฺจํ อหีนินฺทฺริโย
ตํ ตฺวํ น ชานาสิ น ปสฺสสสิ ตมฺหํ ชานามิ ปสฺสสามิ โส
โข โภ อตุถา ยโต กายสฺส เกทา อจฺฉินฺชติ วินสฺสติ น โหติ
ปรมฺมรณฺมา เอตฺตาวตา โข โภ อัย อตุถา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน
โหติ อตุถิ อิตฺถเอเก สโต สตฺตสฺส อจฺฉนฺทํ วินาสํ วิกง
ปรณยาเปนุติ ฯ ตมณฺโณ เอวมาห อตุถิ โข โภ เอโส อตุถา
ยํ ตฺวํ วเทสิ เนโส นตฺถิติ วทามิ โน จ โข โภ อัย อตุถา
เอตฺตาวตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติ อตุถิ โข โภ อณฺโณ
อตฺตา สพฺพโส รูปสฺสณฺณํ สมตฺติกกฺมา ปฏฺิฆสฺสณฺณํ อตฺตงฺกมา
นานตฺตสฺสณฺณํ อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาसानฺจายตฺนุปโค
ตํ ตฺวํ น ชานาสิ น ปสฺสสสิ ตมฺหํ ชานามิ ปสฺสสามิ
โส โข โภ อตุถา ยโต กายสฺส เกทา อจฺฉินฺชติ วินสฺสติ น
โหติ ปรมฺมรณฺมา เอตฺตาวตา โข โภ อัย อตุถา สมฺมา
สมฺมจฺฉินฺโน โหติ อิตฺถเอเก สโต สตฺตสฺส อจฺฉนฺทํ วินาสํ วิกง
ปรณยาเปนุติ ฯ ตมณฺโณ เอวมาห อตุถิ โข โภ เอโส อตุถา
ยํ ตฺวํ วเทสิ เนโส นตฺถิติ วทามิ โน จ โข โภ อัย
อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมฺมจฺฉินฺโน โหติ อตุถิ โข โภ

อญโธ อตุตา สพุทโส อากาธานญายตน์ สมตักกมม อนนุต
วิญญาณนุติ วิญญาณญายตฺนุโปโค ตํ ตฺวํ น ชานาสี น ปสฺสตี
ตมห์ ชานามิ ปสฺสามิ โส โข โภ อตุตา ยโต กายสฺส เกทา
อุจฺฉิขฺชติ วินสฺสตี น โหติ ปรมฺมรณา เอตฺตาวตา โข โภ
อัย อตุตา สมฺมา สมฺจุฉินฺโน โหตีติ อิตฺถเก สโต สตุตฺส
อุจฺเจทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญาเปนฺติ ฯ ตมญฺโธ เอวมาห อตุถิ
โข โภ เอโส อตุตา ยํ ตฺวํ วเทสิ เนโส นตุถิติ วทามิ
โน จ โข โภ อัย อตุตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมฺจุฉินฺโน โหติ
อตุถิ โข โภ อญโธ อตุตา สพุทโส วิญญาณญายตน์ สมตักกมม
นตุถิ กิณฺจิติ อากิณฺจญฺญาตฺนุโปโค ตํ ตฺวํ น ชานาสี น
ปสฺสตี ตมห์ ชานามิ ปสฺสามิ โส โข โภ อตุตา ยโต
กายสฺส เกทา อุจฺฉิขฺชติ วินสฺสตี น โหติ ปรมฺมรณา เอตฺตาวตา
โข โภ อัย อตุตา สมฺมา สมฺจุฉินฺโน โหตีติ อิตฺถเก สโต
สตุตฺส อุจฺเจทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญาเปนฺติ ฯ ตมญฺโธ เอวมาห
อตุถิ โข โภ เอโส อตุตา ยํ ตฺวํ วเทสิ เนโส นตุถิติ วทามิ
โน จ โข โภ อัย อตุตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมฺจุฉินฺโน โหติ
อตุถิ โข โภ อญโธ อตุตา สพุทโส อากิณฺจญฺญาตฺนํ สมตักกมม
เนวสญฺญานาสญฺญาตฺนุโปโค ตํ ตฺวํ น ชานาสี น ปสฺสตี
ตมห์ ชานามิ ปสฺสามิ โส โข โภ อตุตา ยโต กายสฺส เกทา
อุจฺฉิขฺชติ วินสฺสตี น โหติ ปรมฺมรณา เอตฺตาวตา โข โภ

อัย อตฺตา สมนฺมา สมนฺจฺฉินฺโน โหตีติ อิตฺเตเก สโต สตฺตสฺส
อุจฺเจทฺ วนาสํ วิภวํ ปญฺญาเปนฺติ ฯ อิมานิ สตฺต ติฏฺฐิโย ฯ

สตฺตกํ ฯ

[๑๐๑๒] ตตฺถ กตฺมานิ อฏฺฐ กิเลสวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
โมโห มาโน ติฏฺฐิ วิจิกิฉฺฉา ถีนํ อุทฺทจฺจํ อิมานิ อฏฺฐ
กิเลสวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

[๑๐๑๓] ตตฺถ กตฺมานิ อฏฺฐ กุสึตฺตวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ฯ อิท ภิภฺขุนา กมฺมํ
กตฺตพฺพํ โหตี ตสฺส เอวํ โหตี กมฺมํ โข เม กตฺตพฺพํ ภวิสฺสตี
กมฺมํ โข ปน เม กโรนฺตสฺส กาโย กิลมิสฺสตี หนฺนทาหํ นิปชฺชามิตี
โส นิปชฺชตี น วิริยํ อารภตี อปฺปตฺตสฺส ปตฺตติยา อนนฺทิตฺตสฺส
อธฺคมาย อสจฺฉนฺทิตฺตสฺส สจฺฉนฺทิตฺตสฺส อิทํ ปจฺจํ กุสึตฺตวตฺตฺตฺตฺตฺต
ปฺน จ ปรี ภิภฺขุนา กมฺมํ กตฺติ โหตี ตสฺส เอวํ โหตี อหํ
โข กมฺมํ อกาสิ กมฺมํ โข ปน เม กโรนฺตสฺส กาโย กิลนฺโต
หนฺนทาหํ นิปชฺชามิตี โส นิปชฺชตี น วิริยํ อารภตี อปฺปตฺตสฺส
ปตฺตติยา อนนฺทิตฺตสฺส อธฺคมาย อสจฺฉนฺทิตฺตสฺส สจฺฉนฺทิตฺตสฺส อิทํ
ทฺตติยํ กุสึตฺตวตฺตฺตฺตฺตฺต ฯ ปฺน จ ปรี ภิภฺขุนา มคฺโค คนฺตพฺโพ โหตี
ตสฺส เอวํ โหตี มคฺโค โข เม คนฺตพฺโพ ภวิสฺสตี มคฺคํ โข
ปน เม คจฺฉนฺตสฺส กาโย กิลมิสฺสตี หนฺนทาหํ นิปชฺชามิตี โส
นิปชฺชตี น วิริยํ อารภตี อปฺปตฺตสฺส ปตฺตติยา อนนฺทิตฺตสฺส อธฺคมาย
อสจฺฉนฺทิตฺตสฺส สจฺฉนฺทิตฺตสฺส อิทํ ตตฺตติยํ กุสึตฺตวตฺตฺตฺตฺต ฯ ปฺน จ ปรี

ภิกขุณา มคฺโค คโต โหติ ตสฺส เอว โหติ อหํ โข มคฺคํ
อคมาสี มคฺคํ โข ปน เม อจฺจนฺตสฺส กาโย กิลนฺโต หนฺทาหํ
นิปฺชชามิตฺติ โส นิปฺชชติ น วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา
อนธิตตสฺส อธิคมาย อสจฺฉนิกตสฺส สจฺฉนิกิริยาย อิทํ จตฺตถํ กุสีตวตฺถํ ฯ
ปฺน จ ปรี ภิกขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรฺนฺโต น
ลภติ ลฺลขสฺส วา ปณฺธิตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปารีปุรี
ตสฺส เอว โหติ อหํ โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรฺนฺโต
นาลตฺถํ ลฺลขสฺส วา ปณฺธิตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปารีปุรี
ตสฺส เม กาโย กิลนฺโต อกมฺมมฺลฺโย หนฺทาหํ นิปฺชชามิตฺติ โส
นิปฺชชติ น วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิตตสฺส อธิคมาย
อสจฺฉนิกตสฺส สจฺฉนิกิริยาย อิทํ ปณฺจมํ กุสีตวตฺถํ ฯ ปฺน จ
ปรี ภิกขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรฺนฺโต ลภติ ลฺลขสฺส
วา ปณฺธิตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปารีปุรี ตสฺส เอว โหติ
อหํ โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรฺนฺโต อลตฺถํ ลฺลขสฺส
วา ปณฺธิตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปารีปุรี ตสฺส เม กาโย
ครุโก อกมฺมมฺลฺโย มาสาจิตํ มณฺเฑ หนฺทาหํ นิปฺชชามิตฺติ โส
นิปฺชชติ น วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิตตสฺส อธิคมาย
อสจฺฉนิกตสฺส สจฺฉนิกิริยาย อิทํ ฆฏฺฐํ กุสีตวตฺถํ ฯ ปฺน จ ปรี
ภิกขุโน อุปฺปนฺโน โหติ อปฺปมตฺตโก อาพาโธ ตสฺส เอว
โหติ อุปฺปนฺโน โข เม อຍ อปฺปมตฺตโก อาพาโธ อตฺถิ กปฺโป

นิปชชิตุ หนุทาหิ นิปชชามิติ โส นิปชชติ น วิริย อารภติ
อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนนฺทิตฺตสฺส อธิคฺคมา ย อสจฺฉิตฺตสฺส สจฺฉนฺทิกิริยา
อิทํ สตฺตมํ กุสฺสีตวตฺตํ ฯ ปุณ จ ปรี ภิกุขุ คีตนา วุจฺฉิตฺโต
โหติ อจฺฉรวุจฺฉิตฺโต เกลณฺวา ตสฺส เอว โหติ อหิ โข คีตนา
วุจฺฉิตฺโต อจฺฉรวุจฺฉิตฺโต เกลณฺวา ตสฺส เม กาโย ทุพฺพโล
อกมฺมณฺโณ หนุทาหิ นิปชชามิติ โส นิปชชติ น วิริย อารภติ
อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนนฺทิตฺตสฺส อธิคฺคมา ย อสจฺฉนฺทิตฺตสฺส สจฺฉนฺทิกิริยา
อิทํ อญฺจมํ กุสฺสีตวตฺตํ ฯ อิมานิ อญฺจ กุสฺสีตวตฺตานิ ฯ

[๑๐๑๔] ตตฺถ กตฺตเมสุ อญฺจสุ โลกธมฺเมสุ จิตฺตสฺส ปฏฺิฆาโต
ลาเภ สาราโค อลาเภ ปฏฺิวิโรโธ ยเส สาราโค อยเส ปฏฺิวิโรโธ
ปัสสาย สาราโค นินฺทาย ปฏฺิวิโรโธ สุเข สาราโค ทฺกฺเข
ปฏฺิวิโรโธ อิมฺเส อญฺจสุ โลกธมฺเมสุ จิตฺตสฺส ปฏฺิฆาโต ฯ

[๑๐๑๕] ตตฺถ กตฺตเม อญฺจ อนนฺทิวาหารา อทฺธิญฺเจ ทฺธิญฺจวาทิตา
อสฺสฺเต สุตฺวาทิตา อมฺมุเต มุตฺวาทิตา อวิณฺญาเต
วิณฺญาตฺวาทิตา ทฺธิญฺเจ อทฺธิญฺจวาทิตา สฺสฺเต อสฺสฺตฺวาทิตา มฺมุเต
อมฺมุตฺวาทิตา วิณฺญาเต อวิณฺญาตฺวาทิตา อิม อญฺจ อนนฺทิวาหารา ฯ

[๑๐๑๖] ตตฺถ กตฺตเม อญฺจ มิจฺฉนฺตฺตา มิจฺฉนาทฺธิญฺจ มิจฺฉนาสงฺกปโป
มิจฺฉนาวาจา มิจฺฉนากมฺมณฺโโต มิจฺฉนาอาชีโว มิจฺฉนาวาโย
มิจฺฉนาสติ มิจฺฉนาสมาธิ อิม อญฺจ มิจฺฉนฺตฺตา ฯ

[๑๐๑๗] ตตุถ กตเม อฏฐ ปุริสโทสา อธิ ภิกขุ ภิกขุ
อาปตติยา โจเทนติ โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปตติยา โจทียมาโน
น สรามิ น สรามิติ อสติยา นิพเพเสติ อัย ปจโม ปุริสโทโส ฯ
ปุณ จ ปริ ภิกขุ ภิกขุ อาปตติยา โจเทนติ โส ภิกขุ ภิกขุหิ
อาปตติยา โจทียมาโน โจทกัเยว ปฏิปุผริติ กิณฺณุ โข ตุຍหံ
พาลสฺส อพฺยตฺตสฺส ภณฺนิเตน ตฺวํปิ นาม มํ ภณฺนิตพฺพํ มลฺลยสีติ
อัย ทฺตติโย ปุริสโทโส ฯ ปุณ จ ปริ ภิกขุ ภิกขุ อาปตติยา
โจเทนติ โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปตติยา โจทียมาโน โจทกสฺเสว
ปจฺจาโรเปติ ตฺวํปิ โขสิ อิตฺถนฺนํ อาปตฺตี อาปนฺโน ตฺว
ตาว ปจฺมํ ปฏิกโรหิติ อัย ตฺตติโย ปุริสโทโส ฯ ปุณ จ ปริ
ภิกขุ ภิกขุ อาปตติยา โจเทนติ โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปตติยา
โจทียมาโน อณฺเณนณฺณํ ปฏิจฺรติ พหิทฺธา กถํ อปฺนาเมติ โภปฺลจ
โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ ปาตุกโรติ อัย จตฺตโต ปุริสโทโส ฯ
ปุณ จ ปริ ภิกขุ ภิกขุ อาปตติยา โจเทนติ โส ภิกขุ ภิกขุหิ
อาปตติยา โจทียมาโน สจฺจมฺมชฺเฌ พาทฺทวิกฺเขปํ ภณฺติ อัย
ปฺลจโม ปุริสโทโส ฯ ปุณ จ ปริ ภิกขุ ภิกขุ อาปตติยา โจเทนติ
โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปตติยา โจทียมาโน ตฺถนฺนํ วิสฺเสติ
อัย จตฺตโต ปุริสโทโส ฯ ปุณ จ ปริ ภิกขุ ภิกขุ อาปตติยา
โจเทนติ โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปตติยา โจทียมาโน อนาทฺยิตฺวา
สจฺจํ อนาทฺยิตฺวา โจทกั สฺวาปตฺติโกว เยน กามํ ปกฺกมฺติ อัย

สตุตโม ปุริสโทโส ฯ ปุณ จ ปรี ภิกขุ ภิกขุ อปตติยา โจเทนติ
โส ภิกขุ ภิกขุหิ อปตติยา โจทียมาโน เอวมาห กิณฺฺนุโข ตุมฺเห
อายสฺมนฺโต อติพาพุหิ มยิ พุยาฎา อิทานาหิ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย
หีนายาวตฺติสฺสามีติ โส สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติตฺวา เอวมาห
อิทานิ โข ตุมฺเห อายสฺมนฺโต อตฺตมฺนา โหถาติ อยฺ อฏฺฐโม
ปุริสโทโส อิม อฏฺฐ ปุริสโทสา ฯ

[๑๐๑๘] ตตฺถ กตฺเม อฏฺฐ อสฺสณฺณิชาทา รูปี อตฺตา โหติ
อโรโค ปรมฺมรณฺนาติ อสฺสณฺณิติ นํ ปญฺญาเปนฺติ อรูปี อตฺตา
โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาติ อสฺสณฺณิติ นํ ปญฺญาเปนฺติ รูปี จ
อรูปี จ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาติ อสฺสณฺณิติ นํ ปญฺญาเปนฺติ
เนว รูปี นารูปี อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาติ อสฺสณฺณิติ นํ
ปญฺญาเปนฺติ อนตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาติ อสฺสณฺณิติ
นํ ปญฺญาเปนฺติ อนนตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาติ
อสฺสณฺณิติ นํ ปญฺญาเปนฺติ อนตฺวา จ อนนตฺวา จ อตฺตา
โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาติ อสฺสณฺณิติ นํ ปญฺญาเปนฺติ เนวนตฺวา
นानนตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาติ อสฺสณฺณิติ นํ
ปญฺญาเปนฺติ อิม อฏฺฐ อสฺสณฺณิชาทา ฯ

[๑๐๑๙] ตตฺถ กตฺเม อฏฺฐ เนวสฺสณฺณิชาทา รูปี
อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาติ เนวสฺสณฺณิชาทา นํ
ปญฺญาเปนฺติ อรูปี อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาติ เนวสฺสณฺณิชา-

สลยลิตี นํ ปญญาเปนฺติ รูปี จ อรูปี จ อตฺตา โหติ อโรโค
 ปรมฺมรณฺตาติ เนวสลยลิตี นํ ปญญาเปนฺติ เนว รูปี นารूपี
 อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺตาติ เนวสลยลิตี นํ
 ปญญาเปนฺติ อนฺตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺตาติ เนวสลยลิตี
 นํ ปญญาเปนฺติ อนฺตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺตาติ
 เนวสลยลิตี นํ ปญญาเปนฺติ อนฺตฺวา จ อนฺตฺวา จ
 อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺตาติ เนวสลยลิตี นํ
 ปญญาเปนฺติ เนวอนฺตฺวา นานอนฺตฺวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺตาติ
 เนวสลยลิตี นํ ปญญาเปนฺติ อิม อญฺฺจ เนวสลยลิตี วา ทา ฯ
 อญฺฺจกํ ฯ

[๑๐๒๐] ตตฺถ กตฺมานิ นว อาฆาตฺวตฺถุณี อนตฺถํ เม อจฺริตี
 อาฆาโต ชายตี อนตฺถํ เม จรตีตี อาฆาโต ชายตี อนตฺถํ เม
 จริสฺสตีตี อาฆาโต ชายตี ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจฺริ
 อนตฺถํ จรตี อนตฺถํ จริสฺสตีตี อาฆาโต ชายตี อปฺปิยสฺส เม
 อมนาปสฺส อตฺถํ อจฺริ อตฺถํ จรตี อตฺถํ จริสฺสตีตี อาฆาโต
 ชายตี อิมานิ นว อาฆาตฺวตฺถุณี ฯ

[๑๐๒๑] ตตฺถ กตฺมานิ นว ปุริสมลฺลานิ โโกโร มกฺโข อิศฺสา
 มจฺจฺริยํ มายา สาถยฺยํ มุสฺสวาโท ปาปิจฺฉา มิจฺฉาทิฏฺฐิ อิมานิ
 นว ปุริสมลฺลานิ ฯ

[๑๐๒๒] ตตถ กตเม นววิธา มานา เสยยสฺส เสยฺโยหมสฺมิตติ
มาโน เสยยสฺส สทิสฺสอหฺมสฺมิตติ มาโน เสยยสฺส หีนโหหฺมสฺมิตติ
มาโน สทิสฺสเสยฺโยหฺมสฺมิตติ มาโน สทิสฺสเสยฺโยหฺมสฺมิตติ
มาโน สทิสฺสเสยฺโยหฺมสฺมิตติ มาโน หีนสฺส เสยฺโยหฺมสฺมิตติ มาโน
หีนสฺส สทิสฺสอหฺมสฺมิตติ มาโน หีนสฺส หีนโหหฺมสฺมิตติ มาโน อิม
นววิธามานา ฯ

[๑๐๒๓] ตตถ กตเม นว ตณฺหามูลกา ชมฺมา ตณฺหํ ปฏิจฺจ
ปริเยสนา ปริเยสนํ ปฏิจฺจ ลาโภ ลาภํ ปฏิจฺจ วินิจฺฉโย วินิจฺฉยํ
ปฏิจฺจ ฉนฺทราโค ฉนฺทราคํ ปฏิจฺจ อชฺโฆสํ อชฺโฆสํ
ปฏิจฺจ ปริคฺคโห ปริคฺคหํ ปฏิจฺจ มจฺฉริยํ มจฺฉริยํ ปฏิจฺจ
อารกฺโข อารกฺขาธิกรณํ ทณฺฑาทานํ สตุถาทานํ กลโห วิคฺคโห
วิวาโท ตฺวํตฺวํ เปสฺสญฺญํ มุสฺสาวาโท อนเนเก ปาปกา อกฺกุสลา ชมฺมา
สมฺภวนฺตติ อิม นว ตณฺหามูลกา ชมฺมา ฯ

[๑๐๒๔] ตตถ กตมานิ นว อิญฺชิตานิ อสฺมิตติ อิญฺชิตเมตฺ
อหฺมสฺมิตติ อิญฺชิตเมตฺ อยมหฺมสฺมิตติ อิญฺชิตเมตฺ ภวิสฺสฺสนฺติ
อิญฺชิตเมตฺ รูปี ภวิสฺสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตฺ อรูปี ภวิสฺสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตฺ
สญฺญี ภวิสฺสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตฺ อสญฺญี ภวิสฺสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตฺ
เนวสญฺญีนาสญฺญี ภวิสฺสฺสนฺติ อิญฺชิตเมตฺ อิมานิ นว อิญฺชิตานิ ฯ

[๑๐๒๕] ตตถ กตมานิ นว มลฺลิตานิ นว ฝนฺทิตานิ นว
ปปลฺลจิตานิ นว สงฺขตานิ อสฺมิตติ สงฺขตเมตฺ อหฺมสฺมิตติ

สงขตเมตต์ อยมหมสมิตติ สงขตเมตต์ ภวิสฺสนุติ สงขตเมตต์ รูปี
ภวิสฺสนุติ สงขตเมตต์ อรูปี ภวิสฺสนุติ สงขตเมตต์ สลยฺณี ภวิสฺสนุติ
สงขตเมตต์ อสลยฺณี ภวิสฺสนุติ สงขตเมตต์ เนวสลยฺณีนาสลยฺณี
ภวิสฺสนุติ สงขตเมตต์ อิมานี นว สงขตานิ ฯ

นวกั ฯ

[๑๐๒๖] ตตฺถ กตมานิ ทส กิเลสวตฺถุณี โลโก โทโส โมโห
มานโน ทิฏฺฐิ วิจิกิจฺจมา ถีนํ อุทฺธจฺจํ อหิริกํ อนินฺตฺตปฺปํ อิมานี
ทส กิเลสวตฺถุณี ฯ

[๑๐๒๗] ตตฺถ กตมานิ ทส อาฆาตวตฺถุณี อนตฺถํ เม อจฺริตี
อาฆาโต ชายติ อนตฺถํ เม จรตีตี อาฆาโต ชายติ อนตฺถํ เม
จริสฺสตีตี อาฆาโต ชายติ ปิยสฺส เม มนฺนาปสฺส อนตฺถํ อจฺริ
อนตฺถํ จรติ อนตฺถํ จริสฺสตีตี อาฆาโต ชายติ อปฺปิยสฺส เม
อมนฺนาปสฺส อตฺถํ อจฺริ อตฺถํ จรติ อตฺถํ จริสฺสตีตี อาฆาโต
ชายติ อฏฺฐาเน วา ปน อาฆาโต ชายติ อิมานี ทส
อาฆาตวตฺถุณี ฯ

[๑๐๒๘] ตตฺถ กตเม ทส อกฺุสลกมฺมปฺปถา ปาณาติปาโต
อทินฺนทานํ กามสุมิจฺจจาโร มุสฺสาวาโท ปิสุณา วาจา ผรุสา
วาจา สมฺพปฺปลาโป อภิขุณา พุยาปาโท มิจฺจาทิฏฺฐิ อิเม ทส
อกฺุสลกมฺมปฺปถา ฯ

[๑๐๒๙] ตตฺถ กตมานิ ทส สลยฺโยชนานิ กามราคสลยฺโยชนํ

ปฏิฆสยโลชนํ มานสยโลชนํ ทิฏฐิสยโลชนํ วิจิจฺจนาสยโลชนํ
สึลพุตปรามาสยโลชนํ ภวราคสยโลชนํ อิศฺสาสยโลชนํ
มจฺจนริยสยโลชนํ อวิชฺชาสยโลชนํ อิมานิ ทส สยโลชนานิ ฯ

[๑๐๓๐] ตตฺถ กตเม ทส มิจฺจตฺตา มิจฺจาทิฏฺฐิ มิจฺจาสงฺกปโป
มิจฺจาวาจา มิจฺจากมฺมนฺโต มิจฺจอาชีโว มิจฺจาวายาโม
มิจฺจาสติ มิจฺจาสมาธิ มิจฺจาลาณํ มิจฺจาวิมุตฺติ อิเม ทส
มิจฺจตฺตา ฯ

[๑๐๓๑] ตตฺถ กตมา ทสวตฺตฺถกา มิจฺจาทิฏฺฐิ นตฺถิ ทินฺนํ
นตฺถิ ยิฏฺฐิ นตฺถิ หุตํ นตฺถิ สุกฺกทฺถกฺกฺกานํ กมฺมานํ ผลวิปาโก
นตฺถิ อัยํ โลโก นตฺถิ ปโร โลโก นตฺถิ มาตา นตฺถิ ปิตา
นตฺถิ สตฺตา โอปปาทิกา นตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมฺมกฺคตา
สมฺมาปฏฺิปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปฺรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา
สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺติ อัยํ ทสวตฺตฺถกา มิจฺจาทิฏฺฐิ ฯ

[๑๐๓๒] ตตฺถ กตมา ทสวตฺตฺถกา อนตฺตฺถคาหิกา ทิฏฺฐิ สสฺสโต
โลโกติ วา อสสฺสโต โลโกติ วา อนตฺตฺถวา โลโกติ วา อนนตฺตฺถวา
โลโกติ วา ตํ ชีโว ตํ สรฺริณฺติ วา อญฺณํ ชีโว อญฺณํ สรฺริณฺติ วา
โหติ ตถาคโต ปฺรมฺมรณฺตาติ วา น โหติ ตถาคโต ปฺรมฺมรณฺตาติ วา
โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปฺรมฺมรณฺตาติ วา เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปฺรมฺมรณฺตาติ วา อัยํ ทสวตฺตฺถกา อนตฺตฺถคาหิกา ทิฏฺฐิ ฯ

ทสกํ ฯ

[๑๐๓๓] ตตถ กตมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺริตานิ อชฺฌตฺติกสฺส
อุปาทาย ฯ อสฺมิตฺติ โหติ อิตฺถสฺมิตฺติ โหติ เอวสฺมิตฺติ โหติ
อณฺณตาสฺมิตฺติ โหติ ภาวิสฺสนฺติ โหติ อิตฺถํ ภาวิสฺสนฺติ โหติ เอวํ ภาวิสฺสนฺติ
โหติ อณฺณตภา ภาวิสฺสนฺติ โหติ อสฺมิตฺติ โหติ สาทสฺมิตฺติ โหติ
สฺยฺนฺติ โหติ อิตฺถํ สฺยฺนฺติ โหติ เอวํ สฺยฺนฺติ โหติ อณฺณต
สฺยฺนฺติ โหติ อปาทํ สฺยฺนฺติ โหติ อปาทํ อิตฺถํ สฺยฺนฺติ โหติ
อปาทํ เอวํ สฺยฺนฺติ โหติ อปาทํ อณฺณต สฺยฺนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๓๔] กถญจ อสฺมิตฺติ โหติ กถญจ ฌมฺมํ อนวการี กริตฺวา
รูปํ เวทนํ สลฺยํ สงฺขารํ วิญฺญาณํ อสฺมิตฺติ ฌนฺทํ ปฏฺฐิตภตฺติ
อสฺมิตฺติ มานํ ปฏฺฐิตภตฺติ อสฺมิตฺติ ทิฏฺฐิํ ปฏฺฐิตภตฺติ ตสฺมี สติ อิมานิ
ปฺปญฺจจิตฺตานิ โหนฺติ อิตฺถสฺมิตฺติ วา เอวสฺมิตฺติ วา อณฺณตาสฺมิตฺติ วา ฯ

[๑๐๓๕] กถญจ อิตฺถสฺมิตฺติ โหติ ขตฺติโยสฺมิตฺติ วา พุราหฺมโณสฺมิตฺติ
วา เวสฺโสสฺมิตฺติ วา สฺสทฺโทสฺมิตฺติ วา คหฺภูโจสฺมิตฺติ วา
ปพฺพชฺชิตฺสฺมิตฺติ วา เทโวสฺมิตฺติ วา มนุสฺโสสฺมิตฺติ วา รูปีสฺมิตฺติ
วา อรูปีสฺมิตฺติ วา สลฺยณีสฺมิตฺติ วา อสลฺยณีสฺมิตฺติ วา เนวสลฺยณีนาสลฺยณีสฺมิตฺติ
วา เอวํ อิตฺถสฺมิตฺติ โหติ ฯ

[๑๐๓๖] กถญจ เอวสฺมิตฺติ โหติ ปรี ปุคฺคํ อุปนิชาย
ยถา โส ขตฺติโย ตถาหํ ขตฺติโยสฺมิตฺติ วา ยถา โส พุราหฺมโณ
ตถาหํ พุราหฺมโณสฺมิตฺติ วา ยถา โส เวสฺโส ตถาหํ เวสฺโสสฺมิตฺติ
วา ยถา โส สฺสทฺโท ตถาหํ สฺสทฺโทสฺมิตฺติ วา ยถา โส คหฺภูโจ

ตถาหิ คหภูโจสุมีติ वा यथा सो पपुषिโต तदाह पपुषिโตसुमिदि
वा यथा सो तेवो तदाह तेवोसुमिदि वा यथा सो
मनुसुसो तदाह मनुसुसोसुमिदि वा यथा सो रुपी तदाह रुपीसुमिदि
वा यथा सो อरुपी तदाह อरुपीसुमिदि वा यथा सो สลยणी
ตदाह สลยणीसुमिदि वा यथा सो อสลยणी तदाह อสลยणीसुमिदि
वा यथा सो नेวสลยणीนสลยणी तदाह नेวสลยणीนสลยणीसुमिदि
वाเอवंเอวसुमिदि โหติ १

[๑๐๓๗] กถญจ อญญถาสुมีติ โหติ ปริ ปุคคळि อุนิชาय
ยथा सो ขตุติโย नाहิ तदा खत्तियोसुमिदि वा यथा सो पुराहुमणे
नाहิ तदा पुराहुमणेसुमिदि वा यथा सो वेसुसो नाहิ तदा
वेसुसोसुमिदि वा यथा सो सुतुतो नाहิ तदा सुतुतोसुमिदि वा
यथा सो कहुजो नाहิ तदा कहुजोसुमिदि वा यथा सो
पपुषिโต नाहิ तदा पपुषिโตसुमिदि वा यथा सो तेवो नाहิ
तदा तेवोसुमिदि वा यथा सो मनुसुसो नाहิ तदा मनुसुसोसुमिदि
वा यथा सो रुपी नाहि तदा रुपीसुमिदि वा यथा सो अरुपी
नाहि तदा अरुपीसुमिदि वा यथा सो สลยणी नाहิ तदा สลยणीसुमिदि
वा यथा सो อสลยणी नाहิ तदा อสลยणीसुमिदि वा यथा सो
नेวสลยणीนสลยणी नाहิ तदा नेวสลยणीนสลยणीसुमिदि वा एवं
อญญถาสुमिदि โหติ १

[๑๐๓๘] กถญจ ภวิสสนุติ โหติ กถจि ฐम्मं อนวการี

กริตวา รูป เวทน์ สยล สงฆาเร วิญญาณ ภวิสฺสนฺติ ฉนฺท
ปฏิลภติ ภวิสฺสนฺติ มานํ ปฏิลภติ ภวิสฺสนฺติ ทิฏฐิ ปฏิลภติ
ตสฺมี สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนติ อิตถํ ภวิสฺสนฺติ วา เอว
ภวิสฺสนฺติ วา อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ วา ฯ

[๑๐๓๕] กถญจ อิตถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ
วา พุราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา เวสฺโส ภวิสฺสนฺติ วา สุทฺโท
ภวิสฺสนฺติ วา คหฺภูโจ ภวิสฺสนฺติ วา ปพฺพชิตฺโต ภวิสฺสนฺติ วา
เทโว ภวิสฺสนฺติ วา มนุสฺโส ภวิสฺสนฺติ วา รูปิ ภวิสฺสนฺติ วา
อรูปี ภวิสฺสนฺติ วา สยลํ ภวิสฺสนฺติ วา อสยลํ ภวิสฺสนฺติ
วา เนวสยลํ นาสยลํ ภวิสฺสนฺติ วา เอว อิตถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๔๐] กถญจ เอว ภวิสฺสนฺติ โหติ ปริ ปุคฺคํ อุปนิชาย
ยถา โส ขตฺติโย ตถาหิ ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา ยถา โส
พุราหฺมโณ ตถาหิ พุราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา ฯเปฯ ยถา โส
เนวสยลํ นาสยลํ ตถาหิ เนวสยลํ นาสยลํ ภวิสฺสนฺติ วา เอว
เอว ภวิสฺสนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๔๑] กถญจ อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติ ปริ ปุคฺคํ
อุปนิชาย ยถา โส ขตฺติโย นานํ ตถา ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา
ยถา โส พุราหฺมโณ นานํ ตถา พุราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา ฯเปฯ
ยถา โส เนวสยลํ นาสยลํ นานํ ตถา เนวสยลํ นาสยลํ
ภวิสฺสนฺติ วา เอว อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติ ฯ

สณฺณี ตถาหํ เนวสณฺณีนาสณฺณี สียนฺติ วา เอวํ เอวํ สียนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๔๗] กถญจ อณฺณตา สียนฺติ โหติ ปริ ปุคฺคํ อุปนินาย
ยถา โส ขตฺติโย นานํ ตถา ขตฺติโย สียนฺติ วา ยถา โส
พฺราหฺมโณ นานํ ตถา พฺราหฺมโณ สียนฺติ วา ฯเปฯ ยถา โส
เนวสณฺณีนาสณฺณี นานํ ตถา เนวสณฺณีนาสณฺณี สียนฺติ วา เอวํ
อณฺณตา สียนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๔๘] กถญจ อปาหํ สียนฺติ โหติ กถญจ ฆมฺมํ อนวการี
กริตฺวา รุปี เวทนํ สณฺณํ สงฺขารํ วิญฺญาณํ อปาหํ สียนฺติ
ฉนฺทํ ปฏฺิถกฺติ อปาหํ สียนฺติ มานํ ปฏฺิถกฺติ อปาหํ สียนฺติ ทิฏฺฐี
ปฏฺิถกฺติ ตสฺมี สติ อิมานิ ปปฺณจิตานิ โหนฺติ อปาหํ อิตฺถํ
สียนฺติ วา อปาหํ เอวํ สียนฺติ วา อปาหํ อณฺณตา สียนฺติ วา ฯ

[๑๐๔๙] กถญจ อปาหํ อิตฺถํ สียนฺติ โหติ อปาหํ ขตฺติโย
สียนฺติ วา อปาหํ พฺราหฺมโณ สียนฺติ วา อปาหํ เวสฺโส สียนฺติ
วา อปาหํ สุทฺโท สียนฺติ วา อปาหํ คหฺภูโจ สียนฺติ วา อปาหํ
ปพฺพชิตฺโต สียนฺติ วา อปาหํ เทโว สียนฺติ วา อปาหํ มนุสฺโส
สียนฺติ วา อปาหํ รุปี สียนฺติ วา อปาหํ อรูปี สียนฺติ วา
อปาหํ สณฺณี สียนฺติ วา อปาหํ อสณฺณี สียนฺติ วา อปาหํ
เนวสณฺณีนาสณฺณี สียนฺติ วา เอวํ อปาหํ อิตฺถํ สียนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๕๐] กถญจ อปาหํ เอวํ สียนฺติ โหติ ปริ ปุคฺคํ อุปนินาย
ยถา โส ขตฺติโย อปาหํ ตถา ขตฺติโย สียนฺติ วา ยถา โส

พฺราหฺมโณ อปาหํ ตถา พฺราหฺมโณ สฺยฺนฺติ วา ฯเปฯ ยถา โส
เนวสณฺณินาสณฺณิ อปาหํ ตถา เนวสณฺณินาสณฺณิ สฺยฺนฺติ วา เอว
อปาหํ เอว สฺยฺนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๕๑] กถญจ อปาหํ อญฺจถา สฺยฺนฺติ โหติ ปรี ปุคฺคํ
อุปฺนิชาย ยถา โส ขตฺติโย อปาหํ น ตถา ขตฺติโย สฺยฺนฺติ วา
ยถา โส พฺราหฺมโณ อปาหํ น ตถา พฺราหฺมโณ สฺยฺนฺติ วา ฯเปฯ
ยถา โส เนวสณฺณินาสณฺณิ อปาหํ น ตถา เนวสณฺณินาสณฺณิ
สฺยฺนฺติ วา เอว อปาหํ อญฺจถา สฺยฺนฺติ โหติ ฯ

อิมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺริตานิ อชฺฉตฺตกสฺส อุปาทาย ฯ

[๑๐๕๒] ตตฺถ กตฺมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺริตานิ พาหิรฺสฺส
อุปาทาย ฯ อิมินา อสฺมีติ โหติ อิมินา อิตฺถสฺมีติ โหติ อิมินา
เอวสฺมีติ โหติ อิมินา อญฺจถาสฺมีติ โหติ อิมินา ภาวฺสฺสนฺติ โหติ
อิมินา อิตฺถํ ภาวฺสฺสนฺติ โหติ อิมินา เอว ภาวฺสฺสนฺติ โหติ อิมินา
อญฺจถา ภาวฺสฺสนฺติ โหติ อิมินา อสฺมีติ โหติ อิมินา สาทสฺมีติ
โหติ อิมินา สฺยฺนฺติ โหติ อิมินา อิตฺถํ สฺยฺนฺติ โหติ อิมินา
เอว สฺยฺนฺติ โหติ อิมินา อญฺจถา สฺยฺนฺติ โหติ อิมินา อปาหํ
สฺยฺนฺติ โหติ อิมินา อปาหํ อิตฺถํ สฺยฺนฺติ โหติ อิมินา อปาหํ
เอว สฺยฺนฺติ โหติ อิมินา อปาหํ อญฺจถา สฺยฺนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๕๓] กถญจ อิมินา อสฺมีติ โหติ กญฺจิ ฐมฺมํ อวการี
กริตฺวา รูปํ เวทนํ สณฺณํ สงฺขารํ วิญฺญาณํ อิมินา อสฺมีติ ญนฺทํ

ปฏิภทติ อิมินา อสุมีติ มานं ปฏิภทติ อิมินา อสุมีติ ทิฏฐี
ปฏิภทติ ตสุมี สติ อิมานิ ปปญจิตานิ โหนติ อิมินา อิตถสุมีติ
วา อิมินา เอวสุมีติ วา อิมินา อญญถาสูมีติ วา ฯ

[๑๐๕๔] กถญจ อิมินา อิตถสุมีติ โหติ อิมินา ขตุติโยสุมีติ
วา อิมินา พุราหุมนโณสุมีติ วา อิมินา เวสุโสสุมีติ วา อิมินา
สุทุโทสุมีติ วา อิมินา คหภูโจสุมีติ วา อิมินา ปพพชิตสุมีติ
วา อิมินา เทโวสุมีติ วา อิมินา มนุสุโสสุมีติ วา อิมินา
รูปีสุมีติ วา อิมินา อรูปสุมีติ วา อิมินา สลยณีสูมีติ วา
อิมินา อสลยณีสูมีติ วา อิมินา เนวสลยณีนาสลยณีสูมีติ วา เอว
อิมินา อิตถสุมีติ โหติ ฯ

[๑๐๕๕] กถญจ อิมินา เอวสุมีติ โหติ ปริ ปุคคัลล อุนนิชาย
ยถา โส ขตุติโย อิมินา ตถาหิ ขตุติโยสุมีติ วา ยถา โส
พุราหุมนโณ อิมินา ตถาหิ พุราหุมนโณสุมีติ วา ฯเปฯ ยถา โส
เนวสลยณีนาสลยณิ อิมินา ตถาหิ เนวสลยณีนาสลยณีสูมีติ วา เอว
อิมินา เอวสุมีติ โหติ ฯ

[๑๐๕๖] กถญจ อิมินา อญญถาสูมีติ โหติ ปริ ปุคคัลล
อุนนิชาย ยถา โส ขตุติโย อิมินา นานิ ตถา ขตุติโยสุมีติ วา
ยถา โส พุราหุมนโณ อิมินา นานิ ตถา พุราหุมนโณสุมีติ วา ฯเปฯ
ยถา โส เนวสลยณีนาสลยณิ อิมินา นานิ ตถา เนวสลยณีนาสลยณีสูมีติ
วา เอว อิมินา อญญถาสูมีติ โหติ ฯ

[๑๐๕๗] กถญจ อิมินา ภวิสฺสนฺติ โหติ กถญจ ฆมฺมํ อวการี
กริตฺวา รูปี เวทนํ สลฺลํ สงฺขาเร วิญฺเฒาณํ อิมินา ภวิสฺสนฺติ
ฉนฺทํ ปฏฺฐิตภตฺติ อิมินา ภวิสฺสนฺติ มานํ ปฏฺฐิตภตฺติ อิมินา ภวิสฺสนฺติ
ทิกฺขุสฺสํ ปฏฺฐิตภตฺติ ตสฺมี สติ อิมานิ ปปฺพจิตานิ โหนฺติ อิมินา
อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา อญฺญถา
ภวิสฺสนฺติ วา ฯ

[๑๐๕๘] กถญจ อิมินา อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ อิมินา ขตฺติโย
ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา พฺราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา เวสฺโส
ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา สุทฺโท ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา กหฺภูโจ
ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา ปพฺพชฺโิต ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา เทโว
ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา มนุสฺโส ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา รูปี ภวิสฺสนฺติ
วา อิมินา อรูปี ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา สลฺลํ ภวิสฺสนฺติ วา
อิมินา อสลฺลํ ภวิสฺสนฺติ วา อิมินา เนวสลฺลํภินาสลฺลํ ภวิสฺสนฺติ
วา เอวํ อิมินา อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๕๙] กถญจ อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ ปรี ปุคฺคํ
อุปฺนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา ตถาหํ ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา
ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา ตถาหํ พฺราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา
ฯเปฯ ยถา โส เนวสลฺลํภินาสลฺลํ อิมินา ตถาหํ เนวสลฺลํภินาสลฺลํ
ภวิสฺสนฺติ วา เอวํ อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๖๐] กถญจ อิมินา อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติ ปรี ปุคฺคํ

อุปนิชาย ยถา โส ขตุติโย อิมินา นานํ ตถา ขตุติโย ภวิสฺสฺนฺติ วา
ยถา โส พุราหฺมโณ อิมินา นานํ ตถา พุราหฺมโณ ภวิสฺสฺนฺติ วา
ฯเปฯ ยถา โส เนวสณฺณินาสณฺณิ อิมินา นานํ ตถา เนวสณฺณินาสณฺณิ
ภวิสฺสฺนฺติ วา เอวํ อิมินา อณฺเฏถา ภวิสฺสฺนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๖๑] กถญจ อิมินา อสฺสํมิตฺติ โหติ กถญจ ฌมฺมํ อวการี
กริตฺวา รูปี เวทนํ สณฺณํ สงฺขารे วิญฺญาณํ อิมินา นิจฺโจสฺสํมิตฺติ ชฺวโสสฺมิตฺติ
สสฺสโตสฺสํมิตฺติ อวิปริณามฌมฺมโสมิตฺติ เอวํ อิมินา อสฺสํมิตฺติ โหติ ฯ

[๑๐๖๒] กถญจ อิมินา สาทสฺมิตฺติ โหติ กถญจ ฌมฺมํ อวการี
กริตฺวา รูปี เวทนํ สณฺณํ สงฺขารे วิญฺญาณํ อิมินา อุจฺฉิขฺชิตฺตํ
วินสฺสิตฺตํ น ภวิสฺสํมิตฺติ เอวํ อิมินา สาทสฺมิตฺติ โหติ ฯ

[๑๐๖๓] กถญจ อิมินา สियนฺติ โหติ กถญจ ฌมฺมํ อวการี
กริตฺวา รูปี เวทนํ สณฺณํ สงฺขารे วิญฺญาณํ อิมินา สियนฺติ ฉนฺทํ
ปฏฺฐิตฺติ อิมินา สियนฺติ มานํ ปฏฺฐิตฺติ อิมินา สियนฺติ ทิฏฺฐิํ ปฏฺฐิตฺติ
ตสฺสํมิตฺติ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนฺติ อิมินา อิตฺถํ สियนฺติ วา
อิมินา เอวํ สियนฺติ วา อิมินา อณฺเฏถา สियนฺติ วา ฯ

[๑๐๖๔] กถญจ อิมินา อิตฺถํ สियนฺติ โหติ อิมินา ขตุติโย
สियนฺติ วา อิมินา พุราหฺมโณ สियนฺติ วา อิมินา เวสฺโส สियนฺติ
วา อิมินา สุตฺโต สियนฺติ วา อิมินา คหฺนุจฺจ สियนฺติ วา อิมินา
ปพฺพชิตฺติ สियนฺติ วา อิมินา เทโว สियนฺติ วา อิมินา มนุสฺสโ
สियนฺติ วา อิมินา รูปี สियนฺติ วา อิมินา อรูปี สियนฺติ วา

อิมินา สลยณี สียนนติ วา อิมินา อสลยณี สียนนติ วา อิมินา
เนวสลยณีนาสลยณี สียนนติ วา เอว อิมินา อิตถ สียนนติ โหติ ฯ

[๑๐๖๕] กถญจ อิมินา เอว สียนนติ โหติ ปรี ปุคคถ
อุปนินาย ยถา โส ขตติโย อิมินา ตถาหิ ขตติโย สียนนติ วา
ยถา โส พุราหุมนโณ อิมินา ตถาหิ พุราหุมนโณ สียนนติ วา ฯเปฯ
ยถา โส เนวสลยณีนาสลยณี อิมินา ตถาหิ เนวสลยณีนาสลยณี สียนนติ
วา เอว อิมินา เอว สียนนติ โหติ ฯ

[๑๐๖๖] กถญจ อิมินา อลยถา สียนนติ โหติ ปรี ปุคคถ
อุปนินาย ยถา โส ขตติโย อิมินา นานิ ตถา ขตติโย สียนนติ
วา ยถา โส พุราหุมนโณ อิมินา นานิ ตถา พุราหุมนโณ สียนนติ
วา ฯเปฯ ยถา โส เนวสลยณีนาสลยณี อิมินา นานิ ตถา เนวสลยณีนาสลยณี
สียนนติ วา เอว อิมินา อลยถา สียนนติ โหติ ฯ

[๑๐๖๗] กถญจ อิมินา อปาหิ สียนนติ โหติ กถญจ ฆมม
อวการี กริตฺวา รูปี เวทนํ สลยณํ สงฺขารे วิญญานํ อิมินา
อปาหิ สียนนติ ฉนฺทํ ปฏฺฐกฺติ อิมินา อปาหิ สียนนติ มานํ ปฏฺฐกฺติ
อิมินา อปาหิ สียนนติ ทิฏฺฐี ปฏฺฐกฺติ ตสฺมี สติ อิมานิ ปปลยจิตานิ
โหนติ อิมินา อปาหิ อิตถ สียนนติ วา อิมินา อปาหิ เอว สียนนติ
วา อิมินา อปาหิ อลยถา สียนนติ วา ฯ

[๑๐๖๘] กถญจ อิมินา อปาหิ อิตถ สียนนติ โหติ อิมินา
อปาหิ ขตติโย สียนนติ วา อิมินา อปาหิ พุราหุมนโณ สียนนติ วา

อิมินา อปาหํ เวสุโส สियนฺติ วา อิมินา อปาหํ สุทฺโท สियนฺติ
วา อิมินา อปาหํ กหฺนุโจ สियนฺติ วา อิมินา อปาหํ ปพฺพชฺโช
สियนฺติ วา อิมินา อปาหํ เทโว สियนฺติ วา อิมินา อปาหํ
มนุสฺโส สियนฺติ วา อิมินา อปาหํ รูปี สियนฺติ วา อิมินา
อปาหํ อรูปี สियนฺติ วา อิมินา อปาหํ สลฺยํ สियนฺติ วา
อิมินา อปาหํ อสลฺยํ สियนฺติ วา อิมินา อปาหํ เนวสลฺยํนาสลฺยํ
สियนฺติ วา เอวํ อิมินา อปาหํ อิตถํ สियนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๖๕] กถญจ อิมินา อปาหํ เอวํ สियนฺติ โหติ ปริ ปุคฺคํ
อุปนิชาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา อปาหํ ตถา ขตฺติโย สियนฺติ วา
ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา อปาหํ ตถา พฺราหฺมโณ สियนฺติ วา ฯเปฯ
ยถา โส เนวสลฺยํนาสลฺยํ อิมินา อปาหํ ตถา เนวสลฺยํนาสลฺยํ
สियนฺติ วา เอวํ อิมินา อปาหํ เอวํ สियนฺติ โหติ ฯ

[๑๐๗๐] กถญจ อิมินา อปาหํ อญฺญถา สियนฺติ โหติ ปริ
ปุคฺคํ อุปนิชาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา อปาหํ น ตถา
ขตฺติโย สियนฺติ วา ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา อปาหํ น
ตถา พฺราหฺมโณ สियนฺติ วา ฯเปฯ ยถา โส เนวสลฺยํนาสลฺยํ
อิมินา อปาหํ น ตถา เนวสลฺยํนาสลฺยํ สियนฺติ วา เอวํ
อิมินา อปาหํ อญฺญถา สियนฺติ โหติ ฯ

อิมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺริตานิ พาหิรสุส อุปาทาย ฯ

[๑๐๗๑] อิมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจฺริตานิ อชฺฌตฺติกสุส อุปาทาย

อิมานี อฏจารส ตณฺหาวิจรัตนี พาหิรสฺส อุปาทาย ตเทกษฺม
อภิสณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา ฆตฺตีส ตณฺหาวิจรัตนี โหนฺติ ฯ
อิตฺติ เอวรฺุปานี อตีตานี ฆตฺตีส ตณฺหาวิจรัตนี อนาคตานี ฆตฺตีส
ตณฺหาวิจรัตนี ปจฺจุปฺปนฺนํ ฆตฺตีส ตณฺหาวิจรัตนี ตเทกษฺม
อภิสณฺณหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อฏฺฐสฺตํ ตณฺหาวิจรัตนํ โหติ ฯ

[๑๐๗๒] ตตฺถ กตฺมานี ทฺวาสฏฺฐิจิฏฺฐิจิตฺตานี พฺรหฺมชาเล
เวยฺยากรณฺเ วุตฺตานี ภควตา จตฺตาโร สสฺสตฺวาทา จตฺตาโร
เอกจฺจสสฺสติกา จตฺตาโร อนฺตฺตานนฺตีกา จตฺตาโร อมฺราวิกฺเขปิกา
เทว อธิจฺจสมฺบุปฺปนฺนิกา โสฬส สณฺณิवाทา อฏฺฐ อสณฺณิवाทา
อฏฺฐ เนวสณฺณินาสณฺณิवाทา สตฺต อฺจุเนทฺวาทา ปฺลจฺ ทิฏฺฐธฺมฺมนิพฺพานวาทา
อิมานี ทฺวาสฏฺฐิจิฏฺฐิจิตฺตานี พฺรหฺมชาเล เวยฺยากรณฺเ
วุตฺตานี ภควตฺตํ ฯ

ขุทฺทกฺวตฺตฺวิงฺโค สมตฺโต ฯ

ธฺมฺมทฺทวิงฺโค

[๑๐๗๓] กติ ขนฺธา กติ อายตฺนํ กติ ชาติโย กติ
สจฺจํ กติ อินฺทฺริยานี กติ เหตุ กติ อาหารา กติ ผสฺสา
กติ เวทนา กติ สณฺญา กติ เจตนา กติ จิตฺตานี ฯ

[๑๐๗๔] ปฺลจฺกฺขนฺธา ทฺวาทสฺยาตฺนํ อฏฺฐจารส ชาติโย

จตุตถาริ สจฺจจاني พาวีสตินฺทริยานิ นว เหตุ จตุตถาโร อาหารา
สตุตต ผสฺสา สตุตต เวทนา สตุตต สญฺญา สตุตต เจตนา
สตุตต จิตฺตานิ ฯ

[๑๐๗๕] ตตุถ กตเม ปญฺจกฺขนฺธา รุปกฺขนฺโธ เวทนากฺขนฺโธ
สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ อิมะ วุจฺจนฺติ
ปญฺจกฺขนฺธา ฯ

[๑๐๗๖] ตตุถ กตมานิ ทฺวาทสยตฺนานิ จกฺขายตฺนํ รุปรายตฺนํ
โสธายตฺนํ สทฺทายตฺนํ ฆานายตฺนํ กนฺธายตฺนํ ชิวฺหายตฺนํ รสยตฺนํ
กายายตฺนํ โฝฏฺฐพฺพายตฺนํ มนฺนายตฺนํ ฌมฺมายตฺนํ อิมานิ วุจฺจนฺติ
ทฺวาทสยตฺนานิ ฯ

[๑๐๗๗] ตตุถ กตมา อฏฺฐารส ชาติโย จกฺขุชาติ รุปรชาติ
จกฺขุวิญฺญาณชาติ โสธชาติ สทฺทชาติ โสธวิญฺญาณชาติ ฆานชาติ
กนฺธชาติ ฆานวิญฺญาณชาติ ชิวฺหาชาติ รสชาติ ชิวฺหาวิญฺญาณชาติ
กายชาติ โฝฏฺฐพฺพชาติ กายวิญฺญาณชาติ มโนชาติ ฌมฺมชาติ
มโนวิญฺญาณชาติ อิมะ วุจฺจนฺติ อฏฺฐารส ชาติโย ฯ

[๑๐๗๘] ตตุถ กตมานิ จตุตถาริ สจฺจจاني ทฺกฺขสจฺจํ สมฺมุทสจฺจํ
มกฺกสจฺจํ นิโรธสจฺจํ อิมานิ วุจฺจนฺติ จตุตถาริ สจฺจจاني ฯ

[๑๐๗๙] ตตุถ กตมานิ พาวีสตินฺทริยานิ จกฺขุทฺริยํ โสธินฺทฺริยํ
ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ อิตฺถินฺทฺริยํ ปฺริสินฺทฺริยํ
ชีวิตินฺทฺริยํ ลฺลฺхинฺทฺริยํ ทฺกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ

อุเปกขินุทริยํ สทฺธิณุทริยํ วิริยิณุทริยํ สติณุทริยํ สมาธิณุทริยํ
ปญฺณิณุทริยํ อนนฺตตณฺณสฺสามิณฺณิณุทริยํ อณฺณิณุทริยํ อณฺณาทาวิณฺณิณุทริยํ
อิมานิ วุจฺจนฺติ พาวีสติณุทริยานิ ฯ

[๑๐๘๐] ตตฺถ กตฺเม นว เหตุ ตโย กุสลเหตุ ตโย
อกุสลเหตุ ตโย อพฺยาคเหตุ ฯ ตตฺถ กตฺเม ตโย กุสลเหตุ
อโลโก กุสลเหตุ อโทโส กุสลเหตุ อโมโห กุสลเหตุ อิม
ตโย กุสลเหตุ ฯ ตตฺถ กตฺเม ตโย อกุสลเหตุ โลโก อกุสลเหตุ
โทโส อกุสลเหตุ โมโห อกุสลเหตุ อิม ตโย อกุสลเหตุ ฯ
ตตฺถ กตฺเม ตโย อพฺยาคเหตุ กุสลาณํ วา ฆมฺมานํ วิปากโต
กิริยาพฺยาคเตสุ วา ฆมฺเมสุ อโลโก อโทโส อโมโห อิม
ตโย อพฺยาคเหตุ ฯ อิม วุจฺจนฺติ นว เหตุ ฯ

[๑๐๘๑] ตตฺถ กตฺเม จตฺตาริ ออาหารา กพฺพีการิ ออาหาริ
ผลฺสสาริ มโนสณฺเจตนาหาริ วิญฺญาณาหาริ อิม วุจฺจนฺติ
จตฺตาริ ออาหารา ฯ

[๑๐๘๒] ตตฺถ กตฺเม สตฺต ผลฺสสา จกฺขุสมฺผลฺโส สโตสมฺผลฺโส
ฆานสมฺผลฺโส ชิวฺหาสมฺผลฺโส กายสมฺผลฺโส มโนธาตฺสมฺผลฺโส
มโนวิญฺญาณธาตฺสมฺผลฺโส อิม วุจฺจนฺติ สตฺต ผลฺสสา ฯ

[๑๐๘๓] ตตฺถ กตฺมา สตฺต เวทนา จกฺขุสมฺผลฺสสา เวทนา
สโตสมฺผลฺสสา เวทนา ฆานสมฺผลฺสสา เวทนา ชิวฺหาสมฺผลฺสสา
เวทนา กายสมฺผลฺสสา เวทนา มโนธาตฺสมฺผลฺสสา เวทนา มโน

วิญญาณธาตุสมมุตฺตชา เวทนา อีมา วุจฺจนฺติ สฺตฺต เวทนา ฯ

[๑๐๘๔] ตตฺถ กตฺมา สฺตฺต สฺถฺนา จกฺขุสมมุตฺตชา สฺถฺนา
โสตฺตสมมุตฺตชา สฺถฺนา ฆานสมมุตฺตชา สฺถฺนา ชีวฺหาสมมุตฺตชา
สฺถฺนา กายสมมุตฺตชา สฺถฺนา มโนธาตุสมมุตฺตชา สฺถฺนา
มโนวิญญาณธาตุสมมุตฺตชา สฺถฺนา อีมา วุจฺจนฺติ สฺตฺต สฺถฺนา ฯ

[๑๐๘๕] ตตฺถ กตฺมา สฺตฺต เจตฺนา จกฺขุสมมุตฺตชา เจตฺนา
โสตฺตสมมุตฺตชา เจตฺนา ฆานสมมุตฺตชา เจตฺนา ชีวฺหาสมมุตฺตชา
เจตฺนา กายสมมุตฺตชา เจตฺนา มโนธาตุสมมุตฺตชา เจตฺนา
มโนวิญญาณธาตุสมมุตฺตชา เจตฺนา อีมา วุจฺจนฺติ สฺตฺต เจตฺนา ฯ

[๑๐๘๖] ตตฺถ กตฺมานิ สฺตฺต จิตฺตานิ จกฺขุวิญญาณํ โสตฺตวิญญาณํ
ฆานวิญญาณํ ชีวฺหาวิญญาณํ กายวิญญาณํ มโนธาตุ
มโนวิญญาณธาตุ อีมานิ วุจฺจนฺติ สฺตฺต จิตฺตานิ ฯ

[๑๐๘๗] กามธาตฺุยา กติ ขนฺธา ฯเปฯ กติ จิตฺตานิ ฯ
กามธาตฺุยา ปญฺจกฺขนฺธา ทฺวาทสายนานิ อฏฺฐารส ธาตุโย
ตีณิ สจฺจานิ พาวีสตินุทฺริยานิ นว เหตุ จตุตาโร อาหารา
สฺตฺต ผสฺสา สฺตฺต เวทนา สฺตฺต สฺถฺนา สฺตฺต เจตฺนา
สฺตฺต จิตฺตานิ ฯ ตตฺถ กตฺเม กามธาตฺุยา ปญฺจกฺขนฺธา รุปกฺขนฺธา
ฯเปฯ วิญญาณกฺขนฺธา อีเม วุจฺจนฺติ กามธาตฺุยา ปญฺจกฺ-
ขนฺธา ฯ ตตฺถ กตฺมานิ กามธาตฺุยา ทฺวาทสายนานิ จกฺขายตฺนํ

รูปายตนํ ๔เป๑ มนายตนํ ฌมมายตนํ อิมานิ วุจจนฺติ กามชาตฺยา
ทฺวาทสายนานิ ๑ ตตฺถ กตมา กามชาตฺยา อฏฺฐารส
ชาตฺโย จกฺขุชาตฺ รูปชาตฺ จกฺขุวิญญาณชาตฺ ๔เป๑ มโนชาตฺ
ฌมมชาตฺ มโนวิญญาณชาตฺ อีมา วุจจนฺติ กามชาตฺยา อฏฺฐารส
ชาตฺโย ๑ ตตฺถ กตมานิ กามชาตฺยา ตีณิ สจฺจานิ ทฺกฺขสจฺจํ
สมุทฺยสจฺจํ มคฺคสจฺจํ อิมานิ วุจจนฺติ กามชาตฺยา ตีณิ สจฺจานิ ๑
ตตฺถ กตมานิ กามชาตฺยา พาวีสตฺตินุทฺริยานิ จกฺขุณุทฺริยํ ๔เป๑
อลฺลวตาวินุทฺริยํ อิมานิ วุจจนฺติ กามชาตฺยา พาวีสตฺตินุทฺริยานิ ๑
ตตฺถ กตเม กามชาตฺยา นว เหตุ ตโย กุสลเหตุ ตโย อกุสลเหตุ
ตโย อพฺยากตเหตุ อีเม วุจจนฺติ กามชาตฺยา นว เหตุ ๑ ตตฺถ
กตเม กามชาตฺยา จตฺตาโร อาหารา กพฺพิงฺกาโร อาหาโร ผสฺสาหาโร
มโนสยฺเจตนาหาโร วิญญาณาหาโร อีเม วุจจนฺติ กามชาตฺยา
จตฺตาโร อาหารา ๑ ตตฺถ กตเม กามชาตฺยา สตฺต
ผสฺสา จกฺขุสมฺผสฺโส ๔เป๑ มโนวิญญาณชาตฺสมฺผสฺโส อีเม
วุจจนฺติ กามชาตฺยา สตฺต ผสฺสา ๑ ตตฺถ กตมา กามชาตฺยา
สตฺต เวทนา สตฺต สยฺญา สตฺต เจตนา สตฺต จิตฺตานิ
จกฺขุวิญญาณํ ๔เป๑ มโนชาตฺ มโนวิญญาณชาตฺ อิมานิ วุจจนฺติ
กามชาตฺยา สตฺต จิตฺตานิ ๑

[๑๐๘๘] รูปชาตฺยา กติ ขนฺธา ๔เป๑ กติ จิตฺตานิ ๑
รูปชาตฺยา ปญฺจกฺขนฺธา ฉ อยตฺตานิ นว ชาตฺโย ตีณิ

สัจจानी จุทฺทสินฺฑริยานิ อฏฺฐ เหตุ ตโย อาหารา จตฺตารโ
ผสฺสา จตฺตโส เวทนา จตฺตโส สณฺญา จตฺตโส เจตนา
จตฺตาริ จิตฺตานิ ฯ ตตฺถ กตฺเม รูปชาตฺยา ปญฺจกฺขนฺธา รูปกฺขนฺโ
ฯเปฯ วิญฺญาณกฺขนฺโ อิมะ วุจฺจนฺติ รูปชาตฺยา ปญฺจกฺขนฺธา ฯ
ตตฺถ กตฺมานิ รูปชาตฺยา ฉ อยตฺนานิ จกฺขายตฺนํ รูปายตฺนํ
โสตฺยตฺนํ สทฺททฺยตฺนํ มฺนายตฺนํ ฃมฺมายตฺนํ อิมานิ วุจฺจนฺติ
รูปชาตฺยา ฉ อยตฺนานิ ฯ ตตฺถ กตฺมา รูปชาตฺยา นว ชาติโย
จกฺขุชาติ รูปชาติ จกฺขุวิญฺญาณชาติ โสตฺชาติ สทฺทชาติ โสตฺวิญฺญาณชาติ
มโนชาติ ฃมฺมชาติ มโนวิญฺญาณชาติ อิมะ วุจฺจนฺติ
รูปชาตฺยา นว ชาติโย ฯ ตตฺถ กตฺมานิ รูปชาตฺยา ตีณิ สัจจानी
ทกฺขสจฺจํ สมฺทสจฺจํ มกฺกมจฺจํ อิมานิ วุจฺจนฺติ รูปชาตฺยา ตีณิ
สัจจानी ฯ ตตฺถ กตฺมานิ รูปชาตฺยา จุทฺทสินฺฑริยานิ จกฺขนฺฑริยํ
โสตฺนฺฑริยํ มนินฺฑริยํ จีวิตฺนฺฑริยํ โสมนสฺสินฺฑริยํ อูเปกฺขินฺฑริยํ
สทฺธินฺฑริยํ วิริยินฺฑริยํ สตฺนฺฑริยํ สฺมาธินฺฑริยํ ปญฺณินฺฑริยํ
อนฺณตฺตฺตฺตฺสํมิตฺนฺฑริยํ อญฺณินฺฑริยํ อญฺณตฺตฺตฺวินฺฑริยํ อิมานิ วุจฺจนฺติ
รูปชาตฺยา จุทฺทสินฺฑริยานิ ฯ ตตฺถ กตฺเม รูปชาตฺยา อฏฺฐ เหตุ
ตโย กุสฺลเหตุ เทว อกุสฺลเหตุ ตโย อพฺยากตเหตุ ฯ ตตฺถ
กตฺเม ตโย กุสฺลเหตุ อโลโก กุสฺลเหตุ อโทโส กุสฺลเหตุ อโมโห
กุสฺลเหตุ อิมะ ตโย กุสฺลเหตุ ฯ ตตฺถ กตฺเม เทว อกุสฺลเหตุ
โลโก อกุสฺลเหตุ โมโห อกุสฺลเหตุ อิมะ เทว อกุสฺลเหตุ ฯ ตตฺถ

กตเม ตโย อพฺยาคตเหตุ กุสลานํ วา ฌมฺมานํ วิปากโต กิริยาพฺยาคเตสุ
 วา ฌมฺเมสุ อโลโก อโทโส อโมโห อิม ตโย
 อพฺยาคตเหตุ ฯ อิม วุจฺจนฺติ รูปธาตุยา อฏฺฐ เหตุ ฯ ตตฺถ
 กตเม รูปธาตุยา ตโย อาหารา ผสฺสาหาโร มโนสฺสยเจตนาหาโร
 วิญฺญาณหาโร อิม วุจฺจนฺติ รูปธาตุยา ตโย อาหารา ฯ
 ตตฺถ กตเม รูปธาตุยา จตฺตารโ ผสฺสา จกฺขุสมฺผลฺโส โสตสมฺผลฺโส
 มโนธาตุสมฺผลฺโส มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผลฺโส อิม วุจฺจนฺติ
 รูปธาตุยา จตฺตารโ ผสฺสา ฯ ตตฺถ กตมา รูปธาตุยา จตฺสฺโส
 เวทนา จตฺสฺโส สฺสยฺวา จตฺสฺโส เจตนา จตฺตาริ จิตฺตานิ
 จกฺขุวิญฺญาณํ โสตวิญฺญาณํ มโนธาตุ มโนวิญฺญาณธาตุ อิมานิ
 วุจฺจนฺติ รูปธาตุยา จตฺตาริ จิตฺตานิ ฯ

[๑๐๘๕] อรูปธาตุยา กติ ขนฺธา ฯเปฯ กติ จิตฺตานิ ฯ
 อรูปธาตุยา จตฺตารโ ขนฺธา เทว आयตฺนานิ เทว ธาตุโย
 ติณฺนิ สจฺจานิ เอกาทสิฺนฺทฺริยานิ อฏฺฐ เหตุ ตโย อาหารา
 เอโก ผสฺโส เอกา เวทนา เอกา สฺสยฺวา เอกา เจตนา
 เอกํ จิตฺตํ ฯ ตตฺถ กตเม อรูปธาตุยา จตฺตารโ ขนฺธา เวทฺนากฺขนฺโ
 สฺสยฺวากฺขนฺโ สจฺจกฺขนฺโ วิญฺญาณกฺขนฺโ อิม วุจฺจนฺติ
 อรูปธาตุยา จตฺตารโ ขนฺธา ฯ ตตฺถ กตมานิ อรูปธาตุยา เทว
 आयตฺนานิ มนฺยตฺนํ ฌมฺมายตฺนํ อิมานิ วุจฺจนฺติ อรูปธาตุยา
 เทว आयตฺนานิ ฯ ตตฺถ กตมา อรูปธาตุยา เทว ธาตุโย มโน-

วิชาณชาตฺ ฐมฺมชาตฺ อีมา วุจฺจนฺติ อรูปฺชาตฺยา เทว ชาติโย ฯ
 ตตฺถ กตฺมานิ อรูปฺชาตฺยา ตีณิ สจฺจานิ ทฺวขฺสจฺจํ สมฺมทฺยสจฺจํ
 มคฺคสจฺจํ อีมานิ วุจฺจนฺติ อรูปฺชาตฺยา ตีณิ สจฺจานิ ฯ ตตฺถ กตฺมานิ
 อรูปฺชาตฺยา เอกาทสิฺนฺทฺริยานิ มนินฺทฺริยํ จีวิตินฺทฺริยํ โสมนสฺสสินฺทฺริยํ
 อุเปกฺขินฺทฺริยํ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมာธินฺทฺริยํ
 ปญฺณินฺทฺริยํ อญฺณินฺทฺริยํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อีมานิ วุจฺจนฺติ
 อรูปฺชาตฺยา เอกาทสิฺนฺทฺริยานิ ฯ ตตฺถ กตฺเม อรูปฺชาตฺยา อญฺจ
 เหตุ ตโย กุสฺลเหตุ เทว อกุสฺลเหตุ ตโย อพฺยาगतเหตุ อีเม
 วุจฺจนฺติ อรูปฺชาตฺยา อญฺจ เหตุ ฯ ตตฺถ กตฺเม อรูปฺชาตฺยา
 ตโย อาหารา ผสฺสหาโร มโนสฺสเจตนาหาโร วิชาณณาหาโร
 อีเม วุจฺจนฺติ อรูปฺชาตฺยา ตโย อาหารา ฯ ตตฺถ กตฺเม อรูปฺชาตฺยา
 เอโก ผสฺโส มโนวิชาณณชาตฺสมฺผสฺโส อัย วุจฺจติ
 อรูปฺชาตฺยา เอโก ผสฺโส ฯ ตตฺถ กตฺมา อรูปฺชาตฺยา เอกา
 เวทนา เอกา สญฺญา เอกา เจตนา เอกํ จิตฺตํ มโนวิชาณณชาตฺ
 อิทํ วุจฺจติ อรูปฺชาตฺยา เอกํ จิตฺตํ ฯ

[๑๐๕๐] อปรียาปนฺเน กติ ขนฺธา ฯเปฯ กติ จิตฺตานิ ฯ
 อปรียาปนฺเน จตฺตาริ ขนฺธา เทว อายตฺนานิ เทว ชาติโย
 เทว สจฺจานิ ทฺวาทสิฺนฺทฺริยานิ จ เหตุ ตโย อาหารา เอโก ผสฺโส
 เอกา เวทนา เอกา สญฺญา เอกา เจตนา เอกํ จิตฺตํ ฯ
 ตตฺถ กตฺเม อปรียาปนฺเน จตฺตาริ ขนฺธาเวทฺนากฺขนฺโธ สญฺญา-

ขนุโร สงขารกขนุโร วิญญาณกขนุโร อิเม วุจจนฺติ อปรียาปนฺเน
จตุตาโร ขนุธา ฯ ตตุถ กตมานิ อปรียาปนฺเน เทว
อายตนาณิ มนายคณํ ฆมฺมายคณํ อิมานิ วุจจนฺติ อปรียาปนฺเน
เทว อายตนาณิ ฯ ตตุถ กตมานิ อปรียาปนฺเน เทว ชาติโย
มโนวิญญาณธาตุ ฆมฺมธาตุ อีมา วุจจนฺติ อปรียาปนฺเน เทว
ชาติโย ฯ ตตุถ กตมานิ อปรียาปนฺเน เทว สจฺจานิ มคฺคสจฺจํ
นิโรธสจฺจํ อิมานิ วุจจนฺติ อปรียาปนฺเน เทว สจฺจานิ ฯ ตตุถ
กตมานิ อปรียาปนฺเน ทฺวาทสินฺทฺริยานิ มนินฺทฺริยํ ฌีวิตินฺทฺริยํ
โสมนสฺสสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ สทฺธิสินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ
สมาธิสินฺทฺริยํ ปญฺณินฺทฺริยํ อนนฺถตฺถลฺลสฺสามิตินฺทฺริยํ อณฺณินฺทฺริยํ
อณฺณตาวินฺทฺริยํ อิมานิ วุจจนฺติ อปรียาปนฺเน ทฺวาทสินฺทฺริยานิ ฯ
ตตุถ กตเม อปรียาปนฺเน ฉ เหตุ ตโย กุสลเหตุ ตโย อพฺยาคตเหตุ ฯ
ตตุถ กตเม ตโย กุสลเหตุ อโลโก กุสลเหตุ อโทโส
กุสลเหตุ อโมโห กุสลเหตุ อิเม ตโย กุสลเหตุ ฯ ตตุถ กตเม
ตโย อพฺยาคตเหตุ กุสลานํ ฆมฺมานํ วิปากโต อโลโก อโทโส
อโมโห อิเม ตโย อพฺยาคตเหตุ ฯ อิเม วุจจนฺติ อปรียาปนฺเน
ฉ เหตุ ฯ ตตุถ กตเม อปรียาปนฺเน ตโย อาหารา ผสฺสาหาโร
มโนสฺสยเจตนาหาโร วิญญาณาหาโร อิเม วุจจนฺติ อปรียาปนฺเน
ตโย อาหารา ฯ ตตุถ กตโม อปรียาปนฺเน เอโก ผสฺโส
มโนวิญญาณธาตุสมฺผสฺโส อัย วุจฺจติ อปรียาปนฺเน เอโก ผสฺโส ฯ

ตตถ กตมา อปริยาปนเน เอกา เวทนา เอกา สลฺลา เอกา
เจตนา เอกํ จิตฺตํ มโนวิญญานธาตฺว อิทํ วุจฺจติ
อปริยาปนเน เอกํ จิตฺตํ ฯ

[๑๐๕๑] ปญฺจนันฺ ขนฺธานันฺ กติ กามธาตฺวปริยาปนฺนา กติ น
กามธาตฺวปริยาปนฺนา ฯเปฯ สตฺตฺนุนันฺ จิตฺตानันฺ กติ กามธาตฺวปริยาปนฺนา
กติ น กามธาตฺวปริยาปนฺนา ฯ รูปกฺขณฺโธ กามธาตฺวปริยาปนฺโน
จตฺตารโ ขนฺธา สฺยา กามธาตฺวปริยาปนฺนา สฺยา น
กามธาตฺวปริยาปนฺนา ฯ ทสายตนา กามธาตฺวปริยาปนฺนา เทว
อายตนา สฺยา กามธาตฺวปริยาปนฺนา สฺยา น กามธาตฺวปริยาปนฺนา ฯ
โสฬส ฐาตฺวโ กามธาตฺวปริยาปนฺนา เทว ฐาตฺวโ สฺยา กามธาตฺวปริยาปนฺนา
สฺยา น กามธาตฺวปริยาปนฺนา ฯ สมฺมทฺยสจฺจํ กามธาตฺวปริยาปนฺนํ
เทว สจฺจา น กามธาตฺวปริยาปนฺนา ทุกฺขสจฺจํ สฺยา
กามธาตฺวปริยาปนฺนํ สฺยา น กามธาตฺวปริยาปนฺนํ ฯ ทสิณฺทฺริยา
กามธาตฺวปริยาปนฺนา ติณฺนฺทฺริยา น กามธาตฺวปริยาปนฺนา นวิณฺทฺริยา
สฺยา กามธาตฺวปริยาปนฺนา สฺยา น กามธาตฺวปริยาปนฺนา ฯ ตโย
อกุสลเหตุ กามธาตฺวปริยาปนฺนา จ เหตุ สฺยา กามธาตฺวปริยาปนฺนา
สฺยา น กามธาตฺวปริยาปนฺนา ฯ กพฺพิงฺกาโร อหาโร
กามธาตฺวปริยาปนฺโน ตโย อหารา สฺยา กามธาตฺวปริยาปนฺนา
สฺยา น กามธาตฺวปริยาปนฺนา ฯ จ ฬสฺสา กามธาตฺวปริยาปนฺนา

มโนวิญญาณธาตุสมมุโส สียา กามธาตุปริยาปนุโน สียา น
กามธาตุปริยาปนุโน ฯ ฉ เวทนา ฉ สลฺยา ฉ เจตนา
ฉ จิตฺตา กามธาตุปริยาปนุนา มโนวิญญาณธาตุ สียา กามธาตุปริยาปนุนา
สียา น กามธาตุปริยาปนุนา ฯ

[๑๐๕๒] ปรฺยจฺจนํ ขนฺธานํ กติ รูปรธาตุปริยาปนุนา กติ น
รูปรธาตุปริยาปนุนา ฯเปฯ สตุตฺตนํ จิตฺตานํ กติ รูปรธาตุปริยาปนุนา
กติ น รูปรธาตุปริยาปนุนา ฯ รูปรกฺขณฺโห น รูปรธาตุปริยาปนุโน
จตุตฺตาริ ขนฺธา สียา รูปรธาตุปริยาปนุนา สียา น รูปรธาตุปริยาปนุนา ฯ
ทสยตฺตนา น รูปรธาตุปริยาปนุนา เทว อายตฺตนา
สียา รูปรธาตุปริยาปนุนา สียา น รูปรธาตุปริยาปนุนา ฯ โสฬส
ธาตุโย น รูปรธาตุปริยาปนุนา เทว ธาตุโย สียา รูปรธาตุปริยาปนุนา
สียา น รูปรธาตุปริยาปนุนา ฯ ติณฺธิ สจฺจา น รูปรธาตุปริยาปนุนา ทุกฺขสจฺจํ สียา รูปร
ธาตุปริยาปนุณํ สียา น รูปรธาตุ
ปริยาปนุณํ ฯ เตรสินฺทุริยา น รูปรธาตุปริยาปนุนา นวิณฺทุริยา
สียา รูปรธาตุปริยาปนุนา สียา น รูปรธาตุปริยาปนุนา ฯ ตโย
อกุสลเหตุ น รูปรธาตุปริยาปนุนา ฉ เหตุ สียา รูปรธาตุปริยาปนุนา
สียา น รูปรธาตุปริยาปนุนา ฯ กพฺพิงฺกาโร อหาโร น รูปรธาตุปริยาปนุโน
ตโย อหารา สียา รูปรธาตุปริยาปนุนา สียา น รูปรธาตุ
ปริยาปนุนา ฯ ฉ ผสฺสา น รูปรธาตุปริยาปนุนา มโนวิญญาณ
ธาตุสมมุโส สียา รูปรธาตุปริยาปนุโน สียา น รูปรธาตุปริยาปนุโน ฯ

ฉ เวทนา ฉ สลฺลา ฉ เจตนา ฉ จิตฺตา น รูปรธาตุปริยาปนฺนา
มโนวิญญานธาตุ สฺยา รูปรธาตุปริยาปนฺนา สฺยา
น รูปรธาตุปริยาปนฺนา ฯ

[๑๐๕๑] ปญฺจนํ ขนฺธานํ กติ อรูปธาตุปริยาปนฺนา กติ น
อรูปธาตุปริยาปนฺนา ฯเปฯ สตฺตฺนํ จิตฺตํ กติ อรูปธาตุปริยาปนฺนา
กติ น อรูปธาตุปริยาปนฺนา ฯ รุปกฺขนฺโธ น อรูปธาตุปริยาปนฺโน
จตฺตารो ขนฺธา สฺยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา สฺยา
น อรูปธาตุปริยาปนฺนา ฯ ทสยตฺนา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา
เทว อายตฺนา สฺยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา สฺยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา ฯ
โสฬส ธาตุโย น อรูปธาตุปริยาปนฺนา เทว ธาตุโย
สฺยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา สฺยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา ฯ ติณฺ
สจฺจา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา ทุกฺขสจฺจํ สฺยา อรูปธาตุปริยาปนฺนํ
สฺยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนํ ฯ จุทฺทสินฺทฺริยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา
อฏฺฐินฺทฺริยา สฺยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา สฺยา น
อรูปธาตุปริยาปนฺนา ฯ ตโย อกุสลเหตุ น อรูปธาตุปริยาปนฺนา
ฉ เหตุ สฺยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา สฺยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา ฯ
กพฺพิงฺกาโร อหาโร น อรูปธาตุปริยาปนฺโน ตโย อหารา สฺยา
อรูปธาตุปริยาปนฺนา สฺยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา ฯ ฉ ผสฺสา
น อรูปธาตุปริยาปนฺนา มโนวิญญานธาตุสมฺผสฺโส สฺยา อรูปธาตุปริยาปนฺโน
สฺยา น อรูปธาตุปริยาปนฺโน ฯ ฉ เวทนา ฉ

สญญา ฉ เจตนา ฉ จิตตา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา มโนวิญญาณธาตุ
สียา อรูปธาตุปริยาปนฺนา สียา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา ฯ

[๑๐๕๔] ปญฺจนํ ขนฺธานํ กติ ปริยาปนฺนา กติ อปริยาปนฺนา
ฯเปฯ สตฺตุนํ จิตฺตานํ กติ ปริยาปนฺนา กติ อปริยาปนฺนา ฯ
รูปกฺขนฺโธ ปริยาปนฺโน จตฺตาริ ขนฺธา สียา ปริยาปนฺนา สียา
อปริยาปนฺนา ฯ ทสายนฺนา ปริยาปนฺนา เทว อายตนา สียา
ปริยาปนฺนา สียา อปริยาปนฺนา ฯ โสฬส ธาตุโย ปริยาปนฺนา
เทว ธาตุโย สียา ปริยาปนฺนา สียา อปริยาปนฺนา ฯ เทว สจฺจา
ปริยาปนฺนา เทว สจฺจา อปริยาปนฺนา ฯ ทสิณฺทฺริยา ปริยาปนฺนา
ตีณฺทฺริยา อปริยาปนฺนา นวิณฺทฺริยา สียา ปริยาปนฺนา สียา
อปริยาปนฺนา ฯ ตโย อกฺุสฺลเหตุ ปริยาปนฺนา ฉ เหตุ สียา
ปริยาปนฺนา สียา อปริยาปนฺนา ฯ กพฺพิงฺกาโร อหาโร
ปริยาปนฺโน ตโย อหारा สียา ปริยาปนฺนา สียา อปริยาปนฺนา ฯ
ฉ ผสฺสา ปริยาปนฺนา มโนวิญญาณธาตุสมฺผสฺโส สียา
ปริยาปนฺโน สียา อปริยาปนฺโน ฯ ฉ เวทนา ฉ สญญา ฉ เจตนา
ฉ จิตฺตา ปริยาปนฺนา มโนวิญญาณธาตุ สียา ปริยาปนฺนา
สียา อปริยาปนฺนา ฯ

[๑๐๕๕] กามธาตุยา อุปฺตฺติกฺุขณฺ กติ ขนฺธา ปาตุภวานฺติ
ฯเปฯ กติ จิตฺตานิ ปาตุภวานฺติ ฯ กามธาตุยา อุปฺตฺติกฺุขณฺ

สพฺเพสํ ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภฺวานฺติ ฯ กสฺสจฺจิ เอกาทสยตฺนานิ
 ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ ทสยตฺนานิ ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ อปรานิ
 ทสยตฺนานิ ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ นวายตฺนานิ ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ
 สตฺตยตฺนานิ ปาตุภฺวานฺติ ฯ กสฺสจฺจิ เอกาทส ธาตุโย ปาตุภฺวานฺติ
 กสฺสจฺจิ ทส ธาตุโย ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ อปรา ทส ธาตุโย
 ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ นว ธาตุโย ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ สตฺต
 ธาตุโย ปาตุภฺวานฺติ ฯ สพฺเพสํ เอกํ สจฺจํ ปาตุภฺวาติ ฯ กสฺสจฺจิ
 จุทฺทสฺสินฺทฺริยานิ ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ เทรสฺสินฺทฺริยานิ ปาตุภฺวานฺติ
 กสฺสจฺจิ อปรานิ เทรสฺสินฺทฺริยานิ ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ ทฺวาทสฺสินฺทฺริยานิ
 ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ ทสฺสินฺทฺริยานิ ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ นวฺินฺทฺริยานิ
 ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ อปรานิ นวฺินฺทฺริยานิ ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ
 อฏฺฐจฺฉินฺทฺริยานิ ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ อปรานิ อฏฺฐจฺฉินฺทฺริยานิ ปาตุภฺวานฺติ
 กสฺสจฺจิ สตฺตฺฉินฺทฺริยานิ ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ ปญฺจจฺฉินฺทฺริยานิ
 ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ จตฺตฺตฺฉินฺทฺริยานิ ปาตุภฺวานฺติ ฯ กสฺสจฺจิ ตโย
 เหตุ ปาตุภฺวานฺติ กสฺสจฺจิ เทว เหตุ ปาตุภฺวานฺติ เกจิ อเหตุกา
 ปาตุภฺวานฺติ ฯ สพฺเพสํ จตฺตฺตฺวาริ ออาหารา ปาตุภฺวานฺติ ฯ สพฺเพสํ
 เอโก ผสฺโส ปาตุภฺวาติ ฯ สพฺเพสํ เอกา เวทนา เอกา สลฺลยา
 เอกา เจตนา เอกํ จิตฺตํ ปาตุภฺวาติ ฯ

[๑๐๕๖] กามธาตุยา อุปฺปตฺติกฺขณฺณ สพฺเพสํ กตฺเม ปญฺจก
 ขนฺธา ปาตุภฺวานฺติ ฐปฺกฺขนฺโธ ฯเปฯ วัลยฺณณกฺขนฺโธ กาม-

ธาตุยา อุปฺปตฺติกุขณ สพฺเพสํ อิมํ ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภฺวณฺติ ฯ
กามธาตุยา อุปฺปตฺติกุขณ กสฺส เอกาทสยตฺนานิ ปาตุภฺวณฺติ
กามาวจรานํ เทวานํ ปจฺมกปฺปิกานํ มนุสฺसानํ โอบปาติกานํ เปตานํ
โอบปาติกานํ อสุรานํ โอบปาติกานํ ติริจฺฉานคตฺานํ เนรยิกานํ
ปรีปนฺณายตฺนานิ อุปฺปตฺติกุขณ เอกาทสยตฺนานิ ปาตุภฺวณฺติ
จกฺขายตฺนํ รุปรายตฺนํ โสตยตฺนํ ฆานายตฺนํ กนฺธายตฺนํ ชิวฺหายตฺนํ
รสายตฺนํ กายายตฺนํ โฝฏฺฐพฺพายตฺนํ มนฺายตฺนํ ฐมฺมายตฺนํ
กามธาตุยา อุปฺปตฺติกุขณ เอเตสํ อิมานิ เอกาทสยตฺนานิ ปาตุภฺวณฺติ ฯ
กามธาตุยา อุปฺปตฺติกุขณ กสฺส ทสยตฺนานิ ปาตุภฺวณฺติ
โอบปาติกานํ เปตานํ โอบปาติกานํ อสุรานํ โอบปาติกานํ
ติริจฺฉานคตฺานํ เนรยิกานํ ชจฺจนฺธานํ อุปฺปตฺติกุขณ ทสยตฺนานิ ปาตุภฺวณฺติ
รุปรายตฺนํ โสตยตฺนํ ฆานายตฺนํ กนฺธายตฺนํ ชิวฺหายตฺนํ
รสายตฺนํ กายายตฺนํ โฝฏฺฐพฺพายตฺนํ มนฺายตฺนํ ฐมฺมายตฺนํ
กามธาตุยา อุปฺปตฺติกุขณ เอเตสํ อิมานิ ทสยตฺนานิ ปาตุภฺวณฺติ ฯ
กามธาตุยา อุปฺปตฺติกุขณ กสฺส อปรานิ ทสยตฺนานิ
ปาตุภฺวณฺติ โอบปาติกานํ เปตานํ โอบปาติกานํ อสุรานํ โอบปาติกานํ
ติริจฺฉานคตฺานํ เนรยิกานํ ชจฺจพฺพริธานํ อุปฺปตฺติกุขณ
ทสยตฺนานิ ปาตุภฺวณฺติ จกฺขายตฺนํ รุปรายตฺนํ ฆานายตฺนํ
กนฺธายตฺนํ ชิวฺหายตฺนํ รสยตฺนํ กายายตฺนํ โฝฏฺฐพฺพายตฺนํ
มนฺายตฺนํ ฐมฺมายตฺนํ กามธาตุยา อุปฺปตฺติกุขณ เอเตสํ อิมานิ

ทสยตณานิ ปาตุภวณฺติ ฯ กามชาตฺยา อุปฺปตฺติภฺขณฺเ กสฺส
นวยตณานิ ปาตุภวณฺติ โอบปาตฺติกาณํ เปตานิ โอบปาตฺติกาณํ อสุรานิ
โอบปาตฺติกาณํ ตฺริจฺฉานคตานิ เนรียกาณํ ชฺจุจฺฉนฺชพฺธิรานิ อุปฺปตฺติภฺขณฺเ
นวยตณานิ ปาตุภวณฺติ ฐฺปายตฺนํ ฆานายตฺนํ คนฺชายตฺนํ
ชีวฺหายตฺนํ รัสายตฺนํ กายายตฺนํ โฝฏฺฐพฺพายตฺนํ มนฺนายตฺนํ
ชฺมฺมายตฺนํ กามชาตฺยา อุปฺปตฺติภฺขณฺเ เอเตสํ อิมานิ นวยตณานิ
ปาตุภวณฺติ ฯ กามชาตฺยา อุปฺปตฺติภฺขณฺเ กสฺส สตฺตฺตฺยตณานิ
ปาตุภวณฺติ คพฺภเสยฺยกาณํ สตฺตฺตฺนํ อุปฺปตฺติภฺขณฺเ สตฺตฺตฺยตณานิ
ปาตุภวณฺติ ฐฺปายตฺนํ คนฺชายตฺนํ รัสายตฺนํ กายายตฺนํ
โฟฏฺฐพฺพายตฺนํ มนฺนายตฺนํ ชฺมฺมายตฺนํ กามชาตฺยา อุปฺปตฺติภฺขณฺเ
เอเตสํ อิมานิ สตฺตฺตฺยตณานิ ปาตุภวณฺติ ฯ กามชาตฺยา
อุปฺปตฺติภฺขณฺเ กสฺส เอกาทส ชาติโย ปาตุภวณฺติ กามาวจฺรานิ
เทวานํ ปจฺมกปฺปิกาณํ มนฺุสฺसानํ โอบปาตฺติกาณํ เปตานิ
โอบปาตฺติกาณํ อสุรานิ โอบปาตฺติกาณํ ตฺริจฺฉานคตานิ เนรียกาณํ
ปฺริปฺญฺณายตณานิ อุปฺปตฺติภฺขณฺเ เอกาทส ชาติโย ปาตุภวณฺติ
จกฺขุชาติ ฐฺปชาติ โสตฺตฺชาติ ฆานชาติ คนฺชชาติ ชีวฺหาชาติ
รัสชาติ กายชาติ โฝฏฺฐพฺพชาติ มโนวิญฺญาณชาติ ชฺมฺมชาติ
กามชาตฺยา อุปฺปตฺติภฺขณฺเ เอเตสํ อิมานิ เอกาทส ชาติโย ปาตุภวณฺติ ฯ
กามชาตฺยา อุปฺปตฺติภฺขณฺเ กสฺส ทส ชาติโย ปาตุภวณฺติ โอบ-
ปาตฺติกาณํ เปตานิ โอบปาตฺติกาณํ อสุรานิ โอบปาตฺติกาณํ ตฺริจฺฉานคตานิ

เนรยิกานัน ขจจนุธานัน อุปตติกขณเ ทส ชาติโย ปาตุภวนติ
รูปชาติ โสตชาติ ฆานชาติ คนุชชาติ ชิวหาชาติ รสชาติ
กายชาติ โฝฏฐพพชาติ มโนวิญญานชาติ ฌมมชาติ กามชาติยา
อุปตติกขณเ เอเตส อีมา ทส ชาติโย ปาตุภวนติ ฯ กามชาติยา
อุปตติกขณเ กสฺส อปรา ทส ชาติโย ปาตุภวนติ โอปปาทิกานัน
เปตานัน โอปปาทิกานัน อสุรานัน โอปปาทิกานัน ตีรจจนาคตานัน เนรยิกานัน
ขจพพธิรานัน อุปตติกขณเ ทส ชาติโย ปาตุภวนติ จกขุชาติ
รูปชาติ ฆานชาติ คนุชชาติ ชิวหาชาติ รสชาติ กายชาติ
โฝฏฐพพชาติ มโนวิญญานชาติ ฌมมชาติ กามชาติยา อุปตติกขณเ
เอเตส อีมา ทส ชาติโย ปาตุภวนติ ฯ กามชาติยา
อุปตติกขณเ กสฺส นว ชาติโย ปาตุภวนติ โอปปาทิกานัน เปตานัน
โอปปาทิกานัน อสุรานัน โอปปาทิกานัน ตีรจจนาคตานัน เนรยิกานัน
ขจจนุชพพธิรานัน อุปตติกขณเ นว ชาติโย ปาตุภวนติ รูปชาติ
ฆานชาติ คนุชชาติ ชิวหาชาติ รสชาติ กายชาติ โฝฏฐพพชาติ
มโนวิญญานชาติ ฌมมชาติ กามชาติยา อุปตติกขณเ เอเตส
อีมา นว ชาติโย ปาตุภวนติ ฯ กามชาติยา อุปตติกขณเ กสฺส
สตุต ชาติโย ปาตุภวนติ คพภเสยยกานัน สตุตตานัน อุปตติกขณเ
สตุต ชาติโย ปาตุภวนติ รูปชาติ คนุชชาติ รสชาติ กายชาติ
โฝฏฐพพชาติ มโนวิญญานชาติ ฌมมชาติ กามชาติยา อุป-
ตติกขณเ เอเตส อีมา สตุต ชาติโย ปาตุภวนติ ฯ กามชาติยา

อุปตติกฺขณฺเ สพฺเพสํ กตมํ เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ ทฺวํสจฺจํ
กามชาตฺยา อุปตติกฺขณฺเ สพฺเพสํ อิทํ เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ ฯ
กามชาตฺยา อุปตติกฺขณฺเ กสฺส จุทฺทสินฺุทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ กามาวจรานํ
เทวานํ สเหตุگانํ ฅาณสมฺปยุตฺตานํ อุปตติกฺขณฺเ
จุทฺทสินฺุทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ จกฺขณฺุทฺริยํ โสติณฺุทฺริยํ ฅานินฺุทฺริยํ
ชีวนฺุทฺริยํ กายินฺุทฺริยํ มนินฺุทฺริยํ อิตฺถินฺุทฺริยํ วา ปุริสินฺุทฺริยํ วา
ชีวิตินฺุทฺริยํ โสมนสฺสินฺุทฺริยํ วา อุเปกฺขินฺุทฺริยํ วา สทฺธิณฺุทฺริยํ
วิริยินฺุทฺริยํ สติณฺุทฺริยํ สมาริณฺุทฺริยํ ปญฺณินฺุทฺริยํ กามชาตฺยา
อุปตติกฺขณฺเ เอเตสํ อิมานิ จุทฺทสินฺุทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ ฯ กามชาตฺยา
อุปตติกฺขณฺเ กสฺส เทรสินฺุทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ กามาวจรานํ
เทวานํ สเหตุگانํ ฅาณวิปฺยุตฺตานํ อุปตติกฺขณฺเ
เทรสินฺุทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ จกฺขณฺุทฺริยํ โสติณฺุทฺริยํ ฅานินฺุทฺริยํ
ชีวนฺุทฺริยํ กายินฺุทฺริยํ มนินฺุทฺริยํ อิตฺถินฺุทฺริยํ วา ปุริสินฺุทฺริยํ วา
ชีวิตินฺุทฺริยํ โสมนสฺสินฺุทฺริยํ วา อุเปกฺขินฺุทฺริยํ วา สทฺธิณฺุทฺริยํ
วิริยินฺุทฺริยํ สติณฺุทฺริยํ สมาริณฺุทฺริยํ กามชาตฺยา อุปตติกฺขณฺเ เอเตสํ อิมานิ
เทรสินฺุทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ ฯ กามชาตฺยา อุปตติกฺขณฺเ กสฺส
อปฺรานิ เทรสินฺุทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ ปจฺมกปฺปีگانํ มนุสฺसानํ
สเหตุگانํ ฅาณสมฺปยุตฺตานํ อุปตติกฺขณฺเ เทรสินฺุทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ
จกฺขณฺุทฺริยํ โสติณฺุทฺริยํ ฅานินฺุทฺริยํ ชีวนฺุทฺริยํ กายินฺุทฺริยํ
มนินฺุทฺริยํ ชีวิตินฺุทฺริยํ โสมนสฺสินฺุทฺริยํ วา อุเปกฺขินฺุทฺริยํ วา

สทุชินุทริยั วิริยิณุทริยั สติณุทริยั สมาริณุทริยั ปญญิณุทริยั กามชาตุยา
อุปปตติกฺขณเ เอเตสั อิมานิ เตรสติณุทริยานิ ปาตุภวณฺติ ฯ
กามชาตุยา อุปปตติกฺขณเ กสฺส ทฺวาทสิณุทริยานิ ปาตุภวณฺติ
ปจฺมกปปีกานั มนุสฺसानั สเหตุกานั ฅาณวิปฺยุตฺตานั อุปปตติกฺขณเ
ทฺวาทสิณุทริยานิ ปาตุภวณฺติ จกฺขุณุทริยั โสติณุทริยั ฃานินุทริยั
ชีวิหิณุทริยั กายิณุทริยั มนินุทริยั ชีวิติณุทริยั โสมนสฺสสิณุทริยั
วา อุเปกฺขิณุทริยั วา สทุชินุทริยั วิริยิณุทริยั สติณุทริยั สมาริณุทริยั
กามชาตุยา อุปปตติกฺขณเ เอเตสั อิมานิ ทฺวาทสิณุทริยานิ
ปาตุภวณฺติ ฯ กามชาตุยา อุปปตติกฺขณเ กสฺส ทฺสิณุทริยานิ
ปาตุภวณฺติ คพฺภเสยฺยกานั สตฺตานั สเหตุกานั ฅาณสมฺปยุตฺตานั
อุปปตติกฺขณเ ทฺสิณุทริยานิ ปาตุภวณฺติ กายิณุทริยั มนินุทริยั
อิตฺถิณุทริยั วา ปุริสสิณุทริยั วา ชีวิติณุทริยั โสมนสฺสสิณุทริยั วา
อุเปกฺขิณุทริยั วา สทุชินุทริยั วิริยิณุทริยั สติณุทริยั สมาริณุทริยั
ปญฺญิณุทริยั กามชาตุยา อุปปตติกฺขณเ เอเตสั อิมานิ ทฺสิณุทริยานิ
ปาตุภวณฺติ ฯ กามชาตุยา อุปปตติกฺขณเ กสฺส นวิณุทริยานิ ปาตุภวณฺติ
คพฺภเสยฺยกานั สตฺตานั สเหตุกานั ฅาณวิปฺยุตฺตานั อุปปตติกฺขณเ
นวิณุทริยานิ ปาตุภวณฺติ กายิณุทริยั มนินุทริยั อิตฺถิณุทริยั
วา ปุริสสิณุทริยั วา ชีวิติณุทริยั โสมนสฺสสิณุทริยั วา อุเปกฺขิณุทริยั
วา สทุชินุทริยั วิริยิณุทริยั สติณุทริยั สมาริณุทริยั กามชาตุยา
อุปปตติกฺขณเ เอเตสั อิมานิ นวิณุทริยานิ ปาตุภวณฺติ ฯ กามชาตุยา

อุปตฺตักฺขณฺณ กสฺส อปรานิ นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ โอบปาติกานํ
เปตานิ โอบปาติกานํ อสุรานิ โอบปาติกานํ ติริจฺฉานคตานิ เนรยิกานํ
ปริปฺลฺลณายตนาณํ อุปตฺตักฺขณฺณ นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ จกฺขุณฺทฺริยํ
โสติณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหิณฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ
อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปฺริสฺสินฺทฺริยํ วา ชีวิตินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ กามชาตฺยา
อุปตฺตักฺขณฺณ เอเตสํ อิมานิ นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ ฯ
กามชาตฺยา อุปตฺตักฺขณฺณ กสฺส อญฺฺจินฺทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ โอบปาติกานํ
เปตานิ โอบปาติกานํ อสุรานิ โอบปาติกานํ ติริจฺฉานคตานิ
เนรยิกานํ ชจฺจนฺธานํ อุปตฺตักฺขณฺณ อญฺฺจินฺทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ โสติณฺทฺริยํ
ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหิณฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ อิตฺถินฺทฺริยํ
วา ปฺริสฺสินฺทฺริยํ วา ชีวิตินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ กามชาตฺยา
อุปตฺตักฺขณฺณ เอเตสํ อิมานิ อญฺฺจินฺทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ ฯ กามชาตฺยา
อุปตฺตักฺขณฺณ กสฺส อปรานิ อญฺฺจินฺทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ โอบปาติกานํ
เปตานิ โอบปาติกานํ อสุรานิ โอบปาติกานํ ติริจฺฉานคตานิ
เนรยิกานํ ชจฺจพฺพฺรานิ อุปตฺตักฺขณฺณ อญฺฺจินฺทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ
จกฺขุณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหิณฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ
อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปฺริสฺสินฺทฺริยํ วา ชีวิตินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ กามชาตฺยา
อุปตฺตักฺขณฺณ เอเตสํ อิมานิ อญฺฺจินฺทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ ฯ กามชาตฺยา
อุปตฺตักฺขณฺณ กสฺส สคฺตินฺทฺริยานิ ปาตุภวณฺติ โอบปาติกานํ
เปตานิ โอบปาติกานํ อสุรานิ โอบปาติกานํ ติริจฺฉานคตานิ เนรยิกานํ

ขจจนุชพรานัน อุปตติกขณ สตุตตินุทริยานิ ปาตุภวนติ ฆานินุทริย
ชีวิตินุทริย กายินุทริย มนินุทริย อิตถินุทริย วา ปุริสสินุทริย วา
ชีวิตินุทริย อุเปกขินุทริย กามชาตุยา อุปตติกขณ เอเตลล
อิมานิ สตุตตินุทริยานิ ปาตุภวนติ ๑ กามชาตุยา อุปตติกขณ
กสฺส ปญจินุทริยานิ ปาตุภวนติ คพฺภเสยฺยกานัน สตุตตานัน อเหตุกานัน
จเปตฺวา นปฺปสกันน อุปตติกขณ ปญจินุทริยานิ ปาตุภวนติ
กายินุทริย มนินุทริย อิตถินุทริย วา ปุริสสินุทริย วา ชีวิตินุทริย
อุเปกขินุทริย กามชาตุยา อุปตติกขณ เอเตลล อิมานิ
ปญจินุทริยานิ ปาตุภวนติ ๑ กามชาตุยา อุปตติกขณ กสฺส
จตุตารินุทริยานิ ปาตุภวนติ คพฺภเสยฺยกานัน อเหตุกานัน นปฺปสกันน
อุปตติกขณ จตุตารินุทริยานิ ปาตุภวนติ กายินุทริย มนินุทริย
ชีวิตินุทริย อุเปกขินุทริย กามชาตุยา อุปตติกขณ เอเตลล
อิมานิ จตุตารินุทริยานิ ปาตุภวนติ ๑ กามชาตุยา อุปตติกขณ
กสฺส ตโย เหตุ ปาตุภวนติ กามาวจฺรานัน เทวานัน ปจฺมกปฺปิگانัน
มนุสฺสานัน คพฺภเสยฺยกานัน สตุตตานัน สเหตุกานัน ฅานสมฺปยุตฺตานัน
อุปตติกขณ ตโย เหตุ ปาตุภวนติ อโลโก วิปากเหตุ อโทโส
วิปากเหตุ อโมโห วิปากเหตุ กามชาตุยา อุปตติกขณ เอเตลล
อิม ตโย เหตุ ปาตุภวนติ ๑ กามชาตุยา อุปตติกขณ กสฺส
เทว เหตุ ปาตุภวนติ กามาวจฺรานัน เทวานัน ปจฺมกปฺปิگانัน
มนุสฺสานัน คพฺภเสยฺยกานัน สตุตตานัน สเหตุกานัน ฅานวิปฺยุตฺตานัน

อุปตติกฺขณ เทว เหตุ ปาตุภวนฺติ อโโลโก วิปากเหตุ อโทโส
 วิปากเหตุ กามธาตุยา อุปตติกฺขณ เอเตสํ อิม เทว เหตุ
 ปาตุภวนฺติ ฯ อวเสสานํ สุตตานํ อเหตุกา ปาตุภวนฺติ ฯ กามธาตุยา
 อุปตติกฺขณ สพฺเพสํ กตเม จตุตาโร อาหารา ปาตุภวนฺติ
 กพฺพีกาโร อหาโร ผสฺสาหาโร มโนสญฺเจตนาหาโร วิญญาณาหาโร
 กามธาตุยา อุปตติกฺขณ สพฺเพสํ อิม จตุตาโร อาหารา ปาตุภวนฺติ ฯ
 กามธาตุยา อุปตติกฺขณ สพฺเพสํ กตโม เอโก ผสฺโส
 ปาตุภวติ มโนวิญญาณธาตุสมฺผสฺโส กามธาตุยา อุปตติกฺขณ
 สพฺเพสํ อัย เอโก ผสฺโส ปาตุภวติ ฯ กามธาตุยา อุปตติกฺขณ
 สพฺเพสํ กตมา เอกา เวทนา เอกา สญฺญา เอกา เจตนา
 เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติ มโนวิญญาณธาตุ กามธาตุยา อุปตติกฺขณ
 สพฺเพสํ อิทํ เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติ ฯ

[๑๐๕๖] รูปธาตุยา อุปตติกฺขณ กติ ขนฺธา ปาตุภวนฺติ
 ฯเปฯ กติ จิตฺตานิ ปาตุภวนฺติ ฯ รูปธาตุยา อุปตติกฺขณ
 จเปตฺวา อสญฺญสุตตานํ เทวานํ ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภวนฺติ
 ปญฺจายตฺตานนิ ปาตุภวนฺติ ปญฺจ ธาตุโย ปาตุภวนฺติ เอกํ สจฺจํ
 ปาตุภวติ ทสิณฺทริยานิ ปาตุภวนฺติ ตโย เหตุ ปาตุภวนฺติ ตโย
 อาหารา ปาตุภวนฺติ เอโก ผสฺโส ปาตุภวติ เอกา เวทนา
 เอกา สญฺญา เอกา เจตนา เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติ ฯ

[๑๐๕๗] รูปธาตุยา อุปตติกฺขณ กตเม ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุ-

ภวนฺติ รูปกฺขนฺโธ เวทนากฺขนฺโธ สลฺลนากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ
วิญฺญาณกฺขนฺโธ รูปธาตฺยา อุปฺปตฺติกฺขณฺเ อิมํ ปญฺจกฺขนฺธา
ปาทุกฺภวนฺติ ฯ รูปธาตฺยา อุปฺปตฺติกฺขณฺเ กตฺมานิ ปญฺจายตฺนานิ
ปาทุกฺภวนฺติ จกฺขายตฺนํ รูปายตฺนํ โสตฺายตฺนํ มนฺนายตฺนํ ฐมฺมายตฺนํ
รูปธาตฺยา อุปฺปตฺติกฺขณฺเ อิมานิ ปญฺจายตฺนานิ ปาทุกฺภวนฺติ ฯ
รูปธาตฺยา อุปฺปตฺติกฺขณฺเ กตฺมา ปญฺจ ธาตฺโย ปาทุกฺภวนฺติ จกฺขุธาตฺ
รูปธาตฺ โสตฺธาตฺ มโนวิญฺญาณธาตฺ ฐมฺมธาตฺ รูปธาตฺยา
อุปฺปตฺติกฺขณฺเ อิมํ ปญฺจ ธาตฺโย ปาทุกฺภวนฺติ ฯ รูปธาตฺยา
อุปฺปตฺติกฺขณฺเ กตฺมํ เอกํ สจฺจํ ปาทุกฺภวติ ทฺวักฺขสจฺจํ รูปธาตฺยา
อุปฺปตฺติกฺขณฺเ อิทํ เอกํ สจฺจํ ปาทุกฺภวติ ฯ รูปธาตฺยา อุปฺปตฺติกฺขณฺเ
กตฺมานิ ทสฺสินฺทฺริยานิ ปาทุกฺภวนฺติ จกฺขุทฺริยํ โสตฺินฺทฺริยํ
มณินฺทฺริยํ ชีวิตินฺทฺริยํ โสมนสฺสสินฺทฺริยํ วา อุกฺเขจฺจินฺทฺริยํ วา
สทฺฐินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตฺดินฺทฺริยํ สฺมาธิทฺริยํ ปญฺณินฺทฺริยํ รูปธาตฺยา
อุปฺปตฺติกฺขณฺเ อิมานิ ทสฺสินฺทฺริยานิ ปาทุกฺภวนฺติ ฯ รูปธาตฺยา
อุปฺปตฺติกฺขณฺเ กตฺเม ตโย เหตุ ปาทุกฺภวนฺติ อโลโก วิปากเหตุ
อโทโส วิปากเหตุ อโมโห วิปากเหตุ รูปธาตฺยา อุปฺปตฺติกฺขณฺเ
อิมํ ตโย เหตุ ปาทุกฺภวนฺติ ฯ รูปธาตฺยา อุปฺปตฺติกฺขณฺเ กตฺเม
ตโย อาหารา ปาทุกฺภวนฺติ ผสฺสาหาโร มโนสลฺเจตฺนาหาโร
วิญฺญาณหาโร รูปธาตฺยา อุปฺปตฺติกฺขณฺเ อิมํ ตโย อาหารา ปาทฺ-
ภวนฺติ ฯ รูปธาตฺยา อุปฺปตฺติกฺขณฺเ กตฺโม เอกํ ผสฺโส ปาทุกฺภวติ

มโนวิญญานชาตสมผัสโส รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ อัย เอโก
ผัสโส ปาตุภวติ ฯ รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ กตมา เอกา
เวทนา เอกา สลฺลยา เอกา เจตนา เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติ
มโนวิญญานชาตฺ รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ อิทํ เอกํ จิตฺตํ
ปาตุภวติ ฯ

[๑๐๕๕] อสฺลฺลยสฺสตุตฺตานํ เทวานํ อุปปตฺติกฺขณเณ กติ ขนฺธา
ปาตุภวณฺติ ฯเปฯ กติ จิตฺตานิ ปาตุภวณฺติ ฯ อสฺลฺลยสฺสตุตฺตานํ
เทวานํ อุปปตฺติกฺขณเณ เอโก ขนฺโธ ปาตุภวติ รูปกฺขนฺโธ ฯ เทว
อายตฺนานิ ปาตุภวณฺติ รูปายตฺนํ ชมฺมายตฺนํ ฯ เทว ชาติโย
ปาตุภวณฺติ รูปธาตุ ชมฺมธาตุ ฯ เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ ทฺกฺขสจฺจํ ฯ
เอกิณฺทริยํ ปาตุภวติ รูปชีวิตฺติณฺทริยํ ฯ อสฺลฺลยสฺสตุตฺตา
เทวา อเหตุกา อนาหารา อผัสฺสกา อเวทฺนกา อสฺลฺลยา อเจตฺนกา
อจิตฺตกา ปาตุภวณฺติ ฯ

[๑๑๐๐] อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ กติ ขนฺธา ฯเปฯ กติ
จิตฺตานิ ปาตุภวณฺติ ฯ อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ จตฺตาริ ขนฺธา
ปาตุภวณฺติ เทว อายตฺนานิ ปาตุภวณฺติ เทว ชาติโย ปาตุภวณฺติ
เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ อญฺจิณฺทริยานิ ปาตุภวณฺติ ตโย เหตุ
ปาตุภวณฺติ ตโย อาหารา ปาตุภวณฺติ เอโก ผสฺโส ปาตุภวติ
เอกา เวทนา เอกา สลฺลยา เอกา เจตนา เอกํ จิตฺตํ
ปาตุภวติ ฯ

[๑๑๐๑] อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ กตเม จตฺตารโ ขนฺธา
ปาทุกฺขณฺติ เวทนากฺขณฺโ โสณฺณากฺขณฺโ สขฺขารกฺขณฺโ วิญฺญาณกฺขณฺโ
อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ อิมเ จตฺตารโ ขนฺธา
ปาทุกฺขณฺติ ฯ อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ กตมานิ เทว อายตฺนานิ
ปาทุกฺขณฺติ มฺนายตฺนํ ฌมฺมายตฺนํ อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ
อิมานิ เทว อายตฺนานิ ปาทุกฺขณฺติ ฯ อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ
กตมา เทว ธาตุโย ปาทุกฺขณฺติ มโนวิญฺญาณธาตฺ ฌมฺมธาตฺ
อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ อิมเ เทว ธาตุโย ปาทุกฺขณฺติ ฯ
อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ กตมํ เอกํ สจฺจํ ปาทุกฺขณฺติ ทฺกฺขสจฺจํ
อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ อิทํ เอกํ สจฺจํ ปาทุกฺขณฺติ ฯ
อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ กตมานิ อฏฺฐจินฺทฺริยานิ ปาทุกฺขณฺติ
มฺนินฺทฺริยํ จีวิตินฺทฺริยํ อฺเปกฺขินฺทฺริยํ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ
สฺตินฺทฺริยํ สฺมาธินฺทฺริยํ ปฺลฺลนฺทฺริยํ อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ อิมานิ
อฏฺฐจินฺทฺริยานิ ปาทุกฺขณฺติ ฯ อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ กตเม ตโย
เหตุ ปาทุกฺขณฺติ อโลโก วิปាកเหตุ อโทโส วิปាកเหตุ อโมโห
วิปាកเหตุ อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ อิมเ ตโย เหตุ ปาทุกฺขณฺติ ฯ
อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขณเณ กตเม ตโย อาหารา ปาทุกฺขณฺติ
ผลฺสฺสาหาโร มโนสฺสญฺเจตฺนาหาโร วิญฺญาณหาโร อรูปธาตุยา
อุปปตฺติกฺขณเณ อิมเ ตโย อาหารา ปาทุกฺขณฺติ ฯ อรูปธาตุยา
อุปปตฺติกฺขณเณ กตโม เอกํ ผลฺโส ปาทุกฺขณฺติ มโนวิญฺญาณธาตฺ-

สมุสสุโส อรูปธาตุยา อุปตติกขณ อัย เอโก ผสุโส ปาตุภาติ ฯ
อรูปธาตุยา อุปตติกขณ กตมา เอกา เวทนา เอกา สลญา
एका เจตนา เอกं जित्तं पातुभाति मनोविद्युत्तथात् अरुपधातुया
उपततिगुणे इत्तं ऐकं जित्तं पातुभाति ฯ

[๑๑๐๒] กามาวจรา ชมฺมา น กามาวจรา ชมฺมา รูปาวจรา
ชมฺมา น รูปาวจรา ชมฺมา อรูปาวจรา ชมฺมา น อรูปาวจรา
ชมฺมา ปริยาปนฺนา ชมฺมา อปริยาปนฺนา ชมฺมา ฯ

[๑๑๐๓] กตเม ชมฺมา กามาวจรา เหฏฺฐโต อวิจินริยํ
ปริญฺตํ กริตฺวา อุปริโต ปฺรนิมฺมิตฺวสวตฺตี เทเว อนฺโต กริตฺวา
ยํ เอตสฺมี อนฺตเร เอตฺถาวจรา เอตฺถ ปริยาปนฺนา ขนฺธธาตฺตฺวา
รูปํ เวทนา สลญา สงฺขารา วิद्यุत्ตํ อิมे ชมฺมา
กามาวจรา ฯ กตเม ชมฺมา น กามาวจรา รูปาวจรา อรูปาวจรา
อปริยาปนฺนา อิมे ชมฺมา น กามาวจรา ฯ กตเม ชมฺมา
รูปาวจรา เหฏฺฐโต พุรหฺมโลกํ ปริญฺตํ กริตฺวา อุปริโต อกฺนิญฺเจ
เทเว อนฺโต กริตฺวา ยํ เอตสฺมี อนฺตเร เอตฺถาวจรา เอตฺถ
ปริยาปนฺนา สฺมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐชฺมฺมสุขวิหริสฺส
วา จิตฺตเจตฺติกา ชมฺมา อิมे ชมฺมา รูปาวจรา ฯ กตเม ชมฺมา
น รูปาวจรา กามาวจรา อรูปาวจรา อปริยาปนฺนา อิมे ชมฺมา
น รูปาวจรา ฯ กตเม ชมฺมา อรูปาวจรา เหฏฺฐโต อากาสา-

นฤจายตบรูปกเท เทเว ปรียนุต์ กริตัวา อุปรีโต เนวสณณานา-
สณณายตบรูปกเท เทเว อนุโต กริตัวา ยี่ เอตสุมี่ อนุตเร
เอตถาวจรา เอตถ ปรียาปนุณา สมาเป็นนุสสุ วา อุปนุสสุ วา
ทีกุชธมมสุขวิหาริสสุ วา จิตตเจตสิกกา ธมมา อิม ธมมา
อรูปาวจรา ๑ กตเม ธมมา น อรูปาวจรา กามาวจรา รูปาวจรา
อปรียาปนุณา อิม ธมมา น อรูปาวจรา ๑ กตเม ธมมา
ปรียาปนุณา สาสวา กุสลากุสลาพุกตา ธมมา กามาวจรา
รูปาวจรา อรูปาวจรา รูปกขนุโธ เวทนากขนุโธ สณณากขนุโธ
สงขารกขนุโธ วิญญานกขนุโธ อิม ธมมา ปรียาปนุณา ๑ กตเม
ธมมา อปรียาปนุณา มคคา จ มคคผลานี จ อสงขตา จ
ธาตุ อิม ธมมา อปรียาปนุณา ๑

[๑๑๐๔] เทวาดี ตโย เทวา สมนุติเทวา อุปตติเทวา
วิสสุทธีเทวา ๑ สมนุติเทวา นาม ราชาโน เทวโย กุมารา ๑ อุปตติเทวา
นาม จาคุมมหาราชิกเก เทเว อุปาทาย ตทุปรี เทวา ๑
วิสสุทธีเทวา นาม อรหนุโต วุจจุนุติ ๑

[๑๑๐๕] ทานั ทตุวา สीलั สมาเป็นตุวา อุโปสถกมมัม กตุวา
กตุถ อุปปชชุนุติ ๑ ทานั ทตุวา สीलั สมาเป็นตุวา อุโปสถกมมัม
กตุวา อปุเปกจเจ ขตุคิยมหาศาลานั สหพยุตัม อุปปชชุนุติ อปุเป-
กจเจ พุราหุณมหาศาลานั สหพยุตัม อุปปชชุนุติ อปุเปกจเจ

คหปติมหาศาลานํ สหพุตํ อุปปชฺชนฺติ อปฺเปกฺกเจ จาคุมฺมหาราชิกานํ
เทวานํ สหพุตํ อุปปชฺชนฺติ อปฺเปกฺกเจ ตาวตีสานํ
เทวานํ สหพุตํ อุปปชฺชนฺติ อปฺเปกฺกเจ ยามานํ เทวานํ สหพุตํ
อุปปชฺชนฺติ อปฺเปกฺกเจ ตฺสิตานํ เทวานํ สหพุตํ อุปปชฺชนฺติ
อปฺเปกฺกเจ นิมนฺนรตฺตํ เทวานํ สหพุตํ อุปปชฺชนฺติ อปฺเปกฺกเจ
ปรนิมฺมิตฺตวสฺตตฺตํ เทวานํ สหพุตํ อุปปชฺชนฺติ ฯ

[๑๑๐๖] มนุสฺसानํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ วสฺสสํ อปฺปํ วา
ภิกฺขุโย วา ฯ จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ
ยานิ มานุสฺกานิ ปญฺจาสวสฺसानิ จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ
เอโส เอโก รตฺตนิทฺติโว ตาย รตฺตนิทฺติโย ตีสรตฺตนิทฺติโย มาโส เตน
มาเสน ทฺวาทสฺมาสิโย ลํจฺจโร เตน ลํจฺจเรน ทิพฺพานิ ปญฺจ
วสฺสสฺตานิ จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ มนุสฺसानํ
คณฺนาย กิตฺตํ โหติ นวฺติ วสฺสสฺตสฺสฺตานิ ฯ ตาวตีสานํ เทวานํ
กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ ยํ มานุสฺกํ วสฺสสํ ตาวตีสานํ เทวานํ
เอโส เอโก รตฺตนิทฺติโว ตาย รตฺตนิทฺติโย ตีสรตฺตนิทฺติโย มาโส เตน
มาเสน ทฺวาทสฺมาสิโย ลํจฺจโร เตน ลํจฺจเรน ทิพฺพิ วสฺสสฺสฺสํ
ตาวตีสานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ มนุสฺसानํ คณฺนาย กิตฺตํ
โหติ ติสฺโส จ วสฺสโกภฺติโย สญฺจิจฺจ วสฺสสฺตสฺสฺตานิ ฯ ยามานํ
เทวานํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ ยานิ มานุสฺกานิ เทว วสฺสสฺตานิ
ยามานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตนิทฺติโว ตาย รตฺตนิทฺติโย ตีสรตฺตนิทฺติโย

มาโส เตน มาเสน ทวาทสมาสิโย สัจจโร เตน สัจจเรน
ทิพพานิ เทว วสสทสฺสานิ ยามานํ เทวานํ อายุปปมาณํ มนุสฺसानํ
คณนาย กิตฺตํ โหติ จุทฺทส จ วสสโกฏิโย จตฺตาลีสญจ
วสสทตสฺสานิ ฯ ตฺสิตานํ เทวานํ กิตฺตํ อายุปปมาณํ ยานิ
มานุสฺกานิ จตฺตาริ วสสทตานิ ตฺสิตานํ เทวานํ เอโส เอโก
รตฺตินฺทิวํ ตาย รตฺติยา ตีสรตฺติโย มาโส เตน มาเสน ทวาทสมาสิโย
สัจจโร เตน สัจจเรน ทิพพานิ จตฺตาริ วสสทสฺสานิ
ตฺสิตานํ เทวานํ อายุปปมาณํ มนุสฺसानํ คณนาย กิตฺตํ โหติ
สทฺตปญฺญาส วสสโกฏิโย สฏฺฐิจฺจ วสสทตสฺสานิ ฯ นิมนฺนรตฺติ
เทวานํ กิตฺตํ อายุปปมาณํ ยานิ มานุสฺกานิ อฏฺฐ วสสทตานิ
นิมนฺนรตฺติ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิวํ ตาย รตฺติยา
ตีสรตฺติโย มาโส เตน มาเสน ทวาทสมาสิโย สัจจโร เตน
สัจจเรน ทิพพานิ อฏฺฐ วสสทสฺสานิ นิมนฺนรตฺติ เทวานํ
อายุปปมาณํ มนุสฺसानํ คณนาย กิตฺตํ โหติ เทว วสสโกฏิสฺตานิ
ตีสญจ วสสโกฏิโย จตฺตาลีสญจ วสสทตสฺสานิ ฯ
ปรนิมนฺนิตฺตวสฺสทตฺติ เทวานํ กิตฺตํ อายุปปมาณํ ยานิ มานุสฺกานิ
โสฬส วสสทตานิ ปรนิมนฺนิตฺตวสฺสทตฺติ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิวํ
ตาย รตฺติยา ตีสรตฺติโย มาโส เตน มาเสน ทวาทสมาสิโย
สัจจโร เตน สัจจเรน ทิพพานิ โสฬส วสสทสฺสานิ
ปรนิมนฺนิตฺตวสฺสทตฺติ เทวานํ อายุปปมาณํ มนุสฺसानํ คณนาย

กิตตกัม โหติ นว จ วสสโกฏฐิตานิ เอกวีสญจ วสสโกฏฐิโย
สญญิจญจ วสสสทสทสทานีติ ฯ

ฉปปี เต กามาวจรา สพุกามสมิทธิโน
สพเพสั เอกสงขาโต आयुภวติ กิตตโก
ทฺวาทสโกฏฐิตํ เตสั อญฺจวีสญจ โกฏฐิโย
ปญฺญาส สทสทสทานิ วสสคฺเคน ปกาสิตาติ ฯ

[๑๑๐๗] ปจฺมํ ฌานํ ปริตฺตํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปฺปชฺชนฺติ
ปจฺมํ ฌานํ ปริตฺตํ ภาเวตฺวา พุรหฺมปาริสชฺชานํ เทวานํ สหฺพยฺตํ
อุปฺปชฺชนฺติ เตสั กิตตกัม आयุํปฺปมาณํ กปฺปสฺส ตติโย จตฺตโถ
ภาโค ฯ ปจฺมํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปฺปชฺชนฺติ ปจฺมํ
ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา พุรหฺมปุโรหิตานํ เทวานํ สหฺพยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ
เตสั กิตตกัม आयุํปฺปมาณํ อุปฺทฺตกปฺโป ฯ ปจฺมํ ฌานํ

ปณิตติ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปฺปชฺชนฺติ ปจฺมํ ฌานํ ปณิตติ ภาเวตฺวา
มหาปุรุหมานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ เตสํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ
เอโก กปฺโป ๑ ทฺติยํ ฌานํ ปรีตฺติ ภาเวตฺวา กตฺถ
อุปฺปชฺชนฺติ ทฺติยํ ฌานํ ปรีตฺติ ภาเวตฺวา ปรีตฺตาทานํ เทวานํ
สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ เตสํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ เทว กปฺปา ๑
ทฺติยํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปฺปชฺชนฺติ ทฺติยํ ฌานํ
มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา อปฺปมาณาทานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ
เตสํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ จตฺตาริ กปฺปา ๑ ทฺติยํ ฌานํ
ปณิตติ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปฺปชฺชนฺติ ทฺติยํ ฌานํ ปณิตติ ภาเวตฺวา
อาภสฺสรานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ เตสํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ
อภฺจ กปฺปา ๑ ตฺติยํ ฌานํ ปรีตฺติ ภาเวตฺวา กตฺถ
อุปฺปชฺชนฺติ ตฺติยํ ฌานํ ปรีตฺติ ภาเวตฺวา ปรีตฺตสฺสทานํ เทวานํ
สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ เตสํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ โสฬส กปฺปา ๑
ตฺติยํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปฺปชฺชนฺติ ตฺติยํ ฌานํ
มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา อปฺปมาณสฺสทานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ
เตสํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ ทฺวตฺตีส กปฺปา ๑ ตฺติยํ ฌานํ
ปณิตติ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปฺปชฺชนฺติ ตฺติยํ ฌานํ ปณิตติ ภาเวตฺวา
สฺสภิกฺกานานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ เตสํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ
จตฺตสฺสทานํ กปฺปา ๑ จตฺตํ ฌานํ ภาเวตฺวา อารมฺมณฺนาคฺตฺตา
มนสิการนาคฺตฺตา จฺนฺทนาคฺตฺตา ปณิธินาคฺตฺตา อธิโมกฺขนาคฺตฺตา
อภินิหารนาคฺตฺตา ปญฺญานาคฺตฺตา อปฺเปกฺจเจ อสฺสยฺสทฺตานํ
เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ อปฺเปกฺจเจ เวหฺพฺผลานํ
เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ อปฺเปกฺจเจ อวิหานํ เทวานํ สหปุยฺตํ
อุปฺปชฺชนฺติ อปฺเปกฺจเจ อตฺปฺปานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ
อปฺเปกฺจเจ สฺสทฺสฺสานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ อปฺเปกฺจเจ

สุทสี่นั ทเวานั สหพยตั อูปรชชนุตติ อปรเปกจเจ อกนินุจันนั ทเวานั
สหพยตั อูปรชชนุตติ อปรเปกจเจ อากาसानญจายตณูปรคานัน ทเวานั
สหพยตั อูปรชชนุตติ อปรเปกจเจ วิลลณณญจายตณูปรคานัน ทเวานั
สหพยตั อูปรชชนุตติ อปรเปกจเจ อากิลลจลลยตณูปรคานัน ทเวานั

สหพยุต์ อุปัชฌายติ อุปเภจเจ เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนูปคานํ
เทวานํ สหพยุต์ อุปัชฌายติ ฯ อสณฺณสตฺตฺตานญจ เวหฺปฺฝลานญจ
เทวานํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ ปญจ กปฺปสฺตานิ ฯ อวิหานํ
เทวานํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ กปฺปสฺหสฺสํ ฯ อตฺตปฺปานํ เทวานํ
กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ เทว กปฺปสฺหสฺसानิ ฯ สฺทสฺसानํ เทวานํ
กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ จตฺตารี กปฺปสฺหสฺसानิ ฯ สฺทสฺสีนํ เทวานํ
กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ อฏฺฐ กปฺปสฺหสฺसानิ ฯ อกฺนิฏฺฐานํ เทวานํ
กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ โสฬส กปฺปสฺหสฺसानิ ฯ อากาसानญจายตฺนูปคานํ
เทวานํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ วีสฺติ กปฺปสฺหสฺसानิ ฯ
วิญฺญาณญจายตฺนูปคานํ เทวานํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ จตฺตาลีส
กปฺปสฺหสฺसानิ ฯ อากิณฺญญจายตฺนูปคานํ เทวานํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ
สฏฺฐี กปฺปสฺหสฺसानิ ฯ เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนูปคานํ
เทวานํ กิตฺตํ อายุปฺปมาณํ จตฺตาลีติ กปฺปสฺหสฺसानีติ ฯ

อุกฺขิตฺตา ปุณฺณเตเชน กามรูปคตี คตา
ภวคฺคํ วาปี สมฺปตฺตา ปุณฺ คจฺจนฺติ ทฺถคฺคตี
ดาวทึมฺยาสุกา สตฺตา จวฺนฺติ อายุสฺงฺขยา
นตฺถิ โกจิ ภโว นิจฺโจ อิติ วุคฺคํ มเหสินา
ตฺสฺมา หิ ธีรา นีปกา นีปฺณา อตฺถจฺินฺตกา
ชรามรณ โมกฺขาย ภาเวนฺติ มคฺคมตฺตมํ

ภาวยิตฺวา สฺจิมฺคํ นินฺพฺพานนฺคธคามินํ
สพฺพาสเว ปริณฺเวยย ปรินิพฺพนฺติ อนาสวาทิ ฯ

[๑๑๐๘] ปญฺจนํ ขนฺธานํ กติ อภินฺเวยฺยา กติ ปริณฺเวยฺยา
กติ ปหาตพฺพา กติ ภาเวตพฺพา กติ สจฺฉิกาทพฺพา กติ น
ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาทพฺพา ฯเปฯ สตฺตฺนํ จิตฺตํ
กติ อภินฺเวยฺยา กติ ปริณฺเวยฺยา กติ ปหาตพฺพา กติ
ภาเวตพฺพา กติ สจฺฉิกาทพฺพา กติ น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น
สจฺฉิกาทพฺพา ฯ รุปกฺขนฺโธ อภินฺเวยฺโย ปริณฺเวยฺโย น
ปหาตพฺโโป น ภาเวตพฺโโป น สจฺฉิกาทพฺโपो จตฺตาริ ขนฺธาอภินฺเวยฺยา
ปริณฺเวยฺยา สฺยา ปหาตพฺพา สฺยา ภาเวตพฺพา สฺยา
สจฺฉิกาทพฺพา สฺยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาทพฺพา ฯ
ทสยตฺนา อภินฺเวยฺยา ปริณฺเวยฺยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา
น สจฺฉิกาทพฺพา เทว อายตฺนา อภินฺเวยฺยา ปริณฺเวยฺยา สฺยา
ปหาตพฺพา สฺยา ภาเวตพฺพา สฺยา สจฺฉิกาทพฺพา สฺยา น
ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาทพฺพา ฯ โสฬส ธาตุโย อภินฺเวยฺยา
ปริณฺเวยฺยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาทพฺพา
เทว ธาตุโย อภินฺเวยฺยา ปริณฺเวยฺยา สฺยา ปหาตพฺพา สฺยา
ภาเวตพฺพา สฺยา สจฺฉิกาทพฺพา สฺยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา
น สจฺฉิกาทพฺพา ฯ สมุทฺยสจฺจํ อภินฺเวยฺยํ ปริณฺเวยฺยํ ปหาตพฺพํ

น ภาเวตพุพ น สจฺฉิกาทพุพ มกฺคสจฺจ อภิญฺเญยฺย ปริณฺเญยฺย
น ปหาตพุพ ภาเวตพุพ น สจฺฉิกาทพุพ นิโรธสจฺจ อภิญฺเญยฺย
ปริณฺเญยฺย น ปหาตพุพ ภาเวตพุพ สจฺฉิกาทพุพ ทกฺขสจฺจ
อภิญฺเญยฺย ปริณฺเญยฺย สียา ปหาตพุพ น ภาเวตพุพ น สจฺฉิกาทพุพ
สียา น ปหาตพุพ ฯ นวินฺทฺริยา อภิญฺเญยฺยา ปริณฺเญยฺยา
น ปหาตพุพา น ภาเวตพุพา น สจฺฉิกาทพุพา โทมฺนสฺสินฺทฺริย
อภิญฺเญยฺย ปริณฺเญยฺย ปหาตพุพ น ภาเวตพุพ น สจฺฉิกาทพุพ
อนนฺตตณฺณสฺสามิตินฺทฺริย อภิญฺเญยฺย ปริณฺเญยฺย น ปหาตพุพ
ภาเวตพุพ น สจฺฉิกาทพุพ อณฺณินฺทฺริย อภิญฺเญยฺย ปริณฺเญยฺย
น ปหาตพุพ สียา ภาเวตพุพ สียา สจฺฉิกาทพุพ อณฺณาทาวิณฺทฺริย
อภิญฺเญยฺย ปริณฺเญยฺย น ปหาตพุพ น ภาเวตพุพ สจฺฉิกาทพุพ
ตีณฺณินฺทฺริยา อภิญฺเญยฺยา ปริณฺเญยฺยา น ปหาตพุพา สียา ภาเวตพุพา
สียา สจฺฉิกาทพุพา สียา น ภาเวตพุพา น สจฺฉิกาทพุพา
น อินฺทฺริยา อภิญฺเญยฺยา ปริณฺเญยฺยา สียา ปหาตพุพา สียา
ภาเวตพุพา สียา สจฺฉิกาทพุพา สียา น ปหาตพุพา น ภาเวตพุพา
น สจฺฉิกาทพุพา ฯ ตโย อกฺุสลเหตุ อภิญฺเญยฺยา ปริณฺเญยฺยา
ปหาตพุพา น ภาเวตพุพา น สจฺฉิกาทพุพา ตโย กุสลเหตุ
อภิญฺเญยฺยา ปริณฺเญยฺยา น ปหาตพุพา สียา ภาเวตพุพา น
สจฺฉิกาทพุพา สียา น ภาเวตพุพา ตโย อพฺยาगतเหตุ
อภิญฺเญยฺยา ปริณฺเญยฺยา น ปหาตพุพา น ภาเวตพุพา สียา

สจฺฉิกาทพุพา สียา น สจฺฉิกาทพุพา ฯ กพพีกาโร อหาโร
 อภิญฺเญยโย ปริญฺเญยโย น ปหาตพุโพ น ภาเวตพุโพ น สจฺฉิกาทพุโพ
 ตโย อหารา อภิญฺเญยยา ปริญฺเญยยา สียา ปหาตพุพา สียา
 ภาเวตพุพา สียา สจฺฉิกาทพุพา สียา น ปหาตพุพา น ภาเวตพุพา
 น สจฺฉิกาทพุพา ฯ ฉ ผสฺสา อภิญฺเญยยา ปริญฺเญยยา น
 ปหาตพุพา น ภาเวตพุพา น สจฺฉิกาทพุพา มโนวิญฺญาณชาตฺสมฺผลฺโส
 อภิญฺเญยโย ปริญฺเญยโย สียา ปหาตพุโพ สียา ภาเวตพุโพ
 สียา สจฺฉิกาทพุโพ สียา น ปหาตพุโพ น ภาเวตพุโพ น
 สจฺฉิกาทพุโพ ฯ ฉ เวทนา ฉ สลฺลว ฉ เจตนา ฉ จิตฺตา
 อภิญฺเญยยา ปริญฺเญยยา น ปหาตพุพา น ภาเวตพุพา น
 สจฺฉิกาทพุพา มโนวิญฺญาณชาตฺ อภิญฺเญยยา ปริญฺเญยยา สียา
 ปหาตพุพา สียา ภาเวตพุพา สียา สจฺฉิกาทพุพา สียา น ปหาตพุพา
 น ภาเวตพุพา น สจฺฉิกาทพุพา ฯ

[๑๑๐๕] ปญฺจนันฺ ขนฺธานันฺ กติ สารมฺมณา กติ อนารมฺมณา
 ฯเปฯ สตุตฺตุนันฺ จิตฺตानันฺ กติ สารมฺมณา กติ อนารมฺมณา ฯ
 รูปฺกฺขนฺโธ อนารมฺมโณ จตฺตารโ ขนฺธา สารมฺมณา ฯ ทสายนฺ
 อนารมฺมณา มนายตฺนํ สารมฺมณฺํ รมฺมายตฺนํ สียา สารมฺมณฺํ
 สียา อนารมฺมณฺํ ฯ ทส ธาตฺโย อนารมฺมณา สตุตฺ ธาตฺโย
 สารมฺมณา รมฺมธาคฺ สียา สารมฺมณา สียา อนารมฺมณา ฯ

เทว สจฺจา สารมฺมณา นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํ ทุกฺขสจฺจํ
สฺยา สารมฺมณํ สฺยา อนารมฺมณํ ฯ สตฺตฺติณฺทฺริยา อนารมฺมณา
จฺทุทฺตฺติณฺทฺริยา สารมฺมณา จีวิตฺติณฺทฺริยํ สฺยา สารมฺมณํ สฺยา
อนารมฺมณํ ฯ นว เหตุ สารมฺมณา ฯ กพฺพีกาโร อหาโร
อนารมฺมโณ ตโย อหารา สารมฺมณา ฯ สตฺตฺต ผสฺสา สตฺต
เวทนา สตฺตฺต สลฺลว สตฺตฺต เจตนา สตฺตฺต จิตฺตา สารมฺมณา ฯ

[๑๑๑๐] ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ สารมฺมณารมฺมณา กติ
อนารมฺมณารมฺมณา กติ อนารมฺมณา ฯเปฯ สตฺตฺตฺนฺนํ จิตฺตานํ กติ
สารมฺมณารมฺมณา กติ อนารมฺมณารมฺมณา กติ อนารมฺมณา ฯ
รूपฺกฺขนฺโธ อนารมฺมโณ จตฺตาโร ขนฺธา สฺยา สารมฺมณารมฺมณา
สฺยา อนารมฺมณารมฺมณา ฯ ทสายตนา อนารมฺมณา มนายตน์
สฺยา สารมฺมณารมฺมณํ สฺยา อนารมฺมณารมฺมณํ ฆมฺมายตน์ สฺยา
สารมฺมณารมฺมณํ สฺยา อนารมฺมณารมฺมณํ สฺยา อนารมฺมณํ ฯ
ทส ธาตุโย อนารมฺมณา ฉ ธาตุโย อนารมฺมณารมฺมณา
มโนวิญญฺณธาตุ สฺยา สารมฺมณารมฺมณา สฺยา อนารมฺมณารมฺมณา
ธมฺมธาตุ สฺยา สารมฺมณารมฺมณา สฺยา อนารมฺมณารมฺมณา
สฺยา อนารมฺมณา ฯ นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํ มคฺคสจฺจํ
อนารมฺมณารมฺมณํ สมุทฺยสจฺจํ สฺยา สารมฺมณารมฺมณํ สฺยา
อนารมฺมณารมฺมณํ ทุกฺขสจฺจํ สฺยา สารมฺมณารมฺมณํ สฺยา
อนารมฺมณารมฺมณํ สฺยา อนารมฺมณํ ฯ สตฺตฺติณฺทฺริยา อนารมฺมณา

ปลายินทุริยา อนารมมณารมมณา นวินทุริยา สียา สารมมณารมมณา
 สียา อนารมมณารมมณา ฐีวิตินทุริยิ สียา สารมมณารมมณั
 สียา อนารมมณารมมณั สียา อนารมมณั ฯ นว เหตุ
 สียา สารมมณารมมณา สียา อนารมมณารมมณา ฯ กพพิงกาโร
 อาหาโร อนารมมโณ ตโย อาหารา สียา สารมมณารมมณา
 สียา อนารมมณารมมณา ฯ ฉ ผศุสา อนารมมณารมมณา
 มโนวิญญาณชาตุมศุโส สียา สารมมณารมมโณ สียา
 อนารมมณารมมโณ ฯ ฉ เวทนา ฉ สลญา ฉ เจตนา ฉ
 จิตตา อนารมมณารมมณา มโนวิญญาณชาตุ สียา สารมมณารมมณา
 สียา อนารมมณารมมณา ฯ

[๑๑๑๑] ปลายุนัน ขนุชานัน กติ ทิฏฐา กติ สุตตา กติ มุตตา กติ
 วิญญาตา กติ น ทิฏฐา น สุตตา น มุตตา น วิญญาตา ฯเปฯ
 สตุตตนัน จิตตानัน กติ ทิฏฐา กติ สุตตา กติ มุตตา กติ วิญญาตา
 กติ น ทิฏฐา น สุตตา น มุตตา น วิญญาตา ฯ รูปกขนุโร สียา
 ทิฏฐโ จ สียา สุตโ สียา มุตโ สียา น ทิฏฐโ น สุตโ น
 มุตโ วิญญาโต จตุตาโร ขนุชา น ทิฏฐา น สุตตา น มุตตา
 วิญญาตา ฯ รูปายตनัน ทิฏฐัน น สุตัน น มุตัน วิญญาตัน สททายตनัน
 น ทิฏฐัน สุตัน น มุตัน วิญญาตัน กนุชายตนัน รสายตนัน โผฏฐพพายตนัน
 น ทิฏฐัน น สุตัน มุตัน วิญญาตัน สตุตตายตนา น ทิฏฐา น สุตตา

น มุตตา วิญญาตา ฯ รูปธาตุ ทิฏฐา น สุตา น มุตตา วิญญาตา
สททธาตุ น ทิฏฐา สุตา น มุตตา วิญญาตา คนธธาตุ รัสธาตุ
โผฏฐัพพธาตุ น ทิฏฐา น สุตา มุตตา วิญญาตา เทรส ธาตุโย
น ทิฏฐา น สุตา น มุตตา วิญญาตา ฯ ตีณิ สจฺจา น ทิฏฐา
น สุตา น มุตตา วิญญาตา ทุกฺขสจฺจํ สียา ทิฏฺฐํ สียา สุตํ สียา
มุตํ สียา น ทิฏฺฐํ น สุตํ น มุตํ วิญญาตํ ฯ พาวีสตินุทฺริยา
น ทิฏฐา น สุตา น มุตตา วิญญาตา ฯ นว เหตฺว น ทิฏฐา
น สุตา น มุตตา วิญญาตา ฯ จตฺตาริ ออาหารา น ทิฏฐา น
สุตา น มุตตา วิญญาตา ฯ สตฺต ผสฺสา น ทิฏฐา น สุตา น
มุตตา วิญญาตา ฯ สตฺต เวทนา สตฺต สลฺยา สตฺต เจตนา
สตฺต จิตฺตา น ทิฏฐา น สุตา น มุตตา วิญญาตา ฯ

[๑๑๑๒] ปญฺจนันฺ ขนฺธานันฺ กติ กุสลา กติ อกุสลา กติ
อพฺยากตา ฯเปฯ สตฺตฺนฺ จิตฺตानันฺ กติ กุสลา กติ อกุสลา กติ
อพฺยากตา ฯ รูปกฺขนฺโธ อพฺยากโต จตฺตาริ ขนฺธา สียา กุสลา
สียา อกุสลา สียา อพฺยากตา ฯ ทสายตนา อพฺยากตา เทว
อายตนา สียา กุสลา สียา อกุสลา สียา อพฺยากตา ฯ โสฬส
ธาตุโย อพฺยากตา เทว ธาตุโย สียา กุสลา สียา อกุสลา สียา
อพฺยากตา ฯ สมุทฺยสจฺจํ อกุสลํ มกฺกสจฺจํ กุสลํ นิโรธสจฺจํ
อพฺยากตํ ทุกฺขสจฺจํ สียา กุสลํ สียา อกุสลํ สียา อพฺยากตํ ฯ

สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ
สียา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ ฌมฺมาตนํ สียา สุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สียา
อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สียา น วตฺตพฺพํ สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตนฺตฺติปี ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺตฺติปี อทุกฺขมสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺตฺติปี ฯ ทส ชาติโย น วตฺตพฺพตา สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตตฺติปี ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตฺติปี อทุกฺขมสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตตฺติปี ปณฺจ ชาติโย อทุกฺขมสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตตา กายวิญฺญาณชาติ สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตา
สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตา มโนวิญฺญาณชาติ สียา สุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตตา สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตา สียา
อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตา ฌมฺมชาติ สียา สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตตา สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตา สียา อทุกฺขมสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตตา สียา น วตฺตพฺพตา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตฺติปี
ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตฺติปี อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตฺติปี ฯ
เทว สจฺจา สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตา สียา
อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตตา นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ สุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺตฺติปี ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺตฺติปี อทุกฺขมสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺตฺติปี ทุกฺขสจฺจํ สียา สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตํ สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สียา อทุกฺขมสุขาย

เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สฺยา น วตฺตพฺพํ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺตฺตฺตฺตํ
ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺตฺตฺตํ อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺตฺตฺตํ ฯ
ทฺวาทสฺนฺทฺริยา น วตฺตพฺพา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาดิปปิ
ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาดิปปิ อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาดิปปิ
ฉ อินฺทฺริยา สฺยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สฺยา อทุกฺขมฺสุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา ติณฺนฺทฺริยา สฺยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา
สฺยา ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สฺยา อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา จีวิตฺนฺทฺริยํ สฺยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สฺยา
ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ สฺยา อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ
สฺยา น วตฺตพฺพํ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺตฺตฺตํ ทฺกฺขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตนฺตฺตฺตํ อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺตฺตฺตํ ฯ โทโส
อกุสลเหตุ ทฺกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต สตฺตฺ เหตุ สฺยา สุขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา สฺยา อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา
โมโห อกุสลเหตุ สฺยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต สฺยา ทฺกฺขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺโต สฺยา อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต ฯ
กพฺพิงฺกาโร อหฺาโร น วตฺตพฺโพ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโตติปปิ
ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโตติปปิ อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโตติปปิ
ตโย อหฺารา สฺยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สฺยา ทฺกฺขาย
เวทนาย สมฺปยุตฺตา สฺยา อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฯ
ปญฺจ ผสฺสา อทุกฺขมฺสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา กายสมฺผสฺโส

สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
 มโนวิญญานธาตฺตสมฺมุสฺโส สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต
 สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต สียา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย
 สมฺปยุตฺโต ฯ สตฺต เวทนา น วตฺตพฺพา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาดิปี
 ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาดิปี อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาดิปี ฯ
 ปฺลจฺ สลฺลว ปฺลจฺ เจตนา ปฺลจฺ จิตฺตา อทุกฺขมสุขาย
 เวทนาย สมฺปยุตฺตา กายวิญญานํ สียา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ
 สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ มโนวิญญานธาตฺ สียา สุขาย
 เวทนาย สมฺปยุตฺตา สียา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สียา
 อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฯ

[๑๑๑๔] ปฺลจฺจฺนํ ขนฺธานํ กติ วิปกา กติ วิปากรมฺมธฺมา
 กติ เนววิปกนวิปากรมฺมธฺมา ฯเปฯ สตฺตฺนํ จิตฺตํ กติ วิปกา
 กติ วิปากรมฺมธฺมา กติ เนววิปกนวิปากรมฺมธฺมา ฯ รุปกฺขนฺโร
 เนววิปกนวิปากรมฺมธฺโม จตฺตาโร ขนฺธา สียา วิปกา สียา
 วิปากรมฺมธฺมา สียา เนววิปกนวิปากรมฺมธฺมา ฯ ทสยตนา
 เนววิปกนวิปากรมฺมธฺมา เทว อายตนา สียา วิปกา สียา
 วิปากรมฺมธฺมา สียา เนววิปกนวิปากรมฺมธฺมา ฯ ทส ธาตุโย
 เนววิปกนวิปากรมฺมธฺมา ปฺลจฺ ธาตุโย วิปกา มโนธาตฺ
 สียา วิปกา สียา เนววิปกนวิปากรมฺมธฺมา เทว ธาตุโย สียา
 วิปกา สียา วิปากรมฺมธฺมา สียา เนววิปกนวิปากรมฺมธฺมา ฯ

เทว สจฺจา วิปากมฺมชฺชมา นิโรธสจฺจํ เนววิปากนวิปากมฺมชฺชมํ
 ทุกฺขสจฺจํ สียา วิปากํ สียา วิปากมฺมชฺชมํ สียา เนววิปากนวิปากมฺมชฺชมํ ฯ
 สตฺตนิทฺธิยา เนววิปากนวิปากมฺมชฺชมา ตีณฺนิทฺธิยา
 วิปากา ทฺวินฺทฺธิยา วิปากมฺมชฺชมา อณฺณนิทฺธิยํ สียา วิปากํ
 สียา วิปากมฺมชฺชมํ นวิทฺธิยา สียา วิปากา สียา วิปากมฺมชฺชมา
 สียา เนววิปากนวิปากมฺมชฺชมา ฯ ฉ เหตุ วิปากมฺมชฺชมา
 ตโย อพฺยาคตเหตุ สียา วิปากา สียา เนววิปากนวิปากมฺมชฺชมา ฯ
 กพฺพิงฺกาโร อหาโร เนววิปากนวิปากมฺมชฺชโม ตโย อาหารา สียา
 วิปากา สียา วิปากมฺมชฺชมา สียา เนววิปากนวิปากมฺมชฺชมา ฯ
 ปลฺลจฺ ฬสฺสา วิปากา มโนธาตฺสฬสฺโส สียา วิปาโก สียา
 เนววิปากนวิปากมฺมชฺชโม มโนวิญฺญาณธาตฺสฬสฺโส สียา วิปาโก
 สียา วิปากมฺมชฺชโม สียา เนววิปากนวิปากมฺมชฺชโม ฯ ปลฺลจ
 เวทนา ปลฺลจฺ สลฺลฺลา ปลฺลจฺ เจตนา ปลฺลจฺ จิตฺตา วิปากา
 มโนธาตฺ สียา วิปากาสียา เนววิปากนวิปากมฺมชฺชมา มโน
 วิญฺญาณธาตฺ สียา วิปากา สียา วิปากมฺมชฺชมา สียา
 เนววิปากนวิปากมฺมชฺชมา ฯ

[๑๑๑๕] ปลฺลจฺนฺนํ ขนฺธานํ กติ อุปาทีนฺนุปาทานิยา กติ
 อนุปาทีนฺนุปาทานิยา กติ อนุปาทีนฺนุอนุปาทานิยา ฯเปฯ สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ
 กติ อุปาทีนฺนุปาทานิยา กติ อนุปาทีนฺนุปาทานิยา กติ อนุปาทีนฺ
 นอนุปาทานิยา ฯ รูปกฺขณฺโธ สียา อุปาทีนฺนุปาทานิโย สียา อนุปาทีน-

อนุปาทานิโย จตุตทาโร ขนฺธา สียา อุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา
อนุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา อนุปาทีนฺนุอนุปาทานิยา ฯ ปญฺจายตนา
อุปาทีนฺนุปาทานิยา สทฺททายตน์ อนุปาทีนฺนุปาทานิยํ จตุตทารายตนา
สียา อุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา อนุปาทีนฺนุปาทานิยา เทว
อายตนา สียา อุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา อนุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา
อนุปาทีนฺนุอนุปาทานิยา ฯ ทส ธาตุโย อุปาทีนฺนุปาทานิยา สทฺททธาตุ
อนุปาทีนฺนุปาทานิยา ปญฺจ ธาตุโย สียา อุปาทีนฺนุปาทานิยา
สียา อนุปาทีนฺนุปาทานิยา เทว ธาตุโย สียา อุปาทีนฺนุปาทานิยา
สียา อนุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา อนุปาทีนฺนุอนุปาทานิยา ฯ
สมุทฺทยสจฺจํ อนุปาทีนฺนุปาทานิยํ เทว สจฺจา
อนุปาทีนฺนุอนุปาทานิยา ทุกฺขสจฺจํ สียา อุปาทีนฺนุปาทานิยํ สียา
อนุปาทีนฺนุปาทานิยํ ฯ นวินฺทฺริยา อุปาทีนฺนุปาทานิยา โทมนสฺสินฺทฺริยํ
อนุปาทีนฺนุปาทานิยํ ตีณฺนินฺทฺริยา อนุปาทีนฺนุอนุปาทานิยา นวินฺทฺริยา
สียา อุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา อนุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา
อนุปาทีนฺนุอนุปาทานิยา ฯ ตโย อกฺุสลเหตุ อนุปาทีนฺนุปาทานิยา
ตโย กฺุสลเหตุ สียา อนุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา อนุปาทีนฺนุอนุปาทานิยา
ตโย อพฺุยาถตเหตุ สียา อุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา อนุปาทีนฺนุปาทานิยา
สียา อนุปาทีนฺนุอนุปาทานิยา ฯ กพฺพิงฺกาโร อหาโร
สียา อุปาทีนฺนุปาทานิโย สียา อนุปาทีนฺนุปาทานิโย ตโย อหารา
สียา อุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา อนุปาทีนฺนุปาทานิยา สียา

อนุปาตินุอนุปาทานิยา ฯ ปญจ ผสฺสา อูปาตินุอนุปาทานิยา
มโนธาคฺคสมฺผสฺโส สฺยา อูปาตินุอนุปาทานิโย สฺยา อนุปาตินุอนุปาทานิโย
มโนวิญญานธาคฺคสมฺผสฺโส สฺยา อูปาตินุอนุปาทานิโย สฺยา
อนุปาตินุอนุปาทานิโย สฺยา อนุปาตินุอนุปาทานิโย ฯ ปญจ เวทนา
ปญจ สลฺลยา ปญจ เจตนา ปญจ จิตฺตา อูปาตินุอนุปาทานิยา
มโนธาคฺค สฺยา อูปาตินุอนุปาทานิยา สฺยา อนุปาตินุอนุปาทานิยา
มโนวิญญานธาคฺค สฺยา อูปาตินุอนุปาทานิยา สฺยา อนุปาตินุอนุปาทานิยา
สฺยา อนุปาตินุอนุปาทานิยา ฯ

[๑๑๑๖] ปญจนฺนํ ขนฺธานํ กติ สวิตกฺกสวิจารา กติ
อวิตกฺกวิจารมตฺตา กติ อวิตกฺกอวิจารา ฯเปฯ สตฺตฺนํ จิตฺตานํ กติ
สวิตกฺกสวิจารา กติ อวิตกฺกวิจารมตฺตา กติ อวิตกฺกอวิจารา ฯ
รูปกฺขนุโธ อวิตกฺกอวิจาโร ตโย ขนฺธา สฺยา สวิตกฺกสวิจารา
สฺยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา สฺยา อวิตกฺกอวิจารา สงฺขารกฺขนุโธ
สฺยา สวิตกฺกสวิจาโร สฺยา อวิตกฺกวิจารมตฺโต สฺยา อวิตกฺกอวิจาโร
สฺยา น วตฺตพฺโพ สวิตกฺกสวิจาโรติปิ อวิตกฺกวิจารมตฺโตติปิ
อวิตกฺกอวิจาโรติปิ ฯ ทสายตนา อวิตกฺกอวิจารา มนายตนํ สฺยา
สวิตกฺกสวิจาร์ สฺยา อวิตกฺกวิจารมตฺตํ สฺยา อวิตกฺกอวิจาร์
ธมฺมายตนํ สฺยา สวิตกฺกสวิจาร์ สฺยา อวิตกฺกวิจารมตฺตํ สฺยา อวิตกฺก
อวิจาร์ สฺยา น วตฺตพฺพํ สวิตกฺกสวิจารนฺติปิ อวิตกฺกวิจาร
มตฺตฺนฺติปิ อวิตกฺกอวิจารนฺติปิ ฯ ปณฺณรศฺราตฺโย อวิตกฺกอวิจารา

มโนธาตุ สวิตกุกสวิจारा मโนविद्युणात्तु सिया सविदुकुकुस्विजारा
सिया अविदुकुकुस्विजारात्तु सिया अविदुकुकुस्विजारा चममत्तु सिया
सविदुकुकुस्विजारा सिया अविदुकुकुस्विजारात्तु सिया अविदुकुकुस्विजारा
सिया न वदुत्तुपुपा सविदुकुकुस्विजारात्तुपि अविदुकुकुस्विजारात्तुपि
अविदुकुकुस्विजारात्तुपि ५ समुत्थसजुं सविदुकुकुस्विजारी निरुत्थसजुं
अविदुकुकुस्विजारी मकुत्थसजुं सिया सविदुकुकुस्विजारी सिया अविदुकुकुस्विजारात्तु
सिया अविदुकुकुस्विजारी कुकुत्थसजुं सिया सविदुकुकुस्विजारी
सिया अविदुकुकुस्विजारात्तु सिया अविदुकुकुस्विजारी सिया न वदुत्तुपुपि
सविदुकुकुस्विजारात्तुपि अविदुकुकुस्विजारात्तुत्तुपि अविदुकुकुस्विजारात्तुपि ५
नविनुत्थिया अविदुकुकुस्विजारा तिमनसुत्थिनत्थियं सविदुकुकुस्विजारी
अपुकुत्थिनत्थियं सिया सविदुकुकुस्विजारी सिया अविदुकुकुस्विजारी अकात्थिनत्थिया
सिया सविदुकुकुस्विजारा सिया अविदुकुकुस्विजारात्तु सिया अविदुकुकुस्विजारा ५
त्तुत्थियं अकुत्थलहेत्तु सविदुकुकुस्विजारा न हेत्तु सिया
सविदुकुकुस्विजारा सिया अविदुकुकुस्विजारात्तु सिया अविदुकुकुस्विजारा ५
कपुत्थिगात्तु आहात्तु अविदुकुकुस्विजारात्तुत्तुत्थियं आहारा सिया सविदुकुकुस्विजारा
सिया अविदुकुकुस्विजारात्तुत्तुत्थियं सिया अविदुकुकुस्विजारा ५ पलुज
सुत्थिया अविदुकुकुस्विजारा मनुत्थिणात्तुत्थियं सविदुकुकुस्विजारात्तुत्थियं
मनुत्थिणात्तुत्थियं सिया सविदुकुकुस्विजारात्तुत्थियं सिया अविदुकुकुस्विजारात्तुत्थियं
सिया अविदुकुकुस्विजारात्तुत्थियं ५ पलुज वेत्थिणा पलुज सुत्थिया
पलुज जेतना पलुज जितुत्थिया अविदुकुकुस्विजारा मनुत्थिणात्तुत्थियं सविदुकुकु-

สวิจารา มโนวิญญาณธาตุ สียา สวิตกุกสวิจารา สียา อวิตกุก
วิจารมตุตา สียา อวิตกุกอวิจารา ฯ

[๑๑๑๗] ปณฺจนันํ ขนฺธานันํ กติ รูปา กติ อรูปา ฯเปฯ สตุตฺตนันํ
จิตฺตानันํ กติ รูปา กติ อรูปา ฯ รูปกฺขนฺโธ รูปํ จตุตาโร
ขนฺธา อรูปา ฯ ทสายนนา รูปา มนายตฺนํ อรูปํ ฆมฺมายตฺนํ
สียา รูปํ สียา อรูปํ ฯ ทส ธาตุโย รูปา สตุตฺ ธาตุโย อรูปา
ฆมฺมธตฺตํ สียา รูปา สียา อรูปา ฯ ตีณิ สจฺจา อรูปา ทุกฺขสจฺจํ
สียา รูปํ สียา อรูปํ ฯ สตุตฺตินฺทริยา รูปา จุทฺทสินฺทริยา อรูปา
ชีวิตฺตินฺทริยํ สียา รูปํ สียา อรูปํ ฯ นว เหตุ อรูปา ฯ กพฺพิงฺกาโร
อาหาโร รูปํ ตโย อาหารา อรูปา ฯ สตุตฺ ผสฺสา อรูปา ฯ
สตุตฺ เวทนา สตุตฺ สลฺลา สตุตฺ เจตนา สตุตฺ จิตฺตา อรูปา ฯ

[๑๑๑๘] ปณฺจนันํ ขนฺธานันํ กติ โลกียา กติ โลกุตฺตฺรา ฯเปฯ
สตุตฺตนันํ จิตฺตानันํ กติ โลกียา กติ โลกุตฺตฺรา ฯ รูปกฺขนฺโธ
โลกิโย จตุตาโร ขนฺธา สียา โลกียา สียา โลกุตฺตฺรา ฯ
ทสายนนา โลกียา เทว อายตนา สียา โลกียา สียา โลกุตฺตฺรา ฯ
โสฬส ธาตุโย โลกียา เทว ธาตุโย สียา โลกียา สียา โลกุตฺตฺรา ฯ
เทว สจฺจา โลกียา เทว สจฺจา โลกุตฺตฺรา ฯ ทสินฺทริยา โลกียา
ตีณินฺทริยา โลกุตฺตฺรา นวินฺทริยา สียา โลกียา สียา โลกุตฺตฺรา ฯ
ตโย อกฺุสฺลเหตุ โลกียา ฉ เหตุ สียา โลกียา สียา โลกุตฺตฺรา ฯ
กพฺพิงฺกาโร อาหาโร โลกียา ตโย อาหารา สียา โลกียา สียา

โลกุตตรา ๗ ฉ ผศสา โลกียา มโนวิญญาณชาตสมุผลโส สียา
โลกิโย สียา โลกุตตโร ๗ ฉ เวทนา ฉ สลยนา ฉ เจตนา
ฉ จิตตา โลกียา มโนวิญญาณชาตุ สียา โลกียา สียา
โลกุตตราติ ๗

อภิญญาเทว อารมมณา ทิฏฐา กุสลเวทนา

วิปากา จ อุปาทินฺนา วิตกกรูปโลกียาติ

ชมมททยวิกงโค สมตโต ๗

วิกงคปฺปกรณํ นิฏฐิตํ ๗
